

Iulimani
Antiquitate

B.9

2

23

9fs/79

f 6.–

Ed. orig rare

8 N 30714 TXX

Ex Bibliotheca Wissoriana 1699.

FRANCISCI GVILLI-
MANNI.

DE

REBVS HELVE-
TIORVM,

SIVE

ANTIQVITATVM
Libri V.

Ex variiſ ſcriptis, tabulis, monimentis, lapidibus, optimis plurium linguarum auctoribus.

Cum Sac. Cæſ. Maieſt. gratia, & priuilegio.

FRIBVRGI AVENTICORVM,
EX OFFICINA TYPOGRAPHICA
M. VVilhelmi Mæſs.

M. D. XCVIII.

AD CONSVLES, PRAETORES, QVAESTORES, TRIBVNOS PLEB. SENATVM. POPVLVMQVE TREdecim *Heluetiorum Ciuitatum.*

ANTIQVA hæc mea viſum eſt vobis conſecrare, VIRI ILLVSTRES viri fortes; ſiue debui Heluetius, De rebus Heluetiorum: aut rem gratam facere exiſtimaui. Ita enim humanum ingenium eſt, vt cum facile cuncta cetera admiretur, nihil auidius, aut lætius accipiat, quam de ſe, & ſuis. Atque inde ad virtutem non raro incitamenta. Heluetiorum ſane ea geſtorum gloria, vt eos nominis, & famæ minime pigere debeat. Nam ſi vetuſta repetamus Romanos ſæpius cecidiſſe, nec niſi per fraudem circumuētos in eorum poteſtatem veniſſe; ſocios vero & fœderatos, ob fortitudinem, quam ſubditos Heluetios habere

maluiſſe reperiemus. Sin media potentiſsimis regibus, & principibus pares bello, aut ſuperiores exſtitiſſe. Si deniq; poſtrema putemus, eam de ſe orbi opinionem præbuere, vt illorum amicitiam, & ſocietatem ſummi terrarum Monarchæ ambierint, & pro beneficio acceperint. De Heluetia, his libellis; pleraq; quæ ſuper priſco ſtatu, republica, factis, conuerſionibus; quæ, vt aliis regionibus, crebræ ipſi, & communes. Ciuitatum quoque origines, & progreſſus non omiſsi: ſed procul à fabulis. Additum de municipiis, præfecturis, ſociis, fœderatis. Quæ omnia oculis, tamquam in tabula, vſurpare, non delectabile ſolū, ſed cum fructu. Hiſtoria enim dux vitæ, & ſapientiæ mater. Et ſemper pueri, qui ſui decoris. & laudis, ſuæ originis ignari. Sed vos hoc quidquid eſt operæ, æqui, boniq; conſulite, ſimulque date creſcendi copiam, & quid inde ſpei ſit reliquum pernoſcite.

Tantum eſt. Valete, bene rem gerite, & vincite.
Virtute vera, quod feciſtis antidhac.

Franciſcus Guillimannus.

SCRI-

SCRIPTORVM VETERVM RECENTIVMQVE DE HELVETIIS TESTIMONIA.

C. Iul. Cæſar.

HElvetij reliquos Gallos virtute præcedunt; quod fere quotidianis prælijs cum Germanis contendunt, cum, aut ſuis finibus eos prohibent: aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. Paullò poſt vocat, *Homines bellandi cupidos*, quiq; *pro multitudine hominum, & pro gloria belli, atq; fortitudine anguſtos ſe fines habere arbitrabantur.* Comment. I

M. Tullius, Cicero de Cæſare loquens.

Non ſibi ſolum cum iis, quos iam armatos contra P. R. videbat, bellandum eſſe duxit, ſed totam Galliam in noſtrã ditionem eſſe redigendam. Itaq; cum acerrimis nationibus, & maximis Germanorum, & Heluetiorum prælijs feliciſſime decertauit. Oratione de prouinciis coſſ.

C. Cornelius, Tacitus.

Heluetij Gallica gens, olim armis, virisq; ,mox memoria nominis clara. Lib. I. hiſt.

L. Iulius Florus.

Primus Galliæ motus ab Heluetijs cæpit, qui Rhodanum inter, & Rhenum ſibi, non ſufficientibus terris, venere ſedes petitum, incenſis mœnibus ſuis. Hoc ſacramentum fuit ne redirẽt. Sed petito tempore ad deliberãdum, quum inter moras Cæſar, Rhodani ponte reſciſſo, abſtuliſſet fugam, ſtatim bellicoſiſſimã gentem ſic in ſuas ſedes quaſi greges in ſtabula paſtor, deduxit. Lib. III. cap. x.

Paullus Oroſius.

Heluetiorum animos fortiſſimæ omnium Gallorum gentis, Lib. VI. cap. VII.

ea vel maximè cauſa quod perpetuo pane cum Germanis bello altercabantur, à quibus Rheno tantum flumine, dirimuntur, Orgetorix quidam princeps gentis ſpe totas inuadendi Gallias in arma incenderat.

Raphael Volaterranus.

Lib. VII. Geog.

Heluetij, quos nunc Suiceros vocant, circa Rheni fontes habitant, agros etiam in Italia poſsident, circa montē qui S. Gothardi adpellatur. Prodiga gens animæ & bellaciſsima, breui vtuntur armatura, pectore tantum, verticeq́ à parte interiorum lacertorum contecti.

Philippus Comineus.

In Ludouico XI. cap. XI.

Cum de Ioanne Calabriæ duce loquutus eſſet. *Habebat,* inquit, *quingentos Heluetios pedites, qui primi fuerunt qui in hoc regno.* Galliæ, *viſi ſunt, quiq́ famam iis qui poſtea ſecuti ſunt pepererunt. Nam ſe in omnibus locis fortiſsime geſſerunt.*

Nicolaus Gillius.

In Annalib. Francorum.

Vbi de Heluetiorum primo fœdere pauca interieciſſet. *Ab eo tempore cœperunt Heluetij ſuis dominiis iuſte, & æquiter præeſſe, multaq́ eximia & magna prælia fortiter pugnarunt pro defenſione ſuarum terrarum, priuilegiorum, iuris Eccleſiaſtici, viduarum, & pupillorum ſuæ ditionis. Vnde magnam ſunt conſecuti toto orbe famam, & gloriam: Suntq́ homines bellicoſi, & in armis exerciti, quorum proinde opem, & auxilium exteræ nationes ſæpius quærunt.* Belforeſtius *Fideles, & fortes regum Galliæ compatres* ad pellat, in Carolo IX.

Paulus Iouius.

Lib. XI. hiſtoriarum.

Populus Heluetius fide, virtute, & recenti victoria inclitus, ſpecioſo, decoroq́ titulo Defenſor Pontificiæ libertatis adpellatus.

Omnium

Natalis Comes.

Omnium prope militum maximè gloria, obſeruantia, virtute rei militaris præſtare putandi ſunt Heluetij, quorum ordo tàm facilè reſarcitur, quam facilè reliqui milites profligati diſſipātur; ac toties aciem inſtaurant quoties labefactata hoſtium virtute fuerit. Alio loco (Lib. XXIV. hiſt.) *Eſt ea Gallorum natura vt ſummus ſit illorum ardor, formidabilesq́; ſint præcipue initio bellorum: ſed hæc acies facilè retunditur ſi virtutem, & conſtantiam aduerſariorum inueniat. Heluetij contra reſurgunt, vt ita dixerim, vel profligati, cum facilè aciem inſtaurent.*

Caſp. Vrſinus Velius.

Cum de aliis nationibus carmine ceciniſſet, de Heluetiis ita pro fine ſubiungit.

Intrepido excellens animo, & fulgente ſecuri,
Martius his colophon additur Heluetius.

INDEX CAPITVM.

LIBRI PRIMI.

CAPVT. I. *Heluetij qui & in qua Gallia parte, quid, quantumq; tenuerint. Vnde dicti: Suitzeri quoq; nominis origo.*

CAP. II. *Qui fuerint quatuor Heluetiæ Ciuitatis pagi: de quibus Cæſar.*

CAP. III. *Quæ fuerint* XII. *opida quæ incendiſſe Heluetios tradidit* Cæſar.

CAP. IV. *De alijs locis, & opidis in Heluetia ab antiquitate notis.*

CAP. V. *De republica Heluetiorum, Gallorumq; antiqua, vtq; libertate prope omnes exciderint.*

CAP. VI. *De rebus geſtis Heluetiorum ad bellum Cimbricum confectum. De Geſſatis.*

CAP. VII. *Bellum Heluetium cum Iul. Cæſare.*

CAP. VIII. *De Heluetiorum cum Romanis fœdere, ſtatuq;, & condicione fœderatorum, & ſociorum Pop. Romani.*

CAP. IX. *Coloniæ Romanæ in Heluetia quæ, à quibus, & quando ducta, ratioq; linguæ apud Auenticos, & Antuates mutatæ.*

CAP. X. *De Colonijs, & republica Coloniarum in genere, de Heluetijs in ſpecie.*

CAP. XI. *Quæ Romanorum in Heluetia præſidia, quibus locis, & à quo tempore.*

CAP. XII. *De Præfectis, & Præfecturis in Heluetia Romanis, ſiue procuratoribus.*

CAP. XIII. *De moribus, & conſuetudinibus Gallorum, & ita Heluetiorum antiquis; tum eorum cum Germanorum inſtitutis accurata comparatio.*

CAP.

CAP. XIV. *De Diis gentilium in Gallia, Heluetiaq́; eorum cultu, & religione; Druidum diſciplina: & ſectis.*

CAP. XV. *De conuerſione Heluetiorum ad fidem Chriſtianam, & qui primi, aut ſanctitate præcipui in Heluetia eius religionis viri.*

LIBRI SECVNDI.

CAPVT. I. *De rebus geſtis in Heluetia, aut circa eam, Auguſti Cæſaris tempore, & reliquorum eius familiæ, Imperatorum. Bello Rhetico, & Vindelico, aliisq́; Germanicis.*

CAP. II. *Bellum Sequanicum Vindicis, tum Galbinianum & Heluetiæ prima notabilis clades, & vaſtatio.*

CAP. III. *De Allemannis, eorum origine, & rebus geſtis: & contra eoſdem Imperatorum R. bellis. Vindoniſſenſi pugna, & aliis in Heluetia factis.*

CAP. IV. *Conſtantini M. præclara facta, & liberorum. Lentienſe bellum iuxta Acronium, & Iuliani Cæſ. inſignes victoriæ.*

CAP. V. *De Valentiniani I. & Gratiani f. Impp. fortiter geſtis, & quando primum Allemanni Heluetiæ partem occupauere.*

CAP. VI. *Barbarorum vndiq́; irruptiones, & Galliæ, & Heluetiæ ruina, tum Burgundionum in ea ſedes.*

CAP. VII. *De Burgundionibus, eorum origine, & progreſſu, rebusq́; geſtis.*

CAP. VIII. *De regibus Burgundionum, & quando ipſi à Francis exciſi.*

CAP. IX. *De Francorum origine, progreſſu, rebus geſtis.*

CAP. X. *Allemannorum prælio Tolbiaco clades, antiquæ gloriæ, & libertatis priuatio.*

CAP. XI. *Heluetiæ ſtatus, & condicio poſt prælium Tolbiacum. de ſeruitute, & manumiſsione, lege Salica, de nobilitate, aliis.*

CAP. XII. *Franciæ reges qui Heluetiam obtinuerunt.*

CAP. XIII. *Burgundiæ regnum à quo, quomodo, & quando reſtitutum, regesq́. Burgundiæ qui præcipuè in Heluetia regnarunt.*

CAP. XIV. *De Heluetiæ ſtatu, deficientibus vltimis Burgundiæ regibus.*

CAP. XV. *Qui primi Germanorum Burgundiæ Minori præfuerint, de eorum titulo, & rebus geſtis.*

CAP. XVI. *De origine & cauſa libertatis Heluetiorum, & primo trium ciuitatum fœdere.*

LIBRI TERTII.

CAPUT. I. *De origine, conuerſionibus, & ſtatu* XIII. *Helu. Ciuitatum. De Vrania.*

CAP. II. De *Suitia.*

CAP. III. De *Siluania.*

CAP. IIII. De *Lucerna.*

CAP. V. De *Tiguro.*

CAP. VI. De *Clarona.*

CAP. VII. De *Tugio.*

CAP. VIII. De *Berna.*

CAP. IX. De *Friburgo.*

CAP. X. De *Salodoro.*

CAP. XI. De *Baſilia.*

CAP. XII. De *Schaffhuſia.*

CAP. XIII. De Abbacella.

CAP. XIV. *Vtrum Heluetia omnis vnius Ciuitatis nomine recte includi poſsit.*

CAP. XV. De Confederatione XIII. Ciuitatum Heluet.

CAP.

CAP.XVI. De *republica* XIII. *Ciuitatum Helu.*
CAP.XVII. De *Municipiis Heluet. eorum iure, & republica.*
CAP.XVIII. De *præfecturis Helu. & earum adminiſtratione.*

LIBRI QVARTI.

CAPVT. I. De *ſociis Heluetiorum, eorum origine, conuerſionibus, ſtatu, & republica.* De *Abbate, & opido S. Galli.*
CAP. II. De *Rhætis.*
CAP. III. De *Valeſianis.*
CAP. IV. De *Rottuillanis, Biennenſibus, & Mulhuſinis.*

LIBRI QVINTI.

CAPVT. I. De *federibus & federatis Heluetiorum.* De *federe Auſtriaco, & hereditario.*
CAP. II. De *federe Mediolanenſi.*
CAP. III. De *pace perpetua, & federibus Gallicis.*
CAP. IV. De *fœdere Sabaudico.*

FRANCISCI GVILLIMANNI DE REBVS HELVETIORUM.

LIBER I.

Heluetij qui, & in qua Galliæ parte, quid, quantumq́ tenuerint. Vnde dicti, Suitzeri quoq́ Nominis origo.

HELVETIAM qui primi tenuerunt, vt ignota origine, ita gentem Gallicam fuiſſe compertum eſt. Sed nec quibus rebus præclarè domi, bellique à principio floruerunt, & quanto tempore, eſt ſatis pro manifeſto. Græcis, deinde Latinis ea cura fuit, publica, iuxta priuata poſteritati per ſcripturas relinquere. Cæteræ nationes barbaræ ideò habitæ. Sed animi fallor, aut illa maxima cauſſa fuit Scythis, Gethiſque literas, & quidquid veteris memoriæ fuit, ab vſque radicibus conuellēdi, cùm bibliothecas, templa, parietes, hoſtium, hoc eſt, Latinorum, Græcorumque commendatione, & gloria refertos, & ornatos cernerent; e pari, aut maiore virtute, vel penitus obliterari, aut verbis etiam atrocibus pernotari. Gallia autem omnis in partes tres diuiſa erat:

Heluetii inter Celtas. *Commentariol. belli Gallici.* *Dio li.* LIII.

Vnam Celtæ quæ intra Garumnam, & Sequanam, Matronamque amnes eſt, habuêre. In ijs Heluetij C. Iul. Cæſare imperante. Sed Auguſtus illo, credo, biennio, quod Gallicis rebus conſtituendis integrum ſumſit, cùm Galliã in quatuor partes tribuiſſet, Celtas propè vniuerſos Narbonenſi prouinciæ adſignaſſet, Heluetios Lugdunenſi, quam quartam partem fecerat, & ad Rhenum porrexerat, reliquit. Ita Strabo, qui ad medium Tiberij principatum vixit, & ſcripſit. Nec tenuit. Veſpaſiani enim tempore, in Belgica eos collocauit Plinius. Hunc poſteà ſecutus Ptolemæus, cùm eamdem Belgicam prouinciam, quę ſecundum Rhenum eſt, in Germaniam ſuperiorem, & inferiorem diuiſiſſet, Heluetios in Germania ſuperiore poſuit, potiſſima parte Sequanis attributa. In Sequanis enim Auenticum ponit. Sed quãtum ad hanc diuiſionem vtriuſque ratio aperta. Nam & Plinius, & idem Ptolemæus cùm Heluetiam Belgicæ, aut Germaniæ ſuperiori adſcribunt, eam tantùm partem intelligunt, quæ propè Rhenum eſt, quæ poſtquam Allemanni occuparunt Allemannia dicta, & Ducatus Allemanniæ partem effecit. Vt intelligas Heluetiæ antiquam eam fuiſſe, licet diuerſis nominibus, diſcretionem, quæ Burgundorum, & Allemannorum, vt diximus, temporibus manifeſtior: cum hæc pars Burgundia Minor diceretur, illa Allemanniæ nomen retineret. Conſtantini Magni demum Imperio, & liberorum, Sequanorum Maximam Sequani, Rauraci, Heluetij, nõ ſine vtriuſque gentis nominis interitu, compoſuêre. Hic Eutropij verba de Cæſare loquentis intelligo. *Is* inquit, *Primò vicit Heluetios qui nunc Sequani adpellantur.* Ammianus tamen, eodem ſcilicet tempore, Heluetiam, ſanè Auenticenſem pagum; Antuates, Pœninas Alpes, & Graiias,

Iidem in Lugdunenſi. *Lib* V *Geog* *Lib.* III *nat. hiſt. poſt in Belgica* *Lib.* III. *Coſmog. Mox in Germania ſuperiore. & demum in Sequanis.*

Breuiario VI.

Lib. XV. *hiſt.*

hoc

hoc eſt,totum eum tractum, qui in vtraque Lemanni, & Rhodani ripa eſt,in Lugdunenſi ſecunda,quæ poſteà Burgundionum regnum fuit,collocauit, cùm cætera Sequanis,vt Eutropius,tradidiſſet.Durauit quamdiu Romanorum in Gallia imperium fuit. Heluetiorum porrò limites Iul. Cæſare melius nemo circumſcripſit. Ita enim de Orgetorige,apud Heluetios, ea tempeſtate, facile principe, ad capeſſendum Galliarum imperium populares incitanti ediſſerit. *Id hoc facilius*, inquit, *eis perſuaſit, quod vndiq; loci natura Heluetij contineantur; vna ex parte flumine Rheno latiſſimo,atq; altiſſimo, qui agrum Heluetium à Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos,& Heluetios: Tertia lacu Lemanno & flumine Rhodano qui prouinciam noſtrã ab Heluetijs diuidit.* Rhenus ex monte Adula, qui pars orientalis ſummarum Alpium, ſiue S. Gotthardi, ortus, primùm Curiam Rhetorum permenſus,in lacum deſcendit, qui eo quidem loco Brigantinus, à Brigantio opido dextra eius fluminis ripa, nominatur à Plinio,Solino, Ammiano: Mela Acromum, aut Acronium vocat, qui deinceps Potamicus, vſitato nunc nomine. Eum lacum Conſtantiæ egreſſus, exiguo confecto ſpacio,tribus ſcilicet paſſuum millibus, alium lacũ illabitur,Mela ſupradictus, Venetum; vulgò inferiorem, aut Cellenſem vocant, vnde propè Stein opidum Germaniæ exitum trahens Schaffhuſiam, mox cataractis maioribus confectis,Solium Cæſaris,Forum Tiberij,&Certiacum deuolutus, Confluentiam peruenit,vbi in eum ſe Arula exonerat, qui eò loci Rauracos Heluetiosque ſeparat. Nam memoratus Rheni curſus primò Vindelicos Germaniæ, Strabone teſte, populos, ab Heluetiis aut potius Heluetiorum pago Tigurino, [neque enim alias

Heluetiæ limites.

Eod. comment. I.

Rheni limitatio,& circa Heluetiam curſus.

Lib. IX.
cap. XIX.
cap. XIII.
Lib. XV.
Lib. III.
cap. I.
Eodem loco.

Lib. IV.
Geog.

Lib. XV. Heluetię partes, quam Tigurinas Rhenus alluit,] diſiungit, tum vindeliciæ ad fines, aut partes Lintzgouiam, Ammianus Lentienſem pagum vocat, Hegouiam, & Klætgouiam, cuius incolas Lacobrigos Cæſar nuncupauit. A Confluentia verò ſecūdum Arulam aſcendendo per ſex paſſuum millia, ad Vocetium vſq;, qui Iuræ principium, & pars, qua nempe eum fluuium perſtringit, eiuſdemq; montis ſummitates, Coloniam vſque, & Rhodani clauſtra infra Geneuam ſi perueneris, Heluetiorum limites contra Rauracos, & Sequanos habebis, totumque Septentrionem. Verſus Occidentem Heluetios contra Allobroges, qui in Prouincia Romana diuidit Rhodanus, à loco ante dicto, clauſtris ſcilicet Rhodani, Cluſam nominant, Geneuam vſq;, quod vltimum Allobrogum opidum. Ab eo opido ducta ad obiectos montes linea, per eorum dein culmina, ad eum locum quo rurſum coeunt, clauſtrumque illud Rhodani conficiunt quod Heluetiis, Germanisque olim am Gand, ſiue ad ſaxum, mox corruptè Latinis Agaunum, antiquitùs Tarnadæ, nunc D. Mauritius nominatur, Veragrorū ditionis, primò Centrones, poſtea Salaſſos verſus Meridiem populos ab Heluetiis ſeparat; laterisq; partem meridiani. Ab his tum clauſtris Agauni altera Rhodani ripa, ſiue dextra, apices eorum montiū qui Sanetsch, Gæmmi, & Grimſel dicuntur, Veragroſque, Sedunos, & Viberos, ſiue totum Valeſianum Epiſcopatum; & Heluetios diſiungunt, ad Tauriſcos vſque ſiue Vranienſes, qui partem pagi Tigurini conſtituunt; & deinceps ad montem Breitenuald Glaronenſium; qui Epiſcopatus Curienſem & Conſtantienſem diuidit, Heluetiosque à Lepontinis, Rhætisq;, ſegregant; Meridiemque vniuerſum. Deniq; à monte Breitenuald ad lacum Riuarium, tum verò ſecun

Comment. eodem I. — *item Iuræ.* — *& Rhodani.* — *Montiumq; ſuccedentiū.*

dum

dum fl. Sietzium qui ex Riuario propè Veſenium effluit, dum ſe Limago miſcetur,& poſteà ſecundum Limagum ad influxum vſque fl. Steinen, qui ex Caſtris in eum labitur, à quo fluuio Steinen, culmina rurſum eorũ montium qui Sarunetes attingunt, prout ſeſe inflectunt, curuantq; verſus Rheguſcos, vſque ad Stat, ſiuè Stationem primum Heluetiorum ad Rhenum ſupra lacum vicum, fines, terminosque Heluetiæ verſus Orientem concludunt, quibus finibus quoq; ſeparantur pagi Tigurini partes, Glarona, Termini, Toggenburgenſes, & Abbatiſcellani Conſtantienſis Diœceſis, à Caſtrenſibus, Sarunetibus, Verdenbergenſibus, Rheguſcis, Rhætis, ſiue Epiſcopatus Curienſis. Hos antiquæ Heluetiæ limites nominare poſſumus. Nam quæ hodie Heluetiorum nomine continentur, latius patent; receptis in Ciuitatum Heluetiarum, aut Sociorum numerum ex Sequanis Baſilea, ex Germania Schaffhuſia, & Rottvilla, Rhætis præterea omnibus, & Valeſianis, promotis etiam vltra ſummas Alpes longè, lateq; Pomæriis, & eadem nunc ab Heluetiis, & eorum fœderatis habentur, & incoluntur propè vniuerſa. Non contentus Cęſar Heluetiam ita terminaſſe, menſuram addidit, & in longitudinẽ paſſuum millia CCXL. in latitudinẽ CLXXX. patere, memoriæ mandauit. Quantum ad longitudinem calculatio certa Nam à Stat, ſiue ſtatione, vbi Heluetia incipit, ad clauſtra Rhodani infra Geneuam vbi eius longitudo deſinit numerantur milliaria Heluetia triginta, ex quibus vnumquodque paſſuum Italicorum millia octo conficit, quæ ſi inter ſe compares, rationem, numerumq; exactum reperies. De latitudine paullò res implicatior, tamen ſi à montis Iuræ culmine, vbi Lauer, aut la verriere dicitur, lineam ad cacumen Grimſel vnde Arulæ Scaturi-

Heluetia nunc, quam olim latior.

Heluetiæ latitudo, longitudoq;.

Heluetiorum denominatio *Notis in Cæſ*

go, maximaque Heluetiæ latitudo, produces, aut fallor, vel millia à Cæſare notata offendes. Iam Heluetiorum nomen vnde fluxerit, primus, vt arbitror, Henricus Glareanus inueſtigauit, & niſi mens aberrat reperit. Heluetter enim Celtica lingua dictos quaſi Ditis propinquos, ſiue nobilitatis indè, vt à Deo, ſiue antiquitatis, ex eodem fonte, inſignia capere voluerunt. *Datur, enim*, vt ille ait, *Hæc venia antiquitati, vt miſcendo humana diuinis primordia ſua auguſtiora faciat*, *Galli*, inquit Cæſar, *ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant*. Ita ab eodem Cæſare referuntur inter Celtas Helhutteri populi, quos Ditis cuſtodes, aut Satellites interpreteris. Beroſus, ſiue quiſquis eſt, cuius extant antiquitates, Ditem in Calliam colonias duxiſſe, memoriæ commendauit, de Saturno Babilonio loquens. *Anno eius*, inquit, *duodecimo Iubal condidit Celtiberos, & paullò poſt Samothes, qui & Dis, Celtas colonias fundauit, neque quiſquam illa ætate iſto ſapientior fuit*. Suicerorum nomen hodie notius Ciuitas ſecunda Suitia indidit. Cùm enim per cruentam illam pugnam quæ apud Morengart Suitiorum regionis, depugnata eſt, Sueuis & Germanis, aliiſque nationibus Heluetij innotuiſſent, nec aliã vocem audiſſent, quod vnius erat, ad omnes tranſtulerunt, Suiceroſque adpellarunt quidquid eius fœderis fuit, aut poſteà acceſſit.

Liuius lib. I. annal. Comment. V I.

Comment. VII. *quamuis corruptè ibi Heleuteri legantur.*

Lib. v. antiqu.

Item Suitzeri nominis origo.

Qui fuerint quatuor Ciuitatis Heluetiæ pagi, de quibus Cæſar.

C A P V T II.

Comment. I.

O*Mnis Ciuitas Heluetia*, inquit Cæſar, *in quatuor pagos diuiſa eſt*. Quærendum quid ſit Ciuitas, quid

quid, tum Pagus. Illa compoſitum quoddam eſt. Quemadmodum igitur alia tota per partes, ita ſi quid ſit Ciuis cognouerimus, Ciuitatis notionem eadem opera habebimus. Ciuitas enim ciuium quædam multitudo eſt. Ipſam deſcripſit Ariſtoteles *Participatione poteſtatis publicæ iudicandi, & decernendi.* quam deſcriptionem populari ſtatui maximè conuenire ait. Is hac ratione ciuis, qui concilijs publicis intereſſe, iudicijs pręeſſe, magiſtratus capere poteſt. Ciuitas quæ ex talibus, iure & imperio coniunctis. Nec refert eodem in loco, ijſdemuè mœnibus, an nullis omnino mœnibus, & locis diuerſis habitetur. Plura enim opida, pluresque regiones loco ſeparatas, & cultu, hæc ſignificatio complectitur, iuris modo, & imperij ſocietate copulentur. Et Opida quidem nihil ad Ciuitatis rationem facere ex Tacito inter cæteros clarum, qui ſæpè Ciuitatum Germanię mentionem facit, cùm, *nullas in Germania vrbes eſſe iam vulgatum*, tradidiſſet; *ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes.* Hinc commodè idem Ariſtoteles Ciuitatem perfectam eſſe ſocietatem, ex multis viciniis conſtantem: vicinitatem verò ex multis familiis iunctam ſocietatem, alio loco, definiuit. Eadem ratione Ciuitatis Heluetiæ quatuor pagi, in quibus pagis Opida duodecim, Vici quadringenti. Sed inde quoque manifeſtum, pagum non eſſe hoc loco *ſocietatem ex pluribus domibus conſtitutam vtilitatis gratia*, quemadmodũ ab eodẽ doctore dictũ aliàs benè, neque receptaculum, aut perfugiũ, quæ Tullius Romanorũ Rex Græcè nominauit pagos, locis montanis, & firmis inprimis collibus cõſtituta, quo ſe agreſtes, & coloni ex cãpis & planis per hoſtiles irruptiones ſubducerẽt, ſed regionis tractũ maiorẽ, minorẽmuè propter fluuium, aut potius quamcũq; cuiuſuis regionis partẽ. A fluuijs hæ

In politicis Ciuitatis deſcriptio.

Libello de Germania.

Dionyſ antiq. lib. II.

Pagi deſcriptio.

regiones dictæ Argouia, Turgouia, Rhingouia, Ilergouia, aliæ ſexcentæ. Hanc verò regionum per partes, hoc eſt, pagos, diuidendi rationem à Numa quoque vſurpatam teſtatur Dionyſius. *Diuiſit*, inquit, *totam regionem in partes, quos pagos nominauit*. Idem tradidit Plutarchus. Atque ita Heluetia omnis in quatuor partes diſtributa erat, quemadmodum antiqua Sueuia in centum. Ex his quatuor partibus, ſiue pagis, duos tantùm nomine diſtinctè Cæſar expreſſiſſe creditus eſt, Verbigenum & Tigurinum, ſed qui per doctiorum diſſenſiones non difficultatis minus habent, quàm reliqui duo obſcuritatis. Glareanus qui noſtris hominibus, exteriſque primus in antiquitatis Gallicæ Germanicæque inueſtigatione præluxit facem, cùm pagum à Græco πηγὴν, & Dorice παγὰν declinaſſet, ſecundum quatuor Heluetiæ celebriora flumina Taurũ, Limagum, Vrſam, & Arulam, ita quatuor Heluetiorum conſtituit pagos, huius tantùm incertus Vrbigenus vel Verbigenus à fluuio Dur, quem Taurum nos nominauimus, an ab antiquo opido Vrba traxerit nomen. Sed eius ratio ex ipſa pagi recta finitione refutata. Vbi enim centum in Sueuia præcipuæ nobilitatatis flumina, quibus totidem pagos terminet? Si omnes riuos, & torrentes pagis inſigniat, numerum, puto, conficiat, ſed pariter in Heluetia plures vt riui, ita pagi. Aliter ergo tribuendi Heluetiorum pagi, qua in tributione maximè mihi AEgidij Schudi ratio probatur, qui in Tigurinum, Vrbigenum, Auenticenſum, & Antuatem quatuor partes totam Heluetiam diuiſit, de quibus proinde ſingillatim, & eo ſeruato ordine agemus.

Eodem lib. in Numa.

Glareani de quatuor Helu. pagis opinio.

Eadem refutata.

Schudi opinio probata.

Pagus Tigurinus. I.

Atque Tigurinum pagum eum eſſe qui habetur hodie,

mihi pro certo eſt, attendenti ad Tauriſcos, quorum caput Tauregum, vel Tigurum, vt poſteà declarabimus, à quo Tigurinos formauit Cæſar. Eius limites, vt fuêre olim verſus Orientem, ante nominatum latus, à Breitenvald Glaronenſium, ad Stad Vicum, iuxta Acronium, vbique Rhætos attingens. Verſus Septentrionem à vico prædicto Rhenus, lacusque Confluentiam vſque, qui eum à Germania ſeiungunt. Dein contra Rauracos & Occidentem primò Arula, vſque ad influxum Limagi, deinde Limagus ad monaſterium vſque Vettingam propè Badam, quæ pagi Vrbigeni eſt. Quo ex loco relicto Limago montium illi apices pro terminis ſunt, qui è regione eiuſdem monaſterij, ad Lortzam fl. infra Frauuenthal monaſterium Tuginorum, & poſteà inter Artam, & Cuſſenacum Suitiorum vicos, extenduntur, donec extremum illud cornu, quod inter Gerſauiam, & Veggiſneſt, magnumque lacum alluit, conficiunt, tum verò, lacu traiecto, ad eum vſq; locum qui Treib dicitur Vraniorum, rurſum ea montium culmina qui Vraniam & Siluaniam, Angelbergamque Siluaniorum ſegregant Geſtinum vſq; in receſſibus Vraniorum, qui Limagus, montesque Tigurinum, & Vrbigenum pagos diuidunt, contrà Occidentem. Denique à Geſtino illæ montium ſummitates, ad Breitenuald nuncupatum primò, qui Siluanios, & Glaronenſes, à Rhætis ſeparant, Tigurinum pagum contrà Meridiem concludunt. Totus hic tractus Conſtantienſis diœceſis eſt, complectiturque Tigurinos, Tuginos, Vranios, Glaronenſes, Abbatiſcellanos, itemq; S. Gallum, Rupertiuillam, Terminos, Toggenburgenſes, & eam regionem vniuerſam, quæ circa Podamicum eſt, & Rhenum, antiquumque Turgeu retinuit nomen. Multa Tigurinorum ſiue totius huius pagi

Eius limites.

Comprehenſi pago Tigurino.

Idem in Ducatu Allemannico. incolarum præclara geſta, de quibus alibi. Vltimis temporibus Ducatus Sueuiæ, ſiue Allemanniæ partem compoſuit, Præfecturamque Imperij peculiarem, quæ à loco præcipuo Tigurina dicta. Tigurum enim, & Tugium, Vraniamque, & Glaronam fuiſſe pagi Tigurini, & Allemanniæ Ducatus oſtendunt Inſtrumenta Ludouici Germaniæ Regis, Caroli M. ex Ludouico Pio, nepotis, quorum vno Turegum, & Vraniam Hildegardi filiæ donat, cuius hoc initium *H. Ludouicus diuina fauente clemētia Rex.* &c. *Curtim noſtram Turegum in Ducatu Allemannico, in pago Turgaugenſi, & pagellum Vraniæ,* &c. *monaſterium noſtrum tradimus, quod ſitum eſt in eodem vico Turego,* &c. *dilectiſſimæ filiæ noſtræ Hildegardæ,* &c. *Data XII. Kal. Auguſti, anno,* A. D. N. Ↄcccliii. *Chriſto propitio, XXI. regni Domini H. Ludouici ſereniſſimi Regis, in Orientali Francia.* Alio quo Camum, è regione Tugij iuxta lacum, eidem Hildegardi tribuit, his verbis, A. D. N. Ↄccclviii. *Curtim noſtram, quæ vocatur Chama, in Ducatu Allemannico, in pago Turgaugenſi,* &c. regni eius 26. indict. 6. Exſtat etiam Inſtrumentum Henrici IV. quo controuerſiam inter Geronem abbatem Eremi, & Suitios compoſuit, in quo Suitios in Ducatu Allemanniæ conſtituit. *Datum Baſileæ VI. Idus Martij, anno Domini* 1114. *regni eius* 14. *Imperij* 3. Idem probat aliud factum à Cunrado Rege, *Strasburgi,* 8. *Idus Iulij, Anno Domini* 1144. *regni* 6. Glaronam deniq; in Ducatu eodem includi omnia Inſtrumenta, monaſterij Seckingæ confirmant. *Clarona in Ducatu Alamannico.* In Opida pagi Tigurini. hoc pago opida ab antiquitate celebrata, Thuricum, ſiue Tigurum, Arbor felix, Gaunodurum, ſiue Conſtantia, Vitodurum, Rhinouium, Prætorium ſiue tribunal Cæſaris, locaq; alia, de quibus poſteà ſingillatim, vti Fines, Forum Ratio quare Tiberij, Certiacum. Neq; mirum huic pago plura ſignata

Romanis

Romanis ſcriptoribus opida quàm aliorum nemini. Frequentiora enim iis locis contra Germanos, Allemannoſque Romanorū præſidia, caſtraq; fuêrunt. Barbaris namq; nationibus primi Tigurini præda, & direptioni, primæ in eos irruptiones. Fines, Arbor felix, Conſtantia Allemannicis nata temporibus. Forum Tiberij auctorem prodidit. Solium Cæſaris non niſi à Cæſarum vno. Comitatus in eo inter cæteros longè celeberrimi Kiburgenſis, & Toggenburgenſis.

plura Romanis notata in eo opida.

Comitatus eiuſdem pagi.

Pagus Vrbigenus II.

Secundus pagus fuit, quē Cæſar, Gallos vincere, quàm nominare peritior, corruptè Verbigenum, aut, vt alia exemplaria habēt Vrbigenum, ad hodiernū nomen Aergeu, propiore notatione, vocauit. Is cōtra Tigurinū limites iā dictos habet. Ab influxu verò Limagi in Arulam ad Vocetium ſe porrigit, ſequiturq; eius montis apices, ad ortum vſq; Siggeris, quo amplexu Rauracos, ab Heluetiis diuidit. Siggeris inde fluxum ſecutus, eò, dum in ſiniſtrum Arulæ ſe præcipitat, inter Salodorum, & opidum Vietilsbach, tum verò metam habet Arulam vſque Munſingam, deinceps obiectos montes ad Meridiē, eorumque ſummitates inter Viliſouium, & Entlibuoch, ad Brunicū vſq; Siluaniorum, & poſteà Angelbergā, ad eos deniq; montes qui Vraniorum ſunt, qui quidem tractus ab ortu Siggeris, ad eoſdem Vraniorum montes Vrbigenum ab Auentico ſeparat, & Occidēte. Huius pagi, vt partes diuerſæ, ita nomina. Circa Burgdoff opidū, & Salodorū, in Burgēdē, ſiue in mōtibus, & Burgēthal vocatur, niſi potiùs à Burgis, hoc eſt, arcibus, & caſtellis, quæ iis partib. frequētiſſimæ, vt & nobilitas olim præcipua. Propè Ēmatiā fl. Ēmenthal, ſiue vallis eiuſdē fl. A Vietelsbach Oltā vſq; Buchsgouia, ab arce

Eius limites. Volgo Vötzberg.

Eiuſdem partes.

Buchſen, & ſimpliciter Gouia, Geu. Circa monaſteriū Muri, vagēthal, & libera Præfectura, itemq; Ruſthal, ſiue vallis vrſæ. Apud Siluanios infra ſiluā Surichgouia à flumine Surina. Regio verò vniuerſa Burgundiæ, non Allemanniæ attributa, quod ex varijs literarū monimētis perſpectum. Priuilegium quidem ab Henrico IV. Angelbergæ datum, planum facit id monaſterium in Burgundia, & Epiſcopatu Conſtantienſi eſſe, Comitatuque Surich, cuius principium. *Henricus diuina fauente clementia quartus Romanorum Imperator, Auguſt.* &c. *Quod regulare quoddam Monaſterium ſitum eſt, in prouincia ſcilicet Burgundiæ, in Epiſcopatu Conſtantienſi, in pago Suricouue, in Comitatu Suric quod ad Sanctam Mariam nuncupatum eſt, cognomine autem Engelberg* &c. *Anno Domini* 1126. *Imp.* 6. *Data Argentinæ* 5. *Kal. Ianuarij. Dominica, Luna* 8. Aliud priuilegium Muri ab eodem Henrico quarto, ſiue vt plerique numerant quinto, datum, oſtendit idem monaſterium in Burgundia eſſe, in Epiſcopatu Conſtantienſi, in Comitatu Rore. *Henricus, diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus* &c. *Quod in Regno noſtro regulare quoddam Monaſterium ſitum eſt, in prouincia ſcilicet Burgundiæ, in Epiſcopatu Conſtantienſi, in pago Argoue dicto, in Comitatu Rore, quod Mure nuncupatum eſt, &c. Data 4. nonas Martij, Indictione 7. anno Dominicæ Incarnationis* 1114. *regnante Henrico quinto Romanorum Rege, anno* 8. *Imperante* 3. Habuit vrbigenus pagus proprium Epiſcopum, cuius Vindoniſſæ Cathedra, qua de re, vbi ſuper ea quondam vrbe agemus plura. Eius ſunt opida Aquæ Heluetiæ, Bremgarte, Tobinium antiqua. Comitatus Lentzburgiorum, Aquenſium, Habsburgiorum.

Vrbigenus Burgundiæ.

Epiſcopatus Vrbigeni.

Eius opida.

Comitatus.

Auenticenſis pagus. III.

Ita pleraque Eccleſiæ Lauſanenſis acta, & Inſtrumenta

vocant

vocant eum, quem, tertio loco, inter Heluetios conſtituo, à capitali vrbe Auentico ſumto nomine. Contra Vrbigenum eius iam terminos poſuimus. Verſus meridiem ſeparant Valeſiani montes ab ea gente, ſecundum fluuiorum deriuamenta; his in Arulam, aut Sanam, alijs in Lemannum decidentibus. Tum verò montes illi, qui à Caſtro S. Dionyſij, ſe Minnidurum inter, & Loſannam Iuraſſum vſque inflectunt, Antuatesque ab eo ſecludunt. A Septentrione eiuſdem Iuræ ſummitates, ad ortum vſque Siggeris prænominati, Auenticos, à Sequanis, Rauracorumque parte diuidunt. Huius, vt ceterorum, plures partes per varia nomina. Antiquum & ingenitum vocabulum ſolùm circa Friburgum retinuit, vbi Auentici ruinæ, regionis, vt totius olim Heluetiæ, capitis. Vnde non immeritò quidam de Friburgo ceciniſſe Glareanum exiſtimauêre:

Eius termini.

Et partes.

In ſua panegyri.

Gentis Auentinæ decus, & ſuprema poteſtas.

Regio Vchtland nominata, non autem Nuchtland, vt perperam, nec ſine iniuria antiqui, & veri nominis quidam hactenus ſcripſere, Rhenano credo adulati, qui Nuithones nobis, ſi Dis placet, ex Sueuia in eas partes tranſtulit. Sanè non ſolùm regio tota Vchtland, ſed etiam lacus, quem hodie à vicino opido Moratenſem vocant, in antiquis Inſtrumentis Vchter ſe, ſiue lacus Auenticus nominatur, ſicuti poſteà dicemus. Sed pars huius pagi ſuperior in plures valles tributa; vnde hæc Haslerthal, Sibenthal, Sanerthal; ab altero latere Vatteuerthal, latinè vallem tranſuerſam nominant, valendis, quæ vallis Angina etiam dicta. Quæ verò Neocomo, ſiue Neoburgo Salodorum vſque ſunt, Salgeu antiquitùs adpellabatur, ſiue Salengeu, quorum opidum Salodorum Salenſium. Habuerunt et-

Epiſcopatus Auentici. iam Auentici, aut Auenticenſes ſuum Epiſcopum, qui Aventicorum Epiſcopus in Conciliis nuncupatur, vt iam diſputabimus. *Eiuſdē opida.* Opida antiqua Auenticũ, Salodorum, Paterniacum, Minnidurum, Pyreneſca, Ebrodunum, Vrba, *Et comitatus* Noidenolex, Bramagus vicus. Comitatus Neocomenſis, Strasbergenſis, Arbergenſis, Rotundomontanus, Grurienſis. Sed Comites de Glana præcipuæ nobilitatis, vtpote ab antiquis Burgundiæ Regibus. *A. D. N. Iↄccclxxi.* Ex iis quondam Geuelinum præfectum huic toti pago reperio à Carolo Magno, qui Paterniaci tumultu militari occiſus, & ſepultus eſt, quòd proditionis Vaſconicæ inſimularetur.

Antuatius pagus. IV.

Antuatis fines. Quartum pagum Antuates habuêre, vtroq; Lemanni latere. Complectitur is Alpes, & valles omnes à S. Mauritio Geneuam vſq; vltimum Allobrogum opidum, & Rhodanum, qui apud eã vrbem lacu egreditur. Verſus Orientem, & Auenticos, limites iam collocauimus. A Meridie montes eos habet, qui Salaſſos, & Centrones, Allobrogumq; partem ab iis diuidunt. Verſus Occidẽtem demum Allobrogicum opidum Geneuam, & Rhodanum, vſq; dũ Iuram attingit, qui Allobroges; tũ ipſum Iuram, qui Sequanos ab iis ſeparat. *Cōmen. III* Huius pagi etiam meminit Cæſar, vbi in Antuatibus cohortes duas hiemandi gratia collocaſſe Galbam memoriæ tradidit. *Eiuſdem partes.* Eius pars quæ dextro Rhodani, qua exitum ducit, Lemanniq; latere poſtquàm ducta eò Romana equitum colonia, Equeſtris dicta, incolæ Equeſtres, alteram quoq; ripam ſiue ſiniſtram complexi quæ nunc quoq; Chablais dicitur, quòd caballus etiam equum ſignificat. *A. D. N. clↄccxli.* Amedeus III. Sabaudiæ Comes in Ducatum erexit, adiũcta Auguſta Salaſſorum. Altera pars

ſiue ſuperior antiquum nomen retinet, Vaat. Eius ſunt opida antiqua Lauſunum, aut vt alia exemplaria habent, Lauſodunum, nunc Loſanna, Bibiſcum, Alæ, Penne, quam Neapolin, aut nouam Ciuitatē vocant, ad caput Lemanni, Calarona, Dina, & Neuidunum, ſiue Ciuitas Equeſtrium, Comitatus Lauſanenſis.

Et opida.

Hęc antiqua Heluetiæ in quatuor pagos diuiſio, poſteà, omnis in duas partes, vti ante notauimus, Heluetia diſtributa, vnam Allemanni, quæ Allemānia, & in Ducatu eius gentis ad Vrſam vſque, & pagi Tigurini terminos antè poſitos: cetera Burgūdi tenuêre, & Burgundiam minorem dixêre.

Omnis Heluetia in duas partes.

Sed quatuor Heluetiorum pagos de quibus hactenus egimus, ita ſe habuiſſe, vt putauimus, ex Epiſcopatuum in Heluetia diuiſione mihi credibile admodū videtur. Duæ n. in Heluetia Epiſcopales ſedes, duo Epiſcopi: Alteri Auenticum, alteri Vindoniſſa habebatur. Vtriq; autem duo pagi attributi: Hic Tigurinum, & Vrbigenum, ille Auenticenſem, & Antuates complectebatur.

Quatuor Heluetiæ pagorum ratio.

Sed vt quóque ſedes mutauerint Iuriſdictio tamen in iiſdē pagis integra, & immota propè permanſit. Auenticenſes enim, & Antuates Lauſanenſi: Vrbigeni, & Tigurini Conſtantienſi Epiſcopo paruêre. Quo magis miror homines doctiſſimos ad tā varia hiſce de pagis prolapſos eſſe, cùm nulla ferè alia ratio ſit, qua Romanarum prouinciarum diuiſionem antiquam adſequi poſſimus, quàm ex diœceſibus, & Epiſcopatibus. Ita namque Sequanorum Maximam cognoſcimus ex Epiſcopatibus qui Archiepiſcopo Veſontino parent. Similiter Germaniā ſuperiorē, ex iis qui Archiepiſcopum Maguntinum pro ſupremo agnoſcunt. Eadē propè ceterorū ratio. Nam id in antiquitùs cōſtitutis Epiſcopatibus obſeruatū cū ſtudio, vt Archiepiſcoporum in Eccleſiaſticis, quæ Præſidū Prouinciarum in

Paucis exceptis vt Bienna, & quæ circa eam, quæ ad Baſilienſem Epiſcopatum translata Sicuti Buchsgouiá, à Sigeri, Oltā vſq; Salodorenſis ditionis.

Modus cognoſcendi R. prouincias.

ſecularibus,& politicis iuriſdictio, & auctoritas eſſet, oſtendere, opinor,& confirmare operoſum non eſſet,ſi aut inſtitutam materiam deſiderare arbitrarer. Idem, ab eodem, & per idem ferè tempus præſtitum. Conſtantinus fuit, cui meritò cognomentum Magni datum. Illi libertas,& auctoritas Chriſtianæ pietatis,&reipublicæ accepta referenda. Ille orbem terrarum in certas veluti claſſes diſparauit, & vt diuina humanis, Eccleſiaſtica ſecularibus reſponderent,quamtùm potuit ſapientiſſimè, & pijſſimè, conſtituit.

Euſebius in eius vita. Zoſimus lib. II. hiſt. Onuph. de Comit. R. Baronius tomo III. Annalium.

Quæ fuerint XII. opida, quæ incendiſſe Heluetios tradidit Cæſar.

CAPVT. III.

Comment. I.

PAGIS conſtitutis qui probabiliter viſi ſunt, etiam opida illa duodecim quæramus, quæ incendiſſe Heluetios in Galliam abituri memoriæ commendauit Cæſar. *Vbi*, inquit, *iam ſe ad eam rem*, diſceſſum ſcilicet, *paratos eſſe arbitrati ſunt, opida ſua omnia numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua priuata ædificia incendunt, frumentum omne præter quod ſecum portaturi erant, comburunt, vt domum reditionis ſpe ſublata paratiores ad omnia pericula ſubeunda eſſent.* Certum igitur ex hodiernis Heluetiæ opidis, quæ vltra ſeptuaginta numerantur, Heluetio bello antiquius eſſe nullũ. Sed vt illa quę tenebãt duodecim incenderint, probabile tamen non ita eſſe vaſta, & in flammas, cinereſque redacta, vt non aliquid multumué ſuperfuerit, ex quo fuiſſe, eſſequé opida, aut talium rudera, & ruinas conſtaret, qualia turres, mœnia, propugnacula alia, quæ

Cauſſa incendii.

vel ignis non attigerit, vel in nihilum dare nequiuerit, vt eadem poſteà repetere iuſſis, & recolere, multa antiquitatis, & priſcæ habitationis monimenta remanſerint, quæ inſtauratis licet ædificiis, ætatem tamen, vt prius culta, habitataque fuiſſe declararent. Sed eadem à nobis poſt tot rurſum, tantasque vaſtationum, & incendiorum acerbitates, quæ barbaricis euenêre temporibus, iam nec agnoſci poſſunt, nec indicari. Et crediderim non eadem quę prius omnia redhabitata, ſed vt nemus, locus, fluuius, aut collis ſuaſit, & perſuaſit noua opida condita. Multa quoq; eorũ quæ nunc inter priſca, & antiqua putantur, à Romanis poſteà contra Germanos, & Barbaros excitata, aut propter amœnitatem, an commoditatem frequentari cæpta, celebritatem ab antiquitate nacta ſunt. Ne tamen nihil dicamus, ſed à capite potiùs principium eruamus.

Auenticum I.

Pręterquàm adfirmant probę fidei ſcriptores, traditione antiquiſſimum, & ex antiquis primum, aut vnum. Et feruntur Verſus Gottfridi * Viterbienſis, quibus iam Brenni tempore Romanis cladibus noti celebrem eam fuiſſe vrbem & à Germanis euerſam adnotatur in hanc ſententiã, nam corruptè alibi legas.

Sede Biſuntinus fuerat tunc Rex Siguinus,
*Cuius erat Sena * fluuius, Rhodanuſq; marinus,*
Primaq; pars Araris, Allobroguſq; ſinus,
*Cùm loquor Allobrogos fluuium perpende * Labroiam:*
Quæ fuit vrbs quondam grandis velut altera Troia,
Nomen Auenza fuit, quæ peritura ruit
Illa ſuperborum viguit feritate virorum:

*

Fuit is ſecretarius Friderici, I. & Hẽrici eius f. Imp. vixitq; anno 1150.
A. V. C. ccclxv. *Liui. annali.* V.
Ita vocat Sequanam, quæ nunc Seine quoq;. Quaſi Allobroges ſint dicti à la Broia. Broia, quem nonnulli Brolium nominant,

notus pagi Auenticenſis fluuius, vtpote qui ipſā Auenticum antiquam interfluxerit.

Marte Sueuorum perijt primatus eorum:
Decidit armorum cultus: & omne forum.

Poſteà

Vxor erat Brenni Siguini filia Regis,
Cuius ab auxiliis Dux Gallica regna ſubegit.
Sequana, cum Ligeri, Brennica ſigna vehit.

Auenticum Auēza nunc quoq; Gallis, & Romana barbara lingua.

Quæ licet parum fundamenti habeant, vtpotè abſq; claſſico teſte, & iurato ſcriptore, tamen de Auentico nemini dubium vmquàm fuit, non, vt diximus, antiquiſſimum eſſe, & ex duodecim illis vnum. In priſtinam dein dignitatem reuenit, & Heluetiorum caput eſſe meruit, auctor Cornelius Tacitus, qui centum circiter poſt Cæſarem annis vixit, de bello quod Cæcina Heluetiis, Galbæ, contra Vitellium, partes tuentibus, attulit. *Cùmq; direptis*, inquit, *omnibus, Auenticum gentis caput, iuſto agmine, peteretur, miſsi qui dederent Ciuitatem, & deditio accepta.* Poſteà Romanorum coloniam accepit, qua de re ſuo loco. Pleriq; ad vltimum euerſam volunt Auenticum, illa communi Romani imperij, & Galliarum ſtrage quæ Valentiniano, III. & Martiano Impp. accidit. Ego multò antè vaſtatam, & deſtructam arbitror, & Conſtantij potius Cæſaris tempore, quo tempore Allemanni vſque in Lingones & Aeduos graſſati ſunt. Id mihi ex Ammiano fit probabile, qui illa tempeſtate, hoc eſt ſub Conſtantio Conſtantij nepote iam deſertam fuiſſe memoratum reliquit. *Secundā*, inquit, *Lugdunenſem Rhotomagi, & Turini Mediolanum oſtendunt, & Tricaſtini, Alpes Graiæ, & Pœninæ. Exceptis obſcurioribus, habent & Auenticum, deſertam quidem ciuitatem, ſed non ignobilem quondam, vt ædificia ſemiruta nunc quoq; demonſtrant.* Nec poſteà reſurgere potuit, aut aliquid priſci

Auenticum Heluetiorum caput.
Lib. I hiſt.

In ea Romana colonia. A. D. N. cccclii.

A. D. N ccxiv. *Auēticum ab Allemannis vaſtum.* A. D. N. cccl. Lib xv. *hiſt.*

decoris

decoris reciperare. Viuilo Comes ex ruderibus, ſuprà eum collem vbi vrbis Capitolium fuerat caſtrũ formauit quod Viuelsburg nominauit, quod nomen nunc quoq; apud Germanos retinet, nam Galli Auenzam, ab antiquo Auẽtico nominant. Ceteras demum ruinas in hãc quæ hodie videtur formã, Burcardus Lauſanenſis Epiſcopus ſub Henrico IV. Imp. collegit. Ab Auentico verò incolæ Auentici Plinio dicti, & ab ipſis Epiſcopi Auenticorũ, quod nomen etiam poſtquàm vaſtum Auenticum, & nouũ Viuelsburg conditum vſurparunt. Ita ſubſcripſit Superius, concilio Aruernenſi, ſub Theodeberto Francorum Rege anno II. eius regni, VIII. Nouemb. *Superius Epiſcopus Auenticorũ.* Ita Marius in concilio Matiſconenſi quod Guntramus Aureliani, & Burgundiæ Rex haberi iuſſit XXIV. an. Regni ſui. *Marius Epiſcopus Auenticorum.* Hunc Marium eſſe volunt qui genere, & opibus florens, vtpotè ex antiquo Burgundionum Regum ſanguine, primus Loſannæ ſedẽ collocauit, iuſſu, & auctoritate Bildeberti Auſtraſiæ, & Burgundię Regis, qui Guntramo ſucceſſit, primo anno Regni eius Burgundici, quiq; eam vrbem Cathedralem eſſe voluerit, reditibus ex patrimonio, priuilegiis à regibus adauxerit, qua factũ ratione ſit, vt Auenticorũ nomen, quod per Epiſcopos celebrabatur, propè interierit, ipſi ſe Lauſanenſes Epiſcopos, & Comites nominauêre. Auenticum tamen ſemper Epiſcoporum fuit, & in eo Officiales, & præfectos habuêre, itemque Vicarios Generales & quidquid eorum toto Auenticenſi pago, Iuriſdictionis, & muneris fuit. Antoninus ait, Auenticũ diſtare Minniduro paſſ. millia 22. & Pyreneſca 28. quod ita eſt, Nam Minniduro Auenticũ numerãtur milliaria Heluetia, ſiue Ger. 3. Auẽtico Pyreneſcã 4. Liber Prouinciarũ ſub Theodoſio, vt volũt editus Auẽti-

Circa A. D. N. ıɔcv. *Viuelsburg.*

A. D. N. cıɔ lxxvi. *Auentici populi, & Epiſcopi Auenticorum.*

A, D. N. ıɔxxxviii.

A. D. N. ıɔlxxxvi, *Marius Epiſcopus Auentico Loſannã ſedem trãſtulit.*

A. D. N. ıɔ. xcviii

In Itinerario

cum vocat Heluetiorum Ciuitatem. *Ciuitas Heluetiorum, id eſt, Auenticum*, non propter vrbis tunc quidem amplitudinem, aut florem, quæ, vt hactenus demonſtrauimus iã diruta, & deſerta erat, ſed propter Epiſcopos, qui Auentici, & Auenticorum vt ſuprà vidimus ſe nominabant. Suprà Auenticum quatuor ſcilicet paſſuum millibus colliculus adſurgit, in quo celebris, totâ Heluetiâ, (vt inſcriptiones plurimæ, hoc in loco poſitæ, & conſecratæ oſtendunt.) Deæ Auentiæ cultus fuit, & delubrum, in quem locum frequentes fierent vndiquaque peregrinationes, vt votum à Tigurinis perſolutum, & in ſaxo literis notatum adhuc manifeſtum facit. Poſteà Viller, & Munchuiller à monachis ibidem poſitis nominatus, nos Villariam vocamus. Lacus qui nunc Moratenſis dicitur, ab opido Murato, dextro eius latere, ſex paſſuum millibus infra Auenticum, olim Auenticus dicebatur, vſitato etiã vltimis temporibus nomine, ſicuti ex antiquo fœdere conſtat, quod præfecti Auſtriaci, nomine Alberti, & Othonis Auſtriacorum Principum, Vrbesq́ Argouiæ, Turgouiæ, Sundgouię, Briſgouiæ, cum Baſilea, Tiguro, Conſtantia, S. Gallo, Berna, Friburgo, Salodoro, Comitibusque à Nidou, Kiburg, & Furſtenberg ſanciêre. In Bernatum deniq; poteſtatem, vt Loſanna, ita Auenticum venit bello vltimo Sabaudico, quæ vrbs, & quanta fuerit eius amplitudo hinc puta, quòd ducenta frumenti, & leguminum onera ex decumis quæ in mœniorum antiquorum ambitu ſunt, quotannis colligantur. Antiquitatis priſca, & effœta admodum facies. Præter numos omnis generis infinitæ ſunt inſcriptiones Romanæ, quarum nonnullas his in antiquitatibus repræſentauimus. Oſtenditur etiã marmorea columna in campo latiſſimo, pedes triginta alta, quæ in medio vrbis fuiſſe

Deæ Auentiæ cultus, & delubrum.

Lacus Auēticus. A. D. N cIↄ ccc. xxxiii.

Auenticum ſub Bernatibus. A. D. N. cIↄ clxxxvi.

Eius amplitudo antiqua.

dicitur,

dicitur, idoli baſis. Sed de Auentico ſatis, ingrediamur ad cætera.

Vindoniſſa I I.

Vindoniſſæ ætatem præterquàm quòd etiam à Tacito in hiſtoria memoratur, & Antonino in Itinere, multa teſtantur, quæ paſſim eruuntur monimēta, & inſcriptiones, vrnæ ſepulcrales, numi aurei, argentei, ærei. Sed argentei Aureliani præcipuè Imperatoris, per totam Heluetiā plurimi. Cur ita percrebuerint cauſſam videtur inſinuaſſe Zoſimus, his de eo Imp. verbis. *Nouam monetam publicè diſtribuit, cùm plebem quidquid haberet adulterinæ monetæ tradere iuſſiſſet, commercijs, hoc modo, ab omni cōfuſione vindicatis.* Vindoniſſæ eſt etiā ſtatua Mercurij propè integra. Præſidiis poſteà Romanis legionis XXI. hac in vrbe ſedes ordinaria, vt alibi dicetur, vnde quoque eius magnitudo clara. Oportet enim non paruam fuiſſe, in qua legio vna pro præſidio conſiſteret. Loco vbere, & oportuno, angulum vtriuſq; confluentis Vrſæ, & Arulæ complebat, ponte vno, hinc in Sequanos, & Rauracos, (cuius quidē commoditate remanſit opidum Bruck ab eo nominatū, Vindoniſſæ ſuburbium:) altero in Germaniam, recto verſum Badam itinere, (in cuius loco nauicula nunc traiiciendi cauſſà vtuntur) mittebat. In eā omnis generis mercimonia ex tribus Heluetiæ præcipuis fluminibus, Arula, Vrſa, Limago qui etiam paulò infrà Vrſam in eumdem Arulam deſcendit, partibusque deuehi poterant Tigurino, Vrbigeno, & Auentico. Nec à Rheno magna diſtantia. A Confluentia nempè, aduerſo Arula, paſſuum millia vix ſeptem, vt mirum mihi omninò videatur, cum totius Heluetiæ cōmodiſſima fuerit antiquum decus recipere ne forma,

Lib. IV. Eius antiquitas.

Lib. 1 hiſt. Cauſſa cur tot Aureliani Imp. vbiq; numi.

Præſidium in ea R.

Eiusdem ſitus & commoditas.

aut frequentia aliqua potuiſſe. Hodierno enim die vix pauculæ quæ vicum efficiunt ædes, nomen antiquum Vindiſch. Mœniorum, ruderum, ruinarum nullæ omninò ſolo ſuper reliquiæ, quæ vrbem fuiſſe demonſtrent, excepto Altenburgo, & Habsburgo. Si verò ruas adhuc mœniorum rudera & fundamenta longè, lateque reperias, ſola concamerata, fornices; Oſſium verò humanorũ cõpages per cãpos, & tota vicinia paſſim, credo, ex illo quod Conſtantius Cæſar propè eam vrbem contra Allemannos prælium habuit. Et fortè huius cladis memoria ita barbarorum animos efferauit, vt adeò in vrbẽ ſæuirent, nec eius ſupereſſe monimentum vellent. Nam prima eius vaſtatio Allemannis etiã, vt opinio, debita, cùm non ſolùm ipſam, ſed Fines, Vitodurum, Auenticum, & quidquid præterea in Heluetia, Sequanisque firmitudinis ad Lingones vſque euerterunt. Conſtantius Cæſar ſuprà memoratus cùm in Vindoniſſæ campis eam gentem felici prælio deuiciſſet, & vltra Rhenum pulſaſſet, reparaſſe creditur, ſicuti de Vitoduro certum, ex inſcriptione, quę ad illud opidum refertur. Sed ab hac vaſtatione non iam vrbs, licet reparata, ſed caſtrum adpellatur in lib. Prou. *Caſtrum Vindoniſſense* cùm populi vicini Vindones, & Epiſcopi Vindonum, aut Vindoniſſenſium ab antiquo opido dicerentur, ſicuti in libro Conciliorum videre licet. Sigiſmundus Burgundiæ Rex conciliũ Epaoni celebrauit tempore Symmachi Papę, & Auiti qui poſteà Archiepiſcopus Viennenſis, quo in cõcilio interfuit *Bubulcus Epiſcopus Ciuitatis, & Caſtri Vindoniſſenſis*. Hildebertus verò Francorum Rex, & Regina Huldrada coniux, V. Aurelianum peregerunt XXVIII. Octobris cui *Grammatius Epiſcopus Vindoniſſenſis* ſubſcripſit. C. Hildebertus demum Auſtraſiæ, & Allemanniæ Rex, cùm

Vindoniſſa ab Allemannis vaſtata.

A. D. N. CC. XCIV.

Conſtantius Cæſar reparauit.

Vindoniſſa ex vrbe in caſtrum.

Sunt qui credunt primum in Hel. hunc fuiſſe Epiſcopatum, iam inde à S. Beato, Apoſtoli Petri diſcipulo, quẽ præcipuè in hoc pago Chriſtum nunciaſſe, tra

mortuo

mortuo patruo Guntramo, vt antè quoq; notauimus, Burgundiæ Regnum occupaſſet, ſedem Epiſcopalē transtulit Vindoniſsâ, Conſtantiam, eam maximè ob cauſſam, vt Epiſcopi præſentia, zelo, & virtutibus, Allemanni, qui vtroque Rheni latere Vlmam vſque adhuc infideles plerique, & idolis dediti, ſicuti ex vita S. Columbani, & S. Galli alibi oſtendemus, conuerterentur citiùs, frequentatione prætereà, exemplis, monitis. Sed vt hæc trāslatio fuerit facta, tamē receptum Vrbigenis, ne cogerētur, iuris ergò, Conſtantiam proficiſci, ſed Epiſcopus teneretur potiùs Vindoniſſam venire, aut Vicarium cum poteſtate mittere, qui ius apud eos in Eccleſiaſticis redderet. Vnde acta Murenſia. *Cùm Abbas Murenſis benedicitur, notam faciat Epiſcopo Conſtitutionem huius loci.*

ditum in eius vita, in quo vita defunctus eſt. A. D. N. Ↄ XV. A. D. N. Ↄ LII. A. D. N. Ↄ XC VII. *Epiſcopalis cathedra Vindoniſſa Conſtantiā translata, & quare. Vrbigenum, ſiue Vindoniſſenſium priuilegium.*

Populus enim iſte vadit ad condictum Epiſcopi, quo & cateri eius pagi conuicanei vadunt, ſcilicet ad Vindoniſſam, ibiq́; ius Eccleſiaſticum audiet, & iudicium ſuſtinebit, ſicuti conſtitutum eſt omni Sancta Eccleſia &c. Deniq; ſenſim quidquid antiquæ dignitatis & auctoritatis Vindoniſſæ fuit, Comites, Altenburgenſes occupauêre, cū caſtri Vindoniſſenſis dominium ad ſe tranſtuliſſent; ædificataq́; eo in loco, noua arce, ſub antiquo Caſtri titulo, quod Altenburg ideò nominârunt, Altenburgenſes ſeſe Comites, & Vindoniſſæ dominos nuncupauêre. Ipſi ex antiqua Heluetiorum ſtirpe, mox ſub Burgundis, abolito Romanorum Imperio clari, tùm verò ob virtutem Francis, qui Burgundiæ reges exſciderunt, in precio habiti, maximas opes ſibi cōpararunt, adeò vt Guntramus Comes Altenburgenſis qui ſub Arnolpho Imp. vixit cognomentū Diuitis repererit. Sicuti ex annalibus Monaſterij Muri videre licet, quod Rapoto huius Gontrami nepos, & Ita eius vxor Caroli Lotharingiæ

Vindoniſſæ dignitas & quidquid eius fuit ad Habsburgios Comites delata. Altenburg vbi Vindoniſſa. Altenburgēſium Comit origo qui poſteà Habsburgii ex noua arce. A. D. N. Ↄ CCC XCV.

A. D. N. Iↄccccxci. Ducis filia ædificârunt. Cùm verò poſt mortem Arnolphi,
A. D. N. Iↄccccxi. & eius filij Ludouici, vltimi Francorum, vt quorumdam
arbitratio eſt, originis, & regiæ ſtirpis Germania ſuperior,
A. D. N. Iↄccccxxxviii. maximeque Heluetia ob Rodolphum, qui ſe Regem in
Burgundia minore coronandum paulò antè curauerat,
bellumq; cum Arnolpho geſſerat, & poſt eum, Rodolfum
eius filium, qui cum Burcardo Sueuiæ duce in diſcordia
erat, in maximo metu, turbisq; verſaretur Vallis Vrſæ ad-
colæ vulgò Ruſtaler, qui Vrſæ ſiniſtrã, è conſpectu Brem-
A. D. N. Iↄccccxviii. garte, habitant, Cuntzelinum Guntrami filium deprecati
ſunt, vt tutorem ſe defenſoremque eorum gereret ſaluis
Liberæ Præfecturæ origo. & vnde Habsburgiæ domus in Heluetia prima incrementa. nempe, ſua libertate, & priuilegiis, quod cùm annuiſſet,
tunc, & poſteà, ad hodiernum vſque diem, Præfecturæ li-
beræ ea regio nomen accepit. Acta Muri. *Rogârunt Conzelinum comitem de Altenburg, filium Guntrami diuitis vt eſſet defenſor ſuarum rerum* Hæc prima incrementa apud Hel-
uetios domus Altenburgenſis ſiue Vindoniſſenſis, nam
Habsburgi Rapoto conditor & vnde nomen. Habsburgi nulla hactenus mentio. Rapoto ſuprà memo-
ratus Cuncelini filius, cùm hac ratione non exiguas opũ
A. D. N. Iↄ ccccl xxii. progreſſiones adeptus eſſet, primùm nouæ arcis funda-
menta poſuit in colliculo, paullò ſuprà Altenburg, cui no-
men inde fecit, quòd fortè, eo in loco, accipitrem, tam-
quàm ex ſpecula, quæ gererentur aduertentem, conſpe
xiſſet, Habsburgumq; vocauit, quaſi accipitris, qui Ger-
manis Habch, aut Habich, ab eo oſtento, arcem. Ab Habs-
burgo deinceps Comites ſe ab Habsburg, relicto, vel an
tiquato Altenburg, nominauêre, hacq; ex origine locoq;
Auſtriacorum principum & Imp. & Hiſpaniæ Regũ deriuamenta orti, ductiq; per Rudolphum Habsburgi Comitem, pri-
mum eius nominis, & familiæ Imperatorem Auſtriaci Du-
ces, Imperatoresque, Hiſpaniæq; Reges, & orbis monar-
chæ. Antoninus ceterùm ait, Vindoniſſam diſtare à Fini-

bus,

bus,paſſuum millia 35.à Vitoduro 23.ab * Auguſta 28. Infinita his locis reperiuntur, vt principio etiã meminimus, lapidum,& ſaxorum fruſta,in quibus tres,quatuor,plures literas Romanas legas,Inter reliquias arcis Altenburg adhuc adſpicitur hæc ſcriptio inter duas ſaxi partes.

A. D. N. clↄcclxx. *In Itinere.*

* *Rauracorum ſcilicet.*

Multa Vindoniſſæ & Altẽburgi antiq monimenta.

L. VEGNATIO.
POL. MAXIMO. DO.
FOR. LOR. MIL. LEG.
XI. G. P. F. GVSORIVS.
ANN. XL VIII. STIP. XX.
H. S. E.
G. ROSCIVS OMPHA.
LVS. HER. FAC. CVR.

Geminæ.Piæ. Felicis.

Hic ſitus eſt

Ruſticus non multis ante annis,cùm, eo in loco, domum ædificaret,plurimas eiuſmodi inſcriptiones rupit, & muro incluſit,ſicuti adhuc partim videre licet.Nunc Kunigsfeld,ſiue Campus regis quòd,eo in loco, Albertus I. Imp. Rodolph.fil.à Ioanne ex fratre nepote,& coniuratis confoſſus interierit,monaſterium, dum religio ſtetit,nobiliſſimum ab Eliſabetha Alberti coniuge,& poſteà Agnete fil. conditum, & Auſtriacorum Principum, ſepultura celebratum,medium vrbis antiquæ Vindoniſſæ obtinere creditur, ex ruinis eius fabricatum , vt ex libello fundationis apparet.

A. D. N. clↄ.Iↄ.xxxv.

A. D. N. clↄ.ccctx.

Thuricum aut Tigurum III.

De eo vbi tredecim Ciuitates Heluetias ſcribemus.

Tugium IV.

De eodem illo quoque in ordine.

Salodorum V.

Eius pariter eo in loco locuples tractatio.

Vitodurum VI.

Vitoduri quoque meminit Antoninus, & nomen hoc ſolidè Celticum, forma Romana. Opidum ex primis incenſis, vt cetera reparatum, Allemanni, ſub Diocletiano, & Maximiano Impp. funditùs euerterunt, vt Auenticum. At hoc, vt alia, per Aurelium Proculum Procuratorem in Heluetia inſtaurandum curârunt Romani Cæſſ. Conſtantius, & Galerius, Auenticum in ruinis reliquerunt, nō alia de cauſſa quàm quòd Allemannis, & barbaris vicinius, & in quo primo offenderent; illud in Heluetiæ quaſi meditullio remotius, nec ſatis magno contrà eas gentes præſidio. Huius Vitoduri reſtitutionis teſtis hæc inſcriptio.

Vitodurum ab Allemannis euerſum primò, mox à Conſtantio Cæſ. reſtitutum.

A. D. N. CCXCV. *facta*

IMP. CAES. G. AVRE. VAL. DIOCLETIANVS AVG. PONT. MAX. SAR. MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. XI. IMP. X. COS. V. P. P. ET. IMP. CAES. M. AVR. VAL. MAXSIIMIANVS. AVG. PONT. MAX. SAR. MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. X. IMP. IX. COS. IIII. P. P. ET. IMPP. FL. VAL. CONSTANTIVS. ET. GAL. VAL. MAXIMIANVS. FILII. CAESS. MVRVM VITVDVREN. A. SOLO. INSTAVRARVNT. CVRANTE. AVRELIO. PROCVLO. V. C. PR. PROV. MAX. SEQ.

Interius in S. Blaſii capella Legebatur vtraq; pars vti repræſentauimus an. 1520.

Qua inſcriptione, quia pro parte Conſtantiæ legitur ex lapide, nàm pars altera fracta, aut iam quidem inde aſportata,* quidam eam vrbem, Vitodurum eſſe probare conati ſunt. Et fortaſsè aliquid obtinuiſſent niſi magis Vitodur, aut vinterthurn, vt hodie vocamus, ad antiquum nomen reſponderet, & verò ab illis diuerſus omninò abiret Antoninus, qui Vitodurum inter Fines, & Vindoniſſam collocauit, & rurſum Vindoniſſam medio inter Vitodu-

Error eorum qui Vitodurum pro Cōſtantia acceperunt, aut contra.

rum,

rum, & * Auguſtam itinere, quæ omnia in Vinterthurn conuenire, & ab vtroque ſitu Conſtantiam procul abeſſe nemini eſt dubium, niſi qui horum omnium cognitionē nullam habet. Credibile poſteà rurſum periiſſe, cum ceteris, Hunnorum aut Allemannorum vltima rabie. Verùm ſub Carolinis, aut anteà, Frãcorum regibus, coli & vt opidum frequentari, aliquo honore, cœpit. Nàm propè Vitodurum ſub Arnolpho Imp. ſuperatum fuiſſe Rodolphum Burgundiæ regem à Burcardo Sueuiæ Duce memorauit Hermannus Contractus Comes Veringenſis. Ibidem Viguere Comites Vitudurenſes, ex Kiburgiorum Stemmate, vbi ex inſignibus vtriuſque familiæ fides, quæ ſolùm coloribus differunt. Nunc vicus eſt ſatis amplus, vulgò vetus Vitodurum, in colliculo ſitum, vbi adhuc non paucæ antiquæ culturæ exempla. In eius colliculi pede ædificârunt Comites palatium, aut arcem, habitaruntque, ex cuius frequentia poſteà cum tempore natum opidū hodiernum Vitodurum nouum. Sed idem opidum maximè habitari colique incœpit ab eo tempore, quo Kiburgiorum, qui antè, Vitoduranos, hæreditatem Habsburgij adiuêrunt. Rudolphus quidem Imp. primus non ſolùm opidum auxit ædificiis, ſed etiam priuilegiis, permanſitq; in Auſtriacorum poteſtate dum Sigiſmundus Archidux Tigurinis traderet.

Rauracorum.

A. D. N. ccccliii.

In chronicis A. D. N. Iↄ cccc xix.

Vitoduri noui origo. A. D. N cIↄ cclxiv.

A. D. N. cIↄ cclxx viii.

A. D. N. cIↄ cccclx vii.

Aquæ Heluetiæ VII.

Aquas Heluetias (ita antiquo nomine voco opidum quod Badam Vrbigeni pagi, nunc nominamus) ex antiquis fuiſſe inde perſpectum quòd Vitellij tyrannide, haud multis poſt Chriſtum natum annis iam vetuſtate dilaberentur mœnia, qua de re alibi.

Gaunodurum V I I I.

lib. I I I. coſm.

Sed Gaunodurum inter Heluetiæ opida Ptol. retulit. Cuius ætas ex eo mihi clarior quòd vtraque nominis pars mera Heluetia ſiue Celtica, Gaunum, & durum: hocq; pro turre: illud præruptum ſaxum, aut collem ſignificat. Sed quo loco, & quod fuerit diſputatio eſt. Quidam Zurzachum eſſe voluêre; alij opidum Stein Rheni, nonnulli deniqueConſtantiam. Sed Zurzachum non eſſe ſuum proprium nomen Romanum Certiacum arguit. Neq; Stein, cùm in Germania ſit, altera Rheni ripa, Gaunodurum in Heluetia. Vnde, mea quoque ſententia, Gaunodurum antiquum illud opidum Heluetiorum fuit, quod poſteà ab inſtauratore Conſtantia nomen accepit. Quis enim in dubium vocet, eo in loco, vbi nunc eſt, vrbem præcipuam fuiſſe quam Ptolemæus præterire noluerit, loco nempè totius Heluetię amœniſſimo? Et frequenter, aut plerumq; vbi magnorum fluminum ex lacubus egreſſiones opida, illa occaſione frequentiora, teſtantur inter Heluetia Tigurum, Luceria, Geneua. Facta Epiſcopi cathedralis, vt diximus, cùm Allemanni tandem, & vix ad Chriſti cultum ſe comparâſſent Childeberti auſpiciis XIII. anno regni eius Franciæ Orientalis & Allemanniæ, primo verò regni Burgundiæ, Maximo, vel vt alij ſcribunt, Maxētio primo Conſtantiæ Epiſcopo & Vindoniſſenſium vltimo. Ei ſucceſſit Vrſinus qui Vindoniſſæ ædem S. Martini, vt hæc inſcriptio ſemibarbara oſtendit muro templi indita,

Gaunoduri etymologia.

De Gaunoduro opiniones.

Eædem refutatæ.

Gaunodurum Conſtantia à reparatore.

Cathedralis facta, & quando.

IN ONORE S͞TI
MARTINI EC͞PI
VRSINVS EB

ELVPVS ET DE
TIBALDVS ✠ LIN
CVLFVS FECIT.

Primus in Heluetia fabricandam curauit, eius præcipuè viri labores, quos in conuertendis aliquot Heluetiorum partibus, veluti Suitia, & Vrania, habuerat, hoc pacto, celebriores, ſollenniores fore ratus, operam ſuam præſtante Theobaldo Comite. Tum verò vt, hac quoque ratione, Vindoniſſa, quamuis ſede Epiſcopali priuata, nihilominùs frequentaretur, & aliquid dignitatis retineret. Vrſino ſuffectus Gaudentius, quo regente in Heluetiam, & Conſtantiam venit, S. Gallus, vt ſcribit Valafredus. Conſtantia vocatur Vrbs in diplomate Caroli Magni, hoc eſt, magnum opidum, & ex principibus. Cuius initium, & finis *Karolus gratia Dei Rex Francorum & Langabardorum, & patritius Romanorum*, &c. *Omnibus*, &c. *Ecclesia Sanctæ Mariæ Vrbis Conſtantiæ*. &c. *Data VIII. Idus Martias anno XII. regni noſtri. Actum Vormatiæ Ciuitate*. Sed quamuis illo in loco Vrbs, vt vidimus, dicatur, tamen exiguus erat, eo adhuc tempore, & poſteà, eius circuitus, quamtùm ad mœnia, teſtatur Inſtrumentum Ludouici Germaniæ Regis, Caroli nepotis, datum Monachis S. Galli, quo Inſtrumento, templum S. Stephani, quod nunc propè media in Vrbe, extrà muros ponitur. Eius quoq; principium *H. Ludouicus, diuina fauente gratia, Rex* &c. *Eccleſia S. Stephani extra muros ciuitatis Conſtantiæ conſtructa*, &c. *Data XI. Kal. Auguſti. Anno Christo propitio XXII. regni Domini H. Ludouici glorioſiſſimi Regis in Orientali Francia. Indict. II. Actum H. Luna palatio regio.*

Prima in Heluetia S. Martini ædes & vnde.

Conſtantia vrbs. A. D. N. clɔcclxxix

A.D.N. lɔccclıv.

Noidenolex IX.

Ea in libro Prouinciarum inter quinque Sequanorum

Ciuitates ponitur vna,ſed quæ fuerit, vt aliàs plerumque, obſcurum, & pariter controuerſum. Alij namque Neapolim eſſe voluêre,ſiue Nouam Ciuitatem ad caputLemanni:alij Donum,aut Lauſannam, in hac , aut illa Lemanni eiuſdem ripa. Ego nihil horum arbitror, & Neocomum, ſiue Neoburgum opidum,Comitatus cognominis, conſtanter adfirmo. Nàm illa omnia opida apud Antuates, & ſuis nominibus, hoc eſt,antiquis, nota, Siquidem Loſanna Lauſunum, Neapolis, Penne dicitur Antonino. Donum quoque ſuum nomen habet,ſiue Dina Plinij ſit,ſiue Neuidunum , vt aliàs videbimus. Noidenolex verò pagi Auentici eſt, Additur enim, *Noidenolex Auenticus* vulgato ea tempeſtate loquendi more,vt *Auguſta Vindelicus*, *Lutetia Pariſius*, *Mediolanum Santonus*, quo etiam viri eruditione clari vſi ſunt,ne quis barbarum,cumB. Rhenano arbitretur. Hinc quoq; intelligas illam partem,quæ vltra eũ lacum eſt, qui ab opido nomen Neocomenſis accipit, ſecundùm Iuram, Auenticorum fuiſſe,ad eum vſq; locum. Nàm quæ Salodorum vſque ſunt Salenſes, vt alibi diximus,habuêre,& ipſi pagi Auenticenſis, quamuis alio nomine. Poſteà Burgundiæ Minoris fuiſſe teſtantur Inſtrumenta Angelbergæ apud Siluanios,in quibus Bienna opidum Noidenolegem infra,*in Burgundia* ponitur.

Scaliger Notis in Auſonium. *Libro de Germ.*

Ebrodunum X.

Ebroduni vulgò Iuerdum ad caput laci, eo loco,ab illo nominati ſunt qui facere mentionem arbitrati ſunt Plinium, ſed quos nominis ſimilitudine deceptos arbitror. Nõ enim hoc,de quo nobis ſermo, ſed Galliæ Narbonenſis,nunc quidem in Delphinatu, Ambrum vocant , memorauit is ſcriptor, ſicuti & Ptolem, qui Caturgidorum

Lib. III. hiſt. nat. *Errata in Ebroduno.* *Lib. II. Coſmog.*

opidum facit: & auctor Itinerarij, qui Alpium Maritimarum metropolin ponit Ebrodunum, Epiſcopali ſede celebrem. Non tamen carere annis hoc noſtrum probabiliſſimum. Liber Noticiarum conſtituit in eo præfectũ claſſis Barcariorum his verbis *In Prouincia maxima Sequanorum Præfectus claſſis Barcariorum Ebroduni Sabaudiæ.* Curabant enim, eo in loco, Romani Impp. parari abietes nauigationibus, quas per vtrumq; lacum Ebrodunenſem, & Biennenſem, in Tilam, & Arulam, tùm verò in Rhenum, & deinceps in Oceanũ deferendas mandabant. Iuraſſum enim eximiæ pulcritudinis abietibus abundare, etiam notauit Plinius. Et ſuperioribus annis venêre vel ex Batauia, qui ex illa ſilua, quæ à latere Tobinij eſt, vulgò Bonuald, pinus, & abietes emerent, vt, & paullò antè, ex Liguria, quas eâdem via ſcilicet, Aruſa, Rhenoque deportarent. Fuit & Calaronæ in hunc vſum præfectus Fabrum, qui compactas in rates pinus per Lemannum, & deinceps Rhodanum, Arelatũ, tùm Maſſiliam in Mediterraneum deuehẽdas curabat. In eo libello vbi R. Prouinciæ recenſentur Ebrodunum inter caſtra ponitur. Erant multa rudera mœniorum, & turrium ſuper quibus Petrus Sabaudiæ Comes X. arcem conſtituiſſe dicitur, contra Zæringorum poſteros. Præterfluit opidum Tila, diſtat Paterniaco paſſ. mill.

Ebroduni præfectus fabrum R. & quæ ex cauſa Lib. 16. cap. 19.

A. D. N. cIↄ cclvi.

Lauſodunum X I.

Ita reperio in antiquis ſcriptis illam vrbem notatam, quam Antoninus Lauſunum vocat, vulgò Loſannam Antuatium Iuranorum caput; Vnde mihi eius antiquitatis memoria. In Ptolemœo valdè fallor, aut illud fuit opidũ, quod librariorũ incuria, aut ſcriptoris ignorantia, quod

in eo frequens, Diaſannium adpellatur, corruptè nempè, pro Lauſannum. Eius meminit, vt diximus, Antoninus, dicitque diſtare ab Equeſtribus traiiciendo lacum 20.paſs.mill. & ab Vrba 18. Eò Cathedralis ſedes per Marium Auentico translata vrbi celebritatem attulit; Concilio Cabillonenſi in Burgundia celebrato 25. Octob. ſub Clodoueo II. Francorum rege, interfuit *Anicius Epiſcopus Lauſanenſis*. Burcardus Epiſcopus Lauſanẽſis fuit Henrici IV. Imp. Signifer, ſiue Lanceam ſacram prætulit, interfectus in Turingia in obſidione vrbis Gleiche.

A. D. N. Ↄ c.lvII.

A. D. N. cIↃ lxxxIx.

Neuidunum XII.

Eius antiquitatem ſatis probat colonia R. eò deducta, qua de re vbi de coloniis.

Ratio opinionis huius de duodecim opidis.

Sed hęc duodecim fuiſſe illa antiquiſſima, vt nihil certi conſtituere poſſim, præter illa quæ adduximus teſtimonia, inde colligere eſt, quòd non multis poſt Cæſarem annis frequentata rurſũ reperiantur pleraque, quaſi Heluetij ſubitò eadem, cùm domum rediiſſent, redhabitare, & innouare cœperint. Nàm non à Romanis, ſed ipſis Heluetiis reparata, aut ædificata oſtendunt Celtica nomina, quibus plerumque inſigniuntur, & in durum, aut dunum deſinunt, quorum alterum turrem, alterum collem, aut locũ eminentem ſignificare Celticè, doctiſſimi viri adnotârunt Sunt verò præter hæc XII. alia plura antiqua opida, & loca in Heluetia, partim ab Heluetiis condita, partim à Romanis, vt diſcretio nominis ſatis oſtendit, his Romanũ aut à conditoribus, aut à loci qualitate, ſonantibus: illis Celticum ſuum genuinum præ ſe ferentibus, de quibus paucis, hoc capite ſeq.

Turne aduer. xx. Plut. de fluminibus latius migrat. V

De

De aliis locis, & opidis in Heluetia ab antiquitate notis.

CAPVT. IV.

EA ſunt Arbor Felix, Fines, Solium Cæſaris, Forum Tiberij, Certiacum, Confluētia, Tobinium, Luceria, Ruperti villa, Paterniacum, Pyreneſca, Bremgarte, Burgum ad Rhenum. Minnidurum, Rotundus mōs, Vrba, Viuiſcū, Bramagus, Penne, Dina, Calarona, Alæ. Sed de Arbore felici, Burgo, Cōfluentia, Bremgarte, Calarona, Alis, vbi de præſidiis ſermo erit: Luceria alio libro tractabitur, cetera perſequamur. Finium meminit Antoninus, aitque abeſſe à Vitoduro 12. paſs. mill. ab Arbore Felice 20. Fines verò ſiue ad Fines ideò locum dictum volunt, quòd ibi Rhætia Prouincia finiret, cuius nempè eſſet vltimum opidum. Nàm Heluetiæ partem, ſiue pagi Tigurini Rhætiæ adiunxiſſe Romanos, ex Ptolemæi delineatione clarum eſt, & poſteà videbimus. Nàm ab alio latere manet adhuc nomen Terminus Heluetiorum vulgò die Marck, ad Riuarium, quòd eò vſque Rhæti colonias promouiſſent. Fines verò eſt dirutum opidum dextra Tauri, in colliculo ſitum. Liber conditionis Augiæ vulgò Rhinau oſtendit Conſtantium Cæſarem Fines conſtituiſſe. Reperiuntur hinc inde in vinetis adhuc numi R. & rudera paſſim, & murorum ruinæ perſpiciuntur, aliàs vix nomine loci, & pauculis ædibus, aut villis notum, Pfin nominant.

Finiū etymiratio.

Solium Cæſaris.

Ita vocat Glareanus, quod Rhenanus, & alij Tribunal,

Nominis origo. aut Prætorium Cæſaris, nunc Kaiſerſtuol, opidum ad Rhenum nominant. Nomen datum creditur quòd Tiberius, in eo loco, ius, non ſolúm militibus, ſed etiam vicinis regionibus redderet, illo tempore, quo cum Rhætis, & Vindelicis bellum grauiſſimum geſſit. Quamuis enim ſuis legibus, & magiſtratibus vterentur Fœderati, quales Heluetij, honori tamen Cæſaribus datum crediderim, ſi præſentes eſſent, vt ſi quæ controuerſa eſſent, eorum arbitratu deciderentur. Accedit quòd non procul inde Sequani, & Rauraci, qui Principem abſque dubio ſequerentur, & apud eum cauſſas ſuas agerent, præſertim ſi in loco aliquo vicino conſtitiſſet, moramq; poneret. Sicuti feciſſe iſto credibile eſt. Neque enim niſi lento duello collidere Rhętos, ſuis montibus ſecuros poterat, quamuis aliter tradidiſſe viſus ſit Strabo vnaq; æſtate bellum Rhæticum patratum. Sed de eo ſuo loco. *Lib. IV.*

Forum Tiberij.

Eiuſdem belli Rhætici occaſione natum opidum quatuor infrà Tribunal Cæſaris, paſſ. millib. quod Ptolemæus Forum Tiberij nominauit, Heluetiisq; tribuit. Inter alias Fori ſignificationes, pro loco negociationis ponitur, vt Forum Flaminium, Forum Iulium, ab eorum nominibus, qui ea fora conſtituenda curârunt, quod etiã in locis priuatis, in vicis, in agris fieri antiquitùs mos obtinuit. Hæc poſteà fora incolarum numero aucta, tectis frequentata, opidorum formas accepêrunt, Foriqúe nomen, & ius priſtinum, aut retinuêrunt, aut meliori permutârunt. Cùm igitur belligeraret contra Germanos, Rhætosque Tiberius, hoc in loco, forum poſuit, non ſolùm propter militum commoditatem, ſed etiam vicinorum populorum, *Lib. III. Cosmograp. Feſto auctore.*

& eam

& eam maximè ob cauſſam, ne aſperis in regionibus, quales videbantur eſſe Rhætorum, aliquid deeſſet commeatuum, aut armorũ. Huius opidi ſuprà Zurzachum quondam poſiti, præter plurima rudera, nihil iam quidem ſupereſt. Reperiuntur frequẽter numi omnis generis. Nundinæ quæ ab eo tempore, & deinceps ad noſtra tempora celebres, Certiacum in proximum vicum translatæ, de quo iam dicam. Si prius adiunxero, cauſſam videri, cur tot antiqua opida, & vrbes funditùs perierint, vt præter aliquot murorum ruinas nihil eorum adpareat, quòd paucas domos ex ſaxis, & lapidibus conſtruerent, ſolùm mœnia, turres, & munimenta, ea ex materia, ducerent; ædes, & habitamenta ex cratibus, & limo compingerent, vt adhuc in quibuſdam Auguſtæ Vindelicorum, & Baſileæ videre licet, quæ proindè, iniecto igne facilè ſoluerentur, & in nihil redirent:

Cauſſa conſtituendi fori.

Cur pauca tot opidorum veterum veſtigia.

Certiacum.

Certiacum vicum infrà Forum, eiuſdem ruinæ celebrauere, ex quibus ſubcreuit, & nobilitatus eſt, auctore maximè Certo quodam Viennenſi milite, qui fortè in opido antiquo aliquid muneris defungebatur, cuius memoriam in hac inſcriptione eius hæredes conſecrarunt.

M. IVNIO. M. F. VOLT. CERTO.
DOMO. VIEN. VETERAN.
MIL. LEG. XIII. GEMINAE.
CERTVS. ET. AMIANTVS.
PII. HAEREDES. FECER.

ita, ſuperioribus annis, Certiaci legebatur, nàm pars eius lapidis iam fracta, & perdita. Hæc quidem quamtùm ad

A. D. N. cIↄIↄxxxv.

reſtauratorem nomenq; feruntur : qua ſuper re, vt nihil noui producam , tamen aliud vocabulum huius loci, in antiquis monimentis reperi. Nàm in Martyrologio R. antiquo, & probæ fidei, vbi S. Verenæ memoria eſt, eam apud Aquas Duras depoſitam legitur. Verenam Certiaci eſſe, ſiue Zurzachij ſepultam nemini dubium. Vnde ſubit mihi lubido exiſtimandi, *Duras Aquas* verum, & antiquum hoc in vico, locoq; nomen eſſe. Nàm ach, vnde Zurzach, aquam Germanis ſignificaſſe infinita apud eos vocabula ab aquis ſumta confirmant Vtznach, Fuoſſach, Steinach, Schuartzach, & Ach in Germania inferiore quod à Granio quodam, Aquiſgranum. Iam verò T. vel D. elementa apud eoſdem in z mutari Turegum, Tugium, Tobinium, Tabernæ, opida, Tila fl. teſtantur. Zurzach igitur Duræ aquæ. Et adfinitas literarum T. & D. nota ex manuſcriptis antiq. & doctiſſimi in ſuis lucubrationibus , adnotârunt. Et fieri poteſt, vt quæ Duræ aquæ primò , poſt nomen à Certo hoc reſtauratore acciperent. Locus à prima origine frequentatus , & monaſterium Benedictinorum inter prima ibidem conditum. Carolus Craſſus Imp. Richenouio, ſiue Augię Maiori, dono dedit, cū ibi ſepulturā ſuam elegiſſet, vt ex inſtrumento patet, Dato *Pridie Idus Octobris Indict.* 14. *Imperij primo, ex Podama palatio.* Nundinæ, quæ ante apud Forum Tiberij, Certiaci nunc bis in anno maximo concurſu ex tota Heluetia, Sueuia, Briſiacis Sequanis, & Rauracis peraguntur.

Aliud Certiaci nomen antiquum.

Ach idem quod aqua.

T. *&* D. *in* z. *mutatio. crebra Germanis.*

Scaliger in Coniectan. & in Feſtum Turneb. adv.

A. D. N. Iↄcccclxxxi

Rupertiuilla.

Ita vocandam cenſeo quod Rapersuil dicitur opidum inter vtrumq; lacum ſuperiorem & inferiorem Thuricenſem in prominente cornu, ad inſtar peninſulæ conditum,

loco,formaque eleganti, & amœno. Eius de origine nihil certi quidem habetur,ſed habitum, cultumque antiquis, præter loci commoditatem , perſuadet mihi lapis in aræ ſpeciem formatus cum his paucis literis

C. OCT. PROVIN.

S.

L. D. D. D.

ſtatuit. locus. datus. decreto. Decurionum.

repertus haud procul inde, nunc Ionæ in proximo vico oſtenditur. Rupertus demùm Dux militum Ludouici regis,&Sueuiæ,cuius amplæ ſecundùm eum lacũ poſſeſſiones erant,vt ex fundatione Collegij Lucernatis perſpectũ, eo in loco, arcem, aut domum amœnitate ſitus delectatus,conſtituit,quæ ab eo nomen accepit. Poſteà Comites habuêre, qui inde nominati, celebratiq; iam ſub Othone primo; vt teſtantur Acta Eremi. Sanè ſub Othone tertio floruit magna virtutis, & doctrinæ fama apud Eremum. Virandus Comes Rapersuillenſis tertius poſt S. Eberardũ Abbas. Sed hoc de opido,& Comitibus multa eſſent quę dici poſſent.

Tobinium.

Nunc Zoffing vocant,opidum propè fl. Altacum vel Viggerim,cuius antiquitatem etſi nulla probent Romana,aut vetuſtatis inſignia,tamen inde colligas non parum dignitatis habuiſſe,quòd tempore iam Caroli Craſſi Imp. cudendæ monetæ licentiam , auctoritatemque haberet, opidumque eſſet, cùm Tigurum non niſi vicus eſſet, & exiguo in honore, niſi quamtum monialium attulit monaſterium. Id autem manifeſtum eſt ex Priuilegio quod idem Carolus Abbatiſſæ Berthæ ſorori ſuæ dedit cudendæ Turegi monetæ , quo in Priuilegio vſus Tobinienſis

A. D. N. Ↄ ccclxxx III.

numi expreſsè memoratur, recipiturque. Sunt qui opidum habuiſſe ferant Comites à Spitzenberg, quorum adhuc inſignibus vtitur. Comites à Froburg Canonicorum Collegium condiderunt.

Pyreneſca.

Eius nihil omninò præter nomen, quod antiquitatem oleat Antoninus meminit. dicit enim diſtare ab Auentico 28. paſſuum mill. quod ita ſe habet, nunc Biren nominant opidum dextra Arulæ ripa, decem ſuprà Salodorum paſſ. mill. vt idē Ant. tradidit. Comites Nidouij tenuere. Nunc Bernates habent.

Paterniacum.

Iſtud Romanum nomen eſt. Paterni autem, an Paterij plures, eiuſdémne familiæ, & gentis obſcurum. Diuerſimodè ſcriptos reperio, in Codd. Iuſt. & apud Xiphilinum, & Dionem eadem varietate. Apud nos eorum memoria per duas inſcriptiones, vna ſumta ex Iura, vbi Pirreport, quaſi porta rupis, quòd ibi mons ſciſſus, & perruptus magno labore, ſumtuque, peruiuſque ex Heluetia, in Sequanos factus. Paterni II viri Coloniæ Auentici curâ, Marci, & Lucij Antoninorum Impp. auſpiciis.

Imperium ſimul adierunt anno Domini 162. geſſeruntq; per annos 9. Intrà quod tempus oportet hoc regiū opus factum. vt nug is quæ de Cæſare Iulio dicuntur, mittamus quaſi

NVMINI AVGVS
TORVM.
VIA. FACTA. PER.
.·.·.·.·.V:R·.·.·.IVM. PATERNVM
IIVIRVM. COL. HELVET.

reliquorum fabulas, & nugas, carmina etiam, ſi Dis placet, iſtis ex literis compacta quid attinet dicere? Sunt namq; qui hoc pacto, prodiderunt.

Numinis Augusti via facta per ardua montis,
Feliciter Petram ſcindens in margine fontis.

Alij

Alij in hunc modum, paullò ſcilicet acutius:

Nimis Auguſti via facta per ardua montis
Fecit iter findens petram in margine fontis.

nihil præclari, niſi ab ipſo, patratum fuerit.

Quid quòd eò proceſſit ingeniorum libido, vt Iulio Cæſari hanc quoq; viam attribuerint? quem primò ſatis conſtat numquam Auguſtum vocatum, nec eò perueniſſe. Sed hæc mittamus Alia cernitur his conſignata literis Villariæ.

GENIO.
PAGI. TIGOR.
P. GRACCIVS
PATERNVS.
CVR. COL. ET.
SCRIBONIA.
LVCANA.
V. FEC.

Vtrùm verò II vir, an Curator hic, an ille, Paterniacum de ſe nominauerit incertum eſt; Opidum euerſum, vt cetera in Heluetia, Marius Auenticorum Epiſcopus condito ibi templo reparauit, & in priſtinum decus reſtituit, ſicuti Acta Lauſanenſis Eccleſiæ demonſtrant. *8. kal. Iulij. Indict. 5. Epiſcopatus an. 14. regnante Guntramo Burgundiæ rege.* Sed Bertha poſteà Rudolfi Burgundiæ regis vidua maximam claritudinem addidit, cùm non ſolùm monaſteriũ, eo in loco, nobiliſſimum, & locupletiſſimum condidit, ſed in eo etiam ſepulturam ſibi, & poſteris elegit, Maiolo primo præſide conſtituto, cui & opidum ſubiecit, cũ conſenſu, & voluntate liberorum Cunradi Burgundiæ regis, & Burcardi Epiſcopi Lauſanenſis. Opidum ſuprà Auenticum 8. paſſ. millib. ad Brolij qui vulgò Broia f. dextram.

Marius Epiſcopus Auenticorum primus Paterniaci reſtaurator.
A. D. N. Iↄ xcv.
A. D. N. Iↄ cccclxii.

Rotundus mons.

Neminem huius opidi, quòd viderim ex antiquis mẽtionem habuiſſe ſatis miror, cùm magnæ ætatis eſſe conſtet, & turris illa quæ in pede collis, antiquæ architecturæ, & omnia priſca confirmet. Nomen ipſum Romanæ Ciuitatis. Longè, lateque eius pomæria patuiſſe traditũ fama, & nonnulla in ſubiectis campis rudera probant, numi etiam Romani inde lecti, ſitu mirabili, & admodùm eleganti, colle in rotundum apicem, veluti coronam, omni ex parte adſurgente, ex quo tamquàm ex ſpecula opido patent longè, lateq; omnia. Petrus Comes Sabaudiæ, illo Friderici II. interregno, occupauit, turribus q; binis rotundæ formæ, & pulcerrimæ muniuit, & decorauit. Sedes ex eadem familia Comitibus poſt genitis, ad bellum vſq; Burgundicũ, quo bello primùm turris illa quadrata ad radicẽ opidi, poſt longam obſidionem capta, & incenſa, poſteà quoque vrbs in poteſtatem venit. Friburgenſes tenent locum totius Heluetiæ nobiliſſimum.

Eius ſitus.

A. D. N clↄ.cc. lxi.

A. D. N. clↄ cccc. lxxv.

Bramagus.

Vulgò Bromaſim parœcia opidi Ru, paullò infrà ſitus Vicus nunc, opidum olim fuiſſe nonnulli voluêre, quòd Ru vſque ſe porrexerit, parsque eius fuerit, vnà cùm arce quondam nominatiſſima, ſed iam olim à Comitibus Sabaudiæ euerſa, quòd latrones occupâſſẽt, vnde toti ſubiectæ regioni graſſabundi dominarentur. Et mihi relatum nonnulla Bramagi vetuſtatis monimenta notari. Sanè eius meminit in Itinere Antoninus, aitque diſtare, à Viuiſco paſſ. millib. 19. & à Minniduro II. licet quamtùm ad Viuiſcum error potiùs librariorum eſſe poſſit, cùm non ſint vltrà paſſ. millia 10. diſtat Friburgo p.m.20.

Paradinus chr. Sab.

Min-

Minnidurum.

Nunc Milidunum Milden, & Modunum, opidum, & arx ad Brolium, qui non procul inde ex Iura oritur. Præter notionem nominis Celtici, etiam Antoninus memorauit, ſcripſitque abeſſe à Bramago II. paſſ. mill. ab Auentico 22. Cùm barbari euertiſſent, vaſtâſſentq́;, qui ex opido remanſerat, vicum primus Berchtoldus Zæringus eius nominis, & ſtirpis vltimus mœnibus cinxit, & in opidum reſtituit. Poſt eius mortem cùm Sabaudiæ Comites occupâſſent arcem addidêrunt.

Berchtoldus Zæringus Minniduri reparator. A. D. N. clↄ cxc.

Vrba.

Aut, vt alij ſcribunt Orba, in magna eam antiquitatis opinione fuiſſe, indicium facit, quòd dubitatum ſit, Vrbigenóne pago fecerit nomen, Comitiis etiam regum celebrata. Nàm ibi conuenêre, & de repub. agitârunt Carolus Craſſus Ludouici quondam Germaniæ Regis filius, & Ludouicus, Carolomanusque Ludouici Balbi Francorum regis filij nothi, cùm ille in Italiam ad capeſſendum Rom. Imp. proficiſceretur: hi, coronato cõtra regni Francici dignitatem Boſone Prouinciæ rege, bellum cogitarent. Iam ante Theudelindæ, Theodorici Burgundiæ regis ſororis, aula, & palatio memorabilis, Aimone, & Rheginone auctoribus. Opidum ſitum ad Tilam qui non longè inde ex Iuraſſo erumpit. Multi in eo omnis generis R. numi reperiuntur, & antiquæ murorum ruinæ, turris verò adhuc viſitur mirandi operis. Vrbam ait Antoninus diſtare Loſanna 18. paſs. mill. & ab Arica nunc Pontarlino, 24. Suprà Ebrodunum 8. paſſ. mill.

Aimo lib. 5. cap. 40. hiſt. Franc. A. D. N. Iↄ ccclxx. ix.

A. D. N. Iↄ cxviii. *Idem lib. 4 cap. 1. lib. 2. chron.*

Penne.

Quis ſit hic locus, aut opidum perobſcurum. Ego qui-

dem eò ducor vt credam Nouam Ciuitatem eſſe, vel Neapolin ad Caput Lemanni, dextra eius ripa, quòd nō aliud reperio, cui magis Antonini calculatio conueniat. Ponit enim medio inter Tarnadam ſiue S. Mauritium, & Viuiſcum itinere. Ab hocque abeſſe paſſum millib. 9. ab illa 13. quæ ſi perpendas non in alium locum, quàm huic quadrare reperies. Opidum exiguū, & malè ſanū, ob Lemanni vligines, parumq; frequentatum.

Viuiſcum.

Scalig in Feſtum.

Aut vt alibi legitur Bibiſcum, vulgata has literas B. & V. mutandi ratione, hoc paullò elegantius Antuatium *Ripanorum ad eundem Lemannū opidum, latere dextro, de quo ſæpius memoratus Antoninus. Situm 18. paſſ. mill. ſuprà Loſannam, & 44. ſuprà Geneuam. Eius quoq; meminit Lambertus Schafnaburg, in itinere Henrici IV. Imp. in Italiam, aitque in eum locum obuiàm ei veniſſe Amedeum Sabaudiæ Comitem cum matre eius Adelaſia. quamuis corruptè ibi *Ciuis* pro *Viuis* legatur.

* *Ita vocati videntur quoq; Romanu, vt ex inſcriptione Neuiduni poſita, claret quod nomen nunc quoq; retinent, & inde vinum nobiliſſimum Ripanum, aut Ripenſe.* A. D. N. cIↃ lxxv.

Dina.

Ab altero Lemanni latere, ferè ex conſpectu Loſannæ, eſt opidum Donum, quod Dinam Plinij quidam arbitrati ſunt, Bodiontiorum caput. Alij Equeſtris Coloniæ Ciuitatem rati, Neuidunum eſſe dixerunt, qua de re, vbi de coloniis. Ego enim in priorum ſententiam pedibus eo, Donumque Dinam exiſtimo. Bodiontij populi illi qui illo Laci latere, Fauciniam quoque vallem complectuntur, inter Equeſtres etiam nominati quorum vocabulum adhuc retinent. Erunt, credo plura, & opida, & loca in Heluetia

antiqua,

antiqua,ſed quæ vel per Romanorum incuriam, aut ſuperiorum temporum negligentiam,nullis literarum monimentis tradita, vel in ruinis ignota, & incomperta iacent, aut in diuerſa abiêre.

De republica Heluetiorum,Gallorumq́ antiqua,vtq́ libertate propè omnes exciderint.

CAPVT. IV.

HIs igitur in medio relictis de priſca Heluetiorum, vti & Gallorum repub. tùm quæ antè Iul. Cæſaris ætatem ab Heluetiis geſta, ex antiquis,& probis ſcriptoribus,quantum lectione, meditationeque conſequi poſſumus,licet vt eruamus.Illud prius, hoc poſterius. Qui de rerum publicarum adminiſtratione,Politica Græci dicũt, nobis præcepta, inſtitutioneſq́; reliquêrunt ſapientiſſimi homines,tres earum ſpecies fermè probauerunt,totidem in vitio poſuêrunt. Vnam in qua Reges, alteram, in qua Optimates, tertiam quam legibus, & æquitate populus adminiſtraret. Regibus tyrannos: Optimatibus paucorum factiones:populo,plebis libidinem oppoſuerũt. Regum prima & antiquiſſima memoria eſt. *Principio rerum,* inquit Iuſtinus,*gentiũ, nationumq́ imperiũ penes Reges erat, quos ad faſtigium huius maieſtatis,non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat.* Gallorum, & ita Heluetiorum imperium ab antiquitate, vt aliarum gentium, ſub regibus fuit. Vetuſtiſſimi poſt diluuium reges, Samothes, tùm Magus eius filius: qui vrbes condere & opida primus incepit,quæ ab eo nomine proinde deſinebãt pleraq;,Hũc Drys ſecutus,qui vt Cecrops poſteà apud

Græcos, Numa apud Romanos, homines à terreſtrium, & militarium ſtudio, ad cæleſtium, & ſuperorum Philoſophiæq; meditationem tranſtulit, Druydumque ſectas inſtituit, tùm Celtes, à quo Celtæ omnes Occidentales nominati Græcis, & in Gallia tertiam partem occupauêre, alijque deinceps regnum tenuêre, quorum quia incertis auctoribus tradita memoria, in ijs commemorandis longior non ero. Poſteà liberæ reſpublicæ, quibus omnibus, Rex ſiue Princeps per ſuffragium in annũm electus, rerum, totiusque Galliæ potiebatur, ea ratione, & circuitu, vt per vices ad vnamquamque earum ordine, ea dignitas, & imperium rediret. Ita Celtilum totius Galliæ, habenas rexiſſe tradidit ſummus auctor Iul. Cæſ. *Simili*, inquit, *ratione ibi Vercingetorich, Celtili filius, ſummæ potentiæ adoleſcens, cuius pater principatum Galliæ totius obtinuerat, & ob eam cauſſam, quod * regnum appetebat, ab Ciuitate erat interfectus.* Principatum eundem multis ante ſeculis, eodem modo, & illa Ciuitatum vicitate, habuiſſe Ambigatum Biturigem tradidit Liuius. *Priſco*, ait, *Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia, penes Bituriges ſumma imperij fuit. Ii regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute, fortunaq; cùm ſua tùm publica præpollens.* Sed præter hunc generalem, qui toti Galliæ præerat, alij erant gubernatores, & principes, & vna quæque reſpublica Ducem habebat ſuum, à populo nominatum, qui per annum aut ad certum tempus ſummæ rerum præficiebatur, nec ex ſua ſententia, ſed ex Equitum, & Druydum decretis qui in republ. duo præcipui ordines, imperabat; quos regnum habuiſſe, aut principatum in ſua republ. obtinuiſſe ſcriptores boni tradidêre, qui tamen tantum à regia maieſtate, alijs genti-

* Hoc eſt, *perpetuum ipſe Galliæ imperium obtinere, tum ad ſuos transferre.*

Lib. V. annal.

bus

bus vſurpata abſuêrunt, quamtùm reges ab optimatibus diſparantur. Cæſar de Orgetorige Heluetio diſſerens. *In eo,* inquit, *itinere perſuadet Caſtigo Catamantaledis filio Sequano, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat, & à S.P.Q.R. amicus adpellatus fuerat, vt regnum in ſua Ciuitate occuparet, quod pater ante habuerat. Itemq; Dumnorigi Aeduo, fratri Diuitiaci qui eo tempore principatum in Ciuitate ſua obtinebat, ac maximè plebi acceptus erat, vt idem conaretur, perſuadet.* Eadem, alio loco, clarius. *Legati,* inquit, *ad eum* Cæſarem, *principes Aeduorum veniunt, oratum, vt maximè neceſſario tempore Ciuitati ſubueniat, ſummo eſſe in periculo rem, quòd cùm ſinguli magiſtratus antiquitùs creari, atq; regiam poteſtatem annum obtinere conſueſcent, duo magiſtratum gerant.* Alibi Adiantonium apud Aquitanos pariter ſummum magiſtratum geſſiſſe ſcriptum reliquit. *Similiter,* inquit *apud Aquitanos Adiantonius ſummã imperij aduerſus Romanos tenebat cum deuotis, quos Soldurios vocant Aquitani.* Idem apud. Allobroges in more fuiſſe prius memorauerat. *Erant apud Cæſarem ex equitum numero Allobroges duo Roſcillus, & Aegus Abducili filij, qui principatum in Ciuitate multos annos obtinuerant.* Ex quibus ſatis manifeſtum eſt quod tradidimus, Regem vnum toti Galliæ præfuiſſe, ſuos verò principes, & reges, qui ſummum videlicet magiſtratum gererent Ciuitates, & reſpublicas habuiſſe: quod etiam tradidit Strabo, de Gallis diſſerens. *Pleraq; eorum,* inquit, *reſpublica ab optimatibus gubernabantur. Antiquitus vnum quot annis principem, itemq; vnum belli Ducem multitudo diligebat.* Intereà non deerant pleriſque in ciuitatibus potentes, factioſi, diuites, qui populum tantiſper ducerent, plerumq; ſeducerent. Quæ ſi omnia ad Heluetiorum hodiernam reipublicæ admini-

Comment. I

Comment. VII.

Com. IIII.

Soldurr vſitato quoq; nunc vocabulo, pro mercenario milite.

Comment. III.

Lib. IV. Geog.

 ſtrationem

ſtrationem compares, ſi conſulum noſtrorum, ſiue Scultetorum, Prætorum, Burgimagiſtrorum, & Ammanorum electionem, dignitatem, officium, auctoritatem, condicionem perpendas, haud magnam opinor differentiam offendas. Soli enim Heluetij, qui, vt antiquam Celtarum dignitatem, libertate mretinent, ita pari propè eā reipubl. gubernamento, & temperatione conſeruant, & tuentur. Regni porrò affectati quod ſupplicium apud Heluetios antiquitùs fuerit, declarauit ſæpiùs memoratus Orgetorich, qui eius apud populares ſuſpectus, ideoque in vincula coniectus, cùm ſe cauſæ, dictioni, familiarium, clientum, obæratorumque ope, quos ad decem millia coegerat, eripuiſſet, & Ciuitas ob eam cauſſam incitata armis ius ſuum exſequi conaretur, multitudinemque ex agris magiſtratus cogerent, *ne igni cremaretur, quas damnatum pœnas ſequi oportebat*, inquit Cæſar, mortem ſibi conſciuit. Atque hæc reipublicæ ratio ad Romanorum ſeruitutem perdurauit. Illi primò Prætores, mox præſides dedêre, & demum qui ſummum poſt Imperatores Imperium haberet Prætorio Galliarum Præfectum.

Magnæ viro opes, inde illi nomen Celticum Horreich.

Commen. I.

Principium ruinæ Galliarum per Sequanorum & Aeduorum diſſenſiones venit. Heluetios quorumdam inter eos ambitus, opumq;, & regnandi libido, quorum facilè princeps Orgetorich, deceptos, & in tranſuerſum actos propè perdidit: quem proinde nollem habere hodie imitatores, qui illud nempe quod ſupereſt decoris, & gloriæ, dignitatisq; nunc quoque in extremum diſcrimen adducant, aut euertant funditùs, quando ſunt qui dùm cupidini ſuo morigentur cœlum, terramque immiſcere nō dubitant, quod de ſuis olim, hoc eſt, Romanis, conqueſtus eſt ſapientiſſimus Romanorum M. Varro. De Gallorum

Ex ſumma, opinor, libertate, Seruitus & plurima, & atrociſſima Plato *Pol. 8.*

verò,

verò, Sequanorumque, & AEduorum factionibus, & diſ-
cidiis luculētè, vt cetera, ſummus & Imperator, & ſcriptor
Cæſar Iulius. *In Gallia,* inquit, *non ſolùm in omnibus Ciuita-
tibus atq; pagis, ſed penè etiam in ſingulis domibus factiones
ſunt earumq; factionum ſunt principes qui ſummam auctori-
tatem, eorum iudicio habere exiſtimantur, quorum ad arbi-
trium, iudiciumq; ſumma omnium rerum, conciliorumq; re-
deat, idq; eius rei cauſa antiquitùs inſtitutum videtur, ne quis
ex plebe contra potentiorem auxilij egeret. Suos enim opprimi
quiſq; & circumueniri non patitur, neq;, aliter ſi faciat, vllam
inter ſuos habet auctoritatem. Hæc eadem ratio eſt, in ſumma
totius Galliæ. Nàmq; omnes Ciuitates in duas partes diuiſæ* Com. VI.
*ſunt: Cùm Cæſar in Galliam venit alterius factionis principes
erant AEdui; alterius Sequani. Ii cùm per ſe minus valerent,
quod ſumma auctoritas antiquitùs erat in AEduis, magnaq;
erat eorum clientela, Germanos atq; Arioviſtū ſibi adiunxerāt,
eosq; ad ſe magnis iacturis, pollicitationibusq; perduxerant.
Prælijs verò pluribus factis ſecundis, atq; omni nobilitate AE-
duorum interfecta, tantum potentia anteceſſerant, vt magnā
partem clientium ab AEduis ad ſe tranſducerent obſidesq; ab
eis principum filios acciperent, & publicè iurare cogerent, nihil
ſe contra Sequanos concilij inituros, & partem finitimi agri
per vim occupatam poſſiderent, Galliæq; totius principatum
obtinerent.* Sed poſteà, quod, alio loco, refert, peius victo-
ribus Sequanis, quàm victis AEduis accidit, *proptereà quòd* Commen. I.
Arioviſtus in eorum finibus conſediſſet, tertiamq; partem agri *nempe Sundgeu, & vtraq;* Elſatia inferior, ad vſq; vogeſum. Harter in Briſiaci.
Sequani, qui eſſet optimus totius Galliæ, occupauiſſet, &
decedere tertia alia parre Sequanos eoſdem iuſſiſſet, vt
in ea Harudum XXIV. millia, qui Rhenum tranſi-
erant collocaret. Hac cùm ratione, aut potius neceſſitate
Cæſaris & Romanorum cùm auxilium duæ illæ ciuitates.

AEduorum, & Sequanorum implorâſſent, Ariouiſtum quidem Gallia expulêrunt, ſed in Germanorum locum Romanos haud paullò æquiores recepêrunt. Deinde verò nulla ſatis idonea cauſſa, imò vndique captata, non ſolùm Galliæ vniuerſæ, ſed etiam Germaniæ, & Britanniæ bellum intulit Cæſar, nulla habita amicorum, fœderatorumué ratione, adeò vt de eo hoſtibus dedendo cogitaſſe Senatum memoria conſignarit Tranquillus. *Nec deinde*, inquit, *belli occaſione, ne iniuſti quidem, ac periculoſi abſtinuit, tàm fœderatis, quàm infeſtis, ac feris gentibus vltrò laceßitis. Adeò vt Senatus quondam legatos ad explorandum* In Iulio Caſ. *ſtatum Galliarum mittendos decreuerit, ac nonnulli dedendum eum hoſtibus cenſuêrunt.* Deniq; Romanæ in Gallia, A. D. N. CCCCVII. Heluetiaque tyrannidis Franci, Burgundiones, Allemanique finem, modumq; poſuêre.

De rebus geſtis Heluetiorum ad bellum Cimbricum adfectum, de Geſſatis pauca.

CAPVT VI.

SEd, age, iam progrediamur vlteriùs, & quæ tandem Senatus, populique auſpiciis apud Heluetios geſta ſint, haud multis diſquiramus. Hæc ſint ſolatia, his rerum, orbisque conuerſionibus, & diſcidiis, animum, cogitationemq; ad priſca tẽpora conuertere, vt enim ait ille.

Terent. in Adelph. *Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.*

Ita rectè concluſerimus.

Nullum eſſe iam factum, quod non factum prius.

An certiora reperturi, & minori opera? illorum exemplo qui in denſiſſimas tenebras inciderunt, quibus in tenebris cùm primò nihil omninò videant, ſenſim tamen clareſcere magis, magisq́; ſenſu penitrare exiſtimant. Fabulas quibus poſterioris ætatis ſcriptores, qui gratiæ, an precio ſcribebant multa, fingebant pleraq́;, præcipuè laborârunt, & noſtra, patrumque memoria viri eruditione celebrati, dum gentis ſuæ, aut quam celebrare ſumſerant, commendationem, laudemq́; vndiq; aucupantur pro adfirmatis vſi ſunt, nihil moror. Hoc tãtùm, meo labore, relicturus quod ſcriptoribus antiqua fide, & auctoritate traditum compererо, & rationi, iudicioq́; conſentaneũ, cetera procul habiturus. Nec mihi patria, aut mei veritate antiquiores vmquàm fuerunt, cuius ſanctiſſimum numen violari tàm multis non mirabitur, qui mores huius ſeculi penſiculatè cum animo putauerit, apud quos hiſtorica fides maleuolẽtia exiſtimatur, vanitas, pro laude accipitur. Suntq́; Scriptores qui dum dicant, quæ, & qualia dicant, ſuſq́;, deq; habent. Sed tamen Gallorum, toto orbe, terrarum expeditiones nemo adeò mentis aberrat, qui veterũ monimentis celeberrimas decantari neget, in Italiã, Germaniam, Hiſpaniam, Græciam, Aſiam, Thraciam, Pannoniam, Daciam. Italicæ trãſitionis initium, cauſſaq́; ab Heluetiis venit. Horum ciuis, Eliconi viro fuit nomen *fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum ſiccam, & vuam, oleiq́, ac vini promiſſa, remeans* cùm ſecum tuliſſet, *Alpibus coercitis,* & *tàm inexſuperabili munimento Galliis ſuperfundendi ſeſe Italiæ* primam præbuit occaſionem, auctore Plinio. Eidem adſentitur Liuius, de Gallis loquens. *Eam gentem,* inquit, *traditur fama dulcedine frugum, maximèq́; vini noua tùm voluptate captam, Alpes tranſiſſe, agrosq́; ab Etruſcis ante*

Gallorum antiquæ migrationes. & res geſtæ. Heluetii primi inItaliã tranſierunt.

Lib XII. *hiſt. nat.* Lib. v. *Annal.*

cultos poſſediſſe. Ante omnes eadem tradiderat optimus, & integræ fidei Polybius, vbi de Tyrrhenis verba facit. *Cum ijs*, inquit, *ob vicinitatem loci frequenter verſabantur Galli. Hi ſpecie, ac fœcunditate regionis illecti, exiguam quandam nacti occaſionem exercitum comparant, factoq́; in Thyrrenos impetu finibus expellunt, campos ipſi deinceps tenent*. Acciderunt hæc tempore Tarquinij Priſci V. Romanorum Regis, quo tempore, ita opibus, viriſq́; floruit Gallia, vt Ambigato regi coloniarum deducendarum conſilium capere neceſſe fuerit, *cùm multitudinem regere aliter poſſe diffideret* Bello-voiſo igitur, Sigo-voiſo q́; nepotibus ſedes, quas Dij dediſſent auguriis, abire iuſſis, huic Harcinios ſaltus, illi Italiam paullò lætiorem ſortes oſtendere, qui *Biturigibus, Aruernis, Senonibus, AEduis, Ambartis, Carnutibus, Aulercis*, & Heluetiis profectionis, & itineris auctoribus, & ducibus excitis, ingentibus, peditum, equitumq́; copiis Taurino ſaltu, & inuiis Alpibus tranſcenſis, Tuſciſque haud procul Ticino, fugatis, Inſubrium agrum, Inſubribus AEduorum pago cognominem, occupauit, Mediolanumq́;, ſumto à Santonum Mediolano * nomine, & alias vrbes condidit. Hos ſecuti Cænomanni, Elitouio duce, qui Brixiam, Veronamq́; poſuerunt: tùm Boij, Lingoneſque, qui Pado traiecto, pulſiſq́;, hac etiam ex parte, Etruſcis, vmbriſq́; ad Apenninum vſque caſtra promouerunt. Deniq; iterum Senones, Brenno duce, qui Romam, Romanoſq́; ad internecionem propè exſtinxêre, mariq́; ſuperato, Græciam vaſtauêre, ſedes in Aſia alij, alij in Thracia, & Pannonia, pleriq; alibi poſuerunt, ob ſpoliatum, ſcilicet, Apollinis templum diris eius numinis agitati, vt eſt apud Athenæum, Pauſaniam, Liuium, Appianum, Iuſtinū, Guidam, Clitophorum, Polybium, alios. Sed quæ prætereà cū Romanis

Celtica nomina quaſi orbis peritū & victoriæ prudentem interpreteris.

Ita rectè correxit Liuium doctiſſ. Glareanus. Sunt enim fabulæ quæ de ſue illa lanata feruntur.

Lib. V. *Dipnoſoph.* In Phocide Lib. V. *annal.* &c.

manis in Italia bella geſſerint Galli in ſummam contulit idem Polybius, ſatisq́; compertum eſt, Gallorum nomine nihil tetrius, nihil horribilius ſemper fuiſſe Romanis, exterisq́; nationibus. Vnde Oroſius quoq́;: *Quotieſcumq́, inquit, Galli exarſerunt contra Romanos, ſcilicet totis viribus ſuis ita Roma detrita eſt, vt ſub præſenti nunc concurſione Gotthorum, magis debeant meminiſſe Gallorum.* Atque hi omnes Celtæ, ſiue Galli, non Germani, vt vult Lazius, obtorto collo, & renitentibus hiſtoricis in ſuam ſententiam traductis, an coactis. Quibus omnibus populis, & expeditionibus adfuiſſe Heluetios, tamquàm Alpium vicinos, & earum peritiſſimos non leuis coniectura eſt. Quin Heluetios fuiſſe, quos Geſſatas Polybius vocat, pleriq; docti exiſtimant. Neque enim alij Gallorum iuxta Alpes, Rhenumq́; & Rhodanum habitāt, quàm Heluetij, nec Inſubribus, & Italiæ alij viciniores. Illam verò Geſſatarū ſedem fuiſſe clarum ex eodem ſcriptore, vbi de agro Piceno Senonibus Gallis ademto, & poſteà, lege agraria, referente C. Flaminio, cùm conſulatum gererent M. Lepidus, & M. Poplicius Malleolus, Romanis diuiſo, verba facit. *Quæ res,* agrorum diuiſio, *cauſſa,* inquit, *exſtitit, vt nouum ſtatim bellum ſuſcitatum fuerit. Namq́, pleriq́, ex Gallis præcipuè Boij qui proximi Romanis erant,* (inter Padum, & Apenninum habitabant, vbi nunc Ducatus Ferrarienſis, eodem Polybio teſte, & Strabone) *eam rem grauiſſimè indignabantur, rati Romanos, non iam amplius de principatu, & gloria, ſed de præda, & interitu ſuorum certaturos. Quapropter maximæ illæ gentes Boiorum, & Inſubrium inter ſe conſentientes, confeſtim ad eos Gallos mittunt, qui trans Alpes ad Rhodanum habitant, & propterea, quòd mercenariam militiam obeunt, Geſſatæ vocantur. Nàm id ea ſignificat dictio.* Paullò poſt, *Galli*

In Pannonia. Lib. XIV. & XXV. hiſt.
Lib. I. rerum Gallatar.
Lib. 4. hiſt.
IV. lib. 2. hiſt. II.
Lib. VII.
Lib migrationum.
Heluetii Geſſatæ Polybii.
A.V.C. DXXI.
Lib. II.
Boiorum in Italia ſedes.
Eodem lib.
Lib. IV. Geog.

Vulgo Giſſell vocãt. Quãuis credam potius Geſſatas à Geſsis lanceæ genere dictos, quo vtebantur: aut quod ſe omnes ſocios, hoc eſt, Geſſel adpellarent.

Sicuti nunc ſeſe Germani, fratres nominant.

Geſſatarum fortitudo.

autem Geſſatæ, coacto circa Rhodanum exercitu, cum ingenti multitudine hominum, ſuperatis tandem Alpibus, in campos qui ſunt iuxta Padum deſcenderunt. Alio loco, cùm fruſtrà Galli, multis cladibus, attriti pacẽ Romanos poſtulaſſent, his verbis, Geſſatarũ noua auxilia aduocaſſe ſcribit. *Quãobrem, deſperata pace, quaſi extremũ periculũ ſubituri, iteratò exercitum comparare, conductisq́; triginta millibus Geſſatarum, quos cis Rhenum habitare ſuprà memorauimus, omnes in armis inſtructos, paratosq́; habere, Romanorum aduentum præſtolari.* Ex quibus ſatis manifeſtum arbitror, id quod diximus, Geſſatas circa Rhodanum, Rhenumque, & Alpes habitaſſe, nec alios quàm Heluetios eadem loca habere, aut habuiſſe. De Geſſatarum verò, præter ceteros Gallos, in præliis fortitudine, & cultu idem pauca complectitur Polybius *Boij*, inquit, *& Inſubres, eos requirebant, qui & ſubligaculis, & ſcutis ſecuriores eſſent: Geſſatæ verò ob magnitudinem animi, & incredibilem gloriæ cupiditatem, huiuſmodi abiectis, nudi tantùm cum armis, ante omnes ſtabant, rati per eum modũ aptiores ſeſe, & magis expeditos ad bellum fore.* Quæ ea arma fuerint, declarat, longos, ſcilicet, & graues enſes, obtuſa cũſpide. Sane Heluetios ad patrum vſq; memoriam nudos propè pugnaſſe, ſola caſſide contentos, aut ſummum lorica, ferreis fibulis contexta, non noſtri ſolùm ſcriptores, ſed exteri * prodidere. Gladiis verò illis grauibus, & magnis etiamnum vtũtur. Eoſdem Geſſatas fuiſſe qui Romam occuparint, Romanos ceciderint, ex ea oratione, quam legati eorundem Boiorum, & Inſubrium apud Geſſatarum duces Congolitanum, & Arneſtum habuerunt, colligi poteſt, cùm eos ad bellum contra Romanos incitarent *res geſtas*, inquit, *maiorum ſuorum in memoriam reuocant. Eos nõ ſolùm fudiſſe prælio olim Romanos, verùm*

Volaterranus. Guicciardinus. Iouius. alii.

Geſſatas Romam occupaſſe ſponteq́; Romanis reſtituere. Polib. lib. eod. II.

rùm etiam poſt prælium, incredibili celeritate, vrbem Romam cœpiſſe. Dehinc, rebus omnibus, quibus ea vrbs refertiſsima erat, potitos, cùm in ea, menſibus ſeptem imperaſſent, ſpontè reſtituto Romanis imperio, integris omnibus fortunis ſuis, in patriam feliciter reuertiſſe. Et hæc ſunt paullò veriora, quàm ea quæ tradidêre latini auctores, qui nobis neſcio quem Camillum, tamquàm Deum ex machina, ab exſilio reuocant, cuius ductu, & virtute Galli Roma, Italiaq; pulſi ſint. Concludit narrationem de bello Gallico Polybius. *Hic*, inquit, *tandem belli Gallici finis fuit, quo nullum vſquam in hunc diem, vel obſtinatione animorum, vel militum audacia, vel atrocitate præliorum, vel multitudine interfectorum, vel numero copiarum maius, aut audiuimus, aut legimus.* Sed hęc de bellis cum Romanis, & Geſſatis.

Eodem lib.

Germaniam verſus, ſiue eum Sigouoeſo ſiue ſuaptè potentia, & armorum firmitudine, quamtum valuerint Heluetij, teſtis eſt Tacitus qui Heluetiorum terminos ad Mœnum vſque protulit. *Inter Harcyniam ſiluam*, inquit, *Rhenumq; & Mœnum amnes Heluetij, vlteriora Boij, vtraq; Gallica gens tenuêre.* Quæ regio deſita, poſt Gallicam expeditionem. Eremus Heluetiorum tamen nomen tenuit Ptolemæo teſte. *Ac fuit anteà tempus*, inquit Cæſar Iulius, *cùm Germanos Galli virtute ſuperarent, & vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq; inopiā trans Rhenum colonias mitterent. Quamtulum enim amnis obſtabat*, addit appoſitè Tacitus, *quo minus vt quaq; gens eualuerat, occuparet, permutaretq; ſedes, promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuiſas?* Strabo cùm Heluetiorum tres gentes eſſent, duas præliis, bellisq; periiſſe memoriæ mandauit. Certè adſidua cum Germanis bella geſſiſſe, atque inde præcipuā inter Gallos militiæ laudem ſibi com-

Heluetiorum contra Germaniam geſta.
Libello de morib. Ger.

Ptol. lib. I V
Com. VI.

Eodem libello de moribus Germ
Lib. IV. *Geog.*

Commen. I.

paraſſe auctor ſæpius memoratus Cæſar. *Qua de cauſſa, inquit, Heluetij quoq; reliquos Gallos virtute præcedunt, quòd ferè, quotidianis prælijs, cum Germanis contendunt, cùm aut ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt.* Durauit ea annorum, & nominis gloria ad Cimbrorum in Galliam aduentum, quos cùm viderent opibus per latrocinia comparatis florentiores, ſe & ipſi in prædationibus dedidêrunt. Strabo. *Heluetios aiunt, quamquàm eſſent auri diuites, tamen latrociniis ſe dediſſe, cùm viderent Cimbrorum opes.* Alio loco apertius. *Idem,* Poſſidonius, *perhibet Boios quondam Harcyniam Siluam incoluiſſe, ac Cimbros, cùm ad ea loca ſe contuliſſent, ab ijs repulſos, ad Iſtrum, & Scordiſcos Gallos deſcendiſſe; inde ad Teuriſtas, & Tauriſcos, ipſos quoq; Gallos, tùm ad Heluetios, auri diuites, ceterùm pacatos. Hos cùm viderent ſuis maiores opes latrocinijs Cimbrorum partas, maximè Tigurinos, & Tuginos animum ad prædas adieciſſe, ac Cimbris Italiam petentibus ſocios ſe adiunxiſſe.* Ita Strabo ex Poſſidonio. Diſceſſione igitur facta ex Ciuitate Heluetiorum, cùm Cimbri per Galliam, Hiſpaniamque longè, & latè vagarentur, Tigurini, & Tugini rectà qua in Italiam iter eſt, copias duxerunt, Caſſiumque conſulem in Allobrogum finibus, cum ſuis prælio interfecerunt. Liuius. *Lucius Caſſius,* inquit, *conſul à Tigurinis Gallis pago Heluetiorum, qui à Ciuitate ſeceſſerant, in finibus Allobrogum cum exercitu cæſus eſt, Milites qui ex ea clade ſuperauerant, obſidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, vt incolumes dimitterentur cum hoſtibus pacti ſunt.* Diſtinctiùs eadem Paullus Oroſius. *ijſdem,* inquit, *belli Iugurthini temporibus L. Caßius conſul in Gallia Tigurinos vſq; ad Oceanum perſecutus, rurſumq; ab eiſdem inſidiis circumuentus, occiſus eſt. L. quoq; Piſo vir conſularis legatus Caßij con-*

A. V. C. Ↄ cxlii.

Lib IV. Lib. VII.

Heluetiorum bellum cum Caſsio R. Coſ.

A. V. C. Ↄ c.xlvi. Epitome L x v.

Lib. V. c. xv.

ſulis

ſulis interfectus. Q. Publius alter legatus ne reſidua exercitus portio deleretur, obſides, & dimidiam rerum omnium partem Tigurinis, turpiſſimo fœdere, dedit. Iul. Cæſar eadem de clade. *Cæſar,* inquit, *quod memoria tenebat L. Caſſium Coſ. occiſum, exercitumq́ ab Heluetijs pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat.* Et poſteà de Tigurinis cæſis. *Hic pagus vnus cùm domo exiſſet, patrum noſtrorum memoria, L. Caſſium interfecerat, & eius exercitum ſub iugum miſerat.* Item, *qua in re Cæſar non ſolùm publicas ſed etiam priuatas iniurias vltus eſt, quod eius Soceri L. Piſonis auum L. Piſonem legatum Tigurini, eodem prælio, quo Caſſium, interfecerant.* Ex his, opinor, ſatis apertum eſt Heluetios ſolos, nō Cimbros, L. Caſſium cecidiſſe, eiusq́; exercitum ſubiugaſſe, vt fruſtrà ſit Cornel. Tacitus qui Caſſium à Cimbris profligatum ſcribit, poſt Carbonem, ante Scaurum, cùm id potiùs de Silano intelligendum ſit, vt, ſuo loco, oſtendemus. Atq; hæc ferè ſunt quæ de Heluetiorū geſtis, quamtùm antiquorum memoria ſuppeditat, perueſtigare potui, ad Iulium vſque Cæſarem.

Comm. I.

Libello de Germania.

Bellum Heluetium cum Iulio Cæſare.

CAP. VII.

QVies inde per annos quadraginta Heluetios habuerat. Tot enim ſunt à V. Marij conſulatu, quo Cimbri in Italia victi, & Heluetij in patriam redierunt, ad M. Val. Meſſalā, & M. Pub. Piſonem Coſſ. quo anno, Heluetiorum noua coniuratio facta, & de capeſſendis Galliis conſilia inita, Orgetorigis apud populares opulentia, & nobilitate clariſſimi præcipuè ſuaſu, & auctoritate. Sed tota hac de re quē po-

A. V. C. Iↄ cII.
A.V.C. Iↄ cxcII.

tiùs exaudiemus quàm Cæſarem ipſum, Heluetiorũ gloriæ, & fortitudinis prædicatorem non minorem, quàm glorioſum victorẽ, cuius, vt de hoc bello, ita de aliis, quæ in Gallia geſſit, ſcripta, & commentarij, eo maioris ſunt fidei, & integritatis, quo neq; inuidi, & æmuli, quibus ſemper abundauit Cæſar, quæ carperent, aut damnarent, reperire potuerunt. Ille igitur ita diſſerit. *Apud Heluetios longè nobiliſſimus, & ditiſſimus fuit Orgetorich. Is M. Meſſala, & M. Piſone Coſſ. regni cupiditate inductus, coniurationem nobilitatis fecit, & ciuitati perſuaſit, vt de finibus ſuis, cum omnibus copiis exirent, perfacile eſſe, cùm virtute omnibus præſtarent, totius Galliæ imperio potiri. Id hoc facilius eis perſuaſit, quod vndiq; loci natura Heluetij continentur, vna ex parte flumine Rheno, latiſſimo, atq; altiſſimo, qui agrum Heluetium à Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos, & Heluetios: tertia lacu Lemanno, & flumine Rhodano, qui Prouinciam noſtram ab Heluetiis diuidit, His rebus fiebat, vt & minus latè vagarentur, & minus facilè finitimis bellum inferre poſſent, qua de cauſſa, homines bellandi cupidi, magno dolore adficiebantur, pro multitudine autem hominum, & pro gloria belli, atq; fortitudine anguſtos ſe fines habere arbitrabantur.* ** *His rebus adducti, & auctoritate Orgetorigis permoti, conſtituerunt ea quæ ad proficiſcendum pertinent comparare, iumentorum, & carrorum quàm maximum numerum coemere, ſementes quàm maximas facere, vt in itinere frumenti copia ſuppeteret, cum proximis ciuitatibus pacem, & amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium ſibi ſatis eſſe duxerunt: in tertium annum profectionem lege confirmant, ad eas res conficiendas Orgetorich deligitur. Is ſibi legationem ad Ciuitates ſuſcepit. In eo itinere perſuadet Caſtigo Catamantaledis filio Sequano, cuius pater regnum in*

Commentariorum Cæſ. integritas

Comment. I. belli Gall.

Coniuratio Heluetiorum

Ita legendum, doctiſſimis viris adſentior.

Orgetorigis acta, & conſilia.

Sequa-

Sequanis multos annos obtinuerat, & à S. P. Q. R. amicus appellatus erat, vt regnum in ciuitate ſua occuparet, quod pater ante habuerat. Itemq́; Dumnorigi AEduo fratri Diuitiaci, qui eo tempore, principatum in ciuitate ſua obtinebat, ac maximè plebi acceptus erat, vt idem, conaretur, perſuadet, eiq́; filiam ſuam in matrimonium dat. Perfacile factu eſſe, illis probat, conata perficere, propterea quòd ipſe ſua ciuitatis imperium obtenturus eſſet. Non eſſe dubium quin totius Galliæ plurimum Heluetij poſſent, ſe, ſuis copiis, ſuoq́; exercitu, illis regna conciliaturum confirmat. Hac oratione adducti, inter ſe fidem, & iuſiurandum dant, & regno occupato, per tres potentiſſimos, ac firmiſſimos populos totius Galliæ ſeſe potiri poſſe ſperant. Poſteà, cùm Orgetorici necem, cauſſamq; mortis narraſſet. *Poſt eius mortem,* inquit, *nihilominùs Heluetij, id quod conſtituerant, facere conantur, vt è finibus ſuis exeant. Vbi iam ſe ad eam rem paratos eſſe arbitrati ſunt, opida ſua omnia, numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua priuata ædificia, incendunt, frumentum omne præter quod ſecum portaturi erant, comburunt, vt domum reditionis ſpe ſublata, paratiores ad omnia pericula ſubeunda eſſent. Trium menſium molita cibaria ſibi quemq́; domo efferre iubent, Perſuadent Rauracis,* Baſilienſibus, Rhinfeldenſibus, vicinis, *& Tulingis,* Stuolingenſibus, *& Lacobrigis* Klætgeuueris, *finitimis vt eodem vſi conſilio, opidis ſuis, vicisq́; exuſtis, vnà cum ijs proficiſcerentur: Boiosq́; qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum tranſierant, Noricamq́; oppugnarant receptos ad ſe, ſocios ſibi adſciſcunt. Erant omninò itinera duo, quibus itineribus, domo exire poſſent* vnum per Sequanos anguſtum & difficile, quo vix ſinguli* carri ducerentur, Mons autem altiſſimus impendebat, vt facilè perpauci prohibere* poſſent. Alterum per prouinciam noſtram multò facilius, atq́; expedi-*

Heluetii totius Galliæ potentiſsimi.

Heluetii abituri opida ſua incendunt.

Eius incendii cauſa.

Eorum belli ſocii.

Profecturi in Galliam, *& Santones proximo quoq; itinere.* Nã *aliàs plures viæ & itinera quæ ex* Heluetia *in* Italiã *Germaniam, Raura. ducum.*

*tius propterea quòd inter fines Heluetiorum, & Allobrogũ, qui * nuper populo R. pacati erant Rhodanus fluit, isque nonnullis locis vado tranſitur. Extremum opidum Allobrogum eſt, proximumq́, Heluetiorũ finibus Geneua, ex eo opido pons ad Heluetios pertinet. Allobrogibus ſeſe vel perſuaſuros, quòd nondum bono animo in populum R. viderentur, exiſtimabant, vel vi coacturos, vt per ſuos fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem dicunt, qua die ad ripã Rhodani omnes conueniant. Is dies erat. A. D. V. Kal. Aprilis L. Piſone, A. Gabinio coſſ.* Anno ſuperiore C. Iulius Cæſar Galliã Ciſalpinam, cum Illyrio, lege Vatinia, mox etiam Comatam per Senatum acceperat, veritis, patribus, ne, ſi ipſi negaſſent, populus & hanc daret, auctore, Suetonio. Is auditis quæ apud Heluetios agitabantur quàm maximis itineribus ab vrbe in Galliam vlteriorem, & ad Geneuam peruenit, pontem reſcidit, militem collegit, alia, quæ ad prohibendos eos facerent, parauit. Heluetii legatos ad eum mittunt, tranſitũ per prouinciam rogant, à maleficio temperaturos promittunt. Cæſar quia necdum ad reſiſtendum, ſi vim molirentur, ſatis paratus erat, deliberationis nomine tempus capit, diem quo reuertantur ponit. Intereà murum, foſſamque à Lèmanno ad Iuraſſum perducit, turres, caſtella ſtatuit. Sed ipſum eadem differentem audiamus diſertim, vt omnia, & pluribus. *Cæſar cùm id nunciatum eſſet eos per Prouinciam noſtram iter facere conari, maturat ab Vrbe proficiſci, & quàm maximis itineribus poteſt, in Galliam vlteriorem contendit, & ad Geneuam peruenit. Prouinciæ toti quàm maximum poteſt militum numerum imperat. Erat omninò in Gallia vlteriore legio vna. Pontem qui erat ad Geneuam iubet reſcindi. Vbi de eius aduentu Heluetij certiores facti ſunt lega-*

Hodie, quoque non ſatis expeditum verſus Pontem Aurelianum, Pontarlinum.

*

In hunc vſum arx contra Heluetios prope pagum S. Crucis, qui ſupra montem Iuræ ſitus, ſtetit, Burgundico bello incenſa; & nunc quoque altera, arx Iuræ aut clauſtrum validum ex Heluetia in Burgundiæ Comitatum ſeu Sequanos tendentibus Ferunt & Iuniam arcem, & opidum Heluetiis quandoq; continendis in eodem monte Iura à Cæſarea cõditam, vulgo Ioigne.

*

Non admodum nuper. Nam anni

legatos ad eum mittunt nobiliſſimos Ciuitatis, cuius legationis Numeius, & Verodoctius principem locum obtinebant, qui dicerent ſibi eſſe in animo, ſine vllo maleficio, iter per Prouinciam facere, propterea quòd aliud iter haberent nullum, rogare, vt eius voluntate, id ſibi facere liceat. Cæſar quòd memoria tenebat L. Caſsium conſulem occiſum, exercitumq́ eius ab Heluetiis pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat: neque homines, inimico animo, data facultate, per Prouinciam itineris faciundi, temperaturos ab iniuria, & maleficio exiſtimabat, tamen, vt ſpatium intercedere poſſet, dùm milites quos imperarat, conuenirent, legatis reſpondit, diem ſe ad deliberandum ſumturum, ſi quid vellent ad Idus Aprilis reuerterentur. Intereà ea legione quam ſecum habebat, militibusq́ qui ex Prouincia conuenerant, à lacu lemanno quem flumen Rhodanum influit ad montem Iuram, qui fines Sequanorũ ab Heluetiis diuidit millia paſſuum decem, & nouem murum in altitudinem pedum ſedecim, foſſamq́ perducit. Eo opere perfecto præſidia diſponit, caſtella communit, quò faciliùs ſi, ſe inuito, tranſire conarentur, prohiberi poſſent.* Dio iſta paucioribus, ſed ad Cæſaris conſilia clarius, *Cæſar, ponte reſciſſo, alia etiam quæ ad tranſitu eos prohibendos facerent, parabat. Ad eum Heluetii legatos mittunt, rogantes, vt ſibi, eius voluntate, liceret tranſire, promittentes ſe ſine vllo maleficio per agrum Romanorum iter facturos. Quamquàm ipſis minimè fidem haberet Cæſar, neq́ conceſſurus erat, vt aliquò progrederentur, tamen quia nondum ſatis paratus erat, deliberaturum ſe, cum ſuis legatis, de eorum poſtulatis reſpondit, diemq́ ipſis cõſtituit, qua reſponsũ acciperent nonnullã quoq́ eis ſpem obtinendi tranſitus oſtendit. Intereà opportuniſſima quæq́ loca, foſsis ductis, murisq́ cõmuniit, vt iter ipſis obſtrueret.* Pergit Cæſar. *Vbi ea dies quã conſtituerat cũ legatis,*

iam LXIII quo Q. Maximus qui ex victoria Allobrogicus eam Gentem debellarat, eoſdem ante annos XX. C. Marius ab impetu Cimbrorum defenderat Sed hæc credo, intelligẽda de coniuratione Catillinæ, ad quam Allobroges inuitati, pacem, & amicitiã R. antepoſuerant.

A.V.C. Iↄ CXXXII.

A.V.C. Iↄ CLI.

A.V.C. Iↄ CXCV. *ante Chriſtum natum.* LVII.

Cap. XXII. *Cæſaris apparamenta contra Heluetios.*

Heluetii ad Cæſarẽ mittunt petendi trãſitus cauſa per Allobroges & Prouinciam.

venit, & legati ad eum reuerterunt, negat ſe more, & exemplo populi R. poſſe iter vlli per prouinciam dare, &, ſi vim facere conentur, prohibiturum oſtendit. Heluetij, ea ſpe deiecti, naui bus iunctis, ratibusq; compluribus factis, alij, vadis Rhodani, qua minima fluminis altitudo erat, nonnumquàm interdiu, ſæpius noctu, ſi perrumpere poſſent, conati, operis munitione, & militum concurſu, & telis repulſi, hoc conatu deſtiterunt. Relinquebatur vna per Sequanos via, qua, Sequanis inuitis, propter anguſtias ire non poterant. His cùm ſua ſponte perſuadere non poſſent, legatos ad Dumnorigem AEduum mittunt, vt, eo deprecatore, à Sequanis hoc impetrarent. Dumnorich gratia, & largitione apud Sequanos plurimum poterat, & Heluetiis erat amicus, quòd ex ea ciuitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, & cupiditate regni adductus, nouis rebus ſtudebat, & quamplurimas ciuitates ſuo ſibi beneficio habere obſtrictas volebat; Itaq; rem ſuſcepit, & à Sequanis impetrat, vt per fines ſuos Heluetios ire patiantur, obſidesq; vti inter ſeſe dent, perficit; Sequani ne itinere Heluetios prohibeant: Heluetij vt ſine maleficio, & iniuria tranſeant. Cæſari nunciatur Heluetiis eſſe in animo per agrum Sequanorum, & AEduorum iter in Santonum* fines facere, qui non longè à Toloſatium finibus abſunt, quæ Ciuitas eſt in Prouincia. Id ſi fieret, intelligebat magno cum prouinciæ periculo futurum, vt homines bellicoſos Populi R. inimicos, locis patentibus, maximeq; frumentariis finitimos haberet. Ob eas res ei munitioni, quam fecerat T. Labienum legatum præfecit: Ipſe in Italiam magnis itineribus contendit. duasq; ibi legiones, conſcribit, & tres quæ circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit, & quà proximũ erat iter, per Alpes in vlteriorem Galliam, cum his quinq; legionibus ire contendit. *** ab Ocello quod eſt, citerioris prouinciæ extremum in fines* Vocontiorum vlterioris prouinciæ die ſep-

Cæſar iter Heluetiis negauit per prouinciam.

Aliam viam per Sequanos aggrediuntur.

Nomen adhuc retinent Sainctes.

Vocontii populi Delphinatus, qui in Epiſcopatu Dienſi, & Vaſionenſi.

timo peruenit. Inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Sebuſianos * *exercitũ ducit. Hi ſunt extra Prouinciã trans Rhodanum primi. Heluetij iam per anguſtias, & fines Sequanorum ſuas copias transduxerant, & in AEduorum fines peruenerãt, eorumq́; agros populabantur. AEdui cùm ſe, ſuaq́; ab his defendere non poſſent, legatum ad Cæſarem mittunt rogatum auxilium, ita ſe omni tempore de Populo R. meritos eſſe, vt pœnè in conſpectu exercitus noſtri agri vaſtari, liberi eorum in ſeruitutem abduci, opida expugnari non debuerint. Eodem tempore quo AEdui,* * *Ambarri quoq́; neceſſarij, & conſanguinei AEduorum Cæſarem certiorem faciunt ſeſe, deploratis agris, non facilè ab opidis vim hoſtium prohibere: Item Allobroges qui trans Rhodanum vicos, poſſeſſionesq́; habebant, fuga ſe ad Cæſarem recipiunt, & demonſtrant ſibi præter agri ſolum nihil eſſe reliqui. Quibus rebus adductus Cæſar non exſpectandum ſibi conſtituit, dum, omnibus fortunis ſociorum conſumtis, in Santones Heluetij peruenirent,* Dio Sequanos quoq; legatos miſiſſe qui conquerentur de Heluetiis tradidit, ex quo alia quoq; ſecreta habe. *Barbari,* inquit, *cùm ad tempus exſpectaſſent, poſtquàm nihil horum, de quibus conuenerat præſtari ſibi audiunt, iter ingreſſi, primùm per Allobroges, eò quò inſtituerant, contenderunt; poſt, cùm ad munitiones peruenêre, in Sequanos conuerſi ſunt, per eos, & AEduos iter facientes, tranſitum ipſis, quòd ſe ab omni maleficio temperaturos pollicerentur, haud grauatim concedẽtibus, verùm, cùm pactis non ſtarent, ſed eorum regionem popularentur; Sequani, & AEdui legatos ad Cæſarem mittunt, rogatum auxilium, petuntq́;, ne in conſpectu eius ſibi pereundum ſit, Et quamuis eorum* * *oratio cum re ipſa parum conueniret, tamen id quod petebant impetrauerunt. Cæſar enim veritus ne ad Toloſam Heluetij proficiſcerentur, ſtatuit potiùs iunctis ſibi Sequanis, &*

Breſſa nunc vocatur, & Breſſani.

AEduorum contra Heluetios ad Cæſarem oratio. *Quamuis ſi perpendas parum probabilis, vt poſteà patebit,* Itemq; aliorum querelæ.

Sunt qui Borbonienſes *dicunt, alii* Niuernenſes, & Berri hodie Franciæ Regió, Ego *eam regionẽ crediderim quæ vocatur,* pays & d'Ombers. Eodem lib.

Ex his intelligas Heluetios *falſo accuſatos, &* Cæſarem bellum captaſſe.

AEduis, eis reſiſtere, quā, ſi cum Heluetiis hi conſpiraſſent, quod haud dubiè futurum erat, bellum aduerſus omnes ſimul ſuſcipere. Ità Dio. nos iam cum Cæſare ad bellum tendamus. *Flumen,* inquit *eſt Ar-ar, quod per fines AEduorum & Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita vt oculis in vtram partem fluat indicari non poßit. Id Heluetij ratibus, & lintribus iunctis tranſibant. Vbi per exploratores Cæſar certior factus eſt, tres iam copiarum partes Heluetios id flumen transduxiſſe; quartam verò partem citra flumen Ararim reliquam eſſe, de tertia vigilia, cum legionibus tribus, è caſtris profectus ad eam partem peruenit, quæ nondum flumen tranſierat, eos impeditos, & inopinatos, aggreſſus, magnam partem eorum concidit, reliqui ſe fugæ mandârunt, atque in proximas ſiluas abdiderunt. Is pagus adpellatur Tigurinus.* Hactenùs Cæſar, & in hunc modum aliter Plutarchus de Tigurinis, & hac ſtrage. *Horum,* inquit, *Tigurinos, non ipſe, ſed legatus eius Labienus ad Ararim amnē oppreßit.* Cui credemus? Sanè Cæſari, vtpotè qui eodem tempore in Sebuſianis, Arari, propinquior eſſet, Labienum apud Geneuam reliquiſſet. Narrationem proſequitur Cæſar. *Hoc prælio facto reliquas copias Heluetiorum vt conſequi poſſet, pontem in Arare faciendum curat, atque ita exercitum transducit. Heluetij repentino eius aduentu commoti, cùm id quod ipſi diebus xx. ægerrimè confecerant, vt flumen tranſirent; illum vno die feciſſe intelligerent, legatos ad eum mittunt. Cuius legationis Diuico princeps fuit, bello* Caßiano dux Heluetiorum fuerat. Is ita cum Cæſare egit. Si pacem Populus R. cum Heluetiis faceret, in eam partem ituros, atque ibi futuros Heluetios, vbi eos Cæſar conſtituiſſet, atque eſſe voluiſſet, ſin bello perſequi perſeueraret, reminiſceretur & veteris incōmodi Populi R. & priſtinæ virtutis Heluetiorū. Quòd improuiſo vnum pagū adortus*

Ita ſcribendum Celticè Ar-ar fluuio nomen ab ea lentitate & pigritia, Saonā nunc vocant, Ammianus Sangonam ab illa nobili martyrum Chriſtianorum ad iſtud flumen cæde.

Tigurinorum Stages.

Ex inopinato.

In Cæſare.

Ante annos xlix. veteranus miles.

Legatorum Heluetiorum ad Cæſarem oratio poſt cladem Tigurinorum.

eſſet,

eſſet, cùm ij qui flumen tranſiſſent ſuis auxiliū ferre nō poſſent, ne ob eam rem; aut ſuæ magnoperè virtuti tribueret, aut ipſos deſpiceret. Se ita à patribus, maioribusq́; ſuis didiciſſe, vt magis virtute, quàm dolo contenderent. Quare ne committeret, vt, is locus vbi conſtitiſſent, ex calamitate Populi R. & internicione exercitus, *nomen caperet, aut memoriā proderet.*** His cùm Cæſar ea quæ ad rē pertinere videbantur reſpondiſſet, pacemq; ſe cum iis facturū dixiſſet, ſi obſides ſibi ab eis darētur, vti ea quæ polliceātur facturos intelligat, ſi AEduis de iniuriis, quas ipſis, ſociisq; eorum intuliſſent, item ſi Allobrogibus ſatisfaciant. *** Diuico reſpondit. *Ita Heluetios à maioribus ſuis inſtitutos eſſe, vt obſides accipere, non dare conſueuerint, eius rei Populū R. eſſe teſtem. Hoc reſponſo dato diſceſſit.* Dio ſcripſit Heluetios non tàm ægrè tuliſſe imperatos obſides, quàm dictorum fidem ſibi non haberi. *Heluetios,* inquit, *tranſeuntes Ararim flumen, adortus nouiſſimos, in ipſo fluminis tranſitu, concidit, qui verò progreſſi iam erant, eos repentina, & celerrima inſecutione, cladeq́; ſuorum ita exterruit, vt cum Cæſare agere de regione aliqua, quam ipſis adſignaret, cuperent. Id tamen fruſtrà, fuit. Cùm enim obſides ab eis peterentur indignati, non tàm, quòd obſides, dare ſe indignum exiſtimarent; quàm quòd fides ſibi non haberetur, pactionum nullam poſthac rationem habuerunt.* Pergit Cæſar. *Poſtero die caſtra ex eo loco mouent. Idem Cæſar facit, equitatumq́; omnem ad numerum quatuor millium, quem ex omni prouincia, & AEduis, atq; eorum Sociis coactum habebat, præmittit, qui videant, quas in partes hoſtes iter faciant, qui cupidiùs nouiſsimum agmen inſecuti, alieno loco, cum equitatu Heluetiorum prælium committunt, & pauci de noſtris cadunt. Quo prælio ſublati Heluetii quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum*

Arguit inſidiis, & fraude non virtute, & fortitudine circumuentos Tigurinos. Vt ante bello Caßiano, apud Allobroges.

Heluetiorum animi magnitudo.

Cæſaris equitatus ab Heluetiis prælio victus.

pepulerant, audaciùs ſubſiſtere, nonnunquàm ex nouiſsimo agmine, prælio noſtros laceſſere cæperunt. Cæſar ſuos à prælio continebat, ac ſatis habebat in præſentia hoſtem rapinis, populationibusq; prohibere. Ita dies circiter quindecim iter fecerũt, vti inter nouiſsimum hoſtium agmẽ, & noſtrum primum, non amplius quinis, aut ſenis millibus paſſuum intereſſet, *** Poſteà ab exploratoribus certior factus, hoſtes ſub montem conſediſſe, millia paſſuum ab ipſis caſtris octo, qualis eſſet natura montis, & qualis in circuitu adſcenſus qui cognoſcerent, miſit, Renunciatum eſt, facilem eſſe. De tertia vigilia T. Labienum legatum properè cum duabus legionibus, & iiſdem ducibus, qui iter cognouerant, ſummum iugum montis adſcendere iubet, quid ſui conſilij ſit, oſtendit. Ipſe de quarta vigilia, eodem itinere, quo hoſtes ierant, ad eos contendit, equitatumq; omnem ante mittit *** ſuas copias in proximum collem ſubducit, aciem inſtruit. Labienus, vt erat ei præceptum à Cæſare, ne prælium committeret, niſi ipſius copiæ prope hoſtium caſtra viſæ eſſent, vt vndiq; vno tempore, in hoſtes impetus fieret, monte occupato, noſtros exſpectabat, prælioq; abſtinebat. *** Poſtridie rei frumentariæ proſpecturus. Cæſar iter ab Heluetijs auertit ac Bibracte* ire contendit. Ea res per fugitiuos L. AEmilij decurionis equitum Gallorum, hoſtibus renunciatur. Heluetij, ſeu, quòd timore perterritos Romanos diſcedere à ſe exiſtimarent, eo magis, quod pridie, ſuperioribus locis occupatis, prælium non commiſiſſent: ſiue eo quòd re frumentaria intercludi poſſe confiderent, commutato conſilio, atq; itinere conuerſo, noſtros à nouiſsimo agmine inſequi, ac laceſſere cæperunt. Poſtquàm id animaduertit, copias ſuas Cæſar in proximum collem ſubducit, equitatumq;, qui diſtineret hoſtium impetum miſit. Ipſe interim in colle medio triplicem aciem inſtruxit, legionum quatuor veteranorum, ita, vti ſupra ſe in ſummo

Tunc Aeduorum caput. Poſteà ab Auguſto Auguſtodunum, nunc ab eo nomine Auguſtum.

Prælium Cæſaris cum Heluetiis.

iugo

*iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore proximè conſcripſerat, & omnia auxilia collocarit, ac totum montem hominibus complerit. Intereà ſarcinas in vnum locum conferri, & eũ ab iis, qui in ſuperiori acie conſtiterant, muniri iuſsit. Heluetij cum omnibus ſuis carris, ſecuti, impedimenta in vnum locum contulerunt. Ipſi confertiſsima acie, reiecto noſtro equitatu, phalange * facta, ſub primam noſtram aciem ſucceſſerunt. Cæſar primùm ſuo, deinde, omnium è conſpectu remotis equis, vt, æquato omnium periculo, ſpem fugæ tolleret, cohortatus ſuos, prælіũ commiſit; Milites, è loco ſuperiore, pilis miſsis, facilè hoſtium * phalangem perfregerunt: ea diſiecta, gladiis diſtrictis, in eos impetum fecerunt. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quòd prælongis eorum ſcutis, vno ictu, pilorum transfixis, & colligatis, cùm ferrum ſe inflixiſſet, neq; euellere, neq; ſiniſtra impedita, ſatis commodè pugnare poterant, multi, vt, diu iactato brachio, præoptarent, ſcutum manu emittere, &, nudo corpore, pugnare. Tandem vulneribus defeſsi, & pedem referre, & quòd mons ſuberat, circiter octo paſſuum millibus, eò ſe recipere cæperunt. Capto monte, & ſuccedentibus noſtris, Boij, & Tulingi, qui hominũ millibus circiter* XV. *agmen hoſtiũ claudebant, & nouiſsimis præſidio erant, ex itinere noſtros, latere aperto, aggreſsi circumvenire. Conſpicati Heluetij qui in montem ſe receperant, rurſus inſtare, & prælium redintegrare cæperunt. Romani conuerſa ſigna tripartito intulerant, prima, ac ſecunda acies vt victis, ac ſubmotis reſiſteret, tertia vt venientes ſuſtineret. Ita ancipiti prælio, diu, ac acriter pugnatum eſt. Diutiùs cùm noſtrorum impetum ſuſtinere non poſſent, alteri ſe, vt cæperant, in montẽ receperunt, alteri ad impedimenta, & carros ſuos ſe contulerunt. Nàm, hoc toto prælio, cùm ab hora ſeptima ad veſperum pugnatum ſit, aduerſum hoſtem videre nemo potuit, ad multam noctem etiam ad impedimenta*

Inuictam, ac prope impenetrabilem Heluetiorum phalangem, Germani & rebelles Galli, *ſuperioribus annis in Gallia non ſemel experti ſunt.* Anno 1562. *& ſequen.*

Heluetii *ſe recipiunt.* Prælium *octo ad minimum, horarum diei.*

Pro caſtris & impedimẽtis acriter pugnant

Ita ſcribo. ſunt autẽ mataræ gladii oblõgi ex rotundo acuminati ad perforãdas loricas idonei. earum meminit & Liuius lib. 7.

Eadem impedimẽta, & caſtra amitiunt

*pugnatum eſt, propterea quòd pro vallo, carros obiecerant, & è loco ſuperiore, in noſtros venientes tela conÿciebant; & nonnulli inter carros, rotasq́; * mataras, ac tragulas, ſubÿciebant, noſtrosq́; vulnerabant.* Plutar. non ſolùm à feminis, ſed etiam à pueris, pro vallo illo, aut carragine pugnatũ tradit. *Poſtquàm,* inquit, *pepulit longinqua & acri pugna armatos, plurimũ laboris habuit ad plauſtra, & vallũ, vbi nõ viri modò, eũ ſubſtitêre, præliatiq́; ſunt, ſed & pueri, feminæq́; vſq; ad mortẽ defendentes ſe conciſi ſunt.* Addit Cæſar. *Diu cùm eſſet pugnatum, impedimentis, caſtrisq́; noſtri potiti ſunt. Ibi Orgetorigis filia, atq; vnus è filiis captus eſt. Ex eo prælio circiter millia hominum CXXX ſuperfuerũt, eaq́; tota nocte cõtinenter ierũt, in nullam partem noctis itinere intermiſſo, in fines Lingonũ die IV peruenerunt, cùm & propter vulnera militũ & propter ſepulturam occiſorũ noſtri triduũ cõmorati eos ſequi non poſſent. Cæſar ad Lingones literas, nunciosq́; miſit, ne eos frumento, neuè alia re iuuarent, qui ſi iuuiſſet ſe, eodẽ loco, illos, quo Heluetios habiturum. Ipſe triduo intermiſſo, cũ omnibus copiis, eos ſequi cœpit. Heluetÿ omniũ rerum inopia adducti, legatos ad eũ de deditione miſerunt, qui cùm eum in itinere cõuenisſent ſeq́; ad pedes proiecisſent, ſuppliciterq́; locuti, flentes pacem petiſſent, atq; eos, in eo loco, quo tùm eſſent ſuũ aduentũ exſpectare iuſsiſſet, paruerunt. Eò poſtquàm Cæſar peruenit obſides, arma, ſeruos qui ad eos perfugiſſet, popoſcit. Dum ea conquirũtur & cõferuntur nocte intermiſſa, circiter millia hominũ VI. eius pagi, qui Verbigenus appellatur, ſiue timore perterriti, ne armis traditis, ſupplicio adficerentur, ſiue ſpe ſalutis inducti, quòd in tanta multitudine deditorum, ſuam fugam, aut occultari, aut omninò ignorari poſſe exiſtimarent, prima nocte ex caſtris Heluetiorum egreſſi, ad Rhenum, finesq́; Germanorum contendunt. Quod vbi Cæſar reſciuit, quorum per fines*

dedicionem demum faciunt, commeatuum inopia adducti.

ierant

ierāt, his vti conquirerent, & reducerēt, ſi ſibi purgati eſſe vellent, imperauit. Reductos in hoſtium numero habuit, reliquos omnes obſidibus, armis, perfugis traditis, in deditionē accepit. Heluetios, Tulingos, Lacobrigos in fines ſuos, vnde erāt profecti, reuerti iuſſit, & quòd omnibus frugibus amiſſis, domi nihil erat, quo famē tolerarent, Allobrogibus imperauit, vt his frumenti copiam facerent, Ipſos opida, vicosq́; quos incenderant, reſtituere iuſſit. Id ea maximè ratione fecit, quòd noluit eū locū, vnde Heluetij diſceſſerant, vacare, ne propter bonitatem agrorū Germani, qui trans Rhenū incolunt, è ſuis finibus, in Heluetiorum fines tranſirent, & finitimi Galliæ prouinciæ, Allobrogibusq́; eſſent. Boios petētibus Aeduis, quòd egregia virtute erant cogniti, vt in finibus ſuis collocarēt, permiſit, quibus illi agros dederunt, eosq́; poſteà in parem iuris, libertatisq́; conditionē, atq; ipſi erāt, acceperūt. In caſtris Heluetiorum tabulæ repertæ ſunt literis Græcis confectæ, & ad Cæſarem perlatæ, quibus in tabulis nominatim ratio cōfecta erat, qui numerus domo exiſſet, eorū qui arma ferre poſſent, & itē ſeparatim pueri, ſenes, mulieresq́;, quarum omnium rerū ſumma erat capitum Heluetiorum CCLXIII. Muro Tulingorū XXXVI. Lacobrigorum XIV. Rauracorum XXIII. Boiorum XXXII. Ex his qui arma ferre poſſent, ad millia XCII. Summa omnium fuerant ad millia CCCLXIIX. Eorum qui domum redierunt, cenſu habito, vt Cæſar imperauerat, repertus eſt numerus millium C. & X.* Hactenus Cæſar.

Hoc eſt interfecit, mitiore locutione crudelitatem ſuam temperans. Rauracorum non hic meminit. An omnes infecti, an librariorum potius incuria omiſſi? Heluetii in fines ſuos remiſſi. & opida ſua reſtituere iuſſi. Cauſa remiſſionis Boii ſoli in Gallia locati Græcis literis: non Græcè. Summa eorū qui Heluetia exierant, & vicinia. Numerus eorum qui domum redierunt.

AEgidius Schudi Glaronenſis, vt generis nobilitate ita priſca fide, & pietate, tùm antiquitatis peritia olim præſtantiſſimus, eorum qui domum redierunt numerum ita, deductis Boiis, concluſit. Heluetiorum 86500. Tulingorum 11500. Lacobrigorū 4600. Rauracorū 7400. Atque hic Finis fuit belli Heluetij, adparatu magno &

glorioſo, exitu haud perinde felici. Quanta autem lætitia hanc Cæſaris victoriam acceperint reliquæ Galliarũ Ciuitates, aut accipere ſimularint perſequitur, his verbis, Cæſar. *Bello Heluetiorum confecto, totius ferè Galliæ legati principes ciuitatum ad Cæſarem gratulatum conuenerunt, intelligere ſeſe, tametſi, pro veteribus* Heluetiorum iniuriis, Populus R. ab eis pœnas bello repetiſſet, tamen eam rem non minùs ex vſu terræ Galliæ, quã Populi R. accidiſſe, propterea quòd eo conſilio, florentiſſimis rebus, domos ſuas Heluetij reliquiſſent vt toti Galliæ bellum inferrent, imperioq́ potirentur, locumq́ domicilio, ex magna copia, deligerent, quem ex omni Gallia oportuniſſimum, ac fructuoſiſſimum iudicaſſent, reliquasq́ Ciuitates ſtipendiarias haberent.* At verò quanti hæc Heluetiorum clades ipſis omnibus conſtiterit Gallis, Galliæ poſteà vniuerſæ expertæ ſunt, quùm victis ſemel, & debellatis, qui Galliæ principatum obtinebant Heluetiis nullo propè negotio in victoris poteſtatem omnes ceteræ ciuitates ſunt redactæ, neque agris ſolùm, ſed legibus, & libertate penitùs exſpoliatæ, vt aliquantò præſtabilius fuerit Heluetiis Gallis reliquas Galliæ Ciuitates tributarias eſſe, quàm Romanis, & Italis cum ignominia, & dedecore in perpetuum ſeruire.

Lætitia ex clade Heluetiorum per Galliam. Bello Cimbrico factis. Status Heluetiæ ante hanc expeditionem florentiſsimus.

De Heluetiorum cum Romanis fœdere, ſtatuq́, & conditione fœderatorum, & ſociorum Populi R.

CAP. VIII.

REgionum, nationumq́; quæ orbe Romano continebantur aliæ vectigales, & ſeruitute adfectæ erant: aliæ immunes, & liberæ, aut libertate donatæ. Vectigales Plinius, & alij recenſue-

Prouinciæ R. aliæ vectigales, aliæ immunes, & liberæ. Lib. 3. hiſt.

cenſuerunt. Eæ tributa, & vectigalia pependerunt, magiſtratuiq; Romano paruerunt, diuerſo plerumq; modo,& ratione. Immunes,& liberæ nihil omninò debuerunt,ſed ſuæ reipublicæ dignitatem retinuerunt, maieſtatē ſolùm Romani nominis,&imperij,venerati. Tertium quoddam genus fecerunt fœderatæ,& ſociæ, quæ cetera quidem liberæ,& ſuis legibus,& inſtitutis agebant, ceterùm ex fœdere,& ſocietate Romano P. obligabantur non ſecus, ac Reges, ac Principes, qui Heluetiorum hodie fœdere vtuntur *ſi parua licet componere magnis*, quot annis auri,& argēti, præter quas debent fœderis alias conditiones, penſiones ipſis factitare ſolent. Fœdera verò in triplici diſcrimine erant. Vnum cùm bello victis dicebantur leges. Vbi enim omnia, ei qui armis plus poterat, debita erant, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos vellet, ipſius ius, atq; arbitriū fuit. Alterum cùm pares bello, æquo fœdere in pacem, atq; amicitiam veniebant. Tunc enim repetebantur, reddebanturq; per conuentionem res, & ſi quarum turbata poſſeſſio erat, eæ, aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriuſq; commodo componebantur. Tertium genus erat, cùm qui hoſtes numquam fuerant ad amicitiam, ſociali fœdere, inter ſe iungendam coibant. Quæ Heluetiis bello victis conditio fuerit intelligere perobſcurum eſſet niſi Cicero, oratione pro Cornel. Balbo, tertio poſt Heluetium bellum anno habita, ſubmonuiſſet. *At enim*, inquit, *quædam fœdera exſtant vt Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptum eſt, ne quis eorum à nobis ciuis recipiatur.* Quæ de fœdere Heluetiorum cum Romanis verba, non niſi ad hæc tempora, bellumq́; referenda arbitror. Quæſo enim quæ alia, ſi non iſta. Bello

Vectigalium condicio. Item liberarum.

Et fœderatarum.

Fœderum tria genera. Ex Liuii lib. XXXIV.

Fabricius in vita Ciceronis. Heluetii Romanorum fœderati

Liuii Epit.

Caſſiano milites R. qui prælio ſuperfuerant, *obſidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, vt incolumes dimitterētur pacti ſunt.* Si hoc fœdus eſt, quoties diſſolutum? Aut quis cladem Cæpionianam, cui ne ſimilem quidem Punicis temporibus acceperunt Romani poſt illatam neſcit? Sed nec fœderis vlla cum Cimbris, ſociiſue eorum vmquàm mentio. nec vlla hactenus à Cæſare, aut Heluetiis facta fœderis mentio, toto præterito bello. Reſtat igitur vt hoc nunc cũ Cæſare Romaniſq; fœdus initũ ſit.

A. V. C. ↄↄclxii.

Ciceronis verba explicata.

Quòd eo verò exceptum ait Cicero *ne quis eorum Ciuis recipiatur* nõ fruſtrà fuit. Tulit enim C. Iul. Cæſar cos. anno primo belli ſocialis, quinq; & trigĩta ante Heluetium annis, legem celeberrimam, multoq; ſanguine quæſitam, & impetratam, qua cum fœdere ſociis Ciuitatem, hoc eſt, honorum petendorum, ac ſuffragij in comitiis ferendi ius, quod Ciuitatis R. habebatur optimũ, impertiebatur, quã legem in quibusdam poſteà fœderibus, vt in hoc Heluetiorum, exceptam intelligimus. Eius in eadem Ciceronis oratione mentio. *Lege Iulia,* inquit, *qua Ciuitas ſocijs, & Latinis data eſt, magna contentio Heraclienſium, & Neapolitanorum fuit, cùm magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem, ciuitati anteferret.* Quid igitur? nempé ex hoc fœdere aliquid Populo R. debuerunt Heluetij, cetera liberi perſtiterunt, ſuam remp., leges ſuas, ſuos magiſtratus retinuerunt, exiguam Populi R. prætereà rationem habuerũt,

lib. xlii.

fœderatorum P.R. *conditio*

quod ex Liuio propè cognoſcimus, qui ita de L. Poſthumij cos. inſolentia erga Præneſtinos fœderatos diſputat. *Ante hunc Conſulem nemo vmquàm Socijs in vlla re oneri, aut ſumtui fuit. Ideò Magiſtratus mulis, tabernaculiſq; & omni alio inſtrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent ſocijs. Priuata hoſpitia habebant, ea benignè*

comi-

comiterq́; colebant, domusq́; eorum Romæ hoſpitibus patebant, apud quos diuerti ipſis mos eſſet. Legati qui repente aliquò mitterentur ſingula iumenta per opida, iter quà faciendum erat, imperabāt aliam impenſam ſocij in magiſtratus R. non faciebant. Fœderatas autem Ciuitates liberas fuiſſe, ſuisq́; legibus vſas, remp. in ſua poteſtate habuiſſe argumento eſt, quòd ciuibus R. exſilij cauſa permitterentur. Sed etiam ius Ciuitatis, & petendorum honorum conſecuti ſunt Galli, & Heluetij. An ab Auguſto cùm Gallicas res conſtitueret, alijsq́; libertatem, & ius Ciuitatis daret, alijs adimeret, auctore Suetonio, & Dione. Claudius ſanè Imper. non ſolùm Gallis Ciuitatem, ſed ſuffragij ius, & Senatorij ordinis cōceſſit, primū Aeduis. *Datū id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorū fraternitatis nomen cū P. R. vſurpāt,* inquit Tacitus. Galba verò omnes, qui à Vindice ſteterāt, ciuitate donauit, in quib. nō ſolùm Aedui, Sequani, Rauraci, Heluetij, ſed Galliæ propè vniuerſæ, Lingonibus, Treuiris, nonnullisq́; alijs, qui cōtrarias partes fouiſſent, exceptis, qui tamen poſteà ab Othone Imp. obtinuerunt. Tacitus, *Galliæ ſuper memoriam Vindicis, obligatę recenti dono Ciuitatis, & in poſterum tributi leuamento.* Poſteà. *Nec deerat pars Galliarum, quæ Rhenum accolit, eaſdem* partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbinianos, hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis, Aeduisq́;, ac deinde pro vt opulentia Ciuitatibus erat, infenſi, * expugnationes Vrbium, Populationes agrorum, raptus Penatium, hauſerant animo, ſecundum Auaritiam, & Arrogantiam, præcipua validorum Vitia, Contumacia Gallorum irritati, qui remiſſam ſibi à Galba quartam Tributorum partem, & publicè,* CIVITATE, *donatos in Ignominiam*

Galli ciuitate donati.

In Auguſto. lib. LIV.

lib. XI. annal.

lib. I. hiſtor.

Vindicis ſcilicet,

Qui Vitellium ſequebātur.

Helvetii à Vindice

Lib. II. c. 11.

exercitus iactabant. Et Heluetios Vindicem, Galbamq; ſecutos, ex eò quòd Vitelliani Galbæ hoſtes iis bellum intulerunt ſatis manifeſtū eſt, de quo * ſuo loco. Auenticos ſanè Ciuitate à Galba donatos etiam Plinius memorauit. *Vocontiorum* inquit *Ciuitatis fœderatæ duo capita Vaſco, & Lucus Auguſti. Opida verò ignobilia* XIX. *ſicuti* XXIV. *Nemauſienſibus attributa. Adiecit* FORMVLAE *Galbæ Imp. ex Inalpinis Avanticos, & Ebroduntios,* legunt alij Bodiontios, *quorum opidum Dina*; quibus adſentior, Dinamq; Donum ad Lemanum, Bodiontios, populos qui circa illum lacum ſunt interpretatus ſum ſuprà. Auenticorum ſedes notior eſt. Antoninus demum Pius Imp. legem tulit, qua liberos omnes Monarchiæ R. finibus comprehenſos Ciuitate donauit. Ea lex his concepta verbis fuit. IN ORBE ROMANO QVI SVNT, CIVES SINT ROMANI. Qua ratione, nō ſocij modò, & fœderati, ſed prouincię omnes, & ſubiectæ Romano nomini Ciuitates, hoc eſt, vt Iuſtinianus Imp. interpretatur, *nobilitatem, ſiue ius annulorum, & natalium reſtitutionē, ſiue ingenuitatem*, conſecutæ ſunt. Quam quidem legem *in ſubſequentibus omnibus, & eis qui emergere poſteà poſſent* caſibus valere idem Iuſtinianus voluit. Quòd autem Heluetios ad amicitiam, & ſocietatem recipere quā ſeruitute, & tributis opprimere maluit Cæſar, quamtum indę commodi, periculiq; crearetur, ea, qua fuit prudentia, conſiderauit. Homines enim fortiſſimos, & libertatis, iuriſq; retinentiſſimos, eo ſtatu, qui ſeruis, abiectiſq; deberetur acturos nequaquam exiſtimauit, potiùs, quos hoſtium loco habuerant, Germanos excituros maioreque detrimento, & copiis, facta noua coniuratione prouincias Romanorum repetituros. Accedebat quòd veluti ſpeculam Populi R. & propugnaculum, quod de

Alii Caracallam fuiſſe tradunt, malè.

Omnis orbis R. Ciuitate donatus.

In Authenticis.

Quare Helvetios in fœderatorum numerum ſuſceperit Cæſar.

Martio Narbone colonia, dixit Cicero, infeſtis nationibus oppoſitum, qui ſcilicet Germanorum pericula à P. R. copiis, armisq; propulſarent, Heluetiorum amicitiam intelligebat: Quamtum enim animis, viris que poſſent, ſuo periculo cognouerat Cæſar, cognouerant ante miſerabili ſuorum internicione Romani. Nihil igitur potius habuit, aut exiſtimauit quàm eos habere pacatos, & amicos quorum *nomine, metuq́, Italia omnis*, vt ait Salluſtius *contremuerat*, Roma, præter Cæſarem, qui idem orbem terrarum imperio complexus eſt, eis reprimendis, & deuincendis petere, aut ſperare potuit neminem.

Eadem pro Balbo orat.

Fine Iugurthini.

Coloniæ Romanæ in Heluetia quæ, à quibus, & quando ductæ, ratioq́; linguæ apud Auenticos & Antuates mutatæ.

CAP. IX.

DVctæ poſteà in Heluetiam Romanorum coloniæ. Duas reperio, Equeſtrem, & Auenticum, quibus auctoribus, quo tempore, tantumdem ex ſcriptoribus priſcæ auctoritatis & fidei liquet. Equeſtris tamen propè dixerim, ex epigrammate, quis conditor fuerit. Illud ſic habet,

Duæ Coloniæ in Heluetia R.

Equeſtris.

C. PLINIO. M. F. COR.
FAVSTO.
AED. PL. IIVIRO COL.
IVL. EP. FLAMINI.
C. PLINIVS. FAVSTVS.
VIVVS P. C.

Equeſtris à Cæſar educta.

ex quibus COLONIAM IVLIAM EQVESTREM non niſi à Iulio Cæſare ductam, dictamq; adfirmo. Tulit nomen patris Octauianus. Sed quas duxit Auguſtæ ſunt adpellatæ, vt in Rauracis, nouis colonis additis, *Auguſta Rauracorum*, In Rhętia prima *Auguſta Vindelicorum*: apud Salaſſos *Auguſta Prætoria*

Coloniarum ratio. Duplex.

Coloniæ aliæ erant ciuium Romanorum: aliæ quæ militares propriè nominatæ. Ad has milites veterani, qui etiam ciues, periculis, bellisq; defuncti, tamquàm ad tranquillitatem, laborumq; præmia, cũ ſignis, & aquilis, ac primis ordinibus, & tribunis deducebantur. Hinc illæ apud Lucanum querellæ.

Lib. I. Pharſal.

Conferet exſanguis quò ſe poſt bella Senectus.
Quæ ſedes erit emeritis, quæ rura dabuntur,
Quæ noſter veteranus aret, quæ mœnia feſsis?

et illa Hygini, *finitis amplioribus bellorum operibus, augendæ reipublicæ cauſa, Illuſtres Romanos viros vrbes conſtituiſſe, quas aut victoribus Populi R. ciuibus, aut emeritis militibus adſignarent.*

Eademq; militaris.

Iulianæ Coloniæ, præter Capuam, quam, primo conſulatu, duxit, militares omnes. Militaris ergò & Iulia Equeſtris, eorum ſcilicet, qui poſt bella ciuilia, emeritaq; ſtipendia, ad agrorum cultum, & quietem translati ſunt. Multas autem vrbes per Italiam, & extra eam refeciſſe Cæſarem, partim nouas condidiſſe, colonias verò plures finitis bellis, conſtituiſſe, teſtatur Dio. Illuſtre proindè quis Equeſtris conditor & qualis ipſa: vbi fuerit tenebroſum.

Libro XLIII. Lib. IV. Cap. XVII. Vbi fuerit colonia Eq. quæſtio. Lib. IV. Prima opinio de Neuiduno

Plinius Heluetiis tribuit, & in Belgica collocauit, vti Heluetios. In Sequanis Ptolemæus, ſed ipſos inter Belgas. Liber Prouinciarum, in eadem quidem Prouincia, ſed vrbem Equeſtrium addidit Neuidunum. *In Prouincia*, inquit, *maxima Sequanorum Ciuitas Equeſtrium, hoc eſt, Neuidunum*, eadem perplexitudine, Sunt namq; qui Neuidu-

num

num dicunt eſſe Donum illa Lemanni ripa, adducti ea maximè ratione, quòd pars illa laci nunc quoque Equeſtris adpellatur, vulgò Chablais à caballo. Incolæ verò Equeſtres. Sed in eo, credo, decipiuntur, quòd, vtraq; Lemanni ripa, tenuiſſe Equeſtres, ignorare videntur. Ita autem rem eſſe, etiam hodie notum. Quidquid enim Loſanna, Geneuam verſus, Equeſtribus addicitur, nec ſe Loſannam vltra extendunt Antuates, excipiente colonia Equeſtriũ, quòd ex hodierno, vt diximus, quoq; nomine vaat, & quò vſq; ſe extendit, clarum. Ptolemæum ſi conſideres, adparebit Lemanno, Rhodanoq; Belgicam terminaſſe, & Equeſtres ſecundum Iuram collocaſſe: qua etiam ratione quidam moti Neocomum ſiue Neoburgum ciuitatẽ Equeſtrium eſſe exiſtimârunt. Quapropter, quæ altera ſententia eſt, Neuidunum Equeſtrium ciuitatem, ego quidem illud opidum eſſe dico, quod Neiũ Gallica, ſiue Romana lingua vocatur; Maior enim nominis ſimilitudo. Nàm & Germani hoc opidum adhuc Neuis dicunt, & clarior antiquitatis ſpecies. Multa enim hoc laci latere, & hac præcipuè prope Neium parte, Romana monimenta reperiuntur, & inſcriptiones Geneuam vſq; veluti Copeti, Verſutij, Prangini quæ ſunt opida, & loca inter Neuidunum, & Geneuam, & in ipſo Neuiduno plurimæ, quas nos alibi, hinc, inde, hoc opere, pro materia, inſeruimus pleraſq;. Sed opidum ipſum mihi conſidera; & ad Donum compara, Neium quidem adflictæ ætatis, Donũ nuperũ adfirmabis, quamuis quidã Dinã Plinij, Bodiontiorum caput, vt ante notauimus, probabiliter eſſe exiſtimarint, quod ipſum magis noſtrã coniecturã confirmat, volentib. quidẽ Dinã eſſe Donũ, Neiũ verò Neuidunũ. Adde quòd credibile ſit Cæſarẽ ſuã coloniã in loco optimo vberrimo, amœniſſimo

Eaque refutata.

Altera opinio, eaq; probata.

collocaſſe, at nullus toto Antuatium pago, Neuidunenſi, ad eum vſq; locum, qui etiam nunc coloniæ nomen retinet, melior, pinguior, voluptabilior, vini optimi, frumentiq; iuxta feraciſſimo, omnium fructuum abundātiſſimo. Accedit quòd, hoc pacto, contra Heluetios ipſos, Germanosq;, ſi in Galliam, aut Prouinciam R. rurſum cogitarent, hanc, illo in loco, coloniam obſtaculo fore Cæſar animaduertebat, Allobrogibusq; qui è cōſpectu, ſolo interlabente Rhodano, munimento, & præſidio, quæ omnia in Donum altera Lemanni ripa, ſiue ſiniſtra, aut parum, aut nullo modo conueniunt, præter quòd Doni nulla Romanæ antiquitatis veſtigia. Eſt autem Neuidunum opidum ad dextram Lemanni 28. paſſuum millibus infra Loſannam, & 16. ſupra Geneuam. Erat verò Neuiduni inter alia officia, quæ in coloniis vſurpata, poſteà oſtēdemus, Præfectus Fabrûm quòd, eo in loco, abietes, & pinus, vt ſuprà in Ebroduno vidimus, ex Iura ſumtas, in nauigationum vſum parandas curarent, quæ, ſecundo Rhodano, in Mediterraneum deducerentur. Vnde iſta adhuc ibidem eſt inſcriptio, inter alias.

Neuiduni Præfectus Fabrum, & qua de cauſſa.

D. IVL. L. F. VOL. RIPANO.
CAPITONI. BASSIANO.
EQVO. PVBLICO. HONORATO.
PRAEFECTO. FABRVM.
TRIB. MIL. COH. I. GAL.
L. IVL. BROCCHVS
VALER. BASSVS.
FILIO.

Equeſtres etiam hoc monimentum M. Antonino Philoſopho Imperat. dedicarunt, anno poſt Chriſtum natum CLXIII.

IMP.

IMP. CAES.
M.AVRELIO.ANTONINO.
PIO.FELICI.AVG.
PONT.MAX.
TRIBVNICIAE POT.XVI.
COS.III.
CIVITAS
EQVESTRIVM.

Auenticum R. colonia.

Sed de Neuiduno, Equeſtribusq; ſatis. Auentici locus notior, auctor obſcurior. Auenticum Romanam fuiſſe coloniam ex hoc illuſtri monimento ſatis claret.

LEGATO

FLAVIAE.FIRMAE.ET.LEGATO.IMP. NERVAE.TRAIANI.CAESARIS.AVG.GERMANICI.DACICI.LEG.VI.FIRMAE.SODALI FLAVIALI.PRAETORI AERARI.MILITARIS.LEGATO.IMP. NERVAE. TRAIANI. CAESARIS. AVG. GERMANICI. DACICI. PROVINCIAE.LVGDVNENSIS. CONSVLI. LEGATO. IMP. NERVAE. TRAIANI.CAESARIS.AVG. GERMANICI DACICI. AD. CENSVS. ACCIPIENDOS. COLONIA. PIA.FLAVIA.CONSTANS. EMERITA. AVENTICVM. HELVETIORVM. FOEDERATA. PATRONO.

Legebatur in angulo templi Auentici adhuc anno. 1536. ſed inde, vt templum, ita ipſum corruptum.

inſignes prorſus vetuſtatis reliquiæ. Sed ô iniuria temporis, an hominum inſignior, quæ nobis talis, tantiq; Patroni nomen inuiderit. Ex hac autem inſcriptione ſatis apertum arbitror, nàm aliæ ſuperſunt, quæ coloniæ Heluetiorum faciunt mentionem, fuiſſe Auenticum eam Heluetiorum coloniam, vt nemo dubitare poſteà rectè queat. Sed quis duxerit, illud verò eſt, quòd minùs in promtu. Vt

Ductor coloniæ Auentici.

enim, ſicuti de Iulia Equeſtri diximus, nomen plerumq; coloniis reliquerint ſuum ductores, & Auenticum Flauia nominata ſit, plures huius familiæ Principes, dubitationẽ ferunt, quam non niſi coniectura expedias. Veſpaſianus primus in Flauiam familiam imperium orbis terrarũ contulit. Succeſſerunt Titus & Domitianus filij. Suetonius. *Rebellione trium Principum, & cæde, incertum diu, & quaſi vagum imperium ſuſcepit, firmauitq; tandem gens Flauia, obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus, ſed tamen reipublicæ nequaquàm pœnitenda.* Sed etiam poſteriores principes Conſtantij, Valentiniani, Iuſtiniani, ceteri ad Tiberium II. Flauij nominati. Ex his coloniæ Ductorem Auentici capiamus oportet. Vetuſtior illa, quàm vt Conſtantij, aut Valentiniani, & ceteri deduxerint. Certum ex ſuprà memorata inſcriptione quæ Traiani imperio facta: Reſtat vt Veſpaſianus, aut liberi. Veſpaſianum adſcruerim ciuili, & Iudaico bellis patratis. Argumenta ſunt, quòd cõſtanti fama celebratur ipſum ſiue Titum, Auenticenſem pagum, dùm Iudaicum bellum, ingenti ſtudio, comparat, colonis conſcriptis, pœnè exhauſiſſe, regionique nomen Vchtlandiæ, quaſi vacuæ, & ſolitariæ feciſſe. quamuis hoc nomen antiquius eſſe, mihi nullum dubium ſit, vt Auentici, quòd Romanis ſcriptoribus inde formatum, credibile igitur rebus imperij compoſitis, *ſtabilita propè adflicta, & nutante republica*, emerito militi, & veterano, ſuperiorũ Imp. exemplo, ſedes has deſtinaſſe, coloniamq; militarem Auenticum duxiſſe, quæ incolarum inopia laboraret deſideratis, diuturno bello, aut longinquiore terrarũ ſpacio abſumtis, vel præſidio relictis, quos Iudaicæ expeditioni ſocios, commilitonesq; habuiſſet. Tertiæ ſanè legionis milites, quæ Gallica nominatur, quòd ex Gallis cõ-

Imperium iniit. A. D. N. lxxi. *Occiſo Vitellio. In Veſp.*

Glandorpius in Onomaſtico.

Veſpaſianus Auentica *ductor coloniæ. Eandem, apud* Equeſtres, *egiſſe, aut potius ex ipſis, & ceteris* Heluetiis *completam fuiſſe videtur in Vitellio.*

fecta

fecta eſſet in Syria hiberna habuiſſe, & pro Veſpaſiano cõtra Vitellium feciſſe, poſteaq; victoriæ, & imperij cauſſam eidem conciliaſſe, teſtatur ex Dione Xiphilinus. Accedit parentis Sabini memoria, qui fœnus apud Heluetios exercuerit, ibiq; diem, Suetonio auctore, obierit, quem non alibi agitaſſe, functumq; eſſe crediderim, quàm Auentici quæ Heluetiorum caput eſſet, opulentiaq;, & magnitudine, tùm cõuenarum frequentia ex Gallia, Italia, Sequanis, Rauracis, nulli Galliarũ poſt eſſet. Si inſcriptiones requiras, nec illæ Auentici nullæ, in quibus Veſpaſiani nomen legas, factum, meritumq; per ætatem, & literarum fugam, non intelligas, Vna ſic habet,

IMP. CAESARI. VESPASIANO.
AVG. PONTIF. MAX. TR. POT. III.
IMP. VIII. COS. III. DESIG. IIII. P. P.

quæ ſatis cognitum faciunt, cui, Et quando Auenticum deducta ſit. Et licet negari non poſſit Romanorum colonias Prouincialibus maximo oneri, & detrimento fuiſſe, iis tamen potiſſimum id accidiſſe arbitror, qui ob delicta finibus pellebantur.

Et penitus toto diuiſos orbe Britanos.

vt conqueritur ille, petere cogebantur, aut certè agrorum parte multabantur. Quòd ſi regio aliqua vacaret, aut infrequẽtior eſſet, (quod vſuuenit Heluetiæ, poſt bellum illud cum Cæſare & poſteà rurſum plurimis interfectis, & venditis, illo quod Cæcina Heluetiis intulit, aut deniq; in Syriã, vt diximus, trãſportatis) quæ à Romanis occuparetur, eos nõ tantũ damni, & moleſtiæ, quam tũ defenſionis, & dignitatis vel vicinis, vel iis ipſis quibus immiſcebantur

Teſtimonio eſt inſcriptio illa facta Capitoni Baſſiano qui Tribunus fuit cohortis vnius ex hac legione, & apud Neuidunum egit.

Sabinus Veſpaſiani Imp. pater apud Heluetios fœnus exercuit, & ibidem mortuus eſt.

Multæ Auẽtici inſcriptiones Veſpaſiano factæ.

Facta hæc inſcriptio. A.D.N. lxxii.

Virg. Eclo. I.

Tacitus Lib. I. *hiſtor.*

Rōmana lingua in Auēticis, & Equeſtribus vnde.

attuliſſe mihi perſuadeo. Sed hinc quoq; ratio, & cauſſa linguæ Celticæ in pago Auenticenſi præcipuè, & apud Equeſtres deſitæ, ſiue Germanicæ eadem fuerit, ſiue diuerſa, Romanæq; introductæ. Cùm enim tractus ille totus Romanis ciuibus, moribusq; coleretur, fieri non potuit quin etiam linguæ commercium eſſet, Gallicaq;, vel relicta, vel vſu, & conſuetudine deprauata, Romana, quæ & elegantior, & facilior eſſet, imbueretur. Ea enim exteros plerosque cōſuetudo ſemper tenuit, Gallos ſanè, & Germanos, Romanum cultum, ſonumq; properè imitandi, quod in Francis multimodè oſtendere poſſim, (vt nihil dicam Romanos id maximè enixos, vt non minus Imperium, quàm leges, linguamq; ſuam quàm longiſſimè propagarent) qui cùm Galliam totam, ex Germania profecti, in eaq; nati, & educti occupaſſent. Ita Germanica vocabula, latina norma, regulaq; inflexerunt, vt qui hodie leges Salicas, Ribuariasq; Germanus legat, centeſimam partem non intelligat. Ex hoc fonte *mannire*, Manen, monere, *mallum*, Maal, conuiuiū. Vnde illa iuris formula, *mannire ad mallum*, quod erat ad cauſſæ dictionem, vel in ius vocare. Mos enim fuit Francis, vt actor iudicibus conuiuium pararet, ad vſq; cauſæ deciſionem, qui deinde ſumtus reum ſequebatur. Et lex illa ex Salicis. *Si mannitus fuerit ad ſecundum mallum ad tertium, quartum, quintum, qui ad ſextum venire diſtulerit, pro vno quoq; mallo xv. ſolidos culp. iudicib. ſi ille, qui eum mannit, cum tribus Rachinburgiis, in aracho cōiuret, quod legitimum mannitum habuerit. Vbi etiam Rachinburgij* ſunt Rechtbürgen, ſponſores litis. in *Aracho*, am Rechten/ coram iudicum concilio. Eadem ratione, *placitum*, à Germanico Platz, conuentum nominauerunt. *Scaram* Schar cuneum, vel turmam qua voce etiam vſus Aimo monachus.

Franci multimode linguæ R. ſtudioſi, non abſq; ſuæ corruptione.

Vocabula, modiq; loquendi Germanolatini. Et inde aliquot leges Salicæ explicatæ.

chus. *Morgengibum* Morgengab dotem. *Schoneſtum*, pulchrum, Schön. *Adgnæum repræſentare* auff gnad vnd vngnad ſtellen. In alia lege *Mundiburdium* explicatur. *Si quis ingenuam puellam, vel mulierem quæ in verbo regis, vel Eccleſiaſtica eſt, ſine parentum voluntate de Mundiburdio abſtulerit.* Hoc eſt, tutela, vnde münder id eſt, tutor, quæ dictio, pupillis propria, ad omnes deinceps tutelas tranſlata eſt, vt in literis, priuilegiisq́; monaſteriorum, & Collegiorum videre licet quæ in ſuũ Mundiburde, aut Mundiburdium accipere reges, & Imperatores dicuntur. Eiuſdem generis eſt *vuergeltum* multa pro ſanguine fuſo. *Nuingeltum* pœna furti, qua fur nouies tenebatur reſtituere rem per fraudem auerſam. *Fredum* ſiue *fredam*, quod nunc Freſſel dicimus, multam temeritate aut violentia acceptam, vocabant, vt alia leg. Sal. *Si quis ſeruum fugientem ad Eccleſiam vi abſtraxerit, & iniuriam Eccleſiæ fecerit, componat* XXXVII. *ſolidos ad Eccl. ſiam: & pro fredo ſoluat in fiſco* LX. *Sol. quòd contra legem fecerit, & Eccleſiæ honorem non impenderit.* Illa priſca Francorum pietas, & religio fuit. At nunc, *ô tempora, ô mores.* Sexcenta ſunt alia, quæ in Latinum morem detorta, & coacta illam, qua Auenticenſis pagus, Equeſtres, Galliq́; vtuntur linguam pepererunt. Id quod etiam Othoni Friſing. viſum: *videtur*, inquit, *mihi Francos, qui in Galliis morantur, à Romanis linguam eorum, qua vſque hodie vtuntur, adcommodaſſe. Nàm alij qui circa Rhenum ac in Germania remanſerunt Teutonica lingua vtuntur.* Sed & noſtri homines Germanico modo docti, & educti, etiam ignauiſſimi quiq́;, & omni humaniori cultu expertes, ſi in Galliam militatum abierint, tantùm non ſtatim linguam Gallicam imbibunt; ſed etiam mores, & primò corruptiſſimos citiùs quàm neceſſe, aut bonum ſit. Neſcio enim

Lib IV. *cap.* XXXII. *Chronic.*

quàm facilis ſit ex Germanico in quemcumq; ſermonem, tranſitus, & declinatio, regreſſus verò aſperrimus. Sed de lingua Gallica antiqua, ſiue Celtica dabitur, vt ſpero, aliàs dicendi locus, quãdo tàm multos eadem de re diſſeruiſſe, nihildum ſatis conſtituiſſe intelligo.

De colonijs, & republica coloniarum in genere, de Heluetijs in ſpecie.

CAP. X.

COlonias duas Romanas in Heluetiam ductas, & quibus auctoribus, vt opinor, vidimus. Sed incidit ſtatim dubitare, quæ ratio, ſtatusque coloniarum R. fuerit. Ea paucis, quæ ad noſtrum inſtitutũ attineant, deinceps exſequar. *Colonias*, ſcripſit Agellius, *fuiſſe ciuitates, ex ciuitate R. quodammodò propagatas, eiusq́ effigies paruas, & ſimulacra quædam videri.* Earum ducendarum mos cum ciuitate ipſa natus, celebrari, niſi vltimis propè ruentis imperij temporibus numquàm deſiit. Huius inſtituti ſex potiſſimum reddũtur cauſæ. Vna ad populos, quos Romani viciſſent, armis, melius coercendos: altera hoſtium incurſionibus, earum quaſi obiectu, reprimendis: tertia ſtirpis augendæ, & propagandæ cauſa. quarta plebis vrbanæ exhauriendæ: quinta ſeditionibus, per partium diuulſionem, abolẽdis, ſexta, & vltima, vt præmiis milites, qui toties vitã pro republica in diſcrimine habuerant, adficerentur. Sed militares coloniæ quàm diu reſpublica ſalua, & ſui iuris fuit, nullæ, aut paucæ, qui eam armis oppreſſerunt, militibus conciliandis, partim remunerandis inſtituerunt, Sulla, Iulius Cæſar, Triumuiri, & reliqui deinceps qui principatum in

Lib. XVI. cap. XIII. Quid ſint coloniæ.

Cauſæ deducendarum coloniarum.

repub. tenuerunt. Neq; extra Italiam ante C. Gracchum, qui Carthaginem in Africa duxit, vlla, quòd in legibus eius inter perniciosiſſima recenſuit Paterculus. Imperatoribus contrariū viſum, Prouinciæq; omnes coloniis frequentari cœptæ. Deductæ verò antiquitùs per Curatores Agrarios, vel Triumuiros, vel V̄ viros, vel V̄ĪĪ viros, vel X̄. viros, etiam per X̄X̄ viros, qui quidem ĪĪĪ viri, vel X̄ viri, &c. agris dandis, adſignandis, vel coloniæ deducendæ nominati. ĪĪĪuirûm apud Scriptores præcipua mentio. Modus quoq; iugerum in capita tribuendorum legibus antiquis præfiniebatur. Sed Impp. arbitrium, in ſeruitutem abiecta rep. deinde fuit. Nec coloniarum ratio vna. Aliæ enim ciuium R. aliæ Latinæ, aut iuris Latini adpellatæ: diſcriminis auctor locuples inter ceteros Liuius vbi de Aquileia loquitur. *Illud agitabāt*, inquit; *vt colonia Aquileia deduceretur, nec ſatis conſtabat vtrum latinam an ciuium Romanorum deduci placeret, poſtremò latinam potiùs deducendam patres cenſuerunt.* Illæ iure priuato ciuium R. & Quiritium vtebantur: hæ minimæ. Illis ius priuatæ libertatis, conubiorum, patrium, legitimi dominij, teſtamentorum, tutelarū, & cetera, quæ iuris Romanæ ciuitatis, propria fuerunt: his ſolùm ſuffragij ius idque magiſtratus permiſſu, &, ſi in latina, aut iuris latini ciuitate magiſtratu functi eſſent, ciuis Romani, vt eſſent, permiſſum, aliàs Romanæ ciuitatis penitùs expertibus. Ex Cicerone, præter ceteros, manifeſtum, qui T. Matrinium Spoletinum, ex colonia latina, ciuitate eſſe donatum, pro Balbo dixit, non vtiq; donandum, ſi habuiſſet. Habuerunt enim coloniæ ſuas leges, ſuum Senatum, ſuos magiſtratus, leges quidem, aut à Populo R. acceptas, aut à ſe repertas, easque à Romanis quidem legibus diſparatas, Romanis tamen Triumuiris

Coloniarum deductiones. Lib. II.

Earum duo genera.

Inſtitutionibus Iuſtinianeis.

Coloniæ ſuos magiſtratus, legesq; habuerunt.

Contrarium adſerere videtur Agellius loco ſupra notato.

conditas,aut approbatas. Quæ enim legatis, decreto Senatus,ordinandis Prouinciis, poteſtas, eadẽ curatoribus coloniis conſtituendis. Senatores in coloniis, vt municipiis,Decuriones vocabantur. Vnde in priſcis monimentis paſſim D E C. C O L. Decurio coloniæ dicti Pomponio teſte,*quòd initio,cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorũ, qui ducerentur,conſilij publici gratia,conſcribi ſolita ſit*, atq; ijs legendis,cenſus,vt Romæ, notatus. Numerus eorum incertus, pro amplitudine coloniæ maior, minorue fuit. In colonia Capua centum Decuriones fuiſſe Cicero tradidit.

Decuriones coloniarum Senatores. Vnde nominati. Lib. L Pand.

Magiſtratus præcipui IIviri, IIIviri, VIviri, cenſores, ædiles,& quæſtores, tùm qui ſacris præerant ſacerdotes, flamines, & Pontifices. IIviri ſanè in coloniis ijdem qui Romæ conſules,qui proinde etiam prætexta vtebantur,& ex Decurionum numero legebantur. Vnde Pomponius. *Is qui non ſit Decurio IIviratu, vel alijs honoribus fungi non poteſt.* Iidem IIviri iure dicundo nominati, vt in antiquis lapidibus IIvir. I. D. Cenſores, cenſui agendo inſtituti.

Agraria II. Magiſtratus coloniarum: Duumuiri in coloniis iidẽ qui Romæ coſſ. Eodem lib.

Tributa enim pependiſſe,militemq; dediſſe colonias nullum dubium. Habuerunt tamen aliquæ militiæ vacationem,docet Liuius. *Dijs*,inquit,*ritè placatis, delectum habebant conſules acriùs, intentiusq́, quàm prioribus annis quiſquam meminerat habitum. Nam & belli terror,duplicatus,noui hoſtis in Italiam aduentu, & minus iuuentutis erat, vnde ſcriberent milites. Itaq; colonos, etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere,dare milites cogebãt, quibus recuſantibus,edixêre in diem certam,vt quo quiſq; iure vacationem haberet,ad Senatum deferret.*

Colonias tributa dediſſe. Nonnullas vacationem habuiſſe.

Aliàs quoq; aliis maiora priuilegia, immunitatesq; habuiſſe ſuadet Cicero. *Quæ colonia*,inquit, *eſt in Italia tàm bono iure, quæ per hos annos tàm commoda vacatione vſa ſit omnium rerum, quàm*

Aliaq; priuilegia. Contra Verrem.

Mamer-

Mamertina Ciuitas per triennium: Præter Magiſtratus fuit Patronus coloniæ, Romuli inſtituto, qui, vt plebeis tutores patricios, ita coloniis, & ſociis P. R. quos quidem ex ciuibus vellent patronos legendi poteſtatem fecit, quorum opera in vrbe, ſi quæ eſſent, quod intereſſet, vterētur. Quæ omnia ſeruata eſſe, habuiſſeq; coloniam Auēticum, & Equeſtrem, ſuum ſcilicet ſenatum, cui præeſſent IIviri, ſuos cenſores, quæſtores, ædiles, flamines, Curatores, & Patronos ſine controuerſia eſt, conſideranti eundem ferè deducendarum, ductarumq; coloniarum modum, rationemq; fuiſſe. Sed ea ipſa nominatim exemplis oſtendere quis ſatis poſſit, hac in bonorum ſcriptorum, monimentorumq; vaſtitate? Pauca tamen producam, quæ reliquorum forte adſenſum præbeant. Curatorum primò coloniæ Auenticenſis aliquæ nobis inſcriptiones memoriam conſeruarunt T. Ianuarij Floriani, & P. Domitij Didymi Villariæ: hæc eorum declaratio oſtenditur.

Dionyſ. in antiq.

Omnia hæc in Auentico & Equeſtri ſeruata.

Curatores.

DEAE. AVENTIAE,
ET. GENIO. INCOLAR.
T. IANVARIVS.
FLORIANVS.
ET. P. DOMITIVS.
DIDYMVS.
CVRATORES. COL.
EX. STIPE. ANNVA.

T. Tertij Seueri alumni, & Curatoris coloniæ epigramma aliud exſtat ibidem loci, beniuolentiæ, & gratitudinis vicariæ plenum.

DEAE. AVENTIAE.
T. TERTIVS.
SEVERVS.

CVR.COLON.
IDEMQVE.AL.
CVI.INCOLAE
AVENTICENS.
PRIM.OMNIVM.
OB.EIVS.ERGA.
SE.MERITA.
TABVLAM.ARG.
P.L.POSVER.
DONVM.D.S.P.
EX.VCC.L.D.D. D.

Publico loco. De ſumtu publico locus datus. decreto decurionum.

Superiùs ſcripturam Paterno Curatori coloniæ factam collocauimus. Duumuirum verò quos eoſdem quos Romæ cōſules in coloniis diximus, præter duas ſuprà etiam poſitas, vna ex Pirreport deſcripta, altera Equeſtris coloniæ, etiã hanc licet mancam nuper Agauni, exſcripſimus, in ruinis chori veteris templi beatorum Martyrum.

:::.VIPANSIO.COR.
:::V. FILIO SEVERO.
ĪĪVIRO FLAMINI
IVLIA DECVMINA
MARITO.

Alia reperitur Neuiduni, ſed in fragmentis, in qua nempe Duumuiri nomen tamen legas.

::::::ANTABRO::::::
::::VAC.R.CONVENT.
HELVETIC.IIVIRO
IVLIAE GELL.MARCEL.
CORNELIA.F.

Sed hæc in arce Prangina haud procul à Neuiduno integra adhuc cernitur.

C.IVL.C.F.VOLT.
SEMATO
IIVIRO.ITERVM.
FLAMINI.AVG.
L.IVL.CAPITO.AMICO.
OPTIMO.

Triumuiros ærarij curam habuiſſe, & eiuſdem præfectos egiſſe, cognoſci poteſt, ex fragmento hoc, iuxta Geneuam.

:::.RICCIO.T.FIL.
::::POL.FRONTONI.
IIIVIRO AERARI.
::::F EX TESTAMENT.

Seuirum Valerium hunc fuiſſe in colonia Equeſtri oſtendit hæc Verſutij opido 6. p.m. ſupra Geneuam.

D.VALERIO ASIATICI LIBERT
SISSI IIIIIICOL.EQ.

Siſſi opidū eſt quatuor infra Geneuam leucis vulgò Seiſſel dextra Rhodani, nā quæ de IIIIIIviris Aug. poſteà. Et ſanè infinita ſunt apud noſtrates, licet parum integra Romana epigrāmata, ſed ea nec perſequi eſt animus, & ea quæ protuli ſatis eſſe arbitror ad ea, quæ de coloniis inſtitueră. Nūc verò Auenticum militarē vacationē habuiſſe, niſi quārū ſpōte vellet, ex eo mihi indubiū, quod Emerita inſcribitr, vnde & alia priuilegia, & im̄unitates auguro, vt n. Emeriti illi milites, qui labore, excubiis, vigiliis, & munere oī caſtrē ſi expertes ſunt, ita Auenticū emeritā coloniā adfirmarim, hoc eſt, omnis tributi, & militiæ onere liberā, nihilq́; niſi ex fœdere, additur n. Fœderata, populo Rom. debēre. Hæc de coloniis Heluetiis ex lectione non indiligenti, veterūq́; monimentorū accurata inſpectione mihi iam quidem in

mentem venerunt, quæ referre in literis volui, vt poſteà, mirari deſinant qui Heluetiorum nobilitatis originem ſcrutantur, eamq; intelligunt non aliunde eſſe.

Quæ Romanorum in Heluetia præſidia, quibus locis, & à quo tempore.

CAP. XI.

Lib. IV. de Ling. Lat.

SEd cùm deinceps Germani barbaræq; nationes Heluetiam, Galliasq; omnes maximè infeſtarent, illæ, aut Romanis ſubiectæ, aut amicitia, & fœdere deuinctæ eſſent, illis præſidia præbuerunt arcesq; & caſtra verſus hoſtium irruptiones conſtituerunt. *Præſidium*, auctore Varrone, *dictum, quia* milites *extra caſtra præſidebant in loco aliquo, quo tutior regio eſſet.*

Præſidia Romana circa Rhenum.

Multa fuiſſe ſecundum Rhenum præſidia quibus Galliæ contra Germanorum irruptiones defenderentur, ex ſcriptoribus antiquis, & iis quæ ſuperſunt locorum, vbi ea agitari ſolita, veſtigiis, ſatis adfirmatum eſt.

Dio lib. LV.

Druſus quidem qui primus Germanicus adpellatus, cognomen Senatus decreto ex prouincia obtinuit, ripas Rheni plurimis caſtellis, ea præſidiorum munimenta, obſedit. Iul. Floro teſte.

Lib. IV. *cap. vlt.*

Præterea, inquit, *in tutelam prouinciarum præſidia, atq; cuſtodias vbiq; diſpoſuit. Per Moſam flumen, per Albin, per Viſurgim. Per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius caſtella direxit.*

Simili auctore Tacitus lib. hiſt. IV. *Cattorum, ſub Domitiano.*

Ea poſteà partim ſeditionibus * militaribus, partim barbarorum impreſſionibus diruta, & incenſa Traianus fortiſſimus Impp. reparauit primus, imperijq; fines porrexit.

Breuia. VIII.

Romani, inquit Eutropius de eo,

de eo, *imperij, quod poſt Auguſtum defenſum magis fuerat, quàm nobiliter ampliatum, fines longè, lateq́; diffudit, vrbes trans Rhenum in Germania reparauit.* Valeriani rurſus imperio euerſa, Poſthumus Galliarum præſes, tùm Lollianus, non ſolum reſtituerunt, ſed etiam noua cōdiderunt. Trebellius. *Et Lollianus quidem nonnihil reipub. profuit. Nàm pleraſq; Galliæ Ciuitates, nonnulla etiam caſtra Poſthumus per ſeptem annos, in ſolo barbarico ædificarat, quæ interfecto Poſthumo, ſubita irruptione Germanorum, & direpta ſunt, & incenſa, ſtatum veterem reformauit.* Aurelianus in reſtituendis Galliis non ſe inertem præbuit. Probi verò in reparandis antiquis, nouisq́; caſtellis, & propugnaculis ædificandis præcipua opera fuit. De quo ita Vopiſcus. In Lolliano. In eius vita.

Vrbes Romanis, & caſtra, in ſolo barbarico, poſuit, atq; illic milites collocauit. Agros & horrea, & domos, & annonam Transrhenanis omnibus fecit, ijs videlicet quos in excubiis collocauit. Tempore Diocletiani, cùm barbari rurſus, ſumtis animis, in Gallias inuaſiſſent, primò in eos Maximianus Auguſtus immiſſus, dein Conſtantius Chlorus Cæſar, qui non ſolùm præclara contra eaſdem Germaniæ, & Allemanniæ gentes facinora perpetrauit, ſed etiam vrbes, caſtra, munimenta toto Rheno reſtauranda curauit. Nàm eum quidem in Heluetia Vitodurum dirutum reſtituiſſe, ante oſtendimus, & Cōſtantiam de ſuo nomine reparaſſe, memoriæ traditum, aliaq́; plurima, aut noua condidiſſe, aut vetera reſuſcitaſſe adducor auctoritate, orationeq́; Eumenij, hoc tempore, ad Præſidem Galliæ habita. *Nàm qui lego*, inquit, *alarum, & cohortium caſtra percenſeā, toto Rheni, & Iſtri, & Euphratis limite reſtituta? quoi vbiq; muri, vix repertis veterum fundamentorum veſtigijs, excitantur*, &c. Conſtantini, qui ob merita Magni, Con-

Conſtantius Cæſar multa & in Heluetiis, & Galliis vaſtata reparauit. Pro reſtitutione Scholarum Menianarum.

ſtantij filij, non minora contra Allemannos geſta. *Milites verò Romanos oblitos*, vt ait Orator, *deliciarum Circi maximi, Pompeiani theatri, & nobilium lauacrorum Rheno, Danubióq; prætendit, ac limitis eius agere excubias iuſsit.* Omnia cum beniuolentibus, & propitiis Romani Imperij cuſtodibus, ac tutoribus. Sed vbi eoſdem præſidiarios, & limitaneos milites, ſiue imperij fiducia, ſiue ita in fatis erat, ſtationibus, & excubiis deduxit, limitesq; nudos, & incuſtoditos reliquit, nō ſolùm barbaris nationibus, nouum iter aperuit, ſed veluti ad prouinciarum R. ruinas, & excidium inuitauit, adeo q; Romano Imperio finem accelerauit, vt, cùm de eo, ſicuti de aliis Chriſtianis Impp. multa Zoſimus mendaciter, pleraq; acerbè, hoc tamen veriſſimè tradidiſſe putetur. *Fecit & aliud quoddam*, inquit, *Conſtantinus, quòd in ditionem Populi R. liberum barbaris aditum præbuit. Nàm cùm Imperium R. extremis in limitibus, vbique Diocletiani prouidentia, quemadmodum à nobis ſuprà dictum eſt, opidis, & caſtellis, atq; burgis incluſum eſſet, omnesq; copiæ militares in iis domicilium haberent, fieri non poterat, vt barbari tranſirent, vbiq; copiis hoſtium repellendorum cauſa occurrentibus. Hanc præſidiorum munitionem Conſtantinus aboleuit, maioremq; militum partem de limitibus ſubmotam in opidis nullius opis egentib. collocauit: à barbaris vexatos præſidio nudauit: tranquillas, & quietas vrbes militū peſte grauauit, qua iā complures ad ſolitudinē redactæ ſunt, milites ipſos theatris, & voluptatibus addictos emolliuit, deniq; ſimpliciter vt dicam, rerum hactenùs pereuntiū internicioni principium, & ſemina præbuit.* Hactenùs Zoſimus. Conſtantino quidē viuo, pleraq; tuta, vbi exceſſit viuis, Galliæ ſtatim Allemannis pro præda fuêre, Marcellino teſte. Iulianus poſteà, multis victoriis, prouinciam, & pleraſq; Galliæ ciui-

tates

Limitaneorum militum deductio principium ruinæ Imp. R.

Lib. II. hiſt.

Deſunt in hodiernis exemplaribus vbi talia tractauit.

Lib. XVI.

tates reciperauit,& confirmauit, caſtella,& opida reſtau-
rauit. Nàm de Tabernis, vnde reliquorum duco argumẽ- *Vulgò Zaberenio Alſatia.*
tum, ita tradidit idem Marcellinus *conuerſus hinc Iulianus*
ad reparandas Tres tabernas, munimentum ita nominatum,
haud ita dudum obſtinatione ſubuerſum hoſtili, quo ædificato
conſtabat, ad intima Galliarum, vt conſueuerant adire, Ger-
manos arceri, & opus ſpe celerius conſummauit, & victum de-
fenſoribus ibi locandis, ex barbaricis meſsibus, non ſine diſcri-
minis metu collectũ, militis manu condidit in vſus anni totius.
Valentinianus verò, qui paullò poſt imperium obtinuit,
exemplum Druſi ſecutus, à Rheni origine, ad ipſum Ocea-
num caſtella, & munimina ducere cœpit. Marcellinus ſæ- Lib. XXVIII. *hiſt.*
pius memoratus auctor *At Valentinianus*, inquit, *magna*
animo concipiens, & vtilia, Rhenum omnem à Rhætiarum ex-
ordio, ad vſq; fretalem Oceanum magnis molibus communi-
bat, caſtra extollens altiùs & caſtella, turresq; aſsiduas per ha-
biles locos, & opportunos quàm Galliarum extenditur longi-
tudo, nonnumquam etiam vltra flumen, ædificiis poſitis, ſub-
radens barbarorum fines. Alio loco Roboris apud Baſileam Lib. XXX.
caſtelli ab eo conditi meminit. *Secuto* inquit, *poſt hac anno*
Gratiano adſcito in trabeæ ſocietatem, Equitio conſule, Valen-
tiniano poſt vaſtatos aliquos Allemanniæ pagos munimen-
tum ædificanti prope Baſileam, quod adpellant adcolæ Robur,
adfertur Præfecti relatio Probi, docentis Illyrici clades. Et po-
ſteà. *Ideò autem Valentinianus etiam meritò timebatur quòd*
& exercitus auxit valido ſupplemento, & vtrobiq; Rhenum
celſioribus caſtris muniuit, atq; caſtellis, ne latêre vſquam ho-
ſtis ad noſtram ſe proripiens poſsit. De præſidiis Rheno im-
poſitis à Valentiniano mentionem retulit etiam Zoſimus Lib. IV. *hiſt.*
Transrhenani, inquit, *barbari, qui, quamdiu Iulianus ſuper-*
ſtes erat, nomen Romanum metuebant, & ſatis habebant, ſi

nemo quid eis in ſolo ſuo quieſcentibus, exhiberet moleſtiæ, morte Iuliani nunciata, ſuis continuò ſedibus egreſſi ad gerendum contra Romanos bellum ſeſe parabant. Quo Valentinianus animaduerſo, copias, & pedeſtres, & equeſtres, & armaturæ leuis, vti par erat, diſponebat, ſitaq; ad Rhenum opida neceſſario præſidio communibat. Sed hæc finis Caſtellorum, & Limitum. Nàm Gratianus Imp. cùm Allemannorum apud Colmariam ingentem ſtragem dediſſet, qui ſuperfuerant cladi in militiæ ordines conſcripſit, partim cis Rhenum tranſtulit, & qui propter eum fluuium ſunt agros partiuit: vt aliàs pluribus oſtendemus. Conſtantinus tamen, qui ſub Honorio, in Britannia tyrannidem inuaſit, & poſteà in Galliam traiecit, Rhenum contra barbarorum irruptiones, & Alpes præſidiis firmâſſe ſcripſit idem Zoſimus. *Propter has*, inquit, *cauſas præſidiarios in his locis*, Alpibus, *Conſtantinus collocauit, ne iſti*, barbari, *liberum in Galliam aditum haberent, Rhenum quoq; præſidio muniuit idoneo, quod à Iuliani principis temporibus neglectum fuerat.* Ioſephus ſuo tempore C. C. C. hominum millibus Gallias cuſtoditas mandauit ſcripto. Alij XXV. fuiſſe legiones memoriæ tradiderunt. Quòd ſi legioni VI. peditum millia, equites LↃCLVI. tribuamus, non vltra hominum centum quinquaginta millia reperiemus. Sed credibile eſt eos qui numero Ioſephi deeſſe poſſunt, extra legionum ordines fuiſſe, quibus tantùm ciues, aut ciuitate donati includebantur. Franci demum, Hunni, & Allemanni, quæ Vandali, & eorum ſocij ſarta, & integra reliquerant caſtra, & opida funditùs euerterunt, & quidquid Romanæ memoriæ, aut firmitudinis fuit, prodentibus etiam præſidia, & opida Romanis militibus. Vnde Procopius. *Romanorum intereà milites alij, qui in Galliæ finibus erant, cuſtodiarum gratia conſtituti,*

Lib. II.

Lib. vi. hiſt.

In Antiq. Iud.

Lib. I.

ſtituti, cùm neq; Romani redire iam poſſent, nec ad hoſtes, Gothos qui Italiam tenebant, *vt Arrianos, Concedere, ſeſe cum ſignis & locum inſuper, quem pro Romanis ſeruabant, Arborichis.* (Francorum gens erat) *Germanisq;* Allemannis *prodidêre.* Cùm verò plurima, vt vidimus, ſecũdum Rhenum, & contra barbarorum impreſſiones, diuerſis locis, caſtra, & propugnacula à Romanis condita, & excitata fuerint in Heluetio ſolo, vnius Arboris felicis ad Acronium, Vindoniſſæ ad Vrſam, Caſtellique Aquarum ad Limagum, & deniq; Calaronæ ad Lemannum mẽtionem ſcriptorum antiquorum monimentis diſtinctè tantùm conſignatã reperio. Igitur quod fieri neceſſe eſt, vbi non liquet, & deficiunt ſcriptores, cetera, vt aliàs ſæpius, coniecturis aucupabimur.

Vartenſee.

Illa mihi arx prima occurrit Romani cultus, & operæ, nobiliſſimorum Blarerorum antiqua ſedes. Eam fuiſſe primam ad lacum ſpeculam, vnde illi nomen, & contra Vindelicos obiectos, præſidium, loco munito, & turribus tripliciq; vallo, foſſaque quondam diſtinctum. E regione vltra Rhenum Brigantium, Vindelicorum opidum, priſcis ſcriptoribus notum à quo lacus Brigantinus, & vicini Brigantii, ad ingreſſum Rhreni, ſuprà adſurgit Rhinecum antiquum opidum, & Rheguſcorum, qui inter Rhætos, illiusq; gentis caput, & niſi fallor Romanis quoq; habitatum. Nàm peroportuna hæc tria loca non ſolùm continendis Rhætis, ſed & præcipuè Vindelicis, Sueuis, Allemannis. Quantum ad Vartenſee pertinet, eiuſdem vſus, Romanæq; pariter ſtructuræ arx alia quondam in Rauracis Vartenberg nominata, in monte, qui Pratis latis, (ita

Straboni, Solino Melæ Ptolemæo Ammiano. Rhineck op.

Vartenberg in Rauracis.

Bratelematten cum nobiliſſimo, & eruditiſſimo D. Ioan. Iacobo *Vom Staal* Equite aurato, adpello.) imminet, & in Rhenum porrigitur. Erant verò tres hoc nomine coniunctæ arces, exiguo inter ſe ſpatio, vt adhuc oſtendunt rudera, vnis cinctæ mœnibus, regioni clauſtrum, & ex alto cuſtodia, latè patentibus Rheno, Rauracis, & Briliacis. Sanè conſideranti eius ſitum, & ex iis quæ ſuperſunt, amplitudinem, facile perſuaderet fuiſſe Valentiniani I. munimẽtum, prope Baſileam conditum, niſi magis placeret eorum opinio qui Rhinfeldam eſſe arbitrantur, decem ſupra Baſileam paſſuum millibus, quod munimentum Germani Gallique Romanum Burgum vocârunt, & breuiùs Romburg aut potiùs Raubburg propter prædas, ex Allemannia eò comportatas, quod non intelligens Ammianus, vt rarò Romani, Italique Germana vocabula benè aut intelligunt, aut exprimunt, Robur adcolas vocaſſe, ſcripſit. Vartenſee ad lacum ſequitur.

De quo ſuprà.

Lib. xxx. hiſt.

Arbor felix.

Præſidij in ea Romani meminit ſuprà memoratus Ammianus cùm Gratiani in Pannoniam ex Heluetia deſcribit iter. *Diſpoſitis*, inquit, *quæ, pro temporũ captu, per Gallicas res nationesq́; poſcebant, Gratianus exinde digreſſus per caſtra, quibus Arboris felicis nomen eſt, ad opitulandũ oppreſſæ parti porrectis itineribus ire tendebat*, Liber notitiarum, nõ multò poſt editus, oſtẽdit in ea fuiſſe tribunum cohortis Herculiæ, ex Pannonia. Opidi origo Romana, & quidam Conſtantio Conſtantini filio attribuunt, victoriæ contra Allemannos feliciter partæ tropæum, & inde contra rebelles præſidium, ſiue ob rerum abundantiam, & copiam ita nominâſſe. Nàm arbores eas dictas felices quæ vberes, &

Lib. xxxi. hiſt.

A. D. N. ccclv. Ammianus Lib. xv.

fructuo-

fructuoſæ vulgò notum, & præclari eruditione viri in ſuis commentariis retulêre. Sed vt nihil certi adferam, multò antiquior mihi videtur, ſiue ea quæ à Iulio Cæſare, & L. Munatio Planco ad Conſtantium vſq; contra Germanos, Rhætosque perpetua ſerie illis in partibus geſta ſunt, ſiue Antonini Itinerarium quod ante Conſtantium fertur cõfectum, conſideres. In eo enim Arboris Felicis, non vt nuperi, mentio, aitq; diſtare viginti paſſuum millibus ab vno quoq; opido Brigantio, & Finibus, quod ita ſe habet. Nũc Arbonam vocant. Et inde Valafredus, Rapertusq; ſuperiorem pagi Tigurini partem, vſque ad Abbatiſcellanos, pagum Arbonenſem nominauêre.

Brodæus in miſcell. & Turneb. in Aduerſ.

Burgum.

Vbi Rhenus Venetum lacum ſiue inferiorem egreſſus; non procul inde, noſtra ripa, vicus eſt, quem, Burgum nominant, in colliculo ſitum, eo in loco fuiſſe R. præſidium contra Hegouienſes inde mihi perſuadeo, quòd multa ibi R. monimenta, & murorum ingentes ruinæ toto eius collis circuitu, & deinceps ad vicum vſq; Eſchentz in agris & pratis, veluti fornices ſubterranei, ſola cõcamerata, numi, tegulæ varij coloris perſpiciũtur, & paſſim eruũtur. In ipſo templo quod in ipſis, & ex illis caſtri ruderibus, etiã hæc, licet per lituras tota legi non poſſit, Caio Cæſari facta inſcriptio videtur.

IMP. CAES. CAIVS. PONT.
MAX. TRIB. P. P. ::
:::: P. P. PROC. ::::
::::::: ND ::::::::: S.
::::::::: S C :::::::::

nec ſcio quæ eius principis, aut monſtri merita eſſe potuerint, aut in noſtrates, aut in illud præſidium, niſi

patris Germanici memoria, & quia Gallis Heluetiisq; iam à puero notus. Vnde Suetonius de eo. *Sic Imperiū adeptus, populum R. vel, vt ita dicam, hominum genus, voti compotem fecit, exoptatiſſimus princeps maximæ parti prouincialium, ac militum, quòd infantem plerią; cognouerant, ſed & vniuerſæ plebi vrbanæ, ob memoriam Germanici patris.* In eodem exitu, efficit Rhenus inſulam quæ quondam Inſula Rheni, poſteà S. Otmari ob exilium eius ſancti viri, eo loco, tolerati, nunc im Verd nominatur, eam pons continenti coniungebat, mittebatque in Germaniam, ſicuti ex vallis, qui flumine minuente perſpiciuntur, adparet, vſque eò ſe Caſtrum hoc extendiſſe putatur, qui poſteà incenſus à Germanis, & burgum vaſtatum inferius paullò repoſitus, eiuſque commoditate, & ex ruinis Caſtri Romani Stein opidum ædificatum, quod ipſi è conſpectu, altera ripa, ſitum eſt. Sunt qui hoc Burgum Gaunodurum antiquum de quo Ptol., eſſe credidêre, non alia ratione ducti, quàm nominis Stein, & Gaun, quod, vt alibi notatum, etiam lapidem, aut præruptum Saxum rupemuè ſignificat ſed de Gaunoduro nos alibi.

In eius vita.

Rhinouium.

Nulla quidem ibi Romana monimenta, ſed antiquitatis indicium magnum, ſitu mirabili. Rhenus enim vbi cataractas maiores perlapſus eſt, adeò tortuoſo fluxu voluitur, & in tot mœandros, vt duas quidem peninſulas conſtituat, vnam ſolo Germanico, alteram Tigurino, ſibi mutuo ita coniunctas, vt ſolus fluuius diuidat. Germanica antiquo nomine Sueuia vocatur In contrapoſita opidum Rhinouium, antiquum, & fractum, & paullò infrà Augia Rheni monaſterium toto Rheno à continenti ſeparatum,

paratum,niſi quamtum ponte ex opido nectitur. Sunt tamẽ & in Sueuia antiquæ foſſæ,valli,murorumq; reliquiæ, quod argumentum facit,àGermanis,Allemannis, Sueuis firmatam & contra Romanos qui Rhinouium tenebant, munitam fuiſſe,illo maximo tempore, quo duobus exercitibus validiſſimis eas gentes Iulianus aggreſſus eſt; qua re perculſos,refert Ammianus, plerosq; in Rheni inſulas perfugiſſe,eas Vallo, & cæſis immenſis arborum truncis ſæpiiſſe. Reperiuntur vicinis prope Rhinouium campis etiam numi,hominum verò, & equorum oſſa paſſim, & quandoque foſſæ oppletæ, quod indicat moras ibi & caſtra Iulianum,aut Barbetionem ducem habuiſſe,aut Allemannos cecidiſſe, & vltra Rhenum repuliſſe. Augiæ antiquiſſimum monaſterium,& ibi Fundanus Hybernus monachus iam ſub Carolo M. ſepultus non ſine ſanctitatis fama.

A.D N. cclvii.

Lib. xvi.

A.D.N. Ↄ ccl.

Confluentia.

Vicus eſt,eo vbi Arula Rheno coniungitur loco, nomen Romanum.Ipſi talia vocabula indere ſoliti, vbi fluminum confluxus, corruptè Cobolens. Ita in Germania ſecunda,opidum ea de cauſſa,nominatũ,vbi ſeMoſella in Rhenum præcipitat. Hîc contra Harcinios credibile eſt habuiſſe Romanos ſtationem, nàm è regione altera ſiue dextra ripa opidũ Valtshuot, ſiue cuſtodia Siluæ, in loco ſatis munito,& edito, ſæpe enim Allemanni ex Harcinia in Romanos hac, aut illa ripa per inſidias irrumpebant, qua ratione factum vt vbique vigilias agitarent. Eius hoc nomine,meminit vita S.Verenæ, Hæc, niſi fallor,fuerunt Romana præſidia,noſtra ripa,ſiue Heluetia, contra Germanorum irruptionem. Nàm prætereà in opidis ſecun-

dum Rhenum vt Conſtantiæ, Solio Cæſaris, Foro Tiberij militares excubiæ erant, & plerumq; in iis tribuni, ſicuti ex inſcriptionibus videre eſt. Non ſolùm verò ſecundum Rhenum, & in Heluetiæ, Germaniæq; limitibus R. Præſidia erant, ſed etiam in mediterraneis, & ſecundum Limagum, Vrſamq; & iuxta illum quidem

Aquæ Heluetiæ,

Lib. I. hiſt. aut Caſtellum Aquarum præſidium habuit, non tamen Romanorum militum, ſed Heluetiorum, ſtipendiis Romanis, auctore Tacito. *Rapuerant*, inquit, de legione Vindoniſſa verba faciens, *pecuniã miſſam in ſtipendium Caſtelli, quod olim Heluetij, ſuis militibus, & ſtipendiis tuebantur.* Addidit, *olim*, quòd ſuo tempore, ſub Traiano Imp. deſiiſſet aut caſtrum, vaſtum bello, quod Cæcina Heluetiis fecit, aut præſidium. Nunc Badã vocãt à thermis quæ paullò inferius opidum oriuntur, Heluetiarum Ciuitatũ annuis conuentibus etiam, præter ſalubrium aquarũ vſum, celebre. Ab aquis verò incolæ Aquenſes nominati, ex inſcriptione quæ Vettingæ, alio loco, huius voluminis collocata. Et ob hanc balnearum frequentiam pars illa quæ,

A.D.N. lxx. Inferior Bada, à ſitu vocatur, iam Vitellij imperio in municipium excreuerat, & ab eius militibus direpta eſt, teſte eodem Tacito. *Direptus*, inquit, *longa pace, in modum municipij exſtructus locus, amœno ſalubrium aquarum vſu frequens.* Caſtellum verò, eo vbi nunc eſt opidum, & quondam arx firmiſſima, loco, eius antiquitatis erat, vt muri vetuſtate dilaberentur, quæ cauſa fuit cur Heluetij obſidionem in eo Vitellianorũ tolerare non auſi fuerint, ſed ſe potius in apertum imparati licet, & parum firmi, commiſerint cæſiq;, fuſi, & fugati ſint. Vt aliàs videbimus. Iam de

Vin-

Vindoniſſa

ex eodem Tacito, apertum eſt, præſidio munitam, & legionum hibernis habitam: vbi rebellionem Ciuilis Batavi, & tumultum ſcribit. *Cohortium*, inquit, *alarũ, legionum hiberna ſubuerſa, crematáq; ijs tantùm relictis, quæ Maguntiaci, & Vindoniſſæ ſita ſunt.* Nec paucorum militum, ſed vnius legionis, quæ à loco Vindoniſſa, à numero vna, & viceſima nuncupabatur. Idẽ, *Atq; interim vna & viceſima legio Vindoniſſa: Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupêre.* De Vindoniſſa dictum alibi. Sed primam apud Vrſam fuiſſe militum cuſtodiam arbitror eo in opido quod Lib. 4. hiſt.

Bremgarte

vocatur, indéq; nomen ductum, quaſi prima guardia, decem ſcilicet ſupra Vindoniſſam paſſuum millibus. Nàm ſi loci ſitum, firmitudinem, vbertatem, amœnitatem ſpectes, nullum dubium erit, quin Romano cultu fuerit paratum. Illud flumen Vrſa, vt circino circumductum, penè totum cingit, adſurgente ſenſim eo, in colliculum, qui quà planiciem ducit, foſſa clauditur, & præcipitio, eius regionis, cui liberæ præfecturæ nomen, caput. Fuerunt & apud Antuates cohortium, & legionum hiberna, de quibus meminit Cæſar. Vnde & illa Poetæ ſcribentis eos qui Cæſarem ad bellum ciuile ſecuti, Commen. 3.

Deſeruêre cauo tentoria fixa Lemanno.

Sed quibus fuerint locis non ſatis exploratum eſt. Ego opidum illud quod Lucanus lib. 1. Ph.

Alæ

vocatur, vnũ ex iis fuiſſe crediderim, indeque nomen ab

equitum alis, quæ ibidem conſiſtebant, opido quoque duæ Romanæ, pro inſignibus, aquilæ, in eã formã, qua ad vexilla vtuntur. Pagum verò opido vicinum Iuoerno nonominatum adcolis, commemorabili ruina proximi mõtis, cùm terra mouiſſet, ſuperioribus annis expreſſum, cũ ducentarum amplius ædium, villarumq; ſtrage, hominũ verò numero maximo, ſed incomperto, nomen ab hibernis ſeruare apud me certum habetur. Equitatui verò in Antuatibus verſus Veragros, & ſummas Alpes non alia regio aut patentior, aut ad paſcua copioſior, quàm quæ circum Alas. Vicum eum qui

A.D.N. clↄ lↄ. xxciv.

Calorona

Antiquis dictus, nunc Clerollé, inter Viuiſcum, & Loſannam nundinis, & hominum frequentia adhuc celebris, præſidium habuiſſe paulò certius eſt, ſi libro Noticiarum fides. In eo enim tribunum, & cohortem locat. *In prouincia*, inquit, *maxima Sequanorum Tribunus cohortis primæ Flauiæ Calarona Sabaudiæ.* Ex qua quidem memoria, Sabaudiæ nomen, quod nonnulli à Sabatiis Ligurum gente, alij aliunde trahunt, iam tum notum, & eas partes occupâſſe, & deinceps ad Auenticenſem pagum deductum eſſe, ex illa quam ſuprà in Ebroduno poſuimus inſcriptione, ſatis animaduerſum eſt. Alia fuerunt apud Verágros, & Rauracos Romana præſidia, de quibus, vbi de vtraque gente, plura. Nàm quæ deinceps ſecundum Lemannum Rhodanumque ſunt apud Antuates, prope Equeſtres, & Equeſtrium colonia occupauêre.

De

De præfectis, & præfecturis in Heluetia R. ſiue Procuratoribus.

CAP. XII.

FVerunt quoque in Heluetia Præfecti, aut Procuratores Romani, quos in diſquiſitionem vocemus, &, quæ eorum ratio fuerit, inueſtigemus oportet *Præfecturæ*, inquit Feſtus, *eæ adpellabantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur; & erat quædam earum reſpublica, neq; tamen ſuos magiſtratus habebant, ſed legibus præfecti mittebantur quot annis, qui ius dicerent.* Hæc præfecturarum R. ratio fuit, dum reſpublica R. Vbi ea mutauit, & in vnius poteſtatem venit, præfecturarum quoq;, vt aliorum officiorum mutatio facta. Auguſtus quidem cùm deponere Imperium ſimulaſſet, hoc primò conſecutus eſt, vt ei confirmaretur. Sed vt ſic quoque popularis animi aliquam ſibi opinionē pararet, prouincias ſe omnes gubernaturum negauit, ſed quæ periculis vicinæ, & hoſtibus, aut per ſe turbulentæ: pacatiores, & quæ militibus non egerent populo & Senatui relicturum. Principis hæc aſtutia fuit. Vnde Dio, *Id faciebat, ſub hac maximè ratione, vt cùm Senatus tutò bonis Imperij perfrueretur, ipſe periculis, & laboribus obiectus videretur: at ſub eo prætextu eum verè inermem, imbellemq́; efficiebat, & ad ſe ſolum arma, militesq́; transferebat.* Ita prouinciarum diuiſio facta, vt aliæ Senatus, aliæ Senatus, & P.R. eſſent. Cæſaris inter ceteras Galliæ primò vniuerſæ, Narbonenſem poſteà populo reddidit. In eas præfecti miſſi, qui pro prætoribus, & eorum loco illas adminiſtrarent. Nec ſolùm ſingulis prouinciis præfectos conſtituit, ſed etiam vrbibus, plerumque ex equitum

Præfecturæ finitio.

Dio lib. LIII. *hiſt.*

Prouinciarū diuiſio Strabo *hac pluribus* Lib. 4.

Galliæ vniuerſæ Cæſari Auguſto attributæ, excepta Nar*bonenſi.*

In eas præfecti, pro prætoribus miſſi.

numero & ex iis qui tribuni militum fuiſſent, aut Senatores eſſent. Dio *At Equitum Imperator eos qui tribuni militũ, aut in Senatu eſſent, alijsuè rebus præſtarent, partim ad mœniorum Romæ, partim ad aliarum vrbium tutelam conſtiuit.*

Curatores Cæſaris in omnibus prouinciis.
Eodem lib.

Curatores verò ſiue procuratores, in ſuis, & Populi prouinciis præfecit, cuius illi ordinis, & officij declarat idem Dio. *Imperator*, inquit, *etiam Curatores, ſic ij vocantur qui publicos reditus colligunt, certasq́; impenſas faciunt, in omnes prouincias ſuas, & P. R. exequitib. alios, alios ex libertis mittit.*

Procuratorum aut Curatorum officium.
In eiuſdem vita.

Tacitus de Agricola *Vtrumq́; auũ habuit procuratorẽ Cæſaris, quæ Equeſtris nobilitas eſt.* Et primò Curatorũ hoc munus fuit, reditus ſcilicet, & tributa, aliaque quæ ad fiſcum, colligere, aut erogare, cetera planè priuati erant, nec alia ijs, quàm in ſeruitia, & pecunias Impp. familiares poteſtas.

Lib. 4. Annal.

Notum ex Tacito eodem, *Procurator*, inquit, *Aſiæ Lucillius Capito, accuſante prouincia cauſſam dixit, magna cum adſeueratione principis* Tiberij, *non ſe ius, niſi in ſeruitia, & pecunias familiares dediſſe, quòd ſi vim prætoris vſurpaſſet, manibusq́; militum vſus foret, ſpreta in eo mandata ſua, audirent ſocios.*

Lib. LVIII.

Ius tamen etiam inter priuatos dixiſſe, auctor Dio, vbi de eodem Capitone ſermo. *Capitonem Aſiæ Curatorem in Senatum introduxit* Tiberius, *obiiciensq́;, inter alia crimina, quibus ſe imperatorem tuliſſet, militibus vſum fuiſſe, in exſilium miſit. Neq́; enim ijs qui pecunijs tractandis Imperatoris erant conſtituti, præter definitorum redituum exactionem, & controuerſiarum in foro ſecundum leges, priuatorum modo, diſceptationem quidquam conceſſum erat.*

Eorum ius, & poteſtas per Claudium Cæſ. ampliata.
In Claudio.

Demum Claudius eorum ius, & poteſtatem ampliauit, vtq́; in prouinciis eorum decreta proinde rata eſſent, ac ſi ipſe ſtatuiſſet impetrauit. Suetonius, *vt rata eſſent quæ Procuratores ſui in iudicando ſtatuerent à Senatu precario exegit.* Tacitus. *Eodem*

anno,

anno, ſæpius audita vox Principis, parem vim habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatus quoq; conſulto cautum pleniùs, quàm anteà & vberiùs. Ita non ſolùm in re pecuniaria, & quæ fiſci propria eſſent, ſed etiam in crimine, & cauſſa capitis ius exercere cœperunt, Præſidum exemplo, qui deinde pro diſcrimine, & notâ, apud Iureconſultos Procuratores, vice præſidis dicti, aut cum poteſtate. Ea poteſtas cum accinctu gladij permittebatur. *Neq; enim*, inquit Dio *vlli proconſuli, aut proprætori, præfectoue licebat gladio ſe accingere: quo ipſo licentia necādi militis adimebatur. Nàm & Senatoribus, & equitibus, quibus alterum conceditur, alterum quoq; adeſt.* Imò quibuſdam prouinciis, quæ videlicet minutiores eſſent, non alij, quàm procuratores pro præfectis, ſuadere videtur Tacitus qui etiam eorumdem quaſdam recenſet. *Duæ Mauritaniæ*, inquit, *Rhætiæ, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur.* Quæ Heluetiæ ratio fuerit ex ſcriptoribus priſcis haut proinde certũ, Quoſdam tamen in Heluetia procuratores fuiſſe, qui & tributi, ſiue cenſuum curam haberent, & cauſſas ſimul capitis cognoſcerent, ſeu de Romanis militibus, aut hominibus, non de Heluetiis, qui liberi, & ſuæ poteſtatis, iudicarent, inſcriptiones oſtendunt, & Martyrum geſta. Donati, cuiuſdam tempore Auguſti memoria in fragmine lapidis Villariæ relicta eſt.

Lib. 12. An.

L. 11. C. de Pœn. l. 3. C. vbi cauſſ. fiſ. alibi.

Gladii accinctu poteſtas in vitam conceſſa.

Lib. 1. hiſt.

In quibuſdā Prouinciis non alii quā Curatores, pro præfectis.

Procuratores in Heluetia.

DONATO CAES. AVG.
SALVIANO EXACTORI
TRIBVTORVM IN HELV.
COMMVNIS VICARIVS.

Aurelij Proculi maximæ Sequanorum, in qua Heluetiæ pars, vt diximus procuratoris, cui Vitoduri reſtitutio cõmendata fuerit, mentionem ex epigrammate pariter ſuperiùs intulimus. Duos verò in Heluetia Procuratores fuiſſe arbitror. Vnum, qui idem Rhætis, & Tauriacis, ſiue pago Tigurino præfuerit, alterum qui in reliqua Heluetia poteſtatem, & iuriſdictionem habuerit. Argumentum ſumo ex martyrio Thebæorum militum, qui, eodem tempore, duabus his Heluetiæ partibus, ſub diuerſis præfectis, ſiue procuratoribus mortem obiiſſe dicuntur. Namque Vrſus, & Victor cum ſociis Salodori ſub Hirtaco: Eodem tempore, Felix, Regula, & Exſuperantius Tauregi, quæ Tigurini pagi caput, ſub Decio præfecto aut procuratore corona martyrij donati ſunt. In Gallia reliqua pro prouinciarũ amplitudine, & dignitate præſides, aut pariter Procuratores fuêre. In Narbonenſem, quia populo recepta, Prætores miſſi. Alius Lugduni, Treueris, alibi, ceteris in prouinciis & vrbibus. Nàm cùm anteà toti Galliæ, & pluribus prouinciis ſinguli mitterentur prætores, aut procõſules, Auguſti inſtituto ſingulis prouinciis ſingulos præficere mos obtinuit. Dio. *Recenſui*, inquit, *Prouincias, hoc modo, quoniam nunc earum quæuis ſuum habet peculiarẽ præfectum, cùm antiquitùs binis, vel ternis ſinguli præfuerint.*

Duo in Heluetia Procuratores, aut Præfecti.

A.D.N. cclxxxviii

Conſtantius M. vt orbem terrarum noua forma diſtribuit, ita quoque officiorum mutationem induxit.

Zoſimus lib. 2. Onuph. de Comitiis R.

De

De moribus, & conſuetudinibus Gallorum, & ita Heluetiorum antiquis, tum eorum cum Germanis accurata comparatio.

CAP. XIII.

I*N omni Gallia,* inquit Cæſar, *eorum hominum qui in aliquo ſunt numero genera ſunt duo* Druides alteri, alteri equites, hi militaria, illi diuina procurant, & humana, *plebs pænè ſeruorū habetur loco: in reliquis vitæ inſtitutis hoc ferè à reliquis differunt, quòd ſuos liberos niſi cùm adoleuerint, vt munus militiæ adimplere poſſint, palam adſe adire non patiuntur, filiumq́ in puerili ætate in publico, in conſpectu patris aſſiſtere turpe ducunt. Viri quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine receperunt, tantas ex ſuis bonis, æſtimatione facta, cum dotibus communicant. Huius omnis pecuniæ coniunctim ratio habetur, fructusq́ ſeruantur. Vter eorum vita ſuperauerit, ad eum pars vtriusq́ cum fructibus ſuperiorum temporum peruenit. Viri in vxores, ſicuti in liberos, vitæ necisq́ habent poteſtatem, & cùm paterfamilias, illuſtriori loco natus, deceſſit, eius propinqui conueniunt, & de morte ſi res in ſuſpicionē venit, de vxoribus in ſeruilem modum, quæſtionem habent, & ſi compertum eſt, igni, atq́ omnibus tormentis excruciatas interficiunt. Funera ſunt pro cultu Gallorum magnifica, & ſumtuoſa, omniaq́ quæ viuis cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paullò ſupra hanc memoriam, ſerui, ac clientes, quos ab eis dilectos eſſe conſtabat, iuſtis funebribus confectis, vnà cremabantur. Quæ Ciuitates commodiùs ſuam remp. adminiſtrare exiſtimantur habent legibus ſancitum, ſi*

Comm. VI. *Duo hominum ordines in Gallia Druydes & equites, & vtriusq; munus.*

Morum differentia Gallorum à reliquis nationibus.

Fruſtra ergo magnus ille legum conditor Iuſtinianus qui id Romanis proprium adſerit.

Idem de Germanis Tacitus, & de aliis nationibus, alii ſcriptores.

quis quid de repub. à finitimis rumore, aut fama accepit, vti ad magiſtratum deferat, nevè cum quo alio communicet, quòd ſæpe homines temerarios, atq; imperitos, falſis rumoribus terreri, atq; ad facinus impelli, & de ſummis rebus conſilium capere cognitum eſt. Magiſtratus quæ viſa ſunt occultant, quæq; eſſe ex vſu iudicauerint, multitudini produnt. De republica niſi per concilium loqui non licet Alibi quamtum ad hunc morem pænè contrarium tradidit. *Eſt hoc,* inquit, *Gallicæ conſuetudinis, vti & viatores, etiam inuitos, conſiſtere cogant, & quid quisq; eorum, de quacumque re, audiuerit, aut cognouerit, quærant, & mercatores in opidis vulgus circumſiſtat, quibusq; ex regionibus veniant, quasq; ibi res cognouerint, pronunciare cogant. His rebus, atque auditionibus permoti, de ſummis ſæpe rebus conſilia ineunt, quorum eos è veſtigio pænitere neceſſe eſt, cùm incertis rumoribus ſeruiant, & plerique ad voluntatem eorum ficta reſpondeant. Germani multum ab hac conſuetudine differunt.* Hæc Cæſar. Strabo verò iiſdem propè moribus, inſtitutisque egiſſe Gallos, Germanosque memoriæ conſignauit, de Gallis differens. *Sed quales,* inquit, *diximus ſuperioribus temporibus, tales eos fuiſſe intelligimus, ex Germanorum adhuc durantibus conſuetudinibus. Nàm & natura, & vitæ inſtitutis gentes hæ inuicem ſimiles ſunt, & cognatæ, con finem habitantes regionem, Rheno diuiſam, & pleraq; inter ſe ſimilia habentem.* Alio loco eadem expreſſiùs tradidit, vbi & Germanorum nomen ab hac morum communione ductum adſerit. *Statim ergo,* ait, *trans Rhenum poſt Celticæ populos Orientem verſus ſita loca Germani incolunt, à Gallis parùm differentes, ſi feritatis, corporum magnitudinis, & fului coloris excellentiam ſpectes, ſed & forma, & moribus, & victu adſimiles ſunt Gallorum, de quibus diximus.*

Lib. IV. Geog. *Antiqui Germani, Galliq; ſimiles.*

Lib. VII.

ximus. Itaq́ rectè mihi videntur Romani hoc nomen eis indidiſſe, cùm eos fratres eſſe Gallorum vellent oſtendere. Sed inde quoque migrationes faciliores fuiſſe ex Gallia in Germaniam, & vice verſa, idem arbitratus eſt Strabo. *Iiſdem,* inquit, *de cauſsis migrationes etiam faciliùs ijs acciderunt, cùm gregatim, ac ex omni collecta multitudine exercitus ferrentur, imò potiùs cum omni familia migrarent quoties ab alijs validioribus pellebantur.* Sed non erit iniucundum, credo, Gallorum hos, Germanorumque mores inter ſe paucis ex ſcriptoribus comparâſſe, quando qui Heluetiam nunc tenent populi ex Gallis & Germanis mixti ſunt, adeoq́; vtriusq; gentis mores, ferè adhuc retinent. Cornelium Tacitum qui de Germania cum cura ſcripſit, vbi Germanorum mores proponemus, ſequemur auctorem, Gallorum ex variis educemus. Et quòd primò tradit Cæſar in Deorum cultu, & ſacrificiis differre, alio loco oſtendemus non ita eſſe. Incipit verò Tacitus de Germanis diſputans: *Fuiſſe & apud eos Herculē memorāt, primumq́ omniū virorum fortiſſ. ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoq́ carmina, quorum relatu, quem barditum vocant, accendunt animos, futuræq́ pugnæ fortunā ipſo cantu augurantur. terrent enim, trepidantq́, prout ſonuit acies. Nec tàm vocis ille, quàm virtutis concentus videtur: affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractū murmur, obiectis ad os ſcutis, quo plenior, & grauior vox repercuſſu intumeſcat.* De Gallis Liuius contra Annibalem pugnantibus. *Galli,* inquit, *occurſant in ripam, cum variis vlulatibus, cantuq́ moris ſui, quatientes ſcuta ſuper capita, vibrantq́ tela.* Polybius ſcribens prælιū L. AEmilii contra Gallos. *Terribilis erat claſsicorū ſonitus, cū quib. ſimul omnis Gallorū multitudo tantū clamorē, vlulatūq́ attollebat, vt incredibilis vociferatio audiretur, nec tubæ ſolùm, militesq́ verū*

Germanorum nomen vnde ductum.
Lib. IV

Gallorum, & Germanorum quoad mores comparatio.
Herculem fuiſſe in Germania.

Carmina in præliis, & inde auguramenta Germanorum.
Lib. XXI.
Itemq́; Gallorum.
Lib. II.

Lib. VI. Biblioth.

etiam circumſtantia omnia loca vocem emittere viderentur. Diodorus Siculus. *Inſtructam aciem præire conſueuerunt, & ad ſingulare certamen fortiſſimos hoſtium prouocare, arma, vt hoſtem terreant, quatientes. Cùm quis ſtrenuè in acie pugnauit, tùm maiorum, tùm ſuas laudes, ac virtutes decantant.* alio loco. *Adſpectu ſunt terribiles, voce graui & aſpera, ſermone vtuntur breui, ac ſubobſcuro.*

Herculem quoq; in Gallia fuiſſe.

In Dialog.
Lib VI.
In Celtico
Lib. XV. hiſt.

Herculē in Gallia fuiſſe, præter Lucianum, Diodorus, Appianus, Ammianus, alij tradiderunt.

Habitus Germanorum.

Tacitus de Germanorum habitu. *Habitus corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus, truces, & cæruli oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida: laborum, atq; operum non eadem patientia, minimeq; æſtum, ſitimq; tolerare: frigora, atq; inediā cælo, ſoloq; adſueuerunt.*

Lib II. Gallorum.

Polybius de Gallorum robore, & proceritate *Hominum verò tanta copia, ea proceritas, ac pulcritudo corporum, tantum in bellicis rebus robur, & fortitudo, vt facilius ſit, id ex eorum rebus geſtis quàm ex cuiuſquam oratione credere.*

Lib. XXX. VIII.
Comm. II.

Liuius de eadem gente. *Procera corpora promiſſæ, & rutilatæ comæ, vaſta ſcuta, prælongi gladij.* Cæſar. *Nàm, plerumq; omnibus Gallis, præ magnitudine corporum ſuorum, breuitas noſtra contemtui eſt*, Polibius idem de impetu Gallorum, & rurſum mollitia. *Hi*, tribuni, *quod ex ſuperioribus pugnis animaduerterant Gallorum gentem, primo impetu, acerrimè dimicare, mox verò labaſcere, atq; confringi.* Alio loco. *Galli ira potiùs, atq; impetu mouentur, quàm ratione.*

Lib. XXII.

Liuius notans Annibalis iter, ex Inſubria, per Etruriam, *Hiſpanos, & Afros*, inquit *& omne quod veterani erat robur exercitus, admixtis ipſorum impedimentis, nec vbi conſiſtere coactis, neceſſaria ad vſus deeſſent. primò ire iuſſit ſequi Gallos, vt id agminis medium eſſet, nouiſſimos ire equites, Magonem inde cum expeditis Numidis cogere agmen*

maxi-

maximè Gallos, ſi tædio laboris, longaq́; viæ, vt eſt mollis ad talia ea gens; dilaberentur, aut ſubſiſterent cohibentem. Eadem iiſdem propè verbis tradiderat Polybius, vnde exſcripſit; & tranſtulit *Poſt alios,* Afros, & Hiſpanos, *Gallos collocauit, nouiſsimè equites poſuit, quibus præfecit Magonem fratrem, ob id maximè, vt Gallos ſi tædio laboris, vt ſunt molles, & effeminati, referrent gradum, præſidio equitum cohiberent.*

Lib. III.

Dio. *Quin etiam quæ contra ferocem animum, & temerarium impetum Gallorum opponeretur, prudentia Cæſaris reperta eſt.*

Lib. XXXVIII.

Et ipſe Cæſar. *Nàm, vt ad bella ſuſcipienda Gallorum alacer, ac promtus eſt animus, ſic mollis, ac minimè reſiſtens ad calamitates perferendas mens eorum eſt.*

Lib. V.

Liuius de Gallis, *Gens eſt, cui natura corpora, animosq́; magna magis, quàm firma dederit. Eo in certamen omne plus terroris, quàm virium ferunt*

Lib. V. *cap.* XVI.

Oroſius. *quarta die, rurſus productæ in campum acies, vſq; ad meridiem pænè pari pugnauêre diſcrimine. Poſt, vbi, incaleſcente ſole, fluxa Gallorum corpora in modum niuium diſtabuerunt, vſq; in noctem cædes potiùs, quàm pugna protracta eſt.*

Germanorum armatura.

Tacitus de Germanorum armatura. *Rari gladijs, aut maioribus lanceis vtuntur, haſtas, vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto, & breui ferro, ſed ita acri, & ad vſum habili, vt, eodem telo, prout ratio poſcit, vel comminùs, vel eminùs pugnent. Et eques quidem ſcuto, frameaq́; contentus eſt, pedites, & miſsilia ſpargunt, pluraq́; ſinguli, atq; in immenſum vibrant, nudi, aut ſagulo leues. Nulla cultus iactatio, ſcuta tantùm lectiſsimis coloribus diſtinguunt: paucis loricæ, vix vni, alteriuè caſsis, aut galea.*

Pfriem. Quod in eam formam eſſent, vti quidam nunc quoq; vtuntur.

Lib IV.

Paullò ab his diuerſa de Gallis Strabo. *Armatura illis pro corporum proportione gladius longus ad dextrum * dependens latus, ſcutum longum, lanceæ pro proportione, & mataræ, traguiæ genus, nonnulli etiam arcubus vtuntur, & fundis Ha-*

Itemq́; Gallorum. milites Romanos latere dextro gladio accinctos fuiſſe Polyb. auct. & teſtis lib. 6.

 bent

bent & lignum pili forma, quod non amento, ſed manu torquetur, longius etiam, atq; ſagitta. Eadem diſtinctiùs Diodorus. *Scutum ferunt, Galli ad ſtaturam hominis longum, proq́; libito cuiusq; ornatum. quidam in ſcutis animalium formas æreas paullùm eminentes geſtant, & ad ornatum, & ad tutelam corporis fabricatas, ærea galea caput muniunt, paullùm eminentiore, in qua, aut cornua impreſſa ſunt, aut auium, aut quadripedum effigies ſculptæ, Thorace ferreo vtuntur: quidam armis à natura datis nudi pugnant. Pro enſibus ferreas Spathas*

Videtur deſcribere, quas hodie alabardas vocamus. Tales ſunt adhuc noſtrorum Heluetiorum.

habent oblongas, ærea catena à dextro latere dependentes. Iaculis inſuper bellant, quæ illi lanceas vocant, ancipiti ferro, cubiti, aut ampliùs longitudinis, paullò minùs palmis duabus lato. Enſes haut minores ſunt, quam apud ceteros venabula, ac venabula ſunt mucrone, quam ſit Enſibus, minores. Hos tùm rectos habent, tùm incuruos, non ſolùm ad cedendum corpora, ſed etiam ad perforandum aptos. Nudos etiam

Lib. II.

pugnaſſe Gallos meminit Polybius.

Lib. III.

Terribilis etiam præcedentium nudorum hominum aſpectus. Magna enim, & nuda corpora, & bellici quidam motus ſub clipeis miraculo ſimul, & formidini erant. Alibi. *Harum gentium adſpectu, ſpecie ipſa, ac nouitate rei terribilis videbatur. Galli ſupra vmbilicū nudi pugnabant. Hiſpani lineis purpura prætextis, ac candidiſsimis tunicis præliabantur.*

Germanorum reges, & eorum poteſtas.

Tacitus quales Germanorum fuerint reges, & quæ eorum poteſtas, *Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumunt. Nec regibus infinita, aut libera poteſtas. Et duces exemplo potiùs, quam imperio, ſi promti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt.*

Gallorum. Germanorum magiſtratuum auctoritas.

Strabo de Gallis *Pleræq; earum reſpublicæ, ab optimatibus gubernantur. Antiquitùs vnum quotannis principem, itemq́; vnum belli ducem multitudo deligebat.* Tacitus de magiſtratuum apud Germanos auctoritate. *Ceterū neq́; animaduertere, neq́; vincire,*

neq́;

neq́ verberare quidem, niſi ſacerdotibus permiſſum, non quaſi in pœnam, nec iuſſu ducis, ſed velut Deo imperante. Cæſar de Druydibus, qui Gallorũ Sacerdotes. *De omnibus controuerſiis, publicis, priuatisq́ conſtituunt, & ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finibus, controuerſia eſt, iidem decernunt, præmia, pœnasq́ conſtituunt.* Eadẽ Strabo & Diodorus tradidêre. Tacitus de eadẽ Germanorũ gente. *Quod præcipuũ fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, ſed familiæ, & propinquitates, & in proximo pignora. Vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. Hi cuiq́ ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt, nec illæ numerare, aut exſugere plagas pauent, ciboſq́, & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditum eſt quaſdam acies inclinatas iam, & labantes, à feminis reſtitutas, conſtantia precum, & obiectu pectorum, & monſtrata cominus captiuitate, quam longè impatientiùs feminarum ſuarum nomine timent, adeò vt efficaciùs obligentur animi Ciuitatum quibus inter obſides puellæ quoq́ nobiles imperantur. Ineſſe quin etiam ſanctum aliquid & prouidum putant, nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt.* De Gallicarum mulierum Ambronum virtute, & ferocia, Plutarchus grauiter, eo loco, vbi prælium, quod cum illa gente Marius Cos. habuit, narrat. *Multi horum,* Ambronũ, quibus immixti Tugini Heluetij, vt ex Strabone manifeſtum, *in ripa riui ſeſe impellentes cæſi, flumenq́ cruore, & cadaueribus repleuerunt. Eos qui tranſmiſerant Romani frontem conuertere non auſos in hoſtes, vſque in caſtra, & plauſtra effuſos conciderunt. Ibi occurrentes cum gladiis, & ſecuribus feminæ horrendo, & truci ſtridore iuxta in fugientes, & ſequentes incurrebant: In hos, vt hoſtes*

Gallorum.

Germanicæ fortitudinis incitamenta.

Germanarum feminarum virtus

Idemq́; Gallorum.
In Mario. Lib. IV.

in illos, vt proditores: quæ intermixtæ pugnantibus, nudis manibus, ſcuta Romanorum, detrahebant, ac gladios prehendebant, vulneraq́; ac corporum diſſectiones perpetiebantur, ad extremum animis inuictæ. Oroſius de mulierum cõſtantia, hac in pugna, ſic quoq; memorauit. *Mulieres*, inquit, *eorũ* Ambronum, *conſtantiore animo, quàm, ſi viciſſent conſuluerunt conſulem, vt ſi inuiolata virginitate, virginibus ſacris, ac dijs ſeruiendum eſſet, vitam ſibi reſeruarent. Itaq; cùm petita non impetraſſent, paruulis ſuis ad Saxa colliſis, cunctæ ſeſe ferro, ac ſuſpendio peremerunt.* Vbi verò prælium illud vltimũ narraſſet, quo Cimbri, & eorum ſocij Galli, internicione interfecti ſunt, addit. *Mulieres grauiorem penè excitauêre pugnam, quæ plauſtris, in modum caſtrorum, circum inſtructis, ipſæ autem deſuper propugnantes, diu repulêre Romanos. Sed cùm ab his, nouo cædis genere, terrerentur: Abſciſſis enim cum crine* verticibus, inhoneſto ſatis vulnere, turpes relinquebantur, ferrum, quod in hoſtes ſumſerant, in ſe, ſuosq; verterunt. Namq; aliæ concurſu mutuo iugulatæ: aliæ, apprehenſis inuicẽ faucibus, ſtrangulatæ; aliæ funibus per equorum crura conſertis, ipſisq; continuo equis exſtimulatis, poſtquàm ſuas, ijſdem funibus, quibus equorum crura nexuerant, indidêre ceruices, protractæ, atq; exanimatæ ſunt; aliæ laqueo de ſubrectis plauſtrorum temonibus pependerunt. Inuenta eſt etiam quædam, quæ duos filios, traiectis per colla eorum laqueis, ad ſuos pedes vinxerit, & cùm ſeipſam ſuſpendio morituram demiſiſſet, ſecum traxerit occidendos.*

Lib. V. cap. XVI.

Crudelitas Romanorum

Miſerabilis clades.

De mulierum apud Gallos opinione, & prudentia idem Plutarchus auctor. *Celtæ*, inquit, *antequàm Alpes transgreſſi Italiæ eam obtinerent partem, quam nunc incolunt, à graui, & implacabili diſcordia in bellum inciderunt ciuile. Mulieres autem inter media arma progreſſæ, cognitis controuerſijs, tàm*

Libell. de virtutibus mulierum.

dextrè eas, & inculpatè diiudicauerunt, vt admirabilis earum ex arbitrio, amicitia omniũ, cum omnibus, per vrbes, ſingulasq́ familias exſtiterit. Itaq; in poſterum à Celtis mos ſeruatus eſt, vt conſultationibus de bello, & pace mulieres ſuas adhiberent, & lites, cum ſocijs ortas, earum opera diſceptarent. Quare etiam in ſuo fœdere quod cum Annibale icerunt, ſcripſerunt, SI CELTAE HABERENT QVO NOMINE CARTHAGINIENSES ACCVSARENT. IVDICIVM FORE CARTHAGINIENSIVM DVCVM, AC PRAEFECTORVM IN HISPANIA: SI VERO CARTHAGINIENSES CELTIS ALIQVID OBIICERENT CAVSSAE COGNITIONEM FVTVRAM PENES CELTARVM MVLIERES. Tacitus de Germanis. *Auſpicia, ſortesq́; vt qui maximè obſeruant.* Diodorus de Gallis. *Vtuntur inſuper diuinatoribus, qui apud eos cùm & auguriis, & Sacrificiis futura prædicant, plurimi æſtimantur, omni eis obtemperante plebe.* Tacitus de Germanorum conuentibus. *Coeunt, niſi quid fortuitum, & ſubitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna, aut impletur. Nàm agendis rebus hoc auſpicatiſſimum credunt initium. Nec dierum numerum, vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt, nox ducere diem videtur. Conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coercendi ius eſt, imperatur.* Cæſar de Druidibus penes quos rerum iudicatio, & arbitrium. *Ii, certo anni tempore, in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, conſidunt, in loco conſecrato, huc omnes vndiq; qui controuerſias habent, conueniunt, eorumq́; iudiciis, decretisq́; parent.* Alio loco, vbi etiam cauſſam reddit quare nox ante diem, præfuerit Gallis. *Galli, inquit, ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant, idq́; ab Druidibus proditum dicunt. ob eam cauſſam ſpatia o-*

De Germanorum auſpiciis, & Gallorum.

Germanorum conuentus.

Gallorum.

mnis temporis, non numero dierum, ſed noctium finiunt, & dies natales, & menſium, & annorum initia ſic obſeruant, vt noctem dies ſubſequatur. Tacitus nobilitatis Germanorum rationem faciens. *Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur, magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus, & principum cui plurimi, & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires magno ſemper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolùm in ſua gente cuiq;, ſed apud finitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero, ac virtute comitatus emineat. Expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipſa plerumq; fama bella profligant.* Polybius de Gallis. *Amicitijs comparandis maximum quiſq; ſtudium adhibebat. Quippè is maximè pollens inter eos putabatur, qui quamplurimis colebatur.* Tacitus de Germanis, *Cùm ventum in aciem turpe principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnē vitam, ac probroſum ſuperſtitem principi ſuo, ex acie, receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ illius adſignare præcipuum ſacramentum.* Cæſar, vbi Solduriorum apud Gallos mentionem intulit. *Alia ex parte opidi Adiantuannus qui ſummam imperij tenebat, cum IↃC. deuotis, quos illi Soldurios adpellant, quorum hæc eſt condicio, vt omnibus in vita commodis, vnà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderint. Si quid ijs per vim accidat, aut eundem caſum vnà ferant, aut ſibi mortem conſciſcant, neq; adhuc hominum memoria repertus eſt quiſquam, qui, eo interfecto, cuius ſe amicitiæ deuouiſſet, mori recuſaret, eruptionem facere conatus*, &c. Horum meminit etiam Athenæus, qui etiam melius ad hodiernū nomen Silodunos nominat. Cæſar de Germanorum hoſpitalitate. *Hoſpites violare*

Nobilitas Germanorum antiqua.

Lib. II. *Gallorum.*

Comm. III. *Manſit nomē Soldner, licet virtus aboleuerit.*

Lib. IV. *dipnoſoph.* & Alex. *lib.* I. *cap* XXVI. *Genial.*

ſus non putant, qui quaq; de cauſa, ad eos perueniunt, ab iniuria prohibent, ſanctosq; habent, ijs omnium domus patent, victusq; communicatur. Diodorus de Gallis. *Hoſpites,* inquit, *ad epulas vocant, qui ſint, qua cauſſa venerint, poſt cœnam rogantes.* Tacitus de ebrietate, & rixis Germanorum *Diem, noctemq; continuare potando nullum probrum. Crebræ, vt inter vinolentos rixæ, rarò conuicijs, ſæpiùs cæde, & vulneribus tranſiguntur.* Eadem de Gallis Polybius tradidit. *Orta inter eos ſeditio, pro diuiſione prædæ, vſq; eò proceſſit, vt non ſolùm prædæ, verùm etiam imperij magnam partē perdiderint, quod frequenter accidere Gallis conſueuit, ob immoderatas eorum crapulas, atq; ebrietates.* Diodorus *Conſueuerunt quoq; Galli ſumto cibo, ad verborum, prout caſus intulit, concertationē venire, ſurgentesq; ex prouocatione certare inuicem, nulla habita vitæ cura.* Germanorū ædificamenta, his verbis, conſignauit Tacitus. *Vicos locant, non in noſtrum morem, connexis, & cohærentibus ædificijs. Ne cæmentorum quidem apud illos, aut tegularū vſus. Materia vtuntur informi, & citra ſpeciem, aut delectationē.* Gallorum Polybius. *Villas habitabant nullis ſæptas mœnibus, adparatuū prorſus omniū expertes erant.* Itēq; Strabo. *Domos ex tabulis, & cratibus conſtituunt rotundas, magno compoſito faſtigio.* Quæ fuerit Germanorum potio & victus his quoq; verbis notauit Tacitus. *Potui humor ex ordeo, aut frumento, in quādā ſimilitudinē vini corruptus. Proximi ripæ & vinū mercantur. Cibi ſimplices; agreſtia poma, recens fera, aut lac concretū. Sine adparatu, ſine blandimētis expellunt famē: aduerſus ſitim non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerēdo quātū concupiſcunt, haud minùs facilè vitijs, quā armis vincentur.* Diodorus Gallorū victū his pariter cōnumerauit. *Deniq; tāta eſt aeris frigiditas, vt neq; vinum ea regio, neq; oleum producat. Quare coacti homines*

Germanorum hoſpitalitas. Et Gallorum

De ebrietate & rixis vtriusq; gentis.

De eorum ædificamentis.

De victu & potu.

Hydromeli, Mett.

potum ſibi ex ordeo comparant, quem Zythum adpellant, aqua etiam, qua lauant fauum melis, vtuntur. Vino præter modum adeò delectantur, vt à mercatoribus importatum purum bibant, nimioq; potu ebrij, aut in ſomnum incidant, aut in inſaniam. Strabo eadē de gente. *Cibus plerumq; cum lacte eſt, & omnis generis carnibus maximè ſuillis, cùm recentibus, tùm ſalitis.* Diodorus alibi. *Iuxta eos ignes fiunt, in queis ollæ ſunt, & verua plena carnibus. Viros bonos melioribus carnibus honorant, quēadmodùm Poeta Ataci ſcribit impenſum ab optimatibus honorem, quando, ſingulari certamine, Hectorem vicit.* Tacitus de Germanis *Lauti cibum capiunt, ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuiq; menſa* Strabo de Gallis. *Sedentes in toris cibum capiunt.* Diodorus tamen non in toris, aut ſedibus adcubuiſſe Gallos, ſed humi, prodidit. *Cœnant,* inquit, *ſedendo omnes, non in ſedibus, ſed in ſolo, ſuper luporum, aut canum ſtratis pellibus, miniſtrant eis pueri iuniores, ætate tenera.*

Homerus Iliad. 7. Ath. lib. 1.

De veſtitu & cultu.

De veſtitu, & cultu Germanico Tacitus *tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit ſpina, conſertum. Cetera intecti totos dies iuxta forum, atq; ignem agunt. Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante, ſicuti Sarmatæ, aut Parthi, ſed ſtricta, & ſingulos * artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles: proximi ripæ negligenter, vt quibus nullus per commercium cultus, vlteriores exquiſitiùs.* Diodorus de Gallis. *Veſtes intonſas ad terrorem, & varij coloris gerunt quas illi braccas vocant. Sagula geſtant* virgata: & Virgilius *virgatis lucent Sagulis* Iam quæ prætereà de Gallorum ingenio addit Strabo, eadem in Germanos conuenêre. *Vniuerſa hæc,* inquit *natio, quæ Gallica nunc, ſiue Galatica vocatur, bellicoſa eſt, & ferox, & ad pugnam promta, ceterum ingenio ſimplici, ac nulla malignitate deuincto. Itaq; iritati ad pugnam confertim, & palam coeunt, idq; incircumſpectè, quo fit, vt facilè circum*

Talis veſtitus Heluetiorum paucis ante annis, nunc quoq; apud paucos ſeniores. Nàm de luxu ex Gallia tranſportato nihil attinet memorare.

Vnde Gallia Bracata. Germani Bruoch. vocant.

ueniam-

ueniantur, ſi quis calliditate bellica uti velit aduerſus eos. facilè enim quando, & vbi volet, & quacumque cauſſa obiecta, eos laceſſitos ad prælium conſerendum elicuerit, nulla præter vim, & audaciam re inſtructos. Violentiam partim à corporum mole habent, partim à multitudine. Ac facile coeunt, magno numero, ob ſimplicitatem, & libertatem, ſemper indignationem ſuſcipientes pro vicinis iniuria ſe adfectos putantibus. Sed hæc demonſtraſſe ſufficiat, & contuliſſe. Satis enim inde apertum eſt haut multum inter vtriuſque gentis Gallorum, & Germanorum mores antiquitùs diſcriminis fuiſſe, vt rectè Strabo contra Cæſarem eoſdem exiſtimarit. Nunc pauculæ quædam quæ Gallorum propria, & ſingularia videntur, ſubiiciamus. De ornatu eius gentis addit Strabo. *Simplicitati eorum & ferociæ, multum adeſt ſtoliditatis, ac arrogantiæ, & ornatus ſtudii. Geſtant enim aureos circum colla torques, & circum brachia, ac manûs cum brachio commiſſuram brachialia, & qui honores gerunt, ii veſtes tinctas, atque auro variegatas vſurpant. Ob hanc leuitatem, & intolerabiles ſunt, vbi vincunt, vbi vincuntur, planè conſternati.* Et Diodorus, *hoc modo liquefacto auro, puroque educto, ad ornatum corporis mulieres, virique vtuntur. Etenim & manuũ articulos, & brachia armillis aureis exornant. Circa collum inſuper grandes torques geſtant, ex ſolido auro, & in digitis annulos, thoraces etiam auro exornant.* De comarum ſtudio exquiſitè idem ſcriptor, *Sunt Galatæ* inquit *molles, atque albi, corpore oblongo. Comas quamuis habeant natura rufas, ſtudio tamen augent naturæ colorem. Calamiſtro capillos inflectunt à fronte illos ad ceruicem reiicientes, vt Satyris adſpectu, puerisque adpareant perſimiles. Capillos efficiunt arte craſſiores, vt nihil differant ab equorum iubis. Barbam quidam radunt, nonnulli nutriunt parcè. Nobiles genas quidem radũt,*

De hac voce virga Scaliger in coniectaneis.

De Gallorum ingenio.

* *Alia eius gentis propria.*

De ornatu in veſtibus.

In capillorum ſtudio.

barbam verò adeò creſcere ſinunt, vt operiant corpora, quo accidit, vt cùm edunt repleantur cibo, cũ verò bibunt veluti per canalem potus videatur inferri. Virgilius,

Lib. VIII. AEneid.

> *Aurea Caſaries ollis, atq; aurea veſtis,*
> *Virgatis lucent ſagulis, tùm candida colla*
> *Auro innectuntur.*

Barbarus Gallorum Mos.

Barbari cuiuſdam Gallorum moris plurimi probatorum ſcriptorum meminêre *Habent,* inquit Strabo. *eorũ etiã ingenia barbaricum quoddam, & inuſitatũ, quod plerisq; Septẽtrionalibus gentibus comitatur, quòd cùm à pugna redeunt, capita hoſtium de collis equorum ſuſpendunt, & ſpectaculi gratia ante portas opidorum affigunt. Capita autem illuſtrium virorum cedrino inungentes, peregrinis oſtentant, neq; reddere dignantur ſi quis tantumdẽ auri pondus pro ijs redimendis offerret.* Id etiam Cæſar tradidit & Diodorus. *Capita,* inquit, *hoſtium in acie cadentiũ abſciſſa equorum alligant collo: hoſtiũ ſpolia ſanguine perfuſa famulis tradunt; in foribus domorum cum cantu, & hymnis affigenda, quemadmodùm feras ſolent venatu captas. Nobilium capita aromatibus vncta in thecis condunt ſumma diligentia, oſtendentes & hoſpitibus, nulloq; precio ea vel parentibus, vel alijs reddunt. Tradunt enim riſideri nonnullos, quòd pro capite tantumdem penſi auri, barbaram magnificentiam oſtentantes, nequaquàm velint accipere. Non enim bellicæ virtutis inſignia non vendere nobile eſt, ſed cum mortuis pugnare ferum habetur, atq; agreſte.* Gallos præterea mercede militiã feciſſe, in Italia, Græcia, Aſia, AEgypto, multi proditum reliquêre, Polybius, Liuius, Ioſephus, Pauſanias Athenæus. Iuſtinus quidem, *Quamquàm* inquit *Gallorum, ea tempeſtate, tantæ fœcunditatis iuuentus fuit, vt omnem Aſiam, velut, examine aliquo, implerent. Deniq; neque reges Orientis, ſine mercenario Gallorum exercitu vlla*

Hic, mos adhuc maximè frequentatur apud Heluetios ad limina ſuffigendi ferarum capita, vngues, vt antiquitus etiam apud Græcos, Non. Dionyſ. Lib. 46.

Gallos mercede externis millitaſſe. Lib. III. Lib. V. XXIII XXVIII. *alibi* In Antiq. Lib. I. Græciæ Lib. III. Lib. XXIIII.

bella geſſerint, neq; pulſi regno ad alios, quàm Gallos confugerint. Alio loco. *Tantus terror Gallici nominis, ſiue armorum inuicta felicitas erat, vt alter neq; maieſtatem ſuam tutam: neq; alter amiſſam recuperare ſe poſſe, ſine Gallica virtute, arbitrarentur. Itaq; in auxilium à rege Bithyniæ inuocati, regnum cum eo, parta victoria, diuiſerunt, eamq; regionem Gallogræciam cognominauerunt.*

Lib. xxv.

Literas etiam, & liberales diſciplinas amplexos Gallos idem mandanit ſcripto Strabo. *Eidem*, inquit *ſibi facilè perſuaderi ſinunt, vt vtilia amplectantur. Itaq; diſciplinæ etiã, & literis ſe dediderunt.* Fuiſſe in more poſitum vt quotannis iuuenes in Græciam mitterentur Philoſophiæ, & artium cauſſa tradidit Philoſtratus. Vnde fortè acciderit, vt ea frequentia fuerit apud Gallos Græcæ literaturæ, adeò vt illa lingua contractus, publicas, iuxta cum priuatis tabulas confecerint, Strabone, & Cæſare auctoribus, non aliter, atque in Germania ante Carolum M. cuncta latinis literis monimenta conſignabantur. Finem faciam ſi paucula ex ſæpiùs memorato, numquàm tacendo Tacito, de Germanorum moribus differenti, adhuc in medio cõiecero, quæ Heluetiis adeò propria, vt de ea tantùm gente ſcripſiſſe videatur. *De minoribus*, inquit Tacitus, *rebus principes conſultant, de maioribus omnes. Ita tamen vt ea quoq; quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. Coeunt, niſi quid fortuitum, & ſubitum fuerit, certis diebus. ** Illud ex libertate vitium, quòd non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur, vt turbæ placuit. Conſidunt armati. ** Mox Rex, vel Princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis, quàm iubendi poteſtate.*

Gallos etiam literarum, & liberalium artium ſtudioſos fuiſſe. Lib. IV. *In Phanor.*

Alia ex Tacito de Germanis, quæ nunc quoq; Heluetiis admodum propria, & familiaria.

*** licet apud concilium accuſare quoq;, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarũ ex delicto. Proditores, & transfugas arboribus ſuſpendunt, Ignauos, & imbelles, & corpore infames, cæno, & palude, iniecta inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit tamquàm ſcelera oſtendi oporteat, dum puniuntur flagitia, abſondi. Sed & leuioribus delictis promodo pœnarum, equorum, pecorumq; numero conuicti multantur, pars regi, vel Ciuitati, pars ipſi, qui vindicatur, vel propinquis eius exſoluitur. Eliguntur in ijſdem conciliis, & principes qui iura per pagos, vicosq; reddunt. Centeni, ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul, & auctoritas, adſunt. Nihil autem neq; publicæ, neq; priuatæ rei, niſi* armati, agunt ** Si Ciuitas in qua orti ſunt longa pace, & otio torpeat, pleriq; nobilium adoleſcentium petunt vltrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt, quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clareſcunt, magnumq; comitatum non niſi vi, belloq; tueantur. ** Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſommo, ciboq;. Fortiſsimus quisq;, ac bellicoſiſsimus nihil agens, delegata domus, & penatium, & agrorum, cura feminis ſenibusq;, & infirmiſsimo cuiq; ex familia. Ipſi hebent, mira diuerſitate naturæ, cùm ijdem homines, ſic ament inertiam, & oderint quietem. Mos eſt Ciuitatibus vltrò, ac viritim conferre principibus vel armentorum, vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſsitatibus ſubenit. Gaudet præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à ſingulis, ſed publicè mittuntur electi equi, magna arma, phaleræ, torquesq;. Iam & pecuniam* accipere docuimus. Colunt diſereti, ac diuerſi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit ** Numerum liberorum finire, aut quemq; ex agnatis necare flagitium,* iinò capitale *habetur, plusq; ibi mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi, ac*

ſordi-

Fures etiam & eius generis.

Nunc pecuniariæ ferè pœnæ ſunt Conſuli, aut Ammanno.

Prout pagi, vel præfecturæ magnitudo.

Hoc eſt, gladio accincti.

Ineunte præſertim anno.

Serò ſanè Heluetii, & non niſi poſt Burgundicum bellum adfectum 1476. vt mirum videri poſsit, adeò altas radices tam quidem feciſſe.

ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur excreſcunt. Sua quemq; mater vberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus deleganter. Dominum, ac ſeruum nullis educationis deliciis agnoſcas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparat ingenuos, virtus agnoſcat. Sera iuuenum venus, eoq; inexhauſta pubertas. Nec virgines feſtinantur. Eadem iuuenta, ſimilis proceritas, pares, validiq; miſcentur. Heredes, ſucceſſoresq; ſui cuiq; liberi, & nullum teſtamentum:* vt plurimum, *ſi liberi non ſunt, proximi gradus in poſſeſsione, fratres, patrui, auunculi. Quantò plus propinquorum, quò maior adfinium numerus, tantò gratior ſenectus. Nec vlla orbitatis precia. Suſcipere tàm inimicitias ſeu patris, ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum, ac pecorum numero, recipitq; ſatisfactionem vniuerſa domus. Vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus, & hoſpitiis non alia gens effuſiùs indulget. Quemcumq; mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quisq; adparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij, & comes proximam domum, non inuitati adeunt. Nec intereſt: pari humanitate accipiuntur. Notum, ignotumq;, quamtum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti ſi quid popoſceris, concedere moris: & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. Sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſommo, quem plerumq; in diem extrahunt, lauantur, lauti cibum capiunt, tum ad negotia, nec minùs ſæpè ad conuiuia procedunt armati. ** Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis adfinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace denique, ac bello plerumq; in conuiuijs conſultant, tamquàm nullo magis tempore, aut ad ſimplices cogitationes pateat ani-*

** vt plerumq;. Nàm apud ditiores labaſcit, & præcipitat laudabilis mos*

Sæpiùs certa pecuniæ ſumma.

*** Hoc eſt, gladio cincti, vt ante notauimus.* Vide Iunii emblema XXIV.

mus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta, nec callida: Aperit adhuc ſecreta pectoris, licentia loci. Ergo detecta, & nuda omnium mens, poſtera die, retractatur. Et ſua vtriuſq; temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: Cõſtituũt, dum errare non poſſunt. Genus ſpectaculorum vnum, atque in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt inter gladios ſe, atq; infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit: ars decorem, non in quæſtum tamen, aut mercedem: Quamuis audacis laſciuiæ precium eſt voluptas ſpectantium. Aleam, quod mirere, ſobrij inter ſeria exercent, tanta lucrandi, perdendiuè temeritate, vt, cùm omnia defecerunt, extremo, ac nouiſſimo iactu de libertate, ac de corpore contendant. * Ea eſt in re parua peruicacia, ipſi fidem vocant ** Funerum nulla ambitio:* ſepulcrum caſpes erigit. Monumentorum arduum, & operoſum honorem, vt grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta, ac lacrimas citò: dolorem, ac triſtitiam tardè ponunt. Feminis lugere honeſtum eſt, viris meminiſſe.* Hactenùs de Germanis Tacitus, præter illa, quæ ante comparauimus, quæ adeò noſtris hominibus, vt dixi, præſertim earum Ciuitatum, quæ per vicos colunt, certa innata, & ſolita ſunt, vt per ſingula oſtendiſſe nec neceſſe ſit, nec clariùs poſſim, adeoque indubitatum eſt, quidquid antiquitatis, & priſci moris, gloriæ, & libertatis Germanorum, Gallorumque ſupereſt, id apud Heluetios, aut nullibi reperiri.

* Neſcio an melius, quod alia exempla habent licentia ioci.

At non eam iam ſolam, ſed quoduis eius generis.

De

De Dijs gentilibus in Gallia, Heluetiaq́, eorum cultu, & religione, Druidumq́ diſciplina, & ſectis.

CAP. XIV.

NVnc videamus quos coluerint Heluetij deos, nondum Chriſtiana pietate imbuti, & quibus præcipuè locis. *Natio eſt, omnium Gallorum,* inquit Cæſar, *admodum dedita religionibus. Deum * maximè Mercurium colunt. Huius ſunt plurima ſimulacra. Hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum, atq; itinerum ducem, hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturasq́ habere vim maximā arbitrantur. Poſt hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. De his eamdē ferè quam reliquæ gentes habent opinionem. Apollinem morbos depellere, Mineruam operum, atq; ædificiorum initia transdere, Iouem imperium cœleſtium tenere, Martem bella gerere.* Teutatem quoque & Heſum, & Taramim antiquiſſimos fuiſſe Gallis deos Lucani teſtimonium eſt ſcribentis eas quę Cæſarem ſunt ſecutæ gentes;

Comm. VI. Gallorum dii.

Lib. I. Phar.

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrensq́ ferus altaribus Heſus,
Et Tharamis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Sed Teutatem eumdem cum Mercurio exiſtimauit Alexander, & Heſum Martem, Taramim Palladem ego arbitror apud illam gentem fuiſſe. Omnes verò hos deos in honore, & cultu Heluetiis fuiſſe, præter alios, partim inſcriptiones, ijs diis factæ, partim loca, quæ nomina eorum adhuc retinent teſtantur. Ioui quidem hæc dedicatio Paterniaci.

Lib. VI. cap. IV. Genial.

Dii in Heluetia culti. ſiue ſuis inſtitutis, aut Romanorum conſuetudine, quorum ſunt dedicationes

IOVI. O... M.
GENIO. LOCI.
FORTVNAE.
REDVCI. D. AP.
PIVS. AVGVS.
TVS DEDIC.

Fuit & reperta dedicatio facta DEO INVICTO. Saxum, quadratum, aræ forma, Aquis, his literis.

DEO. INVICTO.
TIB. CASSIVS.
SANCTVS.
ET TIB. SANCTE
IVS VALENS.
L.

Illud Vldaricus Comes à monte forti Tetnacum inde tranſportauit ann. 1564.

Apollinis verò aliæ ſuperant, & oſtenduntur, ſed hæc Auentici clara.

Apollinis et. de ſuo dedicarunt.

NVMINIB. AVG.
ET. GENIO. COL, HEL.
APOLLINI. SACR.
Q. POSTVM. HYGINVS.
ET. POSTVM. HERMES.
LIB. MEDICIS. ET. PRO-
FESSORIBVS.
D. S. D.

In muro templi indita.

Hermesbuchell prope Salodorum.

Ita ſolebant Chriſtianos, apud aras, delubra, loca his frequẽtata impietatibus.

Iam Mercurij, præter eius ſtatuam, quæ integra etiamnum oſtenditur Vindoniſſæ, memoriam occupat adhuc locus extra Salodorum, porta Occidentali, qui Hermesbuchell quaſi Mercurij collis, nuncupatur, vbi ferro, flamisque quondam, & mille tormentis ſanctiſſimi martyres Victor & Vrſus, cum ſociis fuêre excruciati. Mercurium etiam

apud

apud Germanos, & Saxones in veneratione fuiſſe teſtatur Hermiſſaul, columnam Mercurij interpreteris, cui videlicet idolum innitebatur, Eresburgi, bello, quod cum illa gente habuit, à Carolo M. euerſa, vt mirum videri poſſit, quod de Germanis Cæſar prodidit. *Deorum numero eos ſolos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apertè iuuantur, ſolem, & Vulcanum, & Lunam. Reliquos ne fama quidem acceperunt.* Cornelius ſanè Tacitus qui de Germanis paullò plura, & fortè certiora perſcripſit, vtpotè quæ non ſolùm à patre habere potuit, ſed ipſe inueſtigare, & perquirere, non paucis annis ſub Veſpaſiano procurator Galliæ Belgicæ, longè à Cæſare diuerſa, hac ſuper re, tradidit; & non ſolùm Mercurium præcipuè apud Germanos cultum, ſed alios quoq; Deos, memoriæ mandauit. *Deorum,* inquit, *maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoq; hoſtijs litare fas habent. Herculem, ac Martem conceſſis animalibus placant, pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat.* Iſidem apud Heluetios cultam, temploq; Vettingæ prope Aquas honoratam, hæc dedicatio pro teſtimonio eſt.

Aimo lib. IV cap. LXIX.

DEAE·ISIDI·TEMPLVM.A.SOLO.
T·ANVSIVS·MAGIANVS·
DE·SVO.POSVIT.VIA.AQVENSIS.
AD.CVIVS.TEMPLI.ORNAMENTA.
ALPINIA.ALPINVLA. CONIVNX.
ET.PEREGRINA.FIL. DE.DE
RVNT.L.·.D.·.D.·.VICANORVM.

Locus decreto datus.

Herculis quidem in Augia maiore Veneti laci, ſtatua antiquæ artis, & cultus, admirationi diu ſpectantibus fuit. Eam Maximilianus Cæſar demum inde tranſportandam Oenipontē curauit. Sed longè celeberrimæ, & ſingularis

A. D. N. CIↃ.IↃ.X.

Dea Auentia tota Heluetia celeberrima.

veneratiōnis, vtpotè proprij numinis DEA AVENTIA apud Heluetios fuit, ad quam non ſolùm ex Auenticis omnibus, ſed etiam ex Tauriacis, ſiue Tigurino pago, vt inſcriptiones ibi relictæ declarant, concurſus fieret & omnibus Heluetiæ partibus earum aliquas ei deæ conſecratas, ſuprà, vbi de Coloniis egimus, in medio explicauimus. Sed quę ipſa fuerit, aut eius ratio, numenq́; ſit, difficile adfirmare. Ego eamdem fuiſſe eius deæ opinionem, quæ apud Romanos Romæ, arbitror. Romam cultam pro dea vnà cum Venere genitrice templa, & aras habuiſſe Prudentius manifeſtauit his verſibus.

Lib. contra Symmach.

Iamq́; domo egrediens; vt publica feſta, dieſq́;,
Et ludos ſtupuit, celſa & Capitolia vidit,
Laurigeroſq́; Deûm templis adſtare miniſtros,
Ac ſacram reſonare viam mugitibus, ante
Delubrum Romæ, colitur nam ſanguine & ipſa,
More dea, nomenq́; loci, ceu numen habetur,
Atq́; vrbis, Venerisq́; pari ſe culmine tollant
Templa, ſimul geminis adolentur tura deabus.

Non licuiſſe. Romam deani nomine exprimere.

Nec huius deæ Romæ nomen ſine piaculo, periculoque capitis effari licuit, auctor ex Varrone Seruius in illo Virgilij *Romanoſq́; ſuo de nomine dicet.* *Peritè*, inquit, *non ait Romam, ſed Romanos. Vrbis enim illius verum nomen nemo vel in ſacris enunciat. Deniq́; tribunus pl. quidam, vt ait Varro, hoc nomen auſus enunciare in crucem leuatus eſt.* In eamdem ſententiam Macrobius. Cauſſas huius ſecreti narrauit Plutarchus, in quæſtionibus Romanis. Ita tutelare Auentiorum, & totius Heluetiæ numen huius deæ Auentiæ, incomperto alio nomine, cultum fuiſſe mihi ſanè perſuadeo. Locus vbi deæ templum, & cerimoniæ, in colliculo fuit, ſupra Auenticum, vbi poſteà monachorum colle-

In Saturnalib.

Quaſt. LXI.

gium

gium conditum, & nomen Munchuyler, quaſi monachorum villam dicas, nos alibi Villariam vocauimus, & de eo anteà in Auentico. In more enim fuiſſe poſitum, vt vbi dæmonum templa, & culturæ celebriores fuiſſent, expiatis ritè impietatis reliquiis, ibidem pro delubris, Eccleſiæ; pro idolis, ſanctorum, & martyrum reliquiæ: pro ſacrificulis, monachi, aut ſanctitate, & moribus præclari viri conſtituerentur, ex Eunapio Sardiano manifeſtum eſt, qui vbi Serapidis Alexandriæ templi longè nobiliſſimi excidiũ deplorat, quod à Beſſarione abbate multò ante præuiſum, & prædictum, demum tempore Theodoſij M. contigit, quo tempore idololatria funditùs è medio ſublata eſt, Ruffino teſte, & Theodoreto, in eam conſuetudinem, vt homo ethnicus & improbus, qui tamen noſtro hoc miſerabili æuo ſectatores, & laudatores nactus eſt, acerbiſſimè, & calumnioſiſſimè inuehitur. Vbi illud Serapidis delubrum conſtiterat, templum collocarat Theophilus Epiſcopus Alexandrinus, tit. S. Ioannis Baptiſtæ, additis ex Thebaide monachis. Sed id quoq; in Heluetia conſeruatum, vt, vbi idololatriæ maius exercitium fuiſſet, frequentiorq; Dei, Opt. Max. cõtemtus, & iniuria, ibidem ſacræ ædes, Collegia, & monaſteria Chriſtiana conderentur, quæ Auentici, & Paterniaci fuerunt, nunc Salodori, Vettingæ, Muri iuxta Vindoniſſam, in Augia Maiore, Veneti lacus, & aliis Heluetiæ locis clariſſima frequentantur, teſtimonium reddere poſſunt. Atq; antiquorum deorũ, & primorum, veluti gentium cultura hæc fuit: poſteà ex hominibus, Imperatoribus, inquã, Romanis in illud deorum concilium admiſſi, interq; diuos relati, templa, & aras, flamines, & ſodales etiam promeruere. Auguſto quidem Lugduni templum, & ara omnibus Galliarum

Mos antiquus, laudabilis, & memorabilis expiandæ idolatriæ.
A. D. N. ccc lxxxix
Hiſt. Trip. Lib. ix.
In vita AEdeſii Philoſophi.

Imperatoribus Aras, & ſtatuas ſtatutas deorum cæleſtiũ in more.

Lib. IV. *Lugduni, Auguſto tẽplum, & ara omnibus Gallis nobiliſsima.*

gentibus nobiliſſima, de qua Strabo. *Lugdunum*, inquit, *ſub colle conditum, vbi Arar in Rhodanum incidit, Romani obtinent. Poſt Narbonem hæc vrbs maximè omnium Gallicarum hominum frequentia pollet. Præfecti enim Romanorum eo vtuntur emporio, monetamq́ ibi tàm auream, quàm argenteam cudunt, & templum ab omnibus, communi ſententia, Gallis decretum Cæſari Auguſto hac in vrbe ad concurſum fluuiorum poſitum, aram habet memorabilem, cum inſcriptione gentium LX. & imagine ſingularum.* Item Liuius. *Ara Cæſari ad confluentem Araris, & Rhodani dedicata.* Apud eam aram dies feſtos agitare ſolitos Gallos, meminit Dio, de Druſo verba faciens. *Hic*, ait, *cùm Sugambri, eorumq́ ſocij, propter abſentiam Auguſti, ac quia videbant Gallos iugum ſeruitutis grauatim ferre, bellum mouiſſent, Gallorum primoribus, ſub prætextu eius feſti, quod hodie * etiam Lugduni ad aram Auguſti, celebratur, euocatis, motum ſubditorum præoccupauit.* Ludos etiam ibidem habitos, & certamina Græcæ, & Latinæ literaturæ auctor Suetonius de Caligula *Edidit & peregrè ſpectacula, in Sicilia Syracuſis haſticos ludos, & in Gallia Lugduni * miſcellos, ſed & certamen quoq́ Græcæ, latinæq́ facundiæ. Quo certamine ferunt victoribus præmia victos contuliſſe, eorumdem & laudes componere coactos. Eos autem qui maximè diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongia, linguavè delere iuſſos, niſi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluiſſent* vnde illud Satyrici, ex interpretum ſententia.

Lib. cxxx vii. A. V. C. ↄ ccxliii. Lib. liv.

Sub Seuero Imp. quo hæc ſcripta.

In vita eius cap. xx.

De hac voce *doctiſs.* Tor*rentius in ſuis comm.*

Iuuenal. Satyr. I.

Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

His verò ſiue ludis, ſiue feſtis præfuiſſe ex ſingulis gentibus certos qui IIIIII viri Auguſtales dicerentur, plura, nõ ſolùm apud Heluetios, ſed in reliquâ Gallia epigrammata teſtantur. Villariæ loco, ſæpiùs memorato.

D. M

D. M.
L.CAMILLIVS.
FAVSTVS.
IIIIII VIR.AVG.
.VIV.FECIT.
IN.ANNO.LXX.
VIXIT.ANNIS.
LXXXXI.

OTACILIAE FA-
VENTINAE VXO
RI M. OTACILIVS
IIIIII VIR AVG
B SA VIVA

Lugduni verò, præter alia, hoc oſtenditur ad portam Eccleſiæ S. Ioannis.

D. M.
CALVISIAE.VRBICAE.ET.
MEMORIAE.SANCTISSIMAE.
P.POMPONIVS.GEMELLINVS.
IIIIII VIR.AVG.LVGVD.
CONIVGI.CHARISSIMAE.
ET.INCOMPARABILI.
POSVIT.

Fuiſſe prætereà flamines, ſacerdotes, & eius generis, ex ſuperiùs allatis inſcriptionibus facilè quiuis perſpicere poteſt. Antiquitùs qui ſacris deorum præerant apud Gallos,

Lib. IV. *Geog.* *Lib.* XV. *hiſt.* *Lib.* VI. *Biblioth.* *Tria ſacrificulorum Gra.* *Lib.* I. *Pharſ.*

Trium ordinũ homines fuêre, Druidæ, Bardi, & quos Vates Strabo, Eubages Ammianus, Saronidas Diodorus vocauit. Bardi quidem fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus, cum dulcibus lyræ modulis cantitare ſolebant. Vnde Lucanus.

Vos quoq; qui fortes animas, belloq; peremtas,
Laudibus in longum vates deducitis æuum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi

Poetarum apud Gallos auctoritas.

De horum in bellis auctoritate Diodorus. *Poetæ*, inquit, *tanti apud eos*, Gallos, *fiunt, vt cùm inſtructa acie, exercitus, eductis enſibus, iactisq; iaculis, propinquant, non ſolùm amici, ſed hoſtes quoq;, eorum interuentu à pugna conquieſcant. Ita apud agreſtiores barbaros ira cedit ſapientiæ, Mars reueretur Muſas.* Eubages ſacrificare, rerumque arcana, & naturæ ſublimia pandere conabãtur. *Inter hos*, inquit Ammianus, *Druides ingeniis celſiores, vt auctoritas Pythagoræ ſtatuit, ſodalitiis adſtricti, conſortiisq;, quæſtionibus occultarum rerum, altarũq; erecti ſunt, & deſpectantes humana, pronunciant animos immortales.* Eadem tradiderat Strabo, & ante vtrumq; Iul. Cæſar. Strabo quidẽ *Druidæ præter hanc*, naturæ ſcilicet & cœleſtium, *philoſophiam, etiam de moribus diſputant. De horum iuſtitia ſumma eſt omnium opinio. Itaq; & publica iis, & priuata iudicia committuntur, & aliquando cauſſis bellorum diſceptandis, iam acie congreſſuros compoſuerunt, maximè iudicia de cæde ijs cõmiſſa ſunt, cumq; horum multus eſt prouentus, agrorum quoq; fertilitatem conſequi putant. Tùm hi, tùm alij*, Eubages, & Bardi, *animam interitus expertem ſtatuunt, & mundum. Aliquando tamen ignem, & aquam ſuperatura.* Multò luculentiùs & pluribus Cæſar. *In omni Gallia*, inquit, *eorum hominum, qui in aliquo ſunt numero, atq; honore, genera ſunt duo. De his duobus, generibus alterum*

Lib. eod. XV. *Druydum diſciplina, poteſtas, nomenq;.*

Comm. VI.

eſt

eſt Druidum, alterum equitum. Illi rebus diuinis interſunt, ſacrificia publica, ac priuata procurant, religiones interpretãtur. Ad hos magnus adoleſcentum numerus diſciplinæ cauſſa concurrit, magnoq́; ij ſunt apud eos honore. Nàm ferè de omnibus controuerſiis publicis, priuatisq́; conſtituunt, & ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finibus controuerſia eſt, ijdem decernunt. Præmia pœnasq́; conſtituunt. Si quis aut priuatus, aut populus eorum decreto non ſtetit, ſacrificiјs interdicunt. Hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. Quibus ita eſt interdictum, ij numero impiorum, ac ſceleratorũ habentur, ab ijs omnes decedunt, aditum eorum, ſermonemq́; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neq́; ijs petentibus ius redditur, neq́; honos vllus communicatur. His autem omnibus Druidibus præeſt vnus, qui ſummam inter eos habet auctoritatẽ. Hoc mortuo, ſi quis ex reliquis excellit dignitate, ſuccedit. At ſi ſunt plures pares, ſuffragio Druidum adlegitur, nonnumquã etiã de principatu armis contendunt. Ii, certo anni tẽpore, in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur conſidunt: in loco conſecrato. Huc omnes vndiq́; qui controuerſias habent conueniunt, eorumq́; iudiciis, decretisq́; parent. Diſciplina in Britannia reperta, atq́; inde in Galliã translata eſſe exiſtimatur, & nunc qui diligentiùs eã rẽ cognoſcere volunt, plerumq́; illò, diſcendi cauſa, proficiſcuntur. Druides à bello abeſſe conſueuerunt, neq́; tributa vnà cũ reliquis pendũt. Militiæ vacationẽ, atq́; omniũ rerũ habent immunitatẽ. Tantis excitati præmijs, & ſua ſponte, multi in diſciplinã cõueniũt, & à propinquis, parentibusq́; mittuntur. Magnũ ibi num. verſ. ediſcere dicuntur. Itaq́; nõnulli annos vicenos in diſciplina permanent, neq́; fas eſſe exiſtimãt ea literis mandare, cũ ferè in rebus publicis, priuatisq́; rationib. Græcis literis vtantur. Id mihi duab. de cauſſis inſtituiſſe videtur, ꝙ neq́; in vulgus diſciplinã

Sacrorum interdictio antiquis Gallis pœna grauiſſima.

Druydum priuilegia.

efferri velint: neq; eos qui diſcunt literis cōfiſos, minùs memoriæ ſtudere, quod ferè pleriſq; accidit, vt, præſidio literarum, diligentiam in perdiſcendo, ac memoriam remittant. In primis hoc volunt perſuadere. Non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem traſire ad alios, atq; hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa præterea de ſideribus, atq; eorum motu, de mundi, ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac poteſtate diſputant, & iuuentuti transdunt. Hactenùs Cæſar. Hac quoq; ſuper re eleganter, & doctè Lucanus.

Metemphycoſis pythagorica Druydibus probata, & qua ex cauſa.

Et vos barbaricos ritus, moremq; ſiniſtrum
Sacrorum Druidæ poſitis repetiſtis ab armis,
Solis noſſe deos, & cœli numina vobis,
Aut ſolis neſcire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. Vobis auctoribus, vmbræ
Non tacitis Ebrebi ſedes, Ditiſq; profundi
Pallida regna petunt: regit idem ſpiritus artus
Orbe alio. Longæ canitis ſi cognita vitæ,
Mors media eſt. Certè populi, quos deſpicit Arctos,
Felices, errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrguet, leti metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq; capaces
Mortis, & ignauum eſt redituræ parcere vitæ.

Diodorus. *Increbuit apud eos Pythagoræ ſentētia: qua dixit, animas hominum eſſe immortales, rurſusq; eas defunctis corporibus poſt certum tempus in alia corpora eſſe reuerſuras. Ob hanc cauſſam in defunctorum pyras, epiſtolas ſcriptas quidam coniiciunt, tamquā eas mortui ſint lecturi.* Quàm vero Druidum impia pietas fuerit, apertum abinde, quòd humanis victimis plerumq; litarent. Vnde ſuperiùs *immitem Theutatem*, vocauit Lucanus, *horrentem Heſum, aram Tharamis*

De Druidib. plura Alexander Lib. III IV. VI. Genia-ium.
Druydum impietas.

non mitiorem ara Scythicæ Dianæ. Dianam enim Tauricam hominum ſacrificiis coli ſolitam, peregrinorum maximè, plures tradidêre Strabo, Ouidius, Lucianus, alij. Cæſar. *Natio eſt omnium Gallorum admodùm dedita religionibus, atq; ob eam cauſſam qui ſunt affecti grauioribus morbis, quiq; in prælijs, periculiſq; verſantur, aut pro victimis immolant homines, aut ſe immolaturos vouent, adminiſtriſq; ad ea ſacrificia Druidibus vtuntur, quòd pro vita hominis, niſi vita hominis reddatur, non poſſe deorum immortalium numen placari arbitrantur, publiceq; eiuſq; generis habent instituta ſacrificia. Alij immani magnitudine ſimulacra habent, quorum contexta viminibus membra viuis hominibus complent, quibus ſuccenſis circumuenti flama exanimantur homines. Supplicia eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut aliqua noxa ſunt comprehenſi, gratiora dijs immortalibus eſſe arbitrantur. Sed cùm eius generis copia deficit, etiam ad innocẽtium ſupplicia deſcendunt.* Horum ſacrificiorum explicatè mentionem fecit etiam Diodorus. *Vtuntur,* inquit, *inſuper & diuinatoribus, qui apud eos, cùm & augurijs, & ſacrificijs futura prædicant plurimi æſtimantur, omni eis obtemperante plebe. Cùm verò de rebus magnis conſultant mirabilem, incredibilemq; ſeruant conſuetudinem. Iugulant enim ante hominem, quo decidente, tùm ex caſu, tùm ex membrorum laceratione, tùm etiam ex ſanguinis fluxu, ex quadam antiqua rerum obſeruatione noſcunt futura. Eſt apud eos moris nullum abſq; philoſopho ſacrificium facere. Exiſtimant enim per diuinæ naturæ conſcios ſacra fieri oportere, tamquàm Dei propinquos, horum interceſſione bona ab dijs cenſent petenda.* Et Strabo. *Homines,* inquit *ſacris deuotos gladio tergum percutientes, ex eius palpitatione futura ariolabantur. Sacris ſemper aderant Druidæ. Quin & aliæ hominum immolationes feruntur. Quoſdam enim ſagittis*

Lib. v. lib. de ponto dialogo philia.

Nullum ſine Druide ſacrificium.

configebant, aut in crucem agebant, ac fœni coloſſo exſtructo ſigno pecudes, & omnis generis beſtias, ac homines immolabant.
[Druidæ abolit i.] Claudius demũ hãc Druidarũ impietatẽ, & ſacrilegia penitùs ſuſtulit, auctor Suetonius. *Druidarũ*, inquit, *religionẽ*
[cap. XXV.] *apud Gallos diræ immanitatis, & tantũ ciuib. ſub Auguſto in-*
[Lib. III. Cap. I.] *terdictã, penitùs aboleuit.* Plinius Druidas ſub Tiberio prohibitos, & ſublatos memoriæ mandauit, cui adſentiri videtur Strabo qui ſub Tiberio ſcripſit. *Romani eos* Druidas *& ab his*, hominũ immolationibus, *deduxerunt & à ſacrificandi, & diuinandi ritibus, qui noſtris repugnabant.* At ſanè quæcumq; fuerint hæ abolitiones, aut prohibitiones ſatis compertum eſt Druidas, eorumq́; diſciplinas, & diuinamenta ad Diocletianum vſq;, & vltima tempora viguiſſe.
[Lib. XIV. Annal.] Neronis quidẽ imperio certum ex Tacito *Druidæ*, inquit, *circum preces diras, ſublatis ad cœlum manibus, fundentes, nouitate adſpectus perculêre militum animos.* Itẽq; ſub Veſpaſiano, cuius Imperij primordiis conflagrarat capitoliũ. Idẽ Tacitus, de eodẽ incẽdio diſſerẽs, locupletiſſimus auctor.
[Lib. IV. hiſt.] *Captã olim à Gallis vrbẽ, ſed integra Iouis ſede, manſiſſe imperiũ. Fatali nunc igne ſignum cœleſtis iræ datum, & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione vana, Druidæ canebant.* Alex. Seuero optimo principum ad bellum Britannicum eunti mulier Druias exclamauit,
[In eius Imp. vita.] Gallico ſermone, *vadas, nec victoriã ſperes, nec militi*
[In eius vita] *tuo credas*, teſte Lampridio. Gallicanas quoq́; Druidas cõ-
[In Numeriano] ſuluiſſe Aurelianũ Imp. meminit. Fl. Vopiſcus. Diocletiano deniq; Imperium prædictum, & promiſſum à Druide, cùm aprum interemiſſet idẽ Vopiſcus teſtatus eſt. Vt omninò clarum ſit has Druidum ſectas non niſi ſub Conſtantino M. qui idem orbem pariter inueteratis erroribus, & ſacrificandi ſceleribus perpurgauit, eſſe deſiſſe.

De conuerſione Heluetiorum ad fidem Chriſtianam, & qui primi, aut ſanctitate præcipui in Heluetia eius religionis viri.

Cap. XV.

DE diis in Gallia, Heluetiaq; cultis hactenùs pauca pro inſtituto diſputauimus, iam qui primi contra has impietates diſſeruerint, Chriſtumq; vnicũ humani generis vindicẽ, & doctorẽ auctoremq; Heluetiis annunciauerint, operæ precium facturum, credo, ſi breuiter expoſuero. In eo fermè conueniũt ſcriptores BEATVM fuiſſe Anglum Sacerdotem, qui primus apud Heluetios publicè Chriſti mentionem habuerit, miſſum à Petro Apoſtolorum principe Roma in eam regionem. Sed mihi attentiùs iſta perquirenti videtur aliud initium fuiſſe, ipſumq; adeò PETRVM fuiſſe, qui, vt alias nationes, ita Heluetios de fide, & vera religione primus docuerit, peregrinatione illa quam ad orbis vltimos Britannos ſuſcepit. Britannis Euãgelium annunciaſſe memoriæ tradidit Simon * cui Metaphraſtis cognomentum. Et credibile eſt, illa, quã Claudius Cæſar, contra illam gentem expeditionem habuit, * comitem ſe Apoſtolum addidiſſe maximè orbis agnoſcendi, cui vniuerſalis cura, & imperium relictum, & piſcationis pelagi profunditatem perquirendi gratia, cùm iam ſuperioris anni initio, eiuſdemque Imperatoris II. ex Suria, in Italiam appuliſſet, Cathedræque culmen, & principatum ROMAE fixiſſet. In illa verò Britanniæ Inſula multos ſibi PETRVM Socios, & diſcipulos

Petrus Apoſtolus primus Heluetios conuertit.

* *In eius vita.*

Dio. *Lib.* lx *Suetonius.* A.V.G. ℶ cc xcv. A.D.N. xliiii.

paraſſe crediderim, quos variis poſteà gentibus, & nationibus dederit, aut reliquerit Apoſtolos, & Epiſcopos. Omnes namq; Eccleſias Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Africæ, Siciliæ, & vicinarum inſularum à Petro, & eiuſdem diſcipulis conditas, & propagatas eſſe, teſtatus eſt Innocentius. Ex iis Beatum Heluetia obtinuit, & eius ſocium Achatem. Beato antequam, ſacris Chriſtianis initiaretur, Suetonius fuit nomen. Multæ pietatis, & ſanctimoniæ, miraculisque clarus diu apud Heluetios præcipuè pago Auentico, & Vrbigeno Apoſtoli Chriſti munere defunctus eſt. Vltimò ſe in ſolitudinem recepit, apud Interlacenſes pagi Vrbigeni locum nactus, cùm inde draconem ſæuiſſimum, & nocentiſſimum crucis ſignaculo, expuliſſet, eam quam tenuerat, rupem, & ſpeluncam pro tecto vſurpauit, ibiq; longa ætate confectus, vitam depoſuit, ſub initium Imperij Traiani, quo etiã tempore Ioannes Apoſtolus, & Euangeliſta, vltimus Apoſtolorũ, mortuus, ſiue translatus eſt, Heluetiis ab omni antiquitate, cultu, & veneratione longè celeberrimus. Eius demum Beati ſacræ reliquiæ, vbi religio mutauit, patrum memoria, inde Luceriam translatæ, non minore in honore ſunt, quamquàm & eius memoria apud Interlacus Catholicis non omninò obliterauit. Ibidem & Achates mortuus, & ſepultus eſt. De quibus dicerem plura, niſi præſtitiſſet piiſſimè, & doctiſſimè R.P. Petrus Caniſius è Societ. Ieſu Theologus, cui Heluetios ſuum Apoſtolum, aliosq; patronos meritò acceptos referre fas eſt. Quos Beatus in Heluetia reliquerit ſucceſſores, & diſcipulos, quiq; poſt eum Chriſtianæ religioni præcipuè incubuerint, non ita exploratum eſt. Nàm & ſæuiſſimæ deinde in Gallia, ſub Antoninis, Aureliano, & deniq; Maximiano perſecutiones fuerunt, & eodem tempore,

Beatus in Heluetia à Petro Apoſt. conſtitutus epiſcopus, & doctor.

Beatus in Helu. mortuus. A.D.N. XCIX. *circiter.*

Beatus Luceriam translatus.

Scripſit hiſtoriam Thebaicam, Beatum Fridolinum, & Itam comitiſſam. Eccleſ. hiſt. lib. V. VI.

pore, Chriſtianorum Scriptis, & omnibus primæ, & antiquæ veræ pietatis inſtrumentis incenſis eorũ pariter memoria apud homines propè exſtincta eſt. Poſtquàm verò perſecutionum procellæ deferbuerunt, Conſtantinique Imperio fides confirmata eſt, Heluetia viris ſanctitate, & miraculis conſpicuis numquã caruit. Imò etiam reges, & principes inter Diuos conſecrauit. Et Lucius quidem qui primus Britanniæ Regum, Chriſtianiſmum amplexus, tempore Eleutherij PP. ſub Antonino verò, & Lucio fratre AA. in Rhætia, & pago Tigurino ſtrenuum ſe Euangelij præconem, cùm hac de cauſſa regno abiiſſet, geſſit, & apud eas gentes vita ſolutus eſt, aut potiùs martyrio adfectus. Poſteà Sigiſmundus, & Guntrannus reges, hic quidẽ ex ſtirpe Francorum, ille origine Burgundus, miraculis frequentibus in Heluetia claruerunt, eorumque etiam in Romana Eccleſia memoria memorabilis. Ex eadem Burgundionum ſtirpe regum poſteriorum magnis virtutibus effulſit Rudolphus II. qui Paterniaci ſepultus eſt. * Ante hos tres ſub Clodoueo primo regum Francorum Chriſtiano Fridolinus, gente Hybernus, ſtirpe regia, in Heluetia diu verſatus, Chriſti nomen, fidemq; multis rebus diuinitùs patratis, adſeruerat, Glaronenſemq; regionem, & viciniam partim conuerterat, partim in fide ſuſcepta* cõfirmauerat. Seuerinus apud Agaunenſes, & Antuates, eodem tempore, in magna virtutis fama. Nàm & Clodoueum à diutina infirmitate liberauit, & in Gallia in caſtro Nantonis, cùm ante diſceſſum ſuum prædixiſſet, cum miraculis ſepultus eſt. C. Hildebertus rex, memor beneficij quod in patrem contulerat, baſilicam magnificã ibidem ædificauit, & Sancti reliquias præcipuo honore perſecutus eſt. Poſteà Columbanus, & ipſe Hybernus pulſus

Incertum qui poſt Beatum in Heluetia præfuerint.

S. *Lucius Angliæ rex.*

A. D. N. clxxvii.

A. D. N. *Sigiſmundus rex Burg.* lↄxv

Et Guntramus Franciæ & Burgund A. D. N. lↄxcvii.

M R. *Guntanni, 28. Martii Sigiſmundi Kal. Ma. natalem agit.*

A. D. N. lↄ cccc xxxv. *Rodolphus Burg. rex ex poſteriore, ſtirpe.*

S. *Fridolinus.* *Obiit.* A. D. N. lↄxiv.

S. *Seuerinus.*

Surius Tom. I.

S. Columbanus & eius diſcipuli. A. D. N. IↃCXVI.

Luxouio à Theodorico Rege, fraude Brunechildis, cum diſcipulis ſe in Heluetiã recepit, diuq; apud Heluetios, qui nec dum idolorum penitùs exuerunt cultũ, Tauriaci præſertim, ſiue pagi Tigurini incolæ, Chriſti fidem, & diuinitatem comprobauit, dæmonumq; fraudes, & improbitatem detexit, Tucconiæ primò qui in capite laci Tigurini vicus, vnde ab idololatris pulſus, Arbonæ & toto eo Acronii latere, Valafredo teſte. Demum in Italiam profecturus Gallum magni magiſtri, magnum diſcipulum reliquit, qui Magnum, & Othmarum, aliosq; plures vita, & factis memorabiles ſucceſſores habuit, quorum proinde celebritas, & memoria clarior eſt, quàm à me, pluribus verbis, lucem accipiat, & alio loco alia adiiciemus. Hoc autem tempore, hoc eſt, ſub Iuſtiniano Imp. Allemannos, quorũ Tauriacus pagus poſſeſſio erat, idololatras fuiſſe, teſtatur Agathias, qui eius Imperatoris res geſtas, & quæ eo tempore, euenêrunt, ſcripto mandauit, qui vbi de ea gente ſermo. *Huic genti.* Allemannorum *legitima quædam,* inquit, *& patria inſtituta ſunt. Siquidem in rebus publicis adminiſtrandis, & magiſtratibus Francorum ſectantur politiam, & leges in his tamen quæ ad Deum, & religionem ſpectant, ab his longè diſſentiunt. Nimirum qui arbores quaſdam adorent, propiuntq;, nec ſecus & fluminum * aquas, colleſq;, & ſaltus, quibus perinde religioſè, equos, & boues, & infinita huiuſmodi pecora, deſectis ceruicibus, immolant. Sed cum Francis, * aſſidua conuerſatio maximum his in modum conducit, & ornamenti plurimum adfert.* De hoc Allemannorum religione, an impietate illa Claudiani præſtabilis poetæ capienda, cùm Stiliconis in Galliam aduentu inter cetera effectum ait.

A. D. N. IↃXXX. *Allemanni, & pars Heluetiorum adhuc ſub Iuſtiniano Imp. idololatræ.* *Victi ab illis prælio Tolbiaco, & libertate ſpoliati.* *Quondam Græci, Romaniq; nimphas Naiades, Dryades, Oreades.* *Qui iam poſt Clodoueum magna ex parte Chriſtiani.* Paneg. 1 in *Stiliconem.*

Vt procul Harciniæ per longa ſilentia ſiluæ

Venari tutò liceat, lucosq́; vetuſta
Relligione truces, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impunè bipennes.

Ea ſuper re multò ante vtrumque Scriptorem Cornelius Tacitus, de Sueuis, ex quibus Allemanni, verba faciens. *Vetuſtiſsimos*, inquit, *ſe, nobiliſsimosq́; Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis religione firmatur. Stato tempore, in ſiluam auguriis patrum, & priſca formidine ſacram omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coeunt, cæſoq́; publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & poteſtatem numinis præ ſe ferens, ſi fortè prolapſus eſt, attolli, & inſurgere haut licitum, per humum, euoluuntur. Eoq́; omnis ſuperſtitio reſpicit, tamquàm inde initia gentis, ibi regnator omnium Deus, cetera ſubiecta, atq; parentia.* His quoque ſacrilegiis deditos fuiſſe ante Clodoueum Francos, auctor locuples Gregorius Turonenſis Epiſc. *Sed hæc*, inquit, *generatio fanaticis ſemper cultibus viſa eſt obſequium præbuiſſe, nec prorſus agnouêre Deum, ſibiq́; ſiluarum, atque aquarum, auium, beſtiarumq́;, & aliorum quoq́; elementorum finxêre formas, ipſasq́;, vt Deum, colere, eisq́; ſacrificia delibare conſueti.* Quò magis nos deuinctos, obligatosq́; meritò tenere debemus iis viris, qui vitæ integritate, & innocentia conſpicui, Zeloque diuino, & noſtræ ſalutis amore incenſi, tantis laboribus, periculisque, antiquatis & condemnatis his nefariis religionibus, ad veram, & ſinceram pietatis & fidei viam, & rationem, vel inuitos pertraxêre. Romani, & Lupicini abbatum ſanctitas adeò in confeſſo eſt, vt dies feſtos, & natales in ECCLESIA ROMANA

Lib. de morib. Germ.

Lib. II. hiſt. Franc. cap. X.

S. *Romanus, & S. Lupicinus.* M R. *Prid. Kal. Mart.*

M.R.Prid. Kal.Martr.

etiam eruerint. De iis enim ita ſcriptum: *In territorio Lugdunenſi locis Iurenſibus depoſitio S. Romani abbatis, qui primus illic eremiticam vitam duxit, & multis virtutibus, & miraculis clarus, plurimorum extitit pater monachorum.* Poſteà. *In territorio Lugdunenſi S. Lupicini abbatis cuius vita ſanctitatis, & miraculorum gloria fuit illuſtris.* Fratres hos

XXI. Martii. Surius tom. I. SS.

fuiſſe conſtat ex Gregorio Turonenſi, qui eorum res geſtas complexus eſt. Sed quæ loca illa fuerint Iurenſia, in

Loca Iurenſia quæ fuerint.

quæ conceſſerunt eremiticam vitam ducturi, à nemine adhuc ſatis explicatum eſt. Vnde factum eſt, vt, alij *locis Virentibus* ſcripſerint, Vſuardus, Ado, Beda. alij *locis Lorenſibus* vt idem Gregorius. Mihi nullum dubium eſt quin *locis*

Lib. I. de vita pat.

A. D N. ЮCXXX.

Iurenſibus in Martyrologio R. rectè adnotatum ſit. Ea loca eſſe dico, quæ poſteà à S. Claudio, qui relicto Archiepiſcopatu Biſuntino, eò conceſſerat, abbatisq́; munus obtinuerat, ibiq́; vita defunctus eſt, nomen, & monaſterium S. Claudij ſortita ſunt, in Comitatu Burgundiæ, frequētia hominum, & peregrinationibus, non ex Helvetia ſolùm, ſed Gallia vniuerſa etiam nunc longè celeberrima. Nàm

S. Eugendus Kal. Ianuarii. M.R.

de Eugendo horum diſcipulo, & ibidē abbate, ita quoq́; ſcriptum, *In territorio Lugdunenſi, monaſterio Iurenſium, S. Eugendi abbatis, cuius vita virtutibus, & miraculis plena refulſit.* Et ex eiuſdem Eugendi vita ab eius diſcipulo ſcripta qui Agauni monachum tranſegit, ſatis clarum eſt, non

Surius. Tom. I.

eſſe alium locum quàm eum quem dixit. D. Claudij, cùm non procul à Geneua, ſiue Gebenna in territorio Lugdunenſi conſtituatur. Deniq; quis meliùs ipſo Gregorio diſſignauit. *Porro,* inquit, *Lorenſis eremus,* ſcribo Iurenſis *inter Allemanniam, & Burgundiam ſita, Auenticæ adiacet Ciuitati.* Hæc ego de locis Iurenſibus pluribus quatenùs doctiſſimos viros Molanum, Baroniumq́; nihil hac ſuper re certi

conſti-

conſtituere potuiſſe reperio. Floruerunt hi ſancti patres omnes Chilperici Francorum regis tempore, qui monaſterium Iurenſe primus reditibus, & neceſſitatibus ad ſuſtentationem fratrum, quos, iis regionibus collegerant, locupletauit, procurante, non ſine miraculo, eodem Lupicino, teſte ſuprà memorato Greg. Pirminius ſub Martello Maiore Franciæ, Maiorem Augiam perpurgauit, ibidemque monaſterium cõdidit, cùm ante Fungi in Heluetia ad Toſam f. vbi adhuc eius viget memoria Fons. S. Pirminij, diu egiſſet, variaque per Heluetiam miracula edidiſſet. Eodem tempore aut non multò poſt, celebris in Heluetia quoq; viguit S. Fundanus, qui Rhinouij ſepultus eſt. Multi alij fuerunt in monaſteriis, præſertim Agauni, ſiue D. Mauritij, & S. Galli, ſanctitate, & moribus viri egregij, nec defuerunt in Heluetia Epiſcopi toto orbe noti, & cõmendati. Protaſius, Superius, Marius Auenticorum. Bubulcus, Grammatius, Maxentius Vindoniſſenſes: Domitianus, Maximus, Geneuẽſes: Ruſticus, Theodolus Octodurenſes: Aſimo, Puritius Curienſes & alij plurimi, quos enumerare nihil attinet. Vldarici tamen Comitis Kiburgij in Heluetia nati, & educti, poſteà Auguſtæ Vindelicorum Epiſcopi, memoriam præterire non potui, ſicuti nec Conradi Conſtantienſis. Iàm tota Heluetia Thebæorum martyrum ſanguine irrigata, & conſecrata eſt. Eius proinde legionis dux Mauritius meritò vbiq; Friburgi, Salodori, Luceriæ, alibi præcipuo in honore eſt, interq; Heluetiorum patronos, & tutelares Diuos primum, & potiſſimum, locum ſibi vindicare poteſt. Celebrant prætereà Sedunenſes Florentinum, & Hilarium martyres, qui à Vandalis cruciamenta multa pertulerunt, & poſt linguæ abſciſſionem, quæ confeſſionis inſtrumentum

In vtriusq; martyrolog. A D. N. Iↄ.lxv.

S. *Pirminius* A. D. N. Iↄ ccxxiv.

S. *Fundanus.*

SS. *Epiſcopi in Heluetia plures.*

S. *Vldaricus.*

S. *Cunradus.*

A. D. N. cclxxxvi.

Tota Heluetia Thebæorum martyrum ſanguine conſecrata

S. *Mauritius protector Heluetiæ.*

S. *Florentinus, & Hilarius*

A. D. N. ccccxii.

Beatus Nicolaus Eremita.

erat, gladio * percuſſi ſunt. Superiori demum ſeculo protulit Heluetia apud Siluanios Nicolaum Eremitam, cuius vitæ integritudinem, & continentiam ſumma animorum contentione admirari, & obſtupeſcere magis conuenit, quàm ingeniorum culpa deterere. Satis enim conſtat annos viginti, nullo humano cibo, tranſegiſſe, ſolo SS. Euchariſtiæ ſacramento, quintodecimo quoque die ſumto, contentum. Paſſim eius circumferuntur acta, oracula, & admonita, quibus ſi obedire, quam quorumdam nouitates amplecti, non pauci Heluetiorum præoptaſſent, non ea animorum, religionumque diſſenſiones eſſent, & Heluetia nihil clarius, nihil formidabilius ſuſtineret orbis.

Obiit. A. D. N. cIↄ cccc lxxxvii. xxi *Martis, ætatis anno* lxx.

FRAN-

FRANCISCI GVILLIMANNI DE REBVS HELVETIORVM.

LIBER. II.

De rebus geſtis in Heluetia, & circa eam C. Iul. Cæſaris, & Auguſti tempore, reliquorumq́ eius familiæ Impp. Bello Rhætico, & Vindelico, aliiśq Germanicis.

CAP. I.

CAI.IVL.CAESAR.IMP.I.P.R.

Imperauit an. IV. *menſes.* II. *dies.* XV.

A.V.C. ƖↃ CXCV.

Gallia à Cæſare ſubacta & in prouinciam. redacta.

vol. II. *In Iul. Cæſ.*

CAIVS Iul. Cæſar, qui poſteà republica oppreſſa, Imperium R. vnius arbitrio ſubiecit per nouem annos res in Gallia geſſit. Primus * in Heluetio, & Germanico bello conſumtus: Decimum in Pompeium M. & eius factionem contulit, Galliis ſubactis, eisq;, & Britanniæ tributo impoſito, qua de re Velleius: *Galliæ ductu, auſpiciisq́ Cæſaris infractæ, penè idem, quod totus orbis, ignauum conferunt ſtipendium.* Et Suetonius *Omnem Galliam quæ à ſaltu Pyrenæo, & monte Geben-*

Galliæ ſtipē-dium.
Breuiario VI.
A. V. C.
Ↄ CCIV.
Succeſſores Cæſaris in Gallia.
A. V. C.
Ↄ CCX.
Augſt. ſupra Baſileam.
Blancus primus cum Rhætis bellauit.
Præteritis bellis attritos
Lib. XLVI.

na, flumine Rheno, & Rhodano continetur, patetq́; circuitu ad bis, & tricies centum millia paſſuum, præter ſocias, & benemeritas ciuitates in prouinciæ formā redegit, eiq́; in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuit. Quadringenties ſeſtertium fuiſſe hoc nomen, ſiue aureorū noſtratiū decies centena millia, auctor Eutropius. Cæſari in Galliæ adminiſtratione L. Domitius AEnobardus ſucceſſor à Senatu datus. Sed patrato ciuili bello Galliā Ciſalpinā, ſiue Togatā D. Bruto; Transalpinā, ſiue Comatā L. Munatio Planco regendas idē Cæſar Dictator tradidit. Plancus, Cæſare iā interfecto, Hirtio, & Panſa coſſ. Senatus decreto, ad confluentem Rhodani, & Araris Lugudunū: ad Rhenū * Rauricā colonias deduxit. Bellum eadē occaſione primus cum Rhætis, qui Heluetiā, & Sequanos, Rauracos q; * vexabant, geſſit, & de eiſdē IV. Kal. Ian. eodem anno, & Coſſ. triumphauit. Teſtis horum, præter tabulas Capitolinas triumphales, & Dionem, inſcriptio quæ Caietæ eſſe traditur ab iis, qui has antiquitatis reliquias collegerunt, in hæc verba.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS.
COS. CENS. IMP. ITER.
VIIVIR. EPVL. TRIVMPH. EX. RHETIS.
AEDEM SATVRNI. F. DE MANVBIIS.
AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA. BENEVENTI.
IN GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT. LVGV
DVNVM. ET RAVRICAM.

De huius Planci triumpho; vt & M. Lepidi qui Galliam Narbonenſem adminiſtrauerat, ita Velleius. *Lepidus* III *vir Paullum fratrem proſcripſit. Planco non defuit gratia ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proſcriberetur; eoq́; inter iocos militares, qui currum Lepidi, Planciq́; ſecuti erant, inter exſecrationem ciuium vſurpabant, hunc verſum.*

De

De Germanis, non de Gallis duo triumphant conſules, erant autem conſules deſignati, & ſequenti anno iniere

Adluſio ad nomen Germani quod etiam fratrẽ vterinum ſignificat.

IIIVIRI.

Sed eodem anno IIIviri reipub. conſtituendæ M. Lepidus, Octauianus Cæſar, & M. Antonius in proximũ quinquennium creati, cùm, quam componere debebant, per vim inuaſiſſent, Romanas inter ſe prouincias ita diuiſerunt, vt Lepidus Narbonenſem, cum Hiſpaniis: Cæſar Africã, Siciliamq́;, & Sardiniã inſulas ſortiretur: Antonius vtramq; Galliam, quæ cis, & vltra Alpes. *Hæc*, inquit Dio, *ita ſortiebantur, vt & ipſi validiſſimas prouincias haberent: & aliis opinionem de ſe præberent, quaſi non omnia appeterent.* Fuſis, dein, & oppreſſis Romanæ libertatis vindicibus Bruto, & Caſſio, Pharſalia pugna Antonius, & Cæſar, iam Lepido clariores, qui bello non interfuiſſet, ſtatim imperium rurſum diuiſerunt. Et Cæſari quidem Hiſpania, & Numidia: Antonio Galliæ, & Africa adſignatæ ſunt, ea quidem condicione, vt ſi ægrè ferret Lepidus, Africam ipſe obtineret. Hæ verò tantùm prouinciȩ in hanc formã diuiſæ, quòd Siciliam, & Sardiniam Sextus Pompeius occupaſſet, ceteræ nondum pacatæ eſſent. Vtramq; Galliam Antonius per Q. Fuſidium Calenum rexit. Orta poſteà inter dominantes ſimultate, quòd ad ſuas partes traducere Pompeium niteretur Antonius, inde Cæſarem opprimere: Cæſar Gallias in poteſtatem redigere conatus, fruſtra fuit, Caleno ſuperſtite, vbi morbo abſumtus eſt, nullo labore in ſe trãſtulit. Hinc bellũ apertũ. Sed Fuluiæ Antonij cõiugis interitu, ſiue cõcitauerat, mox exſtinctũ, & noua diſtributione Cæſari Sardinia, Dalmatia, Hiſpaniaq́;, & Gallia: Antonio reliquæ omnes trans Ionium mare regiones adſcriptæ ſunt.

Imperarunt an XII. ſimul.
App. lib. IV. ciuilium.
Prouinciarum R. inter triumuiros diuiſio I.
Eod. lib.

A. V. C. Iↄ CCXI.
Diuiſio II.

Dio lib. XLVIII.

A. V. C. Iↄ CCXIII.
App. lib. V.
Diuiſio III.

Lepido Africam, Pompeio Siciliam tenentibus. Galliam Cæſar M. Agrippæ conſuli regendam dedit. Primus is poſt C.Iul. Cæſarem Rhenum tranſiit, & cum Germanis bellũ geſſit, triumphiq; honorem promeruit, Dione teſte. Sed Pompeio deniq; apud Siciliam oppreſſo, exutoq; Lepido, Antonio Actiaco prælio profligato, poſt interfecto, Octauianus Cæſar, qui primus Auguſtus cognominatus, *cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, nomine Principis ſub imperium accepit.*

Lib. eod. xl viii. & l.

A.V.C. Iↄ ccxxii. *Tacitus lib.* I. *annal. Imperauit ſolus annos* xliii m. xl. *d.* xviii.

OCTAVIANVS CAESAR AVGVSTVS. Imperator. II. P. R.

Agrippæ in Galliæ adminiſtratione, de qua ſcilicet mihi præcipuus ſermo, quis ſucceſſerit non æquè compertum eſt. Caium Carinatem exiſtimo. Is Morinos, alioſq; rebellionis ſocios domuit; Sueuoſq; Rhenũ transgreſſos, profligauit, ac de vtriſque vnà cum Octauiano Cæſare, cuius auſpiciis rem geſſerat, triumphauit. Carinati Nonius Gallus ſuffectus, qui Treueros rebelles compeſcuit: Germanos, quos ſocios adiunxerant, propulſauit. Tum ipſe Auguſtus in Britanniam, exemplo patris traiecturus, cùm in Gallia Britannos oratores pacem deprecãtes obuios habuiſſet, componendis Gallicis rebus, *quæ, quia ſubactis illis, ſtatim bella ciuilia ſubſecuta fuerant, etiamnum fluctuabant*, animum adiecit, *Gallorumq; agendo cenſu, vitaq;, & repub. formanda aliquod temporis extraxit.* Eodem tempore M. Varro Salaſſos domuit; certam argenti ſummam imperauit, Auguſtam Prætoriam Romanis militibus conſtituit, tribus millibus, eò, vbi caſtra habuerat, deductis. M. Vicinius quoq;, de Germanis, qui in eorum re-

A.V.C. Iↄ ccxxiv. Dio. lib. li. A.V.C. Iↄ ccxxvi. *Auguſtus Gallias compoſuit Augſtaler.* A.V.C. Iↄ ccxxviii *Strabo lib.* iv.

giones commercij gratia profectos Romanos obtruncauerant, pœnas exegit: Auguſtoq; re præclarè geſta, Imperatoris nomen comparauit. Triumphi eam ob rem, aliasque à Senatu decreti, quos repudiauit. Cùm rurſum Germani Gallias infeſtarent, ipſæ inter ſe tumultuarentur, Agrippa ſecundò Galliæ cum imperio præfectus, Germanos expulit, motus ſedauit, triumphum his de rebus obtinuit, nec peregit. Sed neque ſic ſatis Germani compreſſi dum ipſum Auguſtum vrbe extraherent. Sugambri enim Vſipetæ, & Tencteri, primò quoſdam Romanorum, in territorio ſuó deprehenſos, in crucem egerunt deinde, Rheno transmiſſo, in Galliis prædando graſſati ſunt: Equitatum R. contra ſe miſſum per inſidias circumuenerunt, & à fugientibus R. ad Lollium vſque præfectum, præter opinionem pertracti, ipſum quoq; vicerunt. Vnde Paterculus. *Sed dum hac in parte imperij omnia geruntur proſperrimè, accepta in Germania clades ſub legato M. Lollio homine in omnia pecuniæ, quàm recti faciendi cupidiore, & inter ſummam vitiorum diſsimulationem, vitioſiſsimo, amiſſaq; legionis* V. *aquila vocauit ab vrbe in Gallias Cæſarem.* Belli adparatu, & Auguſti præſentia perſpecta, Germani regreſſi, pacem, datis obſidibus, agitarunt. Eodem anno P. Sillius Vennonetes, & Camunos, gentes Alpinas, quæ arma contra Romanos ſumſerant, domuit, & ſubegit. Poſteà in omnes Rhætos, omnibus viribus pugnatum: qua de re ita Dio. *Rhæti inter Noricum, & Galliam ad Alpes Italiæ finitimas, quas Tridentinas nominant, ſedes ſuas habent. Hi vicinam Galliam,* Heluetios, * Rauracos, Sequanos, *frequenter populati, ex Italiæ finibus prædas egerant, Romanosq;, & eorum ſocios, iter per ipſorum terras facientes infeſtauerant. Id quidem conſuetudine iam receptũ erat, vt in eos qui nullò fæ-*

A.V.C. Iↄ CCXXXIV *Dio. lib.* LIV.

A.V.C. Iↄ CCXXX VII.

Hollandi Gueldrenſes Cleuenſes. Vol. II.

Lolliana clades.

Veltliner & Camunier. Eod. lib. LIV.

Bellum Rhæticum.

Rhætiæ ſitus vt ex Strabone conſtat.

Crudelitas Rhætorum. Druſus contra Bhætos.

dere eſſent coniuncti, ita ſtatuerent, ſed præter hoc, omnes maſculos quos comprehendiſſent, etiam in vtero matrum agentes, quod certis diuinationibus perueſtigabant, interficerent. Ea propter Auguſtus, principiò Druſum contra eos cum exercitu miſit, isq́; Rhætos apud Alpes Tridentinas ſibi obuiam factos

Et poſtea Tiberius. A.V.C. Iↄ CC X XX VIII.

prælio aggreſſus, haut magno certamine fudit, eiusq́; victoriæ ergo Prætorios honores adeptus eſt. Dein, cùm ab Italia reiecti, nihilominùs Gallias vrgerent, Tiberium quoq́; contra eoſdem miſit. Itaq́; Druſus, & Tiberius multis locis in Rhætiam irrumpentes, legatorum opera, ac ipſe etiam Tiberius per lacũ. Acronium, ſiue Conſtantienſem, *nauigiis ſubuectus, exterruerũt, ea re, barbaros, diſſipatosq́; aggreſſi haut difficulter multis exi-*

Rhæti victi.

guis præliis diſperſas eorum copias deleuerunt, reliquosq́; infirmiores deinde, ac animis collapſos, in ſuam poteſtatẽ redegerũt. Quia verò populoſa erat gens Rhætorũ, videbanturq́; bellum retentaturi maximã eius, & ætate validiſſimã partẽ inde abduxerunt, ijs relictis, qui & colendæ ei regioni ſufficerent, & ad

Ex natali ſolo deducti.

rebellandum non ſatis virium haberent. Hactenus Dio. Sunt qui putarunt Rhætos, his verbis, credo, *validiſſimã gentem inde abduxerunt* ex montib. eſſe deductos, & in Heluetia, pago Tigurino, collocatos. Nã cùm ſumma Alpiũ tenerẽt antiquitùs, tẽpore M. Antonini quo Ptolemęus tabulas cõ

Ptol. lib. III. Rhætiæ limites.

ſcripſit ſatis cõſtat magnã Heluetiæ partẽ occupaſſe Rhætos. Ducta n. linea ab vtroq; Rheni anterioris, & Danubij capite, eaq́; ratione Rhætiæ Occidentalis limite, cũ Ptolemæo, conſtituto, Abbatiſcellanos omnes, & totã D. Galli prouinciã, tũ Tauriacorũ nõ contẽnendã partẽ, conſtantiãq́; includi manifeſtũ erit. Huius Rhætici belli reliquiæ ſuperant Tertia, Quarta, Quinta propter lacũ Riuarium,

Walenſtad.

vulgò Walenſtatterſee/ & ipſum quoq́; nomẽ Walenſtatt Italorũ opidũ, aut potius ſtatio. (Walen enim cũ propè omnes

omnes Germani, qui alia quã Germanica vtuntur lingua, tũ præcipuè Italos nominãt) tamquã iis locis præſidia, aut tertiã, quartã, quintã, cuſtodias contra Rhætorũ irruptiones collocarit Tiberius. Niſi potiùs, quæ aliorũ opinio eſt, Rhæti ipſi iis locis, aut deducti, aut prædabundi, ſtationes ceperint. Sanè eadem regione nota Caſtra, credo Romanorum, vulgò Gaſteren, vbi videlicet ea habuerit, & metatus ſit Cæſar, contra illas Alpium gentes, nimis locorum fiducia inſolentes. Rhæticũ bellũ porrò excepêre Vindelici, & ipſi adſiduis prædationibus, tũ propinquitate, veluti contagio, arma victorum in ſe transferentes. Contra eos terreſtri, & nauali pariter prælio Tiberius decertauit, inſulaq́;, quæ in lacu, pro receptaculo vſus eſt, Strabone teſte. Quidam eam eſſe exiſtimarunt quæ Augia maior, aut vulgò Richenau. Ego potiùs eſſe crediderim Lindaugiã, aduerſum Brigantium, quæ nunc ponte cum continente coniungitur. Nàm & Rhætos, Vindelicosque ab altera ripa proſpicit, & bello gerendo contra eas gentes adcommodatior eſt. Vindelicum Norici, ac poſtremum Pannonij in ſe transduxêre. Sed de Rhætis & Vindelicis ita Paterculus. *Reuerſum inde,* ex Armenia, *Neronem Cæſar haut mediocris belli molẽ experiri ſtatuit, adiutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quẽ intra Cæſaris penates enixa erat Liuia. Quippe vterq́;, diuiſis partibus, Rhætos, Vindelicosq́; aggreſſi, multis vrbiũ, & caſtellorũ oppugnationib., necnõ directa quoq́; acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes feritate truces, maiore periculo, quã dãno Romani exercitus, plurimo cũ earũ ſanguine, perdomuerũt* Atq; huius belli metu, & periculo Aug. integrũ bienniũ iſtuc in Gallia trãſegit, multas in ea, & Hiſpania coloniæ fundantur. Tiberio cũ triũphus, tot reb. geſtis, decretus

Tertia Quarta Quinta.

Caſtra.

Bellum Vindelicum. Lib. VII. *Vindelici iã quoq́; Vinda, & Licanoti.*

Lindaugia.

Vol. II.

eſſet, ipſe ne ageret, obſtitit, triumphalia ornamenta conceſſit. Hoc verò ellogium Senatus conſulto conſecrauit.

Plinius lib. III.

IMP. CEASARI. D. F. AVGVSTO. PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIBVNIC. POTEST. XVIII. S. P. Q. R. QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE. GENTES ALPINAE OMNES SVB IMPERIVM POPVLI SVNT REDACTAE, GENTES. ALPINAE. DEVICTAE. TRIVMPILINI. CAMVNI. VENNONES. VENNONETES. HISARCI. BREVNI. NAVNES. IOCVNATES. VINDELICORVM. GENTES QVATVOR. CONSVANETES. VIRVCINATES. LICATES. CATENATES. ABISONTES. RHVGVSCI. SVANETEI. COLLVCONES. BRIXENTES. LEPONTII. VIBERI. NANTVATES. SEDVNIVERAGRI. SALASSI. ACITAVONES, MEDVLLI. VCENI. CATVRIGES. BRIGIANI. SONTIONTII. EBRODVNTII. NEMALONI. EDENNATES. ESVBIANI. VEAMINI. CALLICAE. TRIVLATII. ECTINI. VARGVNNI. EGVITVRI. NEMENTVRI. ORATELLI. VERVSII. VELAVNI. SVETRI.

In Rhætia Tertia legio, quæ Italica nominata, contra barbaros poſita. Atq; hæc ferè ſunt, quæ ad Heluetiam, & circa eam Auguſti Imperio. Cetera in Germania, & contra gentes Rheno vlteriori, inferioriq; adfines geſta. Dio quæ Druſus perfecerit his paucis complexus eſt. *Hic*, inquit, *cùm Sugambri, eorumq; auxiliarii propter abſentiam Auguſti, ac quia Gallos iugum ſeruitutis grauatim ferre ſcirent, bellum mouiſſent, Gallorum primoribus ſub prætextu eius feſti, quod hodie etiam Lugduni ad aram Auguſti celebratur, euocatis, motum ſubditorum præoccupauit. Inde Germanis intentus quando* Rhenum *tranſirent, eos repulit, atq; ipſe deinde in*

Druſi, & Tiberii geſta contra Germanos.

Vſi-

Vſipetarum regionem, ſecundum inſulam Batauorum, Hollandiam, *atq; inde in Sugambrorum terram progreſſus magnam agri partem vaſtauit. Poſteà ſecundo Rheno in Oceanum deuectus Friſios ſubegit, ac per paludem* Druſianam ab illo nominatam, *in Caucorum fines,* ſiue Friſiam Occidentalem, *digreſſus eſt, vnde Romam diſceſſit. Ac quamquàm Prætorijs ornamentis inſignitus, præturam tamen Fabio, & AElio coſſ. inijt. Mox ad bellum reuerſus, Rhenum tranſiit, Vſipetas ſubiugauit, Lupiæq; fluminis ripis ponte iunctis in Sugambros irrupit, perq; eos in Cheruſcorum regionem,* Friſos Orientales, *vſque ad Viſurgim proceſſit, multisq; aliis rebus geſtis triumphalibus ornamentis decoratus eſt, & vt ouans Vrbem iniret, actaq; prætura, cum proconſulari poteſtate eſſet, obtinuit. Imperatoris nomen, quo à militibus adfectus erat, Auguſtus non permiſit.* Sequenti anno ipſe quoq; Auguſtus in Galliam profectus, cùm in Lugdunenſi prouincia plerumq; agitaret, Tiberium contra Germanos vltra Rhenum miſit, qui barbaros ad conditiones compulit. Druſus in Cattorum fines ingreſſus, obuia quæq; ſubegit, vſq; ad Sueuos penetrauit. Inde in Cheruſcos, conuerſo itinere, Viſurgim transgreſſus, omnia populando ad Albim caſtra perduxit, nec multò poſt defunctus eſt. Xiphilinus iſta de Druſo in Epitome. *Druſus Tiberij frater miſſus contra Celtas* qui trans Rhenum incolunt, captis rebus omnibus, quæ facta eſſent obuiam, vſq; ad Albim fl. eſt progreſſus, qui à Vandalorũ montibus in eum Oceanum, qui ad Septẽtrionem ſpectat, maximus influit. Ibi quædam mulier inuſitata magnitudine fertur ei occurriſſe, atq; ita dixiſſe. Quò pergis,* Druſe *cupide, & inexplebilis? Non enim potes hæc omnia ex fatis videre, quamobrem recede. Nàm tibi iam adeſt exitus vitæ, & rerum tuarum omniũ.* Mortuo Druſo, Tiberius triumphauit. Hæc eadem, more

Guicciard. *Friſia.*
A.V.G. Iↄ cc xlii. A.V.C. Iↄ ccxliii.

Lib. lv.
** Celtarum nomine omnes Germaniæ & Galliæ gentes incluſæ. Græcis ſcriptoribus.*

A.V.C. Iↄ ccxliv.

Vel. II.

aulico, extulit Paterculus paullò glorioſiùs. *Perluſtrata*, inquit, *armis tota Germania, victæ gentes penè nominibus incognitæ, receptæ Caucorum nationes, omnis eorum iuuentus, infinita numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, vnà cum ducibus ſuis, ſæpta fulgenti, armatoq́ nostrorum militum agimine, ante Imperatoris procubuit pedes. Deniq́ quod numquàm anteà ſpe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringenteſimum milliarium à Rheno, vſq; ad flumen Albin, qui Senonũ, Hermundurorũq́ fines præterfluit, Romanus cum ſignis productus exercitus.* Sed hactenùs proſpera. Nàm Variana poſteà clades quanti Romanis conſtiterit, præter Dionem, idem Paterculus memorauit, & ſolus ſcriptorum veterum exactè perſcripſit, tùm Auguſti dolor, & mæſtitudo comprobauit, qui nuncio eius accepto veſtem lacerauit, Germanos, Gallosq; Roma metu expulit, ludos fieri ſolitos omiſit, caputque ad parietes ſæpius collidens, *Vare redde legiones* ſæpius ingeminauit. Neq; poſteà Heluetiis, bellum, aut periculum, ſicuti nec aliis nationibus, Auguſto ſuperſtite fuit. Vbi vita defunctus eſt, & imperij ſummam tenuit

Inde eorum populorum, qui inter Suenos Tacito collocati, nota ſedes.
A.V.C. Iↄ cclxi.
A.D.N. IESV CHRISTI XII.
Suet. Aug.
A.D.N. XV.
Dio lib. LVII.
Imp. an. XXII. *m.* VI. XXVI.
Lib. I. *An.*

CLAVDIVS TIBERIVS NERO IMP. III. P. R.

CVm non ſolùm barbaræ nationes, ſed etiam exercitus R. in Germania, & Pannonia rebellaſſent, rebus pro tempore compoſitis, Druſum veteranos miſiſſe in Rhætiam *ſpecie defendendæ ob imminentes Suenos prouinciæ* memoriæ commendauit Cornelius Tacitus, qui cetera, quæ contra Germanos geſta ſub Tiberio, ſcriptis exſecutus eſt.

Imp an III. X. *d.* IX
D.N. XXVIII.

C. IVL. CALIGVLA IMP. IV. P. R.

TIberio ſucceſſit monſtrum hominis, Druſi Germanici optimi, & innocentiſſimi Principis filius, qui, exhauſtis

hauſtis opibus Vrbanis, cùm in Galliam, prætentu belli Germanici, profectus eſſet, prouinciam florentiſſimam, & longa pace vberrimam expilauit, bonisq́; omnibus euertit. Nàm maximum ſub eius Imperio crimen, *eſſe diuitem*. *Dio.lib.lix.*

TI. CLAVDIVS IMP. V. P.R.

Imp.an. XIII.m. VIII.d.XX. A.D.N. xlII. A.D.N. xlIV. Dio.lib.lx.

QVi poſt Imperauit, non ſolùm, Galba duce, Cattos toties rebelles, & Domitio Corbulone, ceteros Germanos domuit, & continuit, ſed etiam ſecundus à Iulio Cæſare in Britanniam penitrauit, rebusq́; feliciter geſtis, aliquoties Imperator ſalutatus, cognomentum Britannici, aliosq́; titulos obtinuit.

CLAVD. NERO IMP. VI. P. R.

Imp.an. XIII.m.VII. d.XXVII. A.D.N. lV.

Illi ſuffectus artibus maternis, vltimus familiæ Cæſarũ, qui Imperium malè partum turpiùs perdidit, nominato, auctoritate, & perſuaſu Iulij Vindicis Galli, Sulpicio Galba Imperatore qua de re paucis, ſequenti capite.

Bellum Sequanicum Vindicis tum Galbinianum, & Heluetiæ prima notabilis vaſtatio, & clades. nonnullorum Impp. geſta.

CAP. II.

Xiphil.in Nerone. Vindicis laudes.

C. Iulius Vindex natione Gallus, patre Senatorij ordinis, gente ex antiquis Gallorum regibus, magnis & animi, & corporis viribus, & virtutibus, militiæ ſciens, ad omne præclarum facinus inperterritus.

Is cùm ea quæ à Nerone contra Imperij decus gerebantur perſpexiſſet, & indies turpiora vulgarentur, concione Gallorum, qui grauiſsimas exactiones tolerabant, aduocata, cùm multa ſuper Imperatoris probris, & ſceleribus diſſeruiſſet, non ſolùm, vt à Nerone deficeret impulit, ſed Sergium Sulpicium Galbam Imperatorem legerent, perſuaſit. Præerat tum Hiſpaniis Galba, Gallis iam olim per bella Germanica cognitus, iuſtitiæ laude, & fortitudinis, tùm triumphalibus ornamentis ea tempeſtate clarus. Eum ſæpius cùm Vindex admonuiſſet *humano generi adſertorem, ducemq; ſe adcommodaret*, tandem, *conditionē reciperet partim metu, partim ſpe*, impetrauit.

Galliæ ſuaſu & auctoritate Vindicis à Nerone defecerunt.

Suet. Galba. A D. N. lxix. *Imp. an* VII. *d.* VII.

SERG. SVLP. GALBA IMP. VII. P. R.

AT verò Virginius Rufus qui Germaniæ præerat, motu Galliarum audito, continuò contra Vindicē exercitum ducere cœpit, & primò Veſontionem, quæ recipere negaſſet, obſedit. Nec abfuit obſeſſis Vindex, caſtra & ipſe ad vrbem in conſpectum hoſtiū poſuit. Poſteà conuenire colloquio ducibus placuit, dictus locus remoti arbitri. Et deniq; ſuſpicione coniurationis contra Neronem vterque adligatus, Vindex ad ſuos ex conuentu feſtinatò diſceſſit, & veluti in hoſtes moturus, copias eduxit. Quod cùm Virginiani animaduertiſſent, iniuſſi, & inopinati in obuios, imparatos, & parum conſtantes irruunt, magnamq; partem, ſine labore, periculoq; concidunt, ipſo etiam Vindice interfecto, præda, & impedimentis ditiſſimis potiuntur. Caſum Vindicis primò ægrè ferre Rufus, poſt in laudem vertit, & pro Epitaphio eſſe teſtamento iuſſit hoc verſiculo.

Bellum, &c.

Cædes. Plinius lib. x. Epiſt. Dio, Nerua.

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo qui Vindice quondam,

Impe-

Imperium adſeruit, non ſibi, ſed patriæ.

Sanè indubitatum à militibus Rufum Imperatorem adpellatum eſſe, ſed nec precibus, aut minis adduci potuit, vt Imperium caperet, ſiue non militum hoc munus, ſed Senatus P. Q. R. eſſe exiſtimauit, ſiue animo forti, & excelſo, quæ alij per omne nefas exoptant, repudiauit, aut fortunæ inconſtantiam extimuit, magisque Imperio dignus, quàm Imperator videri voluit, Galbæ à Senatu confirmato ſubitò ſuas legiones tradidit. Galba AEduis, Sequanis, & omnibus qui à Vindice fecerant quartam tributorum partem remiſit in perpetuũ, publicèq; ciuitate donauit, nec multò poſt interfectus eſt, Othone Saluio, cuius fraude, & perfidia occiderat Prætorianis militibus Romæ Imperatore ſublecto: à Germanicis, Aulo Vitellio.

Rufi integritas, & conſtantia.

Galbæ in Vindicianos liberalitas.

A. D N. lxx.

M. SALVIVS OTHO VIII. IMP. P. R.

AVL. VITELLIVS IX. IMP. P. R.

Imp. m. III *d. v.*

Imp. m. VIII *d. v.*

Ceterùm hæc tuendi Vindicis primò, tùm Galbæ ratio & ſtudium non ſolùm Gallis pleriſq;, ſed maximè Heluetiis poſteà, bello quod Vitellius contra eumdem Galbam Imp. ſuſcepit, exitio, & ruinæ fuit. Auctor Tacitus, qui de Alieno Cæcina *animi, belliq; iuxta immodico,* qui ad Vitellij partes tranſierat, differens, ita hoc bellum Heluetium narrauit. *Irritauerant turbidum ingeniũ Heluetij, Gallica gens, olim armis, viriſq;, mox memoria nominis clara. De cæde Galbæ ignari, & Vitellij Imperium abnuẽtes. Initium bello fuit auaritia; & feſtinatio vna & viceſimæ. Legionis. Rapuerant pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus, ac ſtipendiis tuebantur. AEgrè id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionẽ,*

Lib. 1. hiſt. Heluetiorum origo cladis, & cauſa.

& quoſdam militum in cuſtodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamq; culpam, antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè caſtra. Vaſtati agri. Direptus, longa pace, in modum municipij exſtructus locus, amœno ſalubrium aquarũ vſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuncii, vt verſos in legionem Heluetios, à tergo aggrederentur. Illi, ante diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quamquàm primo tumultu, Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in vnum conſulere. Exitioſum aduerſus veteranos prælium: intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. Hinc Cæcina cum valido exercitu: inde Rhætica alæ, cohorteſq; & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. Vndiq; populatio, & cædes. Ipſi in medio vagi, abiectis armis, magna pars ſaucij, aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac ſtatim, immiſſa cohorte Thracum, depulſi & conſectãtibus Germanis, Rhætisq; per ſiluas, atq; in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa: multa ſub corona venundata. Cumq; direptis omnibus, Aventicum gentis caput, iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent Ciuitatem: & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit, ceteros veniæ, vel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu eſt legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militem invenerint. Ciuitatis exſcidium poſcunt, tela, ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis, ac verbis temperabat. Cùm Claudius Coſſus vnus ex legatis, nota facundia, ſed dicendi artem apta trepidatione occultans, atq; eo validior, militis animũ mitigauit. Vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitia fuerat. Effuſis lacrimis & meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem, ſalutemq; Ciuitati impetrauêre.* Atque hic primus fuit, qui certè literis anti-

> *Bada inferior. vbi ſcilicet thermæ. Rhæti tunc in propinquo, Bada enim ad caſtra vix 24. p.m.*
>
> *Caſtri ſcilicet eo vbi nunc opidum loco. Nàm thermarum municipium iam direptum.*
>
> Bötzberg. *quæ iuræ prima pars*
>
> *Auenticum Heluetiorum metropolis.*
>
> *Vitellii acerbitas erga deditos.*
>
> *Eodem ann.* D. N. lxx.

qua

qua fide, & auctoritate, proditus ſit memorabilis caſus, & Heluetiæ calamitas. Nàm quam Brenno attribuunt, vt ſuprà ex Gottfrido Viterbienſi vidimus, non ea procul à fabulis, Nec grauiorem ab vlla memoria, præter quam Atila toti terrarum orbi communem attulit, Heluetij tolerauêre. Vitellij vita, aut ſæuitia breuis fuit, Veſpaſiano obtinente. A.D.N. cccel.

FL. VESPASIANVS. IMP. X. P. R.

Imp. an. IX. m. VI. A.D.N. lxxi. In Veſpaſ. Sueton. Veſp. c. IV.

HVnc bonũ Principẽ *ab Auguſti morte, poſt annos VI. & L. Romana reſpub. exſanguis ſæuitia tyrannorũ (quaſi fato quodam, ne penitùs rueret, adſecuta eſt*, rectiſſimo Victoris iudicio: Maximus bello, vt potè, qui in Germaniã Britanniãq; Legatus miſſus tricies cũ hoſtè conflixit, duas validiſſimas gentes, ſuperq; opida xx. & inſulã vectim Britanniæ proximam, in deditionem redegerit: pace melior. *Legibus* enim *æquiſſimis mouendo, quodq́; vehementius eſt, vitæ ſpecie, vitiorum plura aboleuit, per omnes terras, qua ius Romanum eſt, vrbes cultu egregio renouauit. Mille gentes cõpoſuit, cùm ducentas ægerrimè reperiſſet, exſtinctis ſæuitia tyrannorum plerisq;*. Iſtum ſanè Imperatorem Heluetia ſemper Patronum, patremq; exiſtimauit, ſiue odio Vitellij, aut quia ita de gente meritus, & de eo antè quædam adnotauimus.

TITVS VESPASIANVS XI. IMP. P. R.

Imp. an. II. m. II. d. xx. In Tito. A. D. N. lxxx.

HIc quoq; Germaniæ notus, & Heluetiæ, de eo ita Suetonius. *Tribunus militum & in Germania, & Britannia meruit, ſumma induſtria, nec minore modeſtia, & fama, ſicuti adparet ex imaginũ eius multitudine, ac titulis per vtramq; prouinciã*. Sanè nuper Agauni inſcriptionem ipſi factam reperimus, ſed quæ, præter nomen, & paucos

characteres vix aliquid certi demõſtrabat. Idem Aul.Cæcinam coniurationis manifeſtum cõfodi iuſſit, quo facto non ſolùm proprias iniurias, ſed etiam Heluetiorum vltus eſt.

T. FLAVIVS DOMITIANVS. IMP. XII. P. R.

Imp.an.XV. d.V.
A.D.N. lxxxii.

IS multa virtutis ſimulatione, nec patri ſimilis, fratris etiam acerrimus obtrectator fuit, adeò vt pleraq; quę ille probaſſe viſus, verterit in contrarium. Bellum vnum contra Cattos ſuſcepit, confecitq;, præter alterum ciuile cum L. Antonio, ſuperioris Germaniæ præſide. Qui rerum cauſas, momentaq; perpendunt ſollertiùs; nullum in dubium vertunt, Deum Opt. Max orbis terrarum imperium Veſpaſianis, nihil tale cogitantibus contuliſſe; propter acerrimam vindictam Vnigeniti ſui, orbis conditoris, & liberatoris in Iudaica gente factam. Cuius gentis Strages, funera, exſcidia qui legere, aut cognoſcere volet præter Tacitum, Ioſephum & ipſum Iudæum oculatum, probumq; teſtem habebit. Sed, quod dicere omiſeram ſub Veſpaſiano patre, in Germania primùm Claudius Ciuilis turbauit, ingentiq; manu Batauorum, ſociorumq; facta, legiones R. oppugnare, munimenta exſcindere cœpit. Acceſſit poſteà Claſſicus, alæ Treuerorum præfectus. Ipſe regia Gallorum ſtirpe, bello, paceq; clarus: Deniq; Iulius Sabinus Lingon Rheno à Vitellio præpoſitus, *qui ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloria incendebatur: proauiam ſuam Diuo Iulio per Gallias bellanti corpore, & adulterio placuiſſe.* Hi diuiſis inter ſe muneribus, libertatis titulo, mox alia auſuri, in Romanos impetum fecerunt, cohortium, alarum, legionum hiberna omnia ſubuerterunt, cremaruntq;, iis ſolùm relictis quæ Maguntiaci, & Vindoniſſæ

Cur Flauii in Imperium adſumti.
Lib. V. hiſt.
Libris de bello Iudaico.
Eugeſippus de exſcidio Hieroſ.
Tacitus lib. IV. & V. hiſt.

Rebelliones in Gallia, & Germania ſub Veſp.

ſita

ſita ſunt. Sabinus etiam ſe Cæſarem ſalutari iuſſit, magnãque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapuit, *conterminam ciuitatem, & Romanis fidam. Nec Sequani detrectauêre certamen. Fortuna melioribus adfuit. Fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temerè prælium, pari formidine, deſeruit. Sequanorum proſpera acie belli impetus ſtetit.* Ceteras rebelliones Petilius Cerealis multis præliis compeſcuit, in quorum vno tanta Romanorum, barbarorumque cæſa multitudo, vt mortuorum cadauera præfluentis (Moſæ) curſum obſtruxerint.

Vindiſch in Ergouia. — *Xiphilinus in Veſpas.*

M. COCCEIVS NERVA. IMP. XIII. *P. R.*

NERVA TRAIANVS IMP. XII.

Imp. an. I. m. IV. A. D. N. XCVII. Imp. an. XIX m. VI. d. XV. Victoris epit. Traiani laudes.

OPtimus Imperatorum antiquitatis Iudicio exiſtimatus. I*mperium apud Agrippinam nobilem Galliæ Coloniam ſuſcepit, habens diligentiam in re militari, in ciuilibus lenitatem, in ſubleuandis ciuitatibus largitionem. Cumq; duo ſint quæ ab egregiis principibus exſpectentur, ſanctitas domi: in armis fortitudo, vtrobiq; prudentia, tantus erat in eo maximarum rerum modus, vt quaſi quodam temperamento virtutis miſcuiſſe videretur.* Traini apud Heluetios multa memoria. Eo ſanè anno quo Imperiũ iniit marmorea illi columna apud Caſtellum Aquarum erecta cum hac inſcriptione.

A. D. N. XCIX.

IMP. CAESARI.
DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIA
NO. AVG. GERM.
PONT. MAX. TRIB.
POT. COS. II. P. P. DES.
III. M. P. LXXXV.

Quod millia paſſuum, 85 iter aperuiſſet. Eius itineris adhuc veſtigia, qua Bada Arouiam itur, per querneã ſiluam.

A.D.N. cIɔIɔxxxiv

HAnc columnam patrum memoria in agris ſuburbanis opidi Aquenſis repertam, AEgidius Schudi Glaronenſis tum eius Comitatus Præfectus, antiquitatis obſeruantiſſimus, in arcem tranſtulit, & ante arcis pontem collocauit.

Imp. an. xx. m x d. xxix A. D. N. cxviii. *Vict. Epit.* Dio Caſſius Adriano Spartianus Adriano. Hadriani diligentia & induſtria.

P. AELIVS HADRIANVS IMP. XV. *P. R.*

I*Mmenſi* iſte *laboris, quippè qui prouincias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium præuertens,* caloris, & frigoris iuxta patientiſſimus, *qui etiam Alpinas, & Gallicas niues, & AEgypti ardores capite intecto pertulerit. Profectus in Gallias, omnes cauſſarijs liberalitatibus ſubleuauit. Socias Ciuitates, atq; tributarias, & ſubditos mirificè iuuit, multas earum inuiſit, & quas nullus ante ſe Imperatorum viderat, atq; omnib. aliquid opis, & auxilij tulit. In primis arces omnes vbiq; contemplatus conſiderauit, quarum alias in loca magis opportuna tranſtulit, alias penitùs ſubuertit, omniaq́; illa ſimpliciter, non dico quo pacto generalia, & communia in exercitibus ſe haberent, ſed arma, machinas, foſſas, vallum, & mœnia alia priuatim vniuscuiusq;, & eorum qui in ordine militabãt, & eas ducebant vitas, ſtatiua, hiberna ipſe intueri, & exquireſre voluit. Multa per licentiam in ſolutiorem morem lapſa, & quæ fabricata fuerant, correxit, & emendauit: alia deſtruxit, & ſuſtulit.* Eius cùm alia monimenta, tùm in Heluetiorum finibus Pons AElius in comitatu Burgundiæ quem Pontarlinum vulgò nominamus, itinere illo cuius exſtant adhuc veſtigia, quod quondam Agrippa Galliæ præfectus ex Lugdunenſi prouincia, & AEduis, in Sequanos Rauracosque, & Rhenum perpetuis ſtratis perduxit.

Golluſius in ſuis memoriis.

Imp. an. xxii. m. vii. d. xxiv.

T. AVR. ANTONINVS. PIVS. IMP. XVI. *P. R.*

T*Antæ bonitatis fuit, vt haut dubiè ſine exemplo vixerit.*

quam-

quamuis eum Numæ contulerit ætas ſua, cùm orbem terræ nullo bello per annos XXIII. *auctoritate ſola rexerit. Adeò trementibus eum, atq; amantibus cunctis regibus, nationibusq́;, & populis, vt parentem, ſeu patronum magis, quàm dominum, imperatoremuè putarent, omnesq́;, vno ore, in cæleſtium morem, propitium optantes, de controuerſijs inter ſe iudicem poſcerent.* Bellum quidem cum Germanis geſſit, ſed per legatos.

Vict. Epit. A. D. N. CXXXIX.

Iul. Cap. Pio.

De Allemannis, eorum origine, rebus geſtis, & contra eoſdem R. Impp. bellis.

CAP. III.

MIhi antiquitates Heluetiorũ perueſtiganti animus non eſt Imperatorum geſta ſingulorum in medio promere, ſed eorũ tãtùm qui res Heluetias attigerunt, aut de quibus noſtratibus memoria. Alia aliorũ opera ſit, hãc patriæ, & benemeritis Principibus dabimus. Sed totiens aduerſus Allemannos bella Imperatoribus pugnata, numquã depugnata, animaduertenti, incidit plerumq; dubitatio quando tandẽ Allemannorũ nomen percrebuerit, & in literis à Scriptorib. R. cõlatum ſit. Quando ſanè, & quibus, certò adfirmare perdifficile, cetera ſic habentur. Aſinius Quadratus, qui, Agathia teſte, res Germanorũ cũ cura ſcripſit, Allemannorum non vnã gentẽ eſſe, ſed ex multis confectã, promiſcuamq́; memoriæ mãdauit, idq́; ex ipſo nomine intelligi voluit, quaſi Allemanni ſint **Allerleyman**, omnis generis homines. *Allemanni,* inquit, Agathias, *ſi Aſinio Quadrato viro Italicenſi fides præſtãda eſt, aduenticij ſunt, & ex varia hominũ colluuione cõflati, quod ſane eorũ cognomẽto præfertur.* Vnde mihi nõ abs re futurũ videtur inquirere, qñ præcipuæ plurimas Germaniæ

Lib. I. Allemanni vnde dicti, & qui.

gentes, vno veluti fœdere, animoq; coniunctæ in Romanos fines inuaſerint, indeq; Allemannorum originem ducere. Id verò potiſſimum accidiſſe reperio, cùm

Imp. an. XIX d. XI. A. D. N. clxii.

M. AVR. ANTONINVS. VERVS. PHILOS. IMP. XVII. P. R.

RErum ſummam conſecutus eſt. Tunc enim omnes propè barbarorum nationes, tamquàm ſigno ſublato, ab omni parte impetum fecêre, Romanoque Imperio exſcidium, & ruinam minatæ ſunt. Auctor Capitolinus *Gentes*, inquit, *omnes ab Illyrici limite, vſq;* Italiam *conſpirauerãt, vt Marcomanni, Nariſci, Hermũduri & Quadi, Sueui, Sarmatæ Lutinges, & Buri. Hi, aliiq; cum Victoualis, Soſibes, Sicobotes, Rhoxolani, Baſtarnæ, Alani, Peucini, Coſtoboci. Imminebat & Britannicum bellum, & Parthicum.* Alio loco. *Contra Germanos res feliciter geſſit. Speciale ipſe bellum Marcomannicum, ſed quamtum nulla vmquàm memoria fuit, tùm virtute, tùm etiam felicitate transegit, & eo quidē tempore quo peſtilentia grauis multa hominum millia, & popularium, & militum interemerat. Pannonias ergo Marcomãnis, Sarmatis, Vandalis, ſimul etiam Quadis extinctis, ſeruitio liberauit.* Poſteà. *Magno igitur labore, etiam ſuo, gentes aſperrimas vicit, militibus ſeſe inuitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis, & præfectis prætorio, accepitq; in deditionem Marcomannos, plurimis in* Italiam *traductis.* Deinde. *Res etiã in Sequanis turbatas cenſura, & auctoritate repreſsit.* Eodem tempore Cattos qui Galliam, Rhætiamq; irruperant Aufidius Victorinus prælhis aliquot fregit. Heluius Pertinax, qui poſteà imperium attigit, *Rhætiam, & Noricum ab hoſtibus vindicauit.* In eamdem ſententiam Dio. *Eodem tempore Germani qui trans Rhenum incolunt venêre vſq; in Italia*

In Antonino Ph Gentium rebelliones, & turbæ.

Antonini Philoſophi labores, & victoriæ.

Sequani quorum pars magna Heluetii Philoſopho compeſiti, vnde eius illa apud Equeſtres memoria, & in Iuraſſo perrupto. Idem Capitol. Pertinace. In Epitome.

am-

attulereq́; Romanis maxima, & grauiſsima incommoda, quibus Marcus occurrit, Pompeiano, & Pertinace legatis exercitus factis, quo in bello optimè ſe geſsit Pertinax. De huius magni ducis, & Philoſophi bellis paucis Eutropius. *Cōtra Germanos, eò Principe, res feliciter geſtæ ſunt. Bellum vnum geſsit Marcomannicum ſed quantum nulla memoria fuit, adeò vt Punicis conferatur.* Deinde: *Ingenti labore, & moderatione, cùm apud Carnuntum iugi triennio perſeuéraret, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ Sueui, atq; omnis barbaries commouerat.* Hæc geſta, & orta ſub Antonino Philoſopho. Nec poſteà quies, aut finis fuit. Philoſophum in Imperio ſecutus

Breuiario VIII.

Pannoniæ eſt opidum.

M. AVR. ANTONINVS COMMODVS IMP. XIIX. P. R.

Imperauit an XIV. m. VIII. d. XVI. A D. N. clxxxI.

QVo Imperante Claudius Albinus multas barbaras in Gallia gentes edomuit, ſed Commodus optimi patris peſſimus heres. Eum ſecuti

HELVIVS. PERTINAX. IMP. XIX. P. R.

Imp m. II. d. XXV. A D N. cxcIII.

M. DIDIVS. SALVIVS. IVLIANVS. XX. IMP. P. R.

Imp. m. VI. d V.

C. PESCENNIVS. NIGER. IMP. XXI. P. R.

Imp. an. I.

L. SEPTIMIVS. SEVERVS. IMP. XXII. P. R.

Imp. an. XVII. m. VIII. d. III. A. D N. cxcIV.

HIc ſe ita Seuerum, & terribilem barbaris nationibus exhibuit, vt, eo quidem adminiſtrante, nihil auſæ fuerint; adeò imperium R. firmauit, vt eius morientis hæc fuerit audita vox, *Turbatam rempub. vbiq; accepi, pacatam etiam Britannis relinquo. Senex, & pedibus æger firmum imperium Antoninis meis relinquens, ſi boni: infirmum ſi mali.*

Spartianus Seuero.

L. SEPTIMIVS. ANT. SEVER. CARACALLA IMP. XXII. P. R.

Imp. an. V mens. VIII. A. D. N. ccXIII.

Herodianus Lib IV.
Allemannia Caracallæ domiti.
In Caracalla.
Iocus in Caracallam.

VAticinium verũ fuiſſe filius hic Caracalla prodidit. cuius luxu, & improbitate, non ſolùm in eius perniciem domeſtici animati: ſed aliæ inſuper gẽtes, Germaniæ præcipuè Imperiũ adflixêre. Idẽ tamen apud Rhætiã non paucos barbaros interemit. Allemannos hos fuiſſe titulus, quo ſe Allemannicum adpellauit, teſtimonium reddere poteſt, de quo ita Spartianus iocum Pertinacis in eum narrans. *Non abs re,* inquit, *eſt, etiam Satyricum quoddam in eum addere. Nàm cùm Germanici, & Parthici, & Arabici, & Allemannici nomen adſcriberet, (nàm Allemannorum gentem deuicerat) Heluius Pertinax, Pertinacis filius, dicitur ioco dixiſſe, adde, ſi placet, etiam Geticus Maximus quod Getam occiderat fratrem.* Hæc prima eſt quam literis Romanis reperio, Allemannorũ diſtincta notatio. Poſteà promiſcuè nunc Germani, modò Allemanni, paruo diſcrimine vocati ſunt, & frequentiùs Germani. Nàm adhuc ſub Probo Imp. Allemannos dictos eſſe Germanos Vopiſcus tradidit. Illud tandem obtinuit, & Allemannorum nominis præcipua nobilitas, & celebritas fuit.

A.D.N. cclxxvII.
In vita Proculi.

M. OPILIVS. MACRINVS IMP. XXIV. P. R.

M. AVR. ANTON. VARIVS. ALAGABALVS IMP. XXV. P. R.

Imp. an. I. m. II.
Imp. an. III m. IX.
A.D.N. ccxix.
A.D.N. ccxx.
Herod. lib VI.

EIus inſcriptio nominis Salodori oſtenditur ſecundo Imperij anno, quã, ſuo loco, ante oculos obiiciemus. Sub eo Germani Gallias diripuerunt, exercitus ripas inſidentes oppugnarunt, per vicos, & vrbes, magnis copiis diſcurrerunt, hoſtilia omnia exercuerunt, dum in eos

M. AVR. SEVER. ALEXANDER IMP. XXVI. P. R.

Imp. an. XIII. m. VII. m. XVII.
A.D.N. ccxxIII.

AB Alagabalo adoptatus moueret, copiasq́; educeret, in quibus Mauri equites, Sagittariorumq́; ma-

gna vis

gna vis, quos ex Oriente collectos contra Germanos maximè pararat, *quod huiuſmodi milites, præcipuè Germanos infeſtant, quùm & Mauri longiùs iacula intorqueant, ſintq́; faciles ad incurſus, recurſusq́;, vtpotè leues, atq; expediti: & ſagittarij nuda Germanorum capita, prægrandiaq́; illa corpora facile eminùs, veluti ſignum aliquod contingant*, ait Herodianus. Sed cū bellum parum procederet, tumultu militari, ſiue fraude Maximini, qui imperiū arripuit prope Maguntiam, in vico Sicila notat Lampridius, interfectus eſt.

Sagittarij maximè olim Germanis infeſti.

Lib. ſup. cit. Her. lib. VII. In Alexan.

C. IVL. MAXIMINVS. IMP. XXVII. P. R.

Imp. an. II. A. D. N. CCXXXVI.

RHeno traiecto, ingentem Germaniæ vaſtitatem attulit, vicos incendit, greges abegit, prædas fecit, plurīmos interemit, cœpit innumeros, & niſi Germani ſe in ſiluas, & paludes conieciſſent, omnem Germaniā ſubegiſſet, & prouinciam feciſſet, de quibus omnibus ita ad S.P.Q.R. perſcripſit. *Non poſſumus tantum loqui, quantum fecimus. per* CCCC. *millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captiuos abſtraximus, armatos occidimus, in palude pugnauimus.* Sunt qui paludem hanc, lacum Cōſtantienſem fuiſſe crediderunt. Nàm paludem etiam alij Scriptores appellarunt. Contenti de hinc Allemanni, ſed nec diu, nec validè.

Maximini geſta in Germania.

Iul. Capit. Maximinus.

Parum hoc certum. In iis Strabo.

M. ANT. GORDIANVS. IMP. XXIIX. P. R.

Imp. an. I. d. VII.

BALBINVS. ET. PVPIENVS. IMPP. XXIX. P. R.

Imp. an. I.

M. ANT. GORDIANVS. II. IMP. XXX. P. R.

Imp. an. VI. A. D. N. CCXXXIX.

M. IVL. PHILIPPVS. CVM. PHILIPPO. F. IMPP. XXXI. P. R.

Imp. an. V. A. D. N. CCXLV.

C. MESSIVS. Q. TRAIAN. DECIVS. IMP. XXXII. P. R.

Imp. an. II.

A.D.N. ccl. *Victoris Epi. Pomponius Decio.*

MVltos hic habuiſſet laudatores,ſi à Chriſtianorum cruciatibus manus temperaſſet. Id autem maximè in odium Philipporum feciſſe creditus eſt,qui eam pietatem profiteri videbantur. Cetera domi, belliq; artibus egregiis inſtructus *Ciuiles in Gallia motus ſedauit.*Contra Gotthos in Pannonia pugnauit,periitq;.

Imp. an. I. m. VI. A.D.N. ccliii. *Imp. an. VII. m. VI.* A. D. N. ccliv.

C.VIBIVS.TREBONIANVS. IMP. XXXIII. P. R.

P. AVR. VAL. VALERIANVS CVM GALLIENIS IMP. XXXIV. P. R.

In Chron. Breu. l. x. In Gallienis. Galliæ ſtatus his Impp. A.D.N. cclxix.

SVb his imperantibus non prouincias ſolùm vicinas omnes,Rhætias,Noricum, Gallias, vaſtarunt, & diripuerunt Allemanni,aliiq; barbari, ſed in Italiam etiã, & Hiſpaniam penetrarunt. Auctores,Euſebius,Eutropius, Pollio: Tum verò varij in Imperio tyranni orbem Romanum diſtraxerunt.Gallias quidem Poſthumi, Lolliani, Victorini,Marij,Tetrici tenuerunt. Ipſæ ſub Poſthumo tutæ, & pace florentes, ſubmotis longè Germaniæ gentibus. Vbi fraude Lolliani interfectus eſt, pleræq; Galliæ Ciuitates, nonnulla etiam caſtra, quæ barbarico ſolo poſuerat Poſthumus,irruptione Allemannorum direpta, & incenſa: Reformauit tamen Lollianus;ſed nec ipſe vitalis, cæſus à militibus in labore nimium ferre nequeuntibus. Gallienum tamen pacem Galliæ aliqua parte comparaſſe, inito cum Germanorum principibus fœdere, memoriæ tradidit Zoſimus. *Gallienus*,inquit,*videns Germanicas gentes ceteris infeſtiores eſſe, quæ adcolas Rheni, Celticas nationes acriùs vexarent, hanc partem ſibi propugnandam ab hoſtibus ſumſit. Aliis,qui per Italiam, Illyricum, Græciamq́; prædis agendis intenti eſſent, duces, cum eorum locorum exercitibus bellum facere iuſſit. Ac ipſe quidem Rheni traiectus cuſtodiens,* *Lib. 1. hiſt.*

quamtum præſtare poterat, interdum tranſitu hoſtes arcet, interdum tranſeuntibus ſuos inſtructos obiicit. Sed quòd cum ingenti multitudine, perexiguas ipſe copias habens, bellum gereret, in anguſtum iam coactæ res ipſius erant, cum inito fœdere cum quodam de Germanicæ gentis principibus ex aliqua parte periculum minuiſſe viſus fuit. Nàm ceteros ille barbaros arcebat, quo minus Rhenum continenter tranſirent, & irruentibus obſtabat.

M. AVR. FLAVIVS CLAVDIVS IMP. XXXV. *P.R.*

Imp. an. I. m. X. A. D. N. cclxix. In Chr. In Epit.

QVadraginta millia Allemannorum apud Benacum in Italiæ finibus interfeciſſe dicitur. Teſte Euſebio: Au. Victor, numerum non addidit, tantùm, *aduerſum aciem Allemannorum haut procul à lacu Benaci dimicans tantam multitudinẽ fudit, vt ægrè pars dimidia ſuperfuerit.* Ab eodem morituro probatus, & ſublectus

L. DOMIT. AVR. VAL. AVRELIANVS IMP. XXXVI. *P.R.*

Imp. an. IV m. XI. d. VII. A. D. N. cclxxi. Virgil. VI. Aeneid. Vopiſcus Aurelian. Lib. 1. hiſt. Non procul ab vlma Sueuiæ vrbe. Idẽ Imp. Geneuam barbaris euerſam, reſtituiſſe dicitur, & Aureliam nuncupaſſe.

QVi continuò Tetricum in Gallia regnantem in deditionem accepit, cùm ſeditionibus, & turbis militaribus fatigatus toties ingeminaret

Eripe me his, inuicte, malis.

Gallias reſtituit. *Vindelicos obſidione barbarica liberauit.* Fuiſſe Allemannos qui oppugnarent Zoſimus oſtendit: *Imperator,* inquit de eo, *intellecto Allemannos cum finitimis ſibi nationibus, Italiam incurſionibus vexare decreuiſſe, non ab re de Roma, vicinisq; vrbi locis ſolicitus, ſatis magno Pannoniæ relicto præſidio, verſus Italiam perrexit, & in extremis ad Iſtrũ partibus conſerto prælio multa barbarorum millia deleuit.* Quin tamen Marcomanni ab vno latere, dum alterum defendit, in Italiam irrumperent, omniaq; circa

Mediolanum euaſtarent, obſiſtere, aut cauere non potuit. Quo tempore ita Romæ trepidatum, vt, vltimo refugio, libri Sibyllini iam propè aboliti conſulerentur. Idē tamen triūphauit, & inter ceteros, *Gotthi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Franci, Suevi, Vandali, Germani, religatis manibus, captiui præceſſerunt.* Aureliano interfecto, cùm per ſeptem menſes Imperatorem nullum terrarum habuiſſet orbis, quæ eo tempore geſſerint Allemanni, notum ex illa quam Cornificius conſul, orationem habuit, cùm de Imperatore legendo ad Senatum R. relatū eſſet, Ait n. *Referimus ad vos P.C. quod ſæpe retulimus. Imperator eſt deligendus. Exercitus, ſine Principe, rectè diutiùs ſtare nō poteſt. Simul quia cogit neceſſitas. Nàm limitem trās Rhenum Germani rupiſſe dicuntur, occupaſſe vrbes validas, nobiles, diuites, & potentes.* Lectus

A.D.N. cclxxvi.

M.CLAVDIVS TACITVS.XXXVII.P.R.IMP.

Imp. m. VI. d. XX.

M.ANNIVS CLAVDIVS FLORIANVS IMP.XXXVIII.P.R.

Imp. m. I. d. XX.

M.AVREL.VAL.PROBVS.XXXIX.IMP.P.R.

Imp. an. V.

A.D.N. cclxxvii. Vopiſ. Probo. Probi in Gallia facta.

STatim vt Imperium adiit, *cum ingenti exercitu Gallias petijt, quæ omnes, occiſo Poſthumo, turbatæ fuerant: interfecto Aureliano à Germanis poſſeſſæ. Tanta autem illic prælia feliciter geſſit, vt à barbaris ſexaginta per Gallias nobiliſſimas reciperet ciuitates, prædam deinde omnem, qua illi, præter diuitias, etiam efferebantur ad gloriam. Et cùm iam in noſtra ripa, imò per omnes Gallias ſecuri vagarentur, cæſis propè quadringentis millibus, qui Romanum occupauerant ſolum, reliquias vltra Nicrum fluuium, & Albam* remouit, tantum his prædæ barbaricæ tulit, quātū ipſi Romanis abſtulerāt.* Pugnare non ceſſauit, regulos in deditionē accepit, agros colerent, arma ponerent, imperauit. Ex Germania tirones ſcripſit, quos militiæ ordinibus inſertos per prouincias

Neckar qui prope Rotuillam fluit. Alb. fl. ex Harcinia, & S. Blaſio inter Valtshut,

diuiſit.

diuiſit. Res in Gallia reſtituit. *Rhætias ſic pacatas reliquit, vt illic ne ſuſpicionem quidem vllius terroris relinqueret.* Quibus de rebus ita ad Senatũ literas dedit. *Ago diis immortalibus gratias P. C. quia veſtra in me iudicia comprobarunt. Subacta eſt omnis quà tenditur latè Germania. Nouem reges gentium diuerſarum ad meos pedes, imò ad veſtros ſupplices, ſtratiq́ iacuerunt. Omnes iam barbari vobis arant, vobis iam ſerunt, & contra interiores gentes, vobis militant. Supplicationes igitur veſtro more decernite. Nàm & quadringenta millia hoſtiũ cæſa ſunt, & ſedecim millia armatorũ nobis oblata, & ſeptuaginta vrbes nobiliſſimæ captiuitate hoſtium vindicatæ ſunt, & omnes penitùs Galliæ liberatæ.* Paullò poſt. *Arantur Gallicana rura barbaris bobus, & iuga Germanica captiua noſtris præbent colla cultoribus.* Poſtremò. *Volueramus P. C. Germaniæ nouum Præſidem facere, ſed hoc ad pleniora vota diſtulimus.* Contra Francos, Burgundios, Vandalos pugnaſſe Probũ Zoſimus ſcripſit, *Acres,* inquit, *pugnas commiſit, primũ contra Legiones Germanicam gentem, quos cũ viciſſet, ac ducem eorum Semnonem, cum filio, viuum in poteſtatem redegiſſet, ſupplices factos in fidem recepit, & captiuis, omniq́ præda recuperata, quam habebant, certa quædã ſtipulatos dimiſit, ipſo quoq́ Semnone, cum filio, reddito. Alterum contra Francos prælium pugnauit, quibus opera ducum ſtrenuè victis ipſe cũ Burgundionũ, Vandilorumq́ copiis dimicauit.* Sub Aureliano, & Probo Gallias inuaſerant imperij nomine, Bonoſus, dux Rhętici limitis, & Proculus, de quo ita Vopiſcus. *Nonnihil* inquit, *Gallis profuit. Nàm Allemannos, qui tũ adhuc Germani dicebantur, non ſine gloriæ ſplendore contriuit, numquã aliter, quàm latrocinandi pugnans modo.*

M AVR. CARVS. MANL. AVREL. IMP. XL. P. R.

M. AVR. CARINVS. ET. M. AVR. ROMVL. NVMERIANVS. IMPP. XLI. P. R.

& Lauffenberg Rheno influit. Sed hoc loco accipienda ea regio quæ inter Nicrum & Danubium ſita; etiam nunc Alb; vel Alp dicitur (quod idem eſſe Strabo lib. 4. teſtatur) & Vlmam vſq; fere protenditur. Fruſtra hoc loco quidam Albim repoſuere ignari rerum locorumq;.

Lib. 1. hiſt.

Alij Scriptores Logios vocant inter Saxones populos.

In Proculo Allemanni ab eo contriti.

Imp. an. I. A. D. N. cclxxxii.

Imp. an. I. *m.* vi. A. D. N. cclxxxiii.

 Sed

A.D.N. cclxxxiv.
A.D.N. cclxxxv.
A.D.N. cclxxxvi.

SEd huius Carini, qui occidenti præerat, cùm Orientem teneret frater Numerianus, multis Galli iniuriis exacerbati, non ſolùm tumultu, Bagaudarum nomine, facto, ducibus Amando, & Aeliano defecerunt, ſed alias inſuper vltra Rhenum gentes excitarunt. Quamobrem Diocletianus qui, interfecto Numeriano, Orientis imperium acceperat, cùm tot occurrere hoſtibus, cæſo pariter Carino, poſſe diffideret, Maximianum Herculium primò Cæſarem nominauit X. Martij. Tum verò imperij cõſortem adſumſit, Imperatorem ſalutauit, & occidẽti præfecit, Galerio, & Cõſtantio etiã poſteà Cæſaribus ſublectis.

Imp. an. xviii. m. x d. viii. Adſumti quartum poſt annum, & cum Au. regnarunt an xiii. m. i. d. xx.

C. AVR. VAL. DIOCLETIANVS. ET. M. AVREL. MAXIMIANVS IMPP. XLII. PR.
FL. VALER. CONSTANTIVS CHLORVS. ET. C. GALERIVS VALERIVS MAXIMIANVS NOBILISSIMI CAESARES.

Maximiani geſta in Gallia, & Germania.
Thebæa leg. martyrium.

MAximianus Imp. primò quidem ſuperatis Alpibus, cùm Agaunum veniſſet vota concepit, ſacrificia Ioui Pœnino obtulit, omnem exercitum luſtrauit, quibus ſacrificiis cum intereſſe, aut frui nollet Thebæa legio, quam paullò ante Diocletianus ex Thebaide, vbi præſidium agitaret deduxerat, Duce Mauritio, & in Occidentem miſerat, primò decumari, priſtino militiæ more reuocato, poſteà, cùm in ſuſcepta fide Chriſti perduraret, integram interfici mandauit, pauci inde elapſi ſunt. Tum in Amandum, & Aelianum profectus, in deditionẽ vtrumq; accepit, Gallos agreſtes exarmauit, agrorum cultui priſtino reddidit, tum verò Allemannos vltra Rhenũ progreſſus multis præliis fregit, regionẽ eorũ, ferro, flamaq; vaſtauit, tropæa in media Germania cõſtituit, barbaras nationes, præſertim Francorũ, deditas, &

ſub-

ſubactas in Galliam, quæ multis locis, propter frequentes irruptiones hoſtium, haut perinde cultæ erant, tranſtulit, agrisq; cõſignauit. Vnde Panegyriſtes. *Quid loquar intimas Franciæ nationes, iam, non de ijs locis, quæ olim Romani inuaſerant, ſed à propriis ab origine ſui ſedibus, atq; ab vltimis barbariæ litoribus auulſas, vt, in deſertis Galliæ regionibus collocata, etiam pacem Romani imperij cultu iuuarent, & arma delectu.* Qui fuerint agri, & loci in quibus Franci collocati, alibi oſtendit, *Tuo, Maximiane Auguſte, nutu, Neruiorum, & Treuerorum arua iacentia lætus poſtlimino, & receptus in leges Francus excoluit.* Pax ita aliquanta R. prouinciis fuit, commiſſis inter ſe barbaris nationibus. Vnde Belgicus ille Orator. *Furit,* inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum: Gotthi Burgundios penitùs exſcindunt: pro victis rurſus armantur Allemanni:* Itemq; *Teruingi pars alia Gotthorum, adiuncta manu Taifalorum, aduerſum Vandalos, Gepidasq; concurrunt.* Poſteà, *Burgundiones Allemannorum agros occupauère, ſed ſua quoq; clade quæſitas Allemanni terras amiſere, quas repetunt.* Nec tamen iſta niſi ad præſentiam Maximiani, vbi procul eſſe notuit ſubitò arma in Romanos contulère Allemanni: Rhætias, Heluetiam, Rauracos, Sequanos perraſtarunt, vrbes, & caſtella funditùs euerterunt, vicos incenderunt, ferro, & occidione paſſim graſſati ſunt, in Lingones vſq; promouerunt. Obuius cum exercitu Cæſar Conſtantius factus, pulſus, fugatus, & fuſus. Ipſe ſaucius, occluſis opidi Lingonum portis, reſti ex mœnibus ſubmiſſo, attractus, vix hoſtium manus euaſit. Collecto tamen animo, & copiis: quæ dies profugum viderat, eadem hoſtium victorem accepit. Vix enim horis quinq; delapſis, ſuos pro victoria, & præda: Gallos pro ſalute, & libertate cohortatus, talem in hoſtes incautos, & præterita victoria

Barbari, ſiue Franci in Galliam tranſlati.

Barbarorum inter ſe bella.

Allemanni rurſum Heluetiam, & Galliam inuadunt.
A.D.N. CCXCIV.
Eutrop. Breuiar. IX.

ſecuros impetum fecit, vt, Sexaginta millibus contrucidatis, reliquos in fugam coniecerit. Qui cùm ſe pariter collegiſſent, inq; Vindoniſſæ campis in Heluetia cōſediſſent, aliosq; ex Germania cōuocaſſent, ſecundo prælio ſic rurſum adflixit, vt ne reliquiæ quidem Allemannorū in Heluetia, aut Gallia remāſerint, omnibus qui hoſtili eſſent animo vltra Rhenum profligatis. Hinc illa Oratoris exclamatio. *Quid memorem Lingonicam victoriam, & Imperatoris vulnere glorioſam? Quid Vindoniſſæ campos hoſtium Strage completos, & adhuc oſsibus opertos?* Ita exiguo tempore Cōſtantius, duobus præliis feliciter patratis, non ſolùm Galliarum, & vtriuſq; Germaniæ limites reſtituit, ſed etiā quæ vaſtarant caſtra, & caſtella Allemanni, toto Rheno, Danubioq;, reparauit, vt antè partim oſtēdimus. Indicat Aeduus panegyriſtes. *Toto,* inquit, *terrarum orbe, non modò quà Romanus limes, virtute veſtra recepto, ſed etiam quà hoſtilis, edomito, cùm toties proculcata eſſet Allemannia, toties obſtricta Sarmatia, Virtungi, Quadi, Carpi toties profligati, ſubmittēte ſe Gottho, pace petenda, ſupplicante per munera Perſarū rege, vrebat animum vna illa tanti imperij contumelia, quòd Britannia adhuc in poteſtate Carauſii eſſet.* Item. *Partho vltra Tigrim redacto, Dacia reſtituta, porrectis vſq; Danubij caput Germaniæ, Rhætiæq; limitibus.* Verus, & antiquus Rhætiæ primæ terminus Danubij fons, Ptolemæo teſte. Eumenius quoque. *Nàm quid ego,* inquit, *alarum, & cohortium caſtra percenſeam, toto Rheni, & Iſtri, & Euphratis limite reſtituta? quot vbiq; muri, vix repertis veterum fundamentorum veſtigiis, excitantur?* Paullò poſt. *Nunc demum iuuat orbē ſpectare depictum, cùm in eo nihil videmus alienum.* Atq; hunc ortū, hæc geſta Allemannis nomine, genteq; promiſcuis fuiſſe putauerim, cùm Germani, iidem nationis vniuerſæ; modò

Pugna vindoniſſenſis in Ergouia.

Romani Imperij limites per Conſtātium Cæſ. reſtituti. Itemq; vrbes & caſtella.

Lib. III. *Coſmog. Oratione ad Præſidem Galliæ pro reſtaurandis Menianis ſcholis.*

Alle-

Allemãni,ſumto nouo vocabulo, paſſim ab integris ſcriptoribus nominentur. Et quãuis nominis deriuatio Quadrati certa eſſe poſſit; virtutis tamen origine potiùs exiſtimauerim. Vt enim primi qui Rhenum traiecerunt, Galloſq; ſedibus expulerunt, Germani, hoc eſt, planè viri, re fortiter geſta, nomen inuenerunt, auctore Tacito: ita qui Romanorum ſeruitutem, potentiamque vltra ferre non potuerunt Allemãnos, hoc eſt, omnes viros dictos credibile iudicaro. In quam ſententiam veniſſe etiam Gottfridus Viterbienſis videtur, his verſibus.

Germani nominis origo.

Libello de morib. Ger.

Item Allemanni.

Part eIX.

Rhenus ab antiquis deſcribitur eſſe Lemannus,
Indeq; nonnulli dictos referunt Alemannos;
Sed vox æquiuoca nomina falſa parat.
Illud ego nomen alia video ratione.
Quidquid priſca ſonent, quod ſentio, litera promet,
Lector ab hinc capiet, quæ magis apta ſonent
Alle ſonat totum: man, vir. Si Theutona lingua
Hæc duo coniungat, totum vir litera ſignat.
L.geminata ſatis nomina clara facit.

Nàm quod Otho Friſingẽſis Allemannos à Lemanno fluuio quem eum eſſe dicit qui ex lacu Tigurino egreſſus in Rhenum exoneratur, Limagum nunc potiùs vocant, fruſtra eſt, ex mei animi arbitrio. Allemannorum porrò cultum, & armaturam his paucis Agathias notat. *Pleriſq;*, inquit, *bello detecta ſunt capita, perpauci caſſide operti, armis decernunt, ſed pectore nudato, & tergis ad infimos renes, amiculo prætereà lineo, partim è corio ſuccincti, & tibias contegunt.*

Lib. I. geſt. Frid. I. cap. VIII.

Lib. II.

Conſtantini Magni præclara facta, & liberorum. Lentienſe bellum iuxta Acronium, & Iuliani Cæſ. inſignes victoriæ.

CAP. IV.

Imp. an. XXX

C. AVR. VAL. FLAVIVS CONSTANTINVS IMP. I. P. R. CHRISTIAN. IN OCCIDENT.

COnſtantio Cæſ. Eboraci in Britannia mortuo, cùm iam antè Diocletianus, & Maximianus imperio abiiſſent, ilic Orientis, hic Occidentis, Conſtantinus, qui poſteà, cùm primus Imperatorum Chriſtianam pietatē cepiſſet, confirmaſſetq́;, meritis ſuis Maximus dictus eſt, regnare in Occidente cæpit feliciter. Is primò contra Francos bella habuit, quos præliis aliquot fractos, eorum reges etiam beſtiis pro munere obiecit, contra verò Bructeros, Cheruſcos, Vargiones, Tubantes Allemannorum gentes eam victoriam cōſecutus eſt, vt dixerit Nazarius panegyriſtes, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immorari liceret, diem integrum abſumturum, quo factum modo vt quietem ab his hoſtibus toto propè imperio habuerit. Conſtantini liberi primùm ex parte à vera pietate diſceſſerunt, tùm verò paternam virtutem minimè conſecuti ſunt. Ille barbaris ſubiugandis fortitudinis exempla reliquerat: Hi ſuo ſe ſanguine commacularunt. Conſtantinus maior natu, cum Conſtante minore Hiſpanias, Galliam, Italiā, Africam Illyricum, Græciam, prouincias teſtamento acceperunt. Orientis imperium Conſtantius, & eius caput

A. D. N. CCCVII. Eutrop. Breuiario X. Conſtantini contra Allemannos victoria.

A. D. N. CCCXXXVII. Zoſimus lib. II. Eutrop. X. Breuiario.

Con-

Conſtantinopolim, cum Thracia & AEgypto. Nec longa fuit concordia fratrum. Orta inter Conſtantinum, & Cõſtantem de Italia controuerſia, Conſtantino apud Aquileiam interfecto, Conſtans, cuius fraude perierat, totius Occidentis imperium adiit

R. Imperij diuiſio inter Conſtantini liberos.
A D.N. cccxl.

FLAVIVS CONSTANS IMP. II. P.R. IN. OCCID.

Imp. ſolus an. IX. m. IX. d. IX.

IPſum aliquamdiu firmum, quamdiu ſcilicet virtuti locum fecit; Vbi ſe indignis amoribus adligauit, venationibus, & luxuriæ tradidit, anſam ſimul Magnentio Comiti ipſius occidendi, & imperij per vim occupandi obtulit. Magnentius ſtatim Decentium, & Deſiderium fratres Cæſares nuncupauit: Huic Hiſpaniarum regna: illi Gallias imperio adminiſtrandas dedit. Imperij verò ſummam ſibi reliquit. Bellauit Decentius cum Allemannis improſperè. *Chonodomarius* ait Ammianus, *rex Allemannorum, & Decentium Cæſarem ſuperauit, æquo Marte congreſſus, & ciuitates multas claras vaſtauit, & opulentas.* Magnentius verò cum Conſtantino, qui iam ſolus, legitimus orbis R. arbiter, congreſſus in Pannonia, primò ſuperatus eſt, tùm ſecundò prope Ticinũ victoriam adeptus multis poſt præliis fractus, dilabēte paullatim exercitu, ſeipſum Lugduni interemit. Primo ſanè prælio vires Imperij concidiſſe, auctor Aurelius Victor. *Conſtantius,* inquit, *cum Magnentio in Pannonia apud Murſam dimicans, vicit, in quo bello, penè numquàm amplius Romanæ conſumtæ ſunt vires, totiusq́; imperij fortunæ peſſumdatæ.* Magnentiano bello confecto, Occidentis totius, cum Oriente compos factus

Tyrannidem tenuit an. III m VI. dies aliquot.
A. D. N. ccc.l.
Lib. XVI. hiſt.

A. D. N. cccliii.
In Epit.

FL. CONSTANTIVS II. IMP. III. P.R.

Imp. an. VIII.
A D.N. cccliii.

IN Gaudemadum, & Vadomarium fratres, Allemannorum reges, qui crebris excurſibus, & libertate ciuilis

Ammianus. Lib. XIV.

præteriti belli, Galliam, Heluetiam, Sequanos, Rauracos populabantur, arma vertit. Copiis primo vere eductis, in Rauracis, Rheni ripas inſedit, ne flumē nauium compage coniungeret, hoſtium accidentibus telis, in morem grandinis, prohibitus eſt. Cùm ea ratione quid potiſſimum in hoſtes moliretur dubitat, ex indice fortè vadoſum, certo loco, flumen agnoſcit. Vnde facilè in hoſtes irrumpere licuiſſet, niſi præcipui militiæ ordines ex Allemannorū gente, popularibus peperciſſent; & reges, mutato conſilio, veniam delictorum quæſiuiſſent, quam Imperator, aduocata militum concione, haut grauatim, certis condicionibus, dedit, & fœdere icto muniuit. Inde Mediolanum in hiberna diſceſſit. Nec multò poſt Lentienſibus bellum indixit, eadem cauſſa. In Rhætia, Campis Caninis, cùm ſubſtitiſſet, Arbetionem M. Eq. cum copiarum parte, præmiſit, qui Brigantij laci ripas ſublegens, hoſtes eliceret, ſed dum ſpeculatorū, quos miſerat, aduentum negligit, paulloq́; incurioſiùs agit, repentè ab hoſtibus per inſidias circumuentus, vix fuga, & noctis beneficio elapſus eſt, pluri mis interfectis, in quibus tribuni decem. Id ſucceſſus animos hoſtium ſuſtulit, iamq́; Romanorum munimenta, & caſtra oppugnare adauſi, exſcidium ferro, voce, vultuq́ue minabantur, donec Arintheo, Seniunchoq́; Comitibus, & Bappone duce, cum ſelecta Promotorum manu erumpentibus, in fugam fœdiſſimam cōiicerentur. Re in hunc feliciter modum reſtituta, Mediolanum Imperator, vt inſtituerat rediit, apud noſtrates illi monimentum hoc poſitum.

Conſtantius in Rauracis contra Allemannos.

Pacem, & fœdus cum iis fecit.

Lintzgeuuer ad lacum Conſtantienſem.

A. D. N. cccl v.

Bellum Lentienſe.

Ammianus Lib. xv.

Arbetio ab Lentienſibus fugatus. Et ipſi ab Arintheo.

IMP. CAES. VAL.
CONSTANTIO PIO

FEL.INVICTO.AVG.
DIVI CONSTANT.PII.AVG.
FILIO.FOR.CL.VAL.BONO.
REIPVBLICAE NATO.

Dum verò Mediolani Orthodoxis exagitandis, tempus ponit, non minùs frequentibus nunciis concutitur, Allemannorum reges Francorumq́;, omnibus poſthabitis, nemine contra nitente, ad internicionē vaſtare vniuerſa. Itaque animi anxius, cùm nec hoſtibus immittere ſe, nec florentiſſimas prouincias prædæ relinquere, aut perdere, pari vecordia, recuſat, Iulianum patruelem Achaia accire, Cæſaremq́; nominatum Galliæ præficere conſtituit, & VIII Iduum Nouemb eodem anno perfecit. Iulianus Cæſar, exiguo comitatu, Kal. Decēb. Mediolano egreſſus eſt, rectaq́; Taurinos peruenit, vbi Coloniam Agrippinam, quod hactenùs de induſtria fuerat ſilētio oppreſſum, pertinaci barbarorum obſidione occupatam, & euerſam accepit, Inde Viennam diſceſſit, illicq́; aliquamdiu deliberationis nomine moratus, peteretne Francos, & Belgium; Allemannos, recta acie, per Decempagos inuadere potiùs exiſtimauit. Motis igitur Veſontione caſtris, vbi opperiri ſe copias iuſſerat, inde humecto, & nubilo die profectus, cùm aeris, & nebularum intemperies pænè aſpectum ſubducerent, hoſtes ex inſidiis duas propè deleſſent legiones, gnaritudine locorum, & habilitate, niſi clamore attoniti ſocii auxilia præſto contuliſſent. Quod monimento Iuliano in poſterum fuit, inſidias & hoſtium fraudes vndiquaq; cauendi. Cùm verò audiſſet Argentoratum, Breucomagum, Tabernas, Saliſſonam, Nemetas, Vangiones, Maguntiacum, barbaros occupaſſe, eorum territoria

Zoſimus lib. III.

A.D.N. CCCLVI. *Ammianus lib.* XVI.

Straſburg *Breucgmag vicus* *Zaberen.*

 incolere,

Sulſ. Sprer VVormſer. Mentz.

incolere, primò Breucomagum in poteſtatem redegit, tum cum hoſtibus vbiq; occurrentibus congreſſus, partim cecidit, partim in alteram ripam profligauit, quibus ita compoſitis ad Agrippinenſes liberandos diſceſſit, Francisq; pacem petentibus, vrbeq; quam occuparant, reddita, in deditionem ſuſcepit, & in Senonum * opidum demum in hiberna diſceſſit. Vix opidum tenuerat, & per municipia copias diuiſerat, cùm barbari, eius capiendi confidentia, vndiq; Cæſarem inſedêre, nec niſi pòſt triceſimum diem cùm fruſtra omnia tentaſſent, obſidium reliquêre. Exacta ſic hieme, quia licentiùs, & ferociùs agebant, inſultabantq; Allemanni, eos omni ex parte aggredi, & in anguſtias concludere decreuit. Miſſus Barbetio M. Ped. ex Italia, cum xxv. millibus, qui ſecundum Rauracos impetũ faceret, Iulianus cetera copiis cingeret. Sed dum ea conſilia agitantur, inter vtriusq; exercitus caſtra fraude læti barbari, Lugdunum vſque penitrauêre, ægreque ab vrbis mœnibus repulſi, omnia ſubiecta diripuêre. Quod cúm comperiſſet Cæſar aliquot equitum turmis itinera, quibus itineribus erant redituri Allemanni, obſedit, palantesq; & præda plenos impunè cecidit. Quibus geſtis, & præſentia duorum fortiſſimorum exercituum territi hoſtes, alij in Rheni inſulas, plerique in vlteriorem ripam tranſiêre, omnesq; aditus, cæſis immenſi roboris arboribus, intercluſere. At Iulianus, cùm æſtate adulta, vadari flumẽ Rhenum intellexiſſet, Bainobaudem Cornutorum tribunum, cum expedita velitum turba, vt barbaros vrgerent, emiſit, qui traiecto, qua breuia dabant, fluuio, tùm clipeis ſubiectis enati, opera memorabili inſulam occuparunt, remque fortiter geſſerunt, cæſis nullo diſcrimine, aut ſexu hoſtibus, & tota inſula eiectis.

Hodie lutetiam aut Pariſios vocant.

A. D N. cccLVII.

Allemanni prædabundi Lugdunum vſq; pervenere.

Sunt qui hanc inſulã eſſe eam credidêre, quæ infra Schafhuſiam eſt, ego potius Seckingam adfirmarim,

His

In Rauracis enim iſta, vbi tum Iulianus.
Berbetio ab Allemannis Heluetia, Caſtriſq; eiectus, fuſus, fugatus.
Aug. ſupra Baſileam.
Allemannorum coniuratio.
Prælium Argentoratenſe.

His ita feliciter tranſactis, cùm reſtituendis opidis, & caſtellis paullò antè euerſis, animum applicuiſſet Cæſar, & iam Tres Tabernas eduxiſſet, præſidio, & commeatu in annum muniſſet, Allemanni Barbetionem qui ad Rheni ſuperiora, in Rauracis, & Heluetia, caſtra habebat, præcipiti impetu, vallo, munimentisq; eiecerunt, fugientemq; Auguſtam vſque Rauricam perſecuti ſunt: præda, & omnibus impedimentis occupatis. Inde noua inter barbaros coniuratio: Conuenerũt Chonodomarius, & Veſtralpus, tum Vrius, & cum Suomario, & Serapione, Hortarius, omnes reges, maximisq;, quamtum fieri potuit, copiis factis, miſſo ad Cæſarem nuncio, terris abſcederet, virtute ſibi quæſitis, & bello, prope Argentoratum conſedêre. Iulianus nihil territus exercitum primo mane Tabernis eduxit: declinante meridie in hoſtium conſpectum venêre. Ibi cùm quieſcere, proiecto in noctem aggere, Cæſar maluiſſet, prælium, & pugnam milites præoptauêre. Itaq; ordinibus, pro loco, & tempore compoſitis, Cæſariani equites primò fuſi, & fugati; pedites hoſtium impetum excepêre, Cornutis maximè, & Braccatis militiæ peritis, & longo vſu firmatis; contra innitentibus. Ibi veluti torrẽte ad rupem colliſo barbarorum furor, & impotentia ſtetit, donec, ſole decumbente, deficerent, plurimis cæſis, nec paucioribus flumine Rheno ſuffocatis, ceteri fuga per tenebras dilaberentur, Chonodomario ſolo retracto. Iulianus conſenſu omnium Auguſtus, & Imperator ſalutatus. De hoc prælio, & Iuliano Victor *Iſte*, inquit, *in campis Argentoratenſibus, apud Gallias, cum paucis militibus, infinitas hoſtium copias deleuit. Stabant acerui montium ſimiles: fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarius, fuſi omnes optimates, redditus limes Romanæ poſſeſſionis.* Quantæ

In Iuliano

autem fuerint hæ deletæ copiæ ſolus, puto, in numerato habuit Zoſimus, fauoréne huius apoſtatæ, an ex verò? *Quùm nunciaſſent, inquit, exploratores propter vrbem Argentoratum, quæ ad Rheni ripam ſita eſt, infinitam barbarorũ multitudinem tranſieciſſe, ſimul atq; rem cognouit, cum copiis, opere tumultuario, collectis, progreſſus eſt, & conſerta cum hoſte pugna, tropæum longè ampliſſimum ſtatuit, ſexaginta millibus hominum in ipſo prælio deletis, & aliis totidem in Rhenum præcipitatis atq; in flumine exſtinctis.* De Argentorato, ex vico, per eumdem, credo, Iulianum, aut certè Valentinianũ I. qui ſucceſſit, in opidi formam reſtituto, & hac pugna paucis etiam meminit Auſonius, his verſibus

Lib. III.

Cæſorum hoſtium numerus.

In ſua Moſella.

Tranſieram celerem nebuloſo flumine Nauam,
Addita miratus veteri noua mœnia vico,
AEquauit latias vbi quondam Gallia Cannas,
Infletæq; iacent inopes ſuper arua cateruæ.

Adeò inſignem victoriam conſecutus Iulianus ad Tres tabernas regreſſus eſt, prædam, & captiuos in Mediomatrices dimiſit. Inde Maguntiacum profectus ponte fluuium traiecit, & in Allemannis, ferro, flamaq; graſſatus eſt. Vltimò pacem implorauêre, & veniam. Data in menſem decimum. Eius fiducia tres reges Allemannorum qui, bello præterito, auxilia hoſtibus ſuppeditarant, ſupplices, & trepidi ad Imperatoris genua accidêre, conceptisque, ritu patrio, verbis, nihil moturos iurauêre. Imperator rurſus ad hiberna Pariſios, pace in hanc rationem ad tempus firmata, profectus eſt, & ne quid per otium tranſmitteret, tributis recenſendis animum occupauit. Vix hibernis finitis, in Francos, qui Salij dicuntur mouit nihilque adhuc timentes, veluti fulminis turbo, percuſſit: ab oppreſſis quæ voluit impetrauit. Cumque Germanniæ inferiora

Ammianus Lib. XVII.

Iulianus Allemanniam vaſtauit.

Pacem petẽtibus dedit.

Supplices ſuſcepit.

A.D.N. CCCLVIII.

compo-

compoſuiſſet, caſtella, & munimenta euerſa refeciſſet, Rhenum rurſus tranſiit, ſupplicemque regem Suomarium habuit, qui veniam, ea lege, meruit, ſi, captiuis redditis, maleficio abſtineret, alimenta exercitui adminiſtraret. Omnia promtè expleta. Poſt Hortarij regionem petiuit. Miſſi Nectica tribunus ſcutariorum, & Charito, qui captiuum abducerent, cumque pariter captiuos remiſſurum, commeatus largiturum, excisa reparaturum adiuraſſet, dimiſſus eſt. Imperator ex Germania in alteram ripam regreſſus eſt. Verùm omni ex parte attentus, ne præteritorum recordatione, aut ſuopte ingenio erumperent barbari, nouosq; motus concirent, & de fide quorumdam iam dubitaret, Hariobaudem ſpectatæ virtutis, & fidei tribunum, ad Hortarium regem, ſpecie legationis, dimiſit, qui poſteà quæ agitarentur, per barbarici ſermonis notitiam inueſtigaret. Ipſe temporis intereà quod eſſet, reparandis opidis, caſtellis, horreisq; nouis conſtruendis, in quæ annonam ex Britannia, & aliis locis, deuectam inferret, abſumſit. Cùm intellecta ab Hariobaude percepiſſet, exercitum Maguntiacum duxit, ponteq; nauibus colligato, in hoſtium finibus improuiſus adparuit, rapiniſque, & incendiis inimicos exercuit, cædeque, & vaſtatione ad regionem cui Capellatij, vel Palas nomen eſt, peruenit, ibique caſtra poſuit, & Macrianum Hariobaldumq; fratres, qui regnum non procul obtinebant, in deditionem ſuſcepit. Hos rex & ipſe Vadomarius ſecutus eſt, cuius erat domicilium contra Rauracos. Is Conſtantij Imperatoris literis, & cõmendatione, antiquaq; clientela notus, non tàm culpæ alicuius adfinis, quàm deprecator pro Vrio, Vrſicino, & Verſalpo regibus aduenit. Cum etiam legatos, qui pacem exorarent, miſiſſent,

Tenebat is Palatinatum inferiorem, vt Hortarius ſuperiorem.

A. D. N. ccclix.

Ammianus lib. XVIII.

Nunc pfaltz, vel Palatinatum dicimus.

In Briſgau. & chorthacum am.

Omnibus data. Sicq; hiberna petita At verò Conſtanti us Auguſtus, cùm res in Gallia geſtas, audiſſet, ſiue inuidia, & æmulatione, aut, quia ſic flagitarent rebelles Sarmatæ, & Quadi, ſibi Iulianus mitteret Celtas, & Petulãtes ſtrenuiſſimos militiæ ordines, & exercitus robur, imperaſſet, ægerrimè accepêre milites, concitatisq; poſteà animis, ſeparationem copiarum abnuerunt, vtq; rebellionis pœnã effugerent, Iulianum, qui nihil vmquàm aliud ambiuerat, ex palatio extractum Auguſtum, & Imperatorem magnis clamoribus adpellauerunt, temereq; arrepto ex Cornicularij coruice torque, caput eius pro diademate obuelauerunt. Ipſe renitenti ſimilis, cùm ſe quæ tamdiu deperierat aſſecutum intelligeret, commemoratis pro tempore in militum corona ſuis factis, eorumdemq; volũtate, & animis collaudatis, ad Conſtantium Auguſtum, vt quæ acta eſſent adprobaret, legatos deſtinauit. Cùm hæc ita in Rau racis vbi tum agebat, abiiſſent, in Francorum regiones expediuit, captisq; plurimis, & occiſis, pacem pro arbitrio orantibus dedit, præſidiisq; Rhenani limitis exploratis, & correctis, in Rauracos redit, locisq; reciperatis quæ Allemanni tenebant, vt ſua, iisque pleniore cura firmatis, per Veſontionem, & Sequanos, Viennæ hiematurus abſceſſit. Vbi, dum firmandis conſiliis in futurum, dies impendit, & noctes, & apertonè peteret Marte Conſtantium, an ad concordiam omnibus alliceret modis hæſitabundus ſubdubitat, grauis nuncius animum perculit, Vadomariũ regem à quo nil timebatur in Rhætias propinquas inuaſiſſe, in prædisq;, & rapinis impunè verſari. Ita conſiliis ad tempus poſitis, de vlciſcendo hoſte vnicè ſolicitus, Libinonem Comitem cum Petulantibus, & Celtis qui Allemanno occurrerent, properè expediuit Hoſtem Libino

apud

A.D.N. ccix.

Amm. lib. xx.

Iulianus Imperator, & Auguſtus in Rauracis ſalutatus.

Iulianus in Francos.

Ammianus lib. xxi. Heluetiam, & Tauriacorum pagum.

apud Sanctionem adſecutus. Nulla mora pugnam iniit, primusq́; interfectus eſt, animumq́;, morte comperta, hoſtibus adauxit, validiusq́; irruentibus Romani cæſi, & fugati. Fama fuit Vadomarium regem Conſtantij literis ſollicitatum, his Iulianum rebellionibus in Galliis diſtineret, promiſſo furtim auxilio, & opibus, quibus bellũ duceret. Sed Iulianus cùm ſibi belli moras ſpe, & voluntate longiores interiici animaduerteret, timeretq́; ne Vadomarij exemplum ceteri Allemannorum principes ſequerentur, regem inſidiis præoccupare tentauit, miſſo, quaſi ad amicum, nulliusq́; rebellionis compertum Philagrio Notario cum mandatis, Allemanno literas ne redderet, niſi Rhenũ traieciſſet. Vadomarius ſiue nihil hoſtile timeret, ſiue eadem arte luderet, innocentemq́; confidentia profiteretur, ad vlteriorem ripam in Rauracis inuitatus à Notario acceſſit, moxq́; conuiuio lauto acceptus, dum incautiùs agit, re inopinata, vinculis ſe oneratum perſpicit, indeque in Hiſpanias tranſportatus eſt. Hoc facto ex animi ſententia elatior Iulianus, nihil remittentibus curis, barbaros ſummis viribus opprimere, ne in poſterum reſurgerent, conſtituit; traiectoq́; per noctem Rheno, ne rumore hoſtes in montium, & ſiluarum remotiora, & ſecreta dilaberentur, ferro, cæde, flamaq́; cuncta compleuit. Poſtremò pacem obſecrantes, & firmam quietem pollicitos, data obſidum multitudine, in deditionem ſuſcepit. Tum verò ſic rebus per Galliam compoſitis, hoſtibus omnibus vltra Rhenum ſubmotis, Romani imperij finibus reſtitutis, & nouis præſidiis auctis, & confirmatis, pace vndiq; comparata, defectionem publicè profeſſus, cùm paucis animi ſui ſententiam apud milites explicuiſſet, ad Daciam, & Pannonias præoccupandas profectus eſt, Salluſtio Præfecto

Seckingam eſſe putant quod ita eſt.

Vadomarius rex Allemannus captus per inſidias.

Summa geſtorum Iuliani in Gallia.

 præterio

prætorio Galliarum conſtituto. In Thraciam cùm veniſſet, certum de morte Conſtantij nuncium accepit. Febri, & mœrore contra Iulianum bellum parans acerrimum, in Cilicia contabuerat IV. Non Oct. ita rerum ſolus arbiter triumphabundus

Imp. an. I. m. VII. d. XX. A. D. N. CCCLXI Ammianus Lib. XXII. XXIII. XXIV. A. D. N. CCCLXII.

FL. CLAVD. IVLIANVS IMP. IV. P. R.

Conſtantinopolim ingreſſus eſt, tum ad bellum Perſicum, quod cæperat Conſtantius, ſe accinxit. Perſecutionem interim in Chriſtianos, eiurata religione, quã hactenùs, & toto illo tempore quod in Galliis tranſegit, præ ſe tulerat, nouam, & incognitam molitus. Commiſſa demum cum Perſis pugna, quem Nazareum & Gallileum per contemptum, & ignominiam vocitabat DEVM, & iuſtum vltorem cùm eſſet expertus, telo diuinitùs, tranſuerberatus occubuit VI. Kal. Iulij. Electus militari voto ordinis Domeſticorum

Iulianus diuinitùs interfectus. A. D. N. CCCLXIII. Imp. m. VII. d. XXII.

FLAV. IOVIANVS IMP. V. P. R.

De Valentiniani I. & Gratiani F. Impp. fortiter geſtis, & ſequẽtium Impp. Quando primùm Allemanni Heluetiæ partem occuparunt.

CAP. V.

Iouiano bono magis, quàm ſtrenuo Principi, ſucceſſit V. Kal. Martij,

Imp an. XI. m. X d. VIII. A. D. N. CCCLXIV. Ammianus lib. XXVI.

FLAV. VALENTINIANVS. I. IMP. II P. R.

EOdẽ tempore, veluti claſſicum inſonantibus quatuor orbis cardinibus, ita vndiq; barbaræ gẽtes proximos ſibi limites, perſultabãt. Allemannis quidẽ, vt n dx mihi, vt hactenùs, principium ducatur, pa no rebell

rebellionis cauſa fuit. Legatis eorum ad Comitatum miſſis, dona, ex conſuetudine dari ſolita, leuiora fuêre, quàm ab nouo Principe ſperauerant. Hinc iræ, & indignatio, & proiecta in medium munera per contemtum, indignum iudicantibus petere, aut exſpectare quæ vi conſequi poſſent. Acceſſit Vrſatij officiorum Mag. in eoſdam aſperitas ſæua, & agreſtis. Igitur regreſſi in maiora, & triſtiora apud populares omnia auxêre. Iuſtum, eâ causâ, bellum furentibus, & cæcis cupidine & iracundia, In Rhætiam primò, Heluetiamque, & Rauracos impetum dedêre, & præda, & vaſtatione impunè ſatiati ſunt. Daglaipho quidem in præſens occurreret hoſtibus, mandatum, moxq; cum copiis Imperator ſubſecutus, apud Senonas hiemem habuit. Neque ideò quieuêre Allemanni. Ineunte enim Ianuario, concreta glacie, flumina patrio more tranſuecti etiam licentiùs quàm anteà extra limites graſſati ſunt. Obuij Carietto, & Seuerianus Comites, malè accepti, ille etiam morte interfectus eſt.

Allemannicæ rebellionis cauſa.

Allemanni in Heluetiã, & viciniam.

A.D.N. ccclxv.

Tertius Iouinus Mag. Equ. multis ſecundis ſucceſſibus, rem prolapſam reſtituit, terque prælio, diuerſis locis, & copiis, congreſſus egregiam victoriã reportauit, feliciterque defunctus, Pariſios lætus, & ouans regreſſus eſt; & poſteà Conſul præmij, & honoris loco diſſignatus. Intereà Saxones, & Franci Germaniæ inferiora agitabant, quibus reprimendis dum Valentinianus incumbit, Rado regulus Allemannorum Maguntiacũ inuaſit, & præſidiis vacuam prædatus eſt. Dũ Viticabius Vadomarij filius iuuenis ferox, & inquietus in Rauracis, & Heluetia paria meditatur, forte à domeſtico trucidatus eſt. Et eius morte paullò excurſiones acquieuêre. Sed Valentinianus

Ammianus lib. XXVII. Iouinus Allemannos pluribus prælijs vicit Saxones, & Franci.

A.D.N. ccclxvi.

gentem toties rebellem, tantisq́; Romanorum,& ſocio rum cladibus,& ruinis clarã, ſubiugare, & funditùs euertere cogitans,quàm maximis copiis ex Illyrico, Italiaque concitis, Rhenum cum Gratiano F. traiecit,diebusq́; aliquot emenſis,cùm qui reſiſteret, appareret nemo, ſata, tectaq́; corrupit,& incendit, Apud Solicinium caſtris poſitis demum nuncius fertur certus de hoſtibus: & copiæ ſtatim inſtructæ; variè deinde dimicatum,nòn ſine Romanorum cæde, & Imperatoris periculo. Tandem hoſtes fuſos montium,& ſiluarum latebræ exceperunt, Imperator Treueros, milites in hiberna abiêre. Proximo vere cũ obſides pacis hoſtes dediſſent,ne milites obtorpeſcerent, id quoq́ ad imperij decus,& firmamentum, tùm prouinciarum,& Sociorum tutelam arbitratus, magno animo & opera vtibili, Rhenum omnem, à Rhætiarum exordio ad Oceanum magnis munire molibus inſtituit, caſtra, & munimenta antiqua altiùs extulit,ne vſpiam latêre hoſtes poſſent,nouas turres, & propugnacula, locis oportunis, condidit, quamtum Galliæ porrigitur longitudo cuncta firmauit,etiam vltra Rhenum,operibus ſupra Nicrum caſtra,præſidiaque collocauit, & hoſtium agros præſtinxit. Idem quoque ſecundum Danubium contra Quados, ceterosq́; barbaros fieri mandauit. Sed cùm neq́; ſic compeſcerentur Allemannorum gentes, Macriani præcipuè regis ſolicitatu,& perſuaſionibus adeoque magis, magisq́ue intumeſcerent,barbaras inter ſe nationes committere decreuit.Muneribus itaq́;,& promiſſis Burgundionum animos corrumpens,hominum bellicoſorum, quiq́; immenſæ turbæ viribus adfluerent, proindeq́; finitimis omnibus metuendi eſſent, vt Allemannos vicinos ab vno latere inuaderent,ſe alterum occupaturum, literis inſtigauit,

Valentinianus contra Allemannos Rhenum traiecit.

Allemanni victi.

Sulz op. infra Rotwillã ſiniſtra Nicri ripa.

A. D. N. cccLXVII.

Valentiniani cura & magnitudo animi

Ammianus L. XXVIII

Valentinianus Rhenum munit.

A. D. N. cccLXX.

Barbaros inter ſe committit.

Burgundiones inſtigatu Imp. contra Allemannos.

uit. Paruêre Burgundi, cateruasq; lectiſſimas miſêre, quæ cùm ad Rhenum conſediſſent Romano militi, exſtruendis munitionibus intento, nec armis militaribus accincto, maximo fuêre terrori. Illo in loco, cùm moras aliquamdiu traxiſſent, nec Imperatoris promiſſa, aut copiæ apparerent, ſe irriſos rati, captiuis interfectis, ad ſuos rediêre. Hanc tamen occaſionem Burgūdici apud proximas gentes tumultus, haut quaquàm negligendam putauit Theodoſius Mag. Eq. eius qui poſteà magna laude imperauit, pater. Allemannos enim per Rhætias, & Heluetiam metu Burgundionum palantes, pluribus locis, & congreſſibus cecidit, captiuos in Italiam tranſportauit, & ſede ad Padū, iuſſu Principis, adſignata, ad agrorum cultum compulit. Neque ceſſauit Valentinianus. Sed cùm Macrianum regē, aperto Marte, domare nequiret, quin adultis viribus valentior reſurgeret, ad dolos alios cōuertit, cognitoq; per transfugas, vbi opprimi poſſet, Seuerū pedeſtrium ducē, cum expedita manu, Rhenum nauibus traiicere mandauit, ipſe quoque per nocturnas tenebras, relictis, in altera ripa, impedimētis, enauit. Et regem quidem Macrianum, re ſubita, oppreſſiſſet, niſi milites, ſolita peruicatia, mandatorum negligentes, per rapinas, & incendia innotuiſſent, eademq opera regis transfugio viā aperuiſſent. Imperator cùm ad quinquageſimū lapidē hoſtiles agros inflamaſſet, voti falſus, intemperantia militari, Treueros mœſtus ſe abdidit, captaq; in contrarium ſententia Allemannorum reges, Fraomarium, Hortarium, & Bitheridem, in Comitatum accitos, militū certis ordinibus præfecit & honoribus deuinxit, quamuis Hortarium proditionis conuictū, & cum Mariano conuenire poſteà literis deprehenſum, flama interfecerit. Inde muniendis Rheni ripis perſeue-

Theodoſius M. Eq. Allemannos pluriens vicit.

Valentiniani contra Allemannos eoſdem, cōſilia, & geſta.

Marcell. Lib. XXIX.

Ammian. Lib. xxx. huius monimenti alibi declarata ſententia.

rauit. Dumque apud Baſiliam munimentùm ædificat, Robur vulgò incolis dictum, Illyricę cladis nuncium accepit, cui cùm ſuccurrere nihil potius exiſtimaret, ingruente iã hieme, prohibitus, hoſtibus præterea per Allemanniam nondum pacatis, in ſequentem annum diſtulit. Poſteà Macrianus ad colloquium inuitatus, haut refutauit, magnoque faſtu, & Satellitio, murmureq; circumſonantium clipeorum in medium profectus, non perinde inuitus fœderis oblatas condiciones accepit, & quoad fuit, conſtanter, & cum fide ſeruauit. Iuuentutem poſteà Rhenanam, in qua, nulla dubitatione, Heluetij, ordinibus adſcripſiſſe Valentinianum, & hac quoque parte, Galliæ conſuluiſſe, auctorem habemus Zoſimum *Valentinianus*, inquit, *imp. rebus Germanicis rectè conſtitutis, in futurum quoq; tempus ſecuritati Celticarum nationum proſpicere ſe debere arbitratus eſt. Quapropter maxima iuuenum multitudine, tùm de barbaris Rheni adcolis, tùm de ſubiectarum Romano Imp. gentium agricolis, collecta, numerisq; militaribus adſcripta, ſic eos in bellicis rebus exercuit, vt horum militum exercitationis & experientiæ metu, totos nouem annos, nemo Transrhenanorum ſubiecta Romanis opida vexarit.* Hæc Zoſimus, quamuis annorum numerus parum conſtet. Pubeſcente vere, relicto in Gallia Gratiano, quem Auguſtum, ſalutauerat, militari arbitrio, & conſenſu Valentinianus Treueris mouit, Illyricumq; iter, nulla mora, corripuit, Carnutumq;, paucis diebus peruenit, vbi cùm Quadorum legati, in conſiſtorium admiſſi, paullò ferociùs, quàm ſupplices decebat, eſſent prolocuti, ita efferbuit vt, ſuffocatis vitalibus, paullò poſt morte deceſſerit. xv. Kal. Decemb. relictis in Occidẽte

Valentinianus iuuentutem Rhenanam, in qua Heluetij, ordinibus adſcripſit. Lib. III.

A.D.N. ccclxxv.

F.L. GRATIANO. ET. FL. VALENTINIANO. II. IMPP. VII. P. R. F. F.

Mors

MOrs Valentiniani inſignium calamitatum quæ poſteà orbem R. concuſſerunt adeoque oppreſſerũt, principium fuit. In Oriente quidem Alani, Hunni, Gotthiq́; in Occidente Allemanni Lentienſes arma primi in manus ſumſere, Rhætiis Heluetiæque finitimi. Hi fœdere poſthabito, cùm per anni tempus Rhenus concreuiſſet, in ripas vlteriores euaſerunt, Celtasq́;, & Petulantes propulerunt, mox ad ſua ſe prædis onuſti receperunt. Vbi verò audiuêre magnam exercitus partem Gratiani, in Illyricum, contra barbaros, Valenti Imp. auxilio abijſſe, tum verò animis, armisq́; exſultare cœperũt, veluti voti compotiti, & rerum domini. Collectis igitur omnium pagorum incolis, ad quadraginta bellatorũ millia, alij ſeptuaginta fuiſſe prodiderũt, rerumq́; ſucceſſu, & opibus inflati, Rhenum proruperunt, & in Elſatiam prope Argentuariam caſtra metati ſunt. Gratianus, reuocatis quantocyùs cohortibus, alijsque, quas in Gallia retinuerat, coniunctis, Narmienum parti copiarum præfecit: partem aliam Mallobaudi Domeſticorum Comiti commiſit. Iamq́; copiæ inſtructæ in pugnam ruiſſent, niſi Ducũ diſcordantia cõtineret: hoc, in hoſtes ruendum: illo, trahendum bellum, dum deferueſceret barbarus tumor, tutiùs aſſerente. Mallobaudes tandẽ obtinuit, & in hoſtes commota ſigna, eaq́; virtute pugnatũ, vt ex tãto numero vix quinq́; millia euaſerint, quæ tamen plus poſteà laboris, quàm integri diſcriminis attuliſſe crediti ſunt. Cùm enim in montes * proximos ſe coniecisſent, fruſtra imperatorem diu habuerunt. Demum inſiſtente exercitu, cùm nullus ſaluti locus ſupereſſe videretur, ſupplices deditionẽ fecêre, & in militiã allecti ſunt. *Lentienſes*, inquit, Ammianus *intentum*

Impararunt ſimul an. VII m. IX.
A. D. N. ccclxxvi.
Lentienſes in Heluetiã, Rauraces, & Sequanos ſolita leuitate.
A. D. N. ccclxxviii

Horburg prope colmariam.
Prælium Argentuarienſe, prope Colmariam in Elſatia.

A. D. N. ccclxxix.

Iuraſſum, Vogeſum, Alpes Rhæticas.

Lib. xxxi

Lib. XXXI.

Gratianum iugulis ſuis, omni perſeuerandi ſtudio, contemplantes, poſt deditionem quam, ſupplici prece, impetrauêre, oblata, vt praceptum eſt, iuuentute valida, noſtris tirocinijs permiſcenda, ad genitales terras innoxij abire permiſſi ſunt. Partem crediderim domos rediiſſe. Nàm quin ex hac, aut alia Allemannorum gente in Heluetiam, & Rauracos traduxerit, agriſq́; conſignatis, terram colere, riparum curam tenere, vacua complere iuſſerit Gratianus, illâ, quam apud eumdem Imp. orationem habuit Auſonius Burdegalenſis, negari non poteſt. *Voca,* inquit, *Germanicum, deditione gentium. Allemannicum: traductione captorum: Vincendo, & ignoſcendo, Sarmaticum.* Nec enim alio, quàm hoc tempore, neque alia in loca hæc traductio facta. Sæpe alias in Heluetiam Rauracos, Sequanos, Galliamq́; propè totam barbari ex Germania impreſſiones fecêre, vrbes, opida, caſtella, diripuêre, vaſtauêre; tamen hactenùs ſemper, aut virtute Imperatorum repulſi, aut ſuapte in Germaniam vltra Rhenum regreſſi, numquàm in Heluetia, aut Gallia ſuperiore, fixas ſedes collocare potuerunt, quod ex enarratis huc vſque Impp. factis, & bellis manifeſtum eſt. Atque ita prima fuit Heluetiæ, vt libertatis, ita agrorum imminutio, Allemannis ſub tributo totum propè Tigurinum pagum, à Rheno, ad Vrſam occupantibus. Quamuis nō ignorem magnam eius iam pagi partem Rhætiæ primæ attributã, & proinde in prouinciæ formam, vt illa, redactam. Gratiano interfecto

Allemanni in Heluetiã & Rauracos à Gratiano Imp. traducti.

Pro gratiarum actione Coſ.

Eorumdem in Heluetia ſedes.

FL. VALENTINIANVS II. IMP. VIII. P. R.

legitimus Italiam tenuit. Maximus verò, cuius inſidiis, optimus, & ſanctiſſimus adoleſcens interemtus fuerat Gallias per aliquot annos habuit. Quo apud Aquileiam vita, &

Imp. an. VIII *m.* VIII. *dies.* XXVIII.
A. D. N. CCCLXXXIII
A. D. N. CCCLXXXVI.

imperio

imperio ſpoliato, Eugenius pariter tyrannus, fauore Arbogaſtis Comitis, Valentiniano etiam Lugduni per fraudem ſuffocato, Imperium Occidentis inuaſit. Sed non multò poſt & ipſe interfectus. A. D. N. CCCXCIV.

FL. THEODOSIVS. MAGNVS. IMP. IX. P. R. *Imp. in occidente m. VII.*

cùm iam aliquot annos Orienti, præfuiſſet, in vtroq; orbe rerum ſummam conſecutus eſt. Nec multò poſt vita, & imperio functus, relictis Oriente Arcadio: in Occidente Honorio filiis Impp. vtroq; ſub Fl. Stilicone, vtriusq; militiæ duce. Annales Heluetiorum referunt, Heluetios à Theodoſio quidem contra Eugenium tyrannum, cui cetera in Gallia parebant, ſponte ſtetiſſe, eam maximè ob cauſſam, quòd eius vilitatem aſpernarentur, vtpotè, ex officiorum notario, factione Arbogaſtis, in Imperium adſumti, tum etiam impietatem reſpuerent; quòd ſub eo gentilium, & idolorum reſtituerentur paſſim, cultus, & cerimoniæ. Ad id verò inductos, & perſuaſos cōcionibus, & hortamentis cuiuſdam monachi, qui, ea de cauſſa, ex Italia, in Heluetiam deſcenderat; qui cùm ſe deniq; cum Theodoſio omnibus copiis coniunxiſſent, præcipuam victoriæ cauſſam eidem Imperatori præbuerint, vnde ab illo, & poſteris eius priuilegia multa acceperint, & immunitates, in primis verò vt ſuis legibus, & modo viuere poſſent. Omnis exactionis, & vectigalis expertes. Quidquid eius ſit, priuilegiis his diu vti, aut frui non potuerunt, barbaris vndiq; opprimentibus, Romanumq; nomen, vt leges, radicitùs exſtirpantibus; vt iam videbimus.

Nicolao Schradino teſte qui bellum Sueuicū ſcripſit carmine Heluetij pro Theodoſio contra Eugenium, & quare. Vide Baronium Tomo IV. Annal.

Barbarorum vndiq; irruptiones, & Galliæ, & Heluetiæ ruina, tum Burgundionum in hac ſedes.

CAP. VI.

FL. HONORIVS IMP. X. P. R.

Imp. an. XXVIII. m. II. A. D. N. CCCXCV. *Stilico barbaros compreſſit. IV. conſulatus eius.*

DEfuncto ſtatim Theodoſio Sueui Rhætias, Franci Belgium, Britanniam Scoti, & Saxones tentauêre. Fl. Stilico Comes compreſſit hos gentium motus fortiter, & prouincias feliciter reſtituit. Auctor Claudianus eorum temporum poeta princeps, panegyri quam ad Honorium Imp. cecinit, vbi his Imperatorem adloquitur, de Stilione memorans,

Hunc tamen inprimis populis lenire feroces,
Et Rhenum pacare iubes. Volat ille citatis
Vectus equis, nullaq; latus ſtipante caterua,
Aſpera nubiferas qua Rhætia porrigit Alpes
Pergit, & hoſtiles, tanta eſt fiducia, ripas
Incomitatus adit, totum properare per amnem:
Attonitos reges humili ceruice videres:
Ante ducem noſtrum flaui ſparſere Sugambri,
Cæſariem, pauidoq; orantes murmure Franci
Procubuêre ſolo: Iuratur Honorius abſens,
Imploratq; tuum ſupplex Alemannia nomen.
Baſtarnæ venêre truces, venit accola Siluæ
Bructerus Harciniæ, latisq; paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquêre Cheruſci.
Accipit ille preces varias, tardeq; rogatus
Annuit, & magno pacem pro munere donat.
Nobilitant veteres Germanica fœdera Druſos.

Marte

Marte ſub ancipiti ſed multis cladibus empta.
Quis victum meminit ſola formidine Rhenum.
Quod longis alij bellis potuêre mereri,
Hoc tibi dat Stiliconis iter.

Eadem clariùs, illâ quam ipſi Stiliconi laudationem dixit. *Paneg. I.*

Miramur rabidis, hoſtem ſuccumbere bellis,
Quùm ſolo terrore ruant? non claſsica Francis
Intulimus; iacuere tamen: non Marte Sueuos
Contudimus quceis iura damus. Quis credere poſsit?
Ante tubam nobis audax Germania ſeruit.
Cedant, Druſe, tui, cedant, Traiane, labores:
Veſtra manus quidquid dubio diſcrimine geſsit,
Tranſcurrens egit Stilico, totidemq́ diebus
Edomuit Rhenum, quot vos potuiſtis ab annis.
Quem ferro, alloquiis: quem vos cum milite, Solus.
Impiger à primo deſcendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus, & iuncta paludibus ora
Flumineum perſtrinxit iter: ducis impetus vndas
Vincebat celeres, & pax à fronte profecta,
Cum Rheni creſcebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, crinigero flauentes vertice reges,
Qui nec principibus donis, precibusq́ vocati
Paruerant, iuſsi properant, ſegniq́ verentur
Offendiſſe morâ, tranſuecti lintribus amnem,
Occurſant vbicumq́ velis. Nec fama fefellit
Iuſtitiæ, videre pium, vidêre fidelem.
Quem veniens timuit, rediens Germanus amauit.
Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tàm ſupplice vultu,
Captiuæq́ rogant, quàm ſi poſt terga reuincti,

Ita lego, & diſtinguo. malè vulgata. Vt & ſuperiora. Duo enim Rheni oſtia de quibus Tacitus, alij. Iſta de Francis, quorum reges ab antiquitate crinigeri, ad Petrum vſq; Lombardum, ſunt qui, tirrigero, malint legere. In eadem ſententia, & verbis Herodianus lib. hiſt. VI.

Tarpeias preſſis ſubeant ceruicibus arces.
Omne quod Oceanum, fonteſq; interiacet Iſtri
Vnius incurſu tremuit: Sine cæde ſubactus
Seruitio Boreas, exarmatiq; Triones.
Tempore tàm paruo, tot prælia, ſanguine nullo,
Perficis, & Luna nuper naſcente, profectus,
Ante redis, quàm plena fuit: Rhenumq; minacem,
Cornibus infractis, adeò miteſcere cogis,*
Vt Salius iam rura colat, flexoſq; Sugamber*
In falcem curuet gladios, geminaſq; viator
Quùm videat ripas, quæ ſit Romana requirat.*
Vt iam trans fluuium, non indignante Caico,
Paſcat Belga pecus, mediumq; ingreſſa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.
Vt procul Harciniæ per vaſta ſilentia ſiluæ
Venari tutò liceat, lucoſq; vetuſta
Relligione truces, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impunè bipennes.
Vltro quin etiam, deuota mente, tuentur,
Victoriq; fauent. quoties ſociare cateruas
Orauit, iungiq; tuis Alimannia ſignis?
Non doluit contemta tamen, ſpretoq; receſſit
Auxilio, laudata fides. Prouincia miſſos
Expellet citiùs faſces, quàm Francia reges,*
Quos dederis, acie nec iam pulſare rebelles;*
Sed vinclis punire licet. Sub iudice noſtro
Regia Romanus diſquirit crimina carcer.

Numquàm fractis, Nec enim Rhæti vmquàm ſatis domiti apud quos eius fluminis ortus.
Franci Salij dicti.
Duæ Rheni ripæ, altera ſiniſtra, ſiue Romana, quæ in Gallia altera barbara quæ in Germania. Hac ſuper re lib. 1. c. vlt.
Transrhenana ſiue antiquæ.
Ita lego & interpretor, bello & exercitu præliiſq;.
Malè hæc omnia in vulgatu & corruptè.
libell de bello Getico.

Alio loco, ſuper hac Stiliconis nobili expeditione.

Vllane poſteritas credet? Germania quondam
Illa ferox populis, quæ vix inſtantibus olim
Principibus tota potuit cum mole teneri;

Iam ſeſe placidam præbet Stiliconis habenis.
Vt nec præſidiis nudato limite tentet
Expoſitum calcare ſolum, nec tranſeat amnem, *Rhenum.*
Incuſtoditam metuens contingere ripam.

Et ſanè quamdiu huic Comiti fides, & in Imperatorē ſuum amor & conſtantia fuit, Occidentis imperium, (de eo mihi ſermocinatio, Orientale eadem cauſſa perdidit) forte, & imperterritum. Vbi ſemel purpuræ auram imbibit, deque regno filio Eucherio parando cogitare cæpit, non ſolùm prouincias omnes efferatiſſimis nationibus prædæ, ludibrioque expoſuit, ſed etiam exitium ſibi, filioque accelerauit. Oroſius ſincerus, & inculpatus, vt vita, ita ſcriptis, in pauca huius rei tragœdiam contulit. *Intereà Comes Stilicho Vandalorum imbellis, auaræ, perfidæ, & doloſæ gentis genere editus, parui pendens quòd ſub Imperatore imperabat, Eucherium filium ſuum, ſicuti à pleriſq; traditur, iam indè Chriſtianorum perſecutionē à puero, priuatoq́; meditantem, in imperio quoquo modò ſubſtituere nitebatur. Quamobrem Alaricum, cunctamq́; Gotthorum gentem pro pace optima, & quibuscumq; ſedibus ſuppliciter, & ſimpliciter orantē, occultè fœdere fouens, publicè autem, & belli, & pacis copia negata ad terendam, terrendamq́; rempublicam reſeruauit, Præterea gētes alias copiis, viribusq́; intolerabiles, quibus nunc Galliarum, Hiſpaniarumq́; prouinciæ premuntur, hoc eſt, Alanorum, Sueuorum, Vandalorum, ipſoq́; ſimul motu impulſorum Burgundionum, vltrò in arma ſolicitans, deterſo ſemel R. nominis metu, ſuſcitauit, eas interim Rheni ripas quatere, & pulſare Gallias voluit, ſperans miſer ſub hac neceſſitatis circumſtantia, quia & extorquere imperium genero poſſet in filium, & gentes barbaras tàm faſile comprimi, quàm commoueri valerent. Itaq; vbi Imperatori Honorio, exercituiq́; R. hæc tanto-*

Stiliconis ambitu, & ſcelere Imperium R. perditum, tantum inſtar in vno. Lib. VII.

Honoriæ Imp. cui deſponſa Maria Stilicon. filia tum eius ſoror Thermātia; ſed vtraq; obiit priusquam marito iungeretur.

A. D. N. CCCCVIII.
A. D. N. CCCIX. *anno ſcilicet ſequenti.*

rum ſcelerum ſcena patefacta eſt, commoto iuſtiſſimè exercitu, occiſus eſt Stilicho, qui vt vnum puerum purpuram indueret totius humani generis ſanguinē dedit. Occiſus eſt & Eucherius, qui ad conciliandum ſibi fauorē paganorum reſtitutione templorum, & euerſione Eccleſiarum imbuturum ſe regni primordia minabatur. In eandem Stiliconis perfidiam Vrbē pecunia emungentis, vt Alaricum haberet ad omnia paratum, iuſtè exclamauit D. Hieronymus. *Quis hoc credet? quæ digno ſermone hiſtoriæ comprehendent? Romam in gremio ſuo, nō pro gloria, ſed pro ſalute pugnare? imò ne pugnare quidem. Sed auro, & cuncta ſuppellectili vitam redimere? Quod non vitio Principum, qui vel religioſiſſimi ſunt, ſed ſcelere ſemibarbari proditoris, qui noſtris contra nos opibus armauit inermes.* Et Rutilius haut malus auctor.

Itinerario II.

Quo magis eſt facinus diri Stiliconis acerbum,
Proditor arcani qui fuit imperij.
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes,
Crudelis ſummis miſcuit ima furor
Dumq; timet quidquid ſe fecerat ipſe timeri
Immiſit Latiæ barbara tela neci.
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem,
Illatæ cladis liberiore dolo.
Ipſa ſatellitibus pellitis Roma patebat
Et captiua prius quàm caperetur erat.

Roma orbis domina ab Alarico capta. A. D. N. CCCX. *Sigebert. chr. Aimo. lib 3*
Crocus Vandalus cum maximo omnium gentium Comitatu in Galliam, & Hiſpaniam penetrauit.

Alaricus igitur cum ſuis Gotthis Italiam vniuerſam ſubegit, & miſerè laniauit, Romamq; orbis dominam, cùm tot ſecula in ſummo flore, & dignitate ſtetiſſet, poſt longam obſidionem deniq; in poteſtatem redegit. IX. Kal. ſeptemb. Crocus verò Vandalorum rex, ſiue monitus Gotthorum exemplo, ſiue à Stilicone ſolicitatus, aut ſua ſpōte, adſumtis ex Sarmatia Quadis, Alanis ex Pannonia, per

Germaniæ mediterranea latè vagatus, non paucioribus partim metu direptionis, aut cædis, partim prædæ libidine ſociis adiunctis, in quibus Marcomanni, Heruli, Turcilingui Allemāni, Saxones, & proximi Rheno Burgundiones, flumine traiecto, pridie Kalend. Ianuarij, Arcadio VI. & Probo Coſſ. auctore Proſpero, horum malorum inſpectore, & locupletiſſimo teſte, in Galliam impetum fecit, longeque per Germaniam primā, & Belgicam ſecundam victoriam exercuit. Maguntiacum, multis hominum millibus interfectis, euertit, Vangiones, Nemetes, Argentoratum, Rauricam diripuit, per Heluetiam, & Valeſiam cæde, prædaq; cuncta compleuit, totaq; Gallia, incendij modo, graſſatus, demum in Hiſpaniam cum copiis impunè penitrauit. Hanc Occidentis vaſtitatem, & ruinam deſcripſit, & deplorauit D. Hieronymus. *Præſentium*, inquit, *miſeriarum pauca percurram: Quod rari huc vſq; reſidemus non noſtri meriti, ſed Domini miſericordiæ eſt. Innumerabiles, & ferociſſimæ nationes vniuerſas Gallias occuparunt. Quidquid inter Alpes, & Pyreneum eſt, quod Oceano, & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gepides, Heruli, Saxones, Burgundiones, Allemanni, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Maguntiacum capta, atque ſubuerſa eſt, & in Eccleſia multa hominum millia trucidata: Vangiones, longa obſidione, deleti: Rhemorum vrbs prępotens, Ambiani, Atrebates, extremiq; hominum Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus, translati in Germaniam. Aquitania Nouemq; populorum, Lugdunenſis, & Narbonenſis prouinciæ, præter paucas vrbes, populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrimis Toloſæ facere mentionem, quæ, vt huc vſque non rueret, ſancti Epiſcopi Exſuperij merita præſtiterunt. Ipſæ Hiſpaniæ iam iamq; perituræ quotidie*

A. D. N. CCCCVI. *In chr. Caſſiod. in chr. Zoſimus lib. VI.*

Archiua Sedunenſis Eccleſiæ.

A D. N. CCCIX. *Proſp. & Caſs.*

Epiſtola data ad Ageruchiam anno 407.

Galliæ vaſtatio miſerabilis.

Lib. VI. *de uero iudicio.*

Vandalorum nomen explicat.

* *Propter frequentiam in ea Coloniarum R. & præſidiorum.*

Orat. ad Theod. Iun.

Peccata cauſa vaſtationis.

Epi III

contremiſcunt. Et Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus *Excogitata eſt*, inquit, *in perniciem noſtram, ac dedecus gens ignauiſſima, quæ de* loco, in locum pergens, de orbe, in orbem tranſiens, vniuerſa vaſtaret. Ac primò de ſolò patrio effuſa in Germaniã primam, nomine barbaram, natione* Romanam, poſt cuius exitium primùm arſit regio Belgarum, deinde opes Aquitanorum.* Pacatus verò. *Vnde igitur*, inquit, *exordiar, niſi à tuis Gallia malis, quas illa peſtis inſederat? haut iniuria tibi vindicas priuilegium miſeriarum.* Meruiſſe verò peccatis Gallias adeoq; orbem R. & ſuis ſceleribus tradi prædæ, pœnæque & ſupplicio barbaris ſanctiſſimi ſuprà memorati Eccleſiæ Doctores Hieronymus, & Saluianus predidêre. *Noſtris*, inquit D. Hieronym. *peccatis barbari fortes ſunt, noſtris vitiis Romanus ſuperatur exercitus.* Poſteà *Infelices nos, qui tamtum diſplicemus Deo, vt per rabiem barbarorum illius in nos ira deſæuiat.* Quàm fuerint Galliarum mores diſſoluti, vitiis omnibus corrupti, Saluianus qui eadem ſemper ante oculos habebat, perpetuam flendi, & lacrimarum cauſſam pluribus perſcripſit. De Aquitanis enim loquens.

Lib. VI. *Galliarum flagitia & deinceps orbis R. totius*

In omnibus, inquit, *Galliis ſicuti diuitiis Aquitani primi fuêre, ſic vitiis. Nuſquàm enim improbior voluptas, nuſquàm inquinatior vita, nuſquàm corruptior diſciplina. Hanc pro muneribus ſacris dederunt Domino retributionem, vt in quantum eos beneficiis ſuis ille ad ſe illexerat ad propitiandum, in tamtum illi flagitiis ſuis laborauerint ad exacerbandum.* Sed hęc multò flebiliùs, & in genere, prioribus libris. *Ipſa*, inquit, *Eccleſia Dei, quæ in omnibus debet eſſe placatrix Dei, quid eſt aliud quàm exacerbatrix Dei? Aut præter pauciſſimos quoſdam, qui mala fugiunt, quid eſt aliud omnis cætus Chriſtianorum, quàm ſentina vitiorum? Quotum enim quemq; inuenies in Eccleſia, aut non ebrioſum, aut non helluonem, aut adulterum,*

Lib. III. *Saluiani querella memorabilis de ſui temporis moribus, quã lege, & rubeſce, & ſtupeſce, noſtra ob flagitia, Dei miſeri-or diam.*

aut

aut fornicatorē, aut raptorem, aut ganeum, aut latronem, aut homicidam; Et quod his omnibus peius eſt, præter hæc, cuncta ſine fine? Interrogo enim Chriſtianorum omnium conſcientiā ex his vel flagitiis, vel ſceleribus, quæ nunc diximus, quotus quiſq; hominum non aliquid eſt eorum? aut quotus quiſq; non totum? Faciliùs quippè inuenies qui totum ſit, quàm qui nihil. Et, quod diximus, nihil, nimis fortaſſe grauius videatur eſſe cenſura; plus multò dicam. Faciliùs inuenies reos malorum omnium quàm non omnium. Faciliùs maiorum criminū, quàm minorum, id eſt, faciliùs qui & maiora crimina cū minoribus, quàm qui minora tantùm ſine maioribus perpetrarit. In hanc enim probroſitatem morum, propè omnis Eccleſiæ plebs redacta eſt vt in cuncto populo Chriſtiano genus quoddam ſanctitatis ſit, minùs eſſe vitioſum. Addit ille plura, tamquàm alter Hieremias peccata populi deplorans, ſtiloque lugubri in memoriam reuocans. Idem firmiter adſeuerat adeò excreuiſſe magiſtratuum iniquitate, Romano in imperio, pauperum, & viduarum oppreſſionem, & contemtum, vt optabiliores ſint viſi barbari, imo plures eos præuenerint, ad ipſos fugiendo. Ait enim, *Intereà vaſtātur pauperes, viduæ gemunt, orphani proculcantur, in tantum, vt multi eorum, & non obſcuris natalibus orti & liberaliter inſtituti, ad hoſtes fugiant, ne perſecutionis publicæ adflictione moriantur: quærentes ſcilicet apud barbaros Romanam humanitatē, qui apud Romanos barbaram immanitatem ferre non poſſunt.* Tu cetera lege, quæ vir diſertiſſimus, & pientiſſimus octo libris, hoc argumento, hoc barbarico tempore, hac ex cauſa complexus eſt, & ad noſtros mores, flagitiaq; compara, & miraberis, vt intereà bellis, diſcidiis, erroribus, fame, peſte plectamur, nos iam pridem Turcis, Tartaris, & ſiquid ſæuius, aut barbarius aliud eſt, prædam non eſſe. Certè vi- Lib. V.

nius Principis diuina virtute, & victoriis hactenùs noſtra ſalus ſtetit. Lugebat hæc eadem iam decennali ſpacio S. Proſper Aquitanici.

In prologo de prouid. Dei.

Heu, cæde decenni,
Vandalicis gladijs ſternimur, & Geticis.
Non caſtella petris, non oppida montibus altis
Impoſita, aut vrbes amnibus æquoreis
Barbarici ſuperare dolos, atq́ arma furoris
Eualuêre omnes. Vltima pertulimus.

Gallos tot barbarorum oppreſſionibus, & ſupplicijs non meliores factos.

Eodem li. v.

At hoc maximo omnium dolore, ſupra dictum optimum Saluianum hábuit, quòd cùm faterentur Galli illa ſibi ob ſua cōtra diuinam Maieſtatem præcipuè commiſſa à barbaris inferri; nō moribus ſolùm obiecundarent priſtinis, ſed in deteriora etiam prolaberentur. Cùm enim eorum tunc temporis ſcelera in medio oppoſuiſſet, vrgere inſtitit. *An fortè falſum eſt, & odiosè potiùs, quàm verè iſta dicuntur? Non oratoria probatione, qua vti alij in cauſis ſolet, vtar, vt producam quoſcumq́ ad probandum, aut paucos, aut extraneos, aut minùs idoneos teſtes: ipſos interrogemus, à quibus acta ſunt. Falſum ſit quod diximus, ſi negarint. Fatentur enim & quidem, quod eſt grauius, ſic fatentur, vt in ipſa confeſſione non doleant. Idem enim nunc eſt animus in fatentibus, qui in agentibus fuit. Sicut tunc non puduit flagitia committere, ſic nunc omninò non pœnitet flagitia feciſſe.* Hæc vera ergo vaſtationis Galliarum vrbium, & opidorum & R. Imperij ruinæ cauſa, ſceleribus, & peccatis expiandis. Alij aliam retulêre, ſed quæ politica, & humani iudicij, nulla Dei iuſtitia imbuti, Crocum eumdem Vandalorum regem, ex matre quæſiſſe quid faciendo Magni conſequeretur nomen. Illam reſpondiſſe. *Si, fili famoſus eſſe in orbe cupis, magnarū ædificia ædiū à maioribus exſtructa deſtrue, egregiaſq́*

Aimo lib. III hiſtoriarum.

vrbes

vrbes deſtruens, eorũ incolas gladio exſtingue. Neq́; enim meliora prioribus potes condere habitacula, aut bellando nominis tui gloriam ampliùs propagare. Hoc rerum, gentiumq́; tumultu, & ruina cùm Burgundi, qui vltra, ſed proxime Rhenum agitabant impulſi eſſent, & in Galliam tranſieciſſent, non, vt aliæ gentes cæde, aut incendiis, vaſtationeq́; debacchati ſunt, ſed quem proximè cæperant agrum, Sequanorum, & AEduorum, tùm verò Heluetiæ eam partẽ, quæ Vrſa, & Rhodano, Iuraq́; includitur, occuparũt, Burgundiãq́; Minorẽ, habita regionis Sequanorũ, & AEduorum ratione, à ſe nominarunt, quod nomẽ ad Imperium vſq; Friderici II. perdurauit, Sunt qui eodẽ tempore agrũ Auenticenſem Nuithones inſediſſe memoriæ tradiderint, quod quàm verum ſit iam non diſputo, & antè huius nominis mentionẽ fecimus. Nuithones inter Sueuorũ gẽtes recenſet Cornelius Tacitus. Regnum verò inſtituerunt Burgundiones, quod à Francis primò, exciſa Burgundionum regum ſtirpe antiqua, euerſum, poſteà reparatum, & in Germaniam, magnam partẽ, translatum, poſtremò in plurimas partes ſciſſum, & diuiſum eſt. De quib. omnibus pluribus agã, ſi prius quæ priſci ſcriptores de Burgundionibus memorata reliquerint, propoſuero.

Burgundiones Heluetiã occuparunt.

Ideò ea Burgundia Minor dicta.

D. *Rhenanus in ſua* Germania. *Lib. de Ger.*

De Burgundionum origine, & progreſſu, conuerſioneq́;.

Cap. VII.

PAuca quæ de Burgundionibus certò, & bona fide, tradita. Plinius inter Germanos numerat, Vandalorum gentem. Tenuêre Vandali quæ inter Viſtulam & Oderam fluuios loca interiacent, vbi ſcilicet hodie Pomerania

Lib. IV.

Tabul V. *Burgundionum ſedes antiqua.*

Pruſſia, Polonia. Ptolemæus Burgundos contra Sannatrios montes iuxta Viſtulam poſuit. Hæc Burgundionum prima, & antiquiſſima ſedes vbi Polonia Minor, inter Morauiam, Daciam, & Hungariam ſuperiorem. Burgundos Druſus, & Tiberius Cæſares poſteà, domita vlteriore Germania, ſecundum Albim habitare iuſſerunt, ex mea ſentẽtia. Sic annuere videtur Iſidorus. *Burgũdiones*, inquit, *quondam à Romanis ſubactis vlteriori Germania, per caſtrorum limites poſiti à Tiberio Cæſare, in magnam coaluerant gentem, atq; ita nomen ex locis ſumſerunt, quia crebra per limites habitacula conſtituta, Burgos vulgò vocant.* In eãdem ſententiam ſupplementum Eutropianum Ad Albim idem Druſus Romana præſidia collocauit, vt ſuprà, vbi de præſidiis actum, perſpeximus. Ex hac verò per caſtra, & habitacula communione cum Romanis, factum eſt vt Burgundionũ poſteri Romanos ſe ſtirpe, & origine iactitarint, non aliter atque AEdui, & Batavi, Romanorum fratres præſe ferebant. Ammianus vbi de literis Valentiniani Imp. ad Burgundios miſſis meminit, *Gratanter*, inquit; *ratione gemina Principis ſunt acceptæ literæ, prima; quòd iam inde temporibus priſcis ſobolem ſe eſſe Romanam Burgundij ſciunt, dein quod Salinarum Finiumq; cauſſa Alemannis ſæpe iurgabãt.* Primus qui poſteà bellum cum iis geſſerit de quo mentio ſit, Probus imp. fuit. Sed cùm adhuc in ſua ſede hoc cap. II. eſt, cum Vandalis. Zoſimus teſtis, vt in Probo ſuprà vidimus. Ab illis ſedibus pulſos per Gotthos, Allemanni in vicinos, & ſuos recepêre; Tempore Maximiani, & Diocletiani, Mamertino auctore, qui cùm multa de concordia vtriusque Imperatoris dictaſſet, labores ſuſceptos narraſſet, famem, annona; peſtilentiam ſalubritate, ipſis ad imperium euectis, mutatas adfirmaſſet, tùm verò opportunè ad imperij

De verb. ſig. *Vnde dicti.*

Lib. XII. *Secunda eorum ſedes.*

Lib. XXVIII.

Burgundi. Rom. ſoboles.

Pulſi à Gothis apud Allemannos ſedes collocauere.

perij pacem bella inter barbaros concitata cõmemorat. *Furit*, inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum, Gotthi Burgundios penitùs exſcindunt: rurſum pro victis armantur Alemanni*, Gotthi iam Antonini Caracallæ imperio noti; *eos enim tumultuariis prælijs dum ad Orientem tranſit deuicerat*, vt refert Spartianus. D. Hieronymus Gotthos ab eruditis antiquitùs Getas eſſe nominatos teſtatus eſt. Gethas trans Æmum apud Danubium ſedes habuiſſe prodidit Diodorus. Itemq́; Xiphilinus. Claudianus plerumque Gethas vocat, quos Eccleſiaſtici ſcriptores γέτας dicunt, *quos Alexander Magnus euitandos pronunciauit, Pyrrhus exhorruit, Cæſar declinauit*. Oroſio teſte. De Gotthorum gentibus Procopius *Gotthicæ gentes multæ quidem, & aliæ fuêre priùs, quàm nunc. Omnium aut maximæ, & potiſsimæ Gotthi, & Vandali, Viſigotthi & Gepedes. Iam dudum & Sarmatæ, & Melanchræni appellati ſunt, qui Gethicas gentes vocent. Qui omnes nominibus quidem inter ſe differunt, cetera conueniunt. Nàm & albi ſunt omnes corpore, flaui comæ, proceri quoq́; & adſpectu probo, legibus quoq́, eiſdem vtuntur.* Quæ verò fuerit Burgundionum vltima hæc, ſecundum Rhenum, altera parte, ſiue in Germania, ſtatio, & ſedes vnus deſſignauit Ammianus ſatis clarè. Bellum Iuliani Cæſaris contra Allemannos ediſſerens *Poſtquàm*, inquit, *ſæpimenta fragilium penatium inflamata, & obtrũcatam hominum multitudinem, cæſosq́; cadentes multos, aliosq́; ſupplicantes, Ventum eſſet ad regionem cui Capellatium, vel Palas nomen eſt, vbi terminales lapides Allemannorum, & Burgundionum confinia diſtinguebant, caſtra ſunt poſita.* Ex quibus apparet Burgundos, ſecundum Mœnum, verſus Vitenbergenſem Ducatum, & Palatinatum tenuiſſe, inter Sueuiam, & Turingiam, eam regionem ſcilicet, quam cùm

Oratione die natali dicta.

A.D.N. CCX.

De Gotthis in vita eius.

Imp. comm. in Geneſim.

Lib. VI.

In Domitiano.

Lib. I.

Lib. III. bell. Vand.

Gotthicæ gentes.

Lib. XVIII.

Burgundiones in Palatinatu Rheni inferiore. Quâ maximè Franconiam ſpectat Pfaltz.

Franci poſt eorum diſceſſum occupaſſent, Franciam, aut Franconiam nominarunt, cū Allemanni cetera quæ propter Acromum, totamq; Harciniam, & Rheni ſuperiora, occuparent. Id quod ſatis expreſſiſſe videtur etiam Procopius, de Gethico bello. *Poſt hos*, inquit, *in Orientem ſolē ſunt Toringi barbari qui Cæſaris permiſſu, ſedes has tenuêre, & ab his Burgundiones haut procul ad Notum ventum vergentes inhabitant: tum Sueui, deinceps & Allemanni gens valida, liberi omnes, & iam diu hæc incolunt loca.* Eaſdem gentes, certis locis, coniunxit Iornandes de Marcomiro Gotthorum rege verba faciens, vt in Sueuos impetum dederit. *Regio*, inquit, *illa Sueuorum, ab Oriente Boiarios habet. Ab Occidente Francos, à Meridie Burgundiones, à Septentrione Toringos, quibus Sueuis tum iuncti aderant Allemanni, ipſiq; Alpes omninò erectas & rigentes habent, vnde nonnulla fluenta Danubium influunt nimio cum ſono vergentia.* Suboleſcente verò latiùs, longiusq; Burgundionum multitudine, cùm, quàm acceperāt, fines vltra, ad Rhenum vſq; ſcilicet, protenderent, Allemanniq; qui beneficium fecerant, pellerentur, bellum inter vtramq; gentem coortum, quod non niſi alterius partis, aut potiùs vtriuſque emigratione noua finitum eſt. Auctor idem Belgicus Orator quoad bellum. *Burgundiones*, inquit, *Allemannorum agros occupauêre: ſed ſua quoq; clade quæſitas Allemanni terras amiſere, quas repetunt.* Sed magis exaſperauit vtramq; nationem Valentinianus Imp. cōcitatis, promiſſo auxilio, & fauore, contra Allemannos Burgundiorum animis, ſuper quā re in hunc modū Ammianus. *Valentinianus*, inquit, *verſando ſententias multiformes, anxia ſolicitudine, ſtringebatur, reputans multa, & circumſpiciēs quibus commentis Allemannorum, & Macriani regis frangeret faſtus, ſine fine, modoq; rem*

Lib. I.

Lib. I. rerum Geth.

Bellum inter Burgundos & Allemannos.

Lib. XXVIII.

Romanam confundentes. Immanis enim natio abinde, ab incunabulis primis, varietate caſuū imminuta, ita ſæpius adoleſcit, vt fuiſſe longis ſeculis æſtimetur intacta, deditq; cōſilia alia, poſt alia Imperatori probanti Burgundios in eorū excitari perniciem, bellicoſos, & turbæ immenſæ virib. adfluentes, ideoq; metuendas finitimis vniuerſis, ſcribebatq; frequenter ad eorū reges, per taciturnos quoſdā, & fidos, vt eiſdē, tēpore præſtituto, ſuperuenirent. Pollicitus ipſe quoq; tranſito cū agminib. Rheno, occurrere pauidis, pondus armorū vitantib. inſperatū. Vandalorū demū aduentu, Rheno traiecto, proximas Sequanorū, AEduorū, Heluetiorū inſedêre, ſicuti diximus regiones De eorū cōuerſione ad Chriſtū ita tradidit Socrates, ſub Valen. III. *Rē planè cōmemorabilē,* inquit, *eodē ferme tempore geſtā cōmemorabo. Eſt gēs quædā barbara, locū trās Rhenū fluuiū incolēs, quos vulgò Burgundiones vocāt. Iſti vitā à Rep. gerēda remotā perpetuò degūt, ſunt autē fabri lignarij oēs, & ex ea arte mercedē, qua ſuſtētāt vitā, adquirūt. Hunnorū gens crebrò in eorū fines inuaſionē faciēs agros depopulata eſt, & cōplures eorū nō raro trucidauit. Itaq; illi non ad hominē vllū auxilij petendi cauſa confugiūt, ſed Dei alicuius poteſtati ſe totos permittere, in animos inducunt. Ac cū mente complecterentur, Romanorū Deum, illis qui eū metuunt & reuerentur, firmū adferre præſidiū; oēs cōmuni cōnſenſu ad credendū in Chriſtum ſe contulerūt: atq; ad ciuitatē quamdā Galliæ profecti, poſtulāt ab Epiſcopo, vt Chriſtianorū baptiſmo donentur. Is cùm illis ſeptē dies præſcripſiſſet ad ieiunādū, eosq; in fide erudiiſſet, octauo die lauacro baptiſmatis tinxit, & cū pace dimiſit. Illi verò animo fidēti cōtra tyrannos gradiūtur: nec ſpes eos feſellit. Quippe Vptaro Hunnorū rege, nocte, cū ſe nimio cibo ingurgitaſſet, medio diſrupto, Burgundiones Hunnos duce carētes adorti, pauci cū permultis, tria n. millia contra decē impetū faciunt, cōmiſſo prælio, victoriā cōſequuntur. Ex illo tēpore gens ea Chriſtianā*

Lib. VII cap. XXX. *Burgundionū ad Chriſtum conuerſio miraculoſa.*

religionem ardenti ſtudio excoluit. Hactenùs Socrates. quæ quàm vera ſint haut perinde certum, & exploratũ habeo. Multa contra nituntur. Nàm primò ſatis conſtat ex ſupra dictis Burgundiones vnà cum Vandalis VI. Arcadij conſulatu in Galliam veniſſe, vt ſub Valentiniano III. fieri nõ potuerit. Deinde verò iam ſub Honorio Imp. cuius res geſtas perſequitur Oroſius Chriſtianos fuiſſe, & in Gallia tenuiſſe, idem ſcriptor inculpatæ fidei, vt qui pleraq; viſa, & perſpecta narrauit, teſtatus eſt. *Prouidentia Dei,* inquit, *omnes Burgundiones Chriſtiani modò facti, Catholica fide, noſtris clericis, quibus obedirẽt, receptis, blandè, manſuetè, innocenterq; viuunt. Nõn quaſi cum ſubiectis Gallis, ſed verè cum fratribus Chriſtianis.* Imò iam antequàm in Galliam tranſirent ſub Anaſtaſio videlicet pontifice Chriſtianæ pietatis cognitionem habuiſſe, ex ea quam is pontifex dedit ad Germaniæ, & Burgundiæ Epiſcopos, epiſtola probabile videri poteſt. Et hæc de Burgundionum ad Chriſtũ conuerſione. Nàm iuris Italici fuiſſe; quod Paullum Iureconſultum tradidiſſe, eo, credo, libro, vbi de huiuſmodi conditionis hominibus memoriam habet, voluit Paradinus, nemo ignorat falſum eſſe, niſi qui Paulli ſcripta, & Paradini alucinationes adhuc minùs intellectas, & perſpectas habet. Quid enim leges, aut iura, vbi vi, & armis diſceptatio erat?

In eadem ſententia, aut errore Sigebertus.

Lib. VII. hiſt.

A. D. N. cccc. I.

Lib. I. P. Libello de antiq ſtatu Burgund.

De

De Regibus Burgundionum, & quando Burgundia in Francorum poteſtatem redacta.

CAP. VIII.

QVi fuerint Burgundionibus reges cùm Rhenum vltra agitarent, & quid præclarè patrauerint etiam perobſcurum. Imperatum regibus ex Ammiano notũ. Eos enim omnes Hendinos cognominatos, ſicuti ſummos Sacerdotes Siniſtas, prodidit memoriæ. Non ſanè quòd perpetuam, & hereditariam poteſtatem haberent, aut exercerent, vt non facilè regno abire cogerentur, ſi videlicet malè geſta reſpubl. ſi prælium aduerſum: ſi alimenta negaſſet ſeges, adeò dignitas potiùs fuit, quàm imperium. Nàm reges in Sequanis primum, regia auctoritate conſtituiſſe poſt videbimus. Antiquiſſimi cùm vltra Rhenum eſſent reges, ſeu potius duces, *Lib. xxviii.* *forte Handtgraf-ſen.*

HVNIMVNDVS.
TORISMVNDVS.
VALDRICVS.
SIGMVNDVS.
BERMVNDVS
VALMIRVS
VVINDERICVS
GANSERVS.
ATHANARICVS. A.D.N. ccclxxxvi.

Athanaricus duxit vxorem Bliſindam, ſiue Beleſindam Marcomiri Francorum ducis filiam, ex qua filios duos habuiſſe dicitur, Gaudiſelũ, & Gundiochum. Parenti ſucceſſit populi arbitrio Gaudiſelus, eoque duce, & auctore ex Germania in Galliam, Rheno traiecto, cum Vandalis, *Franci tunc adhuc in Holandia, Friſia Gueldria, antiqua ſede.* A D N. cccc.vi.

vt ſuprà vidimus, immigratum, & ſedes in Sequanis, AEduis, & Heluetiis captæ. Et facilè aliquandiu tenuerunt, tot tyrannis, gentibus, populis Galliam, aut tenẽtibus, aut lacerantibus, cũ Conſtantinus, Gerontius, Maximus Imperium ſibi in ea vindicarent. Hinc Aquitaniã, & Narbonenſem Gotthi, Franci Belgicam, aut occupaſſent, aut occupare niterentur. Sed vbi Conſtantius Comes primò tyrannos ex Gallia ſuſtulit, Vandalorum reliquias penitùs exhauſit, Gotthos toties rebelles pacauit: demum in Burgundiones qui ſoli ſupereſſe videbantur, arma, & ſigna conuertit, quos, cùm deditionem ante conflictũ feciſſent, non ſolùm iiſdẽ in ſedibus confirmauit, ſed in fœdus, & amicitiã adſumſit, eoq; propenſiùs, quòd Chriſtiani omnes eſſent, barbarosq; aliorũ populorũ mores penitùs exuiſſent, pacatè & piè, vt ex Oroſio, qui eodẽ tẽpore viuebat, & illa ſcribebat, ſuprà vidimus, cum Gallis Romanisq; agitarent, nàm non malos ingenio fuiſſe, ſed candidi, & ſimplicis animi, pluribus locis oſtendit Sidonius qui etiam tunc temporis viuebat. Confirmatis ſedibus Burgundiones, quòd vererentur, ne per ducum factiones, quibus hactenùs, vt regibus, vſi fuerant, reſpublica periclitaretur, more aliarum gentium regem nominare conſtituerunt. Gaudiſelus fuit Athanarico natus.

A. D. N. CCCCXII. A. D. N. CCCCXIV. A. D. N. CCCCXV. *Sig. lib.* XI. *de occid. reg.* *Burgundi in Gallia Romanorum fœderati.* I*n epiſtolis*

GAVDISELVS REX BVRGVNDIONVM PRIMVS IN GALLIA.

A. D. N. CCCCXVIII. *Reg.* A. XIV.

MVltæ is virtutis, & pietatis, eoq; rege maxima fecerunt opes Burgundionũ incrementa. Habuit vxorẽ Theudelindã alij Seudelinbã vocãt, quæ prima corpus S. Victoris Thebæi Salodoro Geneuã tranſtulit, ibiq; Baſilicã eius nominis magnificã cõdidit. Vſus in omnibus conſilio Domitiani Geneuenſis & Ruſtici Octodurenſis

Epiſcoporũ qua de re, ſuo loco. Reliquit filios duos Gũdicariũ, quẽ nonnulli Gundiochũ nominãt, & Sigmundum.

GVNDICARIVS REX BVRGVND. II.

Reg. A. XIX. A. D. N. CCCCXXXI.

MAgno, & bellicoſo animo, ſed quæ illi, gentis q; ſuæ excidij, & interitionis propè cauſa fuit. Nã cũ paucos annos per quietem, & pacẽ, ad exemplũ patris, tranſmiſiſſet, ſiue Francorum ſolicitatu, qui in Belgio progrediebantur, vel ſuapte, quæ res ſecundas comitatur, inſolẽtia, arma arripuit, Prouinciã, Allobroges, Maſſiliã vſq; peruaſit, inde conuerſus in Belgiũ vſq; excurrit, prædã ingentẽ fecit, fines regni longè, lateq; propagauit. AEtius tãdem Comes Galliæ cum imperio à Valentiniano III. præfectus, variis præliis attritum, ad pacẽ repetẽdã adegit, radicitùs gẽtem excisurus, niſi Gotthi in Aquitania, Armorici, in Gallia rebellaſcent, & indies maiores gentiũ, barbarorũq; motus vndiq; concitarentur. Pollebat AEtius Allemannorum copiis, & opibus, quibus & reliquis barbaris timendus erat, qua factũ ratione crediderim, vt non paruã Allemanni, qui alterã Heluetiæ partẽ occupabãt, illi, qua potiebantur Burgundi, vt hoſtili, & rebelli vaſtitatem attulerint. Gundicarius occubuit prælio quod AEtius cũ Atila, Catalaunicis cãpis, iniit, quo etiã Theodoricus Gotthorũ rex interfectus eſt, & centum octoginta hominum millia, cùm paullò ante Sigmundus, qui Sequanis præerat, dum eidem Hunnorum genti occurrere, & cõtra niti conatur apud Baſileam cecidiſſet. Gundicario ſuperfuerunt filij duo Gundericus quẽ Iornandes Gunderiacum vocat, & Hilpericus.

A. D. N. CCCCXXXV *Proſper chronico.* *Sig. lib.* XII.

A. D. N. CCCCLI. *Sig. li.* XIII.

Regnauit an. XXII.

GVNDERICVS REX BVRGVND. III.

HVius, vti nec fratris magna eſt memoria, niſi quòd Theodorico Gotthorum regi auxilio adcurriſſe,

contra Riciarium, Sueuorum regem, ex Callæcia in Galliam erumpentem, memoriæ commendatum eſt, idque rogatu Auiti, qui poſt Valentinianum Occidentis imperiũ acceperat; Eorumq; opibus non ſolùm Riciarium Gallia pulſum, ſed etiam morte adfectum, Sueuos in Hiſpania debellatos, Callæcia, Luſitaniaq; peruaſtatis, inſtitutoq;, pro Riciario Acliulfo rege. Gundericus reliquit filios quatuor. Gaudebaldum, Hilpericum, Guotmarum, & Gaudegiſilum, quem alij Odeſillum nominant.

A.D.N. cccclvi.

GVNDEBALDVS, HILPERICVS, GVOTMARVS, GVNDEGISELVS, BVRGVNDIAE TETRARCHAE.

A.D.N. cccclxiii.

Burgundia in tetrarchias.

Ita in partes regnum paternum diuiſum, ſed nec æqualiter nec animis contentis, quare in partes bifariam ſeceſſero. Gaudegiſelus fratrum minimus Gundebaldo maiori ſe cõiunxit: eos per vim hereditate excludere conati reliqui, iuuenta, tum Allemannorũ auxiliis, proximè quos regni partes ſortiti erãt, feroces, prælium apud Auguſtodunum inierunt. Victus Gundebaldus, ſe ad tàm certos amicos, in tàm fidas, tutasq; latebras contulit, abiectis inſignibus regiis, vt cùm nulla fugæ indicia exſtarent, cæſus in acie creditus ſit. Proinde cùm, veluti confecto bello, rebus ſecuris, & lætis, Transrhenana auxilia domum rediiſſent, victores Viennæ agitarent, ita derepentè Gundebaldus ex latebris erupit, eamq; vrbem obſidio ſic circumuallauit, vt nec fugiẽdi ſpes, nec auxilij fiducia eſſe potuerit. Primo tumultu captum Hilpericum ſecuri percuſſit, vxorem reginam, lapide ad collum colligato, in profluentem præcipitauit, Threnam f. ſeu Mucutumum, vt alij nominant,

Turen. Greg. hiſt. Franc. lib. II.

clauſtro

clauſtro virginali incluſit, ſola Clothilde, quæ minor eſſet, & pulcritudine omnes mortales fœminas ſuperatura videbatur, conſeruata, vnde, eius, & totius regni Burgundici ruina, & exſcidium poſteà deriuauit. Gundemarus, re adflicta, & in extrema ſpe, ſe è turri defendens, ſubiectis ignibus, viuus exuſtus eſt. Ita rerum potitus Gundebaldus, Gaudegiſilo tantùm Burgundiam Minorem ſiue Heluetiam tenente.

GVNDEBALDVS SOLVS BVRG. REX IV.

A.D.N. cccclxxix. Reg. *an*. xxx. A.D.N. cccclxxx. IV.

Nec multò poſt etiam C. Ludouicus apud Francos regnum adiuit, qui cùm regni ſui principio legatos ad Gundebaldum pro pace in Burgundiam miſiſſet, eâdem operâ de egregia Clothildis pulchritudine, moribusq; nuncium accepit. Sed vt ea euenerint præſtat ex Aimone ſcribere, qui omnium locupletiſſimè, nec ineleganter tradidit. *Miſerat*, inquit, *idem Princeps*, Ludouicus, *legatos ad Gundebaldum Burgundionum regem ferendæ pacis gratia: qui dũ palatio immorantur. Clothildem puellam contemplati, inquirunt quæ ſit: dictum eis eſt, neptem regis eſſe, ex fratre progenitam, quæ, inquiunt, orbata parentibus, nunc ſtipe alitur regia. Regreßi itaq; legati, nunciant perfecta eſſe pro quibus ierant: inter cetera dicunt, vidiſſe ſe puellam adeò forma venuſtam, vt cuilibet potentißimo regi nuptui poßit tradi, quam, inquiunt, regia manantem è ſtirpe, patre eius hac vita carente, patruus ab ineunte nutrit ætate. Hoc audito, rex Clodoueus amore capitur puellæ; ſperans ſe ex hac occaſione regnum Burgundiæ arripere poſſe. Dirigit è veſtigio quemdam ſibi familiariſſimum nomine Aurelianum, qui munera puellæ à ſe miſſa perferens ſpeciem eius diligentiùs contemplaretur. Huic imperat, vt puellam adeat, de nuptiis voluntatem regis edicat, &*

* *Ita ſcribendum ſeparatim. Nam illud* C. *Cunig, ſiue regem ſignificat, vt* C. *Lotarius, etc. alias Clodoueus nominatur.*

I. *cap.* XIII. *hiſt. Franc.* *Clotildis & Clodouei amoris principium.*

quid animi illa ſuper hac re habeat agnoſcat. Ille præcepto parens Burgundiæ partes ingreditur, palatio adpropinquās ſocios ſiluis ſe abdere iuſsit, ipſe habitu mendici circūamictus ad aulā properat, & vt futuræ ſibi dominæ colloqui poſsit, explorat, Tūc fortè illa ad Eccleſiā proceſſerat Domino vota ſuarū ſolutura precū, erat quippe dies dominica. Aurelianus inter ceteros pauperes præ forib. ſtans egreſſum eius opperiebatur. Expletis miſſarū ſollennis egreditur puella, egenis, vt ei mos erat, eleemoſynā largitura. Accedit Aurelianus, vt mendicus ſtipē poſtulaturus. Cumq́; illa aureū illi porrigeret, ipſe apprehenſam manum eius, pallio ſupra brachiū reducto, nudā, ori ſuo oſculaturus admouit. Illa pudore puellari rubore perfuſa domū repetit. Mittit continuò puellam quæ inuentū, vt putabat, mendicū ad ſe deduceret, quē coram poſitū taliter alloquitur. Quid ubi, ô homo, viſum, vt eleemoſynā accepturus, manū meā veſte denudares oſculareris? Cui ille, interrogata omittens, tale dedit reſponſum: Dominus meus rex Frācorū, audita generoſitatis tuæ excellētia, deſiderat te habere cōiugē. Ecce annulus eius, & cetera ornamēta ſponſalia. Illa vbi de tori copula audiuit legato in hac verba reſpondit, Non eſt fas Chriſtianæ mulieri paganū ſortiri maritum. Sed ſi hoc cunctorū proordinauit conditor DEVS, vt ille per me creatorē agnoſcat ſuum, petita non abnuo, quinimò omnipotentis fiat Domini iuſsio. Illo dicente, regē eius deſiderio per omnia aſſenſum præbiturum, rogat illa vt ſecretū apud ſe hoc verbum teneat, ne patruus aliquo illud pacto ſentiſcat. Qui fidem dans ſe id nulla proferre ratione, regreditur ad regē quem proſpero nuncio reddidit alacrē. Cap. XIV. *Iteratò igitur Clodoueus eumdem Aurelianum ad regem dirigit Gundebaldum, vt ſponſam requirat ſuam nuptiali fœdere ſibi copulandam. Qui regem adiens Burgundionū, mandata ei depromit regis Francorū. Ille ſe neſcire fatetur quæ eius ſit ſpōſa: nec ſe vlla poſſe dare reſpōſa.*

Sed

Sed tibi, inquit, cauendũ ne publica affectus contumelia ex hac pellaris aula, qui noſtra veniſti exploratũ regna, Cui legatus, Hæc, inquam, mandat dominus tuus, rex, noſter Clodoueus. Si vis mihi Clothildem meã reddere ſponſam, locũ deſigna, quo eã recepturus adueniã. At ipſe miratus quod neptẽ ſuã peteret Clodoueus, conuocatis regni primoribus, conſilium cum eis habuit, quid eſſet facturus. Qui Francorum veriti animoſitatẽ, ne in Burgundiã pararent expeditionẽ, ſi eorum regi memorata non traderetur puella, talia ſuo principi dedêre cõſilia. Requirat, inquiũt, dominus noſter quid puellæ deſideret animus, & vtrum eidẽ regis Frãcorũ delatus fuerit anulus. Quòd ſi eſt vt hæc illa velit, & forte iã ſponſalia munera ſuſcepit, renuti non poteris, quin potiùs legatis eã tradere maturabis. Burgundiones namq; omnes plùs conſilijs, quàm armis ſuã tutantur rempublicã. Inquiſita puella fatetur ſuprà memorata ſe ſuſcepiſſe dona, regisque copulã mẽte velle cupida. Gundebaldus, licet inuitus, Clodouei eam tradidit legatis, nihil ei de ſuis tribuens theſauris. Suſceptã ergo ſæpedictus Aurelianus Clothildẽ deducere feſtinabat ad regẽ, quæ finib. appropinquans regni ſui patrui Imperat Francis qui ſecũ erãt, vt prædã capiãt, incendiaq; villarũ in regno Burgundiæ faciãt. Nec mora, illi haut ſecus, ac iuſſi fuerãt, perficiunt inuectoq; circũiacentibus villis incẽdio, auerſaq; præda, Burgundia egrediuntur, Francorũ repetentes ſolũ. Hoc illa cernẽs, dixiſſe fertur. Gratias tibi, inquit, ſumme DEVS refero, quòd initiũ vindictæ paternæ necis conſpicio. Nuptiæ Sueſſionis peractæ. Hæc Aimo, quæ pluribus adſcripſi quia, memorabilia multa, & his nuptiis faces accenſæ quibus non ſolùm Burgundia ſæpiùs conflagrauit, ſed ipſa Burgundionum regum ſtirps antiqua penitùs in nihilum cõuerſa eſt. Gundebaldus verò, ſiue omnia ſibi tuta Francorum adfinitate putaret, ſiue fœdus Odoacer Italiæ Rex

A.D.N. cccclxxxvii.

 illu-

A. D. N. ccccxc. Paul Diaconus lib. XVI. Parad. de antiq. ſtatu.

illuſiſſet, ſuperatis cũ ſuis Burgundionibus Alpibus, maximam eorum manum in Liguriam, Inſubriam, & AEmiliam immiſit, quæ eas prouincias effuſè populata, dum Odoacer Theodorico contra niti conatur, & ne Italia pellatur omnibus viribus incumbit, captiuos omnis generis plurimos fecit, victorque præda & opibus auctus in Burgundiam rediit. Vbi verò Theodoricus totius Italiæ potitus eſt, eiusq; fama, & gloria totum orbem claritudine peruaſit, nihil priùs habuit quàm vt eius amicitiam, & poſteà adfinitatem conſequeretur. Itaque in eius gratiam captiuos omnes Epiphanio Ticinenſi Epiſcopo, qui eam ob cauſam ex Italia in Burgundiam venerat, condonauit ad numerum 6000. tum demum filio Sigiſmundo Amalabergam Theodorici ex ſorore Amalefreda neptem collocauit. Gaudegiſelus verò qui Minori Burgundiæ imperabat, ſiue fratris inſolentiam pati non poſſet, ſiue minùs ex æquo ſecum agi exiſtimaret, animis exulceratis, vt fratrem Gundebaldum euerteret, clam ad Clodoueum legatos miſit, cum promiſſis regnum ſe cum eo diuiſurum, perpetuumque ſoluturum tributũ, ſi ſuas, in opprimendo fratre, opes, & vires communicaſſet. Condicionem ſuſcepit animo lubente Clodoueus, non iis de cauſis tantùm, ſed etiam quòd indies, vindicem ſe ſoceri, & adfiniũ præſtaret tandem, ab vxore exagitaretur, & verò quia fauere Alarico Gotthorum regi videretur Burgundus, quem pro inimico bello perſequi cogitabat Francus. Statim igitur exercitũ deſtinauit Clodoueus. Qua re cognita Gundebaldus pactarum inſidiarum prorſus inſcius ad Gaudegiſelum miſit, obſecratum, vt ſibi aduerſus Clodoueum hoſtiliter in ſe irruentem adeſſet, & ſecum commune regnum à communis hoſtis impetu tutaretur. Reſponſum

A D. N. ccccxcv. Gundegiſili contra fratrem cõſilia.

A. D. N. ccccxcix.

per

per ſimulationem benignum, & vt petierat accepit. Cùm autem tres exercitus ad Diuionem, quo obuiam vſque Franco adierant, Burgundi conueniſſent, Godegiſelus ad hoſtem tranſiit, cōiunctisq; copiis, re inopina, perculſum Gundebaldum facilè profligauit, regnoq; toto Franci potiuntur, ſola Auenione, quo in loco ſe Gundebaldus incluſerat, tenente, & reſiſtente, ſed nec diu, nec ſatis validè. Itaq; deditionem paullò poſt, facere coactus, ingentique auri ſumma, Accdij amici liberalitate, Clodoueo perſoluta, promiſſo etiam in poſterum tributo annuo, & quæ vltra Ararim, nunc ducatum Burgundiæ vocamus, ſunt, in poteſtate Francorum relictis, Gundebaldus regno reſtitutus eſt, Gaudegiſelo in partem æqualem admiſſo. At, hoc facto, nō tàm placatus, quàm ira, & furore nouo correptus Gundebaldus omnem in fratrem effudit belli tempeſtatem, Viennæq; incluſum artiſſimè circumſedit. Captam proditione vrbem ferro, cædeq; compleuit, fratrē, & quidquid cum eo militum, aut principum fuit, interemit, victoriam crudeliſſimè exercuit, quam tamen poſteà Auiti præcipuè Viennenſis Epiſcopi Catholici auctoritate paullùm repreſſit. Sunt auctores qui Gundebaldum tū demum poſt deuictum fratrem leges Burgundis dediſſe, rempublicam conſtituiſſe tradiderint. Id autem feciſſe vt tyranni nomen, moremq; effugeret, conuocatis, & in concilium admiſſis Principibus, & Comitibus Burgundorum, Romanorumq;. Ita eos vocabant, qui illas Galliarum partes tenebant, antequàm ipſi, Rheno traiecto, eas inuaderent, & de ſe nominarēt. Vnde illa verba Principio eius inſtitutionum. *Itaq; primum habito conſilio Comitum, Procerumq; noſtrorum ſtudemus ordinare.* deinde. *Sciāt itaq; optimates, Comites, conſiliarij, Domeſtici, & Maiores domus*

Greg. lib. II. Aimo. lib. I. Sig. lib. XVI.

A. D. N. CI. III.

Greg. eodem Lib. II. cap. XXXIII. Gundebaldus Burgundionum legiſlator.

noſtræ, & conſiliarij: & Burgundiones quoq; & Romani Ciuitatum, & pagorum Comites. Fuerunt verò qui has leges cō- diderunt Comites triginta, quorum nomina cum antiquitatis, & ipſorum iactura neglecta. *Nomina autem triginta Comitum qui hanc manibus conſtitutionem ſubſcribentes roborauerunt, breuitati ſtudentes omittam.* Præerant iudicijs ex Comitibus in certum numerum electi, & ea quidem ratione vt alter iudicum eſſet ex incolis, ſiue Romanus: alter Burgundus, ſiue aduena, nec liceret alterutro abſente ſententiā ferre. Ait enim. *Nullam cauſſam, abſente altero iudice, vel Romanus comes, vel Burgundio iudicare præſumat.* Non aliter verò quàm præſcriberent leges iudicare, aut decernere fas erat iudicibus, nō ſolùm in ceteris omnibus rebus, ſed etiam iis quæ ad fiſcum regium pertinere videbātur. *Nec fiſcus noſter aliquid amplius præſumat, quàm quod de ſolutione multæ legibus legitur conſtitutum.* Quòd ſi quis iudex eſſet, qui ab omni fraude alienus, per legū aut ignorantiā, aut negligentiam, aliter, quàm commandarēt illæ, decreuiſſet, pecunia damnabatur. *Si quis ſanè iudicum tàm barbarus, id eſt, non incola, ſed aduena, & ex Germania, vel regionibus aliis, extra Romanorum ditionem profectus, quàm Romanus, per ſimplicitatem, aut negligentiam præuentus, vt forſitan ea quæ in lege continentur non iudicarit, & à corruptione alienus eſt triginta ſolidos ſoluat.* Si deniq; aliquid controuerſum eſſet, aut nondū legibus ſancitum, & determinatum rex adeundus erat, ipſe conſtituebat. *Si quid verò eſt quod legibus noſtris non tenetur inſertum, hoc tantùm ad nos referre præcipimus iudicantes.* Earum legum aliquot ſummam ſi ſubiunxero, non abs re antiquitatis facturum me arbitror, & rem fortè gratam iis qui his veterum monimentis delectantur.

Comes antiquitùs idem qui iudex Vnde legibus Ripuariis c. 55 & 90. *Si quis iudicem fiſcalem, quem Comitem vocant, interfecerit* qui & grauio vel graphio P. Diacono lib. 5.

Datur

Datur poteſtas parentibus relinquendi, & diſtribuendi liberis quæ munificentia, & benignitate Principis acceperunt, quod antè non licebat.

Si poſſeſsiones inter liberos diuiſerit pater, partemq́ſibi ſeruarit, & aliam duxerit vxorem, eius tantùm portionis, & partis ex ea nati liberi participes fient.

Qui à Principe, aut eius propinquis, aliquid benignitatis acceperint, eius erigant, & conſeruent titulos, vt & ipſi, & eorum liberi, ſe regi obligatos ſentiant, & inde confiteantur.

Hinc origo armorum & inſignium à dominijs & arcibus.

Qui ſubditum, aut ſeruum regis occiderit, non aliter quàm ſanguinis effuſione, punietur.

Quòd ſi defendendo ſe contra vim interfecerit, pecunia luet: pro cæde nobilis ſolidos aureos LXX. pro ciue L. pro mechanico, XXXVII. cum dimidio dependet.

Quiſquis mancipium ſolicitauerit, equũ, equam bouem, vaccam, furto auerterit, Romanus, ſiue incola, aut Burgundus, moriatur. Ablata reſtituantur, aut eorum æſtimatio, pro ſeruo ſolidi XXV. pro equo bono X. pro mediocri V. pro boue II. pro vacca. I.

Si ſeruus furatus ſit, moriatur. Dominus furti æſtimationem ſoluat.

Si non ſit mancipium CCC. flagelli ictibus puniatur, Dominus æſtimationem præſtet.

Qui equi campanellam furatus ſit, equi æſtimationem luat.

Qui homini libero pugnum impegerit, fuſte, aut pede percuſſerit, pro vno quoque ictu ſolidum exſoluet, pro violentia, (fredam, aut fredum in legibus vocat, hoc eſt, Freuel.) VI.

Qui mancipio mediam partem, vti & pro violentia.

Qui hominis liberi capillos inuolauerit vna manu ſol. II. vtraque ſol. IV. puniatur. Pro violentia VI. damnetur.

Mancipium qui homini libero pugnum infregerit, pro vno quoque ictu centum flagelli plagas accipiet.

Homo liber qui ſeruo fugitiuo literas commendatitias dederit, manum amittet. Seruus CCC. flagelli ictus tolerabit & pariter manu deminuetur.

Vulnus vultui illatum triplo (trigeldum nominat) æſtimabitur, eò quòd veſtibus abſconditur.

Omnis Burgundio qui in domo alterius quæſtionem mouerit, earum ædium domino ſolid. VI. exſoluet, pro uiolentia XII.

Pro raptu filiæ non violatæ, ſed parentibus reſtitutæ, raptor ſecuplo (ſexgeltum legibus hæc pœna dicitur) multabitur.

Homo liber qui in ſuſpicionem venerit coniurationis contra Principem, ipſe, & XII. ex eius propinquis ſeſe iureiurando coram iudicum conſeſſu (in aracho,) purgabunt.

Qui pro debito peierauerit, nouies litis æſtimatione damnabitur. Nuingeltum appellat.

Maritus bona vxoris abſque liberis decedentis non habebit, ſicuti nec illa mariti.

Monialis parentum hereditatem adire poterit. Si fratrem habuerit tertiam tantùm partem ſibi illa vindicabit. Sed hæ monialium hereditates ipſis vita defunctis ad earum propinquos redeunt.

HAEc pauca de Gaudebaldi legibus. Ex quibus eorum temporum mores, & æquitatem intelligas, adeoq; non tàm huic regi defuiſſe artem, & ſcientiam iuſtè, & piè gubernandi, quàm animum, & voluntatem. Quod iis omnibus vſuuenire ſolet, qui ambitione, ira, & odio obcæcati humana, diuinaq; nullo in diſcrimine ponunt, dum cupiditati, & regnandi libidini morige-

 rentur,

rentur, quæ plerumq; niſi morte & triſti exitio modum, aut finem non agnoſcit. Quod ſanè Gundebaldo accidit. Franci enim cognita non ſolum Gundegiſili nece, ſed etiam eorum Francorum, quos ad quinq; millia illi præſidio reliquerant internicione, maiore ira, iuſtioreq;, vt videbatur, quàm anteà cauſſa, in Burgundiam exercitũ duxerunt, tanto omnium ardore, tantaq; minarum mole, vt vltima deſperatio Burgundum ceperit, nullo vltra fallendi loco relicto. Ad Oſtrogotthos in Italiam fuga elapſus eſt priusquàm copiis hoſtium circumvallaretur. nec multò poſt mœrore, & ægritudine in exilio diſtabuit. Tunc Proceres Burgundi, Ludouico regi, & Clothildi commẽdarunt Sigiſmundum, Gundebaldi filium, egregia virtute, & pietate iuuenem, cui regis liberalitate Burgundia Ciſararica, ſiue Sequani & Heluetij permiſſi, vti & fratri Gundemaro, quem ita amore fraterno complexus eſt, vt quamuis ipſe ſolus regnum paternum à Franco accepiſſet, eum tamen regem vocari non ægrè habuerit.

A. D. N. IↃ IX.

Imp. an. XII

SIGISMVNDVS BVRG. REX. V.

DVxerat, vt ante monuimus, Amalabergã Theodoricis Italiæ regis neptem, ex qua Sigericum progenuit. Ei mortuæ aliam induxit nec opibus, nec nobilitate parem, quæ res Sigerici adoleſcentis magnanimi animum non parum offendit, eò quidem magis, quòd eam, eo genere, & facultatibus, maternis ornamentis, & mundo excoli, & inſoleſcere, pati non poſſet. Quapropter cùm matris laudandæ, & eius deprimendæ finem non daret, adeò nouercales ſtimulos in ſuam perniciem concitauit, vt, ea, adoleſcentem appetiti regni inſimulante, pater vxori deditus ad quieſcentem filium duos ſuorum

Otho Friſingenſis filiam fuiſſe ſcribit chro. lib. V. c. 1.

Sigmundus filium fraude nouercæ interficiendũ curauit.

intro-

Intromiſerit, qui, laqueo ceruici iniecto, Spiritum intercluderent. Aimo gladio occubuiſſe ſcripſit. Ea finis fuit & liberæ nimis linguæ, & incauti in matrem amoris, principium verò extremi doloris, quo parens, re, fraudeque comperta, de eius morte, & cæde adfectus eſt. Ita enim indoluit, vt ab eo tempore nullam lætitiæ partẽ attigerit; ſed in orationibus, gemitibus, ſacris ædificiis in honorem DEI, & SS. Martyrum condendis, ſi qua ratione DEVM, quem tantoperè offendiſſe non ignorabat, propitium, & remiſſum parare poſſet, finem, aut modum nullum fecerit. Acceſſerunt denique Franci, qui eius facti titulo, cùm Burgundiæ magnoperè inhiarent, tùm Clothildis hortatu, pœnas ab eo grauiſſimas repetiuerunt, quas tamen eo animo, & ſatisfaciendi deſiderio pertulit Sigiſmundus, vt in gratiam cum DEO rediiſſe, & in præcipuum honoris gradum collocatum, miracula apud eius tumulum edita ſatis demonſtrauerint. Hac de re operæ eſt precium Aimonem audire, qui cùm rationẽ, qua Clothildis filios ad exſcindendam Burgundiæ regum Stirpem vehementiſſimè incitauerat, ediſſeruiſſet, Regesque eâ motos, validiſſimum exercitum in Burgundiã duxiſſe, confirmaſſet, ita de Sigiſmundo orationem orditur. *Tunc temporis Sigiſmundus Baſilicam SS. Mauritij ſociorumq́ eius, magnis extruebat impenſis in loco nuncupato Agauno. Circa eumdem quippè locum magnanimitatem ſuæ oſtendit deuotionis, dum eſſet vir optimæ mentis, & ſanctarum locupletator Eccleſiarũ. Nã & prædiorũ illi loco contulit copiã, & clericorũ ordinẽ pſallentiũ conſtituens ſanctæ legionis martyres propitios ſibi adſciuit. Meminerat enim ſe coniugis perſuaſionib. deceptũ, vnicum amiſiſſe filiũ. Quẽ dũ illa odio proſequitur nouercali in tantũ exoſum fecerat patri, vt felle cõmotus iuberet eũ puniri gladio.*

A.D.N. Iↄ x.v.

Eius ob hoc facinus pœnitentia & dolor.

Lib. II. *cap.* III.

Cap. IV. *Sigiſmundus S Mauritij ædem condidit.*

Sigiſmundi integritas, & ad Deum preces.

Nec multò poſt facti pœnitentia ductus, ſecum ipſe reputans quid ſceleris admiſerit, ad ſepulcra Sanctorum recurrens ſæpe, humiq́ue proſtratus, eos erga ſe clementiſſimos fore eflagitans, rogabat, vt ſi quid minùs perfectũ, diuinæq́ue maieſtati aduerſum in ſuis reperiretur actibus, id, eorum interuentu, iuſtus iudex in hoc ſæculo potiùs, quàm in futuro puniret examine. Quam petitionem ad effectum iuxta votum perueniſſe conſtat. Audiens quippe exercitum aduenire Francorum, inſtruit & ipſe copioſam ſuorum manum, atq́ue aduerſus eos pugnaturus aciem dirigit.

A.D.N. Iↄ.XVIII. *Idem prælio cum ſuis victus.*

Congreſſione igitur facta, Francis acriter prælиantibus, victi Burgundiones fugæ præſidio ſe committunt. Sigiſmundus verò cum tutelam SS. Agaunenſium martyrum citato expeteret curſu, à Clodomiro Francorum rege, qui eum perſequebatur captus, atq́ue Aurelianis perductus, carceri eſt mancipatus.

Captus.

Tunc beatus Auitus qui in territorio eiuſdem vrbis Abbatis fungebatur officio, rogare Clodomirum cœpit, ne tàm excellentis nobilitatis, inſignisq́ue bonitatis virum neci traderet. Quod ille audire detrectans, eũ in villa, cui Calumpnia nomen eſt, perduci, ac ibidem cum filiis capite caſum in puteum proiici iuſſit, de quo poſtmodùm ſublatus, atq́ue ad Baſilicam SS. Agaunenſium deuectus martyrum, cum digno honore eſt ſepultus. Quem ſanctorum collegio Chriſtum dominum adnumeraſſe, ideò non ambiguum habetur, quod febricitantes quiq́ue ſi pro remedio animæ ipſius, ſalutare fideliter fecerunt offerre ſacrificium, continuò ab infirmitatis ſuæ liberantur incommodo.

A.D.N. Iↄ.XXI. *Et cum Siglando, & Gundebaldo filiis interfectus fruſtra deprecante Auito viro ſanctiſſimo & vindictã promittente Sigiſmundus inter Sanctos miraculis declaratus.*

Hactenùs Aimo Sigiſmundus fatetur literis fundationis hoc ſe pro ſepulcro beatorum martyrum, monaſteriũ conſtituiſſe de conſilio LX Epiſcoporum, & totidẽ Comitum. Conſenſu verò, & auctoritate Lotarij Francorum regis, & eius fratrum. Teſtes adfuerunt, & ſubſcripſerunt quatuor Epiſcopi. Maximus Geneuenſis, Theodorus Se-

dunenſis,

dunenſis, Victor Gratiopolitanus, & Viuentiolus Lugdunenſis. Comites verò Vindemarus, Fredemūdus, Gādolphus, Benedictus, Agano, Bonifacius, Theudemundus, Fredeboldus, alij. Celebrauit concilium Epaonenſe. D. Sigiſmundi corpus præcipuo in honore fuit Agauni ad Caroli IV. Imp. ætatem. Is ex Italia per S. Mauritium in Germaniam rediens, inde Bohemiā adſportauit magna pompa, filiumque, qui poſteà magna laude, & reipublicæ Chriſtianæ bono imperauit, Sigiſmundum in Diui honorem, & memoriam nominauit. Auctor Ioan. Dubrauius Epiſcopus de Carolo ex Italia reduce mentionem faciens. *Ex hoc*, inquit, *itinere Agaunum diuertit. Vbi præter reliquias D. Mauritij, corpus inſuper Sigiſmundi Burgundiæ regis multis inclitum miraculis iacere cognouit. Ibi inſtat oppidanos pro illo poſcere, tamquàm populari ſuo, propter linguæ Vandalicæ* cōmercium, nec deſtitit incepto, quàm illud impetrat, ſecumq́; Pragam cum maxima omnium veneratione adportat.* Burgundi Proceres collectis animis, & viribus, cùm captum, & abductum Sigiſmundum comperiſſent Guotmarum fratrem eius regem nominarunt.

A. D. N. cIↄ ccclvi. *S. Sigiſmundus Pragam Boemiæ translatus. Lib. xxii. hiſt. Boemicæ.*

Imo quia Vandalorū, quorum reliquiæ Boemi, Burgundiones pars, & cum illis in Galliam tranſierūt.

GVOTMARVS REX BVRG. VI. ET. VLT.

A. D. N. Iↄ xix. *Regnauit an.* VIII.

CLodomirus Francus habitâ contra Burgundos victoriâ, in Sigiſmundum eorum regem crudelitate haut diu lætatus eſt, ſtatimq; vindicta ab Auito prædicta non in eum ſolùm, ſed eius etiam ſtirpem redundauit. Cùm enim contra Guotmarum regem rurſum copias produxiſſet, dum incautiùs pugnat, & interfectus, & capite eius conto præfixo ludibrium etiam hoſtibus fuit, quā pugnam ita Aimo ſæpe memoratus retulit. *Auctor verò necis eius*, Sigiſmundi *non diu lætatus eſt in hoc facto. Nàm,*

Vindicta in Clodomirum.

Eod. lib. II. *& cap.* IV.

A.D.N. clxxii.

ſequenti anno, idem Clodomirus, commoto exercitu, partes Burgũdiæ deuaſtaturus aggreditur. Cui occurrit frater eius defuncti, ac fraternæ cædis auidus vindex pugnam cum eo non dubitauit conferre: Sed Burgundiones, more ſibi ſolito, animoſitatem Francorum non ferentes, hoſtibus terga nudarunt. Rex verò Clodomirus iuuenta alacrior, armis munitus & ipſo præſentis certaminis proſpero ſucceſſu animatus, dum audaciùs, quàm debuit, hoſtes inſequitur, pernicitate equi, cui inſederat, vectus, agmen inimicum, ſui nimiùm negligens, anteceſſit. Quem illi à ſuis deſertum à ſe verò circumuentum conſpicati, telis eminùs vrgere cœperunt, confoſſisq́ lateribus interemerunt.

Clodomirus interfectus. A.D.N. Ↄ.xxvi.

Non tamẽ multò poſt Lotarius, & Hildebertus, ſuper inſitam regnorum amplificandi cupiditatem, etiam fratris mortem vlturi, Burgundiæ bellum intulerunt, Guotmarumq; Auguſtoduni obſeſſum, in eas anguſtias compulerunt, vt vrbs quidem deditionem fecerit, ipſe verò in Hiſpaniã, tum Africã profugerit, vbi exſul mortuus eſt. Franci inter ſe regnũ diuiſerunt. Sed nõ eatenùs vltio Sigiſmũdi ſtetit. Prælio occiderat Clodomirus, partem acciperet oportebat Clothildis, quæ tot cladium, & cædium primam præbuerat cauſſam. Itaq; cùm ab ea Clodomiri filios enutriri ſollertiùs Hildebertus, & Lotarius accepiſſent, & eorũ etiam regni partem occuparent, duos quidem Theodobaldum, & Guntharum præſente, & inſpectante cum gemitu, & lacrimis Clothilde reges contrucidarunt, Clodoaldũ etiã pari modo tractaturi, (is tertius filiorũ erat,) niſi ſecreta amicorum manus ſubduxiſſet. quibus in hanc ſæuitiam è medio ſublatis, regnum etiam Clodomiri per partes tributum obtinuerunt, & ne Theodoricus Metenſium rex, frater ex patre tertius, ægrè ferret, aut contra aliquid moliretur, illi Burgundiã eã quam tenuerat Gande-

Aimo lib. cap. xii. A.D.N. Ↄ.xxxi. *Clodomiri filij à patruis crudeliter trucidati.* *Theodoricus primus Francorum Burgundiæ rex*

marus

marus, hoc eſt Sequanos, & Heluetiã quæ eius regno proxima erant, conceſſerunt. Primus is Francorum, exciſa, antiqua, & legitima Burgundorum regũ ſubole, & ſtirpe Burgundiæ regnũ, nomẽq; vſurpauit. De quo pauca alia ſubiungam, vt & de ceteris Francorum gentis, qui Burgundis imperarunt, ſi priùs quædam de origine, & progreſſibus Francorum in medium coniecero.

De Francis, eorum origine, & progreſſionibus, donec Galliæ totius imperium obtinuerunt.

CAP. IX.

FRancorum nomen recentius eſt, gens vetuſta: Illud Valeriani, & Gallieni imperio aut non multò antè, notum, & Romanis monimentis inditum, quo tempore, Celticos, & Francicos, Poſtumo, qui tyrannidẽ in Gallia cœperat, adfuiſſe, contra Aureolũ, & Claudiũ Gallieni duces Trebellius Pollio memoriæ mãdauit, & deinceps Frãci rebus geſtis celebres, & vbiq; fama nominati. Eorum antiqua ſedes in Oceani litoribus inter Caucos, Friſos, & Saxones, & Sugambros. Imò ipſi Franci non alij quàm antiqui Sugambri, Auguſti imperio iã celebrati. Atq; hinc illę de Sugambria, & Troianis fabulæ Sugambrorum, vti & Sueuorum, qui alterum tunc ad Albim latus colebant, nõ exiguam partem in Galliam tranſtulit, Tiberius, cum niſi diuiſis, & diſiunctis eorum viribus continere eos poſſe diffideret. Suetonius de eo. *Sueuos, & Sugambros dedentes ſe in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* Vnde Lyricorum rex ad Auguſtum.

Te cæde gaudentes Sugambri
Compoſitis venerantur armis.

A. D. N. cclx.

In Gallienis.

Vbi hodie VVeſtuallorum pars. Seegemper pugnatores lacenſes, lingua Germanica.

In Tiberio

Ode XIV. Lib. IV.

Hanc verò Sugambros, aut Francos traducendi rationē, & alij Imperatores ſecuti. Nàm Probus Imp. iiſdem ſedes deſtinauit, cùm petiiſſent, & Maximianus, & Conſtantius, & Iulianus. Sed ſub eodem Probo ſedibus, quas adſignaſſet, parum contenti, piraticam exercere cœperunt, Hiſpaniamque, Europam, & Africam circumuecti totum pænè orbem prædationibus exhauſerunt, opibusq; ſaluis ad ſua redierunt. Zoſimus auctor. *Itidem cùm Franci*, inquit, *ad Imperatorē*, Probum, *acceſſiſſent, & ab eo ſedes obtinuiſſent, pars eorum quædam defectionem molita, magnamq; nauium copiam nancta totam Græciam conturbauit. In Siciliam quoq; delata, & vrbem Syracuſanam adorta magnam in ea cædem edidit. Tandem cùm & in Africam adpuliſſet, ac reiecta fuiſſet, adductis Karthagine copiis, nihilominùs domum redire nullum paſſa detrimentum potuit.* Huius piraticæ artem à Saxonibus vicinis accepiſſe videtur Franci. Saxones in ea nominati. Sidonius ad Lampridium, qui Burdigalam profecturus, ad Theodoricum regem legatus, ſcribit:

Lib. 1. hiſt.
Franci pyratæ.

A Saxonibus edocti.

Iſthic Saxona cærulum videbis,
Adſuetum antè ſalò, ſolum timere.

& panegyri ad Auitum, cùm alias gentes quæ imperium vaſtabant recenſuiſſet.

Sperare, pro timere. Figura poetica.

Quin & Aremoricus Piratam Saxona tractus
Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum
Ludus, & aſſueto glaucum mare findere lembo.

poſteà. *Saxonis incurſus ceſſat, Cattosq; paluſtri*
Adligat Albis aqua.

Cùm verò alias Romanis ſubditas gentes, & regiones infeſtare ſolerent, Franci, tùm maximè inſulam Batauorum, & inde Galliam. Eā Inſ. primus Cæſar Iulius ita deſcripſit.

Comm. IV.

Moſa

Moſa profluit ex monte Vogeſo, qui eſt in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta quæ appellatur VVahalis, inſulam efficit Batauorum, neq; longiùs ab eo millibus paſſuum LXXX, in Oceanum influit. Batauiæ liberatæ laus Conſtantio Cæſari data. Panegyriſtes. *Multa ille Francorum millia qui Batauiam, aliasq; cis Rhenum terras inuaſerant interfecit, depulit, abduxit.* Alius Encomiaſtes ad Conſtantium Conſtantij F. *Terram Batauorum ſub ipſo quondam alumno ſuo à diuerſis Francorum regibus occupatam, omni hoſte purgauit, nec contentus viciſſe, ipſos in Romanas tranſtulit nationes, vt non ſolùm arma, ſed etiam feritatem ponere cogerētur.* De qua quidem translatione ſuperiùs dictum, vbi Conſtantij facinora. Sed neq;, licet eorum pars bona Neruiorū & Treuerorum agros obtinuiſſet propterea quieuêre reliqui, quin non ſolùm Batauiā ſubiugarent, ſed etiam pleraſq; ad Rhenum & in Gallia reliqua vrbes R. oppugnarent, & expugnarent. Zoſimus. *Ex Pannonia Conſtantius in Italiam rediit. Cùm autem videret omnes Romanis vbiq; ſubditas prouincias barbaricis incurſionibus interceptas, Francos, & Allemannos, & Saxones iam quadraginta ſitas in Rhenum vrbes cepiſſe, prorſum eaſdem deuaſtaſſe, ciues, & incolas infinitæ multitudinis cum innumerabili ſpoliorum copia ſecum abduxiſſe, &c.* Repulit acriter, & Romanas vrbes, & prouincias vindicauit Iulianus, de cuius cum his gentibus bellis ſatis multa ſuprà cōmemorauimus. Et, credo, Franci quieſcere potuiſſent, niſi etiam ex ſuis ſedibus in quas ſe, Gallia relictà, receperant, Saxonum, Quadorumq; aduentu & impulſu reiicerentur. Eos tamen idem Iulianus ſibi ſupplices factos non ſolùm ſuſcepit, ſed etiam in militiæ ordines conſcripſit, Zoſimo teſte, qui cùm Iuliani multa præclarè facta recenſuiſſet, terroremq; maximum barba-

Conſtantij Cæſ. contra Francos geſta.

Lib. III. Conſtantini M. filius.

Eod. lib.

ris incuſſum adſeruiſſet, ait, *Omnes iam propemodùm in iis locis barbari ſpem omnem abiecerant, tantumq́ non ad internicionem perituras exiſtimabant ſuorum reliquias; cùm Saxones, omnium eas regiones incolentium barbarorum & animis, & corporum viribus, & laborum in prælijs tolerantia fortiſſimi habiti, Quados nationis ſuæ partem in ſolum ab Romanis occupatum emittunt. At finitimis Francis eos tranſitu prohibẽtibus, qui metuerent ne iuſtã Cæſari cauſſam, præberent, ſe rurſus inuadendi, nauibus constructis, Rheno præteruecti parentẽ Francorum imperio regionem, in Romani iuris ſolum contenderunt, & adpulſis in Batauiam nauibus, quam diuiſus Rhenus inſulam efficit, quauis inſula fluminea maiorem, Saliorum nationem Francorum à parte profectam, & vi Saxonum in hanc Inſulam ſuis è finibus reiectam, expulerunt. Hæc inſula priùs Romanis parens in vniuerſum, à Saliis hoc tempore poſſidebatur. Cæſar, ea re cognita, Quados ille viciſſim quidẽ aggrediebatur, ſed iuſſo priùs exercitu cum Quadis acriter pugnare, Saliorum neminem occidere, nec prohibere quò minùs in Romanorum fines, illì tranſirent, quòd non vt hoſtes Romanam regionem peterent, ſed per vim, & coactionem à Quadis pellerentur. Hac animaduerſa Cæſaris humanitate Salij partim ex inſula, cum rege ſuo, Romanum in ſolum traiiciebãt, partim ad limites, inita fuga, ſe conferebant. Omnes Cæſari ſupplices facti, ſponte ſua, ſe cum rebus eius fidei permittebãt.* Poſt pauca. *His rebus ita conſtitutis, & Salios Cæſar, & Quadorum partẽ, & quoſdam incolentes inſulam Batauniam legionibus adſcripſit, quorum ordines noſtro quoq́ tempore ſuperſtites eſſe videntur.* Ita Zoſimus. Ordines illi inter Auxilia Palatina, in quibus etiã Bataui Seniores, Saliis vicini. Franci ſiue ſuprà memorata Romanorum in ſe humanitate, & benignitate adducti, ſiue tantũ terræ occuparent, quamtum neceſſe

Ex his ſatis Francorum à nobis facta deſcriptio ſedis confirmata.

Franci ſe Iuliano permiſere: & ab eo in Ordines adſcripti ſunt.
A. D. N. CCCLVIII.
corrupte. Scribo Batauiam.

videbatur, paullulùm ſubſtitêre, ab iniuriis, & prædationibus manus abſtinentes, ſed eatenùs, vt cùm à Gallia tẽperarent in Germania tamen progreſſiones non exiguas facerent, adeoq; ad Mœnum vſque ſedes mouerent, Turingiam, ſiue Cattorum regionem, & quæ ab ipſis Francia Orientalis dicta, inſederent, Marcomiro, & Sumnone ducibus. Vnde, ſuo tempore, rectè eos D. Hieronymus inter Saxones, & Allemannos collocauit. *Inter Saxones*, inquit, *& Allemannos, gens non tàm lata quàm valida, apud hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur.* Erãt enim Franci ad Rhenum, & Mœnum, Saxones Albim à tergo obſidebant, ab altero Mœni latere Allemanni, & Burgundiones, qua adfinitate factum, vt Athanaricus Burgundionum rex, quod antè tetigimus, Bliſindam Marcomiri Franci filiam ſibi matrimonio adiungeret. Breuis verò hæc fuit populi inquieti, & ad omnia mobilis pax, & tranquillitas. Cùm enim Maximum tyrannum in Italiam contra Valentinianum Iuniorem maximas ex Gallia, totoq; Occidente copias traduxiſſe comperiſſent, ſubitò in Galliam traiecerunt, obuia quæq; vaſtarunt, Quintinum, & Heraclium quos Maximus in Gallia reliquerat duces, prope Treuerim prælio, cum omnibus copiis propè deleuerunt. Arbogaſtes demum militiæ Comes ex Francorum gente, interfecto apud Aquileiam Maximò, à Valentiniano cum imperio in Galliam miſſus, cùm pleraq;, quæ in tumultu erat, compoſuiſſet, etiam Francos, auctoritate ſua, pacauit, datisque obſidibus volentes ad pacem trãſtulit. Cùm ſub initio imperij Honorij rurſum mouiſſent, Stilico magiſter militiæ ad officium quoq; coegit, vnde illa quæ ſuperiùs etiam intexuimus, de Stilicone Claudiani.

A.D N. ccclxxxvi. Sig. chr. *In vita Hilarionis.* *Franci in Germania Franciam Orientalem conſtituere.*

A.D.N. ccclxxx viii. *Sigm.* I. *Imp. occid.*

A. D. N. ccclxxxix.

A. D. N. cccxcv.

Ante ducem noſtrum flaui ſparſere Sugambri
Cæſariem, pauidoq; orantes murmure Franci
Procubuêre ſolo.

alio loco. *Rhenumq; minacem*
Cornibus infractis adeò miteſcere cogis
Vt Salius iam rura colat, flexosq; Sugamber
In falcem curuet gladios.

Paullò antè. *Ingentia quondam*
Nomina, crinigero flauentes vertice reges,
Qui nec principibus donis, precibusq; vocati
Paruerant, iuſſi properant, ſegniq; verentur
Offendiſſe mora.

quæ de Francis, & eorum præcipuè regibus intelligenda eſſe paullò poſt aperiemus, cùm morem Francorum regibus fuiſſe oſtendemus capillos alere. Fidem quidem, & amicitiam hac quidem vice ita ſeruarunt Franci, vt Vandalis, & eorum ſociis in Galliam irrumpentibus, opponere ſe non dubitauerint, quamuis multitudine victi facilè ſedibus ſuis ſe continuerint, nec tamen ita vt non multò poſt Vandalos perſecuti ſint, eorumq; rege Godegiſelo interfecto, vltra viginti millia ceciderint, totam Vandalorum gentem exſtirpaturi, niſi Alani ſuccurriſſent, qua clade perculſi Vandali, in Hiſpaniam tranſeundi, & Galliam relinquendi demum conſilia ſuſceperunt. Franci, re fortiter geſta, vt hac quoq; parte amicitiam qua deuinctos ſe Romanis probare cupiebant, pleniùs oſtenderēt, relicta Gallia vltra Rhenum ad ſuas ſedes repetiuerunt. Ibiq; tamdiu agitarunt dum Conſtantium Comitem, & ſupremū Honorij in Gallia ducem Burgundionibus ſedes indulſiſſe, & amicitiam cum iis ſtabiliiſſe, in ſuum maximè contemtum acciperent, & interpretarentur. Tunc enim animis

A.D.N. CCCC.VI. *Franci pro Romanis contra Vandalos.*

A.D.N. CCCC IX.

A.D.N. CCCCXIV.

vehementiſſimè perturbati Rhenum tranſierunt, obuia quæq; vaſtarunt, Treuerim prouinciæ caput ceperunt, captamq; cùm diripuiſſent, ſubdito incendio, cõbuſſerunt, in omnis generis homines ferro, flama, & omnibus cruciatibus graſſati. *Nàm*, vt ſcripſit Saluianus, *quos hoſtis in exſcidio non peremit, eos poſt exſcidium calamitas obruit. Siquidem alios impreſſa altiùs vulnera lentis mortibus enecarũt, alios ambuſtos hoſtium flamis grauis pœna cruciauit, quidam interierunt fame, quidam nuditate, alij tabeſcentes, alij rigentes. Iacueruntq́; paſſim viriuſq́; ſexus cadauera nuda lacera, ciuium oculos infeſtantia, ab auibus, canibusq́; dilaniata.* Eos demum Caſtinus Domeſticorum comes, Conſtantio ad conſulatum, gerendum euocato, domuit, & receptis vrbibus, vltra Rhenum propulſauit. Mortuo Marcomiro Frãci demum in aliarum gentium morem regem ſibi præfecêre Pharamundum Marcomiro natum. Primus is rex, omniũ Francorum ſuffragiis, & voluntate imperare cœpit, cùm haſtenùs ducibus belli, quos ſcilicet Scriptores Romani, Græciq; etiam reges nominabant, non alia tamen, quàm in bello auctoritate, apud Franciæ gentem defuncti. Huic Clodio ſucceſſit cognomento Comatus, propter inſignẽ comarum elegantiam, & amplitudinem. Is cùm aliquandiu in Toringia habuiſſet arcem Diesburgum, miſſis in Galliam exploratoribus, cui adeò Franci inclinauerãt, & tàm diu; Omnia turbata accepit, bellumq; eſſe inter Romanos duces Bonifacium, Caſtinum, tùm Mauortium, & Gallionem. Occaſionem negligendam haut ratus copias ex Germania tranſportauit, Romanos reſiſtentes obtriuit *Tornacum obtinuit, & inde vſq; ad vrbem Cameracum properauit, vbi pauco tempore reſidens Romanos ſi quos ibi inuenit, peremit, & exinde ad Somenam fluuium perueniẽs omnia*

Franci in Galliam, & in ea eorum geſta crudelia.

Lib. III.

A.D.N. CCCCXV.

Franci primum regem elegerunt.

A.D.N. CCCCXIX.

A.D.N. CCCCXXX.

A.D.N. CCCXLV.

Sigebertus.

la Somme, Cæſari Samaris.

A.D.N. cccc xlviii.

occupauit. Hunc conſecutus Meroueus; qui eò faciliùs, quę occuparat pater tenuit, quòd Atilæ, & Hunnorũ cũ quingentorum hominum millium multitudine aduentu territi Romani, & omnes in Occidente reges, fœdere ſe potiùs obligare contra communem omnium hoſtem, flagellum enim Dei ſe venditabat, quàm mutuis in ſe bellis

A.D.N. ccccli.
A.D.N. cccclv.

Meroueus primus ſedẽ firmam in Gallia fixit. vnde ceteri Merouingi.

hoſtibus prædæ, & ludibrio eſſe exiſtimarent. Adfuit igitur Meroueus Romanorum duci AEtio campis Catalaunicis, dextrumq; cornu, eo in prælio, vnà cum filio Hilderico tutatus eſt. Interfecto Aetio, cæſoq; pariter Valentiniano cũ omnia in ſumma perturbatione verſarentur, Occidens ſine capite, ſine rectore eſſet, Meroueus Senonum vrbem, ſiue Pariſios, & Aurelianum, totamq; eam Galliæ partem, quam Franciam deinceps auctores nominauêre occupauit, primusq; firmam in Gallia ſedem Francis defixit, in cuius proinde memoriam, & famam ceteri, qui ſucceſſerunt, reges, ad Carolinos vſq;, Merouingi nominati. Poſt

A.D.N. cccclviii.
A.D.N. cccclxi.

Meroueum regnauit Hildericus, quem cùm regno expuliſſent propter morum inſolentiam, & luxum Franci, AEgidium Romanum ducẽ ſibi cum imperio præeſſe iuſſerant. Sed qui in Meroueo animi improbitatem ferre non poterant, eò minùs Romani tyrannidẽ tolerare potuerũt.

A.D.N. cccclxix.
A.D.N. cccclxxv.
A.D.N. cccclxxxiv.

Reuocatus, opera præcipuè Viridomari principis apud Francos viri, & Meroueo amici, rex, primum contra AEgidium prælium habuit, vicitq;, Coloniam, & ceteras Belgicæ vrbes in poteſtatem redegit, reliquumq; tempus fortiter, & cum laude tranſmiſit, quodq; caput eſt Clodoueũ ex ſe natum ſucceſſorem, regemq; Franci, reliquit. Qui non ſolùm, cæſo qui ſupererat duce Siagrio, Romanorũ imperium in Gallia finiuit, Burgundos tributarios fecit, Viſigothos qui Narbonenſem, & Aquitaniam tenebant domuit.

domuit,ſed debellatis præcipuè, & in extremam ſeruitutem adactis,prælio Tolbiaco, Allemannis , Galliæ totiu imperiumFrancis in perpetuū confirmauit,de quo prælio pauca mihi dicenda ſunt, tùm quæ deinceps Heluetiæ fuerit condicio,& ſtatus.Sed hæc fuerūt quæ deFrancorum origine, & rebus geſtis dum Galliam occuparent mihi in præſens adducenda putaui. Nàm de illis, ſexcenta plena volumina,quæ qui volet per me, non apud me legere, & videre licebit.

Summa geſtorum Clodouei.

Allemannorum prælio Tolbiaco clades,antiquæ libertatis, & dignitatis ſpoliatio alia.

CAP. X.

GAlliā,vt diximus, gentes ex Germania plures occupauêre , ſed principatum Veſigotthi, Burgundiones,tùmFranci,&Allemanni tenuêre.Omnes primò,dum exterminandoRomanorum imperio omnibus opibus enituntur,ſedesq́;,pro regione, & populorum multitudine diuerſas ſortiuntur,quieti inter ſe,& pacifici.Poſt,dū omnia metuunt, ſiue animi libidine, & ampliorum cupiditate, arma commiſêre.Sed Viſigotthi,Burgundionesq́;, vt viribus impares, ita facilè fortioribus ceſſerunt, aut potiùs principatum poſuêre.Allemannorum,& Francorum maiora momenta fuêre. Hi demum , vt contra Allemannos victoriam, ſic quoque totius Galliæ imperium diuinitùs pugna Tolbiacenſi depugnata obtinuêre. Confecerant Allemanni quàm maximas vtraque Rheni ripa copias, ingentique adparatu in Germaniam inferiorem , quam Franci à principio occuparant,contenderant, Coloniam quæ earum partium caput tunc temporis, obſeſſuri. Illis inſtructa acie propeTolbiacum obuius factusClodoueus

Francorum rex, primò cum equitatu repulſus eſt, maxima ſuorum cæde: Iamq; in eo erat, vt vinceretur, niſi Chriſti nomen, potentiamque, quam toties Clothildis coniux Chriſtianis imbuta moribus prædicauerat, in memoriam reuocaſſet, votoq; ſe nouo ſacra noſtræ religionis ſuſcepturum, ſi vinceret, obligaſſet. Quod & euenit. Conuerſis enim velut fortitudine cœlitùs inſpirata militum animis, ita in Allemannos irruperunt, vt ſuſtinere non potuerint, cæſi, & fugati ſint. Qua de re Aimo. *Rege in infidelitate permanente, tandem commouetur exercitus, bellumq́ꝫ à Francis, & Allemannis totis regnorum viribus excitur. Tunc rex Clodoueus, ſigno ſuis dato bellum adgredi imperat. ſed inter præliandum, ſuos grauiter hoſtium mucrone ſterni conſpiciens in hanc vocem prorupit: CHRISTE, inquit, potentiſsime DEVS, quem Clothildis coniux mea colit pura mente, tropæum meæ tibi voueo fidei, ſi tribuas his ex hoſtibus triumphum victoriæ. His peroratis Allemannos inuadit timor, Francos accēdit virtutis ardor. Igitur hoſtes terga vertentes victoriam Clodoueo relinquunt, ac demum regem ſuum gladio cæſum conſpicientes iure tributario Francis ſe fore ſeruituros libentiſsimè ſpondent.* Hactenùs Aimo. Sed non contentus victoria ea, aut deditione, tributouè Clodoueus, Allemannorum fines peruaſit, ferro, flamaq; omnia vaſtauit, ſuperſtites, & captos extrema ſeruitute adfecit, laudem, decus, gloriam quam tot annis, bellis, rebusq; fortiter geſtis Allemanni occupauerant, & in Primis libertatem funditùs exſtinxit aut in Francos tranſtulit, crudelem ſe, & inſatiabilem præbuit, adeò vt non pauci metu, & ſæuitia victoris ſuperatis Alpibus, in Italiam ad Theodoricum Gotthorum regem cōfugerint, & ab iis, quos hoſtium loco habuerant, opemq;, & auxilium deprecati ſint. Pro adflictis, & fugitiuis ſcripſit in hāc

Prælium Tolbiacum.

Lib. I. c. XV.

Oratio Clodouei.

Clodouei in victos crudelitas.

ſententiam Theodoricus, eò quidem confidentiùs quòd Clodouei ſororem in matrimonio habebat: *Tuæ de Allemannis victoriæ gratulor, eamq́ mihi tecum ſtatuo communẽ. Tuam enim virtutem, meam exiſtimo felicitatem quandoquidẽ ita poſtulat neceßitudinis ius, meumq́ de animi tui magnitudine iudicium excellens, & , qui omnia ſuperat, meus in te ſingularis amor. Hoſtium Duces, auctoresq́ amentiæ pœnas dedêre. Scelus eorum cruore piatum eſt. Tuæ ſummæ prudentiæ eſt ita præterita agnoſcere, vt futuris proſpicias. Magnificus triumphus, ac te dignus eſt, multitudinem inſontem, cui fortuna belli, ac numen pepercit, tibi ſupplicare, teq́ illi ſalutem, ac incolumitatem concedere: vt ſecundum ſuperos nullus ſit, cui plus ſe acceptum referre ipſi prædicent. Tu quoq́ ceteras admirabiles virtutes tuas, hac clementiæ palma, ac condonandæ vitæ laude cumulare ſtatuas, qua vna re, quàm proximè potes ad Deum optimum, maximum accedere, vt te, & ſibi natum, & regnare ſeculum noſtrum lætetur, glorieturq́ ſe cum veterũ felicitate certare. Gentis Allemannorum antè nobilißimæ reliquiis ignoſce, quæ, vt calamitoſorum fata ſunt, vano metu perculſæ, in meum hominis tibi coniunctißimi, ſinum ſe contulêre, erroremq́ hunc miſericordia dignum iudices, eosq́ pace tua perfrui, ac finibus ſuis vti, ac quas à libertate maieſtatis tuæ proficiſci par tibi videbitur, legibus parere iubeas. Spondeo nihil eos in poſterum, niſi pia erga te, & grata beneficij tui recordatione acturos, cogitaturosq́. Sin quid ſecus agitarent, non magis tibi ſalutis eorum cõditori, quàm mihi voluntatis eorum ſponſori, & quaſi vadi hoſtes forent, & qui deprecatoris munere fungor, vltoris partes, vicemq́ ſuſciperem. Integros, florentesq́ viciſti; quæ gloria accedat, ſi perſequi exſangues, & confectos in animum inducere magnitudo tua poſſit? Nihil pro popularibus, nihil pro adfectibus meis deprecor: Sum tantùm tui,*

Literæ Theodorici pro Allemannis.

gloriæq́; tuæ memor. Nec quidquam perſuadere tibi ſtuderem, niſi priùs mihi probaſſem, id & laudi, & gloriæ tuæ conducturum. Ita amicè, & beneuolè Theodoricus, ſed his non tàm Allemannis libertatem, aut aliquid priſcę dignitatis recuperauit, quàm perſecutionis finem, & ſeruitutis initium fecit. Tota Allemannia partim fiſco, partim belli ducibus, & quorum operam præcipuam expertus, præterito bello, fuerat Clodoueus, adſignata. Omnibus etiã non magnis eius partibus, quò magis in officio continerentur, Comites dati, qui verò cunctis in vniuerſum præeſſet Dux nominatus, qui quandoq; Dux Allemanniæ, quandoq; Sueuiæ propterea quòd maxima inter Allemannos Sueuorum pars, à Scriptoribus, & inſtrumentis dicitur. Curialis ſedes Allemanniæ Rancuillæ poſita. Ibi qui iudiciis præeſſent Comites xvi. conſtituti. Quod ex rebus geſtis S. Fridolini, qui hoc tempore, & Clodouei regno, in Heluetia magna ſanctitatis, & miraculorum fama agitabat, vt ſuo loco pluribus oſtendemus, manifeſtum eſt. Nec poſteà Allemannorum fama, aut gloria fuit.

Allemannia ſeruitute adfecta.

Helluetiæ ſtatus, & condicio poſt prælium Tolbiacum de ſeruitute, & manumiſſione, lege Salica, tùm nobilitate, & aliis.

CAP. XI.

QVis Heluetiæ totius poſteà ſtatus, & cõdicio fuerit, dicere non difficile eſt. Nàm illa pars quam habuerant Burgundi, vbi defecerunt eorum reges, eam, qua ſub ipſis vſu fuerat, etiam ſub Francorum regibus rationem, & libertatem obtinuit: quam poſſederant Allemanni ſerui-

tute,

tute, vnà cum ipſis adfecta eſt. Et ferè hæc diuiſio Heluetiæ permanſit, dum in ea Francorum imperium fuit, (licet Gallia omnis variè, vt fuerunt regũ liberi, diſtributa eſſet) vt ſcilicet Tauriacus, ſiue Tigurinus pagus, & quæ ad Vrſam vſque Heluetiorum ſunt, Allemanniæ ducibus parerent, cetera Rectores peculiares haberent, qui Rectores Minoris Burgundiæ, nonnumquàm Duces Transiurani, Franciæ Scriptoribus nominantur. Seruitutis autem ex Stoicorum ſententia tria genera. Vna quoties non eſt poteſtas viuendi vt velis, vt ſi homo carcere contineatur: altera cùm quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur. tertia quam ſeruiunt mercenarij, obærati, addicti, clientes. Allemannis ſecunda cõditio obtigit. Ita enim victi, & ſubiugati, vt præter quàm manu captis, & bello ſeruatis, quæ ſeruorum deſcriptio, & mancipiorum eſt, nihil libertatis, aut dignitatis reliquum manſerit, qui proinde nõ ſolùm omnibus bonis, & poſſeſsionibus exciderint, ſed etiam in perpetuo vitæ diſcrimine fuerint, quamuis eas ſeruitutis leges, & iura paullò poſt pietas, & mores Chriſtiana imbuti manſuetudine aliquamtum temperauerint. Quamuis igitur venire, diſtrahi, cædi, & aliis modis ſeruilibus tractari non conueniret, tamen ita ſui poteſtate exuti erant, vt nihil omninò, niſi domini voluntate agere, moliri poſſent, non alio migrare, emere, vendere. Et ſi quid acceſſionis, aut emolumenti facerent, in rem domini vertebatur, nullo illis, aut perexiguo vſu, quippe qui nec teſtamenta condere nec legare, aut legata obtinere, inſcio domino, vmquàm valerent. Non pauci tamen aut precio, aut opera, aut Principũ beneficio, & dominorum in libertatẽ vocabantur. Manumiſſionis, & libertatis antiquitùs certæ formulæ Romanis erant. Namque ea inter

Allemannica Heluetia in ſeruitutem redacta

Diog. Laert. lib. VII. ſeruitutis tria genera.

Allemannorum conditio & ſeruitus.

Id maximè cognoſcitur ex mancipiis qui adhuc ſunt in Heluetia, maximè eodem pago Trigurino.

Manumiſsiones antiquæ de officio proconſ.

legis actiones recenſebatur. Vndi Marcianus *Apud legatum proconſulis nemo manumittere poteſt, omninò enim non eſt apud eum legis actio. Manumitti* igitur *ſeruus dicebatur, cùm dominus eius aut caput eiuſdem ſerui, aut aliud membrũ tenens, dicebat. HVNC HOMINEM LIBERVM ESSE VOLO, & emittebat eum è manu:*

Boet. in Top. Feſt. lib. XI. Val Prob. Notis Donatus Adelp. Sig. lib. I. de Lud. c. XIII.

Prætor autem vindicta, hoc eſt, virga, eiuſdem ſerui capiti impoſita ita dicebat, *DICO EVM LIBERVM ESSE MORE QVIRITIVM.* Inde conuerſus ad lictorem addebat. *Secundum tuam cauſſam, ſicuti dixi, ecce tibì vindicta.* Tum lictor accepta à prætore vindicta, aut virgula; caput ſerui, percutiebat, faciem palma, tergumq; verberabat. Quibus actis, nomen manumiſſi in acta referebatur, adiectâ causâ manumiſſionis. Hæc apud priſcos ratio erat in iis quæ apud prætorem, ſollenni more, libertate donabantur. Addit Caius.

De manumiſſis vindicta.

Non eſt omninò neceſſe pro tribunali manumittere. Itaq; pleriq; in tranſitu manumitti ſolent. Cùm aut lauandi, aut geſtandi, aut ludorum cauſſa prodierit prætor. Poſteà neglectæ hæ cerimoniæ, itemq; verba illa ſollennia, & à lictoribus ſerui in libertate poſiti. Hermogenianus.

In l. man. ff. de manumiſſis vind.

Manumiſſio per lictores hodie, domino tacente, expediri ſolet, & verba ſollennia licet non dicantur, vt dicta accipiuntur. Aliàs ſimpliciter, his verbis, liberum te eſſe iubeo, aut liber eſto, aut abito quo voles, vel nihil te moror, vtebantur. Plautus,

Menech. Act. V. Sticho.

Liberum te ego iuſſi abire? Alibi *Mea quidem cauſa liber eſto, atq; abito quo voles.* Alia in comedia idem lepidiſſimus poetarum. *In hunc diem nihil te moror, abi quò lubet.*

Manumiſſiones lege Salica.

Legibus Salicis etiã certa in manumiſſionibus obſeruatio fuit, præſertim ſi publicè, & à Principe fierent. Tunc enim, qui libertatem conſecuturus erat numum manu, quaſi precium, porrigebat Principi, quem cùm excuſſiſſet, pro elee-

moſina in pauperes erogabatur. Id intelligo ex literis manumiſſionis Ioannis Schudi Glaronenſis, quarum literarum exemplum ego, cùm aliæ mihi ſuppeditent, eo libentiùs interſeram, quòd AEgidio Schudi Glaronenſi ex eadem nobiliſſima, & antiquiſſima familia tantum debent antiquitatis amatores, quamtum alteri nemini. Eæ igitur ſic habent. *In Nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis. H Ludouicus Diuina fauente gratia Rex. Nouerint omnes fideles noſtri præſentes ſcilicet, & futuri, quia nos rogatu Puruchارti dilecti Comitis noſtri, quemdam proprium ſeruum noſtrum Iohan nominatum, in præſentia fidelium noſtrorum, per excuſſionem denarij de manu illius, iuxta legem Salicam, in eleemoſinam noſtram liberũ dimiſimus, & ab omni iugo ſeruitutis abſoluimus, eius quoq; abſolutionem, hoc ſcripto, firmauimus, quã in omni tempore firmam, inuiolabilemq; manſuram eſſe volumus. Præcipientes ergo iubemus, vt ſicuti reliqui manumiſſi, qui per huiuſmodi, titulum abſolutionis, à Regibus, vel Imperatoribus Francorum noſcuntur eſſe relaxati ingenui, ita deinceps memoratus Iohan, benè ingenuus, atq; ſecurus exiſtat. Et vt iſtius ingenuitatis pagina firma, ſtabiliſq; conſiſtat, Annulo noſtro eam conſignari iuſſimus.* Burcardi.

Ernuſtus Cancellarius ad vicem Theotmari Archicapellani recognouit.

Data II. *kl. Iun. Anno Incarnationis Domini* I Ↄ CCCC VI. *Indict.* VIIII. *Anno Regni Domini H. Ludouici* VII. *Actum in Rottuuila feliciter. Amen.*

Ex his, patet id quod diximus libertatem à Principibus Francis per excuſſionem denarij dari, idque in concilio procerum, & publicè, & plerumq; rogatu, & fauore eorũ

qui apud Principem multum poſſent: Hoc autem modo ſeruitute, lege Salica, ſoluti, LIBERAE CONDICIONIS homines dicebantur. Hinc alius quidam ex eadem familia ita Inſtrumẽtum orditur. *Nouerint omnes præſentes, & futuri, Quòd ego Henricus, dictus Schude, vir Glaronenſis,* LIBERAE CONDICIONIS, *vnà cum filiis meis Ioanne, & Rodolpho villico, &c.*

Villici vocantur in Inſtr. quos Meyer Germanicè nominabant.

Datum Glaronæ in domo Plebani: Anno Incarnationis Domini M. CC. XX. Kal. Iunij. feria ſecunda, Indict. VIII. Sed iam liberi, & ab omni ſeruitutis onere vindicati, bona ea, & poſſeſſiones, quas eatenùs pro Domino habuerant, reſtituebant domino, aut emebant, aut beneficij nomine, & feudi accipiebant, vel denique conducebãt, cuſtodumq; prædiorum munere fungebantur. Quòd ſi feudum à Principe, vel Duce, vel Comite, vel Marchione acciperent, eâdem operâ nobilitatem conſequebantur, & inter nobiles referebãtur. Idem priuilegium obtinebant qui à maiore, aut minore Valuaſſore feudo donabãtur; ſi modò ij longam annorum feriẽ numerare poſſent, qua feudum, onusque militię ei adnexum in familia ſua reſediſſet, quæ certa, & antiqua nobilium definitio. Nobilis enim ex genere, & vita militari æſtimabatur. Propriè Valuaſores maiores dicuntur, qui à Principe, aut iam dictis poteſtatibus feuda impetrant. Minores, qui à maioribus, qui etiam Valuaſini, ad Valuaſorum maiorum differentiam. Cum feudo nomen mutabant, nec liberti, ſed vaſalli dicebantur. Vocabulum ſumtum ab antiquis Germanorum moribus. Hoc enim nomine Comitatus, & comites ſignificare volebãt. Geſellen. Vnde & Geſſatarum nomen alii deduxerunt. Tacitus de Germanis. *Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, indicio eius quem ſectantur. Magnaq; & comitum*

Nobilitas priſca & vera.

Valuaſſores qui.
Conſt. feud. lib. II. tit. X.
Vaſalli quos vaſſos & leudos Aimo ſæpius vocat.

Libellis de eadem gente.

æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus, & principum, cui plurimi, & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum iuuenum globo circumdari: in pace in decus, in bello præſidium. Fruſtra verò ſunt qui eamdem clientis, & vaſalli rationem eſſe putarunt, quamuis non negem in quibuſdam inter ſe conuenire. Nàm clientibus onus militiæ nullum eſt adnexum. Vaſallorum condicio eſt, vt cùm electus edicitur, in militiam eant, vel vicarium mittant, vel certum cenſum belli, & domini præſidio inferant, quod Heribannum antiqui Germani, ſiue Franci nuncuparunt, ab voce heer, quæ exercitum notat. Bannũ generale nomen, quo ſignificatur edictum, ſiue citatio. Heribannum, citatio ad delectum. Vtroque nomine etiam pœna notatur, edicto non obtemperantis. Clientes prædia ſua pleno iure poſſident: Vaſalli prædia feudalia tantùm vſusfructus iure perpetui, vel temporarij: Proprietas eſt dominorum, à quibus acceperunt, beneficij nomine. Vſumfructum hoc loco voco cũ Oberto, quod alij interpretãtur vtile dominiũ. propterea quòd Vaſallus rei in feudũ datæ vtilẽ, non directam vindicationẽ habet. Clientes deniq; dabant ſe in patronorũ fidẽ, & ab eis ferebãt ſportulã, aut cœnã rectã: Vaſalli vel vltrò nobis fidem ſuam offerunt: vel nos collatis in eos prædiis noſtris fidẽ eorũ legimus, & ſequimur, à nobis præterea ferunt nihil. * Alia ſunt, quæ narrare nihil attinet. Nobilibus verò ſolis arma ferendi, gladium accingendi, inſignia coloribus diſtinguendi poteſtas permiſſa, ceteris nequaquã. Fridericus primus Imperator mercatoribus qui negotiãdi gratia iter haberẽt, gladios permiſit, ſed nec vt accingerẽt, ſed ephippio equi adligarent, aut carro iniicerent, ruſticis, & aliis omnib. prohibuit. Ait enim. *Si quis ruſticus arma vel lanceã*

Clientum, & Vaſallorum differentia. I. *Heribannũ quid.* *Banni ſignificatus.*

II. *Lib.* III. *de feudis.*

III.

* *Vaſallorum enim ſacramentum defendere tueri, ſua fortia facta gloriæ principis adſignare.* Tacitus

Nobilium priuilegia.

Lib. V. *Conſtitut.*

portauerit, vel gladiũ, iudex in cuius poteſtate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti ſolidos pro ipſis recipiat. Mercator negotiandi cauſa per prouinciam pertranſiens gladiũ ſuum ſuæ ſellæ alliget, vel ſuper vehiculum ſuum ponat, non vt quem lædat innocentem, ſed vt à prædone ſe defendat. Cùm verò nobilitatis ea ratio eſſet, euenire ſolebat, vt nobiles ipſi prædia ſua, vel feuda aliis ex plebe, & vulgò indulgerent, qui progreſſione facta, eoque titulo, etiam nobilitatem ſibi vindicabant. Quo ex fonte infinita nobilium profluxit multitudo. Nulla verò natio, aut regio plures nobiles aut præſtantiores Heluetia protulit, de quibus, ſi ex animo tractandi occaſio ſit, facilè oſtendam, quidquid veræ, & antiquæ nobilitatis in Sequanis, & Germania eſt, Heluetios ſuppeditaſſe, & inde venire. His ita conſtitutis, iam ad Francorum reges redeamus, & qui Heluetiæ cum imperio præfuerint, Burgundionibus pulſis, aut exſtinctis, inquiramus.

Nobilitas maxima in Heluetia.

De Francorum Regibus, qui in Burgundia, & Heluetia imperarunt.

CAP. XII.

THEODORICVS PRIMVS EX FRANCORVM STIRPE BVRGVNDIAE REX.

Regnauit in Burgundia annos XI. Greg. lib. III Aimo. lib. II

THeodoricus primus filiorum Clodouei, Metenſiũ, & Allemanniæ rex cùm eo, quo diximus modo Burgundiam Minorem, & Ciſaraticam ſiue Sequanos conſecutus eſt, tum verò quòd Sigiſmundi regis Burgundiæ filiam vxorem haberet, qui proinde regnũ Burgundiæ, ſibi

vindicare videbatur: quam illi Lotharius, & Hildebertus fratres eo faciliùs reliquerunt, quòd regno Clodomiri inter ſe diuiſo magnam ſuis opibus acceſſionem fecerant. Fuit verò Theodoricus princeps fortis, & magnanimus, qui multa contra Danos, & Toringos præclarè geſſit. Primus idem regum exterorum. Ius Ciuile Iuſtiniani paullò ante euulgatum ſuſcepit, & cuſtodiendum curauit. Edictum datum Auguſtoduni in Burgundia. Eum alij Franciæ, & orbis reges ſecuti.

A.D.N. Iↄ xxxi.
A.D.N. Iↄ xxxv.

THEODEBERTVS REX METENS. SIVE AVSTRASIAE ET BVRG. II.

Regnauit An. xiii.

THeodebertus ſucceſſit patri Theodorico, *qui manſuetus, cunctiſq; modeſtus; iuſtitiæ quoq; cultor fuit egregius*. Eũ cùm patrui Hildebertus, & Lotharius regno pellere conati eſſent, inſita regnorum producendi libidine, prudentia, & humanitate non ſolùm pacauit, ſed etiam arctiùs ſibi deuinxit. Vnam in Italiam expeditionem cum ſuis Allemannis, & Burgundis habuit, ducibus Buccelino, & Amingo, ſolicitatu maximè, & munere Gotthorum, quos graui bello Belliſarius, tùm Narſes Iuſtiniani Imp. auſpiciis inſequebantur. Nàm Prouinciam, quam hactenùs tenuerant Gothi, ſi auxilio contra Romanorum duces eſſet, Theodeberto obtulerunt. Ipſe in Italiam cũ maximo equitatu profectus, Alpes, Ligaricam, Inſubriam, venetiã, & quidquid in eis prouinciis Romanæ ditionis, ſibi ſubiecit, & tributarium fecit, Buccellinum ad peruadendam Siciliam, & quæ prætereà in Italia obſiſterent, reliquit, victor cum ſpoliis in Burgundiam rediit. Bucellinus, Thyrreno transfretato, Siciliæ magnam partem in poteſtatem redegit, ex ſubiugatarum gentium ſpoliis munera, & dona

Aimo lib. II. cap. xv.
A. D. N. Iↄ xxxvii.
A.D.N. Iↄ xli.
Procopius lib. II. Id. Aimo cap xxi Paull. Aemil Hildeberto. Gillius, & Titius in chronicis. Sig li. xix. reg. occid. Parad. in Annal. Burg.

Celebrauit etiam conſilium Aruernenſe in quo adfuit Superius *Auenticorum epiſcop. an.* 538 8. *Nouemb.*

ampliſſima Theodeberto miſit. Theodebertus cùm ſemel miraculo, & precibus S. Germani ex letali valetudine reſtitutus fuiſſet, multis glorioſè geſtis, Mauroq; (qui primus diſcipulorum S. Benedicti in Galliã ſe tranſtulit, plura monaſteria condidit, vnde ingens toto Occidente ſanctiſſimorum virorum numerus demanauit.) liberaliter, & regiè ſuſcepto, & habito, vita exſtinctus eſt.

Reg. A. VIII.

THEODEBALDVS AVSTRASIAE. ET BVRGVND. REX. III.

A. D. N. Iↄ l.

Regnum ſtatim, mortuo patre, adiit. Hunc curis externis abſtinuiſſe tradit A[e]milius. Ad eum ſanè Iuſtinianus Imp. Leontium legatum deſtinauit, ſecũ aduerſus Totilam ſocietatem iniret, & Italia manum cõtineret. Reſpondit Theodebaldus fœdere ſe Gotthico teneri, quo minùs eius neceſſitatẽ amplecteretur: quæ in Italia teneret non Romanis eripuiſſe, ſed Totilæ. Earum proinde cauſæ cognitionem iudicibus permittere paratum eſſe, deq; ea re legatos Conſtantinopolim miſſurum.

A. D. N. Iↄ lii. *Agathias* *Blandus.* *Sigonius.* *Paradinus.* *Leutherius. primus Allemannie dux de quo recta ſub Francis memoria.*

Nec multò poſt, cũ Gotthis debellatis, & in Italia ſubiectis contra Francos arma Narſetem moturum nullum dubium eſſet, Leutherum, & Buldinum Allemãniæ duces, cum eius gentis amplo exercitu, in Italiam miſit, qui Inſubria, Aemilia, Venetia peruagata, adiunctis Gotthorũ reliquiis, cùm in Campaniã progreſſi eſſent, commiſſo cum Narſete prælio, victi, & deleti ſunt, & quidquid Franci in Italia habuerant, eadem clade, amiſſum. Theodebaldus paralyſi occubuit. Cùm non eſſent liberi Lothariũ Sueſſionum regem magnum patruum heredem nominauit, qui, paullò poſt etiam mortuo ſine herede Hildeberto fratre, totius Galliæ, & Burgundiæ Imperio potitus eſt.

A. D. N. Iↄ lviii.

LOTHA-

LOTHARIVS FRANCIAE, ET BVRGVNDIAE. REX IV.

MVltæ in eo virtutes, ſed præter bella externa quæ cum Saxonibus acerrima fuêre etiam domeſticis adfectus eſt. Crãnus nothus filius fuit qui malè adminiſtratæ Aquitaniæ causâ ad patrem delatus, pro venia quam omnibus votis ab eo expetere debebat, bellum intulit, adiunctis non paucis rebellibus. Belli exitum felicem Lotharius precibus, & iuſta Dei vindicta potiùs quàm copiis, & exercitu habuit. Chrannus ex prælio profugus cùm ſe in caſam recepiſſet fortuitam, igne iniecto, conſumtus eſt. Rex cùm Eccleſias multas locupletaſſet, præſertim Turonenſem, mortē obiit, relictis filiis, quatuor, Heriberto, Pariſij, Sigeberto Mediomatrices & Allemanni, Hilperico Sueſſiones. Guntranno Aurelianum, & Burgundia accidêre Qua quidem diuiſione primi Helnetiæ limites repetiti, Sigeberto Allemanniam & Heluetiæ eam partē quæ ad Vrſam eſt obtinente, reliqua, ſiue Burgundiam Minorem Guntranno. *Aimo lib. 3. cap. 1.*

SIGEBERTVS AVSTRASIAE ET ALLEMANNICAE HELV. REX. V.

Regnauit an. xv. A. D. N. Iↄ lxv.

GVNTRANNVS AVRELIANI. ET BVRGVNDIAE. REX. V.

Regnauit an. XXXIII. A D. N. Iↄ lxvii.

SIgebertus contra Hunnos feliciter pugnauit, qui, traiecto Rheno, in Galliã irruperãt. Sed ei adeò cũ Hilperico fratre malè cõueniebat, vt quaſitis mutuò ſe opprimēdi quærerēt occaſiones. Guntrãnus mediũ ſe præbebat, pacemq; quà poterat conciliabat, optimus, & ſapientiſsimus princeps, in vno parũ cõmēdatus ꝙ meretriciis

Primus is eſt quem inter Duces Vltra-iuranos, ſiue Burgundiæ minoris, re perio.

incubare pellecebris, quàm matrimonio legitimo coniungi propoſuerit. Is Mummolum primò patricium Burgundiæ, & Heluetiæ præfecit, qui Saxones, ex Italia, vbi à Theodeberto quondam rege ſedes acceperant, in Burgundiam, & Heluetiam prædabundi deſcendentes ſæpiùs profligauit, & repulit, poſteà tranſitum in Germaniã, muneribus captus, conceſſit, quo in itinere, etſi rapinis temperauerint, ita tamen æris laminis in auri pulcritudinem, & pondus formatis homines illuſerant, vt *hac de re multi mercatores ad inopiæ malum ſe deuolutos ſerò doluerint.* Sigebertus Brunechildem Athanagildi Viſigotthorũ regis filiam duxit, de qua poſteà tot tragica facinora, quot de ea auctores. Bellum dein ſecundum cum Hunnis, & Auaris, qui fœdus ante iuratum neglexerant, geſſit, à quibus Franci per incantamenta, phantaſmatis inuſitata forma, & multitudine comparentibus, in fugam conuerſi, fœdus deniq; nouum cum eadem barbara gente diu duraturum percuſſit, tum in fratrem arma conuertit, qui, dũ ipſe in Germania res gerit, Rhemorum eius opidum inuaſerat, cetera vaſtauerat, quem profligatum, & multis præliis fractum, dum Pariſios regiam Hilperici vrbem, nobili triumpho, vnà cum Brunehilde, vxore inuehitur, perſpectaq; in ſe ciuium beneuolentia, quàm in fratrem propenſiore, eum non fortunis ſolùm ſed vita etiam euertere cogitat, immiſſis à Fredegonde Hilperici coniuge percuſſoribus, cõfoſſus occubuit. Brunechildis, re cognita, raptim filium Hildebertum in Auſtraſiam ſecretò emiſit, quam ob rem indignatus Hilpericus eam Rhotomagum relegauit, mando muliebri, & omnibus regiis ornamentis ſpoliatam. Auſtraſij acceptum ex tanto periculo Hildebertum regem alacres ſalutarunt.

Aimo lib. III. cap. vII.

A. D. N. ıɔlxix.

A. D. N. ıɔlxxvII.

A. D. N. cIɔlxxvIII.

A. D N. ıɔlxxvIIII.

HILDE-

HILDEBERTVS AVSTRASIAE, ET ALLEMANNIAE REX VI.

GVntrannus, interfecto quoq; per Fredegondis vxoris inſidias Hilperico quem Neronem, & Herodem ſui temporis vocauit, ea tempeſtate, degens Gregorius Turoni Epiſcopus, tutor Lotharij Hilperici filij, datus, regni Franciæ adminiſtrationem ſuſcepit, & ne Hildebertus Auſtraſius aliquid contra moliretur, eum, cùm liberis careret, heredem, & ſucceſſorē nuncupauit. Poſt Mummolū Patricium, dux Burgundiæ Minoris ſiue Vltraiuranus conſtitutus Theodefredus. Longobardi eodem tempore in Burgundiam, & Heluetiam, ſuperatis pœninis Alpibus, delapſi prædas fecerūt, quos Theodefridus perſecutus, nō ſolùm Heluetia expulit, ſed etiam, adiunctis Hildeberti copiis, quem Mauricius Imperator contra eamdem gentem, iam antè multis præmiis, & promiſſis ſolicitauerat, pænè Inſubria deiecit, paucis in arces, & munitiora loca receptis. Theodefrido ſucceſſor in Minori Burgūdia, ſiue Heluetia Vadelmarus. Aliquot poſt annis deceſſit Guntrānus Rex, multa ſanctitatis fama. Geneuenſem Eccleſiam iam antè à Burgundis regibus auctam, locupletauit, Maurianenſem condidit omnibus verò Eccleſiis, & monaſteriis liberalem ſe & pium oſtendit. Multa ſub eo fuerunt cœlo, terraq; miracula & portenta, eorum temporum inſignia, quibus nihil triſtius, nihil abominabilius, ſiue reges ſiue regum principes, & duces conſideres, nulla vmquam memoria protulit. De quibus Gregorius eorum temporum ſcriptor, & oculatus teſtis, Aimo, alij pleriq;.

Lib. v hiſt. Franc. A D. N. ꟾↄ lxxxviii

Theodefridus II. *Dux Vltraiuranus.*

Vadelmarus III. *Dux Heluetiæ.* A D. N. ꟾↄ xcvii. *Aimo lib.* III. *c.* lxxix. *&* lxxxi.

Lib. III IV. V. *lib.* III.

HILDEBERTVS AVSTRASIAE, ALLEMANNIAE, ET BVRG. REX VI.

Regnauit ſolus an. IV.

Vtriusq; regni principium fuit, contra Fredegondem,

A.D.N. Ↄ lxxxx viii.

&Lotharium eius filium, bellum, non iam patris, ſed etiã patrui vltor, Gundoaldo, & Vintrione ducibus. Apud Sueſſiones ingenti prælio profligatur, amiſſis xx. millibus fortiſſimorum militum, quo in prælio non fœminam Fredegonda, ſed Strenuiſſimi cuiusq; ducis partes impleuit, In prima enim acie conſiſtendo, monendo rogando, promittendo, & vltimo filiolum ab vberibus raptũ oſtentando, & ne eius ſalutem proderent, omnibus precibus contendendo, euicit, vt ſub Landerico, reginæ adultero, Franci animati victoriam reportarent, Auſtraſiumq; pellerent.

A.D.N. Ↄ xcix. *Aimo li* III *cap.* lxxx III. *Bellitz. Bilitioni antiquitas inde.*

Nec ſic tamen amimum poſuit Hildebertus, conſilium, armaq; mutauit &, Francia relicta, in Italiam rurſum contulit, ducibus ex tota nobilitate xx. electis, inter quos Andealdus & Olo, & Cedinus principes. Primo impetu Langobardos qui Alpiũ clauſtra obſederant, deiecit, Bilitionoq; caſtro expulit, vbi tamen Olonemiaculo traiectum amiſit: inde Mediolanum profectus, prope vrbem caſtra poſuit, quo in loco, cùm fruſtra Græci Imperatoris auxilia, & promiſſa exſpectaſſet, oppugnandis quæ reſiſtere videbantur animum adplicauit, Inſubriam totam, Ticino excepto, vbi ſe Langobardorum rex clauſerat, in poteſtatem redegit. In Tridentino agro caſtella pluria euertit, prædam ingentem fecit, totam haut dubiè Langobardorum gentem ſubacturus niſi per anni tempus, reſolutis viſceribus, magna pars exercitus deperiſſet, qua Strage Italia poſt tertium menſem redire in Burgundiam coactus eſt. Leutherio in Ducatu Allemanniæ ſucceſſit Leudefridus, ſed coniurationis idem compertus, cùm effugiſſet, ſuffectus eſt Vncelinus.

Hildeberti geſta in Italia.

Idem lib. eod. c.lxxv

A. D. N Ↄ c.

Hildebertus, vnà cum vxore eadem die in lecto mortuus repertus eſt non ſine veneni ſuſpicione, & fraude Brunechildis auiæ anno ætatis xxv. reliquit filios

duos

duos Theodebertum & Theodoticum. Illi regnum paternum ſiue Auſtraſia: huic regnum Guntranni, ſiue Burgundia euenêre. *Epiſcopum o vt antè notauimus, Vindoniſſa Conſtantiã tranſtulit.*

THEODEBERTVS AVSTRASIAE, ET ALLEMANN. REX. VIII.

THEODORICVS BVRGVNDIAE. REX. VIII.

IN eos Fredegonda ſuperiorum annorum victoria ferocior, non ſolùm ipſa exercitum duxit, ſed etiã Hunnos, & Auaros concitauit. Et hos quidem Brunechildis pecunia pacauit: inter vtrumq; verò Francorum exercitum cædes, & occiſio ingens facta, victi Auſtraſiani: Burgundia Ciſararica recepta. Mox, defuncta Fredegonda, Theodebertus, & Theodoricus fratres in Lotharium inſtinctu Brunechildis, & memoria ſuperiorum cladium exercitum contulêre, tantaq; ſtrage Clotarianos adfecerunt, vt, xxx. millibus amiſſis, pacis quas vellẽt conditiones Lotharius accipere ſit coactus, quas proinde ſeruare non potuit, aut noluit. Eodem anno *in lacu Dunenſi in quem Arula flumẽ influit aqua feruens adeò ebulliuit vt multitudinem piſcium decoctam ad littus proiiceret.* A.D.N. ꝺ CI. A.D.N. ꝺ CIV. *Aimo lib. III. cap. lxxxvi.*

His ita conſtitutis, Brunechildis, inſita crudelitate, ſiue quia feminæ imperium haut perinde gratum habere videbantur, præcipuos Theodeberti principes Quintrionem, Calenum, Gillium, alios magni nominis interficiendos curauit, quã ob rem in omniũ odium incurrit, adeò, vt Auſtraſia à nepote, de voluntate procerum, pulſa ſit quæ proinde ad Theodoricum profecta alterum nepotem inſtigare non ceſſauit, dum fratrem bello inuaderet. Eiuſdem fauore Prothadius Dux Vltraiuranus

Prothadius IV. Dux *Vltraiuranus.* *Aimo lib.* III. *ca* XCI.
A.D.N. ꝉↄCX.
A. D. N. ꝉↄ CXII.
A. D. N. ꝉↄLXIV.
S. *Columbanus in Galliam profectus.*
A. D. N. ꝉↄ CXV.
Elſas & Suntgau.
Aimo eod. lib. cap. XCVI.
Cap. XCVII. *vt alias dictum.*
Burgundiam Minorem.
A. D. N. ꝉↄ CXVII.

poſt Vandelmarum conſtitutus ob ſtupri ſcilicet quã habere dicebatur conſuetudinem. Belli inter fratres finis morte Prothadij, qui non minùs laceſſebat, fuit. Eum Vncelinus Allemanniæ dux cum aliis regni primoribus fraude interemit. Theodoricus paratas contra fratrem copias in Lotharium, Stampis rȩs nouas molientem, conuertit, maioremque, quam anteà cladem attulit. Eodem tempore D. Columbanus cum aliquot diſcipulis ex Hibernia in Galliam tranſiit, primoq; in regno Theodeberti aliquamdiu egit, poſt in regnum Theodorici ſe contulit. Mox ad arma recurrêre fratres, nihil omittente Brunechilde quod inter eos diſcordiam concire poſſet, conuenêre in Alſatia exercitus. Sed cùm Theodebertum ſe fortiorem videret Theodoricus, adnitentibus etiam vtriuſq; regni primoribus in quas frater voluit conditiones conuenit. Eæ fuerũt vt *Alſatio, & Sugitenſi comitatibus,* quæ regni Burgundiæ partes fuerant, decederet, tum etiam Turonenſi, & Campanenſi abſtineret. Huius belli cladem tamen non minimam experta Heluetia, qua de re Aimo. *His diebus Allemanni Veneticorum fines ingreſſi* (Venetes populi ad lacum Acromi inferiorem, qui etiã Venetus) *Vltraiuranos, Cambaleno, & Herpino ducibus, ſibi obſiſtere conatos acie ſuperant, ac vſq; ad refugia montium perſecuti, proſternunt. Dehinc, nullo inquietante, Iuranum ſaltum peruagantur, cædibus, ac incendiis cunctà, per quæ tranſibant replentes, captiuiſq; quàm plurimis abductis, cum ſpoliis, & ingenti præda redierunt ad propria.* Ea præcipua cauſa fuit cur pacta conuenta inter fratres parũ conſtarent, Nàm huius iniuriæ memor Theodoricus in fratrem haut multò poſt mouit, obuiumque in agro Tulenſi factum profligauit; ſecundoq; apud Tolbiacum prælio profugum, ſed auxilio Saxonum nouo, vi-

ctorem

ctorem fratris exercitum exſpectare auſum vicit, & fudit, qui cùm ſe Coloniam recepiſſet, à ciuibus perfidiosè interfectus eſt. Theodoricus eius regno potitus, cuius filiā excellentis pulchritudinis (filios Theodeberti tres Brunechildis pluſquam auito odio, crudeliter interfecerat) cū ſibi copulare vellet, reprehenderet, & improbaret Brunechildis, diſſentio eam ob rem ſuborta eſſet, nota, & vſitata auiæ arte, porrecto in poculum veneno, Theodoricus pariter è medio ſublatus eſt. Brunechildis, his patratis, Sigebertum Theodorici filium nothum regē ſubſtituere conata fruſtra fuit; omnibus crudelitate, & ſuperbia intolerabilis. Itaque cùm præcipui Auſtraſiæ ad Lotharium ex genuina, legitimaq; Francorum ſtirpe ſolum ſuperſtitem defeciſſent, Varnarius etiam dux in eamdem ſententiam pleroſque Burgundiæ proceres traduxiſſet, denique Brunechildis cum Theodorici liberis Lothario prodita eſt. Abducta etiam per Erponem regalium equorum præpoſitum Theudelina, alij Theudelindam vocant, Theodorici ſoror *ex villa regia Vrba* Ducatus Vltraiurani. Liberi, recepto Merouco, & Hildeberto qui fuga euaſit, Sigebertus, & Corbus interfecti. Brunechildis caudæ equi alligata, & rapta tot ſcelerum, & crudelitatum, ſi vera ſunt quæ Scriptores de ea pleriq; tradiderūt, pœnas exſoluit. Lotharius ſolus totius Galliæ, Allemanniæ, Burgundiæ monarcha.

A.D N. Iↄ CXVIII.

Aimo lib. IV. C. I.

Orbach. Friburg. vnd Bern.

LOTARIVS FRANCIAE ALLEMANN. BVRGVND. REX. VIII.

Imperauit ſolus an. XIV.

Aimo lib. eod. cap. VI.

IS ſubitò *Varnarium, cuius inſtantia regnum Burgundiæ fuerat adeptus, maiorem domus in eo conſtituit regno, dato ei ſacramento, ne illo quo viueret tempore ſucceſſorē acciperet. Auſtraſiis verò Rhadonem quemdam probabilis vitæ virū*

ErpoV. Dux Transiuranus.

eodem honoris gradu donatum præfecit. Vltraiuranis quoq; Erponem genere Francum patricium inſtituit. Qui dum quæ pacis ſunt diligeret malorum deprimens nugacitatem ab ipſis Pagenſibus inſtinctu Alethei patricij, & Leudemundi Epiſcopi Sedunenſis interfectus eſt, quem Epiſcopum coniurationis contra ſe manifeſtum Lotharius, commemorabili exemplo, non alia pœna adfecit, quàm ne ex diœceſi pedem efferre liceret. Aletheus damnatus capitis. Erat is ex regia Burgundorum ſtirpe, proindeq; ad imperata peruicacior.

Arnobertus VI Dux. Vltraiuranus. A.D.N. I) cxxx. Eod. lib. cap. XV.

Erponi ſucceſſit in Heluetia Arnobertus dux, Varnario verò defuncto cùm Lotarius Burgundiæ vtriuſq; proceres Trecis conuocaſſet, vt quem ſibi Rectorem præfici vellēt, ſcrutaretur. *Illis*, inquit Aimo, *dicentibus nullius præter Dei & regis ſe velle pati dominium: rex gratanter verba eorum ſuſcipiens, deſiderio quoq; ſatisfecit*. Itaq; omnis Burgundia nullis aliis gubernatoribus ſubiecta, ſolum regem cui obediret deinceps habuit, nec viuo Lotario, præſidē alium agnouit. Sed non multò poſt deceſſit magnum ſuis deſiderium relinquens, fuit laborum patientiſſimus, *literis eruditus, timoris Dei plenus, pauperibus neceſſaria tribuens, Eccleſiarum Domini, atq; Sacerdotū vtilitati conſulens*. Succeſſit Dagobertus filius, quem anteà Auſtraſiæ, Elſatiæ, & Allemanniæ præfecerat ſub Arnulpho Metenſium Epiſcopo, & Pipino ductoribus.

I) cxxxi.

DAGOBERTVS FRANC. ALLEMANN. BVRGVND. REX IX.

Regnauit an. XIV. Eod. lib. cap. XIX. Dagoberti laus.

HIc ob ſua credo merita Magnus, qui vt primum regnum paternum adiit, *in Burgundiam ea propoſiti intentione profectus eſt, vt oppreſſis & calumniam ſuſtinentibus iuſtitiam exercendo ſubueniret. Ex cuius aduentu*

fiducia

fiducia bonis, maximeq́ pauperibus orta: Seditioſos verò atq́ rapinis intentos formido grauis inceſſerat, & quædam mentiũ conſternatio. Adeò ſtrennus & efficax in adminiſtrando apparebat regno, vt circumpoſitæ nationes eius vererentur nomen, ſuaq́ auxilia in ſubiiciendis exteris ſponderent gentibus fide promtiſſima. Iudæos qui Chriſtum profiteri nollent omnib. ſuis prouinciis expulit. Saracenos in Hiſpania, miſſa in eos Burgundiæ nobilitate, debellauit, Vaſcones eodem milite Burgundo, compeſcuit. Nec vllus regum fuit qui Burgundis maiorem honorem habuerit, aut eorum opera pluries vſus ſit. Sigebertũ ex Ragnetrude cõcubina cõceptũ Auſtraſiæ, Allemanniæq; præfecit, vt contra Sclauos idololatras prouincias tueretur. Primus fuit regum qui ex regni, & coronæ patrimonio Eccleſias, & Epiſcopatus locupletauit, multisq; præclarè geſtis profluuio vita egreſſus eſt. Reliquit cum iã memorato Sigeberto, Clodoueũ ex Nantilde regina legitimũ, cui regnum Franciæ tradidit.

A. D. N. Iↄ cxxxix.

A. D. N. Iↄ cxl.

CLODOVEVS II. QVI ET HLVDOVICVS PRIMVS FRANCIAE, ET BVRGVDIAE REX. X.

Regnauit an. XVII.

SIGEBERTVS AVSRASIAE ET ALLEMANNIAE REX. X.

Regnauit an. X.

BVrgundiæ Palatio præfectus Flaucatus qui prouinciã ſtrenuè & iuſtè adminiſtrare aggreſſus, Vilibaldum Vltraiuranum patricium habuit aduerſarium, *qui generis nobilitate, & opum affluentia ſeſe extollens deſpectui ducebat illi ſubiici, aut eius parere præceptis.* Eum cùm ad nouũ regẽ Cabillonem euocaſſet Flaucatus, acceſſit inuidioſo comitatu, vbi etiam inſidiis periſſet, niſi Amalberti fratris inſignis opera fuiſſet. Sed cùm ſecundo literis Clodouei ipſius regis Auguſtodunum veniret, mandata accepiſſet,

Aimo lib. eodem cap. XXXIX.

in itinere, immiſſa per Flaucatum manu tandem Vilibal-
dus interemtus eſt. Nec multò poſt periit etiam febre
A. D. N. Flaucatus. Sigebertus moriens reliquit filium Dagobertū
Iↄcli. ſub tutela Grimoaldi, Pipini quondam filij Auſtraſiæ Pa-
latij præfecti. Is puerum perfidioſè truſum in Scotiam re-
legauit, & filium Hildebertum regem Auſtraſiæ ſalutauit.
A. D. N. Quod non ferendum ratus Clodoueus contra eum Er-
Iↄclvi. chembaldum, alij Erchinualdum vocarunt, M. Eq. miſit
qui & Hildebertum prælio interfecit, & Grimoaldum vin-
culis perpetuis Pariſiis incluſit. Hilpericus Clodouei filio-
A. D. N. rum medius Auſtraſię rex datus. Clodoueus reliquit filios
Iↄclxii. tres Lotarium qui Franciam, Hilpericum qui, quam tene-
bat Auſtraſiam & Allemanniam, & Theodoricum, qui
Regnauit an XVI. Burgundiam ſortiti ſunt.

HILPERICVS AVSTRASIAE ET ALLEMANNIAE REX XI.

Regnauit an. XXXI.

THEODORICVS BVRGVNDIAE REX. XI.

LOthario Franciæ regi Erchembaldum Ebroinus M.
Equit. ſiue Palatio præfectus quorumdā factionibus,
A. D. N. ſubſtitutus eſt. Is, mortuo poſt quartum annū rege,
Iↄclxvi. in eius locum Theodoricum fratrem, licet Hilpericus æ-
tate præcederet, per vim Franciæ regem nominauit. Non
enim dubitabat, quin ſi Hilpericus in regnum induceretur
ipſe Magiſterio excideret, & in ſuum locum collocaretur
Vſhoaldus, qui apud Auſtraſios in eadem dignitate agi-
tabat. Sed, vt Theodoricus luxu, & ſæuitia eodem propè
quo adiit regnum tempore, pulſus, & monaſterio D. Dio-
nyſij incluſus eſt: ita etiam Ebroinus Luxouium relegatus
eſt, & Hilpericus rex Auſtraſiæ, in Franciam vocatus eſt.

HILPERICVS FRANCIAE, AVSTRAS. BVRG. REX XII.

LEnis an leuis quidquid fuit temporis conſumſit, nulla potiore cura: extremò moribus ad crudelitatē propenſioribus. Vnde odium, & eius cædes, Bodillone auctore, quem virum inſignem, & nobilem flagris cædendum palo colligarat quondā, fruſtra contra tendentibus, & conclamantibus regni principibus. Theodoricus ex monaſterio ad coronam reſumtus. Sed cui M. Equitum Leudeſius Erchembaldi filius adiunctus, auctoritate maximè, & ſuffragio S. Leodegarij Auguſtoduni Epiſcopi, & eius fratris Gerini.

A. D. N. Ↄclxxix.

A. D. N. Ↄ clxxx.

THEODORICVS FRANCIAE, AVSTRAS. BVRGVNDIAE REX. XIII.

EBroinus, tempore captato, dum Leudeſianorum fauor deferueſceret, Luxouio erumpens, facta coniuratorum manu, vires reſumſit, inſidiatores ſuos oppreſſit, ſuper Theodoricum regem irruit, theſauros eius, & Eccleſiarum diripuit, LeudeſiumM. Eq. interemit, Clodoueum quendam Lotarij fingens filium in regem extulit, ad eius ſacramentum quos potuit pœnis, minis, blandimentis impulit. Leodegarium Epiſcopū in vincula coniecit, Gerinum eius fratrē lapidibus obruit. Poſteà in gratiam cum Theodorico rediit. Synodum coegit, in ea Epiſcopos multos ſede priuauit, alios irreuocabili exilio dānauit, S. Leodegarium demum poſt famem, & triennalis carceris ſqualorem, poſt oculorum euulſionē, poſt plantarum conciſionem, poſt labiorum, & linguæ deminutionem, capite auulſo, vita priuauit. Inde in Pipinum Craſſum qui Vſhoaldo M. Eq. in Auſtraſia ſucceſſerat, & Martinum qui Allemanniam dux regebat, arma conuertit, eosque in

A. D. N. Ↄ clxxxii.

A. D. N. Ↄclxxxv. S. *Leodegarij martyrium.*

A. D. N. Ↄclxxxvii

A.D.N. Iↄ clxxxvii. agro Laudunenſi fudit, & fugauit. Martinũ ad ſe vocatum in colloquio contra fidem etiam interemit, nec ipſe multò poſt tot ſcelerum pendens pœnas ab Ermenfrido noctu in lecto confoſſus eſt. Illi Bercarius ſucceſſit. Sed eo primò à Pipino victo, tum à ſuis interfecto, vtriuſq; regni

A.D.N. Iↄ cxci. *Pipini geſta.* Pipinus Magiſter nominatus. Is non ſolùm Franciã bellis ciuilibus adflictam, & ſuperiorum Magiſtrorum Eq. ambitu in multas partes diuiſam reſtituit, & coniunxit, ſed barbaras etiam nationes temporum licentia inſolentiores, Saxonas præcipuè, & Sueuos, Bauarosq; multis præliis attriuit, Franciamq; florentem domi, foris formidabilem

A.D.N. Iↄ cxciii. effecit. Theodorico mortuo ſucceſſit Clodoueus III. filius quatuor annorum rex, tum Hildebertus frater ſeptendecim: poſteà Dagobertus II. filius, qui annos IV. regnauit, cui Hilpericus II. ſuffectus qui V. & Theodoricus qui XV. poſtremo Hilpericus ſtupidus vltimus Merouingorũ. Sed hæc eadem regni vocabula: omni vi dominandi in Magi-

Regum Franciæ degeneratio prima. ſtris Equitum ſita. Ad id faſtigium conſcenderant regibus ſecordiæ, Luxuriæque ſeſe mancipantibus, ac illa magni Clodouei indole exoleſcente, quantum primi regum gloria & finium propagatione ducebantur, tantum his vltimis in curarum remiſſione & voluptatum illecebris felicitatis conſiſtere arbitrantibus. Qua de re ita Eginhar-

In principio ſuæ hiſt. dus Caroli Magni Notarius *Gens Merouingorum, de qua Franci reges creare ſibi ſoliti erant, vſq; ad Hilpericum regem, qui iuſſu Stephani Rom. Pontif. depoſitus, & detonſus in monaſterium detruſus eſt duraſſe putatur. Quæ licet finita illo videri poſſit, tamen iam dudum nullius vigoris erat, nec quidquam in ſe clarum præter inane regis vocabulum præferebat. Nam & opes, & potentia regni penes Præfectos Palatij, qui Maiores domus dicebantur, & ad quos ſumma Imperij pertinebat,*

nebat, tenebantur. Nec regni aliud relinquebatur, quàm vt regio tantum nomine contentus, crine profuſo, barba ſubmiſſa, ſolio reſidens, ſpeciem dominantis effingeret. Legatos vndecumq; venientes audiret, eisq́; abeuntibus, reſponſa, quæ erat edoctus, vel etiam iuſſus, ex ſua veluti poteſtate, redderet. Cùm præter inutile regis nomē, & precarium vitæ ſtipendium, quod ei Præfectus aulæ, prout videbatur, exhibebat, nihil aliud proprij poſſidebat, quàm vnam & eam perparui reditus villam, in qua domum, ex qua famulos ſibi neceſſaria ſubminiſtrātes, atq; obſequium exhibētes paucæ numeroſitatis habebat. Quocumq; eundum erat carpento ibat, quod, bobus iunctis, & bubulco, ruſtico more, agente, trahebatur: Sic ad placitum, Pfaltz. ſiue forum. *ſic ad publicum populi ſui conuentū quod annuatim ob regni ſui vtilitatem,* Kal. Mai. *celebrabatur, ire, ſic domum redire ſolebat. At regni adminiſtrationem, & omnia, quæ vel domi, vel foris agenda, ac diſponenda erant Præfectus aulæ procurabat.* Hactenùs Eginhardus. A. D. N. Iↄ cclr. Zachariæ demum Romani Pōtificis, tum Stephani auctoritate, & conſenſu Hilperico, vt ante dictū, relegato, Pipinus cognomento Breuis, Caroli Martelli filius regnū Franciæ, adeoq; omnium prouinciarum quæ illud attingere poterant occupauit, feliciterq; ad poſteros tranſmiſit.

PIPINVS BREVIS. PRIMVS SVAE GENTIS FRANCIAE. ALLEMANN. BVRGVNDIAE REX.

Regnauit an. XVIII.

Pipinus non ſolùm in Heluetia ſæpiùs egit, ſed præcipuè vxor eius regina Vertrada, cuius Salodori, Conſtantiæ, & in Valle magna benignitatis & munificentiæ argumenta. Sub eo nobiliſſimi Heluetiorum Varinus Comes S. Montis & frater eius Ruthardus Comes

vt quidam putant, Kiburgi, tùm Theodinus comes in minore Burgundia. Ei ſucceſſit

Regnauit an. xlvi.

CAROLVS MAGNVS FRANC. ALLEMANN. BVRGVND. REX. II. ET ROMANOR. IMPERATOR PRIMVS.

A. D. N. Ↄ cclxix.

EIus fortia, & præclara facta Magni cognomen additum ſatis demonſtrant, & plena ſunt volumina. Eius in Heluetia tot monimēta quot propè Collegia, aut monaſteria, poſt eum Imperauit filius

Imperauit an. xxvi.
A. D. N. Ↄ ccclxv.

LVDOVICVS PIVS FRANC. ALLEMANN. BVRGVND. REX III. ROMAN. IMP. II.

SVb eo Saraceni Romam vaſtarunt, Italiamq; totam cæde & incendiis & rapinis exhauſerunt, contra eos Guido Puſterla nobilis Mediolanenſis quem Carolus M. primum Italiæ marchionem fecerat, aliquot Heluetiorum cohortes duxit, qui rem feliciter geſſerunt. Reliquit filios tres Lotharium, Ludouicum, & Carolum. Illi poſt multas cōtentiones, prœliumq; illud Fontaniacum, vbi Franciæ vires ita contritas ferunt, vt numquā ampliùs euiguerint, & integritatem ſuā reparare potuerint, ita cōuenerunt, vt Lotharius quidem Italiam, Prouinciam, Allobroges, Burgundiam Ciſararicam, & Minorem, ſiue Heluetiam ad Vrſam, fl. tùm Lotharingiam, quæ tùm primum hoc à ſuo rege nomen obtinuit, & Imperium. Ludouicus Germaniam, Allemanniam, Bauariam, Elſatiam, & eam Heluetiæ partē quæ ab Oriente ad Vrſam porrigitur: Carolus demum, qui Caluus nominatus, Franciam quæ Moſam, & Oceanum Britannicum terminos haberet. Ludouici, & Lotharij, quamtum ad Heluetiam, ita ſe diuiſionem & regnum habuiſſe, ex illis quæ Collegio Lucernenſi fecerunt

A. D. N. Ↄcccxxix.

Rerum, & regnorum diuiſio.

cerunt Inſtrumentis perſpectum eſt. Quibus Ludouicus quidem, quæ verſus Albim montem Turego incumbentem eidem Collegio confirmat, contra Lotarius alia ad Emmatũ diſita, muneri donat. Ingreditur verò Emmatus paullò infra Luceriam flumen Vrſam.

LOTARIVS ITALIAE, LOTARINGIAE, BVRGVNDIAE REX IV. IMP. III.

Regnauit an. XV.

LVDOVICVS GERMANIAE. ALLEMAN. REX IV.

Regnauit an XXXVI.

LOtarius, quamdiu quidem voluit, feliciter defunctus eſt, ſed ſiue præteritorum recordatione, quæ primò, in patrẽ Ludouicum, tùm fratres mouerat, ſiue rerũ humanarum tædio, aut deſpectu cùm inter filios regna diuiſiſſet, Ludouico Italiam & Imperij titulum: Lothario Lotharingiam, & Burgundiam Minorem, & Ciſararicam: Carolo demum Prouinciam Allobroges, Lugdunenſes, adſignaſſet, monachũ profeſſus eſt. Nec Carolo vita diuturna fuit, fratres ſine contentione eius regnum diuiſêre. A. D. N. ꝺccclv.

LOTARIVS II. LOTARINGIAE, ET BVRGVND. REX. V.

Regnauit an. XIV.

HVnc ſua libido perdidit. Cùm enim Thietburgam nobilis in Burgundia Comitis filiam vxorem duxiſſet Hugberti Abbatis ſororem, quo etiam nomine eum Burgundiæ Minori, ſiue Heluetiæ præfecit, multa cauſſatus, & verò etiam adulterij falſis, & corruptis teſtibus accuſatam, à ſe dimiſit: diuortium probantibus Guntaro Agrippinenſi, & Tetgaudo Treuerorum Epiſcopis, Valdradamq; florentem ætate, & forma puellam ſibi collocauit. Nec monitus licet à Summo Pontifice, amen-

A. D. N. ꝺccclix.

Rhegino chr.

tia,& furore abſtinuit. Quapropter non ſolùm Pontifex Epiſcopos qui connubium diremiſſent dignitate deiecit, ſed etiam ipſum regem cõmunione piorum excluſit. Qui cùm demum ductus pœnitentia facti ad eius iram deprecandam in Italia deſcendiſſet, Romāq; profectus eſſet, in reditu morte abſumtus eſt Placentiæ. Ad Lotarij regna extemplò Caluus oculos, animumq; adiecit. Sed ne eodem tempore duos Ludouicos inimicos pararet, Ludouicum nepotem Imp. & Ludouicum Germaniæ regem fratrem, vnum ſibi deuinciendum exiſtimauit. Itaq; fratre in partē regni adſumto, quam petierat Lotharingiā, Burgundiāq; Minorem vltrò conceſſit, cetera, vt Prouinciam, & præcipuè Lugdunenſes, Araricamq; prouinciā ſibi vſurpauit, fruſtra contra pugnantibus Ludouici Imp. & eius nomine Romani Pontificis legatis. Et ſanè Ludouicus Germanus ad eorum mandata procliuior, & quidquid Lotarij regni habebat, remiſit. Caluus, vt ad omnia peruicacior, ita prçcipuè Nortmannicum tumultum pro cauſa, cur Imperatoris mandatis indulgere non poſſet, habuit. Intereà vita egreſſus eſt Ludouicus Imp. quam occaſionē etiā Caluus arripuit reſtituendi in Frāciā Romani Imperij. Magnis igitur itineribus Italiam ingreſſus, fruſtra obnitentibus, & Alpes cum armata manu inſidentibus Ludouici Germanici filiis Carolo, & Carolomanno, Romæ à Ioanne Papa Imperator coronatus eſt Kalendis Ianuarij. Ex Italia rediens primò Boſonem Iudithæ vxoris fratrem, Inſubriæ ducem conſtituit, tum vt Imperatoriæ maieſtatis, & in reges reliquos poteſtatis argumentum daret, eumdem Prouinciæ regē nominauit. Obierat eodē tempore Francofurti Ludouicus Germaniæ rex. V. Kal. Septemb. relictis filiis Ludouico, Carolo, & Carolomanno. Eo ſibi magis enitēdū

A.D.N. Iↄ ccclxx.

Aimo ſiue quis alius continuator lib. v. c. xxv.

A.D.N. Iↄ ccclxxv.

A.D.N. Iↄccclxxvi

ratus

ratus Caluus, ſubitò in fratres, pro diuiſione paternæ hereditatis nondum ſatis concordes, exercitum duxit. Sed à Ludouico filio ita acceptus eſt, vt vix fuga, omnib. impedimentis amiſſis, effugerit, Nonis Octob. Sequenti anno, eodē quoq; die, febri, aut Sedechiæ medici dolo, dum in Italiā molitur iter, mortuus eſt. Primus fuit regū Franciæ qui Comitibus ſuis, & militib. Abbatias, & Eccleſiaſticas res per ambitum diuiſit. Reliquit filiū Ludouicū, cognomine Balbū, quē Ioannes Pontifex Imperatorē coronauit. Sed is paullò extra biennium vitam extraxit. In Germania verò Ludouicus rex, itemq; Carolomannus fratres, eodē propè tempore obiêre, ille neminem; hic Arnolphum filium nothum reliquit, qui poſteà Imperauit. Carolus proinde, Craſſus vulgò, à corporis forma dictus fratrū tertius, cùm multus Italorum, Francorumque, & Germanorum fauor in eum iam multò antè extitiſſet, Romā profectus, Imperij coronam ab eodem Ioanne VIII. accepit, rara vnius pontificis fortuna tres Romanorum Imperatores intra annos quatuor coronantis.

A.D.N. Iↄ ccclxx VII. *Aimo li.* V. *cap.* XXX. A. D. N. Iↄ ccclxx VIII. A D.N. Iↄccclxxx.

CAROLVS CRASSVS GERMAN. ALLEMANN. AVSTRAS. ET BVRGVND. MINOR. REX V. IMP. R. S. A.

Regnauit an. VIII.

PRimus hic fuit, qui Imperiū Romanū in Germaniam trāſtulit, ſtabiliuitq;, quiq; poſt Carolū Magnū nō ſolū Germaniæ, ſed totius adeò Galliæ regimini præfuit. Multæ in eo virtutes, & manu nō impiger habebatur. Sed poſteà animo, tùm etiam vita defecit, & cum eo Carolinorum, Francorumq; vigor pariter exſtinctus eſt, adeò priſca illa, & ingenita virtus per diſſenſiones, & ambitus, veluti per partes diſſoluta, & infracta vix parti moderandæ par eſſe potuit, donec vtrumque Imperium, quod Franci

Cum Carolo Craſſo Carolinorū, Francorumq; vigor genuinus exſtinctus.

Lib.II.chr. A.D N. Iͻ CCCXXX VIII.

Sepulturam ſuam Zurzachij elegerat, ſed morte ſubita præuentus eſt.

hactenùs fortiter adſeruerant in alias familias: hoc quidẽ ad Gallos Capetos, illud ad Germanos, Saxones Francones, Sueuos, Bauaros deinceps deuolueretur, dum apud Habsburgios Heluetios, & Auſtriacos inde progenitos tamquàm in portu conſiſteret. Præclarè & de Craſſo & ſuper hac re Rhegino abbas, horum temporum Scriptor egregius. *Carolus*, inquit, *Imper. tertius huius nominis, & dignitatis obiit pridie Idus Ian. ſepultusq́; eſt in Augia monaſterio*, vulgo Richenau, in lacu veneto. *Fuit verò hic Chriſtianiſſimus Princeps, Deum timens, & mandata eius ex toto corde cuſtodiens. Eccleſiaſticis ſanctionibus deuotiſſimè parens, in eleemoſinis largus, orationi, & pſalmorum melodiis indeſinenter deditus, laudibus Dei infatigabiliter intẽtus; omnem ſpem ſuam, & conſilium diuinæ diſpenſationi committens. Vnde & ei omnia felici ſucceſſu concurrebant in bonum, ita vt omnia regna Francorum, quæ prædeceſſores ſui, non ſine ſanguinis effuſione, cum magno labore, acquiſierant, ipſe perfacilè in breui temporum ſpatio, ſine conflictu, nullo contradicente, poſſidenda perceperit. Quòd autem circa finem vitæ, dignitatibus nudatus bonisq́; omnibus ſpoliatus eſt, tentatio fuit, vt credimus, nõ ſolùm ad purgationem, ſed quod maius eſt, ad probationem. Siquidem hanc, vt ferunt, patientiſſimè tolerauit in aduerſis, ſicuti in proſperis gratiarum vota perſoluens, & ideò coronam vitæ, quam repromiſit DEVS diligentibus ſe, aut iam accepit, aut abſq; dubio accepturus eſt. Poſt cuius mortem regna quæ eius ditioni paruerant, veluti legitimo herede deſtituta, in partes à ſua compage reſoluuntur, etiam non naturalem dominum præſtolantur, ſed vnum quodq; de ſuis viſceribus regem ſibi creari diſponit. Quæ cauſſa magnos bellorum motus excitauit, non quia principes Francorum deeſſent, qui nobilitate, fortitudine, & ſapiẽtia regnis Imperare poſſent, ſed quia inter*

Subſtituto Arnolpho ex fratre nepote Imp. biennio àntequàm obiret, cùm per animi impotentiam præeſſe vltra non poſſe videretur.

ipſos

ipſos æqualitas generoſitatis, dignitatis, ac potentiæ diſcordiam augebant, nemine ceteros tantùm præcellente, vt eius dominio reliqui ſe ſubmittere dignarentur. Multos enim idoneos principes ad regni gubernacula moderanda Francia genuiſſet, niſi fortuna eos æmulatione virtutis in perniciem mutuā armaſſet.

Notabili ſententia.

Burgundiæ regnum à quo, quomodo, & quando reſtitutum, Regesq́ Burgundiæ qui præcipuè in Heluetia imperarunt: Ducum Sabaudiæ origo.

CAP. XIII.

NVlla propè quæſtio implicatior, quàm quæ de vltimis Burgundionũ regibus, adeò numerus, origo, geſta pleraq; parum manifeſta ſunt. Neq; tamen duos tantum Rudolphos, vt Paradinus, & alij, cõſtituam, aut ad ſenarium eos numerum cum Latzio producam. Nàm cùm ſupra centũ triginta annos, Sigeberto auctore, regnarint, credibile eſt plures fuiſſe, quàm duos: & ſi, quos ponit Rudolphos ſex Lazius, adcuratiùs perſpexeris, in duos aut tres tantũ conuenire reperies. Rudolphum primũ, vocatũ qui primus eam quæ inter Iuraſſum eſt, & montem Iouis, quem nunc S. Bernardi vocamus, prouinciam, ſiue Heluetiam occupauit, omnium ſententia eſt. Qui cũ ſe apud D. Mauritij coronandum curaſſet, regem ſe Burgundiæ nominauit, eamq́; fortiter contra Arnolphum Imp. & eius filium Zundibaldum defendit, & tenuit.

Lib. I annal. Burg.
Lib. XI. migra. In chr.
Rudolph.

RVDOLPHVS. I. BVRGVNDIAE REX. VLTIMAE GENTIS.

Regnauit an. XXII. A. D. [illegible] VIII

De hoc ita Rhegino, cùm Caroli Graſſi mortem, vt ſu-

prà recenſuimus, notaſſet. *Per idem tempus Rudolphus Cunradi, nepos Hugonis abbatis, de quo ſuprà meminimus prouinciam inter Iuram & Alpes Penninas occupat, & apud S. Mauritium, accitis ſecum quibuſdam primoribus, & nonnullis ſacerdotibus coronam ſibi impoſuit, regemq́ſe adpellari iuſſit. Poſt hæc mittit legatos per vniuerſum regnum Lotharij, & ſuaſionibus, pollicitationibusq́; Epiſcoporũ, & nobiliũ virorum mẽtes in ſui fauorẽ demulcet. Quod cũ nunciatũ eſſet Arnulpho illicò cũ exercitu ſuper eũ irruit. Ille per artiſſima itinera fuga dilapſus in tutiſſimis rupiũ locis, ſalutis præſidiũ quæſiuit, omnibusq́; dieb. vitæ ſuæ Arnulphus & Zundibaldus filius eius eumdem Rhudolphum perſecuti ſunt, nec tamen eũ lædere potuerunt. Quia, vt ſuprà expreſſum eſt, loca inacceſſibilia, quæ ſemitis tantùm peruia ſunt, inſequentium confertas acies procul ab ingreſſu repellebat.* Poſtea, *Arnulphus cum valido exercitu Langobardorũ terminos intrauit, &c. Peruenit autem vſq; Placentiã. Inde conuerſus eſt per Alpes Penninas, Galliam intrauit, & Sanctum vſq; Mauritium peruenit, Rudolpho, quẽ quærebat, nocere non potuit, quia montana conſcendens, in tutiſſimis locis ſe abſconderat. Regionem inter Iuram, & montem Iouis exercitus grauiter attriuit.* Hæc ſuper Rudolpho qui primus, vt diximus, ſuæ gentis, Burgundiorum regnũ poſt tot ſecula reparauit. Quis verò Conradus ille fuerit Rudolphi pater, parum, vt cetera, certum. Arbitror fuiſſe eum qui Hugbertum abbatem interfecit. Huius Hugberti, ſororem Thietbergam Lotarius Auſtraſiæ, & Burgundiæ rex Lotarij Imp. Filius matrimonio ſibi adiunxerat, vt etiã ſuprà notauimus, eaq́; adfinitate Ducatum illi Tranſiuranum, ſiue quidquid inter Alpes & Iuram Heluetiæ eſt conceſſerat. Rhegino. *Lotarius Hugberto abbati inter Iuram, & montem Iouis commiſit, eò quòd tunc fideliſſimus putaretur,*

Lotharingiã, Elſatiam Heluetiam, *Burgundiam & Prouinciam continebat.*

His autem bellis quoties Heluetia vaſtata ſit quiuis accipit.

A. D. N. IͻCCCXCIV

Rodolphi origo.

A. D. N. IͻCCCLIX.

vtpotè

vtpote adſinitate coniunctus propter ſororem Thietbergam. Vbi verò eamdem Thietbergam vxorem legitimam Valdradæ pellicis inſano amore cæcus Lotarius, repudiaſſet, grauesq; propterea pœnas pertuliſſet, Hugbertus ſoror s iniurias vlturus etiam rebellauit, Lotarij regnum vaſtauit, eius miniſtros expulit, donec tandem à Cunrado Comite obtruncaretur. Idem Rhegino. *Hac tempeſtate Hugbertus abbas, frater Thietbergæ reginæ contra Lotharium regem rebellare exorſus eſt. Collecta quippe prædonum manu valida, rapinas exercere cœpit, interfectisq;, aut fugatis Lotarij fidelibus, qui finitima poſſidebant loca, agros, villasq; eorum, ſuæ factionis ſectatoribus diſtribuit. Ad huiuſmodi temeritatem comprimendam Lotarius rex ſemel iterum, atque tertio exercitum produxit, frequenter etiam cum ducibus armatorum multitudinem direxit, ſed minimè hanc præſumtionem exſtinguere potuit: quia loca inacceſſibilia erant inter Iuram, & Alpes Penninas, ſeditioſis munitiſſima itinera & difficilem ingreſſum præſtantia. Attamen idem acephala. Hugbertus nouiſſimè à Conrado Comite peremtus eſt, iuxta caſtrum, quod Vrba dicitur.* Huncigitur Conradum exiſtimo, à Lotario rege eum Heluetiæ, quem tenuerat Hugbertus abbas Ducatum accepiſſe, fratremque eius Hugonem, eiuſdem abbatiam. Erant verò Abbates hi principes, & primæ auctoritatis viri, quibus pro ſuis erga reges officiis monaſteria opulentiſſima, poſſeſſionesque Eccleſiis dicatæ addicebantur, Ipſi Decanos inter monachos conſtituebant, qui fratrum curam haberent, & ſacerdotia exercerent, Abbatum nomina, reditus, poſſeſſiones, villas, cetera in ſe tranferebant. Clarum ex Aimone, ſiue quisquis fuit, qui libr. V. adiecit, vbi de S. Germani Abb. ſermo. *Ea tempeſtate,*

A D N. ↄↄ ccclxiv

A.D.N. ↄↄ ccclxvi.

Orbach ditionis Friburgenſium, & Bernatũ.

Qui fuerint hi abbates.

Cap. xxxiv A. D. N. ↄↄccclxx vii.

inquit, *Gauzelinus Abbas cœnobij S. Vincentij, ſanctiq́ Germani dominum adiit, Imperatorem* Carolum Caluum, *petens quatenùs ſtipendia monachorum ſub eo degentium, per priuilegij ſui auctoritatem diſponeret, ne per ſuccedentia tempora auaritia abbatum de ijs quæ auctoritas regia ſtatuerat, aliquid mutilaret. Quod quamuis, ſimplici animo, egerit, cupiditas tamen principum Francorum ſubſequentium in hac ordinatione oculum aperuit. Nàm quamuis prudentiſſimus abbas Irmino omnium redhibitiones villarum S. Germani videlicet vſq; ad vnum ouum, ac pullum, vel etiam ſcindulam, ſcripto ſub vno, comprehendit, & quamtum monachi in proprios vſus haberent, quamtumq́ abbas ad exercitum regis, vel in proprium ſibi vindicaret, diſpoſuit, tamen vigore decedente regum Robertus Comes Pariſiorum, qui marchio Francorũ vocabatur, frater videlicet Odonis regis, nec non Hugo Magnus, quin etiam vſq; ad tempora Roberti regis, ea quæ Abbates accipiebant, ſibi addixerunt & ſtatuentes Decanos monachis, ſibi nomen Abbatis vſurpauerunt. Ea verò quæ tunc ſibi ex rebus Eccleſiaſticis vindicarunt, proprijs militib. diſtribuerunt, & iuri Eccleſiaſtico ſubtraxerunt.* Hactenùs Aimo. Priuilegium ſuper hac re Caroli Calui Imp. datum eſt. XII. Kal. Mai. Ind. V. regni eius an. XXXII. Actum in monaſterio S. Dionyſij. Vnde & Suidegerus. *Abbates*, inquit, *in antiquis hiſtoriis non ſunt monachi, vel religioſi, ſed barones, magnatesq́ ſeculares, quibus Abbatias vel monaſteria princeps dat ad tempus vel quoad vixerint.* In qua arbitror ſententia idem dixit Aimo ſuprà memoratus. *Carolus ordinauit per totam Aquitaniam Comites, Abbatesq́, nec non alios plurimos, quos Vaſſos vulgò vocant.* Alibi, *Ludouicus quos potuit conciliauit ſibi, dans eis Abbatias, & Comitatus, & villas.* Quæ ego pluribus hac Hugberti Abbatis occaſione, attuli, vt

Germano francicum vocabulum Schindien. *aſſeruimus.*

In chronicis Franciæ Gallicis.

Lib. V. cap. I

cap. XXXVI.

qui,

qui, fuerint Abbates hi, de quibus in hiſtoria horum temporum paſſim mentio, magis clareret: & ſimul origo huius inſtituti, quod tantoperè ad ſuam perniciem reges poſteri amplexi ſunt, innoteſceret. Sed Rudolphus, vt ad eũ redeamus, Conradi Comitis filius, paternis titulis non contentus, Ducatum quem à patre acceperat, in regnum conuertit, extulitq́;, eo, quo diximus modo. Et multa erãt quæ eum egregiæ fortitudinis, & animi virum, ad aliquid grande, & magnum ſolicitarent, felicemq́; ſucceſſum pollicerentur. In primis eorum temporum turbæ, & noui hoſtes, Nortomanni in Gallia: Hunni in Germania, qui eos, qui rerum in vtroq; regno ſummam tenebant, tantiſper continere poſſe videbantur, dum ſuas ipſe opes firmaret, alterutriq; parem ſe redderet. Sed præcipuè regentium vilitatem contemnẽdam putabat, & forti viro indignam. Arnolphum enim in Germania Imperatorẽ Carolomannus ex concubina ſuſceperat: Galliam Ludouicus, & Carolomannus Ludouici Balbi Imp. filij ſpurij, etiam adminiſtrabant. Ipſe Rudolphus ſuam à Carolo Magno originẽ deducebat, ſeq́; proinde regno, & Imperio dignum & capacem legitimè adſerebat. Id ex eo verſiculo qui de Giſila eſt apud Scriptores, Conradi, huius Rudolphi, nepotis filia, intelligi poteſt. Otho Lib. VI. cap. XXVIII.

Quando poſt decimam numeratur linea quarta,
De Carolo magno proceſſit Giſila prudens.

quæ ſi de Carolo magno, multò magis Rudolphus ex quo eà deſcendit. Sunt qui Rudolpho cognomẽ à Strætlingen tribuunt, Rudolphumque à Strætlingen vocant. Latzius lib. XI. *migrat. & alij.* Sanè Comitum à Strætlingen (quidam eos tantùm inter barones locant) admodùm priſca, & nobilis in Heluetia memoria, vtpotè qui Vimmiſium, Sebetalios, totumque

A. D. N. clɔcccxlviii
A. D. N. clɔccclxxxiii.
A. D. N. iɔ ccccxi.
* *Habuit etiã filiam quæ Bonifacio Comiti Italiæ collocata eſt.*
Regnauit an xxvi.

illũ Alpium tractum poſſiderent. Ex eadem,credo, ſtirpe adhuc ſub Friderico II. Rodolphus, & Heinricus à Stræt-lingen viuebant. Arcem Strætlingen ſupra Dunum, ſecundum lacum, Bernenſes euerterunt, bello, quod in gratiam Salodorenſium, cum Kiburgiis geſſêre. Rudolphus relicto vnico * filio Rudolpho obiit eodẽ quo Ludouicus Imp. Arnulphi filius anno, quo in maiore errore verſantur ij, qui eum bella in Italia geſſiſſe memorant, & poſtremùm Franciæ regnum obtinuiſſe, ſed hac de re poſteà.

RVDOLPHVS II. BVRGVNDIAE REX II.

A. D. N. lɔccccxix.
Contractus in chr.
Rudolphus apud Vitodurum victus.
Berta Burcardi f. Rudolpho collocata.

HIc non contentus patrij regni limitibus cõtra Allemanniam arma, & exercitum duxit. Sed apud Vitodurum prælio ſuperatus à Burcardo Allemanniæ duce, etiam de reliquo in diſcrimen veniſſet, niſi eodem tempore Henricus Othonis Saxoniæ ducis f. cognomẽto Auceps, Imperator creatus eſſet, cum quo Burcardo per ambitum non conueniebat, qui proinde pacem à victis, quam victoriam proſequi maluit. Iuncta & adfinitas quo firmiores vires eſſent, & Rudolpho Berta filia collocata. Sed Henricus quoq; Imperator eadem de cauſſa animum à Rudolpho alienauit, bellumq; minatus eſt, verùm cùm lanceam illam quæ Conſtantini M. fuiſſe dicebatur, ab eo accepiſſet, non ſolùm Burgundiam, & quæ poſſidebat, confirmauit, ſed etiam muneribus, & Sueuiæ non pœnitenda parte adauxit. Vnde Luitbrandus de ea lancea.

Rudolphus rex Henricum Aucupem Imp. lancea ſacra pacauit.
Lib. IV. cap. XII.
In chron.

Quanto autem amore rex Henricus præfatum inæſtimabile donum acceperit, tùm in nonnullis rebus: tàm in hoc præſertim claruit, quòd non ſolùm eo donantem ſe auri, argentiq́; muneribus, verùm etiam Sueuorum prouinciæ parte non minima

honorauit. Sigebertus hanc à Rudolphio minis, & precibus extortam lanceā ſcripſit, eaq; pro Imperij inſignibus, & tutela Imperatorem vſum. *Lanceam*, inquit, *mirandi operis, & clauis IESV Chriſti crucifixi ſanctificatā quæ dicitur primi, & Magni Conſtantini Imperatoris fuiſſe, donatam Rudolpho regi Burgundionum, & Italiæ, à Samſone Comite, rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte prouinciæ Sueuorum, à Rudolpho extorquet, & hanc ad inſigne, & tutamen imperij poſteris relinquit.* Idem quoque Otho confirmauit. de Henrico. *Lanceam quoq;*, inquit, *ſacram, quam reges noſtri hactenùs habent, ab Rudolpho Lugdunenſis Galliæ, ſeu Burgundionum rege, minis extorſit.* Ego hanc lanceam fuiſſe arbitror labarum, cuius deſcriptionē, & imaginem pluribus expoſuit Baronius. Certè non vno loco, multis oſtendit idem auctor exemplis, Imperatores Romanos præuio, & duce labaro quod Crucis, & Chriſti ſignaculum continebat, præclariſſimas victorias reportaſſe feliciterque bellis perfunctos eſſe. Burgundiam verò Rudolpho, & eius poſteris confirmatam idem Otho videtur oſtendere, cùm diuiſionem illam Auſtraſiorum regni factam inter Carolum Simpl. Franciæ regem, & Henricum Imperat. recenſet. Burgundiam enim dicit per ſe habuiſſe ſuum regem, quod non feciſſet, niſi ea Imperatoris voluntas fuiſſet. *Cùm*, inquit, *Henricus cis Rhenum regnaret, & de Beligica cum Carolo diſceptaret, ex voluntate amborum ad huius litis ſcrupulum decidendum, die in opido Bunnæ conſtituta, Belgica* * *Henrico ceſſit, ac Carolo Celtica tantùm, & Aquitania, parsque Lugdunenſis, Burgundia per ſe Regem habente, remanſit.* Rebus in hunc modum domi compoſitis, & ſtabilitis RVDOLPHVS ad Italiam animum,

Lancea illa pro tutela Imperij.

Corruptè legitur in vulgatis Arnolfo.

Lanceam eam, labarū fuiſſe.

Tomo III. & IV. Annal. Eccl. & principio Tom. V. * *

Labari diſcriptio.

Lib. VI. cap. XVIII. *

Hoc eſt Lotaringia.

Rudolphus in Italiam vocatus.

Onuphr. Sigonius lib 6.

& cogitationē conuertit. Vocabatur ad id regnum cōtra Berengarium capeſcendū. Principes factionis erant Lambertus Epiſcopus Mediolanenſ. Adelbertus marchio Eporegiæ. Odalricus, & Gibbertus Comites: qui cùm fortè cū ſuis, & non exigua armatorum manu prope Brixiam conſultāt, in eos Berengarius, rerū quæ gerebantur non ignarus, Hungaros, qui, eo tēpore, in Venetia erant cōcitauit, impetuq; facto, re inopinata, nō paucos oppreſſit, aut cepit, quæ res properare Rudolphū compulit. Facto igitur maximo Burgundionum, præcipuè verò Heluetiorum exercitu, in Italiam deſcendit, & ab omnibus propè Italiæ rex ſalutatus eſt. Berengarius Veronā, quæ ſola ſupererat, ſe abdidit. Regnauit Rudolphus pacificè, & cum laude, omniumq; fauore per triennium. Sed vt Itali exteros libētiùs ſuſcipiunt, quàm patiuntur, inſita mobilitate, & rerū nouarum ſtudio, non pauci nobilium rurſum Berengariū ſolicitare cæperunt. Vnde nouum bellū, & apud Florentiolam prælium, quo in prælio, Rudolphi opes concidiſſent, niſi Bonifacius eius propter ſororem adfinis auxilio per tempus adueniſſet. Berengarius victus, & profligatus. Italia rurſum Rudolpho quieta, & ſubiecta. Ipſe in Burgūdiā ſe recepit. Et pauci fuêre anni cùm denuò rebellarunt Italienſes, Hirmingardis Eporegienſis Marchionis Adelberti vita defuncti coniugis, & Lamberti Mediolanenſis Epiſcopi præcipuè auctoritate: Nobilis illa quidem & patris opibus, Tuſciæ marchionis, ad maritales adiunctis, latè potens, ſed famæ parum bonæ, Guidonem Arelatenſem comitem contra Rudolphum inuitauit. Rudolphus, quæ contra ſe parabantur perſpectis, exercitum maximū in Italiam rurſum deduxit, adſumto inter auxiliarios Burcardo Allemanniæ duce ſocero, qui cùm, relicto Eporegię

A. D. N. Iↄ ccccxx. *Rudolphus rex Italiæ ſalutatus.* Luibrand. *lib.* II. *cap.* XVI. & XVII

A D. N. Iↄ ccccxx III. Id *auct. cap.* XVIII.

Guido Arelatenſis contra Rudolphum ab Hirmingarde in Italiā ſolicitatus.

genero,

genero, ad Mediolanenſes legatus profectus eſſet, contra ius gentium Lamberti inſidiis interfectus eſt. Luitbrandus id accidiſſe ſcribit, quòd minas quaſdã, lingua Germanica, effudiſſet, quas per Interpretem Epiſcopus intellexerit. At verò Rudolphus iam quoq; ſoceri necem vlturus, motis caſtris, continuò ea ante Ticinum metatus eſt, vrbemq;, in qua Hirmingardis, & pleriq; rebellium tanquàm locum eo tempore munitiſſimum ſe receperant, artiſſima obſidione cinxit, expugnaſſetq;, niſi eius feminæ literis fraudulentis, quibus ſcilicet ſuorum militum, principumq; fidem in ſuſpicionem vocabat, deceptus, & circumuentus cæpta deſeruiſſet, damnataq; gẽtis leuitate, & perfidia, ſe, re infecta, in Burgundiã retuliſſet. Ad poſtremum Guidoni, omni ex parte, Italia ceſſit, pactoq;, pro ea Arelatenſe regnum, ſiue Comitatum Rudolphus accepit, antiquiſſimum Burgundiæ regum titulum; deinceps ita vitæ reliquum, confecit, vt non abſq; magna ſanctitatis opinione deceſſerit, relicta Berta vxore: liberis, Conrado, qui ſucceſſit, Burcardo Lauſanenſi Epiſcopo, & Rodulpho poſthumo; Adelhaide quæ primũ Lotario Guidonis Italiæ regis filio nupſit, tum Othoni I. Imp. collata eſt Gerburgi, quam Hermannus Gebhardi Franconiæ ducis filius, cui poſt Burcardi necem Sueuiæ, aut Allemanniæ Ducatus traditus, vxorẽ duxit. Tradiderunt auctores præcipui nominis, & auctoritatis Rudolphum hunc cùm Italia abiiſſet, ad regnum Franciæ vocatum, lectumque à Carolo Simplice Peronæ capto, cauſſâ additâ, quòd eius per nouam ſalutaris aquæ generationem Carolus pater eſſet; qua in re non vnũ ob errorem multifariam conuincuntur. Nàm primò Rudolphus Franciæ, Richardum patrem habuit Burgundiæ ducem; non Rudolphum, aut Cunradum. Quod iidem au-

Luith. lib. III. cap. IV.

Dolus Hirmingardis contra Rudolphum.

A. D. N. Iↄ cccc xxvi.

Rudolphi multa liberalitatis, & pietatis monimẽta Lauſannæ, & Geneuæ.

P. *AEmilius lib* II.

Langius.

Gillius.

Paradinus.

alij.

Confutati qui Rudolphum Burgundiæ Franciæ regem fuiſſe arbitrati ſunt.

Diſcrimen vtriuſq; regis

ctores etiam confitentur. Deinde Burgundus liberos reliquit: Franciæ rex nullos: Ille in opido Senonum ſepultus, mortuus Antioſiodori: noſter Paterniaci, vbi poſt eius mortem Baſilicam Berta coniux exſtruxit dotauitq; regia Burgundionum munificentia, & pietate.

Regnauit an. IIII.

CVNRADVS BVRGVNDIAE REX. III. PACIFICVS.

A. D. N. Iↄ cccc xxxviii.

HVius regis admodum adoleſcentis primum contra Hungaros conſilium bellumq; fuit. Vaſtatis quæ in Briſiacis erant Seconium Rheni inſulam populari animo deſtinauerant, eoque in loco, flumen continenti ponte copulare. Premiſſa igitur copiarum nō exigua manu, cum impedimentis in vallem Friccianr irruperant, ferroque & flama perdebant omnia, quibus Hirmingus nobilis, & opulentus, ſed manu præcipuè fortis ea in regione vir obuius factus pænè omnes qui tranſierant interfecit, aut in Rhenum fugauit, fruſtra inclamantibus, & horribili fragore vlulantibus in cede ſuorū, ab altera ripa, ſociis, prædam ditiſſimam totius Allemanniæ ruina factam cepit, & in hoſtium conſpectu monaſterio Secconienſi donauit. Hac parte repulſi Hungari, ſecundum Rhenum progreſſi, prope Argentoratum in Sequanos, & Elſatiā tranſierunt; & direptis quæ repererant apud Veſontium conſederunt. Ad eos per amicitiæ ſimulationē legatos deſtinauit Cunradus, qui oſtenderent paratum ſe eſſe, quas vellent ſedes, dare, ſi, quæ adhuc in regno ſuo Saracenorum reliquiæ erant, expulſſent. Id eò faciliùs fore, quòd ab altero eamdem gentem latere eſſet ipſe inuaſurus: Saracenis verò, qui iam à Caroli Martelli Equ. Mag. tempore, montana quædam, & inacceſſibilia loca in Burgundia occu-

Fricthal: Hirmingi Heluetij felix cum Hungaris congreſsio.

A. D N. Iↄ cccc xxxix. *Cunradi regis ſtratagema.*

paue-

pauerant, tenuerantque, exiguo tributo, hoſtem communem adorirentur, viresque coniungerent, ſi tributi in poſterum leuamentum, & ſedium, in perpetuum confirmationem obtinere vellent, reſcripſit, & adhortatus eſt. Id conſilij eò ſpectabat vt conciſis vtriuſque gentis hoſticæ viribus, cùm vix alteri par eſſe poſſet, vtrumque populum facilè exterminaret aut in quas vellet condiciones adigeret. Quod & feliciter præſtitit internicione deletis Hungaris Saracenis propè exſtinctis, Egghardo monacho S. Galli auctore. Sunt Scriptores, qui Othonem I. Imperat. Burgundiam ſubiugaſſe, imperioque adiunxiſſe, tradiderunt. Quidquid eius ſit ſatis conſtat Cunradum regem Othone Imperat. familiariter vſum eſſe, eius omnibus propè bellis, quæ plurima in Germania, Francia, Italia geſſit, interfuiſſe. Cunradi hortatu, & precibus bellum Imperatorem contra Berengarium Italiæ tyrannum, qui ſororem ſuam, Adelheidem Lotarij Italiæ regis viduam, Papiæ obſidebat, geſſiſſe, tyrannum expuliſſe Reginamque Adelheidem liberatam ſibi matrimonio collocaſſe, ex eaque Othonem II. ſuſcepiſſe. Habuit Cunradus Rex vxorem Mathildem, Lotharij regis Franciæ, qui Ludouico Tranſmarino patri ſucceſſerat, ſororem, quo ex matrimonio magnam prouinciæ Lugdunenſis partem Burgundiæ regno adiunxit. Ex ea habuit filios RVDOLPHVM, & CVNRADVM; filiam Bertam quæ nupſit Odoni Campaniæ Comiti: & Giſelam quæ primo matrimonio Erneſto Sueuiæ Duci ſociata, ex quo Erneſtum II. & Hermannum Sueuiæ etiam Duces genuit: Secundis nuptiis Cunrado Saliquo Imp. ex quo concepit Henricum III. Imp. cognomẽto Nigrum. Fuit verò adpellatus, glorioſo,

A.D.N. ꝋ cccc xlv.

Vitickindus in ſex hiſt.

Cunradus rex Othonis Imp. omnibus bellis ſocius & auxiliarius.

A.D.N. ꝋ cccclı.

Liberi Cunradi reg.

 & com-

Pacifici cognomen illi datum, quare.
A. D. N. ꟾↄ ccccxc.

& commemorabili nomine, Pacificus, quòd ſub eo Burgundia, tot annis, ſumma pace, otio, & tranquillitate floruit, pulſisq;, & cæſis Hunnis, belli nullum incommodum experta eſt: vita functus eſt ſenex magno ſui deſiderio relicto.

RODOLPHVS III. BVRGVNDIAE REX. IV.

Regnauit an. xliiii.

Ignaui cognomen vnde.

Beraldi Saxonis in Italia geſta.

A. D. N. ꟾↄ ccccxcviii.

Sabaudiæ ducum origo.
A. N. D. cIↄ xxiv.

IGnauus vulgò nominatus, nō aliam, credo, ob cauſſam quàm quòd in tolerandis ſubditorum iniuriis, & inſolentiis facilior eſſet, quàm regia maieſtas poſtulare videretur. Bella tamen per ſe pauca, alieno ductu, nonnulla habuit. Primus verò fuit qui Beroldum Hugonis Saxoniæ ducis filium Othonis III. Imp. ex fratre nepotem, extulit, honoribus, & dominiis locupletauit. Fuerat is contra Arduinum Eporegiæ marchionem, qui ſe Italiæ regem ferebat, in Italia ab Othone patruo conſtitutus, Vicariusque Imperij ſiue legatus, in Ciſalpina Gallia nominatus. Qui cùm multa ſtrenuè geſſiſſet, Arduinum regem ad Canapitium contriuiſſet, Ligures, & Genuenſes laſciuientes cōpreſſiſſet, magnamque nominis famam peperiſſet, à Rudolpho rege Burg. Regni Arelarenſis prorex electus eſt, Allobrogesq;, & Maurianā ab eo accepit, quibus Cottias Alpes, & Pedemontana, ſuperato Manfredo marchione Secuſino, adiunxit. Is eſt Beraldus, quem alij Geroldum, alij Bertoldum vocant, à quo ſereniſſima, & florentiſſima Sabaudiæ Ducum ad hæc vſq; tempora propago emanauit. Obiit nominis celebritate & gloria plenus ætatis an. XLIV. relicto Vmberto filio, primo Sabaudiæ Comite, ex Catharina Palatina Schirenſi. Qui Equeſtres, & magnam

Antua-

Antuatium partem, à Cunrado Imp. poſt Rudolphi regis mortem accepit. Rudolphus verò rex habuit vxores duas Hermengardim de quo fit mentio in reparatione S. Mauritij apud Agaunum. Illud Monaſteriũ olim celeberrimũ, quod, eo, tempore, penè occiderat, alienatis, vel abſumtis temporũ incuria, aut calamitate plerisq; poſſeſſionibus, rogatu, & perſuaſu Hirmingardis reginæ, Bertochdi & Rudolphi Comitum, Hugonis Epiſcopi Sedunenſis, HenriciEpiſcopi Lauſanenſis, Hugonis Epiſ. Geneuenſis, & BurcardiEpiſcopi Lugdunenſis, aliorumq;, Rudolphus in priſtinum decus reſtituit, redditis quæ deerant, nouisq; additis, adauxit, vt huius reparationis teſtantur literæ datæ Agauni, eodem loco, XXIV. eius regni anno. Habuit & Hildegardin, cuius mentionem faciunt tituli Eccleſiæ S. Anatolij Salinis, & aliæ Cluniaci fundationes. Sed ex neutra liberos ſuſcepit. Ea cauſſa fuit cur ſubditi, & nobiles inſolentiores euaſerint, nouitatis ſpe, & licentia dominorum recentium, Odonis præcipuæ ſolicitatu Campaniæ Comitis, Rudolphi ex ſorore adfinis, qui iam regnum Burgundiæ animo conceperat. Quas ob rebelliones Cunradi II. Imperat. qui alteram ſororem Giſelam duxerat, vt diximus, auxilium, & præſidium inuocare coactus, res quidem in præſentia compoſuit, Imperatoremque Romam proficiſcentem proſecutus eſt, cui ſe Vmbertus Sabaudiç Comes I. etiã ſocium adiunxit. Cunradus medius inter vtrumq; Cinitonem Anglorũ, & Rudolphum Burgundiæ regem incedens, feſto paſcatis Imperator à Ioanne XIIX. Pont. coronatus, & Auguſtus, frequenti P. R. adplauſu, ſalutatus eſt. Dum verò in Italia verſatur Cunradus & cum eo Rudolphus non ſolùm ab Imperatore Erneſtus priuignus Allemanniæ, & Sueuiæ dux defecit, ſed etiam à

S. *Mauritij reparatio.*

A D.N. clↄ xiv.

A D.N. clↄ xxix.

A.D N. clↄ xxv.

A. D. N. clↄ lxxvi. *Gottfridus Viterb. parte* xvii. *Otho Friſ. lib.* vi. *cap.* xxix.

rege Comes Otho, nonnullaque in AEduis & Sequanis opida hic occupauit, volentibus, & libētibus Burgundionibus, qua quidem re ſeipſum omninò hereditate priuauit. Nàm ſequenti anno Rudolphus rex Henricum ex ſorore Giſela nepotem, heredem ex aſſe nuncupauit, Othonem penitùs excluſit. Vnde Sigebertus. *Burgundionibus non deſiſtentibus à conſueta contra regem ſuum inſolentia, REX Rudolphus regnum Burgundiæ Cunrado Imperatori tradidit quod à tempore Arnulphi Imperatoris per annos pluſquàm centum, & triginta gentis ſuæ reges tenuerat, ſicq; Burgundia iterum, redacta eſt in prouinciam.* Ab hoc tempore annos ordinationis ſiue regni Burgūdici numerauit Henricus, licet adhuc aliquot annos vixerit Rudolphus. Sicuti ex quibuſdam titulis quas in Burgundia fecit apertum eſt. In Biſuntina Eccleſia quoddam inſtrumentum ita ſubſignatum. *Datum XVIII. Kal. Octob. Anno Dominicæ Incarnat. CLↃXLIII. Indict. X. Anno autem Domini Henrici III. ordinationis XIV. Imperij verò III.* Certum eſt ad Imperium veniſſe Henricum III. mortuo Cunrado patre, anno D. CLↃ XL. quo pacto tertius hic annus, cui cùm reſignaſſet regnū Burgūdiæ Rudolphus an. CLↃXXIX. Ordinationis erit, ſubducto ad lineam numero XIV. Alio titulo. Subſcript. *Datum V. Idus* Iul. *Anno Incarnat. Domini CLↃXLIX. Anno Domini noſtri Henrici III. inuicti*, &c. paullò ſuprà. *Signum Domini Henrici regis inuictiſſimi Teutonicorum tertij, ſecundi Romanorum Imperatoris Auguſti, & Burgundionum primi.* Vbi verò Rudolphus ſibi mortem imminere perſenſit, tùm verò etiam regni ornamenta ſceptrum, & coronam ad Henricū transferenda curauit. Otho Friſing. *Ea tempeſtate, Rudolphus Burgundiæ, ſeu Galliæ Lugdunenſis rex moriens Henrico filio regis, nepoti ſuo regnum,*

A. N. D. clↄ xxix. *In chronico Rudolphus regnum ſuum Cunrado Imp. tradidit. Conſtituto Henrico ex Giſela nepote herede.*

Lib. VI. *cap.* xxx. A. D. N. clↄ lxxxii

cum

cum diademate, aliisq́; inſignibus ſub teſtamento reliquit. Hic finis fuit Burgundiæ regum, regnique Burgundici, quæ poſteà ſecuta ſint, ſequenti capite explicabimus.

De Heluetiæ ſtatu deficientibus vltimis Burgundiæ regibus.

CAP. XIV.

REgibus Burgundiæ abolitis non proptereà ſtirpis regiæ in Heluetia finis. Durauit annos nō paucos dum Zæringi Germani Burgundiam Minorem regendam ſuſciperent. Nàm ſtatim vbi Rudolphus rex vltimus vita egreſſus eſt,

De Comitibus Campania Theuetus lib. XV. cap. 1 Coſmograph.

OTHO CAMPANIAE, ET PRIMVS BVRGVNDIAE COMES

REgni poſſeſſionem à Cunrado Imp. iure propinquitatis, efflagitauit, cùm non impetraſſet armis inuaſit. Paterniacum, Muratum, Neocomum, & ſi quæ tunc temporis firmiora erant opida occupauit; & præſidiis auxit. Id hoc faciliùs ei vſuvenit quòd Cunradus bello Hungarico, & Polonico diſtineretur. Sed vbi ex ſententia ceſſit, victorque ex Polonia in Allemanniam rediit, cum exercitu Rhenum traiecit, & Baſileæ de bello Othoni inferēdo, adulta iam hieme, conſilia iniit, incertus in Burgundiæ Comitatū irrumperet, an Heluetiam ingrederetur. Vaſtatis interim quæ circa Montembeilicardi ſunt, Iuram ſuperare, & in Heluetia bellum gerere placuit, cetera omnia procliuiora habita. NEOCOMVM obſeſſum. Sed propter aſperitatem temporis obſidionem

A. D. N. cIↃ XXXIII. Otho comes Burgundiam minorem occupauit. Lambertus Schaffnab. Oth. Friſ. lib VI. c. XXXI. Conradus Imp. contra Othonem in Heluetia.

A.D. N. clↄ xxxiv. ſoluere coactus, Cõſtantiæ hiberna trãſegit. Mox, ineunte vere, cum bellum in omnibus partibus tuliſſet, Othonem ita attriuit, vt ſupplicis forma pacem petere compulerit, A.D.N. clↄ xxxv. iureiurandumq́; adegerit, Burgundiæ regnum non appetiturum, tribus menſibus integris bello peracto. Sequẽti anno cùm Cunradus in Burgundiam rediiſſet omnes regionis principes in deditionem accepit, cum Lugdunenſi Primate, datisq; obſidibus, non multò poſt *ad ſedandam ignobilis vulgi contumaciam, qui penè principibus praualuerant*, inquit Otho Friſing. in Italiam, duce, & comite Heriberto Epiſcopo Mediolanenſi, à quo Geneuæ paullò antè fuerat Burgundiæ rex coronatus profectus eſt. *Intereà* auctor Gottfridus Viterbienſis, *Otho Comes, ruptis iuramentis, in Burgundia rebellat, vbi à fidelibus Imperij occiditur, & vexillum eius Imperatori in ſignum victoriæ tranſmittitur.* Otho, Friſing. Barrum Lotaringiæ caſtrum, in Imperatoris ignominiã obſediſſe Comitẽ, eaq; in obſidione à Gunzilone Belgarum duce interfectum tradidit. Sigebertus, Lotharingiam incurſaſſe, caſtella expugnaſſe, fu- In chr. A.D.N. clↄxxxvi. rore in nullo temperaſſe memoriæ commendauit, demũ interfectum eſſe. Conradus rebus in Italia, Burgundiaque compoſitis, nõ minimam regni Burgundici partem Vmberto Sabaudiæ Comiti tradidit, Equeſtres, ſiue de Chab- A.D.N. clↄ xl. lois, aut Caballenſes, Agaunos, & Sedunenſes. Cunrado patri ſucceſſit Henricus III. in Burgundia verò

REGINALDVS BVRGVNDIAE COMES II.

A.D.N. clↄ xlv. HEnricus Imp. Burgundicum bellum continuauit. Rebellarat enim Reginaldus exemplum Othonis patris ſecutus, imperiumq́; abnuebat. Sed ab Imperatore coactus, deditionam fecit Salodori. Quem, conuentu

uentu Procerum Burgundiæ ibidem confecto, inintegrũ reſtituit, pacemq́; hac ratione, ſtabiliuit. Inde in Italiã abiit, vbi à Clemẽte II. Pont. Max. Imp. coronatus eſt. Poſteà cùm controuerſiæ quædam incidiſſent, rurſusq́; ad arma res inclinare viderentur, Imperator cum Burgundis principibus iterũ Salodori congreſſus eſt, indeque profectus Tiguri pentecoſtes Sollennitatem tranſegit, & in Saxoniam ſe tranſtulit. Tertium demum conuentum Salodori egit. Vnde cùm, abalienatis animis, Burgundi proceres receſſiſſent, imperator bellum pararet, pœnitentia ducti redierunt, ueniamque, & pacem ab Henrico deprecati. obtinuerũt, Hermanno contracto auctore, qui hoc tempore viuebat, resq́; Cunradi, & Henrici huius, Impp. ſingulari volumine complexus eſt. Salodori ita res Burgundicas confirmauit, vt deinceps quieuerint, dum Burgundiæ Comites in Heluetia regnum tenuerunt. Frequens Henricus Imp. in Heluetia egit. Nàm & paullò poſt Tiguri principum Germaniæ conuentum habuit, filioq́; cognomine adhuc puero marchionis Othonis filiã collocauit, ſponſaliaq́; ibidem celebrauit, vitaq́; defunctus eſt, vti & ſequenti anno Reginaldus, cui ſucceſſit filius A. D. N. clↄ xlvi. A. D. N. clↄ xlviii. A. D. N. clↄ lii. A. D. N. clↄ lvi.

GVLIELMVS BVRGVNDIAE COMES III.

ILli cognomen Magni datum ob opes, & florentem ſtatum, eximiamque bonitatem, & liberalitatem. Huius Gulielmi mentionem facit Lambertus Schaffnab. in Henrico IV. cùm eius in Italiam iter deſcribit, poſtquàm Gregorius VII. Pont. Max. ſacris priuatum diris eũ deuouiſſet, Principesque, vt ab eo deficerent, compuliſſet. *Rex Henricus*, inquit, *in Italiam proficiſcens intra Burgundiam, in loco qui dicitur Biſanzum natalem Domini celebrauit, ſatis ma-* A. D. N. clↄ lvii. *In ſuo chr.* A. D. N. clↄ lxxv.

gnificè, pro ſua tum calamitate, ſuſceptus, & habitus ab auunculo matris ſuæ Gulielmo Comite, cuius in illis locis ampliſſima, & florentiſſimæ opes erant. Ea porrò cauſa erat, vt relicto recto itinere, in Burgundiam diuerteret, quòd certo compererat Duces Rudolfum Velf, & Berchtoldum omnes vias, omnesq́; aditus, qui in Italiam mittunt, quos vulgato nomine Cluſas vocant, adpoſitis cuſtodibus, anticipaſſe, vt nulla illic ei copia tranſeundi fieret. Propter illam communicationis Eccleſiaſticæ priuationẽ graues in Heluetiæ ea præcipuè parte quæ Ducatui Allemanniæ coniuncta, vt in tota Germania motus, cædes, clades fuêre. Nàm cùm Rudolphus Comes Rhinfeldenſis, & Sueuiæ, ſiue Allemanniæ dux, Velpho item Bauariæ, & Berchtoldus Zæringus Carinthiæ, duces cum tota propè earum regionum nobilitate ſe fœdere contra Henricum copulaſſent, Rudolphum etiam Rhinfeldenſem regem Germaniæ nominaſſent, ea exarſerunt, iis regionibus, per partes, & factiones bella, cùm nõ pauci eſſent qui etiam tum ab Henrico facerent, vt maxima pars Allemanniæ, Rhætiæ, Elſatiæ, Briſiacorũ, ferro, flammaq́; in ſolitudinem propè redacta ſit, arces, vrbes, opida infinita funditùs perierint. Gulielmus verò Comes Burgundiæ, Heluetiam, ſiue pagum Auenticenſem, in pace, & flore habuit. Dixi pagum Auenticenſem, quia quæ in Verbigeno ſunt, ſiue inter Vrſam, & Arulam, tenebant Comites Rapoto Habsburgius, Vldaricus Lentzburgius, Vernerus Badenſis, quorum opes, hoc tempore, iam ſummæ, & auctoritas præcipua, nullumq́; præter Imperatorem Dominum, aut Superiorem agnoſcebant. Gulielmi ſororem Adelam ſiue Adelaſiam duxit Amedeus I. Comes Sabaudiæ III. qua adfinitate confirmata vtriuſque Comitis potentia. De hoc Amedeo ſuprà memoratus Lambertus ita

Agnetis nobiliſſimi principis Galliarum Pictauiæ & Aquitaniæ ducis Gulielmi ſororis Gottfrido, & Othone teſtibus.

Germaniæ ſtatus ſub Henrico IV.

Item Burgundiæ minoris.

Qui videlicet, vt ante vidimus, primus hoc nomine vſus, cum Habsburg condidiſſet, vnde poſteri.

mentionem fecit, eodem Henrici itinere. *Exacta ſollennitate natalis Domini, profectus inde, cùm in locum qui* Ciuis dicitur, veniſſet, obuiam habuit ſocrum* ſuam* Adelaſiam, *filiumq́ eius, Amadeum nomine, quorum in illis regionibus, & auctoritas clariſſima, & poſſeſſiones ampliſſimæ, & nomen celeberrimum erat. Hi venientem honorificè ſuſceperunt. Tranſitum tamen per terminos ſuos aliàs ei concedere nolebant, niſi quinq́ Italiæ Epiſcopatus, poſſeſſionibus ſuis contiguos, eis redimendi itineris precium, traderet. Durum hoc nimis & intolerabile omnibus regis conſiliariis viſum eſt. Sed cùm ei ineuitabilis incumberet neceſſitas, quoquo poſſet pacto redimendi itineris, & illi, nec iure propinquitatis, nec tantæ calamitatis miſeratione, quidquam mouerentur, multo labore, & tempore in hac deliberatione inſumto, vix, & ægrè tandem impetratum eſt, vt prouinciam quamdam Burgundiæ, bonis omnibus locupletiſſimam concedendi tranſitus mercedem, dignarentur accipere. Ita indignatio Domini, non ſolùm ſacramentis, & frequentibus beneficiis ſibi obnoxios, ſed etiam amicos, & genere propinquos ab eo auerterat.* Hactenùs Lambertus, quæ porrò ea Burgundiæ pars fuerit, incertum, Arbitror fuiſſe Antuates. Nàm cùm eam Lemanni ripam ſiue dextram vindicarent Sabaudiæ Comites, poſteà cum Zæringis in cõtentionem, & ea de cauſſa, bellum venerunt, vt deinceps videbimus. Gulielmo ſucceſſor relictus filius

* Scribo Viuis opidum ad Lemannum infra Loſannum.

* Duxerat enim Henricus Imp. Bertam Adelaſiæ filiam an. cIↃlxvi.

STEPHANVS BVRGVNDIAE COMES IV.

ILli cognomentum Caput Audax. Quæ eius domi fuerint facta parum conſtat. Comitem, & ſocium ſe ſacræ expeditionis principibus, Hugoni magno Philippi Gallorum regis fratri, & Gottfrido Bullionio Lotaringo, (A. D. N. cIↃ lxxx viii. A. D. N. cIↃ xcv.)

A.D.N. cIↄ xcix. vnà cum Amedeo Sabaudiæ comite, ex ſorore nepote adiunxit, victoriarumq; particeps, & auctor, obiit in reditu Famaguſtæ Cypri, relicto vno filio Gulielmo, ex Agnete Conradi Zæringiæ ducis ſorore.

GVLIELMVS II. BVRGVND. COMES. V.

Iſte quia admodum adoleſcens patri ſucceſſerat Pueri nomen, pro inſigni, ſemper retinuit, nec quæ eius fuerit vita, & qua factione apud Paterniacum trucidatus ſit perſpectum, aut literis creditum eſt. Ita verò rem eſſe, manifeſtum ex illis Gulielmi Glanæ Comitis ſepulcrali inſcriptione, quæ Altaripæ legitur in hæc verba. *Anno 1142. IIII Idus Feb. obiit Gulielmus de Glana fundator, ſepultus in præſenti tumulo, cuius pater Petrus, & Philippus de Glana fratres, anno 1126. cum Gulielmo Comite Vienneuſi, & Salinenſi cum multis alijs nobilibus, iniuſtè, ab iniuſtis, in occiſione gladij apud Paterniacum mortui ſunt, & in Priorato Cluniacenſi, ſito in inſula lacus, ſepulti.* In Heluetia principatum, celebri nominis fama, longè tenuerunt Glanæ Comites, & ipſi ex regia Burgundionum ſtirpe oriundi, domo Viennenſes. Horum vltimus Gulielmus ſiue mæſtitudine paternæ cædis, aut rerum humanarum pertæſus monaſteriū clariſſimum Altæripæ prope Friburgū condidit, monachosq; ex Burgundia, qui Moliſma celebri apud Lingones Cænobio relicto, in Ciſtertium eremū, Roberto duce, paullo * antè ſeceſſerant, conditoq; ibidem nouo monaſterio, nouaq; vitæ morum regula inſtituta, magnam ſibi ſanctitatis opinionem comparauerant, primus in Heluetiam tranſtulit. Vnde poſteà Ciſtertienſium fama per totam Heluetiam, (colligitur ex monaſterij Capellæ prope Tigurum fundatione, cuius primus abbas, Gulielmus Altaripa accitus,

Altæripæ conditio A.D.N. cIↄ xcviii.

A.D.N. cIↄ lxxxv.

Altaripenſis inde dictus.) & deinceps Germaniam magno pietatis, & religionis Zelo dimanauit. In ſepulcri lapide hæ inciſæ literæ. ANNO. INCARNATIONIS. DOMINICAE. MILLESIMO. CENTESIMO. QVADRAGESIMO. SECVNDO. TERTIO. IDVS. FEBRVARII. OBIIT. GVLIELMVS. DE. GLANA. QVI. FVIT. FVNDATOR. DOMVS. HVIVS. Fundationem confirmauit, & in ſuam, & ſucceſſorum protectionē, cum omnibus pertinentibus ſuſcepit, Guido Epiſcopus Lauſanenſis *Anno Domini* CIↃ CXLII. *tertio Sabbatho Quadrageſimæ Epact. XXII. Viuiaci. Gerardo primo Abbate*: Atq; ea ratione, primum, & legitimum regiæ Burgundionum ſtirpis in Heluetia imperium ceſſauit, interfecto Gulielmo Puero, & Comitibus à Glana abſumtis.

Qui primi Germanorum Burgundiæ Minori præfuerint, & de eorum titulo, & rebus geſtis.

CAP. XV.

MOrtuo Gulielmo puero, ſtatim Reginaldus Burgundiæ etiam Comes, ex eadem Viennenſi familia, hereditatem, propinquitatis iure, adiuit, nulla habita Henrici V. Imp. ratione, locaq; omnia ab vtroq; Iuraſſi latere occupauit. Quam ob rem ſæpe ab Imperatore in concilium vocatus, contemſit, indignum ſe, & regia quam præferebat ſtirpe, & nomine ratus alterius parere, aut ſubiici mandatis. Ea cauſſa Lotharium II Imp. qui Henrico V. eodem tempore, vita ſoluto, ſucceſſerat, perpulit, vt omnia, quæ Gulielmi Pueri fuerāt, Cunrado Zæringo, cuius, vt prædiximus, ex ſorore nepos

Is ſe tum Comitem Auguſtodunenſem vocabat.

A. D. N. CIↃ CXXVIII *Nauclerus In chr.*

erat, imperij nomine traderet, quaquidem ratione, Zæringiæ Duces totius Heluetiæ principatum obtinuerunt: Cùm iam ante Cunradi pater Berchtoldus II. pro Sueuiæ Ducatu Præfecturam Tigurinam ab Henrico IV. acceſſiſſet.

CVNRADVS DVX ZAERINGIAE RECTOR BVRGVNDIAE PRIMVS.

HOc deinceps titulo omnes Zæringię Duces vſi ſunt, in hãc ferè formam, *Cunradus vel Berchtoldus de Zæringen Dux, & Rector Burgundiæ, Dei & Imperatorum gratia, iudex conſtitutus, & aduocatus in omne Turegum imperialem iuriſdictionem habens.* Bella illi ea de cauſſa grauiſſima cũ Reginaldo ſuerunt, nec dum vixit quidquam impetrare potuit. Quamuis Vrſpergenſis Reginaldum in arce ſua Monzum nomine cui plurimum confidebat, captum & deditionem facere coactum memoriæ prodiderit. Hoc ſuper negotio illa Guntheri præſtabilis poetæ in ſuo Ligurino, cùm Beatricis, Reginaldi filiæ, cum Friderico AEnobardo Imp. matrimonium memoraſſet, Burgundiamque finibus circumſcripſiſſet.

In chron.

Lib. V.

Hans Comes antiqua veniens ab origine regum*
Gulielmus quidam, Puerum quem fama ferebat,
Poſſedit, quem conſpicuo produxerat ortu,
Cunradi Germana Ducis, quo fraude ſuorum,
Vt perhibent veteres, humanis rebus ademto,
Proximus agnatus Comitis, Reinaldus, & hæres
Legitimus, tantæ nactus moderamina ſummæ,
Iure ſuo nimium, & præclaro ſanguine fretus,
Teutonicos reges, edictaq́; ſæpe vocatus
Spreuit, & Allobroges aliis ſub regibus eſſe*
Indignum reputans, nimium memor ille vetuſtæ

** / Burgundiæ.*

Regnum Burgundiæ, cuius pars Allobroges olim.

Libertatis erat, Regemq́; ſuperbus agebat.
Donec ob innumeros faſtus, ſententia tandem
Vltrices in eum depromſit regia vires,
Ereptamq́; viro, regni ſub iudice, terram,
Nomine Cunrado fiſci conceſſit habendam,
Vt, quaſi proſcripto regni ſpretore rebelli,
Proximus exſtincto ſuccederet ipſe nepoti,
Qui mox conceſſos, armato milite, fines
Irrumpens, regale ſibi defendere donum,
Et valida ſancire manu tentabat: at ille
A patribus ſuſcepta ſuis retinere laborans,
Plurima conſeruit diuerſo prælia caſu.

In eandem ferè ſententiā Otho Friſingenſis. Sed ex hac ſiue hereditate, ſiue donatione Zæringi, Duces ſeſe nominarunt, Vnde idem Friſingenſis, de Berchtoldo II. huius Cunradi patre verba faciens, quem Henricus IV. Imp. ſpe, & exſpectatione Ducatus Sueuiæ ſibi promiſſi, ſubſtituto Friderico à Stauffen, deiecerat. *At Berchtoldus*, inquit, *vacuum ex hinc nomen Ducis gerens, id quaſi hereditarium poſteris reliquit. Omnes enim vſq; ad præſentem diem Duces dicti ſunt, nullum ducatū habentes, ſoloq; nomine, ſine re, participantes. Niſi quis Ducatum eſſe dicat, comitatū inter Iuram, & montē Iouis quem poſt mortē Gulielmi Comitis filius ſuus Cunradus ab Imp. Lotario ſuſcepit.* Cunradus verò non ſolùm cum Reinaldo Burgundo habuit bellum, ſed etiam cum Friderico, qui Barbaroſſa dictus Italis, & poſteà imperauit, Friderici Vnoculi Sueuiæ ducis filio, à quo multis præliis fatigatus, amiſſo Turego, & aliis caſtris munitiſſimis, pacem ab eo petere coactus eſt. Idem Otho Friſing. de hoc Friderico *Poſt hæc*, inquit, *Cunrado Duci ſupradicti Berchtoldi Ducis filio bellum indicit: captoq; ſuprà memorato*

Lib. II. cap. XXX. de geſt. AEnob.

Lib. I. cap. IX.

A. D. N. CIƆCXXXIX.

Lib. I. cap. XXVI. de geſtis AEnobardi.

Allemanniæ opido Turego, præſidia ibidem poſuit. Dehinc, iunctis ſibi etiam quibuſdam de Boiaria nobilibus, præfati ducis terram, cum magna manu militum, introiuit, atq. ad vltima pænè Allemanniæ procedens, ad Zaringen vſq. eiuſdem ducis caſtrum peruenit, nullo ſibi obuiante, vel reſiſtere valente. Non multò poſt etiam arcem ipſius quamdam, quæ, cunctis adhuc cernentibus, inexpugnabilis eſſe videtur, cepit, & expugnauit, ac contra multorum opinionem fortiſſimum, & ditiſſimũ Ducem, tàm acriter debellauit, vt ad patrem, Fridericum, *patruumq. ſuum*, Cunradum Imperatorem *ſupplicem eum venire, ac pacem petere cogeret.* Cunrado ſucceſſit filius

Eius reliquiæ prope Friburgum Briſiacorum

A. D. N. clɔ clii.

BERCHTOLDVS IV. ZAERINGIAE DVX, ET BVRGVNDIAE RECTOR II.

Controuerſiam, & bellũ cum Reinaldo continuauit, & omnibus viribus geſſit, Burgundiam vltraiuranam, ſiue comitatũ Montis bellicardi vaſtauit, vnde hi Briſiaci de eo verſiculi in porta arcis quam condiderat

Hanc Dux Berchtoldus portam ſtruxiſſe notatur,
A quo pro fraude Burgundia depopulatur.

Tandem Fridericus I. AEnobardus Imp. cùm huius Reginaldi filiam vnicam Beatricem duxiſſet, pacem inter vtrumque principem, his terminis, poſuit, vt Reginaldus Burgundiæ eam partem teneret, quæ Burgundiæ Comitatus nunc ſeruat nomen: Burgundiam Minorẽ, ſiue quæ in Heluetia ſunt, Berchtoldus haberet. auctor Otho Friſin. & Gunterus ſupranominatus.

Has inimicitias tandem ſub tempore noſtro,
Regia ſopiuit tali ſollertia pacto.
Scilicet, vt geminas illis in finibus vrbes.
*Lauſannam, gelidaq. ſitas in rupe * Gebennas*

Fridericus Imp. Aenobardus pacẽ inter Reginaldum & Berchtoldum fecit.
A. D. N. clɔclvi.
Vixit enim Guntherus tempore Friderici, cuius aulæ ipſe nobilis.
Lucanus lib. I. cana pendentes rupe Gebennas.

Berchtoldus

Berchtoldus regeret, reliquas Reinaldus haberet.
Hanc reor ob cauſſam, regni pro parte vetuſti,
Maluit Allobrogum Berchtoldus Rector haberi,
Quam Comes; in ſolito Reinaldus nomine manſit.

Otho Friſ. tres Ciuitates inter Iuram, & montẽ Iouis, ſiue S. Bernardi, Berchtoldo traditas meminit, duas, Lauſannam, & Gebennam nomine expreſſit, tertiam ſubticuit. Arbitror autem fuiſſe Sedunum. Nàm ea forte cauſſa fuit belli Valeſiani. Berchtoldus verò fortiter rempublicam adminiſtrauit, omnibusq; bellis Italicis, quæ grauiſſima habuit, Imperatoris vexilliferum ſe geſſit, magno ſemper apud eum in honore, & amore. Et aduerſus exteros principes ipſe facilè par, apud ſuos vix nomen, & auctoritatem tueri potuit. Quapropter non leues iniurias ab nobilitate Burgundica, quæ principem alienigenam, ignotæ linguæ, & moris, acerbiùs ferebat, paſſus, frenum petulantiæ eorum, & inſolentiæ ponendum exiſtimauit, moxq; Friburgum vrbem, loco munito, & inacceſſibili condidit, eo ſitu, vt cùm vndiq; nobilitatis arcibus circumcingeretur, omnibus commendaret, de qua pluribus ſuo loco. Bellũ verò cum Valeſianis, qui eius in Epiſcopatu præfecturam, & Iurisdictionem ſupremam agnoſcere nolebant, acerrimum ſuſcepit. Sed proditione, & fraude quorumdam in exercitu Ducum, maiorem copiarum partem perdidit, vixq; cum paucis, per ſecreta, & abrupta montiũ elapſus fuga ſibi conſuluit. Vt demum firmiores eius opes eſſent, amicitiam, & adfinitatem cum Humberto III. Sabaudiæ Comite VI. coniungendam putauit, illiq; Germannam, ſiue contracto nomine Annam filiam in matrimonium dedit, quæ Comiti Agnetem peperit, Ioannnis, Henrici II.

A. N. D. clɔclxxix. *Friburgum conditum.*

A. D. N. clɔ clxxxii. *Valeſianum bellum.*

A. D. N. clↄclxxxv.

Angliæ regis filij ſponſam, deinde verò vitam depoſuit, in cuius locum, nomenq; venit filius

BERCHTOLDVS V. ZAERINGIAE DVX, ET RECTOR BVRGVNDIAE III.

Huius opes ampliſſimæ, & potentia, præ ceteris Principibus, hoc tempore, maxima. Ea de cauſſa contra Philippum Aenobardi f. auctoritate Innocentij III. Pont. ad imperium vocatus, negauit ſibi placere.

A.D.N. clↄ cxcviii

Tutiùs ratus ea, quæ eſſent, per quietem poſſidere, quàm alienis inhiando in propriorum diſcrimen venire. Sed huius apud nobilitatē nō minor, quàm patris inuidia fuit, quam ob cauſſam exemplū paternum ſecutus, primò Minnidurum, vulgò Milden, & Burgdolf vicos, mœnibus cinxit, & opida fecit, deinde, ſequenti anno, Bernæ fundamenta, viginti circiter paſſuum millibus à Friburgo ponere conſtituit, perfecitq;.

A. D.N. clↄ cxci. *Paradinus chronico Sabaud.*

A. D. N. clↄ ccviii.

Bellum cum Valeſianis continuauit. Sunt auctores qui nouum cum Comite Sabaudiæ incepiſſe prodiderunt, victumq; ab eo. Sed eorum parum proba, vt in aliis, ita, hac quoq; parte fides. Othoni verò Imp. cum Abbate S. Galli belligeranti ſe adiunxit. Habuit ex vxore Comitiſſa à Vogburg, filios duos, Fridericum, & Berchtoldū quos annales pleriq; Heluetiæ prodiderunt veneno periiſſe, nobilitatis fraude. Sepulti ſunt in baſilica S. Vrſi Salodori. Eius cùm ſine liberis diſceſſiſſet vltimus ſuæ gentis Zeringiæ Dux, & Burgundiæ Rector, hereditatem adierunt ſorores. Vna AEgoni Comiti Furſtēburgio nupſerat, quæ accepit, quæ circa Harciniam ſunt: altera Vernero Kiburgio Burgdorffi Comiti, qui cetera quæ in Heluetia, Auenticis, & Verbigeno obtinuit. Obiit verò Friburgi Briſiacorum, vt hic notat verſiculus, qui etiam eius mortis annum præ ſe fert.

A.D.N. clↄ ccxviii

Cùm bis ſexcentis ter ſenis iungitur annus
In Friburg moritur Berchtoldus Dux Alemannus

Heluetia tùm variè diuiſa, & pleraq; in Auenticis Sabaudiæ Comites ſibi vindicarunt. Petrus enim Comes Sabaudiæ X. à Beraldo, qui ob animi magnitudinẽ paruus Carlo magnus cognominatus, primo Agnetem principis Fauciniaci filiam vnicã duxit vxorẽ, cuius proinde creuit hereditatẽ. Dein Gæſtij comitatũ, aut potius baroniã vectigalẽ ſibi reddidit. Tùm ab Eubalo Gebennenſi, iura in eũ comitatum adeptus eſt: dimidiumq; Lauſannæ cum Ioanne Ciuitatis Epiſcopo, æquis tranſactionibus pactus eſt. Aduocatiã opidi Paterniaci, & ſummum totius iuriſdictionis imperiũ eiuſdẽ opidi Antiſtes vltro obtulit, vtq; ſuſciperet deprecatus eſt. Cætera minis, partim deditione, ſub poteſtatem redegit. Quorum omnium ius ſupremum, legitimamq; poſſeſſionẽ Richardus Anglus, qui ad Imperium vocatus erat, cõfirmauit Maguntiæ. Ad eũ n. inſueto cultu cõceſſerat, eã ob cauſſam, tũ adfinitatis memoria, veſtitus ſemiferreus erat, & ſemiauratus, cuius rogatus cauſſam, reſponſum dedit, auro Cæſarẽ ornare; ferro ſua ſe defendere. Idem Petrus cùm ei ſe Bernenſes, Kiburgiis, & Habsburgiis premẽtibus, dediſſent pænè totius Heluetiæ, quæ Iuraſſo, Arula, & Rhodano includitur hoc eſt, quamtum Burgundiæ habuerant Comites, imperio complexus eſt.

A. D. N. cIↄ ccxxxiii.
A. D. N. cIↄ ccxl.
A. D. N. cIↄ cclix.
A. D. N. cIↄ cclxi.
A. D. N. cIↄ cclxii.
A. D. N. cIↄ cclxvi.

Multæ huius Comitis virtutes, ſed eius laus non minima, quod regionem Auenticenſem à graſſatoribus liberauit, euerſa arce, opidi Ruu, in quam ſe receperant.

De origine, cauſſaq; libertatis Heluetiorum, primoq; Trium Ciuitatum Vraniæ Suitiæ, Siluaniæ fœdere.

CAP. XVI.

MOrte Berchtoldi Zæringi non ſolùm Burgundia Minor ſine Rectore, ſed etiam præfectura Imperij

Tigurina præfecto ſpoliata eſt, proindeq́; Heluetia omnis ſine certo capite. Sed hanc poſteà Habsburgij Comites, cùm ad Imperium veniſſent, Sueuiæ Ducatui, quem eadē opera erant conſecuti, incluſere: illam, vt diximus, vſq; ad Arulam Comites Sabaudiæ inuaſere. Verùm enimuerò precium me operæ facturū arbitror, ſi, quis omninò fuerit XIII. Ciuitatum ſtatus, ratioq́; per hæc tempora, adeoq́; totius Heluetiæ, ante oculos propoſuero. Idque eò magis quòd tum primum pleræq; caput attollere, ſeq́; aut in libertatem conſtituere; aut quam habebant ſtabilire, & cōfirmare cœperunt licentia temporum & Friderici II. abdicatione. Et vt à Tigurino ordiar. Vrbs ipſa pagi caput, Collegiis Monialium, & Canonicorum ſubiecta, quibuſdam quæ à regibus, & Imperatoribus acceperat, intereà priuilegiis vtebatur. Regionem tenebant fermè Comites Kiburgenſes: quorum vltimus, cùm, eadem tempeſtate, ſine liberis diſceſſiſſet, Rudolfum Comitem Habsburgiū, qui poſt imperauit, ex ſorore nepotem, reliquit heredem. Toggenburgenſium etiam magnæ, iis partibus, opes, & Abbatum S. Galli, quibus Abbatiſcellani, & bona ſuperioris Turgauiæ portio parebat; erāt & Comites Rapertiuillenſes. Tenebant Tugium, & opido vicina Habsburgij, Suitiorumq́; partem Cuſſenacum, Artam, & Stein vicos, erat & Collegio Beronenſi aliquid, iis in locis, iuris. Vrania propè tota Collegio Monialium Tiguri, aut Vettingenſi monaſterio addicta, nonnulla etiam Beronenſibus tenebantur. Iam Luceriam pagi Vrbigeni, cum pleraque regione, & vicis propinquis Murbacenſes poſſidebant. Siluania vtraq; ad Collegium Lucerinenſium Canonicorū pertinebant, præter quæ Beronenſes pariter habebant. Regionem propè totam Comites Habsburgij occupabāt,

Heluetiæ ſtatus ſub Friderico II. Imp.

An. D. N. cIↃ. cclxiv.

nempè

nempè Comitatus tres Habsburgenſem, Badenſem, & Lentzburgiorum. Erant & barones à Volhuſen & Eſchenbach quorum diuitiæ amplæ, cetera tenebant Comites Kiburgij, qui Burgdorffi agebant, ab Arberga, Nidouio Buochs, & Falckenſtein. Berna, & Fribrrgum pagi Auenticenſis, quas Zæringi non multò antè condiderant Imperioq; donarant, per æmulationē, illa quidem Comitibus ſe Sabaudiæ illud Kiburgiis, ſponte ſua, ſubiecerant. Salodorum Collegij Canonicorum S. Vrſi erat. Auentici omnes Comitibus Sabaudiæ, Gruerienſi, Neoburgenſi paruêre, tum baronibus Granſonio, Serrarienſi & Fundano, pauci Epiſcopo Baſilienſi. Antuates omnes aut ſupramemorato Comiti Sabaudiæ, aut Epiſcopo Lauſanenſi regebantur Baſilia deniq;, & Schaffhuſia: hæc quidem monaſterio omnium ſanctorum, illa Epiſcopo ſubiecta erat. Hæc ferè XIII. Ciuitatū ratio tempore Friderici II. Imp. vt pleræq; ſcilicet monaſteriis, Collegiis obligatæ eſſent, aut Comitibus vicinis parerent. Nobilitas verò per illam tempeſtatem in Heluetia tanta, vt præter dictos Comites, baronesq; numerarentur ſtirpis Comitū, & originis, vltra quinquaginta, barones centū ſexaginta, nobiles, & equeſtris ordinis vltra mille ducentos. Verùm vt monaſteria & eadem Collegia pleraq; Imperio R. ſine medio ſubiecta, nec alteri quàm Imperatori vt domino, aut potiùs aduocato tenebantur, ita etiā iis obligati, quàm Imperatorem alium agnoſcebant neminem, adeoq; fermè liberi omnes, & ſeruitutis expertes erant. Sed poſteà cùm idem Fridericus primò Communione piorum excluſus eſſet, tùm auctoritate Summi Pontificis imperio excidiſſet, multæ vt per Italiam, ita Germaniam, & præcipuè Heluetiam turbę, diſſenſionesq; inuaſere, iis verò potiſſimū in vrbibus quæ

Friderico II. *Imperium abrogatum, concilio Lugdunenſi* A.D. N. cIↄ ccxlv.

Obiit. A.D.N. clↃ ccl. *Interregnum inde annorum* XXIII. *ad Rudolphum* I. *Comitem Habburgenſem.*

Eccleſiaſticis obnoxiæ. Nàm cùm illi Pontificis interdicta tuerentur: alij Imperatorem ſequerentur, diſcidia, hinc, & contentiones, & plerumq; alterius partis exſilio controuerſiæ finiebantur. Qua occaſione, cùm iidem qui Imperatoris partes defenderent, facilè ab eo quæ vellent conſequerentur, tùm verò quidquid ferè iuris aut dominij in reipublicæ adminiſtratione habuerant, aut Canonici, aut monachi in ſe tranſtulerunt, vſurparuntq; Ita Tigurini, ita Salodorenſes, ita Schaffhuſiani, rempublicam, ſenatum, conſules, aut Burgimagiſtros aliosq; magiſtratus, quæ Eccleſiaſticorum iura erant, pro ſuo arbitratu occupauêre confirmante, & adprobante Friderico omnium Eccleſiaſticorum, Religioſorumq;, adeoq; omnis religionis acerrimo hoſte. Tres ciuitates (de iis enim mihi nunc quidem præcipua ſermocinatio, quando hinc fœderum origo) Vrania, Suitia, Siluania, cùm hactenùs ſtatu libero egiſſent cēſus, reditus, cetera officia monachis, aut Collegiis præſtitiſſent, in reliquis tantum Imperatorē, & Imperium aut Imperialem Præfectum, ſiue vt vocat Henricus VII. Imp. prouincialem Aduocatum cognouiſſent, his contentionibus non ſolùm Friderici partes ſecutæ, ſed vt ab eo in peculiarem eius, & imperij protectionē ſuſciperentur deprecatæ ſunt, & cum ſua laude obtinuêre. Vraniorum tale priuilegiū. *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, Hieruſalem, & Siciliæ rex, vniuerſis hominibus vallis in Vre, fidelibus ſuis, gratiam ſuam, & omne bonum. Literis, & nunciis ex parte veſtra receptis, & via ad nos conuerſione, & deuotione aſſumpta, expoſitis, & cognitis per eoſdem veſtræ puræ voluntatis affectu fauorabilis concurrimus, & benignè deuotionem & fidem veſtram commendantes non modicum, de eo quòd Zelum quem ſemper ad nos, & imperium habuiſtis, per effe-*

Friderici Imp. priuilegium Vranius datum.

ctum

ctum operis oſtendiſtis ſub alas noſtras, & imperij, ſicuti tenebamini confugiendo, tamquam homines liberi, qui ſolum ad nos, & imperium reſpectum debeatis debere. Ex quo igitur ſponte noſtrum, & Imperij dominium elegiſtis fidem veſtram, patulis brachiis, amplexamur, fauoris, & beniuolentiæ puritatem veſtris ſinceris affectibus exhibemus, recipientes vos ſub noſtra ſpeciali, & Imperij protectione. Ita quòd nullo tempore vos à noſtris, & Imperij dominio, & manibus alienari, vel extrahi permittemus. Dantes vobis certitudinem, & plenitudinem gratiæ, & fauoris quam benignus dominus effundere debet ad ſubditos, & fideles. Vos gaudeatis in omnibus, dummodo in noſtra fidelitate, & ſeruitijs maneatis. Datum in obſidione Fauentiæ an. 1240. *menſe Decembri Indict.* 14. Mortuo deniq; Friderico, cùm illo lõgiſſimo Interregno quod ad Rodolphum Habsburgium interceſſit, Germania, vniuerſumq; Imperium veluti ſine certo Rectore & gubernaculis fluctuaret, grauiſſimisq; diſſenſionum, & bellorum procellis agitaretur, adeoq; quidquid liberet, idem licere vulgo putaretur, non ſolùm tres ciuitates ſed pleræq; florentes & opulentæ Imperij vrbes, & reipublicæ libertatis, & fortunarum diſcrimen adiêre. Quapropter tres quidem ſæpiùs dictæ ciuitates Rudolphum Comitem Habsburgium, oblato ſtipendio belli, & libertatis ſuæ ducem, & vindicem adſciuêre, magnum & militiæ laude celebrem, ea tempeſtate virum. Eumdem ſuis opibus Tigurini, Baſilienſes & Argentinenſes præfecerant. Atque his omnibus cum vicinis, aut contrariæ factionis, acerrimum bellum. Tigurinos Regensbergenſis ex propinquo nobilis, & opulens & occaſionem nactus, adſiduè incurſabat. Argentinenſes ab Epiſcopo exagitabantur. Baſilienſes per ſectas Stellæ, & Pſittaci inter ſe diuiſi: & ſtellatorum pro-

A.D.N. clↄ ccl.
Interregnum & quæ tum geſta.

A.D.N. cIↄ cc. lxxiii.

pugnator Rodolphus. Sed dum Baſileam obſidet, tādem cum omnibus Diuis beneuolentibus Imperator Romanus adpellatus pacis,& tranquillitatis ſpem certam oſtentauit,ſtabiliuitq;. Trium is ciuitatum,cùm earum operam bellis Auſtriacis probaſſet,& ſæpe aliàs expertus eſſet, priuilegia confirmauit,auxitq;,vtq; de iis nemo ſeruilis condicionis, tamquā in homines liberos, iudicare poſſit diplomate conſtituit. *Rodolphus Dei gratia Romanorum Rex, ſemper Auguſtus, prudētibus viris vniuerſis hominibus vallis in Suitz, liberæ condicionis exiſtentibus, dilectis ſuis fidelibus gratiam ſuam, & omne bonum. Inconueniens noſtra reputat Serenitas, quòd aliquis ſeruilis condicionis exiſtens pro iudice vobis detur. Propter quod auctoritate regia volumus vt nulli hominum, qui ſeruilis condicionis extiterit de vobis de cetero iudicia liceat aliqualiter exercere præſentium teſtimonio literarum, quas noſtræ Maieſtatis ſigillo iuſſimus muniri. Datum in Badē anno Domini milleſimo, duceteſimo, nonageſimo primo. Regni verò decimo octauo.* Id autem ea factum ratione quòd cùm,iis in regionibus, Monaſteriorum, & Collegiorum præcipuæ opes eſſent,& iura, plerumq; conſtituebant aliquem ex ſuis addictis fideliſſimum, qui eas tractaret, aut cognoſceret. Quod hoc reſcripto vetuit, libertati Heluetiorum maximè conſulens Rodolphus.

Rodolphi priuilegium Suitiis datū.

Rodolphus primus veræ libertatis Heluetiæ auctor.

Tradidêre quidam antè dicto Interregno nobilitatem è trium Ciuitatum finibus eiectam,quod hinc falſum eſſe cognoſcas,quod nunc quoq; & poſteà maxima, iis partibus,eſſet,vt videbimus, & non minor eam libertatis cura ſemper attigerit, adeoq; hoc tempore ſummū magiſtratum gerebat apud Vranios Vernerus baro ab Atthinguſa, apud Suitios Arnoldus Stauffacherus ex nobili,& antiqua eius Ciuitatis familia. Rodolpho regi cùm Kalendis Iunij

A. D. N. cIↄ ccxci.

diem

diem obiiſſet, ſucceſſit electione quidem legitima Adolfus Naſſouius: hereditate, an dominandi libidine Albertus Auſtriacus Rodolphi f. Hinc noua factionum & diſſenſionum fax accenſa quæ non niſi alterius interitu penitùs extincta eſt. Adolphum agnoſcebant Abbas S. Galli, Tigurum, Salodorum, omnes Rheni ciuitates Argentinā vſq;, tùm præcipuæ Germaniæ vrbes, Comites Rudolfus à Mōte forti, Mangoldus Nellenburgenſis, aliiq; extra, & intra Heluetiam, plures nobilitate, & opibus præcipui, tres etiā Ciuitates. Alberto contra adhærebant tota Rhætia, Sueuia, Elſatia, tùm verò omnis nobilitas vtriusq; pagi Vrbigeni, & Tigurini. Cæſo, ſecundo Iulij, Adolpho, tenuit ſolus Albertus. Is numeroſa prole, ſiue inexplebili cupiditate initio ſtatim Imperij de principatu in Heluetia condendo, & ſuperiori Germania, cogitare cœpit. Et facilè videbatur, vt Imperatori, & hereditatibus paternis admodùm opulenti. Iam enim in pago Tigurino poſſidebat Comitatum Kiburgēſem longè nobiliſſimum. In Vrbigeno, Comitatus tres habebat, Habsburgenſem, Badenſem, & Lentzburgenſem. In Sequanis Landtgraffiatum ſuperioris Elſatiæ. Credebat etiam quæcumq; iuris Imperialis, aut dominii, iis in partibus, eſſent, poſſe principum Imperij conſenſu ſibi, aut liberis in perpetua feuda conferri, aut iure proprietatis adſignari. Sed vt procliuiùs ad deſtinata deſcenderet, primò agere cœpit cum Epiſcopis Argentinenſi, Baſilienſi, Conſtantienſi, Curienſi: Abbatibus, & Collegiis S. Galli, Eremi, S. Blaſij, Diſentiſij, Fabariæ, Augiæ vtriuſq;, Vettingæ, Muri, Interlacûs, Certiaci, Seckingæ, Tiguri, Beronæ, Schenniſij, Murbaci, &c. vt quam his regionibus iuriſdictionem, aut proprietatem haberēt, ſibi venderent, aut ſe, liberoſq; pro Aduocatis perpetuis,

A. D. N. clↄ ccxc viii.

Alberti de condendo in Heluetia principatu conſilia.

& protectoribus ſuſciperent. Pari arte in deuinciendis, & ſubiiciendis Comitibus, à Viliſouio, à Rotenburgo, & baronibus, à Regensberg, Eſchibach, Arburg, Volhuſen, &c. vtebatur: impetrauitq́; ſi S. Gallum, & Tigurinos demas, quæ petierat, pleraq;, totamq́; adeò propè Heluetiam in ſe conuertit. Nàm quis repugnaret nouo Imperatori, & victoria Naſſouiana inſolentiori, totiusq́; Sueuiæ, & Auſtriæ incrementis latepotenti; Et ſuperiorum diſcidiorũ, & malorum memoria recẽs ante oculos verſabatur. Itaq;, Murbacenſis primus Berchtoldus à Falckenſtein Abbas Lucernam, cum aliquot vicinis pagis ei vendidit. Interlacenſis tradidit opidum Vnderſeuam, itemq́; Vſpum, Oberhoffen, Grimmenvvald vltra Brunicam. Abbas Eremi Ioannes, & Conuentus ipſum, & eius poſteros Aduocatum recepit. Idem fecit Abbatiſſa Seckingæ, illiq; Glaronam perpetuum feudum donauit: Comites à Viliſouio, & Rotenburgenſes, ſuos Comitatus: Barones à Volhuſen totam iuriſdictionem Volhuſen, Trubariam, Entlibuoch, Ruſuil tradidêre. Alij in tutelam ſe tradidêre vt Comites à Strasberg, Nidou, Arberg, Kiburg, Burgdorffi, & Duni domini, pleriq; nobiles, promittentes auxilia omnia, arces ſuas apertas, ipſum deniq;, & liberos pro ſupremis dominis, Landsherren, habituros. His ita ex animi ſentẽtia comparatis, tum demum oculos ad tres Ciuitates ſæpiùs memoratas Vraniam, Suitiam, & Siluaniam adiecit iam illis parum amicus, quod Noſſouiũ, vt diximus, fouiſſent. Sed vt eas faciliùs ſubiiceret Vettingæ Abbati, nã Tigurini abnuerãt, quæ apud Vranios habebat traderet ſibi, perſuaſit. Idem præpoſitum, & Collegiũ Lucerinũ vt facerẽt, in iis quæ apud Siluanios ſuperiores, & inferiores poſſidebant, adduxit. Beronenſes etiã quos habuerant cenſus, & iura in

eadem Ciuitate, quæq; apud Suitios Artenſes, & Cuſcnaci reſignauêre. Fabariæ abbatem Cunradum quam in vico Veggis, ad lacum Lucerinum & vicinis iuriſdictionem tenuerat, ſibi permitteret compulit. Liberam demum Imperij præfecturam Vrſariæ ad S. Gotthardū quæ morte vltimi Comitis Rapertiuillæ ad Imperium redierat ſuis liberis in feudum perpetuum dedit; Vectigalia quoq; à Summitate Gotthardi Lucernam vſque, quæ Imperij erant, ſuis vindicauit. Ita tres Ciuitates veluti retibus aut circumdedit, aut implicuit. Tum verò ad eas legatos pro deditione deſtinauit. Neque illæ iam vt tyranno, aut illegitimo Imperatori aduerſabantur. ſed Imperij R. membra eſſe ſe, nec ab eo alienari poſſe, non item priuatæ potentię, aut domui Auſtriacæ ſubiacere. Legati conſensū reliquarū Ciuitatum, Comitū, Nobilium, declarare, ſimulq; ne diſceſſionē ſolæ facerent, adhortari; omnia humanitatis, & beniuolētiæ ſigna oſtēdere, nec minora ab Auſtriacis præſidia, & incrementa, dignitatesq;, quàm ab Imperio pollicebantur. Illud propter Electorum factiones, in varia plerumq; trahi, nonnumquā diſtrahi, & bellis flagrare ciuilibus: Auſtriacæ familiæ eas opes eſſe, viresq; quæ nō ſolū tuendis ſuis ſatisfaciant, ſed etiā Imperio pares ſint. Protectores, non dominos fore, amicos non oppreſſorés. Huius legationis principes baro à Liechtenberg, gubernator Elſatiæ, & baro ab Ochſenſtein Imperatori à ſecretis. Reſpōſum datū Ciuitates tres in Imperij, & Imperatoris, vt eius capitis, quātū priuilegia permitterēt, volūtate, & obediētia fore cetera procul habituras. Si quos reditus, cēſus, alia iuriſdict. officia, aut obſequij munera debeāt, ſiue Auſtri. domui, aut eius clientib. cū fide pręſtaturas. Alienationes verò ab vnius Imperij tutela priuilegiis ſuis oīb. prohiberi.

Albertus legatos ad tres Ciuitates deſtinauit.

Legatorum oratio.

Ciuitatum reſponſum.

Quòd ſi aliquid contra Eccleſiaſtici, aut alij quibus teneā-tur conſenſerint, conceſſerintq; non teneri ſe exiſtimare. Rogare deniq; Imperatorem, ne hac quoq; licet exigua, Imperium parte imminutū velit, imò quas pater, & præteriti reges, & principes immunitates, & priuilegia, aut dederunt, aut probarunt eadem ipſe confirmare haut abnueret. Aegrius reſponſio hæc inopina Albertum regem habuit quàm aut res poſtulare videbatur, aut ipſe indiciū faceret. Nàm hoc modo non ſolùm ſe petitione excluſum videbat ſed etiam quæ ante obtinuerat apud Collegia, & Monachos irrita reddi. Itaque quod hoc tempore, & beniuolentia impetrare non potuit, alio, & importunitate extorquere animum induxit. Quia verò tanti facere Imperij nomen videbantur, vt ab eo ſeparari nollent, Imperij nomine tribus Ciuitatibus Præfectos delegit duos: re noua, & cunctis attonitis. Gæſlero Equiti Suitij, & Vranij attributi: Siluanij Peregrino à Landenberg obuenêre. Illi ſedes in arce antiqua ſupra Cuſſenacum: huic ſupra Siloam Sarna, infra Rotzēberg habitationi fuêre Arx vtraq; Collegij Lucerini: in iis Maiores ſuos habebant, poſteà Auſtriacis cultæ, & præſidio munitæ. Antea tribus Ciuitatibus ius rerum criminalium, & quæ ad Imperium pertinere videbantur, vnus tantum dicebat, cuius iuriſdictioni plerumq; Tigurini, aliæq; liberæ, & vicinæ Ciuitates adiiciebantur. Nec illi in Heluetia, niſi raro, ſedes, plerūq; extra agitabat. Quotannis ſemel, aut ſæpius, vt negotia poſtulabant conuentus agitabat, aut ad eas inuiſebat, non aliter atq; nunc pleriſq; Imperij liberis Vrbibus, & cetera Vicariis de populo, qui liberæ cōdicionis eſſent, adminiſtrabāt. Sed præfecti ab Alberto dati mites primò, & animis ad humanitatem comparatis, mox ad aſperiora conuerſi, poſtremò ty-

A. D. N. ciɔ.ccci. *Albertus iis ſit Præfectos Imp. ciuitatibus.*

A. D. N. ciɔ.ccciii.

ranni-

rannidem habuêre. Idq; eò confidentiùs quòd vndique Auſtriacis cinctæ, nec aliũde auxilia, nec ipſi regi, aut domui Auſtriacæ viribus pares, aut contendere poſſe viderentur. Itaque leui admodùm cauſſa, ad vincula damnare, extra fines Lucernam, aut Tugium in carceres rapere, exactionibus priſcis premere, nouas imponere, in populariũ querelis obſurdeſcere, libertatem & eius cetera per vim infringere. Omnia conſcio, & annuente Alberto. Hæc in omnes: ſingularia per libidinem non pauciora. Erat apud Siluanios ciuis Henrico à Melchtall viro fuit nomen, à valle ſic dicta, ſenecta; ætate, & opulenti, libertatis, iuriſq; antiqui, & moris tenax, multa apud ſuos fama, & auctoritate. Ad eum Landenbergerus præfectus famulum miſit, qui aliquot boũ iuga abduceret, (audierat enim eximiæ formæ eſſe.) Negare ille alicuius ſe culpę adfinem, nec quemquam leges inauditum punire aliaq; dicere; quæ vim moliventem retunderent. Exarſit famulus ira, & vecordia, moribusq; ad ingenium heri concinnatis, ſtiuæ ipſi ſuccederent ruſtici, aratrumque pertraherent minaci voce infremuit. Offendit Henrici filium, Arnoldum nomine, iam annis maturum, ſerui inſolentia, & mandati atrocitas, ſtimulumq; quo boues agebat, in eum conuertit, & egregiè pulſato digitum, fortè pollicem, excuſſit, mox tyranni non ignarus ad Vranios fuga delapſus eſt, vbi apud amicos delituit. Nec ſic tamen vindicta nõ ſumta, pœna filio parata, in parentem congeſta, oculiq; per vim homini innocentiſſimo capite euulſi. Cætera bonorum ademta. Sæuitia Landenbergerus, effreni lubidine flagrabat vicarius eius, nobilis à Volfenſchies quem Rotzenbergæ arci præfecerat. Is in vico Altzele Cõradi Baumgartneri vxorẽ forma, vt iis regionibus, non vulgarem fœminam conſpicatus,

Præfectorum geſta & tyrannis.

A. N. D. clↄ. cccv.

æſtuare, praua cupiditate, cæpit, mulieriq́; , cognita mariti abſentia, feſſo ſibi, & ſudore per anni tempus diffluenti, (Angelberga monaſterio Rotzenbergam cum duobus famulis redibat) vt balneas pararet, cõpulit. Iamq́; ibi erat, vt ad cetera cogeretur, niſi Cũradi aduẽtus interpellaſſet. Sumtum ab adultero impacta ſecuri, eodẽ loco ſuppliciũ, præſentiùs quàm de Tarquinij filio Romæ. Nec Landen-bergero præfecto vlciſcendi facultas, aut conſiliũ, infamia ſuperante, fuit. Eques Gæslerus apud Suitios Vranios que non mitiori ferocia regnabat. Sreinã vicũ Suit[illegible]rum cùm fortè tranſiret in Verneri Stauffacheri nobilis viri, & cuius pater Arnoldus ſupremum magiſtratum in eadem Ciui-tate multos annos geſſerat, domum paullò ſumtuoſiùs, non multò antè ædificatam oculos conuertit, cuiusq́; ea eſſet, rogauit. Aderat Stauffacherus, præfectiq́; animum de vultu coniectatus, quem aliis iam ſæpiùs notis ſibi parum æquum aduerterat, vocem, animumq́; moderãs, Regis eã domũ eſſe reſpondit, eius ſeſe liberalitate, & indulgentia poſſidere. At ille indignatus, ſe omnium iam quidem eſſe dominum, voce, vultuq́; pro animi affectione compoſitis, iactauit, neq́; vltra paſſurũ, vt quo vellent modo, tãquàm poſſeſſores agerent, habitarent, ædificarentq́;: factis verba mox comprobaturũ. Stauffacherus qui, quod ſuſpicatus erat, apertè ſe Præfecti maleuolentia premi cernebat, rebus ſuis conſulere, & libertati iam in vltimũ adductæ remedia quærere conſtituit. Vraniã eã ob cauſſam profectus, cùm quæ ibi gererentur perconctatus eſſet, non minùs Gæsleri odiũ, tyrannidẽ etiã maiorẽ, & ſuperbiã, (quæ omni cru-delitate intolerantior cordatis) offendit. Gæslerus enim præter quod arcẽ ſupra Altorffum, Vraniorũ maximũ vi-cũ, condebat, quã in irriſum, & iniuriã gentis, Vraniorum

iugum

iugum vocabat, cęterorũ malè conſcius, cùm inde cõſpirationẽ & inſidias metueret, Altorffi, loco publico, prope tiliã impoſito in perticã pileo, eũ, qui Imperatori & ſibi deberetur, exhiberi honorẽ, additis cuſtodibus, præceperat, negligentes, aut abnuẽtes in vincula duci. Hoc animis explicandis haut vulgare ſymbolũ ratus. Accidêre hæc circa feſtũ Iacobi, menſe Iulio. Igitur ſecretò cũ Valtero Furſtio antiquo amico Strauffacherus ſuper rerũ ſtatu collocutus Arnoldũ quoq; à Melchtal, quem Siluania eò fugiſſe diximus, in conſiliũ, auxiliũq; adſumere placuit. Hi tres iureiurando, ſua ſponte, adacti niſi exciſa tyrannide vitã nõ toleraturos, libertatis tũ quidẽ Heluetię prima cõſilia iniêre. Spes ab initio obſcuræ; omnib. vicinis volũtaria ſeruitute obligatis, ſumma Imperatoris potẽtia, rebus florẽtib. Populariũ contra virtus, & regentũ odia animos rurſum attollebãt. Cõparãdos facinoris ſocios, nõ defore ſucceſſus ſemel aggreſſis. Libertatis oppreſſæ deſideriũ grauius eſſe: pro fortunis, aris, & focis certãtib. vires ſemper ſuppeditare. Imperatori ſe, & Imperio, non tyrannis iuramẽto, & legib. teneri. Nihil magnũ ſine periculo eſſe. His, & ſimilibus inter ſe diſputãtibus, celeritate, deſtinatis exſequẽdis, potius nihil eſſe videbatur. Sed arces Siluaniæ duas Arnoldus oſtẽdebat locis munitis, præſidiis firmas. Si his expugnãdis tempus ponendũ ſit, mox adfuturos vltores, & hoſtes, tũ verò funditùs pereundũ. Animis irritatis iuſtã fore tum in extremam ſeruitutem redigendi cauſſam. Aſtu paranda quæ vires negarent. Id facile eſſe ſi ad Kalendas Ianuarias ſequentis anni mora fiat. Strenis enim tum deferendis arcis portas, nulla magna cuſtodia, omnibus promiſcuè patere. Intereà ſibi quisq; quos poſſet optimos, & fortiſſimos in conſcientiã, fidẽq; tàm egregij operis adſciſceret.

A.D.N. cIↄ ccc vI.

Libertatis Heluetiæ fundamenta & auctores.

Placuit conſilium, ſicque diſceſſum eſt. Iſta ſunt libertatis Heluetiorum fundamenta, tribus his auctoribus, Vernero Stauffachero Suitio, Valtero Furſtio Vranienſi, & Arnoldo à Melchtal ſiluanio, his nempè de cauſſis, iureq;, & neceſſitate, ne quis à furioſis, & rebellibus ruſticis, quod iniquè vilia quædam mancipia calumniantur, factum putet, exiguo adparatu, & loco obſcuro, Ruttelismatten nomẽ eſt, prope Mitlerſtein, è conſpectu fermè Brunnæ vici Suitiorum, quæ fundamenta, & initia non ſolùm Heluetiam omnem complexa, ſed magnam Sequanorum, Rauracorũ partem, Rhætiam vniuerſam, & Valeſiã, Germaniæ vrbes non pœnitendas, in eam ſe altitudinem, & firmitatem extulerunt, vt à nemine hactenùs ſubrui, aut debilitari potuerint acta ſunt hæc anno Domini cIↄ. ccc. vii. menſe Septembri.

Nobilibus trium Ciuitatum non minus infenſi Præfecti.

Neq; verò minor in nobiles, & præcipuæ auctoritatis, opumq;, Præfectorũ inſolentia erat, Nobiliſſimi apud Vranios barones ab Attinghuſen, ab Vtzingẽ à Schuintsberg. Equeſtris ordinis, nobiles à Silinio, Mos, Sedorf, Spiringẽ: Maiores ab Ortdsfeld, à Burglen, plurimi alij. Apud Siluanios nobiles à Rudens, Hunvvyl, Valtersberg, Maiores à Sarnen, Sachſten, Buochs, alij, apud Suitios nobiles ab Ibergà Stauffacher, ab Hunen. Hi omnes non mitiores habebant Præfectos, & Auſtriacos, quòd ſua priuilegia tuerentur, quòd ſe ab Imperio auelli non paterẽtur, quòd ſe in clientelas alienas tradere recuſarent, quòd plurimi tota Heluetia, vt vidimus, fecerant, quòd etiam à popularibus ſtarent. Hinc eos ruſticos, & agreſtes nobiles, ex ruſtica progenie, cenſuq;, & moribus per ignominiam vocibabant, vt his, & aliis iniuriis, & contumeliis incenſus baro Atthinguſanus, tunc Landtammanus Vriorum,

ſæpius

ſæpiùs in has voces proruperit, Maiorem vim, & inſolentiam eſſe quàm viri ferre poſſint. Sed dum iſta paſſim geruntur accidit Vraniæ res admiratione digniſſima, ſi euẽtum ſpectes; miſeritudine, ſi periculum. Gulielmus Tellius Burglen vico Vraniorum oriundus, duobus ſupra Altorffum circiter paſſuum millibus, loco honeſto, & familia, fortè pileum præfixum in foro Altorffi, vt diximus, prætergierat, nec alium honorem præbuerat. Incertum mandati ignarus, an incogitans, vel ſuapte induſtria. Nec mora rapitur, in vincula coniicitur. Aduenit poſt aliquot temporis, xxx. videlicet Octobris Gæslerus, Telliumq; in iudiciũ producit: multis interrogatus cùm eorum nihil, quæ petebantur aperuiſſet, ſubit Præfecto conſilium quod vel æquiſſimum, & firmiſſimum animum labefactaret. Erant Gulielmo liberi quos paterno amore diligebat, ex quibus minorem tenerrimè complectebatur. Ipſe Sagittandi illa regione, & tempeſtate non ignarus habitus. Eum puerulũ ex matris ſinu abreptum, ea condicione, Gæslerus tradit patri, vt vel pomum de filioli vertice, certo ſpacio, ſagitta deiiciat, vel ſecreta promat. Anceps periculum animum diſtrahebat, amore, metuq; pariter conflictabatur. Adfirmat ſanè omnium ſe ignariſſimum, condicionem autem quæ antepoſita eſſet, omnem humani animi naturam, captumq; præcedere, nec fando auditum ſimile quid à nefariiſſimis tyrannis excogitatum: ſe potiùs quibus vellet cruciatibus de medio tolleret: mori quàm paricidio manus contaminare præſtabilius eſſe. Quid multa? compellitur ad vtrum velit. Ita arcum contendit, inuocataq; Numinis præſentia pomum ex capite decutit, intacto puero, cunctis adplaudentibus, lætitiaq;, & commiſeratione vix à lacrimis temperantibus. Sed quæ Tellium, ceteroſq; me-

Gulielmi Tellii hiſtoria.

tu, & periculo liberauerant, Gæsleri animum magis, magisq; ira, & indignatione inflammauerunt. Infixerat Tellius collibio iaculum, quæ res ſuſpicionem mouit ſciſcitandi quis eius vſus eſſet, aut conſilium, nec ipſe tergiuerſatus, continuoq; profeſſus eſt, eam quidem ſagittariorũ conſuetudinem pluribus vt inſtruantur telis, ſe tamen, eo conſilio, ſagittam paraſſe, qua Præfectum traiiceret, ſi in filium aberraſſet. Inde Gæslero cauſſa Tellium nauibus imponendi, & ad perpetuos carceres, quatinùs vitam promiſerat, ſi indicaret, Cuſſeniacum vltra lacum deportãdi. Sed cùm nauigãtes ſubitò diuinitùs, credo, ſuborta tempeſtas oppreſſiſſet, diſcrimenq; grauius eſſet, quàm vt fluctibus reſiſtere poſſe viderentur, ipſum notæ nauigandi peritiæ hominem vinculis exſoluere, omnibus metu, & vrgenti periculo trementibus, gubernaculoq; admouere placuit. Nec ſibi defuit Tellius nauimq; agitatam ſecundũ rupes impellit, dum in ſaxum aliquamtũ in vndas prominens incurreret, mox conuerſa prora, & arcu correpto, attonitis omnibus, in petrã illã ſe proiicit, & curriculò ſe in montes, qui lacui incumbunt, attollit. Locus exitus monimento, & nominis Telliani celebritate clarus. Tandẽ, deficiente vento, & cunctis nitentibus, Præfectus magno labore, Brunnã deductus eſt, qui proximus Suitiorum ad eumdem lacum vicus. Inde in arcẽ Cuſſeniacũ equo iter arripuit. Via propter vtrumq; lacũ Louercianũ, & Tuginũ fermè plana, & aperta, licet anfractuoſa. Cuſſeniaco non procul ſenſim in profunditatẽ concauã adſurgit, in ſupremitate biuiũ, nec alia transeundi ratio. Hic Præfectũ antecurrens Tellius cùm præſtolatus eſſet, iaculo incautũ cõficit, rurſumq; trepidis, & perculſis metu famulis, eadem, qua venerat via, primò Suitiam, vbi exacta Stauffacherum

edocuit,

edocuit, tum latitabundus Vraniam deuolutus eſt. Locus cædis memoria pariter nobilitatus. Occaſiones erant, animi ſupererant familiares Gæsleri trucidati, aliosque tyrannidis ſuſpectos, aut adminiſtros finibus eiiciendi, ſed Siluanienſes arces nondum captui opportunæ. Vbi Kalendæ adſignatæ illuxerunt, die eius menſis Lunæ, demum in poteſtatem venêre. Rotzenberga ita occupata. Ea in arce ancilla erat, qua per libidinem iuuenis Siluanienſis furtim abutebatur: Nocte inter alias condicta, quæ Kalendas præcedebat, idem iuuenis adſumtis ſecum XX. ſociis, ſolito ſigno, aduentum ſuum ſignificat. Nec illa iners, aut ignara adulterum ſunc, quando vectibus, & trabibus, cetera clauſa, & firma tenebantur, vti conſueuerat, in arcis feneſtrā attollit. Congrediuntur. Non multò poſt, tamquàm aliud acturus, cum ſpe reditus, cubili egreditur, & ſociorum vnum, quos non procul abdiderat, eadem machina, & feneſtra in altum pertrahit, qui deinde reliquos. Ipſe ad ſuā, vt omnis ſuſpicio abeſſet, continuò regreſſus eſt. Portæ, & omnes arcis exitus ne effugiendi, aut factum diuulgandi locus eſſet, tantiſper cuſtodia, & armis obſeſſi donec de altera arce nuncius adferretur. Nec illa minori dexteritate, aut arte intercepta. Quinquaginta numero, eodem Kalendarum Ianuarij die, primo mane conuenerunt. Eorum viginti donis, & ſtrenis plùs ſolito onuſti rectà Sarnam tetenderunt, reliqui in Silua proxima, quæ ab alnis nomen tenebat Erlinsholtz, ſubſedêre. Obuius illis factus non multò extra arcem Landenbergerus, iuuenesque inermes conſpicatus, cùm præter donatiua aliud vltra nihil ſuſpectaret, omnibus collaudatis, arci ſuccederent imperauit, Ipſe inſtitutum iter proſecutus eſt. At illi ingreſſi arcem, portis, & cuſtodibus, totique

A. D. N. cIↄ CCCVIII Siluanienſes arces quomodo occupatæ, & euerſæ.

familiæ manus iniecêre,captiuosq; omnes, & ipſum Præfectum,ex fuga,in quam,tumultu audito,ſe cõiecerat, retractum, cùm extra fines perduxiſſent,cum omni re,& ſupellectile familiari, exilio damnatos iureiurãdoq; adactos numquàm redituros,in perpetuum relegauêre. IdemRotenbergæ factum,&poſteà apudVranios,&Suitios. Arces duæ Siluaniæ euerſæ,Vranienſes pariter iugum, quod pararatGæslerus,humeris excuſſere, ædificio nondum perfecto,à fundamentis euulſo. Suitij quoq; arcem in medio lacus Louerciaci,loco amœno,& forti,diripuêre.Ita omnia tyrannidis receptacula , ne memoria eſſet , penitùs ſublata. Tres Ciuitates,ſequenti Dominica , in decẽnium nouo fœdere coniunctæ, articulis à tribus primis auctoribus compoſitis:tùm verò ditiones ſuas,&fines munire,& contra oppreſſores, & hoſtiles impetus vndique circumvallare cœperunt. PrincipioSuitij contra Eremitas turrim pro firmamento in monte Sattel nuncupato eduxerunt, vtrumq; montem muro coniunxerunt, Idem contra Tuginos,& cognominem lacum,in valle ſubiecta, prope vicum Art fecerunt. Siluanij pariter laci ripas vndiq; vallis, & ſudibus clauſerunt, turrim Stantzſtadij ad excubias exædificarunt:aditus omnes ab aquis interceperunt. Cætera ſummæ alpes,& montium prærupta tuebãtur. Vranij in ſecretiore valle vtriusq; opibus tuti. Albertus Imp. nuncio accepto, bellum facturus, & quos odio non paruo habebat,iã vltro iuſta, vt ſibi videbatur,cauſſa oblata, aut penitùs exſciſſurus, aut ad arbitrium redacturus,non iam ſcilicet ſibi, hoc eſt,domui Auſtriacæ, ſed Imperio rebelles,primò vt vicini tribus Ciuitatibus veluti Glaronenſes, Tugini,Lucernates,alij commeatus interdicerent, belloque initium ponerent,imperauit,mox cum copiis,& quæ

ad

ad ſubiugandos hoſtes eſſent,adfuturũ.Et feciſſet, niſi,eodem anno, Kalendis Mai.Bada rediens, vbi conuentum nobilitatis agitarat,belli cauſa quod cum Epiſcopo Baſilienſi gerebat, & contra tres Ciuitates decreuerat, cùm Vrſam traieciſſet,Rhinfeldã profecturus, vbi regina eum cum parte exercitus(reliqua pars arcẽ Fürſtein eiuſdẽ Epiſcopi, obſidebat) exſpectabat, à Ioanne ex fratre Rudolfo nepote (quòd ei paternũ Sueuiæ ducatũ,quẽ tutoris nomine hactenùs tenuerat, adulto iam, & viceſimum annũ egreſſo,cùm ſæpiùs rogaſſet,reſtituere noluiſſet,) & coniuratis,pluribus vulneribus confoſſus interiiſſet. Princeps magnanimus, vtilis bello, vtpote qui præliis duodecim, quibus interfuit, aut præfuit victoriam ſemper reportarit; pacis non ignarus, ſi auariciam, ambitumque duo inter ſe diuerſiſſima vitia, auferas, cum optimis conferendus. Locus vbi patrata cædes Monaſteriis duobus celebratus, poſteà Campus regius,vulgoKunigsfelden dictus eſt,medio Vindoniſſæ veteris,vnde ſcilicet Habsburgiorũ origo prima,& hereditaria ſedes, quo quidem caſu ita con ſternatas ferunt Heluetiæ vrbes, vt tum demum, poſt triceſimum annum,portas clauſerint, cùm longa pace ita limo, lutoq; in cæſpitem concreuiſſent, vt vix moueri poſſe viderentur.Poſt cædem Alberti cùm ad ſeptimum menſem Imperium ſine capite fuiſſet,conuenêre Electores adRhenum,votisq; conuenientibus Henricum comitẽ Lutzenburgenſem VII.eius nominis Imp.feſto D.Catharinæ ſublegêre,qui inde Aquisgranum profectus, ſequenti anno, feſto triumRegumR.Rex coronatus eſt.Eodem anno triũ Ciuitatum priuilegia confirmauit,Conſtantiæ,V I. Iunij, eodem nempè tenore quo tradiderat Fridericus II. & Adolphus probarat,ſed quia,ſuperior. annis,multa illæ per-

Albertus Vindoniſſæ interfectus.

A.D.N. cIↃ.cccix.

tulerant propter externa iudicia, cùm modò Lucernam, nunc Tugium, aut aliò, à præfectis traherentur, cautionē, edictumq; nouum addidit, ne extra vallium ſuarum limites ad quoduis Iudicis tribunal, excepto Maieſtatis ſuæ conſiſtorio, cogi, aut rapi poſſint. *Henricus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus vniuerſis hominibus vallis in Vre fidelibus ſuis dilectis gratiam ſuam, & omne bonum. Veſtris inquietudinibus obuiare, commoditatibusq; proſpicere fauorabiliter cupientes, dum tamen de vobis querulantibus iuſticiæ debitum non negetur, vobis per præſentes concedimus gratioſè, quòd ad nullius ſecularis iudicis tribunal (noſtræ Maieſtatis conſiſtorio duntaxat excepto) ſuper quibuſcumq; cauſis, ſeu negociis, extra terminos vallis prædictæ pertrahi debeatis, dummodò coram Aduocato noſtro prouinciali intra fines eiuſdem vallis parati ſitis ſtare iuri. & facere quod dictauerit ordo iuris. Datum Conſtantiæ anno Domini* CIƆ CCC.VIII. III. *Nonas Iunij Indict.* VII. *Regni vero noſtri anno primo.* In eadem planè forma, & verbis, niſi mutato gentis nomine Suitiorum priuilegium eodem loco datum. Conſtituit verò Præfectum Imperialem ſiue Aduocatum Prouincialem Rodolfum comitem Habsburgenſem, Lauffenbergæ dominum, Rodolfi quondam regis ex fratre Gottfrido nepotem. Quies intereà, aut pax malè fida, & frequentes Luceria in Siluanios, & Suitios, aut Glarona excurſiones. Auſtriacis prætereà paterna cæde vlciſcenda occupatis. Qua in re ita debacchatos ferunt, vt non ſolùm infinitas arces, ſed opida integra in Heluetia funditùs euerterint, nobiliſſimas familias, ad quartā vſq; generationem, inter quas Eſchenbachia, Palmenſis, Vartenſis omnes baronum, radicitùs exſciderint, innocentes cū nocentibus promiſcuè ſupremis ſuppliciis adfecerint, Satiſq; conſtat

Henrici priuilegium Vranis conceſſum.

Auſtriacorū in vindicāda paterna cæde indulgentia.

Faaruanga infra Surſe opidũ, clariſſimorũ baronũ eius nominis arce, poſt varias oppugnationes à Leopoldo Alberti filio capta, quo ſe eorumdem baronũ adfines, amiciq́;, aut clientes non pauci, licet coniurationis expertes, receperãt tamquã propugnaculo, vt ea erant tempora, inexpugnabili, præcipuæ nobilitatis, aut equeſtris ordinis, eodẽ loco & tempore vltra ſexaginta, præter famulatum capitis dãnatos, in cõſpectu, & iuſſu Leopoldi principis: in arce verò Altburen Palmenſis, haut inde procul, qui in ea reperti fuerãt vltra XLVI. pari ſupplicio interfectos, vltra deinde mille, & ducẽtos alibi pariter trucidatos, aut quo Auſtriacum nomẽ imperiumq́; non eſſet, coactos fugere, adeò vt viri virtute, & ſanctitudine præſtabilis poſteà fuerit audita vox, Auſtriacos meritò videri pro illa in vindicanda paterna morte indulgentia, an ſeueritudine paternis, auitisque, & hereditariis in Heluetia ſedibus excidiſſe. Succeſſit his, mortuo in Italia Henrico, Imperatoriæ electionis XVIII. Octobris Francofurti variatio, quatuor Electoribus Ludouicum Bauariæ ducem, aliis Fridericum Auſtriacum Leopoldi fratrem nominantibus, qui vt votis aut æqualis, aut ſuperior eſſet, ſtatim Henricum Carinthiæ ducem, (quem Henricus Rex ex Boemia, quam vi tenebat, paullò ante eiecerat, data vnica eius regni heredi Ioanni filio, eodemque rege nominato) Boemiæ regem nuncupauit, Ludouicum inde adulterinum publicari. Hinc vndique diſſenſiones, & turbæ, vt diuulſo Imperij corpore, animiſq́;. Ab Ludouico faciebant omnes Rheni vrbes, excepta Colonia cum Electore, & Argentina cum Palatino: contrà pro Friderico, omnes ſuperioris Germaniæ Ciuitates tota Alsatia, Sueuiaque (excepta Eslinga, & paucis aliis,) & Heluetia exceptis Tiguro, Salodoro, &

A. D. N. clↄ cccxiv.

tribus Ciuitatibus. Sed tres Ciuitates intereà dum alia molitur Leopoldus Friderici frater Communione piorũ priuari curauit, per Gerardum Epiſcopum Conſtantienſem, quod raptis quibuſdam nobilibus ex Eremo Deiparæ Virginis monachis, à quibus iniurias acceperant, vim ſanctitati loci attuliſſe videbantur, tùm verò à Curia Rottuillenſi proſcribi. Eas Ludouicus vt conſtantes eſſent, li-

A.D.N. cIↄ ccc xv.

teris Spiræ datis xvii. Martij, anno eius regni primo, admonuit, quibus, eadem opera, quæ poſt ſuam electionem egiſſet, humaniſſimè ſignificauit: Reſcripſerũt illæ quę ab aduerſariis paterentur, auctoritate Epiſcopi, precibus, & ſolicitatu Eremi, Abbatis, Leopoldiq; excluſas piorũ cætibus, Imperijq; ſocietate, edicto Curiæ Rottuillẽſis, multa in eas minari hoſtes, machinariq;, rogantes ne tàm neceſſario tempore deeſſet. Ad ea his Ludouicus reſpondit.

Ludouici Imp. ad tres. Ciui. literæ.

Ludouicus Dei gratia, Romanorum Rex, ſemper Auguſtus, Prudentibus viris vallium in Vnderuuald, Vrach, & in Suitz fidelibus ſuis dilectis, gratiam ſuam, & omne bonũ. Maieſtatem noueritis regiam aduerſitatibus veſtris ex animo condolere. Veruntamen, annuente altiſſimo, ſperamus veſtris doloribus breui in tẽpore per nos remedia ſalubria exhiberi. Vnde tamquã viri conſtantiſſimi aduerſariorum comminationibus, non ſinatis animos veſtros aliqualiter demulceri. Prætereà vt ex ſcriptis noſtris collegimus, vos ex parte cuiuſdam Abbatis, dicti de Einſidel, ad proſcriptionis ſentẽtias perueniſſe, à quibus vos præſentibus abſoluimus, reſtituentes perſonas, & res veſtras in ſtatum priſtinæ libertatis. Ad hæc de ſententiis excommunicationum in vos latis venerabilis Petrus Archiepiſcopus Maguntinenſis, princeps noſter dilectus, abſolutionem committendam Decanis, & rectoribus Eccleſiarum veſtrarum vobis veraciter repromiſit, & ſe eiſdem velle ſuas dirigere literas authoriza-

biles,

biles, & patentes. Et ſecuros vos reddimus quòd omnibus aduocatis, & fautoribus noſtris, tùm nobilibus, tùm Ciuitatenſibus vos defenſare, & coadiuuari præcipimus, & monemus, quotiens, & quandocumq; per vos fuerint requiſiti. Datum in Nurenberg. VIII. Kal. Iunij regni noſtri anno primo. Norimbergæ tunc Comitia Imperialia agitabat Ludouicus, ſed intereà, & poſteà grauiores Auſtriacorum in Siluanios quidem Lucerna, in Suitios Tugio, Clarona, & ab Eremo populationes, & bella erant, Nec ceſſatum donec prælio Morengartenſi decerneretur, quo prælio feliciter XVI. Nouembris depugnato tres Ciuitates fœdus, quod inter ſe habebant certi temporis, in omnem perpetuitatē extendere placuit, perpetuumq; factum, die Martis poſt feſtum Nicolai, ſiue IX. Decembris Brunnæ Suitiorum. Indeque & poſteà Suitiorum apud quos primò pugnatum fuit, nomine, & fama apud nationes Heluetij omnes in celebritatem abierunt, Suitzeriq; gens vniuerſa adpellati.

Finis libri ſecundi.

Rr FRAN-

FRANCISCI GVILLIMANNI DE REBVS HELVETIORVM.

LIBER. III.

De Origine conuerſionibus, & ſtatu XIII. Heluetiæ Ciuitatum.

DIcturus de Heluetiorum XIII. Ciuitatibus, non aptius initium facturum arbitror, quàm ſi ab iis cæpero, à quibus huius inclitæ confœderationis principium; Vraniis, Suitiis, & Siluaniis. Sic enim cauſſæ, momenta, tempora meliùs cognoſcentur, & vbi de iis paucis diſſeruero, tũ de ceteris, ordine, quæcumq; habuero, in mediũ feram.

DE VRANIA.

CAP. I.

Vranii Tauriſci.

VRanios Tauriſcorum reliquias eſſe plerisq; omnib: qui de noſtris rebus aliquid meditati ſunt, traditum video. Sed qui Tauriſci fuerint, quæ loca tenuerint, quas migrationes fecerint, quod non minùs dictum oportuit, à nemine ſatis memoratum eſt. Eos ita habuiſſe mihi obſeruatum. Tauriſci Phocæorum coloni fuerunt, cum iis, Aſia relicta, Galliam adpulerunt, aliis Maſſiliam condentibus, Tauroentium Ptolemæo, & Strabone auctoribus,

Tauriſcorum origo, migrationes, geſta.

inter

inter Varum flumen, & Maſſiliam, de ſe poſuerunt. Ipſi à naui Tauro, qua vecti erant, Tauriſci. Vſitatum antiquis temporibus naues animalium nominibus ſignare. Taurum etiam qui Europam rapucrit ꝛauem fuiſſe Mythologi prodidêre. Srephanus. *Tauriſci populi prope vel circum Aipes; dicuntur & Taureni Polybio, tertio. Eratoſthenes Teriſcos ipſos vocat per e. Hi etiam Troiani dicuntur. Tauroeis Ciuitas Celtica Maſſilienſium colonia. Opidam Taurocnti. Apollodorus in primo Geographiæ ait, quod taurophorus nauis fuerit, quæ tranſuexit in ciuitatem hanc fabros, qui relinquẽtes claſſem, & exercitum Phocæorum, & permanentes iſthic, ab inſignibus nouis ciuitatem appellarunt. Gentile Taurini.* Hæc prima Tauriſcorum ſedes inter Varū ſcilicet, & Maſſiliam, hæc nominatio, hic ortus. Nàm quod de Tauriſco Galliæ tyranno, quẽ interfecerit Hercules, de quo Ammianus, & ceteri, qui gentium origines ſcripſerunt, fabulæ, & logi. Tauriſci deinceps in Italia Taurinos conſtituerunt. Taurinos ligurum gentem ſcripſit Strabo. Rectè quidem nàm Tauroentium, caput gentis, inter Ligures, eodẽ auctore. Proxima migratio Tauriſcorum facta cum Tectoſagis, vicinis & ſolo Rhodano ſeparatis: Illis circa Harciniam conſidẽtibus, ipſi eum Heluetiæ tractum qui inter Vrſam, Rhenumq; eſt, occupauêre, flumini, qui medium ſecaret, Taurum, opido Tauregum, aut Thuricū nomina dedêre, gentemq; Heluetiorum tertiam fecêre, tot fuiſſe tradidit Strabo, quas crediderim Auenticos, Vindones, Tauriſcos fuiſſe; quarū duas fortè ideò bellicis expeditionib. periiſſe ſcripſit, quòd nomina antiqua Vindonū & Tauriſcorū in Heluetia obliteraſſent; quū Tigurinus pagus, mutatis paullū, vt fit, ſucceſſu tẽporis, nominib. hic diceretur: ille Vrbigenꝰs, & inde Tigurini, & Vrbigeni. De Tectoſagis ita

Rr 2 Cæſar

Lib. II. Coſm. lib. IV. Geog.

Tauriſcorum etymi ratio.

Natalis Comes, alij.

Lib. de Vrbibus.

Lib. XV. hiſt.

Lib. IV Geog.

Tauriſci Heluetiæ partem occupant.

Lib. eod. Geog.

Tres Heluetiorum antiquitùs fuiſſe gentes.

Com. VI.

Cæſar. *Quæ fertiliſſima ſunt Germaniæ loca circum Hercini-am ſiluam Tectoſages occuparunt, atq; ibi conſederunt.* Tauriſci deinde gliſcēte multitudine, valles quidē, quas Vranij, Suitenſes, & Glaronenſes, Siluanijq; tenent, colere cœperunt, tum ſenſim Alpium ſumma adreptarunt, Lepontios condiderunt, occupatisq; omnibus altero Alpium dorſo, verſus Italiam vallibus, ad Salaſſos quoq; poſuerunt, auctore Catone. Plinius. *Lepontios & Salaſſos Tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur.* Ita etiam Polybij verba intelligo de Gallis loquentis: *In Alpibus*, inquit, *ab vtroq; latere, loca montuoſa habitant: ad eam partem quæ verſus Rhodanum, & Septentrionem ſpectat, Galli qui transalpini adpellantur, ad eam verò quæ campis imminet, Tauriſci, Agones, & alia plera q; barbarorum genera, à quibus Transalpini, nō genere, ſed differentia loci ſeparantur, ideò Transalpini dicti, quòd trans montes colant.* Lepontiorum valles, antiquitùs, Lepontina, quæ ſola, vt Tauriſcis proxima, priſcum nomen retinuit, Meſaucia, Plenia, Riparia, Madia, Oſcella, Magginiaca, Agonia, Seſſia, Salaſſia. Opida, Bilitio, Oſcella, & Logarnum: Ptolemæus Lepontiorum caput ponit Oſcellā, rectè quidem, ſi ſitum demas: qua in re plurimum à vero abeſt, cùm in Cottiis alpibus ait eſſe, vbi nempè Ocella, non Oſcella, lōgo admodùm & diuerſo locorum, vt nomine, quod eum fefellit, parum differant, interuallo. Tauriſci verò etiam in Venetiam migrarunt, Noreiamq; opidum, & poſteà Nauportū, Strabone ſæpiùs memorato teſtante, condiderunt. Liuius. *Eodem anno Galli transalpini transgreſſi in Venetiam ſine populatione & bello, haut procul inde, vbi nunc Aquilea eſt, locū opido condendo cœperunt. Legatis R. de ea re trans alpes miſſis, reſpōſum eſt, neq; profectos ex auctoritate gentis eos, nec quid in Italia facerēt ſe ſcire.* Hos

Tauriſci alpes primi coluerunt, ſuperaruntq;, & vtrinq; habitarunt. Lepōtios & Salaſſos conſtituerunt.

lib. III c. XX.

hiſt. lib II. h.

Italia ſcilicet.

Lepōtiorum valles.

Eorumdem opida.

tab VI.

Tauriſci in Venetiam.

lib. VII.

lib. XXXIX.

A. V. C.

I), LXIV.

autem

autem tranſalpinos Gallos, fuiſſe Tauriſcos, ex eo conii-cio, quòd præter hactenùs allata ex Liuio, eos tenuiſſe pro-pe Aquileiã, vbi nũc marca Taruiſiana, corruptè pro Tau-riſiana ab ipſis nominata, ex Plinio & Strabone intelligo. Hic quidem, *Poſt hos*, inquit, *vicini iam Adriaci ſinus intu-mo, & locis ad Aquileiam, habitant Noricorũ quidam, & Car-ni. Noricorum ſunt & Tauriſci.* Ille verò: *In hoc ſitu inter-iêre per oram maritimæ, Pellaon: Ex Venetis Atina & Calina: Carnis Segeſte, & Ocra: Tauriſcis Noreia: ab Aquileia ad duo-decimum lapidem, deletum opidum, etiam inuito Senatu, à M. Claudio, L. Marcello.* Liuius Aquileiam coloniam ductam eſſe ſcribit, in agro Gallorum. Sed Strabonis verba conſi-deranti cùm ait, Noricorum eſſe Tauriſcos, videtur poti-ùs Tauriſcos ex Heluetia in Noricum tranſiiſſe, ubi hodie Comitatus Goricenſis & Styria, nomine ab ipſis relicto (Stier enim lingua Germanica aut Celtica Taurum ſigni-ficat, & ipſis pro inſignibus taurus) indeq́; verſus Italiam mouiſſe. Tauriſcos quidẽ antiquitùs nominatos, qui po-ſteà Norici dicerentur, idem Plinius memoriæ mandauit. *Incolæ Alpiũ*, inquit, *multi populi: Sed illuſtres à Pola ad Ter-geſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Atali, Menocaleni, iuxtaq́; Carnos, quondam Tauriſci adpellati, nunc Norici.* In Panno-niam demum, vbi Taurunum, in confluẽtibus Iſtri, & Sa-ui, vbi nunc Abba regia, reliquerũt, & Daciã ſe effuderũt. Nàm in Dacia ripẽſi Teuriſcos populos, & Thuriſcũ opi-dùm collocant Plinius, & Ptolemæus. Atq; hos omnes ex illis primis qui cum Maſſiliẽſib. Liguriæ partem occupa-runt, originem duxiſſe ex Strabone clarũ, qui cùm de Ge-this & Sarmatis diſſereret, *Etiamnum*, inquit, *permixtæ ſũt iſtæ, & Baſtarnicæ gentes Thracibus, magis quidem ijs qui ex-tra, ſed ijs quoq́; qui intra Iſtrum colunt, ijsdemq́; etiam Celti-*

lib. IV. geog.

lib III. c. XIX

Annal. xl.

Tauriſci demum in Pãnoniam, & Daciam.

lib. III c. XII
lib. III. tab. IX.

cæ, Boij, Scordiſci, Tauriſci: Scordiſcos quidam Scordiſcas adpellant. Tauriſcis Liguriſtarũ & Teuriſtarum nomen tribuũt. Nẽpè quòd à Liguribus, vt diximus, deniq; in oras eas cõceſſiſſent. Hæc quidem de Tauriſcis, & eorum coloniis. Sed hinc quoq; ſatis arbitror manifeſtum Tauriſcos Heluetios fuiſſe, qui primi ſummas alpes, ſiue Gotthardum, ſuperarint, viam virtute ſibi pararint, Italiæ magnã & meliorem partem occuparint. Qua in opinione maxima eſt Plinij auctoritas. *Prodũt*, inquit, *Alpibus coercitas, & tum inexpugnabili munimento Gallias, hanc primam habuiſſe cauſſã ſuperfundendi ſe Italiæ, quòd Elico ex Heluetijs ciuis eorũ, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum ſiccam & vuam, oleiq́, & vini promiſſa remeans ſecum tuliſſet. Quapropter hæc vel bello quæſiſſe venia ſit.* Ex quibus etiam huius primæ Heluetiorum in Italiam expeditionis auctorem hortatoremq; Eliconem intelligimus: & cauſſam, irritamentũq́; vini, olei, ficum, vuarum amorem, & cupiditatem. Secutæ Heluetios aliæ Galliæ gentes, alias ob cauſſas. Neq; enim Tectoſages, Aedui, Senones, Carnutes, ceteri, qui Liuio memorantur, in Italiam propter ficum, vuam, aut vinum, oleũq́; profecti, quando iis non minùs, ac Itali abundant, ſed exhauriendæ multitudinis, vt voluit idẽ Liuius, aut potiùs nouitatis, & imperandi libidine: Heluetios præſertim Tauriſcos fama frugum, fructuumq́; pellexit, mouitq́;. ſuperatis igitur, vt diximus, Alpibus primùm Lepontiorum valles inuaſerunt, quæ præſertim circa Bilitionẽ, Locarnum, Cattinarum, vini feraciſſimæ, ceterasq́; ad Salaſſos vſq;, demum totam eam Italiæ partem, accitis, aut adſumtis in ſocietatem aliis Galliæ populis, quæ deinceps inde Gallia Ciſalpina Romanis dicta; Venetiam, Pannoniamq;. Liuius, aliiq; Romani, Græciq; ſcriptores Alpes

Heluetij Tauriſci primi Celtarum magnã Italiæ partem occuparunt. lib. XII. c. I.

Cauſſa expeditionis Heluetiorum in Italiam. lib. V. annal.

lib. V. & XI.

tradi-

tradidêre cùm inuiæ, & inexſuperabiles eſſent, tempore quidem Tarquinij Priſci primū apertas, ab Hannibale verò deniq; peruias factas, & deinceps armis viriſq; frequentatas fuiſſe, cùm anteà ſummi illi montes quaſi mundos diuerſos Galliam, Italiamq; ſepararent, quos egregiè confutat Polybius, oſtenditq; Gallos Rheni adcolas, hoc eſt, Heluetios, (neq; enim alij Rheni, & Alpium adcolæ Galli, quàm Heluetij) eas ſæpiùs ante Hannibalē tranſiſſe, & maximos exercitus traduxiſſe. Ait verò, cùm de exploratoribus quos perſpiciendis montibus præmiſerat Hannibal ſermonem habet. *Reuerſis itaq; nunciis intelligit tranſitum Alpium difficilem ſanè, & laborioſum, non tamen vſquequaq; inacceſſum eſſe, &c. Hoc loco ſcriptores quidam dum magnitudine rei perterrefacere legentium animos ſtudent, nō animaduertunt ſibi ſe in duo ab hiſtoriæ lege alieniſſima: ſiquidē & falſa ſcribere, & planè inter ſe repugnātia coguntur. Simul n. Hānibalē, quē & ſcienti a rei militaris, & animi magnitudine omninò inimitabilē volunt, omnis prorſus conſilii, & rationis expertem oſtendunt; ſimul, (nullū mendacio exitum reperientes) ad deos, & deorū filios, ad pragmaticā hiſtoriā confugiūt. Nàm cū iter Alpiū adeò immenſum, atq; aſperū faciāt, vt non ſolùm equitib., impedimentis, atq; elephantis verū etiā ipſis leuis armaturæ peditibus, inuiū, inacceſſumq; ſit, præterea etiā tantā in eo ſolitudinē, vt niſi quis deus, aut heros, ducem ſe Annibali itineris præbuiſſet, procul dubio oēs copiæ per loca prærupta iſſent perditū, apertiſſimè in vtrūq; labuntur errorē. Primū n. quis ducū Annibale imprudētior erit, ſi ille tot copiis taliq; exercitui præfectus, in quo omnē ſpē benè gerēdarū rerū repoſuerat, neq; vias, neq; loca, vt ipſi adſerūt, nec quà iret omninò, nec ad quos tenderet, ſciebat. Nàm quod cæteri poſt maximos conflictus, etiam in ſumma deſperatione rerum non faciunt, id iſti feciſſe*

Lib. III. hiſt.

Confutata eorum ex Polybio ſententia qui primum Hannibalem exercitibus peruias feciſſe Alpes tradiderunt.

Hannibalem in tanta ſpe, tàm florente exercitu, volunt. Vt cũ copiis loca incognita acceſſerit. Quo quid ineptius mendacium indicat. Neq; enim referunt, vt Galli, Rheni accolæ, non ſemel, neq; bis ante id tempus in Italiam venerunt, neq; vt olim cum magno exercitu, ſuperatis Alpibus, in ſubſidium Ciſalpinorum contra P.R. vires aduocarint, neq; etiam vt ipſis in Alpibus multorum hominum gens habitet, ſed hæc omnia ignorantes heroa quemdã inquiunt adparuiſſe Annibali, iterq; monſtraſſe. Quo fit vt tragœdis potiùs, quam hiſtoricis ſimiles videantur. Nàm vt illi frequenter dramata ſua, aut diis aliquibus, aut machinis terminant, quòd falſa, irrationabiliaq; principia ſumant, ita hi rerum geſtarum ſcriptores ſimile quiddam patiuntur, & dum falſa ſumunt exordia, tandem ad deos aliquos, ſiue heroas confugere coguntur. Nàm qui fieri poteſt, vt ex falſis initiis veri fines ſequantur? At Hannibal non talem ſe, qualem hi tradunt, ſed ſupra modum induſtrium ſimul ac prudentem ducem præſtitit, Quippe & fertilitatem regionis, ad quam feſtinabat, & incolarum aduerſus Romanos odium, diligentiſsimè ſcrutatus, & in adſcenſu Alpium, quod aſperum, difficileq; iter erat, duces habuit adcolas locorum, quos iam ad bellum, contra Romanos, in ſententiam ſuam traxerat. Quibus de rebus nos quidem eo audaciùs ſcribimus quòd & ab aliis didicimus, qui, ea tempeſtate, rebus interfuerunt, & ea loca ipſi vidimus, ob eam ſolummodò cauſſam eò profecti, vt Alpes conſpicaremur. Hactenùs Polybius, & hæc quoque de Alpibus. Vt ad Vranios tandem veniamus, non eos, ex ſupradictis, magis quidem Tauriſcos fuiſſe, quàm totum memoratum Tractum Tigurinũ ſatis opinor claret. Cur autem Vraniis Tauriſcorum nomen ſingillatim attribuatur, cauſſam video, quòd ſoli Heluetiorũ Tauriſcæ gentis inſignia coluerint præcipuè, tauri ſilueſtris capite pro ar-

His de expeditionibus pauca attigimus lib. 1.

Cur Vranij præcipuè Taurisci.

mis

mis vtantur:& vicini, Haſelij, Frutingenſes, Sebedalij, Sanenſes, tauros etiam vros, vnde Vranij, adpellent. Additur anulus naſo, quòd ita ſilueſtres illi tauri, quos vros etiam

Comm. VI.

Cæſar nominat, & in his partibus olim repertos ait, præcipuè Hercinia ſilua, vti nunc in Polonia, Ruſſia, Littauia, anulo ex narib. ob feritatem, cohibeantur. Habent quoq; Vranij certum, quem Vraniorum taurũ nominant, cuius per bella munus, cornu bubulũ, loco tubæ inſonare, claſſicumq; ciere. Erant & Romanis cornicines. Tenent Vra-

Vraniorum fines.

nij vallem non magnam hinc ab Oriente Criſpalto monte altiſſimo, per quem ad Rhenum anteriorem, & Rhætos iter eſt, inde Gotthardo & ſummis Alpibus, quà Italiam, & Meridiem reſpicit in ſemicirculum, ſcenamq; quaſi concluſam. Eorum ſtatus, cõditioq; antiqua eadem quæ

ſtatusq; & cōdicioq; geſtaq;

reliquorum Heluetiorum, nempè primò ſub Romanis, & eorum fœdere, tùm, profligato Romanorum Imperio, in Ducatu Allemanniæ ſub Francorum regibus egêre. Tem-

A.D.N. cIↄcccxxIx

pore Ludouici Pij Imp. cùm Saraceni Siciliæ potiti Italiam irrupiſſent, Vaticanum & Apoſtolorum principis limina diripuiſſent, incendiſſent, fores argenteas aſportaſſent, longè, lateq; per Latium, Campaniam, & Apuliam

Paullus Morigia in antiq. Mediol. lib. I. & III.

graſſarentur, Guidone Puſterla nobili Mediolanẽſi, quem primum Marchionem Galliæ Cisalpinæ, nomine eo hactenùs in Italia inaudito, Carolus M. creauerat, ductore, & auctore, ferunt patriæ annalium memoriæ, tres Ciuita-

Tres Ciuitates Vraniam, Suitiam, & Siluaniam, cum Haſeliis contra Saracenos pugnaſſe.

tes Vraniam, Suitiam, & Siluaniam, Haſeliæq; vallis incolas vicinos, & conſanguineos precibus & hortamentis Gregorij IV R. Põtificis, cùm, magnis itineribus, Romam tetendiſſent, hoſtium extremũ agmen inſecutos ingentẽ eorum numerum cecidiſſe, Oſtia, Tarento, Neapoli expuliſſe, tota Italia profligaſſe, prædam receptam ad D. Petri

conſecraſſe: Inde tot rebus præclarè geſtis Ludouicum Imp. Ciuitatibus αὐτονομίαν ſuis legibus, inſtitutis, magiſtratibus, viuendi poteſtatem permiſiſſe, alia priuilegia, & immunitates indulſiſſe, rogatu, & interceſſu Põtificis, cùm ab ipſo virtutis ergo, iis, quibus adhuc in bellis vtuntur inſignibus, & vexillis donati eſſent, pulcerrimoq́; & glorioſiſſimo titulo Protectores, & Defenſores Romanæ Eccleſiæ, vocati, qui titulus multis cũ aliis gloriæ, & memoriæ monimentis, multa cum laude gentis Heluetiorum, Iulij II Pontif. Max. auctoritate, repetitus, ad omnes tredecim Ciuitates dimanauit. Sed non ita tamen, Vranij, ceteriq́; libertati reſtituti, quin eſſent multi, qui ad Regiũ fiſcũ pertinerent, mancipiaq́;, & Eccleſiis addicti, multæq́; eſſent apud eos regiæ poſſeſſiones, ipſi oẽs Imp. tenerentur. Vnde poſteà cùm Ludouicus Germaniæ rex Pij f. Thuricenſe monaſteriũ, quod fabrificarat, ipſumq́; Thuregum Hildegardi filiæ tradidiſſet, illi etiam monaſterio Vraniam adſignauit, hoc eſt, quidquid iuris, & proprietatis apud Vranios regium fiſcum attinebat, ſiue in reditib., aut aliis in reb. *Curtim*, inquit, *noſtram Turegum in Ducatu Allamannico, in pago Durgaugẽſi, cum omnib. adiacentiis, vel aſpiciẽtiis eius, ſeu in diuerſis functionibus, id eſt, pagellũ Vraniæ, cum Eccleſiis, domib., ceterisq́; ædificiis deſuper poſitis, mãcipiis vtriusq́; ſexus, & ætatis, terris cultis, & incultis ſiluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumuè decurſibus, adiacentiis, peruiis exitibus, & regreſſibus quæſitis, & inquirendis, cum vniuerſis cenſibus & redhibitionibus, &c. Totum & integrum ad Monaſterium noſtrum tradimus, quod ſitum eſt in eodem vico Turego, vbi ſanctus Felix, & ſancta Regula Martyres Christi corpore quieſcunt.*

A. D. N. clɔ. Iɔ. XII. *Guicciard. li. XI Iouius li. XI hiſt.*

Heluetij protectores & defenſores libertatis R. *Ecc.*

Libertatis Vraniorum ratio.

A. D. N. Iɔccc LIII.

Vrania monaſterio monialium Tiguri adſignata, & quouſodo.

Ex *inſtrumẽto fundationis Ludouici regis.*

Paullò poſt ex iisdem, quæ tradiderat monaſterio, Ca-

A. D. N. Iɔccc LVI.

pellas duas apud Vranios Burglen, & Sillanam cum omnibus cenſibus, & reditibus, rogatu filiæ, & eius commendatione Beroldo Presbytero conceſſit dum frueretur vita. *Ludouicus diuina Clementia Rex, &c. Beroldo Præsbytero, miniſtro Reginæ Hildegardæ filiæ noſtræ, res iacentes in ditione Regni noſtri, & pertinentes ad monaſteriolum constructum in honore Sanctorum Felicis & Regulæ, in beneficium, temporibus vitæ ſuæ, conceſſimus, eò quòd ei ſeruierat fideliter, id eſt, capellam vnam ſitam in villa Zurich, quæ est conſtructa in honore ſancti Petri, principis Apoſtolorum, nec non & alteras duas capellas, in valle Vrania, in locis nominatis, Burgilla & Silana, cum mancipiis, decimis, terris cultis & incultis* &c. *Post ipſius verò diſceſſum prædictæ res omnes ad præfatum monaſterium reuertantur, &c. Data XXIII. Regni Domini H Ludouici Orientalis Franciæ, &c.*

Cùm deinceps Comites Rapertiuillenſes liberam Imperij Præfecturam Vrſariæ ab Imperatoribus, in beneficium obtinuiſſent, eadem opera, quidquid apud Vranios iuris habebat monaſterium Thuricenſe ad eos delatum, traditione feudali, an emtione, mihi incompertum. Henricus demum cognomine Vandelbar, ob varias peregrinationes, in Syriam, in Hiſpaniam &c. Rapertiuillanus Comes, cùm Vettingam vicum ab Hartmanno Comite Dilingano, cuius Patrimonij erat, emiſſet 660. argent. marcis, ibique ex ſuis, & vxoris ANNAE Comitiſſæ ab Homberg in Siſſiacis, opibus, monaſterium ædificaſſet, eadem omnia illi Clauſtro contulit, ſeducta ad trecentenas marcas ratione. Vnde Inſtrumentum.

Iura Thuricenſis monaſterij apud Vranios ad Comites Rapertiuillæ delata.

A.D N. clɔccxxvii

Nouerint omnes, tàm præſentes, quàm futuri, quòd nobilis Vir DOMINVS HENRICVS *de*

Henricus Vādelbar quæ apud Vranios poſſidebat Vettingæ monaſterio quod condiderat, tradidit.

Raprechteſuilere dictus Vandelbare, fundator domus in Vettingen, cùm à principio, anno Incarnationis Domini 1227. in fundationem clauſtri dare promiſiſſet mille tercenas marcas pro ſolutione tercentarum marcarum omne prædiū quod poſſidebat in Vra tradidit in manus Abbatis Eberardi venerabilis de Salem, præſentibus incolis eiuſdem loci, &c. Data mēſe Decembri XVI. kal. Ianuarij, Dominica Incarnationis 1241. Indict. 15. Conſtituerat eiuſdem monaſterij viſitatorem, Abbatem de Salmenſchuuyler, vnde eius mentio. Cùm hac ratione Vettingam 660. marcis emiſſet, Vraniæ prædium pro 300 adſignaſſet, & in ædificiis 340 expendiſſet, numerum 1300 marcarum promiſſarum compleuit. Accidiſſe verò volentibus, & optantibus Vraniis, qui eidem Comiti ſubditi, aut obligati erant, ex alio Inſtrumento videre licet: *Vniuerſis præſentem paginam inſpecturis Frater Conradus dictus Abbas di Vettingen ſubſcriptæ rei notitiam. Quoniam vita humana vapor eſt, ad modicum parens, geſta in tempore mandātur teſtimonio ſcripturarum. Notum ſit igitur tàm præſentibus, quàm ſuperuenturis, quòd cùm Henricus de Raprechtsuuiler, cognomēto Vandelbare, prædium in Vrā, ad preces hominum eidem prædio attinentium, cum omnibus appendiciis ſuis, in remedium animæ ſuæ, domui in Vettingen (deuotus fundator eiuſdem domus) traderet, liberè, & quietè poſſidendum, homines iam dicti prædij quæſtum magnū æſtimantes ſecularem dominationem euadere, iuramento obligarunt ſe clauſtro noſtro fideles futuros in poſterum, & annuos cenſus, quos iuxta æſtimationem propriam ſe daturos promiſerant, ſingulis annis reddituros voluntariè, & deuotè, &c. Actum anno gratiæ* 1242. Idem Henricus Comes fundator cùm vxor vita egreſſa eſſet, monaſticam, eodem loco, profeſſus eſt. Nec tamen vſquàm adduci potuit vt Abba-

Vranij libētiùs monaſterio Vettingæ quàm Comiti ſubditi, & quare.

tis

tis officio fungeretur. Sed nihil mirum ſi ſub monachis, quàm Comitibus degere mallent, Huiuſmodi enim monaſteriales homines, vt ſic vocem, non ſolùm, ſine medio Imperatori, vt ipſa monaſteria plerumq; ſubiiciebantur, vt aliàs notauimus, ſed fermè exactionibus, quę aut Imperij nomine, aut reipublicæ cauſſa, bellisuè fieri ſolebant, niſi in extremis res adductæ eſſent, veluti ſacri, & religioſi exſoluebantur. Id intelligas ex reſcripto, Henrici dicti VII. Friderici II. filij. Nàm cū Vranienſes magiſtratus ab iis qui Vettingæ apud eos obligati eſſent ſimilia extorquere vellent edicto prohibuit is Romanorum Rex. *Henricus DEI gratia Romanorum Rex, & ſemper Auguſtus, Officiatis & procuratoribus, ceteriſq; fidelibus ſuis in Vren conſtitutis, gratiam ſuam & omne bonū. Mandamus vobis, quatenùs monaſteriū de Vettingen quod ſub noſtrā protectionē recepimus, auctoritate noſtra, modis omnibus, defenſetis, nec in poſſeſſiones, ſeu in homines eiuſdem monaſterij exactiones, ſeu tallias aliquas faciatis. In locis verò quæ noſtræ attinent Aduocatiæ, de quibus nobis ſeruicia fieri conſueuerunt, volumus, quod honeſtè atq; modeſtè eos tractetis, nec peioris eos condicionis faciatis, quàm temporibus fundatoris ſui fuerunt. Siquidem ſub noſtra dominatione ampliori eos volumus pace, atq; ſecuritate gaudere. Datum apud Ezelingen, Nonas Iunij, Indict. V I. regni X.* Sed cùm neq; ſic acquieſcerent Vranij, ſequenti anno, paullò ſeueriùs ad eoſdem perſcripſit. *Henricus DEI gratia Romanorum Rex, & ſemper Auguſtus, fidelibus ſuis miniſtro, & vniuerſis hominibus Vraniæ gratiam ſuam, & omne bonum. Cùm ex conſueta beniuolentia noſtra Ciſtertienſem ordinem ſinceriùs diligamus, iura, & libertates fratrum eius volumus inuiolabiliter obſeruari. Mandamus vobis ſub pœna gratiæ noſtræ diſtrictè præcipientes, quatenùs ab hominibus*

Subditorum Monaſteriis condicio.

Henrici regis reſcriptū ad Vranios pro illis qui Vettingenſibus obligati eſſent. Apud eos.

A. D.N. cIↄ cc.xxx III.

Aliud reſcriptum ad Vranios, eadem ex cauſſa eiuſdem regis.

clauſtri de Vettingen, in Valle Vraniæ conſtitutis, nullam prorſus exactionem, vel precariã requiratis. Quoniam nolumus vt fiat aliqua ratione, ſed volumus vt gaudeant omni libertate, qua ab antiquo ordo, & fratres Ciſtercienſes ſunt gauiſi. Indubitanter ſcituris quod quicumq; veſtrûm, infringere mandatum noſtrum præſumſerit in hac parte, in rebus eum proinde, & in corpore puniemus, quia dictum clauſtrum ſub noſtram protectionem, & Imperij recepimus ſpecialem. Datum apud Hagenouue V I. Kal. Mai. Indict. VII, regni X I. Hæc

A.D. N. cIↄccxxx IIII.

iſta commoditate, ego quidem pluribus, vt apertiùs intelligatur quis ſtatus, & condicio fuerit eorum qui monaſteriis ſubiecti eſſent, & ſimul hinc cognoſcatur Vranios, etiamſi ampla eſſent apud eos monachorum iura, & opes ſuam tamen rempublicam, ſuos magiſtratus ſemper habuiſſe. Fuit hic Henricus Rex, hoc eodem anno, à Friderico patre, quòd cum Italis principibus fœdus iniiſſet, captus, & Conſentiam in Calabria tranſportatus, vbi mœrore, & ægritudine contabuit, Cunrado fratre rege Romanorum ſuffecto. Non in numero regum Romanorum ideò plerumque ponitur, quòd patri ſuperſtes non fuiſſet. Eius tamen decreta, & reſcripta rata. Demum Abbas, & Conuentus Vettingenſis Communitati Vraniorum, quidquid iuris, & dominij haberent apud eos, vendiderunt, cùm prætextum ponerent, quaſi ab iis nihil obtinere poſſent, adeoq; maiores ſumtus, quàm inde rediret, facerent, muneribus, & certis, vt literæ venditionis vocant, propinis, hoc eſt, conuiuiis, in miniſtros prouinciales, hoc eſt, Ammanos, qui feuda eius monaſterij præcipua haberent, aliosque potentiores conferendis. Quibus de rebus literas ad poſteros Monachi reliquerũt in hæc verba.

Vettingenſes ſua iura & poſſeſsiones Communitati demum vendiderunt & qua de cauſſa.

Literarum venditionis exemplum.

Sciendum quòd Monaſterium in Vettingen quaſdam poſſeſsiones

nes habuit in Vre quæ circa annum Domini, clↄ. ccc. x. ſiue circiter eidem monaſterio annuatim ſoluebant in vniuerſo redditus cccc. librarum denariorum vſualium Thuricenſiū monetæ, quæ quidem poſſeſsiones ab eodē tempore propter pertinacē, & indomabilē proteruiā colonorū, & hominū prætactæ terræ, de die, in diē, de anno in annū in tantū viluerunt, vt circa annum Domini clↄ.ccc.l. & deinceps præfato monaſterio vix ſoluebant annuatim l. libras, denariorum monetæ prædictæ, &c. *Inſuper quilibet miniſter prouincialis & potētiores terræ prædictæ meliora bona prædicti monaſterij iure fœdali poſſederāt, de quibus tū propter ſuā potentiā, toto tēpore nullū cēſu dederūt, ſeu dare volebant, imò potiùs Abbas, cellariùs, & ceteri officiales eiuſdē tēporis ipſis dare cōpellebātur, certas propinas, quæ ſe annuatim extēderunt ad xxx. florenos circiter, & ampliùs, ſecundū ſtatū temporis. Habebantur etiā per Abbatē, & Cellariū expensè bis in an. videlicet tēpore placitorū quæ vulgariter dicūtur Herbſtæding. & Meyentæding quæ etiā expenſæ ſe extenderunt vſq; ad ſummū xxx florenorum, ſeu xl & vltra, exceptis expenſis, quæ per procuratores Monaſterij antedicti ibidē cōtinuè habebantur, tā ratione ſui, quā aliorū, qui ad ipſos frequēter conuenerunt, &c. Hæ igitur ſunt rationes, vt præmittitur, propter quas poſſeſsiones prædictæ in tantū defecerūt.* Igitur *his omnib. diligenter inſpectis venerādus D. Albertus de Mengen, ſubſcripto tēpore Abbas in Vettingē, de conſilio ſui cōuentus, & fideliū amicorū, videlicet dominæ reginæ* Hungariæ, & ceterorū Comitū, militū, potentium, & aliorum ſapientiū dominorū Ducū Auſtriæ, conſulum, & ſecretariorum, nec non de licentia ſuperiorum ſuorum, & de ſcitu, & expreſſa ſcientia, & conſenſu domini Berchtoldi Tutzen ſacræ Theologiæ profeſſoris, tunc temporis Abbatis in ſalē patris Abbatis, & viſitatoris in Vettingen monaſterij ſupradicti, adhibitis, circa præmiſſa, ſecundū pa-*

Hoc eſt, conuentus Autumnales, & menſis Mai.

* Agnetis quæ Kunigsfeldē agebat Alberti Imp. filiæ. Ita vocat, quos Equites dicimus.

palia, & ordinis inſtituta tractatibus, & aliis ſollennitatibus debitis, & conſuetis, poſſeſſiones præfatas cũ omnibus iuribus, hominibus, & pertinentiis ipſorum, toti Communitati prouinciæ in Vrem prædictæ, liberè vendidit, & iuſta venditionis titulo tradidit, pro octo millibus florenorum, & quadringentis, ſexaginta octo, ſoluendos diuiſim ad quattuor terminos, &c. Quorum vltimus terminus exſpirauit in feſto Martini, qui fuit anno Domini CIↃ CCCLXII. *&c.* Hoc pacto in libertatẽ penitùs ſe Vranienſes vindicarunt, nulli omninò præter quàm Romano Imperio, vt alij liberæ condicionis homines ſubiecti, aut obnoxij, in cuius ſpecialem protectionem eos Fridericus II. vt ſuperiori libro vidimus, accepit, eamque libertatem cum gloria hactenùs conſeruarunt, auxeruntque.

DE SVITIA.
CAP. II.

Cimbri in Suitia.

SVitiam qui coluerunt nõ minùs Tauriſcos fuiſſe, quã Vraniæ, ex iis quæ ſuprà oſtendimus apertũ exiſtimo: ſed poſteà Cimbrorum reliquiæ ea loca inſedêre. Ita enim Suitij referunt maiores ſuos propter Oceani inundationes mutare ſedes coactos, cùm varias calamitates, toto orbe, pertuliſſent, has tandem cæpiſſe valles. Vt igitur antè fecimus in Tauriſcis, ita Cimbrorũ ortum, migrationesq; referamus neceſſe eſt, quaq; ratione deniq; Suitij ab iis deſcenderint. Cimbros ex Cimbrica Cherſoneſo, nunc Suetiam vocant, aut Suediã, populũ, Oceani diluuionibus, ſedes quærere adactos, contra Poſidonium inficiatur Strabo, ſed maris inſolitos ſæpiùs æſtus attendenti, tum Cornelij Taciti verba perpendenti, non vſquequaq; improbabile adparebit. Ea ſic habent. *Vitellius primò iter ſicca humo, aut modicè adlabente æſtu quietum habuit. Mox impulſu Aquilonis,*

Eorum origo, migrationes, geſta, & vt Suitiam tenuerunt.
Lib. VII. *Geog.*
Lib. I *annal.*
Oceani mirabiles inundationes.

lonis, ſimul ſidere Aequinoctij, quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi, agiq́; agmen. Et opplebantur terræ. Eadem freto, litori, campis facies. Neq́; diſcerni poterant incerta ab ſolidis, breuia à profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: Iumēta, ſarcinæ, corpora exanima interfluunt, occurſant, permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, modò ore tenus exſtantes, aliquando, ſubtracto ſolo, diſiecti, aut obruti. Non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduerſante vnda, nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens, à prudenti, conſilia, à caſu differre. Cuncta pari violentia inuoluebantur. Iulius ſanè Florus, haut malus autor, Poſſidonium ſequi maluit. *Cimbri*, inquit, *Teutoni, atq́; Tigurini ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorum inundaſſet Oceanus, nouas ſedes, toto orbe, quærebant.* Accedit quæ de Caucis, ſiue Friſiis, qui etiam inter Cimbros, memorauit Plinius. *Sunt verò*, inquit, *& in ſeptentrione nobis gentes viſæ Chaucorum, qui maiores minoresq́; vocantur: vaſto ibi meatu perpetuis bis dierum, noctiumq́; ſingularum interuallis effuſus in immenſum agitur Oceanus, æternā operiens rerum naturæ cōtrouerſiam, dubiumq́; terræ ſit an maris pars. Illic miſera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia exſtructa manibus ad experientiam altiſſimi æſtus, &c.* Patrum memoria, quanta vaſtitate magnam hauſerit Hollandiæ, ſeu Batauorum partem Oceanus multi literis tradiderunt, vltra quadringentos vicos, præter aliquot opida, eodē tempore fluctibus, & vndis ſuffocata, demerſa, & in profunditatem abſumta. Relictis igitur auitis neceſſitudine ſedib. Cimbri vagi, & prædabundi, Kemper Saxonica lingua, & ſeptentrionali, quaſi pugnator, & graſſator, vnde illis nomen, Plutarcho teſte, ad Mæotim vſq; paludem, peragrata Germania, Pannonia, Thracia, peruenerunt, Cimmeriūq; Boſporum, quaſi Cimbricū perpetuum de ſe monimen-

[Margin notes: Lib. III. cap. III. — Lib. XVI. cap. I. — A.D.N. CIↃ IↃ XXX. v. Nouemb. — In vita Marij]

Cimbri R. *prælio vincunt.*
Quando primum Cimbri Romanis auditi.
Libello de Germ.
Eos nunc Bhemos vocamus.
Stirer aut ſteirmarcker. lib. IV. *Geog.*
In Heluetiã veniunt, quibus ſe Tigurini, & Tugini adiungunt.
Lib. III. *cap.* III,
Eorum contra Romanos bella.
A. V. C. Ↄ cxliv. cIↄxliix.

tum reliquerunt : Inde in Illyricum longis errationibus deuecti, Cn. Carbonem conſulem, cui ea prouincia attigerat, obuium habuerunt, acieq; ad Norbeiam opidum cũ exercitu fuderunt, fugarũt. Ea prima de Romanis Cimbrorum victoria. Et tunc primũ Cimbrorum audita Romanis arma, Tacito auctore, *anno V. C.* Ↄ *cxL*. Ex Illyrico, cùm rurſum verſus Germaniam contendiſſent, in Boios, Harciniam Siluam incolentes, inciderunt, ab iiſq; repulſi ad Scordiſcos, deinde *Tauriſcos, poſtremò ad Heluetios venerunt, *auri diuites*, vt eſt apud Strabonẽ, *ceterũ pacatos*. Heluetij, præſertim Tigurini, & iis vicini Tugini, cũ Cimbrorũ opes, vidiſſent, fœdere inito, iis ſe Comites addiderunt, vexataq; Gallia, & Hiſpania vndiq; excluſi, *cũ in Italiam remigrarent*, inquit Florus, *miſerunt legatos in caſtra Sillanni: inde ad Senatum, petentes ut P. R. aliquid ſibi terræ daret quaſi ſtipendium, ceterũ, vt vellet, manibus, atq; armis ſuis vteretur*. Cùm negatum eſſet, *quod nequiuerant precibus, armis petere conſtituunt*. M. Sillanus cũ exercitu cæſus, & profligatus. Inde M. Scaurus coſ. contra eoſdem miſſus tertia clade adfectus eſt. Scauro Caſſius lõginus ſucceſſit, quem Tigurini in finibus Allobrogum confecêre. Eodem tempore C. Manlius, & Q. Cæpio procõſules victi prælio, binisq; caſtris exuti, octoginta millia militum occiſa, calonum, & lixarum millia quadraginta. Cimbri, cum ſociis Heluetiis, tot victoriis potiti, cũ quæ circa Rhodanum ſunt, Prouinciamq;, & Narbonẽſem Galliam vaſtauiſſent, ſuperato Pyreneo ſaltu, in Hiſpaniam rurſum delapſi ſunt,

Cimbrorum & ſociorum in Italiam expeditio.

populataq; prouincia cum à Celtiberis propulſati eſſent, in Galliam reuerſi ſunt, & ex Gallia quidem Ambronibus, ex Germania Teutonis in fœdus, & ſocietatem adſumtis, mox, bipartito exercitu, Plutarcho, aut tripartito, Floro

auctoribus, Italiam adoriri conſtituerunt, cùm *nuſquam gentium ſedem poſituros, quàm Romam excidiſſent, Italiam perdidiſſent, iuramento ſe obligaſſent.*

A. V. C. cdcli.

Ambrones igitur, & Teutones per Ligures, & mare circeũ, contra Marium coſ. profecti ſunt: Cimbri per Tridẽtinas valles in Catulum deuecti. Tigurini, & Tugini per Noricos, contra Italiam ſigna tulêre. Longius, & diutius Cimbri, reliquiq; cunctati. Teutones, & Ambrones Mariũ circa Aquas Sextias nacti, manus conſeruêre, victiq;, ſecũdo prælio, & pleriq; interfecti. Cimbri paullò feliciùs, primo impetu, Catulum faucibus Alpium, quas occuparat, deiecerunt Vercellasq;, ſi Plutarcho fides, vaſtata Venetia, & Inſubriæ parte, perſecuti ſunt, in quem locũ cùm adcurriſſet Marius cum victore exercitu; ipſi cunctabũdi ſocios ſiue, vt vocabant, fratres, Ambrones, & Teutones fruſtrà exſpectarent, demum prælium commiſere, victiq; ſunt, & internicione propè deleti. III. Nonas Sextiles. *Tertia Tigurinorum manus, quæ quaſi in ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in diuerſa lapſi, fuga ignobili, & latrociniis euanuit*, inquit Florus; vt ego interpretor, domum repetiit, quibus cùm ſe qui cladi ſuperauerant, iunxiſſent Cimbri, illis quidem, memores rerum humanarum, aduerſæ, & proſperæ fortunæ, tum fortitudinis quam tot victoriis, rebusque, per annos duodecim, & vltra geſtis, demonſtrarant, partim intra ſuos fines ſedes dedêre, partim extra, eaque ratione in ſocietatem, & communionem regionis accepêre. Vicinæ Tuginis Valles Suecis datæ, Suitiam inde nominarunt, ſiue à Suito duce, aut regno Sueciæ, vnde erant profecti. Rhenanus, & alij quidam à Vitis Saxoniæ populis deſcendere Suitios arbitrantur, qui, reliquis Britanniam occupantibus, ad hos de-

Ambrones & Teutones apud Aquas Sextias victi.

A. V. C. cdcliï.

Cimbri prope Vercellas.

Eod. lib. & cap. Tigurini, & Tugini domum rediere, Cimbriſq; qui prælio ſuperfuerant ſedes dedere.

Suitij Suitiã conſtituerũt

Lib. de Ger. refutata Rhenani de Suitiis ſententia.

venerint locos. Mirum quin à Vitiis Hircaniæ. Quis non hac materia luſus, riſus? Suitij ſanè à duce gentis nomen malunt. Ipſum cùm eò veniſſet, cum fratre, ſiue ducũ alio, de nomine, in contentionem veniſſe; credo, vt olim Romulus, & Remus, duello creuiſſe, victorem Suitum, Suitiam adpellaſſe. Illa ſanè Saxonum migratio non ante Honorium Imp. Claudiano poeta teſte, aut Martianum Beda auctore, ad ſummum tempore Theodoſij M. Equit. Honorij Imp. aui. At quis nõ credat Suitiam, eo tempore, cultam, dictamq; fuiſſe? Nec crediderim Vitas, relictis patriis ſedibus, aut in Germania vberioribus, has in valles cõſiſtere voluiſſe: potiùs id Cimbris, & eorum ſociis Suionis dederim, toto orbe terrarum excluſis, & eiectis. Suionum antiquam ſedem & genus apud Oceanum, aut in eo potiùs, tradidit Cor. Tacitus. Reliqui Cimbri partim Siluaniæ collocati Rumone Principe. Haſelij ex Friſia Orientali, & vrbe Haſſelinga, quæ in Veſtphalia, aut potiùs Haſſel, opido ad Vidrũ fl. finibus Friſiæ Occidentalis, prouincia Tranſilana, Haſſeliã de ſe vallem Reſtio ductore, conſtituerunt. Cumq; etiã in Germania vltra Rhenũ circa Harciniam, vt ex Tacito patet, multas regiones ad Mœnũ vſq;, Heluetij obtinerẽt, Cimbrorum aliam partem, quæ nobilior eſſet, ex iis præcipuè, qui ex Nortuuegia diſceſſerant, circa Nicrum & Harciniam collocarunt, vbi hodie Cimbern, ſiue Cimbrorum Comitatus. Sanè Comites Cimbrij adhuc Norduuegiæ regni arma, leonem erectum cum bipenni, ſolis coloribus variata, vſurpant, quod argumẽto eſt, ex ea eos gente, ſtirpeq; regia. Fuerunt enim Cimbri collecta multitudo ex variis Septentrionis partibus, & Oceani Germanici litoribus Suecia, Dania, Norduuegia, Friſia vtraq;, aliisq; Germaniæ populis, quod etiam

In paneg.
In hiſt. ang.

In ſua Germania.

Siluaniã alij & Haſeliam Haſeliorum origo.

Non procul Haſelia vico adhuc ſunt ruinæ arcis Reſti.

eodem lib.

Alij deniq; circa Harciniã collocati, vbi Cimbrorum comitat.

Cimbri ex variis Septẽ. populu.

Pluta-

Plutarchus teſtatus eſt; quales fuerunt poſteà Allemanni, & poſtremò Gothi. Hæc de Cimbris, quomodo Sueci Suitiam obtinuerunt, alteramq́; Heluetiæ Ciuitatem fecerunt. Suitij deniq; Ducatui Germaniæ incluſi, pars eorum primò Comitibus Lētzburgēſibus ſubiecta, qui ex iis nōnulla monaſterio Schenniſio attribuerunt, vt ex fundationis literis, & priuilegio Henrici III. Imp. perſpicias. Cuius principium. *Henricus, diuina fauente clementia, Rex. Si dignis petitionibus fidelium noſtrorum benignum auditum adhibere ſtuduerimus, apud Dominum, & homines condignā remunerationem habere nō dubitamus. Quapropter omnium DEI, noſtriq́ fidelium, præſentium ſcilicet & futurorum nouerit induſtria, qualiter fidelis noſter Vldaricus Comes, pietatis noſtræ clementiam adiens, humiliter rogauit, vt monaſterium, quod Skennines dicitur à* parentibus ſuis, & à ſe fundotenùs conſtructum, in honore quoq; ſancti Sebaſtiani martyris dedicatum, ſitum in pago Churuualacha, in Comitatu Eberhardi Comitis, & ſanctas moniales inibi Deo, ſub Canonica regula, ſeruientes, in noſtrum mundibundium, tuitionem, defenſionemq́ acciperemus, cuius petitioni pium adſenſum præbentes, ob interuentum dilectæ coniugis noſtræ Agnetis Reginæ, præfatum monaſterium, cū Eccleſiis, dicimus Eccleſiam Nuolum &c. nec non cetera bona quæ videntur habere in villa Ranchuuiſla, &c. Vettingen, Goldbach, Suites, & cum omnibus vtilitatibus, vel vtenſilibus ad idem monaſterium pertinentibus, ſeu quæcumq; adhuc diuina pietas illuc augeri voluerit, in noſtrū mundiburdium, tuitionemq́ ſuſcepimus, &c. Data III. kalendas Februarij, Indictione XIII. anno Dominicæ Incarnationis CLↃ. XLV. anno autē Ordinationis Henrici regis III. XVI. regni verò VI. Actū Turego feliciter.* Fuit hic Vldaricus Lētzburgenſis cognomēto Diues per opulentiam, Vrbi-

Suitiorū pars Lentzburgēſibus Comitibus ſubdita, reliqui ſemper liberi fuerunt.

Inſtr. Henrici III. exemp. pro monaſter. Schenniſij.

Hunfridus comes Curiæ primus fundamenta eius monaſterij poſuiſſe dicitur. Ex eo natus Adelricus qui vnicam filiā Hennam, cuidam comiti Lentzburgenſi collocauit circa ann. Dom. 890. quæ peperit Adelbertum huius Vldarici auum.

geni pagi potentiſſimus, cuius multa quoq; in Beronenſe Collegium beneficia, habuit Rapotonis primum Habſburgi Comitis filiam Richenſam vxorem, Verneri Badæ Comitis viduam; ex qua Cunonem, & Rudolfum ſuſcepit. A Lentzburgenſibus, cetera ad Habsburgios peruenere, Stein, Steinerberg, Sattel, Art, Cuſſnach. Quartanæ Suitiorum reliquæ vltra Blaten ſitæ, ſui ſemper iuris fuerunt, liberæ, & ſub Imperij vnius protectione, priuilegio iam olim à Ludouico Pio, vt oſtendimus, per fortia facta accepto. Sed illa quoq; Suitiorũ pars quæ ad Habsburgios pertinebat, cùm ſe ab Eberardo Habsburgio pecunia liberaſſent, præter quæ pauca Collegiis Lucernenſi, & Beronenſi debebant, vt in eadem libertate, & condicione, qua ceteri agebant, viuere poſſent, priuilegium impetrarunt ab Henrico VII. Imp. Turegi. *Nos Henricus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus, ad vniuerſorum noticiam volumus peruenire, quod nos hominibus habitantibus in valle Suitz qui ſe de nobili viro Eberardo, quondam Comite de Habsburg redemerunt, & per pecuniam abſolutionem, & literas teſtimoniales ſuper eo obtinuerunt, & exhibere potuerunt, (vt proponunt) quòd nobis, & ſacro Romano Imperio pertinent, & pertinere debent de iure, hanc gratiam duximus faciendam, quòd eoſdem homines liberamus; prout alij in eadem valle, ac circumpoſitis vallibus exiſtere dignoſcuntur præſentium teſtimonio literarum, noſtræ Maieſtatis Sigilli robore ſignatarum. Datum Turego* III. *Nonas Mai. anno Domini* CLↃ.CCC.X. *Regni verò noſtri anno ſecundo.* Sic Suitij liberi omnes, & R. Imperij. Præfecturam Imperialem etiam conceſſit Sigiſmundus Imp.

A Lentzburgenſibus ad Habsburgēſes deuoluti.

Iidem ſe liberarunt pecunia.

A. D. N. clↃ. cclxix

Et ab Henrico Imp. in protectionem Imperij ſuſcepti ſunt.

A. D. N. clↃcccccxv.

DE

DE SILVANIA.

CAP. III.

Siluaniorum pars, vt diximus, ex Cimbris, Rumone principe, reliquos Roma ſuppeditauit, Imperatorum Auguſti, Tiberij, Caligulæ, Neronis proſcriptione, cæde, tyrannide, qui has valles exilio, aut fuga captauêre. Hinc illa Romana nomina Lungula, Lungern, quòd in longitudinem tendatur. Saxula Saxlen, Buochs Bucca, vallis faucem interpreteris, Altella Altzellen, quòd in colliculo vicus: totius regionis nomen Stans quòd ibi demũ ſtetiſſent, & inde ipſi Stantes, & Stantſtad, Stantium Statio. Stantes autem dicti antiquitùs non inferioris ſolùm Vallis ſed etiam ſuperioris. Id ex Sigilli communis inſcriptione prima intelligas quæ his verbis *Sigillum vniuerſitatis hominum de StanZ vallis ſuperioris, & inferioris.* Duæ albæ aut argenteæ claues, campo rubro, Romanæ expeditionis, & fortitudinis, reiq; feliciter confectæ laudabile monimentum. Sanè eò facilè id laboris, & diſcriminis adiiſſe Siluanios crediderim quòd ſe Roma ortos intelligerent, Romanis, vt ciuibus, merito ſuppeditandas opes ſuas, quales quales eſſent. Sed, vt diximus, vnũ vniuerſitatis ſigillum, ita vna cõmunitas, vnũ regimẽ erat, conuentusq; incolarum omniũ quot annis loco Viſerlon nominato. Cùm verò propter vectigalium, aut exactionum locationes, & contributiones in controuerſiam incidiſſent, quòd inferiores Siluanij tertia tantum parte teneri ſe arbitrarentur, regionem, & rempublicam diuiſerunt, Carna ſilua pro limitibus conſtituta, & hinc infra, ſupraque Siluam incolæ Siluanij, aut Transſiluani. Superiores Sarnæ rempublicam conſiliumque conſtituêre,

Siluanij partim ex Cimbris, partim ex Romanis orti.

Romana nomina apud Siluanios.

Siluanij omnes ſuperiores, & inferiores ſtantes nominati.

Vnam remp. vnum conuentum habuere.

Poſteà diuiſi, & quare.
A.D N. clɔ c.l.
Siluanij nominis origo

quo etiam gentis vniuerſæ vexillum, & ſigillum, quia numero ſuperarent, contulêre. Inferiores Stantij ſua iura retinuêre, tenuitq; quatenùs apud eos prima, & antiqua reipublicæ forma, vt Vnderualden, ſiue infra Siluam pleriſq; tota regio adpelletur, veluti ſi adhuc vna communitas complecteretur vtroſq;. Quod poſteà in Comitiis Ciuitatum obſeruatum, vt quamuis ſuos ſeparatim ſuperiores, inferioreſq;, legatos mittant, vnico tamen ſuffragio vtriq; tranſigant. Et quæ ſic communi voto conficiuntur, antiquo, & primo, ſiue duarum clauium ſigillo confirmantur. In ceteris quiſq; ſuo ſeparatim vtitur, inferiores quidem vnica claue quā D. Petrus manu præfert. Superiores, illo, quo antequàm Romam proficiſcerentur, vtebantur omnes, albo, rubroq; diſtincto. Franciæ reges totam regionem vnico complexi Comitatu, quem Surigoue nominarunt, à Surina fl. quem nunc Aach, generali aquarum nomine Germanis ſæpius vſitato, vocant. Ita notat Inſtrumentum Henrici. IV. Imp. datum Monaſterio Montis Angelorum, vulgò Angelberg, quod Cunradus à Seldenburen Eques pagi Tigurini, paullò antè condiderat. *Henricus diuina fauente clementia quartus Romanorum Imperator Auguſtus*, &c. *Quòd regulare quoddam monaſterium ſitū eſt in prouincia ſcilicet Burgundiæ, in Epiſcopatu Conſtantienſi in pago Suricouue, in Comitatu Surin, quod ad ſanctam Mariam nuncupatum eſt, cognomine autem Engelberg*, &c. *Anno Domini clↄc.xxv. Ind. III. Data Argentinæ V. Kal. Ianuarii, Dominica, Luna V IIII.* Sed iidē Franciæ reges, aut principes quidquid ad eos reditus, dominij iure, aut proprietatis, ea in regione, perueniebat, Monaſterio, quod Lucernæ poſuerant, attribuerunt, ſummo ſemper imperio excepto. Hinc monachi ſuos Maiores conſtituerunt, qui nomina à

Quare tota regio fermè Vnderualden nominetur, hoc eſt, infra Siluā.

Sigilli vtriuſq; partis diſcrimen.

Tota Siluaniorum regio ſub vno Comitatu

A.D.N. clↄ cxx.

Siluaniæ imperiales, aut regij reditus, & officia Lucerneſi Collegio attributa.

locis, in quibus adminiſtrabant, ad poſteros deduxerunt Maiores à Stans, à Buochs, à Sarnen, à Saxlen. Habuerunt & Beronenſes, & Murenſes aliquid apud eos iuris. A monaſteriis demum pecunia, à quorumdam Præfectorũ Imperij tyrannide, vt ceteri, armis, & manu ſe liberauerunt, qua de re, & quomodo, pluribus, vltimo capite libri ſecũdi. Hæc de origine trium Ciuitatũ, quæ primæ inter ſe fœdus perpetuum percuſſerunt, quas vt reliquæ ſint ſecutæ, & quibus ex cauſſis, donec tredecim numerum implerẽt, ſupereſt vt videamus, ſi priùs, vti fecimus, earum quoque ortus, & incrementa perueſtigauerimus.

DE LVCERNA.
CAP. IV.

VRbis huius etſi per bonos auctores, & teſtes antiquitatis memoria in obſcuro eſt, tamen inde luceſcit, quòd iam tempore fundationis Collegij Canonicorum, Lucerna ex antiquitate diceretur, adeoq; præcipuus poſt Vindoniſſam pagi Vrbigeni locus, vbi ea occidit, etiam totius regionis Vindoniſſenſium caput eſſet. Illi nomen, vt pleriq; putant, à turre, in qua lucerna nautis nocturnis. *Lucernæ etym.* Nàm cùm temporibus prioribus admodùm tenuis, vbi exitum ducit Vrſa, lacus eſſet (quare pleraque vbi nunc antiqua ſtatio, 3. circiter ſupra vrbem paſſuum millibus, exponebantur) nauigantibus maioribus nauib. niſi eiusdem fluminis alueum ſequerentur, inuius erat. Vnde lucerna, & turris tamquàm Pharos, quæ oſtẽderet. Hinc quoq; loco frequentia, ex ea commoditate. Mercimoniis enim ex Italia, & aliàs, poſt ſuperatas ſummas Alpes, & magnum lacum, Lucerna receptus, portusq;. Franci præcipuè coluêre. *Frãci Lucernæ cultores,* In ea palatium regium, nunc quoq;

ſed vrbi ex monaſterio celebritas.

Collegij fundationis inſtrumenti exemplum.

im Hoff antiquum retinet nomen. Sed maxima eius celebritas ex monaſterio. Vighardus presbyter condidit, frater Roberti Allemannicæ Heluetiæ ducis. Fundationis literæ ſunt. *In nomine Domini, Amen. Notum ſit omnibus nobilibus, & ignobilibus, tàm futuris, quàm præſentibus, qualiter ego Vighardus, & frater meus Rupertus, Dux militum H Ludouici, qui nobis ex conſanguinitate coniunctus eſt, omnia prædia noſtra, quæ nobis ex paterna hereditate aduenerūt, ex illius permiſſione, & iuuamine diuiſimus: Poſteà frater meus, pro amore DEI, & remedio animæ ſuæ ductus, omnē partem ſuam, quæ ad eum ſpectabat, Domino ſuo Regi contradidit, ea videlicet ratione, vt in caſtro Thuricino, iuxta fluuiū Lindemaci, Eccleſiam conſtrueret, & ſeruiciū DEI ibidem perpetualiter conſtrueret. Vnde ego VVigghardus presbyter, quāuis indignus, ex intimo deſiderio punctus, in quodam loco, qui Lucerna ex antiquitate dictus, iuxta fluuium, qui Ruſa dicitur, qui de ſummitate magni laci fluit, in honore S. Mauritij, & Sociorum eius, & S. Leodegarij martyris, & omnium ſanctorum, paruum tugurium conſtruxi, omnemq́; ſubſtantiam quæ me contigit, de monte, qui Albis dicitur, incipiens à prædio meo Lungkunſhit, & omnibus locis circumquaq; iacētibus, ex permiſſione regis, cognati mei, ad ipſum locum contradidi, & me ipſum illuc, propter ſeruicium Dei, collocaui, & tantos monachos, quamtùm potui, illuc congregaui. Vnde vir quidam nobilis, ac bonus ad me veniens, qui ſpretis omnibus curis huius ſeculi, quem ego ipſe monachū illuc ordinaui, nomine Aluicus, ita vt penè dicam per omnia Dei amicus, prudens in ſcripturis ſanctis, qui ſuis ammonitionibus, ac verbis ſalutaribus corda omnium ciuium regionis illius in Dei prouocauit affectum. Inde de die in diem creſcente ſeruicio Dei, ipſum Aluicum mei ſucceſſorem, ac rectorem ipſo loco dereliqui. Datum menſe*

Lunghoffen ſupra Bremgariē exigui interuallo.

Octobri

Octobri, die V. Indictione XI. regni glorioſiſſimi regis H Ludouici, anno V. Actum in loco ipſo Lucernæ. Hac in parte plures Ludouici pariunt dubitationem de tempore, multosque in errores varios traxerunt. Sunt enim qui tradiderunt hunc Ludouicum Pium Caroli M. filium: alij Ludouicum Germaniæ regem, Pio natum: aliorum alia ſententia. Nàm qui Clodouæum primum Francorum regem, qui Chriſtianam pietatem, & mores amplexus, arbitrati ſunt, vltra veritatis, & rationis limites exſiliêre: cùm multis poſt eius Imperium annis vixerit, mortemq; ſubierit, de quo in Inſtrumento mentio, S. Leodegarius. Et reliquorum quoq; opiniones, qui Ludouicum aut Pium, aut Germaniæ regem conſtituunt, hinc facilè confutaueris, ſi Lucernam iam quidem à Pipino, qui primus Franciæ regnum in familiam ſuam contulit, Morbacenſibus conſignatam perſpexeris: Id autem apertum ex priuilegio Lotharij, Pipini pronepotis, quo eam donationem confirmauit, Imperij ſui anno XI. Argentinæ. Duo reſtant Clodouei, vel Ludouici, Clodoueus II. qui etiam primùm Ludouicus dictus eſt, & Ludouicus III. Non ſub II. tunc enim adhuc puer S. Leodegarius. Ergo ſub III. Ludouico fundamenta huius Collegij poſita, eius anno V. & vltimo; Chriſti Domini I Ↄ C. XCVII. Lotharij Imp. priuilegium in hæc verba. *In nomine Domini noſtri Dei æterni. H Lotharius diuina ordinante prouidentia Imperator Auguſtus. Si petitionibus ſeruorũ Dei iuſtis & rationabilibus diuini cultus amore fauemus, ſuperna nos gratia muniri, & foueri non dubitamus. Ideò nouerit induſtria omnium fideliũ noſtrorum, tàm præſentium, quàm & futurorum, quia vir venerabilis Sigimarus Abbas ex monaſterio, quod dicitur vinarium peregrinorum, quod ſitum eſt in Ducatu Alſacenſi, ſuper*

Quæſtio quis hic Ludouicus, ſub quo fundatio iſta: variæ opiniones. Latz. *lib.* VIII. *mig.* Nauclerus *gener* XXIX. Chronographus Helu. *lib.* VII. *Eæ refutatæ.*

Fuiſſe Ludouicum III. A. D. N. I Ↄ. XCVII. Exemplum *Inſtrumenti* Lotharij Imp.

fluuium Murbach, & conſtat eſſe conſtructum in honore S. Leodegarij, & S. Petri Apoſtolorum principis, vel ſanctæ Dei genitricis, ſemperq; virginis Mariæ, detulit nobis ſacræ memoria Genitoris noſtri H Ludouici authoritatem, in qua erat inſertum qualiter atauus noſter Pipinus quondam Rex, & ipſe poſtmodum in ſuam eleemoſinam conceſſiſſet monaſterium Luciariæ, & monachis ibidem degentibus homines quinq;, his nominibus Vualdonem, Vulfariū, Vulſinum, Vulfoldum, Vulbertum cum filiis, & poſteris eorum, commorantes in loco nuncupato villa Emman, ſuper fluuium Ruſa, in pago Aregaua, videlicet, vt illud quod ad partem publicā facere conſueuerāt, ad prædictum monaſterium facerent. Vnde memoratus abbas deprecatus eſt clementiam noſtram, vt pro firmitatis ſtudio, & animæ noſtræ emolumento eamdem præceptionem, noſtra confirmaremus authoritate, quod et nos feciſſe omnium fidelium noſtrorum cognoſcat induſtria. Præcipientes ergo iubemus, quemadmodum & in eo præcepto continetur, de itinere exercitali, ſeu ſcaras, vel quamcumq; partem quis ire præſumat, aut manſionaticos, aut mallum cuſtodire, aut nauigium facere, aut alias functiones, aut freda exigere, & quidquid ad partē Comitum, aut Iuniorum eorum, ſeu ſucceſſorum exigi poterat, ſicut idem attauus noſter, & Genitor conceſſerunt. & per eorū authoritatem confirmauerunt: Ita noſtris futurisq; temporibus firmū & ſtabile permaneat: Et vt hæc authoritas noſtra firma habeatur, & per futura tempora meliùs conſeruetur, de anulo noſtro ſubter iuſſimus ſigillari. Richardus ad vicem Agilmari recognoui. Datum VII. kalend. Auguſti. Anno Chriſto propitio Imperij H Lotharij pij imperatoris, XI. Indict. III. Actum Strasburg Ciuitate in Dei nomine feliciter. Amen.

Emma vicus duobus circiter infra Lucernam p m.

Manſus, furdus, aut aliquid, vnde familiam ſ: caris, & cenſum domino referas. Manſionatici quibus manſi. quamuis non ignorē māſionaticos dictos qui propolas agerent & diuerſoria publica Antonio teſte & aliis, quod fortè huic loco

Eo in loco, vbi Collegiū hoc fundatum, iam olim à tempore D. Galli viſa fax piorum oculis flamas per noctis ca-

liginem

liginem eiaculari; quæ res monuerat adcolas vt ſacellum ponerent, dicarentq; D. Nicolao, quem præcipuè nautarum, antiqua traditione, & miraculis, tutelarē acceperāt. Ceterùm Morbaco ad quod Lucerna deuoluta, has tradidêre origines. *Ergkonaldus fuit præfectus palatij regis Dagoberti*: Aimo ait fuiſſe Clodouei II. poſt Egam, quē reliquerat tutorē filiis Dagobertus, *Habuit is filium etiam palatij præfectum Leodiſium*, idem Aimo vocat Leudeſiū, aitq; factum Theodorici I. Maiorem, auctoritate S. Leodegarij, detruſo in monaſterium Luxouienſe Ebroimo, *Leudeſio fuit filius Ettico, is habuit S. Leodegarij neptem cōiugem, reginæ ſororem, propter quam adfinitatem Ducatum Alſatiæ à rege accepit. Habitauit in regia villa Ehenheim, in arce Hohenberg, latinè Altitona, poſteà mons S. Otiliæ dictus. Quadripartitò is ſua diuiſit, primam partem ad D. Stephani, Argentinæ attribuit, quem condiderat: ſecundam monaſterio Ebersheim, infra Sleſtadium: tertiam monaſterio, cui Otiliam filiam præfecerat, qui nūc mons S. Otiliæ nuncupatur: quartā conſanguineis* (ego nepotes puto ex Adelberto filio, cū Latzio) *Eberardo & Maſoni. Eberardus habuit ſedē in arce Egesheim, nullaq; prole ſuſcepta, condidit prope fluuium Murbach cœnobium in honorem D. Mauritij, quod poſteà S. Pirminius, S. Leodegario dedicauit, Viuariumq; peregrinorū adpellauit*, primo anno Theodorici II. vt eius confirmationis oſtendunt literæ, *Maſo etiam Maſmunſter à ſe dictum monaſterium in magna valle ædificauit*, in eoq; ſepeliri voluit, in honorem etiam S. Leodegarij. Erant enim illi Diuo omnes hi principes viri, vti Vighardus etiā, & Rupertus, ſanguine, aut per adfinitatē coniuncti: quò magis colere, memoriamq; eius perpetuis monimentis conſecrare, modis omnib. ſtuduerunt. Eū Ebroinus quondā

magis conueniat, adiungit enim mallum, quēd pro loco ſumptum in quo impenſas habebant, ex reb. adhuc controuerſis de mallo alibi, vti & freda. Iuniores vocat quos nunc Junghertēu *dicimus, qui antiquitùs tantùm comitum liberi, nunc quiuis ſi ſint opes, ex vulgo.*

A. D. N. Iↄccc xl.

A. D. N. Iↄcxvii

A. D. N. Iↄcxxx.

Morbaci origo. Chronic Eberscheim. lib. iv. *cap.* xxxvii.

Eodem lib. c. xliv

A. D. N. Iↄ clxxix.

Sig. lib mig. iv.

A. D. N. Iↄcc xxiv.

S. Leodegarij martyrium. A. D. N. ⅠↃc. lxxx.

A. D. N. ⅠↃc lxxxv. *Vrſino auctore in eius vita.*

M. Equitum, monachatu relicto, cùm ingentem ſceleratorum manū feciſſet, inimicos, magna celeritate oppreſſiſſet, Leudeſiū M. Equitum Theodorici, inter colloquiū perfidioſè interfeciſſet, ipſum Theodoricum, ſubſtituto alio, in regni diſcrimen adduxiſſet, poſt longa carceris, & vinculorum tædia, erutis oculis, corporeq́; fœdē dilaniato capitis damnauerat, cùm Gerinum eius fratrem lapidibus obruiſſet, Epiſcoporum alios, & quidquid probi, rectiq́; fuit, in exiliū egiſſet, aut pari crudelitate trucidaſſet. Sed quia S. Leodegarij recens & nupera recordatio, ideò templa quidem, & monaſteria, in honorem Deiparæ matris, aut alicuius Apoſtoli, martyrisuè, præcipuè Mauritij, cuius tota Heluetia, & vicinia cultus celeberrimus eſſet, conſecrarunt, tùm verò S. Leodegarij, cuius innocētiam, & ſanctitudinem præclara miracula probaſſent, memoriā addiderunt. Sed Lucernenſium prima, vt volunt, à Martello Carolo Franciæ Equitum M. priuilegia, & incremēta, bello Saracenico: Referunt enim ſcriptores, Saracenos ea tempeſtate ex Hiſpania profectos Galliam, ingentibus eqûm virûmq́; copiis inundaſſe, Narbonam, Maſſiliam, Arelatum occupaſſe, vaſtaſſe, cum iis Martellum prope Salonam, quæ inter Maſſiliam, & Arelatum eſt, prælium feciſſe, magnam ſtragem edidiſſe. Eo in bello, prælioq́; Lucernenſes agmen extremum duxiſſe, & pro triariis, exercitus robur cum ſuis vicinis Entlibuochanis & aliis Vrbigeni pagi, conſtitiſſe, inde gloriam & decus reportaſſe. Carolus M. Martelli nepos, cùm pariter cū eadem gente varia fortuna pugnaſſet: Deſiderium poſteà Longabardorum regem in poteſtatem redegiſſet, Italiā ſubiugaſſet, Heluetiorū maximè milite & opera, vt Italiæ vicinioribus, & per quorum fines expeditionē fecerat, cū

Lucernenſium prima priuilegia & geſta. A. D. N. ⅠↃccxxx & *ſequentib.* *Sigeb. Blōdus Aemil. alii.*

A. ⅠↃcclxxvii

aliis alia priuilegia & virtutis inſignia largiretur, Lucernē-ſibus quidem primò eorum cornuum æreorum vſum, quę etiamnum inde bello inſonant, ſemperq; eius nepos Rulandus Francorum fortiſſimus vſus fuerat, indulſit: tū verò cùm Italia rediret, & Lucernæ ageret, duas illas turres, ſiue arces fuerunt, quæ vtramq; Vrſæ ripam tenebant, altera quidem, vbi nunc Societatis IESV Collegium: altera dextro fluminis latere è conſpectu, vbi officina aromatica, exſcidit, ſola ea turre relicta in medio fluminis, quæ lucernæ vſum præbebat, ea maximè de cauſſa, quòd qui in iis eſſent, ad recipienda vectigalia, & portoria, inſolentiores agerent, quàm liberi homines, aut mercatores, exteriq; transeuntes ferre, & pati poſſent, prædones ſupplicio adfecit, ciues in ſuam & Imperij protectionem ſuſcepit. Fuêre ita, vti diximus, quamtùm ad militiam, rēque publicam fermè liberi, ceterea quæ regibus principibusq; munera officiaq; debuerunt, Morbacenſibus, Pipini donatione, tenebantur, ipſis libentibus. Cauerāt quoque Morbacenſes pluriens ne ab eorum dominatione vmquàm auelli, aut cuiquā prætereà obligari poſſent, pręſtiteruntq; ad Albertū vſq; I. Imp. Habſpurgi Auſtriacū. Is cùm fortè bello, Naſſouiano confecto Argentinæ verſaretur, & Berchtoldus à Falckenſtein Morbaci abbas regē ſectaretur, ab eo, vti à ceteris qui aderant, magnas pecuniarum ſummas in belli ſumtus, & ad regalium confirmationem efflagitare inſtitit, quas præſtare non poſſe haut ignorabat. Petierat iam ante annos ſeptem Rodolphus rex, Alberti ſollicitatu, vt illud opidum ſibi idem abbas venderet, tunc quidem fruſtrà, niſi quòd promiſſum, ſi alienanda vrbs, in eius primùm, aut liberorū, ante omnes, poteſtate fore. Sed tunc quoq; Morbacenſem magnum

Aereorum cornuum vſus Lucernēſibus à Carolo Magno virtutis ergo datus.

Duas prædatorias arces idem Carolus Lucernæ exſcidit.

A. D. N. ıɔccc. II.

Lucernenſes liberi in ſua reip. adminiſtratione, cetera Morbacēſib. debuere

A. D. N. cIɔ.cc.xcI

æs alienum premebat, quæ res faciliùs perpulit, perſuadente præſertim Alberto, quòd opidum, & ea loca, vt remotiora, parum commoda: quòd maiorum impenſarum: quòd hac exigua parte relicta, ſeq;, monaſteriumq; obligationibus, & multis oneribus exſolueret, & veluti in libertatem reſtitueret, vt omnia in manus Alberti eiuſdem traderet, quæ in pago Vrbigeno ad monaſterium Morbacum pertinere videbantur. Fuêre Lucerna, Hergenschuuyl, Grientz, Hauu, Malters, Littau, Eyenthal, Meggen, Habsburg arx ad lacum, pars Cuſſenaci, & Arti. Summa in 2000. marc. arg. confecta. Exceperunt Morbacenſes ſolum Collegium Canonicorum, itemq; omnia eius Eccleſiæ feuda. *Acta hæc Argentinæ, menſe Auguſto.* Venditiones has Lucernenſes ægerrimè ferre, & cōtrà obniti. Nec licere tot Abbatum præcedentium priuilegia, & promiſſa, quæ alienationes omnes prohiberēt, quæq; ipſe Berchtoldus pollicitus eſſet, & confirmaſſet, vno momento abrumpi. Multa huic loco omnes propè Abbates priuilegia & immunitates incluſerant, ea maximè ex ratione, vt frequentia & hominum conuentibus opidum excreſceret, augeretq;, & inde celebraretur, quo pacto non pauci ex vicinia nobiles adducti, quorum adhuc ſuperſunt aliquot præſtabiles familiæ, eò conceſſerāt, ſedemq; fixerant: Sed Alberti tantum promiſſa, & legatio ſubitò eò deſtinata valuêre, vt acquieuerint. Oſtendebat meliùs, vt vicinior, & qui pleraq; circumiecta teneret, quàm Morbaenſes, qui in Alſatia, & ad Vogeſi ſolitudinem, eos tueri, & contra quamcumq; vim defendere poſſe, ſuis præcipuè, tùm Romani Imperij opibus. Priuilegia eorum omnia in eadem authoritate apud ſe fore. Egêre Lucernenſes ſub Auſtriacis annos XXVI. Quis

Morbacenſes tum Lucernā & vicina Alberto Auſtriaco vendidere.

A. D. N. clↄ.cc.xcviii.

Lucernēſium multa ab abbatibus priuilegia & quare.

credat: fermè totidē in armis. Viginti tres anni contra tres vicinas Ciuitates Suitiam, Siluaniam, Vraniā bello ſumti, & conſumti, ductu, auſpicioq; Principum, nec pax intereà vlla, niſi ſine pace, cùm primi ſemper hoſtibus obiecti, primi excurſiones hoſtiles, prædationesq; exciperent, nemine ſatis defendente, agri vaſtarentur, commercia perirent, & mercimonia. His deniq; cauſſis adducti, an coacti, cum eiſdem tribus Ciuitatibus primò inducias quidem, mox, ſuapte auctoritate, pacem, & poſtremò fœdus perpetuum fecêre, proximo Sabbatho poſt feſtum Martini. Et inde pro tuenda libertate, & fœdere bellum.

Lucernæ ſitum, & amœnitatem pluribus ſcripſit carmine Henricus à Gundelfingen, Canonicus Beronenſis.

A D N. clↃ ccc xxxiii.

DE TIGVRO.

CAP. V.

VNdeviginti interceſſerunt anni cùm Tigurum IV. Ciuitatib. quinta addita. Mitto quæ de origine huius nobiliſſimæ vrbis traduntur fabulæ, Thuricum Areslatenſem regem, qui minorem vrbē condiderit, tempore Abrahami: aut Sueuum etiam regem, qui maiorem, & inde nomen Duregum, quaſi duorum regū opus. Nàm eius antiquitas aliunde clara, amœnitas, commoditas, vbertas teſtantur, & iam à Tauriſcis cultam diximus, dictamque Tauricum, aut Turicum, & inde Zurich. Hinc antiquiſſima monetæ adſcriptio. *Moneta Thuricenſis.* Lacumquoq; vicinum, eadem forma, Valafredus Thuricinum, aliįque Scriptores adpellant, Tigurini pagi, & Tigurinorū caput, à quibus deinceps Tigurum, & ipſum dictum, vſitato, illis temporibus, Romanis præſertim ſcriptoribus, transferendi populorū in eorum vrbes, nomina. Ita in Gallia Lutetia primò Pariſiorum Pariſius, Samarobriga Ambianorum, Ambianum. Cæſaro magus Bellouacorum, Bellouacum.

Thuricum, aut Tauricum à Tauriſcis.

Lib I. c. IV.

Tigurum à Tigurinis poſtea.

Xx Nouia-

Improbata eorum ſententia, qui Tigurinos Vranios dicunt Rhenani, Munſteri aliorũ. Cæſaris, Appiani Flori, ſtrabonis plutarchi, Eutropij.

Nouiodunũ Soiſſonum, Soiſſio, Auguſta Rauracorum, Raurica, à gẽtibus opida, & Ciuitates nominatæ. Nec hoc in loco eorum refutauero opinionẽ, qui Tigurinos, quorum in hiſtoriis, R. mentio, fuiſſe Vranios voluêre, de quibus primo capite egimus. Nàm ſi vnam gentem fuiſſe ex Tauriſcis ductam, ortamq; credant, haut repugnabo: Si, quæ à Tigurinis geſta ſunt, in Vranios ſolos traducãt, meritò inficiabor. Nàm cur argumentis agam, re aperta? Nihil me nominis mouet etymum, quòd vrgeant, quaſi Vri plus ad Tigurum, quàm Thuricum ad Zurich faciat. Iã enim D. & T. in Z. frequenter, & plerumq; mutari Germanis, anteà oſtendimus exemplis. Vt nempè Tugium Zug, ita Thuricum Zurich. Quòd diuerſis modis ſcriptũ reperiatur Tigurum, Tugurum, Tauregum, Thuregum, Thuricum, Thuricinum ſcriptorum, non loci culpa, an inſcitia, vt exterorum. Strabo ſanè tradit Cimbros ad Tigurinos veniſſe, & inde ad Tuginos. Tigurini, qui nunc Tigurini, primò ex Germania proficiſcentibus, & Bauaria, vnde Cimbri, obuiam, & ipſis vicini Tugini. Vranios quis in Galliam habiturus iter, & prouinciam, illis in montium ſecretis, aut latebris requirat? Si in Italiam ſanè, alia ratio, Ad eos enim ſummæ Alpes pertinent. Aut vnde conſulari Romanorum exercitui domando, ſubiugandoq; vires, opesq;, Vraniis? Pugna quæ apud Morengart Suitiorũ pro aris, & focis, ſumma vi pugnata eſt, cùm, tota regione, qui arma ferre poſſent, ſacramentum Vranij adegiſſent, non vltra quadringentos cogere potuerunt, & tamen, nulla dubitatione, frequentior Vrania habebatur, quã vel bello Cimbrico, & Caſſiano. Nec mihi quis obiiciat amœnam, delectabilemq; Tiguri nouitatẽ, nullaq;, aut pauca veteris culturæ veſtigia, quaſi ea de cauſa ipſa noua. Nàm ſi in hoc

Lib. IV.

A. D N. clↄ.ccc.xv

cardine verſatur quæſtio, cedo apud Vranios aliqua? Nuſpiam, niſi rupes, & montes eoſdē velis, qui, vt ante annorū aliquot millia, ita nunc quoq; minātur cœlo, & toto vertice ſuprà ſunt. Sed, vt antè oſtendimus, Tauriſcorū Vranij pars, & poſteà in eodem, quo Tigurini omnes, Ducatu Allemanniæ, pago Targaugēſi, vt vetera inſtrumenta docent. Tigurum verò ſiue Thuricū inter prima Heluetiorū opida, cū bello illo, quod ſibi potiùs, ſuisq; opidis, & toti patriæ, quam Galliæ Heluetij intulerunt, vt cetera omnia ædificia, conflagraſſet, ab iis, qui Cæſaris victoris mandato reparare iuſſi ſunt, aliquid priſtinæ dignitatis accepit. Poſteà Maximiani, & Diocletiani imperio Allemanni euertêre. Conſtantius Cæſar, vt Vindoniſſam, & Vitodurum reſtituiſſe creditur. Hinc illud quòd inter Tiguri conditores Diocletianus, quòd eius iuſſu, & Maximiani reſtauratum. Sed iam non Vrbs, aut opidum, ſed Caſtrū. *In Caſtro* enim *Thuricino* martyrio adfectos Felicem, & Regulam, & Exſuperantiū, ſub Diocletiano, quamuis potiùs ſub Maximiano, vt qui Occidenti præeſſet, Thebææ legionis, quòd ibidem Chriſti nomen profiterentur, prædicarent, Decio Præfecto Caſtri, memoriæ tradidit in eorum vita Florenicus. Cuius quidem Caſtri & Præfecti ſedis adhuc aulæ, ſiue pallatij retinet im Hoſt nomen. Caſtra antiquitùs dicta, quibus nulla extra Mœnia iuriſdictio. Quod accidit Tiguro diuiſa in duces militum, Comites, nobiles, & quorū opera præcipua Imperatores vſi fuerant, regione, cùm intereà ſæpiùs Caſtra vrbibus, & Ciuitatibus amplitudine elegantia, opibus anteirent, quod Aimo conqueritur de Diuione, quibus omnibus rebus cùm abundaret, caſtrum tamen eſſet. Ob earumdē martyrum memoriam, ſuccedente mox in Occidēte patri Cōſtantio, Conſtantino M. &

Thuricum ex primis Heluetiæ opidis incenſis.

A. D. N. CCXCVI. *Tigurum Caſtrum.*

Caſtrum quid ſit.

Lib. II. *cap.* XXIV.

Chriſtiana pietate longè,lateque, eius iuſſu,& auctoritate diſſipata,cultaq;,Tiguro non minima frequẽtia: maximè

[*Tiguro propter SS. martyres dignitas,& magnificentia addita.*]

Francis,qui demum,abolito R.Imperio,Galliã inuaſerũt, inſita quadam religione,loca B.martyrũ, quiq; ſanctitate antecelluiſſent,ſingulari pietate, colentibus, & magnificantibus. Primus tamen qui Tiguri in honorem martyrũ aliquid maieſtatis addidiſſe putatur, fuit Clodoueus III. Francorum rex, ex opibus ſcilicet Ruperti Allemannicæ Heluetiæ ducis,vt ex Inſtrumento fundationis Lucernẽſis, ſuprà poſito,patet.

[*Caroli M. de Tiguro teſtimonium.*]

Nàm qui poſt eum ex altero licet ſtemmate,regnauit Carolus Magnus,fatetur,eo in loco,quem *Sepulcrum S.S. Martyrum.* Vocat multos ſe pietate, & integritate viros reperiſſe,qui ſacris incumberent, diuinaque officia facerent,quorum reditus & beneficia à maioribus

[A.D.N. Iↄ.cccxxi. *Idem Præpoſituræ Tiguri fundator habitus.*]

ſuis adſignata confirmarit,ampliaritq; & inde quod *Eccleſiæ Præpoſituræ S.S. Filicis & Regulæ*,vt habẽt vetera ſcripta, ipſe auctor, & fundator habitus. Sed Tiguri iam eodem tempore nomen haut ignotum gentibus,& pro Camera

[A.D.N. cl cccxx.]

Imperiali celebrabatur. Notum ex reſcripto Ludouici Pij, Magni f. *Aquiſgrani edito, XV. Martij. VIII. anno Imperij*, datoq; Gotzberto abbati S. Galli, quo mentionem facit, controuerſiæ, & litis quæ inter eumdem Abbatem,&Epiſcopum Conſtantienſem interceſſerat, quam deciderit, multamq; edictum trãſeuntibus ſtatuit *fiſco*, inquit, *noſtro*

[*Tigurum Camera Imperialis. Ludouicus Germaniæ rex Tiguri præcipuus auctor & illuſtrator.*]

Imperiali Turegi perſoluendam. Maximè verò S S. Martyrum,& ſimul Tiguri venerationem,& dignitatem cumulauit Ludouicus Germaniæ Rex, Pio genitus, licet adhuc vicus eſſet,aut,vt,alia vocant inſtrumenta,Villa regia,nec mœnibus,præterquàm caſtri eſſent, clauderetur, cũ non ſolum,eo in loco,monaſterium ædificauit, cuius amplitudinem intelligas quòd Hildegardim filiam, addito no-

bilium

bilium virginum cætu, eidem præfecerit, ſed omnia quæcumq; regiæ dominationis, aut iuris eſſent, S S. martyribus dicauit, conſecrauit, & in Virginum monialium vſum cedere voluit, ſolo ſummo Imperio, aut regia, Imperialiuè Aduocatia ſibi reſeruata. Exſtat inſtrumentũ, quod operæ precium interſerere. *In nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis. H Ludeuuicus, diuina fauente clementia, Rex. Si de rebus terrenis, quas ſumus, diuina largitate conſecuti ad loca ſanctorum, ob diuinum amorem, regium morem decenter implentes, aliquid conferimus, hoc nobis eſſe profuturum ad æternæ remunerationis præmia capeſſenda liquido credimus. Quapropter comperiat omnium fidelium, ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumq́ præſentium ſcilicet, & futurorum induſtria, qualiter nos pro ſereniſſimi Imperatoris, aui noſtri Caroli, & præſtantiſſimi H Ludeuuici Auguſti, domini, ac genitoris noſtri, necnon & noſtra ſempiterna remuneratione, ac pro coniugis, prolisq́ noſtræ chariſſimæ perpetua mercede Curtim noſtram Turegũ, in Ducatu Almanico, in pago Durgaugenſi, cũ omnibus adiacentiis, vel adſpicientiis eius, ſeu in diuerſis functionibus, id eſt, pagellum Vraniæ, cum Eccleſiis, domibus, ceterisq́ ædificiis, deſuper poſitis, mancipiis vtriuſq́ ſexus, & ætatis, terris cultis, & incultis, ſiluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumue decurſibus, adiacentiis, peruiis exitibus, & regreſſibus, quæſitis, & inquirẽdis, cum vniuerſis cenſibus, & diuerſis redhibitionibus: Inſuper etiam foreſtum noſtrum, Albis nomine, & quidquid in eiſdem locis, noſtri iuris, atq́ poſſeſſionis iure proprietatis eſt, & ad noſtrum opus, inſtanti tempore pertinere videtur, totum, & integrum ad monaſterium noſtrum tradimus, quod ſitum eſt in eodem vico Turego, vbi ſanctus Felix, & ſancta Regula, martyres Chriſti, corpore quieſcunt. Quod videlicet, eo rationis tenore, complacuit nobis agendum, vt deinceps in poſterum ibidem*

Eius Ludouici inſtrumẽtum fundationis monaſterij Sanctimonialium quibus opidum, & omnia vicina ſubiecta.

Curtis ex Iuriſc. determinatione pars fundi.

omni tempore ſanctimonialium feminarum ſub regulari norma degentium, vita, conuerſatioq́ monaſterialis, monaſtico cultu inſtituta, celebretur, & libentiùs propter huius loci ſupplementum, à nobis iam prædictis martyribus dediti, Dei famulatus illic exhibeatur. Ac pro noſtræ, debitorumq́ noſtrorum omnium mercedis augmento diligentiùs, ac vberiùs Domini miſericordia exoretur. Volumus etiam vt fidelium noſtrorum nouerit beniuolẽtia, quòd paterna pietate cõmoniti ſupradictũ monaſteriũ, cũ omni integritate, vna cum noſtra traditione, in locis præfatis, dilectiſſimæ filiæ noſtræ Hildegardæ in proprietatem conceſſimus, vt quamtum, Domino permittente, valeat, in eodem monaſterio, Domino militante, ſuoq́ dominatui ſubiectam, diſciplinis regularibus, & obſeruatione monaſterialis inſtitutione corrigat, & nutriat, locaq́ ipſa ſibimet conceſſa, quantum vires ſuppeditent, profectibus, & emendationibus augmentando prouehat, ac emendet. Deniq́ iubentes præcipimus, vt nullus iudex publicus, nec Comes, nec quiſquã ex iuridiciaria poteſtate in locis præfatis, vel in cunctis rebus ad eadem loca reſpicientibus, ſeu homines tàm liberos, quàm & ſeruos, qui illic commanere videntur, diſtringere, aut infeſtare, nec fideiuſſores tollendo, aut vllas redhibitiones, vel freda, aut bannos exigendo, aut alicuius iniuriæ vim vllo vmquàm tempore inferre præſumat; Sed ſub noſtra defenſione & immunitatis tuitione, cum Aduocatis ibi conſtitutis, res illæ ſecuræ per diuturna tempora permaneant. Et vt hæc authoritas donationis, atq́ confirmationis noſtræ firmior habeatur, & per futura tempora à cunctis fidelibus Sanctæ Dei Eccleſiæ, noſtriſq́ præſentibus, & futuris veriùs credatur, atq́ diligentiùs conſeruetur, manu propria noſtra, ſubter eam firmauimus, & anuli noſtri impreſſione aſſignari iuſſimus.

Signum Domini *HLudeuuici glorioſiſſimi regis.*

Comeatus Notarius ad vicem Rabbani recognoui.

Data XII Kal. Aug. Anno Chriſto propitio XX. regni Domini H Ludouici ſereniſſimi regis in Oriental: Frãcia. Indict. I. Actũ in Regenſpurg in Dei nomine feliciter, Amẽ. Carolus Craſſus Imp. Ludouici ſupradicti filius, rogatu Bertæ ſororis, quæ Hildegradi ſucceſſerat, primus cudẽdæ monetæ licentiã, quæ nõ niſi locis antiquis, & ſingulari priuilegio permittebatur, indulſiſſe fertur. Hinc quòd adhuc Tiguri numi antiqui reperiri dicũtur, quibus vna facie, vultus mulieris velatæ, in altera ſcriptum, *Carolus Imperator*. Eadem Berta corpora SS. martyrũ tranſtulit, vtq; anniuerſario feſto tota regione celebrarentur, Epiſopi Conſtãtienſis auctoritate, & Caroli edicto impetrauit, Raperto monacho teſte. Idem Rapertus, qui, eodem tẽpore, ſub Craſſo, & deinceps viuebat, ſcribebat, memoratum tradidit, Epiſcopũ Conſtantienſem poſt ſuam electionẽ, vnctionemq;, obligatum fuiſſe ſtatim Tigurũ ſe conferre, ibidemq; ſacra facere, & populo ſeſe oſtẽdere, quod antiquæ & menorabilis authoritatis argumentum. Cùm verò ſub eodem Carolo Craſſo, Romanorũ Imperiũ ad Germanos veniſſet, ſubſtituto Arnulfo ex frate nepote, Bauariæ duce, & deinceps aliis Germanis electis, nec certã ſedem in Germania Imperatores haberent, curiãuè & iudicia exercerent, datũ Inſubrib., & Italicis, vt ſi quando ad externa iudicia vocarentur, Tiguri audirẽtur, auctor Otho Friſingenſis, de Tiguro loquens. *Hoc opidum,* inquit, *in faucibus montiũ verſus Italiam ſuper lacũ, vnde* Lemannus fluuius fluit, ſitum,*

A.D.N. lↄ ccclIII.

Cudendæ moneta authoritas à Craſſo Imp A.D.N. lↄ ccc lxxxv.

Epiſcopum Conſtantienſem, vbi electus eſſet, obligatum Tiguri comparere. A. D. N. cl ccc. lxxxvII. *Lib* I. *cap.* VIII. *geſt.* Aenob.

* *Ita corrupte vocat quem Limagum dicimus, quẽ ſecutus, eius æqualis Guntherus.*

Imperatorum,ſeu Regum olim colonia fuit, tantaq́; iuxta maiorũ ſuorum traditionē authoritatis, vt Mediolanenſes,ſi quãdo ad Trãsalpina vocarētur,iudicia ibi diſcuti,vel iudicari de iure deberent. Vnde ex iiſdē tã in reb.,quã in honoribus abundantia. in ipſius porta ſcriptum dicitur.

Nobile Turegum multarum copia rerum.

Nec abs re quòd regum, Imperatorumuè coloniã vocauit: Nã præter regij ſanguinis, & originis,Ruperto primùm,mox Hildegardi, & BertaDucib.ductã regiam veluti coloniam frequenter & libenter Imperatores, Regesq́; ea in vrbe egerunt. EKhardus Arnolphum Imp. qui Craſſo ſucceſſit, vt diximus, fermè Tiguri habuiſſe tradidit. Hermannus Contractus Henricum III. quartò eadem in vrbe verſatum,moratumq́; & demumHenrico filio ibidē Othonis Marchionis filiam collocaſſe, multiq́; alij, Hēricus IV. VII. Carolus IV. Sigiſmundus,Fridericus III.&c. Fuit ita ſemper Tigurum Imperialis ſedes,iurisdictioq́; ſiue Aduocatia. Hēricus IV. Zæringis tradidit,Othone ſuprà memorato teſte,vbiBerchtoldi Zæringi meminit,quē promiſſo à patre Sueuiæ Ducatu, Henricus Imp. ſubſtituto Friderico à Srauffen, deiecerat, vnde bellũ exortũ erat inter vtrumq; Ducē. *Sic*, inquit, *prædictus Fridericus Dux ſimul Sueuorũ, & gener regis factus,ad propria rediјt. Ne multis morer,Berchtoldum tandem ad pacē coegit,quod quidã ſub filio ſuo Friderico tradũt. Cõditio autē fuit talis,vtBerchteldus Ducatũ exfeſtaret. Sic tamen quòd Turegũ nobiliſſimũ Sueuiæ opidũ,à manu Imperatoris ei tenendũ remaneret.* quo quidē loco Sueuiæ opidum, non ſine errore & gentium confuſione nominat. Sueuia enim vltra Rhenũ lacũq́; Acroniũ in Germania, & Tigurũ, & Tigurini intra Rhenum, & in Gallia. Et vt Allemanni, in quibus Sueui,partim occupa-

Tiguri reges, & Imperatores libenter egerant.
A. D. N.
clↄ. xlviii.
clↄ lii.
clↄ liv.
clↄ lvi.

Tigurina Præfectura Imp. Zæringis tradita.

Eod. lib. & cap.

A. D. N.
clↄ lxxxi.

Tigurum nõ in Sueuia ſed Gallia Heluetia.

rint, nõ tamen propterea Tigurini Sueui, aut Sueui Tigurini. Sueuia ſub ſuo Duce, Tigurina præfectura, & inprimis Tigurũ, ſoli Imeprio dedita, & ſubiecta. Poſt mortẽ ſanè Friderici II. & Zæringorum omniũ interitũ, cùm Conradinus eius nepos, Ducatũ Sueuiæ inuaſiſſet, Tigurinãq; præfecturam, & Tigurũ, tamquã Sueuiæ partes, ſubiicere conaretur, & cùm reſiſterẽt, Tigurinos, Conradi regis patris authoritate, proſcripſiſſet, Richardus Anglus, qui eo tempore rex Romanorum electus erat, non ſolũ proſcriptione exemit, ſed rurſum Imperio, liberali cauſſa, vindicauit. *Richardus Dei gratia Romanorũ Rex ſemper Auguſtus, vniuerſis Romani Imperÿ fidelibus gratiã ſuam, & omne bonũ. Sanè fideli relatione peruenit ad noſtræ ſerenitatis auditũ, quòd Conradinus, olim Conradi regis filius, qui ſe Ducem Sueuiæ nominat, ea non contentus iniuria, quòd in vanũ ſibi gloriam alienã vſurpat, inſuper & ciues noſtros Turicenſes, in noſtro, & Imperÿ gremio ſpeciali collocatos, nec ad Ducatũ eũdem, ſed ad Imperiũ, pro vt ſtabiliuit antiquitas, & modernitas adprobauit, immediatè ſpectãtes, tãquàm ſubeſſent memorato ducatui, proſcriptionis de facto (cùm nullo penitùs iure poſſet) ſentẽtiam promulgauit. Nos cautelã eisdem ciuibus (ne aliquid in ſimplicium oculis eos infamiæ nubilum decoloret) prædictam proſcriptionis ſententiam, vtpotè omni robore vacuã, authoritate regia, & plenitudine poteſtatis noſtræ denunciamus omninò carere viribus, & decernimus eſſe nullam. Datæ Hagonoa XX. die Nouemb. Indict. V. Anno Domini CIↃ. CC. LXII. Regni noſtri VI.* Hæc de Tiguri origine, progreſſu, magnificentia, & dignitate pro vrbis magnitudine pauca, pro inſtituta materia, & temporis breuitate, aliquãmulta. Primò mœnibus, & foſſis paullò grandiorib. cinctã ferũt, & munitam Hungaricis temporibus ſub Othone I. Imp.

Imperio iterum vindicata & eadem de re Richardi regis priuil.

Quando mœnibus Tigurum cinctum. A. D. N. Iↄ ccccl x.

& ſequentib. vt alia pluria in Heluetia, Alſatia, & Germania opida. Multa Tigurinorum antiqua, & poſteà præclara, & fortia facta, priſcis, & recentib. ſcriptoribus memorata, quorum iam anteà nõnulla, & deinceps alio volumine, in tempore explicabuntur. Fœderis origo cũ IV. Ciuitatib. ex magiſtratuũ primò inſolentia, tùm, cùm patronos nacti eſſent, belli ſuſcepti neceſſitate. Tigurinã remp. ad Imp. vſq; Ludouici IV. Bauari Imp. XXXVI viri, diuiſo in duodenos per partes tres anno, adminiſtrauerant: ita vt qui XII. Kal. Ianu. inierãt, pridie Kal. Mai magiſtratu abirent, ſicq; quadrimeſtri ſpacio ſibi mutuò ſuccederent, magna hactenùs æquitate, & reip. bono: ſcilicet dũ ſimplicitas, moresq; priſci valuêre. Mox vbi odiis ſenatorij ordinis homines inter ſe certare, per factiones in partes abire, omnes ſummũ locum adpetere, eò cuncta vertere, ſuæ quisq; familiæ per ambitũ attollere, reliquos paruipẽdere, de iure pauca, cetera ex arbitrio iudicare, fas, atq; nefas exiguo diſcrimine, habere: tũ verò ærarium, & publica vectigalia tot diſcidiis, & ſimultatib. in varia trahere, ſpoliare, & inde per inopiam, onerib. inſolitis, plebem ciuesq; premere, lacerare cœperunt, omnium quidẽ in ſe animos concitarunt, ſed præcipuè de peculatu arceſſebãtur, Rudolfo Brũnero, qui ex patribus ad plebẽ tranſierat, maximè inſtigante. Hinc nõnulli relegati: vrbe alij ſpõte exceſſere, qui mox refugiũ, & ſocium nacti ex proximo Ioannẽ Habsburgium, Rapertiuillæ Comitem, bellũ patriæ intulerunt: principio per proditiones & fraude, poſt aperto Marte. Variæ tum pugnæ, & plerũq; Tigurinis felices. Exciſæ arces Comitũ Rapertiuillanorum plures, ſed ipſa Rapertiuilla funditùs euerſa, traxit in propinquorum ſubſidium Albertũ Auſtriacum cognomẽto Sapientẽ, & eius

Tigurinorum cum quatuor Ciuitatib. fœderis perpetui cauſæ.

A. D. N. cIↄ.ccc. xxxvi.

A. D. N. cIↄ ccc xxxvii.

A. D. N. cIↄ.ccc. l.

preci-

precib. Carolum IV. Imp. eoq; monẽte, omne quantũ eſt Germanorũ Imperium. Hinc etiã quæſitæ Tigurinis opes, & IV Ciuitatum pro tempore firmiſſimæ viſæ: Fœdus cũ iis perpetuum cõceptum ineũte Maio, die Valdburgi virgini ſacro: ſequẽti poſt anno ſollenniter iuratum. Hoc auxilio profligati hoſtes, plures victoriæ reportatæ, reſpub. parta, & fortiter ſtabilita. In hac vrbe patrum memoria, cùm nõ ſolùm bella per Principum ambitum, terrarum orbem occupaſſent, ſed etiam de religionib. quæſtiones eſſent, Saich Iſmael, quẽ Sophi nominamus apud Perſas, & in Aſia noua dogmata ſuper Alcorani interpretationẽ euulgaſſet! Eodẽ tẽpore in Africa * Morabuth qui ſe Cherif, * aut Serifa dixit, multa priùs pietatis ſimulatione, ex cõtrario omnes interpretes, vt fraudulẽtos, abieciſſet, præter ſimplex Alcoranũ nihil veri, vel boni agnoſceret. In Europa, præcipuè Germania Martinus Luterus Auguſtinianus monachus, qui ſe Heliam & quintũ Euangeliſtam ferebat, diuerſa contra Romanæ Eccleſiæ authoritatem, & Apoſtolicas traditiones publicaſſet, in Heluetia Vldaricus Zuinglius, ſacerdotij ordinis nõnulla quoq; noua tradere, cæpit, aut pleraq; quæ olim Arnoldus Brixianus Tiguri docuerat, longa obliuione, & tenebris damnata, poſt quadringenteſimum annum, in lucem, memoriãq; reuocauit, procliuioribus ad nouitates mortalium animis, primò multis auidè ſumta, tamquàm libertati conſentanea, mox diſcidia, & vt acriora ſunt, quæ pro religionibus odia ſuſcipiuntur, inimicitias, & bella ciuilia peperêre: Quibus, eadem ex cauſſa Germania vniuerſa, & deniq; Caluino, & Beza auctoribus, Gallia conflagrauêre. Arnoldi doctrinã, finemq;, eleganti carmine, perſecutus eſt Gunterus, ſui tẽporis poeta princeps, cùm Eriderici I. cognomine Aeno-

A. D. N. clↄ ccc.LI.
A. D. N. clↄ. ccclII

A. D. N. clↄlↄ.xiv.

* *Significat hoc nomen eremitam, & vitæ ſanctæ hominem Theuctus lib. I. cap. v & lib. x. cap. I. Coſmog.*

* *Hoc eſt magnum ſacerdotem.*

A. D. N. clↄ. lↄ xix.

A. D. N.
cIↄ.c.liv.
Lib. III.
Ligurini.

bardi Imp. cuius aulæ ſectator, & Comes erat, iter Romā vt coronam Imperialem ſuſciperet, deſcripſit.

Inde caput mundi Romam petit, atq; Viterbum
Contigit. Excelſa non longiùs Vrbe Viterbum,
Quàm quantum biduo tardus valet ire viator.
Sedis Apoſtolicæ præſul, ſummusq; Sacerdos
Tunc Adrianus erat, qui fama lætus eadem,
Protinùs eximia cleri ſtipante corona,
Occurrit magnasq; viro, triſtesq; querellas,
Multaq; facta ſuæ crudelia protulit Vrbis.
Contemni ſe ſæ referens, populiq; furentis
Iurgia, probra, minas, riſus, conuicia, rixas,
Sæpe pati, clerumq; ſuum, ceu vindice nullo,
Expoſitum probris, crebras perferre rapinas,
Pulſari, graſſante manu, ferroq; laceſſi.
Cuius origo mali, tantæq; voraginis auctor
Exſtitit Arnoldus, quem Brixia protulit ortu
Peſtifero, tenui nutriuit Gallia ſumtu,
Edocuitq; diu. Tandem natalibus oris
Redditus, adſumta ſapientis fronte, diſerto
Fallebat ſermone rudes, clerumq; procaci
Inſectans odio, monachorum acerrimus hoſtis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris.
Pontifices ipſumq; graui conrodere lingua
Audebat Papam, ſceleratáq; dogmata vulgo
Diffundens variis implebat vocibus aures.
Nil proprium cleri, fundos, & prædia nullo
Iure ſequi monachos, nulli fiſcalia iura
Pontificum, nulli curæ popularis honorem
Abbatum ſacras referens concedere leges.
Omnia principibus terrenis ſubdita, tantùm

Com-

Committenda viris popularibus, atq; regenda.
Illis primitias, & quæ deuotio plebis
Offerat, & decimas caſtos in corporis vſus
Non ad luxuriam, ſiue oblectamina carnis
Concedens, mollesq; cibos, cultusq; nitorem
Illicitosq; iocos, laſciuaq; gaudia cleri.
Pontificum faſtus, abbatum deniq; laxos
Damnabat penitùs mores, monachosq; ſuperbos,
Veraq; multa quidem (niſi tempora noſtra fideles
Reſpuerent monitus) falſis admixta monebat.
Et fateor, pulcram fallendi nouerat artem.
Veris falſa probans, quia tantùm falſa loquendo
Fallere nemo poteſt. Veri ſub imagine falſum
Influit, & furtim deceptas occupat aures.
Articulos etiam fidei, certumq; tenorem
Non ſatis exacta ſtolidus pietate fouebat;
Impia mellifluis admiſcens toxica verbis.
Ille ſuam vecors in clerum, Pontificemq;
Atq; alias plures adeò commouerat vrbes,
Vt iam ludibrio ſacer, extremoq; pudori
Clerus haberetur, quod adhuc, ni fallor, in illa
Gente nocet, multumq; ſacro detruncat honori.
Mox in Concilio Romæ damnatus ab illo
Præſule, qui numeros vetitum contingere noſtros
Nomen ab innocua ducit laudabile vita
Territus, & miſeræ confuſus imagine culpæ
Fugit ab Vrbe ſua tranſalpinisq; receptus,
Quà ſibi vicinas Alemannia ſuſpicit Alpes,
Nomen ab Alpino ducens, vt fama, lemano,
Nobile Turegum doctoris nomine falſo
Inſedit, totamq; breui ſub tempore, terram

Allemanniæ nomen à Lemanno ex Guntheri ſententia, qua de, alibi.

Perfidus impuræ fœdauit dogmatis aura.
Vnde venenato dudum corrupta ſapore
Et nimium falſi doctrina vatis inhærens,
Seruat adhuc vuæ guſtum gens illa paternæ.
Aſt vbi de medio ſublato Præſule ſummo
Eugenius ſacræ ſuſcepit iura Cathedræ,
Ille Petri ſolidam cupiens conuellere petram
Vt caput infirmum per cetera membra dolorem
Diffundit, Romana petit temerarius auſu
Mœnia ſacrilego, totamq́ nefarius Vrbem,
Inficit, impuri corruptam ſemine verbi:
Et populi tantas in clerum ſuſcitat iras
Vt penitùs nullum ſummo deferret honorem
Pontifici, clerumq́ odio vexaret iniquo.
Et ſi quis cui mens æqui reuerentior eſſet,
Et meliora pio flagrarent viſcera voto,
Fortè refragari, ſeu diſſuadere furorem
Auſus erat, ſeſeq́ nouis opponere monſtris.
Omnibus ereptis, ſubuerſa funditùs æde,
Corporis adflictu, ſeu tandem ſanguine fuſo
Clericus, aut etiam popularis, facta luebat.
Quin etiam titulos vrbis renouare vetuſtos,
Patricios recreare viros, priſcosq́; Quirites,
Nomine plebeio, ſecernere nomen equeſtre,
Iura tribunorum, ſanctum reparare ſenatum,
Et ſenio feſſas, mutasq́ reponere leges,
Lapſa ruinoſis, & adhuc pendentia muris
Reddere primæuo Capitolia priſca nitori,
Conſiliis, armisq́ ſua moderamina ſumma,
Arbitrio tractare ſuo, nil iuris in hac re
Pontifici ſummo, modicum concedere regi

Sua-

Suadebat populo. Sic læſa ſtultus vtraq;
Maieſtate reum geminæ ſe fecerat aulæ.
Vnde etiam tandem(neq; enim reor eſſe ſilendum,
Nec de funeſto repetatur poſteà ſermo)
Iudicio cleri, noſtro ſub principe, victus,* *Friderico primo Imp. Aenobardo
Appenſusq; cruci, flammaq; cremante ſolutus
In cineres, Tiberine, tuas eſt ſparſus in vndas.
Ne ſtolidæ plebis, quem fecerat improbus error,
Martyris oſſa nouo, cineresq; foueret honore.

Hactenùs Guntherus. De eodem Arnoldo pauca Otho Epiſcopus Friſingenſis eiuſdem Friderici Aenobardi Imp. patruus. *His diebus*, inquit, *Arnoldus quidam religionis habitum habens, ſed eum minimè, vt ex doctrina eius patuit, ſeruans, ex Eccleſiaſtici honoris inuidia, vrbem Romam ingreditur ac ſenatoriam dignitatem, equeſtremq; ordinem renouare ad inſtar antiquorum, volens, totam penè vrbem ac præcipuè populum aduerſus Pontificem ſuum concitauit.* (*Lib. I. cap. XXVII. de geſt. Frid.*) Sed pluribus hac de re ad Innocentium Pontif. D. Bernardus, (*Epl. CXCV.*) & epiſtola ad Epiſcopum Conſtantienſem, vbi cùm paucis eos refutaſſet, qui Arnoldum ab abſtinentia laudabant, demum inquit. *Si vultis ſcrire, homo eſt neq; manducans, neq; bibens ſolo cum diabolo eſuriens, & ſitiens ſanguinem animarũ, &c.*

DE CLARONA.

CAP. VI.

SVanetes fuiſſe quos Glaronenſes dicimus, inde mihi opinio quòd eos, non ſolùm in Alpinis populis ponit Plinius, (*Lib. III. cap. XX.*) ſed inter Rheguſcos, Brixenſes, & Lepontios, (*Rhintaler Brixner & Vrsler.*) quo quidem ſitu ipſi, & in regionis medio Schuanda vbi adhuc quotannis totius populi fit conuentus, à quo antiquum populi vocabulum, vicus nobilis, baronum eius

Claronæ prima mentio. A. D. N. CCLXXXVII. S S. *Felicis, & Regulæ hiſtoria.*

nominis ſedes. Claronæ deinceps qui meminerit primum fuiſſe crediderim Florenicum in vita Felicis, & Regulæ: Cũ enim legionis Thebaicæ exſcidium Maximianus Imp. Agauni imperaſſet, ex ea legione non pauci hinc inde diſperſi: Felicem cum ſorore Regula, & Exſuperantium, Valeſiam tranſeuntes, per montem Furcam nominatum, & vaſtitudinem Vrſariæ, Vraniam delapſos: vbi cùm nõ paucos ad meliora vocaſſent ſacra, ſuperatis illis montibus, qui Marck, ſiue limitares dicuntur, & vtramq; ditionem diuidunt, in Glaronenſium regionem deſcendiſſe refert, quæ eo adhuc tempore vaſta admodùm, & inculta. Collẽ prope vicum Claronam, & in eo ſpeluncam occupaſſe, tenuiſſeq;, vbi etiamnum eorum oſtenditur, literis in rupe ductis, chirographum. Eodem in colle ſacellum poſuiſſe D. Michaeli Archangelo ſacrum. Inde, conuerſis ad Chriſtum omnibus propè incolis, Thuregum profectos, martyrium obiiſſe. Hæc quidem Florenicus. Poſt ducenteſimum deinceps annum tempore Clodouei I. Francorum regis, in Heluetiam venit Fridolinus natione Hybernus, gẽte nobili, profeſſione monachus, qui cùm paſſim in ea, & vicinia Rauracis, Lacobrigis, Vindelicis, Rhætis Chriſtũ adnunciaſſet, inter cæteros etiam Claronenſes in ea quam imbiberant, tot ante annis, fide, & pietate, vt permanerent hortatus eſt, & perſuaſit, adductis in eamdem ſententiam, qui tum, poſt ſubactos Allemannos, eam regionem acceperant à Clodoueo, Vrſo, & Landolfo fratribus: Cùm verò iidem ſine liberis eſſent, Vrſus quidem quidquid apud Glaronẽſes iuris habebat, fratre Landolfo lubente, & volente D. Fridolino liberaliter obtulit, donauitq;. Sed tàm diu donationis fides, quàm diu Vrſo vita fuit: Vbi ea digreſſus eſt, Landolfus negare omnia, & fratris hereditatẽ

Eorum Claronæ geſta, & monimenta.

A. D. N. CCCCXCI. S. *Fridolini hiſtoria, & in Heluetia geſta.*

vindi-

vindicare: teſtamēti tabulas, & cetera pro vanis,& irrita habere: Fridolinū, quia tenebat, apud Comitem Balbertū accuſare,litemq; intendere: Nec deerat Fridolinus: Dei,& iuſtitiæ,& veritatis, iurisq; amore. Tantum tamen fauor valuit,vt ſentētia quidem pronunciaretur, falſa videri, & corrupta, quæ inſtrumēta, ſcriptaq; Fridolinus oſtēderet, litem teſtibus euinceret. Quæ ſententia, vt in Diuum lata. *Agam ſanè teſtibus*, inquit. Locum dein, tempusq; poſcit, in quem locum cum teſtibus veniat. Hinc plenus fiduciæ, & ſpe, rectà ſe ad Vrſi ſepulcrum contulit,& inperterritus, adſtante,& obſtupente rei nouitate multitudine: In nomine DEI, qui viuis imperat,& mortuis, reſurgat, teſtēq; profiteatur, munus ſe id feciſſe, de quo controuerſia ſit, iubet. Mirū dictu, ſed viſu mirabilius, oſſium reſumtis, cōpagibus, exſurgit tumulo Vrſus, comitemq; ſe ad tribunal iudicis adiungit. Illud Rancuillæ apud Reguſcos, ea tempeſtate, celebrabatur, præſidentibus Comitibus Clodouei inſtituto, XV. Confectis igitur quinquaginta circiter paſſuū millibus Clarona Rancuillam vſq; in concilio cōſtitit,& ad fratrem conuerſus; cur ſe beata quietudine priuaſſet, præmioq; quo fruebatur, ob donatam in honorem Dei hereditatem, grauiter, & minaci voce increpuit, qua Landolfus oratione, viſioneq; magnoperè exterritus, nō ſolùm reſtituturum fratris partem promiſit, ſed ſuā etiam adiuncturū. Ita tota Glaronēſium regio D. Fridolino tradita. Fridolinus primò, quia ſacellum illud à beatis Martyribus cōditum, Chriſtianorum multitudinē non capiebat, ſuæ iam ditionis ſumtu,& reditibus, Eccleſiā eam parochialem, qua nūc quoq; Glaronēſes vtūtur, ædificauit: deinde verò omnes incolas manumiſit,& libertate donauit, exceptis poſteà in eā regionem aduenis. reditus, cenſus

Inſigne miraculum.

A.D N. 15.v. *S. Fridolinus Claronenſium Dominus,& poſteà patronus, tutelaris Diuus.*

ſus, cetera officia monaſterio Sanctimonialiū, quod Sanctione Rheni inſula, conſtituerat, pendere iuſſit, eiq; ſubeſſe.

Claronenſes liberi Monaſterij Sanctionenſis ſubditi.
A. D. N. cccc VII.

Qua ratione Claronēſes liberi monaſterij Sāctionenſis homines, proinde remp. ſuam, ſuos magiſtratus ex ſe prælegêre, habuerūtq; nulli præterquā Imperio obnoxij.

A. D. N. clↄ.c.lxvii

Friderico I. Aenob. Imperij potito, cùm bellis omnia flagrarent ciuilib. & Sanctioni periculum eſſet, ipſe Italicis rebellionibus intēderetur, Othonem Burgundiæ palatinum ex Beatrice vnica, Comitatus Burgūdiæ herede, filiū, Sanctioni, eâdem Claronenſib. patronum, & aduocatum dedit.

Otho Burgundiæ palatinus Claronenſium Aduocatus.

Limites inter eos, & Vranios reſtituit.
A. D. N. clↄ.c.xcvi.

Is limites inter Claronenſes, & Vranios, ſua auctoritate, conſtituit, pro quibus limitib. acria bella, prædas, vaſtationes, vtrimq; habuerant. Eius rei exſtat Inſt. cuius initium. *Notum ſit omnibus tàm præſentibus quàm futuris, qualiter Vranienſes, & Claronēſes, DEO annuente, recōciliati ſunt, ſub hac forma. Eſt riuus, &c. Et ne circumiacentiū prouinciarum plebi tradatur obliuioni, & ne commutari poſſit, ſigillo Othonis Comitis Palatini Burgundiæ, præſens charta impreſſa eſt, & eius conſenſu, quia ipſe eſt Aduocatus Claronēſium. Actum Dominicæ Incarnationis M. C. XCVI. Datū apud Claronam III. Kal. Septēbris.*

Albertus Auſtriacus I. in eam familiam trāſtulit.
A. D. N. clↄcc.xcix

Albertus deinceps Imp. I. Auſtriacus primò Sanctionem in tutelam, ſed Glaronenſes in feudum perpetuum ab Auuitita accepit, ipſis inuitis, & repugnantib. Nā & ipſi, & quæ præceſſerāt, totumq; adeò Sanctimonialium Collegium ſępiùs promiſerant, literis, & priuilegiis cauerant, numquàm fore, vt à ſe diſpararentur, alienarenturuè. Præfecturam verò, aut iuriſdictionem Imperialem Claronæ ſuis liberis idem Albertus perpetuam fecit, qua in parte Imperio vim attulit. Sed nō his contenti iidē liberi, altiùs in viſcera Claronenſium ſe penitrauêre. Quia enim verò pauca illis, aut nulla ex eo feu-

do,

do, aut iuriſdictione commoda: Cenſus enim, & reditus, erant Monaſterij, cetera accidentia eiuſdem Maioris, qui, ea quidē tempeſtate, Hermannus à Vindech cuius in arce Vindeck in Caſtris extra Claronenſem regionem habitatio: reſpublica per Ammanum, & XII. viros, omnes Claronenſes, (Nec enim externo aut aduenæ eò peruenire officij antiquo more, & inſtituto, fas.) adminiſtrabatur; ipſum Hermannum Auſtriaci Leopoldus, & fratres perpulêre, vt eo Maioratu cederet. Literæ ſuper hac re factæ, quibus literis Maioratum in manus Leopoldi tradebat, *Badæ feſto S. Viti, anno Dn.* cIↃ. ccc. viii. Tum Procuratorem conſtituerunt qui Caſtrenſes, quos antè, cum Comitatu Kiburgenſi acceperant, & Claronenſes regeret: hos quidem Superiorem iuriſdictionem, illos inferiorem adpellitantes. Fuit primus Procurator Fridericus Comes Toggenburgenſis. Et is à principio apud Claronenſes pauca alia quàm quæ Maiores attingere viderentur, fungebatur: paullatim verò adſurgere, & quæ Ammani fuerāt in ſe transferre, donec, abolito omninò Ammani officio, ex Procuratore Præfectum Albertus, & Otho Auſtriaci Principes mitterent Hermannum Equitē à Landenberg, adſignata apud Naualia arce, quam paullò antè in hunc vſum à Peregrino à Vagenberg Claronenſi nobili emerant. Neq; poſteà apud Claronenſes pax fida, aut animorū tranquillitas fuit, mutata republ. & nouationibus, quibus exactiones quoq; grauiores ſucceſsêre. Nullum, exulceratis animis Auſtriacis remedium quæſitum: cùm deberent aſperiora prælegere. Bellum cum quinq; Ciuitatibus erat difficillimum. Iis inſectandis, Suitiis præſertim, Claronenſes præſidiis onerare & ex eorum finibus in hoſtes currere Auſtriaci cogitabant. Conſilia in lucem data effectum abſtule-

Maioratum Claronæ Auſtriaci ſibi vindicarunt.

Ammani officium aboleuerunt, & Præfectum cōſtituerunt. A. D. N. cIↃ ccc. xxix.

A. D. N. cIↄ. ccc.LI. *Ciuitates quatuor, Claronenſes in deditionẽ acceperunt, & fœderis ſocietatem.*

ſtulerunt. Quatuor enim Ciuitates Tigurum, Vrania, Suitia, Vnderualdia, re intellecta Claronenſes, beniuolentibus animis, in deditionem acceperunt, paullò poſt feſtum Martini, datoq; ſacramento, ſocios, & Confœderatos adſciuerũt. Valterus à ſtadio regione pulſus, antiqua reipublicæ forma repetita. qui patebat vnicus in vallem aditus, cetera claudenti bus vndiquaq; altiſſimis montibus, muro, foſſaq; occupatus, *literæ fœderis ſequenti anno factæ. IV. Iunij, die Lunæ poſt Penteċoſten.* Iura omnia tamen Sanctionenſi Monaſterio, & Imperio, cenſusq; recepti. Grandi pecunia, pluribus poſt annis, euindicauêre.

A.D.N. cIↄccc.xcv.

DE TVGIO.

CAP. VII.

A.D.N cIↄ ccclII. *Strabo lib. IV. & VII. Tugini priſcis ſcriptoribus Græcis & latinis noti.*

EOdem pariter anno ſub finem Iunij Tugienſes in fœderis ſocietatem ſumti. Ipſi antiquis, & primæ claſſis ſcriptoribus noti, Tigurinorum, vt adfines, ita comites, & commilitones bellis Cimbricis, quorum proinde opidũ Tugium ex XII. incenſis vnum. Nec poſteà ſatis reperias quæ condicio, ſtatusq; fuerit. Credo reædificatum opidũ barbaros rurſum euertiſſe. Nàm ſemper cultum, facit vt credam, præter antiquum nomen, amœnitas, vbertasq; loci, laciq;. Cunradus Gæslerus baro, qui Meyenberg in pago Vrbigeno, ex arce Scharpfenſtein, opidum cõdidit, cum augurio, vltimum iſtuc in ea parte conſtitutum opidũ, primumq; quod pereat, memoriæ tradidit, Cami dominos Tugium reparaſſe. Cami antiqua memoria iam ab Ludouico Germaniæ rege, Caroli M. nepote. Is *Villam Camum* filiæ ſuæ Hildegardi quam Thuricenſi monaſterio, vt aliàs vidimus, præfecerat, donauit. Frequentaſſe deinceps, & ob laci delicias ædificaſſe nobiles ab Hunenberg, Vel-

In ſuis Argouia, ſiue pagi Vrbigeni antiquitatibus. A. D. N. IↄccclvIII.

lēberg, Barburg, Schnabelberg, omnes Tugiēſis ditionis, aliosq;. Camenſium etiam plures eò conceſſiſſe. Vellenbergenſes demum tenuiſſe Burgumq; ſiue arcem, cuius hodie adhuc nomen in colliculo, opidi noui, poſuiſſe. Ab iis ad nobiles ab Haluyl, tum demum ad Habsburgios veniſſe. Bellis quæ cum Fœderatis Ciuitatibus Auſtriaci geſſerunt Tugij præſidia habere, in Suitios, in Lucernates excurrere ſolebant, magno vtrimq; damno eſſe. Cùm Tigurini etiam fœderi nomen dediſſent, impedimētum ferre, vt medios ne commeare cum ceteris poſſent. Inde cauſſa, & neceſſitas obſidendi opidi. VIII. Iunij. Primo exteriora Officia, quæ vocant, Bar, Mentzinga, Aquæ Regiæ ſiue Aegri, metu vaſtationis, deditionem fecêre, ſacramentumq; dixerunt, ea quidem ratione, vt opidani, eo includerētur, ſi in poteſtatem veniſſent. Excepti prætereà Principum reditus, iura, officia. Neq; enim vmquàm animus fuit Heluetiis, ſuis fœderibus, regibus, principibus, nobilibus detrimento eſſe, aut vim adferre, in iis quæ iure ad eos venirēt. Sed hac fœderū ſocietate ſua potiùs tuta reddere, vimq;, & tyrannidem propulſare, & prohibere. Opidani ad quintum decimum diem tenuêre, ſagittariorum maximè opera, quos Argētina euocatos, præſidio addiderat Albertus, & ipſius opem, voluntatemq; exſpectaturi, qui haut inde procul, apud Campum Regium, cum maximo peditum, equitumq; exercitu agitabat. Poſtremò Vigilia S. Ioannis Baptiſtæ expugnatū opidū. Ipſi, vti ceteri iam anteà, in fœderis communionem capti, eiſdem articulis, quibus Ciuitates tenerentur, XXVII. eiuſdem menſis Iunij. Opidum Tugium, ea tempeſtate priſcæ vrbis, vt nunc vocant, mœnibus detinebatur: paucaq; extra eum ambitum ædificia, excepto burgo, & caſis aliquot in vinetis, quæ lacui immi-

Tugini Habsburgiis & demum Auſtriacis ſubiecti.

Ciuitates confederatæ Tugium obſederunt.

Fœderum Heluetiorum ratio.

Tugini in ſocietatem admiſſi.
A. D. N. CIↃ CCCLII.

A. D. N. clↄ cccc. xxxv.

nent. Accidit verò vt, multis poſt annis, feria VI. quæ in IV. Martij venerat, ædes, quę proximè lacũ, ſenſim, diſcedente ſolo, dehiſcerent. Et erat notata ruina. Nàm murorũ cõpages rimas duxerant, fragorem repentinũ ediderant, fumum, & nebulam halabant. Sed quis eam cladẽ ſperaſſet? Qui tamen cautiores eſſent, domibus egredi, pleraq; exportare cæperũt. Plures ſua ſecuritas perdidit. Circa enim quintam pomeridianam, vno impetu, ſtrageq;, & ſtrepitu, plateæ duæ in aquarum viſcera ſubſedere, nullo omninò ſui veſtigio relicto. Mortales multi abſumti. Nec tamen in tanta miſeritudine, defuere miracula. Infans namq; in cunis, per aquarum agitationem, & volumina ex profunditate emerſus, cùm ventus aliquamdiu circumtuliſſet, demum ad ripam prope Sacellum D. Nicolai, extra opidum, expoſuit ſaluum, & incolumem. Iuuenis quidam cum totã illam noctem hinc inde ſummis viribus, fluctibus, & procellis eluctatus eſſet, tandem prope Noſodochiũ repertus eſt, & inde in opidum illatus, ſanitatẽ recepit. Ab eo deinceps metu, Vrbis, quam proinde nouã nominant, origo, & incrementa. Sed maximè laboratum in ea augenda, & amplificanda poſt bella Inſubriæ, & poſteà. Tunc enim quisq; prout opes, & potẽtia, altiùs in collẽ ſe ſubducere, fabricare. Mœnia quoq;, & turres ad eam partem addiderunt, templumq; multæ elegantiæ D. Oſualdo. S. D. & iam Tugij magnam ea partem efficit.

Tuginorum miſerabilis clades, & ruina. Miraculum

Noui opidi origo. A. D. N. clↄ.lↄ.xx. A. D. N. clↄ lↄxxvi. A. D. N. clↄ. lↄ. xlviii. *finitum.*

DE BERNA.

CAP. VIII.

Bernæ conditor, conditionis cauſa.

BErchtoldus V. & vltimus Zæringiæ Dux, & Burgũdiæ Rector Bernam condidit, cùm inſolentiæ, & rebellionibus ſuorum munimenti ſatis Friburgum à patre paullò antè, eãdem ob cauſſam poſitum nõ ſufficeret

ret, Annus fundationis huius verſiculi incluſus carachteribus.

Tempus.

Et dVX BerChtoldVs BernaM ſtrVXiſſe notatVr.

Menſe Maio poſita fundamẽta, Architecto Conrado nobili Barone à Bubenberg. Loci ingenium ab initio ita cõparatum, vt cùm ſeſe in longitudinem rupib. porrigeret, circumfluente Arula in peninſulam formaretur, cuius extremitatem in angulo arx Nideck, qua frequenter agebãt Zæringi, tuebatur. Ab eo ſitu nomen in Sacco fuit. Cetera ſilua denſiſſima claudebãtur. In ea repertus per venationẽ Vrſus vrbi nomen dedit: & inde Archtopolin quidam nominauêre: Illam ergo rupem Berchtoldus ædificiis occupauit, & ad eum locum perduxit, vbi nunc turris horologij, foſſa latiſſima, vtraq; fluminis ripa illam partem terminante. Mox ſatis pro tẽpore inſtructam, & aliquot nobilib. familiis ex Auẽticis, Vrbigeno, Briſiacis auctam, cùm periiſſent ex ſe duo nati, & vxor inepta ad aliam prolem procreandam effecta eſſet, vtrumq; nobilitatis, vt pleriq; tradidêre, veneno, & dolo, orta ex magna potentia, & Iuſtitia, vt fit inter mortales, inuidia & odio, Othoni IV. Imp. tradidit, qui in ſuam, & Imperij tutelam ſuſcepit. Sed Fridericus II. qui poſt ſucceſſit, priuilegia vrbana, & cetera Bernenſibus ampliter largitus eſt. *Pollicitus,* inquit Nauclerus, *quòd ab Imperio nec per ſe, nec per ſuos ſucceſſores alienari valerẽt vllo vmquam tempore,* præfectúque Imperij nomine conſtituit Othonem Equitẽ à Rauẽſpurgo, poſtremò etiam hac præfectura liberauit. Berchtoldus inde Friburgum Briſiacorum profectus aliquot poſt annis vita ſolutus eſt: Sed Bernæ tantiſper rerum proſpera, & incrementa dum Imperiũ, & vita Friderico fuit: Vbi vtroq; ſpoliatus, & ſecuto interregno, cuncta rapẽ-

Nomen.

Imperio tradita, & Imperialis facta
A. N. D. CIↃ. CC. IX.
Priuilegia à Friderico II. Generatione XXXVIII.
A. D. N. CIↃ. CC. XVIII.

 tur,

Nobilitatis contra Bernenſes coniurationes.

tur, traherentur, iure, iniuria, codẽ diſcrimine, ſubitò in ſe aliquot ex propinquo Comites vertit. Cauſſa idonea viſa, quòd alteram ripam, quæ pagi Vrbigeni eſt, ponte occupaſſet, argẽto licet id ſoli redemiſſet. Hinc Comes Kiburgius, qui vt Burgdorffi dominus, proxima tenebat, arma ſumſit: adiunxit alios Arbergenſem, Nidouiũ, Strasbergẽſem, multamq; nobilitatẽ, quæ eò procliuior, quòd in ſuam perniciem vrbem natã vulgò iactaretur. Bernenſes in re incerta, cũ nec opes ſuppeterent ad defenſionem, nec ab Imperio inter ſe diuiſo, auxiliũ ſperare poſſent, Petro Sabaudiæ Comiti, qui Burgundiã maiorem fermè totam eodem tempore inuaſerat, vrbẽ deniq; tradidêre *XXXV. Nouemb*. vt literæ de ea re factæ oſtendunt, *A. D. N. CIↃ CC LXVI.* Ipſe & hoſtes duobus grauiſſimis præliis fractos expulit, profligauitq;, & ponte vtramq; ripã firmauit. Et quia pro multitudine, & ciuiũ virtute parũ magna videretur, vrbem ampliauit, mœniaq; ad foſſam vſq; Vrſorum mouit, qua in re non ſolùm defenſoris, & tutoris, ſed etiam patris, & ſecũdi conditoris officio defunctus eſt. Paruêre Sabaudis hinc Comitibus ad Aedoardũ vſq; Amedei IV. filiũ, XIII: à Beraldo, Sabaudię Comitem. Is cũ multa bella cum Delphino, Geneuenſibusq; haberet, ſi Bernenſes operam præſtabilem armis dediſſent, quæcũq; à ſe petiſſent, *vt erat ſui ſuiq́. rei profuſiſſimus*, liberaliter promiſit. Petiêre priſtinã libertatẽ, & obtinuêre, fœdus, & amicitia perpetua vtrimq; facta: Et inde armis tantũ Bernẽſes connixi ſunt, vt iam tũ eo, quod tenent, dominio, non indigni viderentur. Demum patrato Laupenſi bello, cùm ante oculos nobilitatis odia, & coniurationes ex Seqanis, Briſiacis, Alſatia, &c. obſeruarentur, rurſum ſtrenuam operam quam à quatuor Ciuitatib. Lucerna, Vrania, Suitia, Sil-

Ipſi Comiti Sabaudiæ ſe dediderunt.

Petrus Sabaudiæ Comes Fundator ſecundus Bernæ.

Baro Pingonius in eo. Libertati reſtituti.

Siluania acceperant, memoria repeterẽt, vt perpetuo fœdere cum iis coniungi poſſent, petiere, & impetrauere. *Literæ datæ Lucernæ, VI. Martij. A.D.N. CIↃ. CCC. LIII.* Hæ octo Ciuitates quandoq; veteres, aut antiquiores vocantur inſtrumentis publicis.

DE FRIBVRGO.
CAP. IX.

BERCHTOLDVS IV. Zæringiæ Dux, qui Friburgum condidit, cùm patri Conrado, qui primus Burgundiæ Rector dictus, ſucceſſiſſet, illud in primis curis habuit, vt quã ab eo Burgũdiã acceperat fortiter adminiſtraret, bellaq; quæ pater cũ Rinaldo Comite ceperat, quòd eam ſibi vindicabat, debellaret. De quibus alio loco fuſiùs egimus. Friderici demum I. Imp. Aenobardi, qui vnicam Rinaldi filiam Beatricem duxerat, auctoritate factum, vt Rinaldus quidem Vltraiurana, ſiue hodiernũ Comitatum Burgundiæ teneret, Berchtoldus Ciſiurana, ſiue Burgundiam Minorem, hoc eſt, Heluetiæ potiorem partem potiretur. Plena ea nobilitatis, quæ vt lingua, ita moribus diuerſa, proindeq; Germano principi, qui per vim quaſi ſubiugaſſet parum amica, eoq; elatior, quòd cũ fortiſſimis arcibus defenderetur, nullæ propè eſſent in Auenticis, quas timeret vrbes. Nàm præter Ebrodunũ, nullum omninò in Auenticis opidum quod mœnibus ſe tueri ſatis poſſet. Paterniacum quidem, & Salodorum in flore, per noua Collegia, & Berchtæ reginæ regia magnificẽtia, ſed haut firmæ. Rotundimõtem ſitus ſolùm commẽdabat: eadem fermè ceterorum ratio. Vnde Berchtoldo conſilium, & prouinciæ illuſtrandæ, & nobilitati reprimẽdæ ex arce quam tenebat condendi opidum. Arx illa Lib. II.

Noua Curia ex arcis ruderibus poſtea condita an. D. 1505.

tempeſtate eo in loco, vbi nunc noua Curia. Ab illa igitur arce ædificia perduxit ad cliui illum deſcenſum, cui Staldæ nomen eſt: & inde ad angulum illum, qui Piſtorū ſocietatem efficit: Mox ad eam extremitatem, quā Auentici primò nobiles, nunc Falcones colunt, & inde rurſus ad arcem:

Friburgi fundatio. *Ambitus.* *Situs.*

Eo quidem ſitu vt cùm omnia contra Meridiem, Orientem, & Septentrionē rupibus altiſſimis eſſent prærupta, latus Occidentale foſſa profundiſſima tegeret. Qua ratione fiebat, vt cùm vndiq; natura muniretur, opidum aliis mœnibus, aut propugnamentis non indigeret. Et ab ea libera conſtitutione repertum nomen,

Nominis orige.

Friburgumq́; nominatum. A. D. N. CLC. C. LXXIX. Qui quidem ambitus ampliata longè, lateq́;, vt vrbe, ita nomine, Burgi tamen ſeruauit primam adpellationem. Sed ne caſtrum ex ipſo nomine, potiùs quàm vrbem condidiſſe Zæringus videretur, ditionem externam adiecit,

Ditio antiqua Friburgenſis.

cuius antiqui limites, à Senſa fluuio, ad riuū Maconenſem: & à Villaria, prope Moratum, ad vſq; Plaſeiam, trium fermè horarum circum circaq; terrarū ſpacio. Tradidit & ius ſcriptum. Vt que frequētiùs coleretur multa priuilegia indulſit.

Zæringi priuilegia.

Ter ſe iudicia coram exerciturum: adpellationes auditurū, nec ex ſuo ſe arbitratu, tamen pronunciaturum, ſed de iure, & ex legibus, inſtitutis, priuilegiis. Nullas belli cauſſa, aut alterius neceſſitudinis exactiones oneraué additurum: Neque ciues, niſi ſponte, vltra ducturum, vſurumué, quàm domum, eodem die, redire poſſint. Incolentium domos, pro milite, contra voluntatem, non vſurpaturum: Alia multa, quæ mox Fridericus Aenobardus, nonnullis additis cōfirmauit, *regni ann. XXXI A.D.N. CLↃ. C. LXXXIII*

Mors. A. D. N. clↃ. clxxxv

Berchtoldus cùm hoc pacto opes firmaſſet, egregiumq́; ſui monimentū reliquiſſet, vitam haut multò poſt depo-

ſuit

ſuit, ſuperſtite vnico filio Berchtoldo V. filiabus Agnete, quæ Aegoni Comiti Vracenſi collocata, & Anna, quam Vernerus Comes Kiburgenſis vxorem duxit. Hic Berchtoldus filius Bernam conſtituit, loco, & cauſſis supramemoratis. Vtramq; verò vrbem cùm amicitiam, & veluti conſanguinitatem colerent multis adhortatus eſſet, perpetuaq; ſocietate, & neceſſitudine deuinxiſſet, manu veluti miſit, & libertate donauit. Fridericus II. Imp. vt antè Bernã, ita Friburgũ, & omnia, quæ ad ipſum pertinere videbantur, in ſuã, & Imperij tutelã ſuſcepit. Priuilegium datum *Hagonoæ menſe Septembri Anno regni eius X. D. N. CIↃ. CC. XIX.* Illa cauſſa fuit, vt plurimi viciniæ nobiles & opulenti, tamquàm, eadem ratione, ſub Imperio futuri, in vrbem commigrarent, fortunasq; ſuas, & ſedes in ea collocarent. Creſcere inde vrbs ſtatim cæpit, maximè infra arcem, vbi nunc Fons vetus, & in ſubiecta valle, pratisque, à quibus illi regioni nomen, fabricatæ ædes, altera etiã fluminis Sanæ ripa, auſpiciis præcipuè Rodolfi ab Hagkenberg, qui Domum, templumq; Equitibus ordinis S. Ioannis Hieroſolymitani, eo in loco, poſuit, vbi etiam ſepultus eſt. Foſſa quoq; duobus pontibus lapideis occupata, vno ad tiliam, & forum piſcarium: altero prope Ramẽſium domum, quæ hodie Nobilium ſocietas eſt, retinetq; oppleta licet foſſa, nunc quoq; põtis nomen, & ex eo Sacellum Deiparæ matris, eo in loco, vbi modò templum paullò auctius, frequentabatur, quæ vnica in proximo tũ ſacra ædes. Factæ quoq; portæ tres, vna in vico cui nomen Lauſanenſi, quòd verſus eam Ciuitatẽ duceret, vbi fons, & ex colle Bellacenſi deſcenſus: altera haut procul ſupra Hoſpitalem domum, vbi ex bello lacu riuus per canales in vrbem funditur: tertia ad cliui Staldenſis pedem, ducto

Berchtoldus V. Friburgũ Bernamq; perpetua amicitia colligauit & libertate donauit.

Friburgum in Imperij tutela.

Multa nobilitas Friburgi, & vnde.

Vrbis prima incrementa.

A. D. N. CIↃCC.XXIV.

Primæ portæ.

ad vtramque ripam fluminis in gyrum ſe voluẽtis, muro.

Franciſc. Monaſterium conditum.

Eodem tempore, ordinis S. Franciſci Aſſiſſij, toto terrarũ orbe fama. Quare vt religione non minùs, & pietatis exẽplis Vrbs, quàm ædibus, creſceret, datus locus * eius Diui

*
A. D. N. clↄ. cc. xxxvii.

regulam, inſtitutũque ſequentibus Sacello Deiparæ Matris vicinus. Fundationis præcipui auctores Clementes ex nobili familia. Auxêre Comites Kiburgenſes, maximè impenſis Eliſabethæ Kiburgiæ, quæ cùm velo ſe induiſſet, S. Claræ exẽplum ſecuta, in Frãciſcanorũ templo ibidem

*
A. D. N. clↄ. cc. lxxv.

* ſepeliri voluit. Nec multò poſt Velgẽſes & ipſi nobiles, & potẽtes vrbis ciues Monaſteriũ D. Auguſtini regulam

Item Auguſtinanorum
A. D. N. clↄ. cc. xlv.
Concilio Lugdunenſi.

profeſſis in vallis Augiæ angulo fabricauêre. Dum hæc ita felicib. incremẽtis parãtur, ſucceſſit Friderici II. Imp. Innocẽtij IV. Pontif. auctoritate ab Imperio remotio, quæ non ſolùm Germaniam vniuerſam adflixit, ſed etiã Helu. ſtatũ magnoperè labefactauit. Quapropter cũ non ſolùm vrbes aliæ, ciuitatesq́; in Germania & Helu. opibus, & antiquitate florẽtes, his turbis rerũq́; cõfuſione, vt alibi notauimus, fortunarum ſuarũ protectores, defenſoresq́; paſſim ſublegerẽt, quos potẽtia, & virtute præſtare arbitrarẽtur,

Friburgenſes ſe Kiburgiis Comitibus dedere, & quibus ex cauſis.
Comites priuilegia confirmauere, vrbem ampliauere.
Fuerat is electus contra Fridericum adhuc viuum.

Friburgẽſes quoq́;, cùm vndiq; omnia circũ ſpectaſſent, vrbẽ, opesq́; ſuas Kiburgiis Comitib., qui Burgdorffi agebãt Hermanno Iuniori, & ſenioriq́; cõmiſêre, quos eò æquiores, & propenſiores ſibi exiſtimabant, quòd Iunior ex Anna Zæringia natus eſſet, & ſi potẽtiam ſpectes, in primis Heluetiæ Comitibus celebrarentur. Kiburgij, cũ vrbẽ hoc modo accepiſſent, priuilegia, & immunitates, quas aut à Zæringis principibus, aut Imperatoribus obtinuerant, confirmarunt. Qua de re *literæ factæ Friburgi, A.D.N. CLↃ. CC. XLIX. Regnante Gulielmo Hollandiæ Comite.*

Neq; ſic ab incrementis ceſſauit, extra portas, maximè

Augia-

Augianam artificio coriario, vndæ commoditate, frequē-tiam adiiciente. Vnde Hermannus Iunior cum conſenſu Communitatis, & totius populi, omnem illam planiciem quæ vtraq; Sanæ ripa, infra Monticulum, inter & Galterā fl. eſt, cōdere volentibus, aut fabricare dedit, numo ſolido per domos in fiſcum conſignato. Eodem tempore, cum conſenſu pariter communitatis, Macram Augiam, dextra eiuſdem Sanæ ripa, inter altiſſimarum rupium, ſiluarumq; receſſus, Sanctimonialibus S. Benedicti adſignauit. *Acta prope Sacellum Dei genitricis A.D.N.* CLↃ.CC.LIX. multa eo multi nobiles cōtulere. Exactis abhinc paucis annis, vita functus eſt Hermannus, relicta vnica filia Anna, quam Eliſabetham malè alij nominant. Et eodem tempore, triſtiſſimum illud, & funeſtiſſimum poſt Friderici II. mortem Interregnum inceſſerat. Quapropter cùm firmiori præſidio, quàm à puella nondum annis matura, indigere viderentur Friburgenſes, tutorem ſuarum rerum, multis condicionibus, eodem anno, Rodolfum Habsburgium Comitē ſumſere, cuius belli, & virtutis celebritas clara, quiq; in eius fortitudinis honorem Imperator poſteà delectus. Nupſit intereà Eberardo Habsburgio, Lauffenbergæ domino, Rodolfi ex fratre nepoti, Anna Kiburgia, & ſimul Friburgenſes ad Habsburgios detulit. Sed qui à principio promitterent ſe eorum priuilegia, iura, conſuetudines cōſeruaturos. *Actum in eodem Sacello Deiparæ Virginis menſe Maio.* A. D. N. CLↃ.CC.LXXV. Regnante Rodolfo, & Gulielmo Lauſanenſi Epiſcopo. Sed idem Rodolfus ſtatim vbi ad imperium peruenit Friburgum in ſuam & Imperij tutelam ſuſcepit, eiusq; priuilegia renouauit. *Arouiæ, Anno regni II. D.N.* CLↃ.CC.LXXIV. Poſteà quia vrbem videret ſatis firmum pro tempore aduerſus Comites Sabaudiç

Macræ Augiæ monaſt. origo.

A.D.N. cIↃcc.lxiii

Friburgenſes Rodolfum Comitem Habsburgium tutorem & ducem cepere. Quo pacto ad Habsburgios venerint

Rodolfus rex Friburgum in ſuam, & Imperij tutelam accepit.

propugnaculum, qui ferme totum Auenticēſem pagum, præterito Interregno, occuparant, quibus ſe Bernenſes etiam ſubiecerant; variis ex cauſis, quos proinde perſequi bello vellet, quidquid iuris, aut dominij Friburgi Eberardus nepos haberet, pecunia ſibi vindicauit. Tranſactio *facta Friburgi* A. D. N. cIↄ. c c. LXXVII. ſaluis Vrbis priuilegiis, quæ poſteà rurſum probauit, cõfirmauitq;, ipſamque in ſuam, & Imperij peculiarem protectionem adſumſit. *Baſileæ menſe Maio An, regni. XVI. D. N.* cIↄ. c c. LXXXIX. Sub Rodolfo Imp. templum totius Heluetiæ ampliſſimum, & nobiliſſimum D. Nicolao Epiſcopo, D. D. D Friburgi condi cæptum. *Fundamenta iacta*, A D. N. cIↄ. c c. LXXXIII. Multa inde ſecuta bella, ſuis, dominorũque auſpiciis pugnata, per annos plurimos, quo tempore cùm virtutis, & fortitudinis eximiam laudem Friburgenſes reportaſſent, de vrbis intereà amplitudine curare non ſic potuere. Patratis omnibus, ad vrbana incrementa animos adplicuere. Et quia iam pro fama, & opibus minor eſſe videretur pomœria producere, munimẽtaq;, ad hoſtium incurſiones, & motus ſubitos, addere placuit. Cæptus in ſemicirci propè formam murus, à tergo Franciſcanorum aſcendendo ad turrim Martiam, & deinceps declinando ad ripam Sanæ ſubiectam, quo in ambitu incluſa turris interioris portæ Moratenſis, Itemq; turris minor Bellilaci, turriſq; Martis, vbi Horologiũ Martiale. Et quia ædificia verſus Bernam præcipua damna, bellis elapſis, acceperãt, mœnibus omnia circumdedêre, fabricato à dextra Sanæ ad apicem collis, qui, ea parte, vrbi imminet, muro, cum turribus, quarum primum locum tenet, quam Rubram nominant, in ipſo culmine. *Acta hæc anno. D. N.* cIↄ. c c c. LXXV. & ſequentibus. Nec inde multi inter

Eberhardi Comitis in eo iura emit.

D. Nicolai templum conditum.

Miuni durẽſe, Turrianum, Guminenſe, Laupenſe, Graeningenſe.

Vrbis pomœria producta.

ceſſere anni, & noua exarſere bella, omnium quidem ſiue cædes, ſtrages, vaſtationes conſideres, quæ Heluetia pertulit atrociſſima Sempacēſia, ab opido prope quod prælio decertatum, vulgò nominant. Quibus quoq; poſt varias clades Auſtriacorū nomine, toleratas, poſtremò cōfectis, cùm duæ Ciuitates Friburgum, & Berna, nō ſolùm fœdere, & amicitia rurſum conueniſſent, ſed tertium Sabaudiæ Comitem adiunxiſſent; tertiò quoque pomœria mota, mœniaq; exteriora à rupe illa præcipiti portæ Morâtenſis vltimæ, ad portam Stagnenſem, & Rotundimontanam, & deniq; rupem quæ Sanæ incumbit, longo, & ſpacioſo ambitu confecta, cum turribus octo, quarū tres proportis ſunt. Cæptæ eodem tempore Monticuli turres, vltimo & poſtremo vrbis augmento. Quies ex illa tempeſtate aliquammultos annos, ſed ſæpiùs inquieta, & nonnulla fuere bella; ſed maximę cladis, quod cum Ludouico Duce Sabaudiæ, & Bernenſibus poſtremo Friburgenſes habuere, nullo Auſtriacorum, vt protectorum, Dominorumq; quorum ſcilicet cauſſa bellum ſuſceperāt, auxilio, opeq; firmati. Quapropter pacem quidem cum Duce fecere, ſed hinc quoq; in eius amicitiam multi ciuium præcipui nominis propendere cæperunt. Quod cùm cognouiſſet Albertus Auſtriacus cognomento Mitis, vt bellum reſumerēt, neq; quidquā de ſtatu præſenti mutarent, à ſe omnia optimi Principis officia exſpectarent pluribus egit, non peregit, omnibus quidem à bello abhorrētibus: pleriſq; promiſſa, & cetera quæ ferret, quia fruſtra aliàs, & bello præterito ſperauerant, vt vana eludentibus. Vnde poſtremò precioſa ſupellectile ſpoliatam prædæ cuilibet relinquere decreuit. Magiſtrum Hallatij ea de cauſſa Friburgum dimiſit, ſuum aduentū ſimularet, quidquid argenti

A. D. N. cIↄ.ccc. lxxxiv.

A. D. N. cIↄ ccc. xciv.

Sertio pomœnia mota.

A. D. N. cIↄ ccc. lxxxxvii.

A. D. N. cIↄ. ccc. xlviii.

Albertus Friburgum precioſa ſupellectile ſpoliauit ſuiſq; iuris reliquit.

facti,aut ornatus eſſet, tãquàm in principis honorẽ,in curiam deferendum curaret, clãq; ſecundo fluuio per noctẽ quæ aduentum antecedere credebatur,aſportãdum inde extra mœnia, veluti obuiàm euocatis vrbis primoribus, ſpolia quidem illa ex vrbe eſſe;ceterùm quo deinceps vellent,agerent,regerent,modo,ſibi non fore curæ, demonſtraret;quæ omnia nimis cum cura, & induſtria Magiſtro perpetrata. Hoc cũ ſe pacto exhauſtos, & circumuentos, grauiter ferrent Friburgenſes, & ex aduerſo, multa millia in ſumtus ſuperioris belli,ex arbitrûm ſentẽtia,vrgeretSabaudiæ Dux,vrbem illi ſalua libertate, & priuilegiis, multis agitatis ſententiis, poſtremò tradidêre, fœdere perpetuo,& amicitia cum Bernenſibus renouatis. Paruere hinc Friburgenſes Sabaudiæ Principibus ad bellũ vſq; Burgũdicum profligatum. Tunc enim orta inter Iolãdã ex Francia, quæ Philippi Ducis F. tutelam gerebat,& ipſos ob æs alienum controuerſia,necDuciſſæ numi ſuppeterẽt,quos tunc quidem exſolueret, quidquid iuris, aut dominij habere videretur,ſi ſummã remitterent Friburgenſes, cõdonauit.Ita ſui omninò iuris, & libertatis in VIII. Ciuitatum fœdus venire, vti & Salodorẽſes petiere: admiſerunt ſpectata,bello præterito,virtute,& fortitudine nonnullæ, ſed aliæ contra nitebantur. Donec tandẽ cõſilio,& auctoritate Nicolai apud Siluanios Eremitæ.per id tẽpus celebratæ ſanctitudinis, & continentiæ, cum omnium adplauſu, & magna lætitia, Stantiano conuentu, cooptarentur, nonamque,& decimam Ciuitatem componerent. *Huius rei literæ datæ Sabatho poſt feſtum D. Thomæ Apoſtoli,*

A. D. N. CIↃ. CCCC.

LXXXI.

Friburgenſes Sabaudiæ Duci ſe tradidere. A.D.N. cIↃccc·l.

A.D. N cIↃ cccc. lxxvii.

Rurſum primo iuri reſtituti.

In Fœderatorum numerum adſumti.

DE

DE SALODORO.

CAP. X.

SAlodori antiquitas adeò in manifeſto eſt, vt dubitare nefas ſit: Sed eam, quã ceteri, & Glareanus tribuerũt, hoc eſt, tempore Abrahami Patriarchæ, aut Nini conditam, neſcio quibus auctoribus, & teſtibus: Vereor vt tolerari, & intelligi prudẽtibus poſſit. Scitè, & prudẽter, vt cetera, Ariſtoteles, in legẽdis hiſtoriis, neq; nimis credulum, neq; omninò incredulum eſſe oportere. Illum ſæpè falſa pro veris habere, ac turpiter plerumq; labi: hunc nullum ex hiſtoria fructum reportare. In priore peccarũt grauiter ij qui fabulis, & ignoro quibus narrationibus omnia antiquitatis monimẽta implicarũt. In hac parte labuntur etiam hodie Turcæ, qui omnẽ vetuſtatis, & actorum memoriam abiecisse dicuntur, quòd non credãt, rectè ab iis ea tradi poſſe, quibus non interfuerũt, quiq; proinde aliorum fidem ſequuntur: multò minùs qui præfuerunt, aut ſpectarunt, ambitione, odio, metuq;, & præmiis omnia in transuerſum rapientibus. Sed vti nunc ea antiqua tenemus, quæ magnis illis ducibus, qui orbem terrarum imperio amplexi ſunt, Romanis dico, cõdita, aut habitata fuerunt, ita Salodoro in primis Heluetiæ opidis facilè locum reliquerim, adeoq; ex illis XII. incenſis vnum, Salienſium caput. Salienſis populus dextra Arulæ ripa ad Siggerim vſq;, ab influxu Teilæ, & Biẽna, pagi Auẽtici pars. Crematum opidum cùm reſtituere iuſſi eſſent Heluetij, Iul. Cæſaris mandato pro vico genti maximo coluerunt, habitaruntq; Salenſes, multis poſt annis, ad Antonium Alagabalũ Imp. cuius II. & Sacerd. conſulatu, hæc Salodori Inſcriptio Eponæ Deæ, quæcũq; fuerit, poſita, & dedicata.

Ariſtotelis in hiſtoriis legendis iudicium.

Salodori antiquitas.

Salienſium caput. Quorum memoriam etiã conſeruat Sal ſach, ſiue Salienſium aquæ vicus inter Salodorum & Biennam. Comment. I

DEAE. EPONAE. MAG.
OPILIVS. RESTIO. MIL.
LEG. XXII. ANTONI
NIANAE. P. P. F. IMMV
NIS. COS. CVRA. SA
LIENS. VICO. SALOD.
D. D. XVIII. KAL. SEPTEMB.
IMP. D. N. ANTONINO.
AVG. II. ET SACERDO
TE II. COSS.
V. S. L. M.

A. D. N. cc. xix. *Votum ſoluit libens, merito.*

Qua in inſcriptione, Salodorum, vicus Salenſium vocatur. vici ea tempeſtate, loca, quæ licet frequentiſſima, & celeberrima eſſent, nullis tamen mœnibus, vallo, foſſauè, aut propugnaculis clauderentur, quos proinde, quia capitales eſſent, ad aliorum differentiam, *vicos maximos* nominabant. Ita Tigurum vicus, ita Conſtantia villa, in antiquis adpellatur. Cùm verò eiusdem Alagabali tempore, & paullò antè, poſteaq; Germanæ, barbaræq; aliæ gentes in Galliam, Romanasq; provincias, totis viribus, & vaſtitate incũberent, ſæuaq; eſſent pericula, vicos illos maximos paſſim mœnibus circumdare, firmareq;, contra hoſtiles impetus cæperũt, aut certè prope turres, arces, & propugnacula, caſtraq; ædificare. Ita Salodorum ex vico caſtrũ Maximiani Imp. *In caſtro* enim *Salodoro* Vrſum, & Victorem cum Sociis martyrio, eo tẽpore, adfectos, memoriæ traditum eſt. Quantũ autẽ fuerit id caſtrum ex ruderibus & muris integris, quæ nunc quoq; viſuntur, indicare eſt facile. Et hodie inde eius caſtri maior pars im Hoff, ſiue in palatio, aut aula nomẽ conſeruauit. Turris illa quæ merita cum admiratione antiquariis cõſpicitur, arcis ab Ori-

Vici maximi.

Salodorum Caſtrum. A. D. N. cclxxxviii *Eius amplitudo.*

ente introitũ ſeruabat, cetera quæ vrbem hodiernã conficiunt, vici cultu habebãtur. Salodori meminit Antoninus, aitq́; diſtare Pyreneſca p. m. 10. Rauriaca verò p. m. 22. Ceterũ & Caſtri, & Vici, barbaricis temporib. Vãdalorum, Gothorũ, Hunnorum, euerſi, & deſtructi, cultionẽ & frequẽtiam reparauit memoria, & veneratio SS. Martyrum Thebæorum, vt antè de Tiguro oſtendimus. Cùm enim haut multò poſt Burgundi Heluetiæ maximã partẽ occupaſſent, vti aliàs vidimus, Chriſtianaq́; pietate Martyribus, qui fidem Chriſti ſanguine ſuo aut propugnaſſent, aut confirmaſſent, impẽſiùs addicti eſſent, Sedeleuba, aut vt alij ſcribunt Theudeſinda, Gaudegiſeli primi Burgundorum regis vxor, in ſuburbio opidi Geneuenſis templũ D. Victori magnificum cõdidit, Domit. Epiſ. Geneuenſis auctoritate, & ſuaſu, in eoq́; corpus eiusdem Diui Salod. translatũ depoſuit. Victori autẽ præcipuè dedicauit, quaſi victoriæ cõtra Romanos, Galloſq́; partæ monimentũ. Id ex D. Victoris inuentione, ducentis fermè poſt annis, eodẽ in loco facta, intelligere licet, quam his Aimo vetuſtus auctor & prob. verbis memorauit. *Beatus*, inquit, *Euchonius, Põtifex Maurianenſis corpus S. Victoris (qui Salodori vnà cũ Vrſo paſſus fuerat) hoc modo inuenit: Quadã nocte, in ſua Ciu. quieſcentem reuelatio diuina ammonuit, vt ſurgẽs quantocyùs ad Eccleſiam quam Sedeleuba quondã Burgundionũ regina in ſuburbano Genabenſi conſtruxit, iret, ibi in medio baſilicæ eſſe deſignat locum, quo corpus ſanctum eſſet humatum. Cumq́; Epiſcopus Genabenſem feſtinus adiſſet vrbẽ, adſumtis ſecũ* Ruſtico, & Patricio antiſtitibus, triduano peracto ieiunio, nocte ſequenti, eo loco quo glorioſi Martyris quieſcebãt membra, lux cœleſtis adparuit. Tũc hi tres Domini Sacerdotes, eleuato, quo tegebatur lapide, inuenerũt ſanctum in arca argentea iacentẽ,*

S. Victoris templum cognitum Geneuæ.

A. D. N. cccc.xv.

Lib. III. cap. xc.

* Alter erat Geneuenſis, alter Octodurenſis Epiſcopus.

S. Victoris inuentio.

*cu[illegible] ſe[illegible] [illegible]ter quàm cuiuslibet viuentis hominis, diuino irradiata reſplendebat fulgore. Huic tàm mirādæ egregij Martyris inuentioni interfuit Theodoricus * princeps, qui loco illi maximam portionem facultatis Varinihary, quam ille vt præfati ſumus, eleemoſynis delegauerat erogādā attribuit. Ad ſepulcrū deniq; beatiſsimi Victoris, Chriſti potentia multa exinde miraculorū oſtēdit ſigna. Acta hæc ſunt ann. VII. Theodorici.* Meminit quoq; huius inuētionis Sigeb. Corpus quidem S. Vrſi Salodori eſſe, ſemper pro certo habitum. Nec tamen vbinam ſitum, vbi præcipuè colendū, cuiquā pro affirmato fuit: Credo, quæ nonnullorum opinio eſt, quòd illorum temporum, ad eum locum, religioſi, metu ne ſicuti Victor auferretur, & aliò duceretur, occultatum & ignotum potiùs maluêre. Cùm demum altare baſilicæ maius, noua fabrica, diſſolueretur, in eo ſaxum repertum arcæ ſpecie, quadratum, educta in cacumen ſuprema parte, ligamentis ferreis admodū firmū, cui exteriùs in ſepulcri forma hæ exaratæ literæ.

* *Rex tune Burgundiæ.*

A. D. N. ꟾↃ.C.VII. *In Chron.*

A. D. N. CꟾↃ ꟾↃ. XIX.

D. M.

FL. SEVERIANAE

Saxum cùm aperuiſſent duorum repertæ corporū in ſindone reliquiæ, quorum vnius caput ad Orientem, in cuius cranio lamina argentea, inſtar Schedulæ, hoc latino verſu.

Conditur hoc ſanctus tumulo Thebaidos Vrſus.

S. Vrſi inuentio.

Alterius caput contra Occidentem, prope quod multæ chartæ ſed ſitu, & ætate putres. Inde quibuſdam non improbabilis coniectura, Seuerianam nobilem fœminam, quam conuertiſſet Vrſus, ſepulcro quod ſibi paraſſet, beatum martyrem incluſiſſe ſecretò, in eodemq; poſteà à ſuis poſitā fuiſſe, addito in vtriuſq; diſcrimen, carmine. Quamuis alij adfirment potiùs hoc alterum corpus victoris eſſe.

Geneuam miſſum aliud, ex eadem ſanè legione, nō idem. Collegij S. Vrſi prima incrementa quidā tradidêre à Vertrada Pipini regis vxore, vti & Colmariæ, & Conſtantiæ. Pipinum frequentem in Heluetia egiſſe maximè per venationes, monimentum eſt adhuc arx eius nominis Pip. paucis infra Salodorum paſſuum millibus: & Viuariū in nemore admodùm amœno, è regione vrbis, dextra Arulæ ripa, in quo adhuc paſſim coćti lateres varij coloris, ruderaq; per ambitum reperiuntur. Qui Bertæ reginæ attribuunt principia, in eo erroris damnātur quòd multis ante eam annis conſecratum Salodori Epiſcopū Lauſanenſem Boſonem, Eccleſiæ Lauſanēſis annales prodidêre. Berchta tamen Burcardi Sueuiæ ducis filia, & Rodolfi II. Burgūdi regis coniux, præcipuam dignitatem addidit: Baſilicam S. Vrſi ædificauit, XVII. ſociorum corpora reuelatione accepit, & altari eiuſdem glorioſi martyris intulit: ipſum Caſtrum, cenſus, reditus, vectigalia, iura omnia Collegio ſubiecit. Solam Capitalium cognitionē Præfecto regni Arelatenſis reſeruauit. Quæ, vt ipſum Arelatenſe regnum, ſub Friderico I. ad Germanorum imperium delata. Et eius reginæ Salodoro Paterniacum & inde Salodorum quondā ſecundum Brolium, Arulamq; celebres, & priſcis memorabiles notatæ viæ, cùm vtrumq; collegium poſt Rodolfi regis mortem vidua, regio ſumtu, curaq; & induſtria, eodem tempore, fabricaret. Reperta ſunt deinceps, plurimis poſt annis, alia XXXVI. martyrum corpora quæ Sixti IV. Pontif. auctoritate, miniſtrante Suffraganeo Epiſcopi Lauſanenſis, partim in baſilicam eamdem S. Vrſi tranſportata: partim Sacello S. Petri in altari S. Crucis condita. Vrſum, Victoremq;, & LXVI. Thebaicæ legionis milites, Hirtacus Sequanicæ Prouinciæ procurator, cùm variis tormē-

Collegij S. Vrſi origo & incrementa
Rhenanus in ſua Germania.
Pipinum regem frequēter in Heluetia fuiſſe.

A.D.N. ɔ.ccc xcii
Berchta regina Salodori inſtauratrix.

A.D.N. ɔ. cccc. xxxvii.

A. D. N. clɔ. cccc. lxxiii.
Vrſi & Victoris ſociorumq; martyrium.

tis,in colle præcipuè,paullò extra opidum,ad Occidentē, qui nūc quoq; Hermesbuchell,hoc eſtHermetis,autMercurij collis nuncupatur,excruciaſſet, fuſtibus, pœna militari,primò cecidiſſet,in flammas,rogumq; ſine noxa conieciſſet, demū ex ponte qui inde non proculArulā committebat,capitis damnauerat,qui cum, ſecundo flumine, ſumto quisq; in manus capite, per paſſus circiter trecentos,veluti natabundi, deuoluti eſſent, in ripa egreſſi, vbi antiquum D.Petri Sacellum, ſaliĉtis tunc omnia obſepta & virgultis tenebantur,cōquieuêre. De his,& ceteris eius vrbis,& viciniæ antiquitatibus, ita nuper ad me inter reliqua Ioan. Iacobus vom Staal Eques Auratus, antiqua, & vera virtute,vti & eruditione,longè nobiliſſimus, *Arbitror Maiores noſtros perpetuo militiæ ſtudio, non ſecus ac minores addictos tantum operæ, quamtum nos ipſi etiamnum hodie eiuſmodi rebus impendiſſe, quo factum eſt, vt non ſolùm in Archiuis, ſed etiam in ipſis lapidibus, ſiue ædificiorum ruinis, pauca admodum antiquitatis monimenta reperiātur.*

Antiquitatis Salodori monimenta lapides.

Indicio ſunt confracti lapides quorum unus in pronao S. Vrſi, alter infra Macellum, vterq; loco parum conſpicuo cernitur. Ne quid dicā

Columnæ

de duabus illis columnis, quæ ad gradus cœmiterij cōſpiciuntur, quæ in colle Hermetis, eius nominis eidolum ſuſtentaſſe creduntur, & patrum noſtrorū memoria, ibidem inter rudera inuentæ ſunt.

Mœnia.

Pars illa mœniorum quæ propugnaculo ad Ianiculum, (vulgo Katzenſteg nominant) eſt cōtermina meram antiquitatem, quamtumuis inſcriptionibus carentem, ſpiraret, niſi, iniecto cæmento, deturpata potiùs, quam dealbata fuiſſet. Tantumdem dicere poſſemus de regionibus Fridhof, Coriariorum, & Iudæorum vici, vbi ſimilia antiquitatis monumēta, ſuperinducta calce, abſconduntur.

Statuæ

Exſtat apud me elegans auricomæ veneris ſimulacrum, ante annos plus minus decem, in fundo

Huldrici

Huldrici Aratorij, medio itinere, in urbem, & Bellas Aquas, è terræ viſceribus erutum, ſed foſſorum inaduertentia aliquot in fruſta confractum. Sed eiuſdem baſis inueniri nequit. Reperiuntur prædicto in loco, & eiuſdem vicinia (quæ Curia Solis dicitur) paßim ſubterranei muri, & phrygij operis teſſulæ, inter rudera, ex quibus conijci poteſt, olim multa, & inſignia ibidem fuiſſe ædificia. Locum hunc (etiam ſi nulla alia exſtarent monumenta) propter commodißimum Arolæ traiectum, & reciprocam, in eodem fluuio, & lacubus, inter hanc vrbẽ, & Ebrodunum nauigationem, ſemper fuiſſe habitatum, ac celebrem admodum eſt veriſimile Latina quoq; nomina Idæ mõtis, Atyos Siluæ, Terræ dignæ, Bellæ aquæ, Salſarum aquarum, Hermetis collis, Romanos heic ſtationes, ſiue præſidia habuiſſe, vt credam, aliquo modo, me permouent, &c. Vrbs ipſa in maiorem, minoremq; diuiſa, ponte ſuper Arolam iniecto, coniungitur. Et hæc quidem Epiſcopatus Conſtantienſis: illa Lauſanenſis diœceſis eſt. Comitiis regum, & Imperatorum olim Burgundicis celebrata. *Sub Henrico III. Imp. præcipue. A.D.N. clↄ. xlv. & ſeq. Cõtracto teſte.*

DE BASILIA.

CAP. XI.

BASILEAE, ſiue Baſiliæ prima quæ antiquis ingeniorum monimentis tradita memoria ſit, à Valentiniano I. Imp. eſt. Eum Ammianus refert prope Baſiliam, in Rauracis, munimẽtum quod adcolæ vocarint Robur, contra Allemannos ædificaſſe. Opinio ex eo Iulianũ Cæſarem Baſiliam condidiſſe, ſumto à matre Regina, aut vt erat Græculorum in diſciplinis, verbisq; deditior, Baſilia nomine. Quod inde probabilius eſt, quòd cùm pleraſque Rheni vrbes, aut receperit, à Germanis occupatas, aut reparatit euerſas, Ammiano eodem teſte, Baſiliæ nuſquam *A. D. N. ccc.lxxiv. Lib. xxx. hiſt. Iulianus Deſertor Baſiliæ cõditor.*

 mentio,

mentio, cùm crebra ſit Auſtugæ Rauriacæ, quæ ſex ſupra Baſileam paſſuum millibus. Noua verò Caſtra, & opida etiam conſtituiſſe, propter Rhenum, Deſertorem illū memorauit iam ante dictus Ammianus qui ſub eo miles. Sed antequàm de Auguſta pluria, & Baſilia, quæ ex eius ruinis adcreuit, operæ erit precium pauca de Rauracis, & eorum finibus diſſerere. Rauraci quorum mentionem habuit inter Heluetiorum ſocios Cæſar, Populi ſunt circa Rhenum, Sequanosq;, & Iuram. Nomen Germanicum, ſiue potiùs Celticum Rauchracher, quòd cum regio in Sequanis patens, & ſpacioſa, apertaq; ſit, apud Rauracos, in Anguſtias, & quaſi fauces contrahitur. Ammianus *Supercilia Rheni* vocat, quòd in eam formam, regionem Iuraſſus ſtringit. Diuiſa deinceps in plures Comitatus, & dominia eadem regione nomen antiquum obliterauit. Rauracos Arula vbi Vocetium, Iuræ partem, relinquit, donec in Rhenum influat, à Tigurinis ſeparat: à Germanis inde Rhenus, à reliquis Heluetiis idem Iura ad fontes Birſæ, & petram, vt vocant, percuſſam. (Pirreport) quo Iura poſteà ad dextram relicto, & ex eo brachium illud perſequendo, quod Leimenthal vallem nominatam efficit, quæ etiam Rauracorum eſt, & Pyrſeca diluitur, mox vbi deficit, rectus ad Rhenum procurſus octo circiter infra Baſiliam p. m. Sequanorum, Rauracorumq; fines decernit. Omnis primò Rauracorum regio in Comitatus duos, tertia pars in plures diuiſa. Pars illa ab Arula, Rhenoq; ad influxum vſq; Filmæ, qui Auguſtam Rauriacam perlabitur, & infra Rhinfeldam Rheno miſcetur, vocatur in antiquiſſimis Auſtriacorum protocolis Comitatus Frickgouiæ. Ita quoq; nominant priſca Impp. inſtrumēta: Exſtat priuilegiū Henrici IV. Imp. Baſileæ datum, in quo nominat *Rodolfum Comitē de Frica,*

De Rauracis & eorum finibus. Comment. I. & VII. *Rauracorum etymum.*

Eorumdem limites.

Regionis Rauracenſis diuiſio. Comitatus Fricenſis. A. D. N. clↄ.c.xiv.

Nunc

Nunc Rhinfeldenſem vocant,ab opido capitali. Sed præter Rhinfeldam ſunt opida, SecKinga, Sanctio Romanis nominata,Lauffenberga: Vici plures, vt Mumpf, FricK, vnde antiquũ Comitatus nomen, LucKere, &c. Omnia domus Auſtriacæ,præter LucKere, quæ VIII. Ciuitatum, & pauca alia quæ Bernenſiũ. Attingit eam Iuræ partẽ,quæ Schachmat,aut vt vulgò,Schaffmat nominatur, inter Arauiã,& Hombergã: *Comitatus Seſsiacus.* Alter Comitatus Siſſiacorum eſt, aut Siſgouiæ, cuius limites ab eodẽ Filmæ exitu propter Rhenũ ad ingreſſum itẽ Birſæ, & inde eiuſdem fluuij auerſus curſus,ad riuum eumqui exBeinuillerſteg fluens in dextrũ eiuſdẽ Birſæ labitur,& demũ Iuræ ſummitatem · Opida in eo Liechſtall(Leucoſtabulũ)& Valenburgũ [Burgus Romanorũ] ſed inprimis magna Auguſtæ Rauriacæ celebris coloniæ pars ſupra fl. Ergetzã. Comitatus etiã Hombergenſis cum arce noua,& veteri Homberga, parsq; Comitatus antiquiſſimi Froburgenſis:Vici Farnsberg, Siſſiacũ, vnde nomẽ, alij.totus fermè tractus Baſilienſium, paucis aliis exceptis ad Iuram,quæ Salodorenſium, & dextra Filmæ,quæ Auſtriacorum. Tertia deniq; pars ſecundum Iuram,& nominatos antè limites. Quo in ambitu ſpacioſo comprehenſa Baſilia Ciuitas,& Lauffa opidum, Comitatus Thierſtein,Lilienberg: Arces Dornacum,Rotberga, Lanczeron,Limmenthal,RocKẽburg, Vallis, & Opidum Thalsberg,Vallis magna,vulgò Mũſterthal,alia,pertinẽtque pleraq;EpiſcopoBaſilienſi,multa Salodorenſib. nonnulla Baſilienſibus,aut aliis nobilibus.Hæc quidẽ de Rauracorum ſitu,finibus,diuiſione,quorum meminêre, præter Cæſarem, Iul.Solinus, Plinius,Ammianus,Eutropius, Antoninus. Ipſi vniuerſi ſub Epiſcopatu nũc Baſiliẽſi,primò Auguſtæ Rauracorũ,& Epiſcopatus Rauracenſis,quæ

Comment. I *&* VII. *cap* XVIII. *Lib.* IV *cap.* XVII. *Lib* XIV. XV XXII *Breuiar.* VI. *Itinerar.*

Rauraca] *Colonia, &* *Auguſta* *dicta.* *Vide cap.* I. *Lib.* II.

vrbs, Rauraca à populo, & Rauracorum caput. Ductis po-
ſteà in cã contra Germanos, & Rhætos à L. Munatio Plãco
Romanis militib., ipſa Romana colonia, & deniq; in ho-
norẽ Auguſti, Auguſta, vt aliæ plures Galliarum vrbes, no-
minata: Plinius Coloniã Rauriacã vocat. Hinc Rauracæ ex
Romano cultu, habituq́;, & frequẽtia cognomentum, &
claritudo, & ex propinquis Germanis inuidia: Quapro-

Ammianus pluribus locis à Germanis euerſa mox reparata in Caſtrum.

pter multa ipſorũ contra cã bella*, nec ceſſauêre donec
per irruptionẽ obruerẽt, euerterẽtq́;, Valẽtinianus, vt cre-
ditur, reparauit, ſed in caſtrũ. Hinc liber Prou. paullò poſt
euulgatus, non iam vrbem, aut Ciuitatem, ſed *Caſtrũ Rau-
racenſe* nominauit, quod poſtremò funditùs Vandali, &

A.D.N. cccc. VII.

Allemanni exſcidêre: Vnde Epiſcopi deinceps non ſe Au-

Epiſcopi Rauracorum.

guſtenſes, aut Rauracenſes ab vrbe dixêre, ſed Rauracorũ

A. D. N. cccc. xl.

à populo: haut aliter atq; alibi de Auentico notauimus, &
Epiſcopis Auenticorum. Ita ſubſcripſit Synodo Agrippi-

A. D. N. Iɔ. x.

nenſi I. IV. Id. Mai. *Iuſtinianus Epiſcopus Rauracorũ*: Cõ-
cilio Aureliano I. ſub Clodouco I. Francorũ rege Chri-
ſtiano, *Adelfius Epiſcopus Rauracorum*. Concilio Aurel. II.

A. D. N. Iɔ. xxx.

ſub C. Hildeberto Clodouei M. F. anno regni eius XXII.
XIIX. Kal. Iulij, idem interfuit, & eodem modo ſignauit

Ex Auguſtæ ruinis Baſiliæ incrementa.

Adelfius. Sed vti diximus, ex Auguſtæ ruinis, & occaſu
maxima acceſſio, & incrementũ Baſileæ, ex propinquo fa-
cta, eò confluente, quidquid nobile, aut opulentũ, tot gẽ-
tium, & populorũ ſtragibus, & inundationibus ſuperfu-
erat, à qua proinde continuò adcolæ, & incolæ Baſilienſes

Poſtea ab Atila vaſtata. A. D. N. ccccxlviii

nominati. Ita liber Prou. *Ciuitas Baſilienſium, id eſt, Baſilia
Prouinciæ maximæ Sequanorum.* Sed eã Ciuitatẽ ſic quoq́;
poſtremò Atila vaſtauit, vt quidquid integrũ, & ſaluũ toto
Rheno. Allemanni recoluêre, ponteq́; Briſiacos; & Rau-
racos iunxêre, in eamq́; amplitudinem [trãslata demũ eò

Cathe-

Cathedra Epiſcopali] prouexêre, vt nulli Rhenanarũ poſt eſſet; donec rurſum Hungari, multis poſt annis, incenderent, penitùsq; euerterent, Hermanno Cõtracto auctore. Henricus II. Imp. Bauarus deniq; inſtaurauit, vrbem munimentis circumdedit, ductis à Rheno mœnibus: Eccleſiã Cathedralem, quæ propter vtriusq; populi cõmoditatem in fluminis ripa, in collem, eo vbi nũc loco, tranſtulit, fundauitq; , & eã Epiſcopo Adalbero cũ omnibus reditibus, vectigalib., iuribus, tradidit, multis præclarisq; priuilegiis decorauit, baſilicã cõſecrauit, & Matri Deiparæ dedicauit idem Adalbero, præſente eodẽ Imp. Henrico, qui ob vitæ integritatẽ, & morum, & corporis caſtitudinẽ in Sanctorum numerũ relatus, & Epiſcopis, Conſtãtiẽſi, Lauſanẽſi, & Geneuẽſi. Multis illo tempore cùm opibus, frequentia, cultuq; eualuiſſet, alteramq; ripam domibus occupaſſet, ſummoq; in flore verſaretur, pænè tota, terra tremente, miſerabili clade, eodem tempore, corruit, exortoq; fortè, an dolo, inter Ciuiũ fugas, lamenta, funera, incendio, quidquid rectum conſtiterat, in cineres verrit: ita ruderib. cineribus, ſtrage, tabe, cooperta, & cumulata omnia. Senſim tamen fabricare: & primò mœnia per Anglica bella refecêre, aucto ærario, ex reditibus, vectigalibus, aliisq; iuribus, quæ Ioannes de Viana Epiſcopus, paucis ante annis ciuibus pignori tradidit, qua primò ratione, quæ fuerant Epiſcopatus, in ſe tranſtulerunt. Nàm poſteà quoq; Fridericus Epiſcopus, Baro à BlancKenſtein minorem vrbem, maiori vendidit: & in ea Epiſcopale palatium. Sed vrbi Baſiliæ, magnificentia deniq; præſtabilis ex Concilio * in ea generali, & poſt à Pij II. Pontificis auctoritate, & ſummu nobili * Academia. Fridericus III Imp. multis immunitatibus adfecit priuilegiisq; quorum adhuc quot an-

Et deniq; ab Hunnis.
A. D. N. Iccccxvi I
In chronicis.
A. D. N. cIɔ. x.
Henricus II. Imp. Baſiliæ inſtaurator, aut potius fundator.
A. D. N. cIɔ. xix.
Baſilea terræ motu collapſa.
A. D. N. cIɔ ccc. lvi
A. D. N. cIɔ. ccc. lxxx.
A. D. N. cIɔ. ccc. lxxiii.
A. D. N cIɔ ccc. xcii.
Concilium Baſilienſe.
A. D N. cIɔ. cccc. xxxi.
Academia.
A. D. N. cIɔ cccclix.

In Societatem perpetui fœderis accepta. A. D. N. cIↄ.Iↄ.I.

Auctore B. Rhenano

nis publica in populi concione memoria. Sueuo poſtremo bello, cùm neutrā partem ſecuti eſſent, Maximiliano Imp. non improbante, deinceps à nobilitate tamquā parū Imperio fideles, & in Heluetios propenſiores, calumniarentur, nonnulli vim molirētur, quandoq; adferrent, fœdere ſe perpetuo Ciuitatibus Heluetiorum iunxere *XIII.* Iulij, die Henrico *II.* Imp. fundatori, & patrono, annua celebritate nobili & ſacro. Superiori memoria, cùm tēplis, ariſq; per religionis mutationē Chriſti Saluatoris, & Diuorum imagines, & omnia antiquæ pietatis monimenta euerterentur, abolerenturq;, L. Munatij Planci ſtatuam foro publico, qui Coloniam Rauracam duxerat, Beſiliēſes conſtituêre cum hoc elogio.

L. MVNATIO. PLANCO. CIVI. ROMANO. VIRO. CONSVLARI. ET. PRAETORIO. ORATORIQVE. AC. M. CICERONIS. DISCIPVLO. QVI. POST. DEVICTOS. RHAETOS. AEDE. SATVRNI. DE. MANVBIIS. EXTRVCTA. NON. MODO. LVGDVNVM. SED. ET. RAVRICAM. COLONIAM. DEDVXIT. QVAE. AVGVSTA. FVIT. APPELLATA. AB. OCTAVIO. AVGVSTO. TVM. RERVM. POTIENTE. S. P. Q. BASILIENSIS. TAMETSI. ALEMANNORVM. TRANSDVCTI. COLONI. SVBACTIS. AC. DEPVLSIS. RAVRICIS. AMORE. TAMEN. VIRTVTIS. QVAE. ETIAM. IN. HOSTE. VENERATIONEM. MERETVR. VETVSTISSIMO. TRACTVS. HVIVS. ILLVSTRATORI. CVLPA. TEMPORVM. PRORSVS. ABOLITAM. MEMORIAM. POSTLIMINIO. RENOVARVNT. ANNO.
M. D. XXVIII.

Quo in elogio nonnulla parum ex antiquitatis fide. Nàm eo iam tempore quo ducta Rauraca, ſi tamen cū Lugduno, nuſquā Auguſti nomen, & Octauio Cæſari, cui primū in honorem virtutis datum, adhuc parū firma, & conſtās, aut nulla potiùs imperij ſpes. Qua de re alibi pauca attigimus. Allemanni verò non tàm traducti coloni, aut adeò Rauracos, ſubegerunt, expuleruntuè, quā profligatis, qui vrbes, qui caſtra, valla, arces, turresq; toto Rheno contra ſe conſtruxerant, Romanis, quę ipſi munimenta tenuerant, occuparunt, & ne recipiendi fiducia eſſet, pleraque euerterunt. Rauracos, quibus non minùs odioſa Romanorum potentia, aut præſidia, in agrorum communicatione, quos iure belli quæſiſſe videbantur, aut reliquerunt, aut adſumſerunt. Vnde extremis etiam ruentis Imp. R. rebus, & temporibus, vt vidimus, Rauracorum nomen, non Allemannorum: & deniq; Baſilienſes vocati, translato ab vrbe noua in vniuerſam gentem vocabulo.

DE SCHAFFVSIA.
CAP. XII.

SCHAFFVSIA, ſi turres, mœnia, rempub. ſpectes, noua: ſi cultum vetuſtior. Cùm enim ex Strabone, Melaq; perſpectū ſit, vtrumq; lacum Acronium, & venetum, nauibus frequentatum, proindeq;, qui per vtrumq; fluit, Rhenum, neceſſitudine maiorū fluminis cataractarū, quæ tribus infra Schaffuſiā, aut paullò minus, paſſuum millibus, factum eſt, vt eo, vbi nunc ipſa, loco, ſubſiſterent, mercimoniaq;, & ſe nauibus exponerēt. Vnde loco frequentia, & habitamenta, nomenq; quaſi Nauium-domo. Ipſa olim Lacobrigorum caput, quos inter Heluetiorum ſocios, Gallico bello, recenſuit Cæſar.

Lib VII. *Lib.* III. *cap.* I.

Schaffhuſiæ antiquitas, & etymum. Comment. I

Lacobrigorum fines. TenentLacobrigi(Kletgeuuer)regionem intra Rhenum, &Harciniã,àValdshuto opido,Schaffuſiam, per p. m. 24. Tulingos habent ad latus dextrum cõiunctos, & vicinos. Eorum etiam meminit Cæſar. Lacobrigi partimSchaffuſianis, partim Auſtriacis Principibus,ſubiecti. Cetera Sultzenſes pro Comitatu habent. Anteà Nellenburgenſes
Luitbrand. Lib. III. A. D. N. ıɔ. cccc. xxiii. Comites tenuêre,quorũ vnus Ebcrardus Burcardi quondam Sueuiæ ducis (qui poſteà, cum Rodolfo II. Burgundiæ rege genero inItaliam profectus fraude Archiepiſcopi Mediolanenſis interfectus eſt)ex Berthtoldo filio, nepos,
Monaſterij omnium SS. Schaffuſiæ origo. Schaffuſiæ Monaſterium in honorem omnium Sanctorũ condidit,ſub Henrico II. Imp.locumq; Abbati ſubiecit. Ex monaſterio, vt cetera, natum opidum,& vt ipſum,ita
A. D N. clɔ .xv. hoc Imperiale.Ludouicus IV. Bauarus Auſtriacis princi-
A. D. N. clɔ ccc. xxx. pibus pignori dedit,cum aliis Rheni opidis,pro diſceſſione Friderici, & pecuniæ inde cõtractæ ſumma. Sigiſmun-
A. N. D. clɔ. cccc. xv. dus Imp.Imperio reuindicauit, cùm Fridericum proſcripſiſſet, concilio Conſtantienſi, & ne ab imperio deinceps alienari vmquàm poſſet, grandi ciuiũ pecunia pactus eſt.
A D. N. clɔ. cccc. lii. Fridericus tamen III. Imp.ſuis fortè indulgentior, Sigiſmundo Auſtriaco Schaffhuſiæ poteſtatem fecit. Cùm proinde legatos miſiſſet qui poſſeſſionẽ inirent, vrbe excluſi ſunt,quòd contra priuilegia velle viderentur. Ab al-
A. D. N. clɔ lɔ. i. tero latere Tigurini,Bernates,Lucernenſes,Suitij,Tugini, Claronenſes accepti, & cum iis fœdus annorum XXV. factum quod inde prorogatum, & deniq; in perpetuum confirmatum eodem quo Baſilienſium anno.

DE ABBACELLA.

Cap. XIII.

Alpini populi inter Alpes Rhæticas,otrumq;Sintriæ, & Cellam Sancti Galli in duplici diſcrimine fuêre,

alij

alij nobilitati ſubiecti: alij regibus. *Hi fiſcalini regij* dicti. Eos homines quantum ſcilicet ipſe iuris haberet, & proprietatis tradidit Sigebertus rex Auſtraſiæ, & Allemanniæ Monachis Cellæ, S. Galli diſcipulis, paullò antè defuncti, interceſſu maximè Talthonis Tigurini pagi Comitis, & Gontzonis Sueuiæ ducis, regis ſoceri. Sed vt nobilitas ijs partibus multa, ita varia iuriſdictio fuit. Nobiles olim præcipuæ celebritatis ab Vrſtein, Roſenberg, Antuilla, Oberberg, Schuanberg, Helſenberg, Eppenberg, Glatburg, alij qui ſuas quiſquis iuriſdictiones, & copias ſeparatas haberent, adeò vt etſi ſolitudo fuerit, non tamen prorſus ſola. Hæ omnes familiæ multa in S. Galli Monaſterium contulerunt, ante iam annos multos, & nō pauci quidquid poſſidebant eò conſignarunt. Vnde hac in montana regione X. circiter à Cella p.m. ad Sintriam, Abbates vicum egregium ex ædificarunt, qui ab ipſorum nomine, Abbatiſcella. Addiderunt poſteà arcem, loco munito, ad collis, dextra Sintriæ, dorſum eminentius, & firmum, Clanx nominatam, fidele contra oppreſſores religioſorū, & tyrannos receptaculum. Ab vico Abbatiſcellæ, regio tota, aut vallis deinceps vocata, quam his paucis depinxeram, ſuperiori anno, cùm ex Comitatu admodum illuſtris D. Alphonſi Caſati, regis Catholici apud Heluetios legati, mēſe Octobri, eò veniſſem, Itinerario, quod vt quidq; inciderat, ex equo verſibus concinnabam, tot, montium, vallium, rupium, Saxorum, fluminum, ventorum, & pluuiarum, & niuium hac quoq; ratione faſtidia, & longa tædia tranſmittens.

A. D. N. cIↄ.clI.

Nobiles agri Abbatiſcellani.

Abbatiſcellæ vici origo.

Eiuſdem deſcriptio.

Ventum erat Vrnacum, fluuij de nomine vicum.
Hinc ſeſe in vallem demittere molliter Alpes
Excelſæ, incipiunt, incluſam more theatri,

Vertice ſic modico colles hinc inde coronant,
Frondibus vmbriferis, & veſco gramine læti.
In medio vallis montes æquare propinquos
Culmine connitens Abbatiſcella laborat.
Sintria quam trepido ſecat agmine. Nec procul inde
Viſuntur priſcæ labentia rudera Clancis
Perfugium quondam Abbatum, & munimẽ auitum.

Cùm verò per Abbatum, eo in loco, frequentiam, cùm plerumq; aut in arce, aut in vico ius dicerent, incolarum deſideria audirent, maximus vicinorum concurſus eſſet, Notbertus demum Abbas Abbatiſcellæ parochialem Eccleſiam fundauit, auctoritate, & conſenſu, Rumoldi Conſtantienſis Epiſcopi, & Aduocati Vittanis tempore Henrici IV. Imp. Vt verò à diuerſis nobilibus, Comitibus, dominiis, tota Abbatiſcellanorum regio in Abbatum poteſtatem venit, ita in varias iuriſdictiones, Communitatesque diuiſa, & ſeparata fuit, quæ non ſolùm ſuam remp. ſua inſignia, vexilla, ſigilla, ſed etiam iura diuerſa haberent. Ita ſeparati omni ex parte, Abbatiſcella, Altſtetten, Trega, Hunduilla, Heriſouia, alij vici, & Communitates, quæ præter dominum nihil commune tenerent, quod ex fœderibus, & ſocietatibus, quas inter ſe, & cum vicinis contraxerunt, manifeſtum. Sed cùm hæ Communitates plerumq; Nobilitati adminiſtrarentur, miſſu, & legatu Abbatũ, fiebat, vt plerumq; detrimentum, per eorum inſolentiam paterentur ſuæ reip. cõſuetudinum, priuilegiorum, quam habere videbantur libertatis. Quæ tantiſper pertulerant, donec poſtremò, cũ ab Abbatibus nulla remedij ſpes alia eſſet, armis ius ſuum aut quærere, aut tueri cogerentur, multisq; defunctæ feliciter præliis, tandem in vnum fœdus, vnamq; remp. conuenirent. quam Rupertus Imp.

A.D.N. cIↃ. lxxi.

A.D.N. cIↃ.cccc. iii.

Con-

Conſtantiæ probauit, Fridericus Imp. priuilegiis auxit,& in tutelam Imperij ſuſcepit. Primo quidem amicitia, & fœdere perpetuo VII. Ciuitatum Tiguri, Lucernæ Vraniæ, Suitiæ,& Siluaniæ, Tugij, & Claronæ opes ſuas confirmarunt, Mox cognita eorum forti, & fideli opera in numerum Ciuitatum venerunt,& XIII.effecerũt. Hactenùs de XIII.Heluetiorum Ciuitatibus, & quo ordine in fœderis ſocietatem venêre. Nàm mox Vranienſes quidem Tigurinis: Suitenſes Bernenſibus: Siluanij Lucernatibus: & poſtremò Friburgenſes Baſilienſibus publicis in conuentibus loco ceſſere, adeò parum ambitio, vt aliæ malæ cupiditates apud cordatos, viroſq; poterant. Reſtat vna quæſtio.

A.D.N. clↄ. cccc·viii.
A.D N. clↄ.cccc. lxvi.
A.D. N. clↄ.cccc. lii.
A. D. N. clↄ.lↄ.xiii

Vtrum Heluetia omnis vnius Ciuitatis nomine rectè includi poßit.

Cap. XIV.

QVI de rebus Heluetiorum mentionem habuerunt, aut de reipub. adminiſtratione ſcripſerunt domeſtici, externiq; Heluetiam vniuerſam, vnius Ciuitatis nomine comprehẽdi poſſe pleriq; cenſuêre, quod eodem fœdere artiſſimè Heluetij omnes teneãtur, ſummaq; ſit inter eos libertatis, multarumq; rerum coniunctio, Conciliũ præterea ab omnibus, eodem in loco, capiatur. Vnde ſi quis in fœderis ſocietatem veniſſet, Ciuitate Heluetia donatũ, aut in Ciuem Heluetium receptũ, literis prodidêre. Mihi longè aliter viſum. Cùm enim Ciuitas Cicerone auctore, non ſit aliud *quam concilium, cætusq; hominum iure ſociatus*, Omnes autem XIII. Heluetiæ ciuitates non modò eodem iure, aut legibus ſed plerumq; diuerſis inſtitutis vtã-

Opinio eorum qui Heluetiam totam vnam Ciuitatem arbitrantur.

Ciuitatis deſcriptio In Parad.

Eadem confutata opinio.

tur nemini dubium eſt quin vnius ciuitatis notione cenſeri ratione nulla poſſint. Aliud enim libertatem eamdẽ, commercia, connubia habere communia, ſumma neceſſitudine coniungi, aliud eiſdem legibus, eodem imperio, & iure comprehendi. Veneti, & Genuenſes liberi vtrique contrahunt communiter, hoſpitia, connubia, magnam amicitiæ ſocietatem habere poſſunt, etiam fœdere coniungi ſempiterno: Non tamẽ quæ Venetorum eadẽ Genuenſium Ciuitas. Nec obſtat locorum diuerſitas, vt primo lib. vidimus. Sed reges, & principes fœdere cõiunguntur, & ſæpe ita ſtricto, vt eoſdem amicos, hoſtes q; habeant: ſe non amicos ſolùm, ſed fratres adpellent, nemo tamen proptereà idem Galliæ, & Angliæ regnum rectè adfirmauerit, regna fœderata rectè dixerit. Neq; ſi adſit legũ communitas eamdem ciuitatem efficias. Leges enim à Græciæ ciuitatibus Romani petierunt iisq; vſi ſunt, ciuitatem tamen Græcorum, Romanorumq; vnam fuiſſe, dicere nemo auſit. Heluetiæ ciuitates non modo diuerſis legibus tenentur plereq;, ſed imperio etiam omnes diſiunguntur, nulla vt alterius iuſſu, aut mandato niſi ſponte, omnino obligetur, ſuum imperium, ſuum ius, ſuam rempublicam habeat, alteri, niſi ex fœdere, & ſocietate debeat nihil. Non ergo vnam Heluetiorum ciuitatem, ſed XIII. Heluetias Ciuitates hactenus adpellauimus; quales olim Amphyctionum vrbes VII. Aetolorum III. Ionum XII. quæ videlicet fœdera inter ſe habuerunt, altera vt alteri ne dãno, & noxæ eſſet, hoſtes autem communes, communibus opibus, viribusq; perſequerentur, cõmunes eas ob cauſſas etiam conuentus frequentare ſolitæ. Neq; Sueuici fœderis in Heluetiorum perniciem concepti, aut paullò antè Gallicarum vrbium ad exſtirpandas hæreſes, ferme differentia

Liuius lib. III. annal.

Græcorum Ciuitates fœderatæ
Stra. Geog. Lib. VIII. Lib. IX. & lib. XIV. Pauſanias pluribus locis.

rentia alia,quã quod ad tempus illud fuerit, & iſtoc eſſet: Heluetiorum perpetuum conſtituatur. Sicuti igitur non eodem iure,& imperio neq; iiſdẽ legibus, niſi quas fœdera, & bellicæ conſtitutiones cõplectuntur, imo plerumq; diuerſis obligantur,ita non vnam ciuitatẽ, ſed XIII.Heluetiorum,vt diximus, fœdere perpetuo coniunctas ciuitates, neq; hos, aut illos ciuitate Heluetia donatos,ſed in fœderis ſocietatem admiſſos,vt opinor,rectè demonſtrauimus.

De confederatione XIII. Ciuitat.Helu.

CAP. XV.

Confederationis huius diuerſitas.

NEQVE huius confœderationis eadem ratio. Omnes ſanè eodem fœdere quod contra vim eſt,&iniuriam attinentur:non tamẽ propterea vnaquæq; ciuitas alteri fœderata, aut ab ea contra quemuis hoſtem auxilium petat:ſed eius, cum qua, primo & antiquiſſimo fœdere, ſocietatem iniit.Ita Lucernenſes ſi vim patiantur tres ciuitates vicinas Vraniam,Suitiam,& Siluaniam,itemq;, Tuginos,& Tigurinos præſidium flagitabũt.Tigurini,& hos omnes,& ſimul Glaronenſes. Bernenſes trium ciuitatum prædictarum.Bernenſium Friburgenſes, & Salodorenſes, & ita de ceteris. Sed id demũ ſi publico eius ciuitatis conſilio,quæ iniuriam paſſa eſt, bello perſequendam decretũ ſit. Quamuis ne ſic quidẽ nonnullis arma capere, aut auxilia à proxima , & ab antiquo deuincta ciuitate petere quandoq; liceat. Cognitiones enim quarumdam, ciuitates omnes ſibi reſeruarunt,earum maximè quæ tum quidem in hoſtium finibus, aut extra Heluetiæ antiquæ limites,proinde ad iniuriam opportuniores, ne ſcilicet aliqua

fœderis fiducia, vt prona ad inſolentiam mortaliũ mens, quaſuis belli captarẽ occaſiones. Illę ne cognita quidem publico conſilio vi, & iniuria arma ſument, aut auxilium petent, niſi probarint reliquæ ciuitates. Perſpecta autem belli æquitate nulla tergiuerſatione, & ſine dolo malo parandum, dandum auxilium, proprio ſumtu, ſi bellum totam Heluetiæ libertatem attingere videatur, eoq; numero qui quamuis condecebit: Si ciuitatis vnius opidum, aut arcem attineat, eiuſdem ſtipẽdio; præſertim quæ machinis, & tormentis impenduntur. Et fermè hæc fœderũ omnium ſumma, de mutuo auxilio; quæ proinde, vt vocant, defenſiua omnia. Sed ſunt iiſdem quoq; fœderibus, edicta, leges, ſanctiones, quibus pace, belloq;, quibus priuatis, publicisq; inter ſe controuerſiis vtantur: de ſtipendiis, de commeatibus, de limitibus, ſubditis, debitis, exceptionibus, vtroq; iure humano, & diuino, aliisq; pluribus, de quibus omnibus diſſerere iam quidem nihil attinet, feceruntq; aliqui, pauca, ex meo arbitrio cum Heluetiæ dignitate, & bono.

Fœderum capita generalia.

De republica XIII. Ciuitat. Helu.
CAP. XVI.

Ciuitatum reip. adminiſtrationis differentia. Vlpianus, de off. Præf. Vrb.

ADDAM de republica pauca, magis oſtendendi, quàm explicandi voluntate. Ciuitates omnes aut Burgimagiſtris adminiſtrantur, (nomen hoc ciuium magiſtrum notat, rectè ex officio Præfectum vrbis voces.) aliæ Scultetis, antiquo vocabulo, quo æris alieni exactio, & ſuper ea re lites continentur, vnde prætores, qui munere funguntur adpellãt. aut deniq; Ammanis, hoc quoq; ab officio nomine ſumto. Ammani enim, quaſi Amptmani, officiales. Vt verò

hæc

hæc nomina diuerſa, ita reſpublicæ. Quæ Burgimagiſtris reguntur tribus habent, & vniuerſa ciuitas in eas diuiſa. Tales Tigurũ, Baſilea, Schaffhuſia. Reliquæ ciuitates quæ vrbibus coluntur Lucerna, Friburgum, Berna, tribubus quidem carent, ſed hæ duæ etiã in claſſes quatuor, quaſ; ſeparata, ipſi ſigna vocant. Salodorum ſane tribubus conſtat, ſed ſummus magiſtratus Scultetus. Et harum adminiſtratio maximè mixta ex optimatibus, & populo. Populus enim vniuerſus magiſtratus ſupremos legit, & ita deinceps creati tãquam optimates reipublicæ præſunt. At quæ vicatim, non vrbanatim habitantur Vrania, Suitia, Siluania, Clarona, Abbatiſcella, Tugium opidum, & tres externæ Communitates, Ammanos habent, & maximè ex vniuerſæ plebis arbitrio gubernantur, quæ proinde conuentu totius ciuitatis, ex tota incolarũ multitudine quot annis primo vere facto, magiſtratus, & primò Ammanum, mox Ammani vicarium, tum tribunum ærarij, præfectosq; qui cum imperio mittuntur, legunt, confirmant, abdicant, cuncta pro plebis voluntate, & fauentium numero, ſuffragantibus omnibus, (id fit per dextræ eleuationem) qui pubertatis annos attigêre. Iiſdem in conuentibus leges, conſuetudines, inſtituta, edicta, alia, publicantur, antiquãtur. Et hæ quoq; ciuitates in certas partes tributæ. Vraniorum ſunt Communitates X. Suitiorum VI. Tuginorum IV. Glaronenſium XV. Abbatiſcellanorum XII. Nàm Siluania in eos qui ſupra, infraq; Carneam Siluam habitant, ſeparatur. Ex his Communitatibus æquali numero lecti publicum conſilium conficiunt, quo in conſilio quæ rem tangunt vniuerſam præcipuè pertractantur. Alia ſunt enim iudicia in quibus lites, controuerſiæ, res priuatæ, diſceptantur. Quòd ſi maior negociatio incidat, duplicatur

triplicaturq; conſilium ; eo quod quiuis Senator alium ſibi, aut tertium adiungit, pari ſecum in ferenda ſententia, ſuper re quæ geritur, auctoritate. Ciuitates quæ tribus habent, omnes quidem ex tota multitudine Burgimagiſtrum, æqualibus ſuffragiis, ſublegunt, ſed ſenatum ex ſuo quæuis tribus numero, duobus, aut pluribus in eum ſumtis. Et is plerumq; in omnibus ciuitatibus duplex, maior, minor à numero conſiliantium. Ille res graues, & quæ totam rempub. concernunt : hic quotidianas ciuium, & ſubditorum controuerſias audit, iudicat: ita diuiſis partibus, vt huic quidem maior auctoritas ; illi maior poteſtas ad ſit. Multa prætereà ſunt officia, quæſtiones, ædiles, curatores, ſcribæ, vt pleriſq; in optimè conſtitutis ciuitatibus, eadem poteſtate, & munere. De quibus illa de cauſſa manum abſtineo, vti & de multis aliis quæ ſuper hac re diſputari, tradiq; poſſint, mihi aut alteri, in aliud tempus diſſerendi, ſcribendiq; ſepoſita materia. Et de republica Heluetiorum liber editus, de quo nihil habeo dicere.

De Municipiis Heluetiorum, eorum iure, & Republica.

CAP. XVII.

PRæter XIII. Ciuitates, quarum totius fermè antiquæ Heluetiæ ſuprema poteſtas, multa ſunt opida quæ ſuam remp., ſuos magiſtratus habent, adeoq; præter maieſtatem, vt antiqui loqebantur, Ciuitatum, & ſummum Imperium, nihil illarum agnoſcunt, quæ quidē opida rectè Municipia vocare, antiquo vocabulo, & Romano arbitror. *Municipia,* inquit Paullus, *id genus hominū dicitur, qui cùm Romam veniſſent, neq; ciues Romani eſſent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum*

Municipij deſcriptio de verborum ſignif. Vide Feſt.

dum vnà cum Romanis ciuibus, præterquam de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo, ſicuti fuerunt Formiani, Tuſculani, Cumani, &c. Vnde quoq; Agellius rectè, *Municipes,* inquit, *ſunt ciues Romani ex municipiis, ſuo iure, & legibus ſuis vtentes, muneris tantùm cum P.R. honorarij participes, à quo munere capeſſendo adpellati videntur, nullis aliis neceßitatibus, neq; vlla P.R. lege adſtricti.* Adeoq; Municipes erãt, quod de Cæritibus Strabo dixit, nomine, non re, Romani ciues, qui videlicet ſuo iure vterentur, & remp. ſeparatam haberent, eaq; conditione eſſent, vt nec ſuffragium ferrent, nec magiſtratum caperent, ſed munus honorarium obirent, hoc eſt, honoris cauſſa in legione ſtipendia facerent, vt R. ciues, non vt in auxiliis ſocij. Talia ſunt in Heluetia, Aquæ, Bremgarte, Mellinga, Rupertiuilla, Damaſia, Vitodurum, Tobinium, Arauia, Surbſea, Villiſouium, Pontes, Sempachum, Sarunegaunum, Statio Rhætorum, Paterniacum, Lauſanna, alia nonulla, quæ ſuam, vt diximus omnia habẽt in poteſtate rempublicam, ſuosq; magiſtratus, leges, conſuetudines, inſtituta, quamuis non eadem prorſus ratione. Nàm ſunt inter illa quædam, quæ abſolutam habent ſuos magiſtratus legendi, confirmandiq; auctoritatem: alia legendi quidem, ſed confirmatio Ciuitatum eſt, nec omnium, ſed earum in quarum dominatu ſita. Tria quoq; prima opida, cùm bello vltimo Auſtriaco ſe VIII. Ciuitatibus nomine Imperij dediſſent, aliquot poſt annis inſtantiſſimè eaſdem deprecatæ ſunt, vt eius condicionis ſibi literas, & teſtimonium impertirentur, dederuntq; Ciuitates, quibus literis profitebãtur, tria illa opida Imperij R. nomine ſe ante annos XXXV. occupaſſe, adeoq; ea dici poſſe Imperij, & Imperialia eſſe. Non quòd Imperij membra implerent, vt reliquæ Imperi

Lib. V. Geog.

Municipia Heluetiorũ.

A. D. N. clↄ. cccc. xv.

A. D. N. clↄ. cccc. l.

aliis Germaniæ vrbes, quæq; proinde intereſſent, agerent, conſulerent, conuentibus, & comitiis Imperialibus, ſed quia, vt iam adnotauimus, tempore Conſtantienſis Concilij, Imperij nomine, & in eius manus, Ciuitatibus deditionem feciſſent. *Acta hæc Badæ, menſe Iulii, die Lunæ poſt feſtum D. Iacobi Apoſtoli.* Horum omnium opidorum, aut municipiorum, qui ſummum magiſtratum gerit Prætor, ſiue Scultetus, qui plerumq; à ſenatu, nonnullis ab omni populo legitur. Senatus fermè XII viris cõſtat. Reliquos magiſtratus tribunus ærarij, ædiles, &c. idem ſublegit. Et his plerisq; iuriſdictio non ſolùm Ciuilium, ſed etiam Capitalium. Eſt & Gerſauia ad magnum lacum medio inter Lucernam, & Vraniam propè interuallo, Comunitas ſui omninò iuris, & libertatis, adeoq; eodẽ, quo primæ quatuor Ciuitates Lucerna, Vrania, Suitia, Siluania fœdere incluſa, licet nominatim in eo non adſcribatur. Vnde eã ob cauſſam poſteà editæ literæ, quibus fatentur eædẽ quatuor Ciuitates, ſe in eadem condicione, iure, punctis, & articulis Gerſauienſes habere, & complecti, qui primi fœderis inſtrumẽto contineantur. *Actum exeunte Auguſto, Anno D. CIↃ. CCC. LIX.* Iisdem in literis & condicione Veggenſes, vicini poſiti, confirmatiq;, ſed Lucernatibus ſponte ſeſe poſteà ſubiecêre.

Earum reſpublica.

Gerſauiæ ſtatus, & condicto.

De Præfecturis Heluetiorum, & earum adminiſtratione.

CAP. XVIII.

Præfecturarum diuiſio in tranſalpinas, & ciſalpinas.

AD Municipia iungam Præfecturas quæ Ciuitatum communi imperio adminiſtrãtur. Illæ omninò decem: ſed in duplici diſcrimine. Aliæ enim Transalpinæ Heluetiis dictæ, quòd trans Alpes, & in Italia: aliæ in-

tra Heluetiæ limites. Italicæ ſunt Comitatus tres, Bilitionenſis, Luganenſis, Locarnenſis. Sed Bilitionenſis trium Ciuitatum eſt, Vraniæ, Suitiæ, & Siluaniæ, totidemq; præfecturas efficit, quæ proinde per vices reguntur, ære * coemtus, poſt armis defenſus, & demum retentus. Reliqui duo in totidem pariter præfecturas quisq; ſeparatus, Luganenſis in præfecturam Luganum & Mendriſium: Locarnenſis in præfecturam Locarnum, & Madianam. Omnibusq; præterquàm Abbatiſcellanis, Ciuitatibus parent. Has regiones quondam Maximilianus Sfortia, Heluetiis, quorum opibus, & armis pulſis tota Italia Gallis, ſtatum Mediolanenſem receperat, ſtipendij, honorarijq; loco vltrò dederat, conſignaratque; , ipſi poſteà per difficillima bella armis obtinuêre. Nunc viciſſatim Ciuitatibus regũtur, miſſo in biennium præfecto, qui ciuilia, criminaliaq; iudicia perſequitur. Reliquas in Heluetia quinque Præfecturas conficiunt Comitatus tres, Aquenſis, Turgouienſis, Sarunegaunẽſis: & Reguſci, quæq; liberæ Prouinciæ nomen habet. Sed neq; hæ omnibus Ciuitatibus ſubditæ, Comitatus enim Turgouiæ, Sarunetes, libera Prouincia ſeptem Ciuitatibus Tiguro, Lucernæ, Vraniæ, Suitiæ, Siluaniæ, Tugio, Claronæ, adminiſtrantur: Iisdẽ Comitatus Aquenſis paret, ſed & Bernenſibus: Itemq; Rheguſci, ſed adſumtis in ſocietaten, qui prius tenuerant, Abbatiſcellanis: Libera Prouincia, & Comitatus Aquenſis in earum Ciuitatum poteſtatem venit, bello quod iuſſu, & mandato Concilij Conſtantienſis, & Sigiſmundi Imp. Friderico Auſtriaco intulere. Comitatũ quoq; Prouincialem, vulgò, Landtgraffiatum Turgouiæ occuparunt illo pariter bello, quod Pij II. Pontif. auctoritate, & præcepto Sigiſmundo Auſtriaco fecerunt. Sarunetium Comitatũ vendidit

Italicenſes Præfecturæ.

A. D. N. clↄ. cccc. xxii.

A. D. N. clↄ. lↄ. xiii

Præfecturæ Heluetiæ.

A. D. N. clↄ. cccc. xv.

A. D. N. clↄcccccc. lx.

A. D. N cIↄ cccc. lxxxiii didit iisdem Ciuitatibus Georgius Comes Verdenbergē-ſis: Rheguſcos deniq; cùm Abbatiſcellani obtinerent ſoli, perdiderunt bello Roſacenſi. A. N. D. cIↄ. cccc. xc. Has in Præfecturas Ciuitates, vt in ceteris, ſingulis biēniis ex ordine præfectos mittunt, qui fermè ſecundum eorum populorum leges, con- *Earum administratio.* ſuetudines, inſtituta, priuilegia rem gerunt, iudicantq;, & factorum rationem, reipublicæq; quot annis, omnes, Italicæ quidem miſſis ad hoc legatis, Lugani, reliquæ Aquis, menſe Iulio, Ciuitatibus, quibus tenentur, reddunt, quo quidem tempore etiam Adpellationibus audiēdis locus, ſpatiumq; ponitur. Et hæc vera, antiqua, & prima Reip. Romanæ forma, in ſe, municipia, & præfecturas contributa, quæ poſteà orbem terrarum amplexa Sociis, & Fœderatis ſecundas reliquit. Hinc de Sociis primò Heluetiorū: tum Fœderatis diſſerā, eorum deinceps origines & remp. præcipuè Sociorum oſtendam: Quæ vbi breuibus compoſuero, propoſuero q;, officio, certè inſtituto functum arbitrabor. Nàm Heluetiorum fortia facta, patrataq; pro libertate, pro gloria, pro Regibus, Principibusq; fœderatis bella, inde per tempus exponentur.

FRAN-

FRANCISCI GVILLIMANNI DE REBVS HELVETIORVM.

LIBER IV.

De Socijs Helvetiorum, eorum origine, converſionibus, ſtatu, & republica.

SOCIVM his fermè verbis deſcripſiſſe exiſtimatus Cicero, *qui ſe in negocio coniunxit ſocietatis omnium bonorum*, idem ſocios putandos ſcribit, *quos inter res communicata eſſet*. Sed hæc in priuatis: ita tamen, vt inde quæ ſociorum S.P.Q.R. ratio fuerit, cognoſcas, nempe qui ita ſuas opes, vireſq; cum Romanis coniunxerant, vt iis pro neceſſitate, & eorum fide vterentur. Vnde ſociorum præcipua laus bonorum, & fidelium adpellatio, quod Liuius pluribus locis oſtendit. Antiochum enim per legatos petiiſſe tradidit. *Imperaret ſibi P.R. quæ bono, fideliq́; ſocio regi, eſſent imperanda.* Et Hieronis legati, *Itaq́;*, inquiunt, *quamquàm probè ſciat, magnitudinem P. R. admirabiliorem propè aduerſis rebus, quàm ſecundis: miſſa tamen à ſe omnia, quibus à bonis fidelibuſq́; ſocijs bella * iuuari ſoleant.* Apud eumdem Carthaginienſium legati, *ſe bonorum, fideliumq́; ſociorum*

Orat. pro Roſcio Am. Lib. III. *in Verr.*

Sociorum P. R. deſcriptio.

Annal. Lib. xlII. Lib. xxII.

* *Ferebant autem ſocij auxilia, milite, & ſignis ſeparatis.* Lib. lxIII.

muneribus ſæpe functos eſſe memorant. Et fermè obſeruatum habeo in hanc formam Senatum decernere conſueuiſſe, eos, quibus cum amicitiã, ſocietatemq; inirent, *viros bonos, ſociosq́, & amicos adpellari, & in ſociorum formulam referri, locum illis, & lautia* præberi.* Legati deinde Sociorum quatuor fermè ex cauſſis Romam ventitabant, aut vt auxilium pollicerentur, implorarentue, vel vt parta aliqua nobili victoria gratularentur, aut deniq; ſuas querellas ad ſenatum vt deferrẽt, quæ quiuis facilè intelliget, qui non in hiſtoria R. præcipuè Liuij, hoſpes. Sociis ſanè defendendis totum propè terrarum orbem in Romanorum poteſtatẽ veniſſe memorabili elogio, neſcio quàm verò, dicere auſus Cicero. Eiuſdem fermè cõdicionis ſocij Heluetiorum qui videlicet, non ſolùm auxilia, militem, arma, commeatum, ductum, ſumtum, per bella promittunt; ſed omnia munimenta, arces, opida, in poteſtate, veluti, & vſu, hoc eſt, ſemper aperta relinquunt. Tales ſunt præcipuè Abbas, & opidũ S. Calli, Rhæti, Valeſiani, Rottuillani, de quibus ſingillatim pauca expediam.

Sociorum formula.

Ita vocabãt munera, quæ legatis exterarum gentium dabãtur prius dautia nominata. Pluta. Lauteia dicit quæſtionibus R.

Sociorum Heluetiorum Ciu. ratio.

De Abbate, & Opido S. Galli.

CAP. I.

SI Originem Monaſterij S. Galli, longè nobiliſſimi, & tota Germania principis, ante oculos poſuero, eadem opera, qui ſit Opidi ortus docuero. Nàm ipſum ex Monaſterio, vti plura alia per Germaniam. S. Gallus Columbani viri, & ſanctitate, & miraculis præſtabilis diſcipulus fuit, vterq; natione, vt creditur, Hybernus. In Galliam primò, deinde in Heluetiam, & relicto in ea Gallo, Columbanus in Italiam profectus eſt. De hoc ita Aimo, *Regni*, inquit, *Theodeberti, ac Theodorici anno XIV.*

De origine Monaſterij, & opidi S. Galli. Lib. III cap. xcv. A. D. N. Ɔ.c.xiv.

beatus Columbanus ab Hybernia, Oceani inſula progreſſus, primùm à Theodeberto ſuſcipitur. Demum propter confluentium ad ſe populorum multitudines inde migrãs, & ſolitariam agere vitam cupiens, ad regnum Theodorici tranſiit, atq; in loco, cui* Luxouium nomen eſt, à præfato rege habitare eſt iuſſus, Ad quem viſitandum dum frequenter rex adueniret, ac à viro DEI cur relicto legitimæ coniugis matrimonio, adulterinis deſeruiret commixtionibus argueretur, illeq; ad obediendũ eius ſalutaribus monitis aurem cordis inflecteret, auia Brunechildis, vipereis antiqui hoſtis inflammata incitamentis, aduerſus S. Columbanum commoueri cœpit acriùs. Sed ſanctus vir illius malitiæ obuiam ire parans, ad eam in Bruchaniacho villa commorãtem properat. Cui regina cum nepotibus ſuis Theodorici filiis occurrens, orabat, vt regiam prolem benediceret. At ille ait nequaquàm illos regalia ſceptra ſuſcepturos, eò quòd de lupanaribus emerſerint. Regina indignata pueros præcepit abire, & ipſa poſt paululùm eſt ſecuta. Viro autem Domini ad propria regredi feſtinante, & regiæ aulæ limem pede tangente, ſubito fragore totius mota eſt domus fabrica: Sed nefandiſſimæ mulieris mens non eſt commota, imò maiori iracundiæ igne ſuccenſa. Verebatur enim quòd omni extorris dignitate pelleretur à regno, ſi rex, poſthabitis meretriciis delinimentis, alicuius regalis femina potiretur coniugio. Interdixit igitur egreſſum, & regreſſum à monaſterio, tàm ſancto viro, quàm fratribus cum eo manentibus, præcipiens ſuis Optimatibus, vicina cœnobio loca colentibus, ne quemquam exire permitterent, vel progreſſum hoſpicio ſuſciperẽt. Donec vir ſanctus, vt eam à tanta moneret deſiſtere pertinacia ad Palatium perrexit. Eo fortè die Theodoricus cum auia ſua in Spinſia reſidebat villa, renciaturq; ei hominem DEI pro foribus ſtare, nec in iiſdem ædibus hoſpitare velle. Tunc rex iram Domini ſibi imminere veritus

Luſſeul. Monaſterium S. Benedictiã S. Columbano conditum, cum ibi opidum ſtetiſſet, quod bellis ciuilibus eo tempore euerſum ad ſolitudinem vogeſi montis. Luxouiæ aquæ, thermæ ex aquis ſuapte calidis.

Valafridus.

Rhegino.

S. Columbani prophetia de regiis liberis ſpuriis.

Miraculum.

Brunechildis malitia.

meliùs dixit eſſe virũ Dei, opportunis ſubſidiis, honorare, quã Deum ex ſeruorum eius offenſa ad iracundiam prouocare. Iuſſit ergo, regio cultu, quæcumq; erant victui neceſſaria parari, & Domini famulo per miniſtros proprios deferri: Quod dum illi maturatò impleſſent, beatus Columbanus ſeuero, vt erat, vultu reſpiciens in eos, inquirit quid ſibi iſta velint. Dictum ab eis eſt alimenta in ſuos, ſuorumq; vſus à rege directa, quib. ille, Non, inquit, teſte ſcriptura, accepta ſunt Deo impiorũ munera, itaq; non oportet eius ſeruos ſuſcipere quæ ipſe probatur odiſſe. Poſt hoc verbum vaſa cuncta in fruſta dirupta, vinum ac ſicera ſolo fuſa, ceteraq; ſeparatim ſunt diſperſa. Pauefacti regij miniſtri ad regem reuerſi rei geſtæ ordinem promunt. Rex nimio terrore perculſus diluculo cum auia ad virum Dei properat, precantur de commiſſis veniam, pollicentur in reliquum actorum ſuorum emendationem. His pacatus promiſſis ad monaſterium redit: Verùm hæc pollicitatio nullius efficacis protulit fructum operis. Nàm Theodoricus in cæno luxuriæ, vt antè conſueuerat, eſt obuolutus, & Brunechildis animus ſemel nequitia imbutus à perſecutione beati viri nequaquàm eſt immutatus, quin potiùs eò vſq; proceſſit ſpiritus immanitatis ferox, vt ſuaderet nepoti ſanctum Dei in opidum Veſontionum exſilio relegari, indeq; reuerſum vſq; ad maris Britannici litora deduci, vt transfretato freto, numquàm de cetero Galliarum reuiſeret arua. Cumq; vir Domini ſecundum ſui propoſitum animi deliberaſſet ad patrium ſolũ nullo modo regredi, per regnum Theodeberti ad Italiam tranſiens, cœnobium quod Bobiũ dicitur, conſtruxit, plenuſq; ſanctitatis & dierũ migrauit ad Dominum. Hactenùs Aimo Regni Theodeberti, vt alio loco perſpeximus, Heluetia Allemannica pars. In Heluetiam verò cùm veniſſet Columbanus vnà cũ ſociis, primò Tucconiæ, qui in ſupremitate Tigurini laci, ea tempe-

S. Columbani ſeueritas.

Aliud miraculum.

Bobium eſt ſitum Mediolanenſis ciuitas, propter montes Lucanos. Comitum Veronenſium. Opidum ex Monaſterio natum. In eo Epiſcopus Bobienſis.

S. Columbanus primo Tucconiæ prædicauit.

ſtate

ſtate, vicus erat, nunc deminuēte vnda, aut dilabente, diſcedenteq; duobus circiter ſupra eumdem lacum paſſuū millibus, ad Limagum, in Finibus, conſiſtere, tamquàm loco ad ſolitudinem comparato, & quia idololatris omnia plena adhuc, Chriſtum Saluatorē nunciare cepit. Sed exiguo profectu, nimia incolarum peruicatia. Valafredus Strabo antiquus, qui videlicet ſub Pipino & Carolo Magno vixit, & probus auctor, cùm de Theodeberto rege & Columbano, ſociisq; eius in Italiam, per Allemanniā, hoc eſt, Heluetiam, proficiſci volentibus ita diſſeruiſſet.

A.D.N. ꝺ.cc. lx. *& deinceps.*

Moleſtè ferens rex tantorum diſceſſum virorum, pollicitus eſt eis intra terminos regni ſui ſe reperturum loca venuſta, quæ famulis Dei, & ad incolendum eſſent commoda, & ad inſtruendas verbo veritatis circūpoſitas nationes opportuna. Vir Dei ſemen verbi in cordibus gentium plantare deſiderans, aliquamtiſper moraturū ſe promiſit, ſi regia auctoritas factis dicta firmaret. Accepta igitur à rege licentia eligendi locum, vbicumq; voluiſſent, dum loca plurima perluſtraſſent, venerunt intra partes Allemanniæ ad fluuiū qui Limagus vocatur. Iuxta quem ad ſuperiora tendentes, peruenerunt ad lacum Turicinum, cumq; per litus ambulantes, veniſſent ad caput lacus ipſius, in locum qui Tucconia dicitur, placuit illis loci qualitas ad inhabitandum. Porrò homines ibidem commanentes crudeles erant, & impij ſimulacra colentes, idola ſacrificiis venerantes, obſeruātes auguria, & diuinationes, & multa quæ contraria ſunt cultui diuino, ſuperſtitioſa ſectantes. Sancti igitur homines, cum cœpiſſent inter illos habitare, docebant eos adorare Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & cuſtodire fidei veritatem. Beatus quoq; Gallus, ſancti viri diſcipulus, zelo pietatis armatus, fana, in quibus dæmoniis ſacrificabant, igni ſuccēdit, & quæcumq; inuenit oblata demerſit in lacum. Qua*

Lib. I. ca. VI.

Quatenus idololatræ erant. Eod. lib. cap. IV.

Limagus. Lacus Turicinus. Tucconia. *Tucconenſium natura & mores, religioq;.*

Egregius B. Galli zelus, in demoliendis idolis.

cauſſa permoti ira & inuidia ſanctos inſectabantur, & communi conſilio Gallum perimere voluerunt: Columbanum verò flagellis caſum, & contumeliis adfectum de ſuis finibus proturbare, feciſſentq; niſi beatus Columbanus *non timore perſecutionis perterritus, ſed amore ſpiritalis lucri perſuaſus, contumacium ſterilem turbam* reliquiſſet, *ne inaniter arida corda diutiùs irrigaret, qui beneuolis mentibus quàm plurimũ prodeſſe interim potuiſſet.* Quapropter inde digreſſus, *peruenit in caſtrum quod Arbona* vocabatur, vbi Villimarij Presbyteri hoſpitio acceptus eſt, & eodem mox indice, & comite Brigantium ſe contulit, quòd quærente ex eo Colũbano, an *ſciret aliquem in ſolitudine locum, in quo cellula fieri potuiſſet, cuſtodiis aliquamtulũ regularibus opportuna,* ipſe reſpõdiſſet, *in hac ſolitudine locus quidam eſt, antiquæ ſtructuræ ſeruans inter ruinas veſtigia, vbi terra pinguis & fructuaris prouentibus apta, montes per gyrum excelſi, eremus vaſta, & imminens opido, planicies copioſa victum quærentibus fructum laboris.* Brigãtium cùm veniſſent, *Oratorium in honore ſanctæ Aureliæ conſtructũ, adierunt, probataq; loci, & ſitus qualitate, circa Oratorium manſiunculas ſibi fecerunt.* Sed in quo loco, & templo non minus etiamtunc inter Chriſtianos, idololatriæ, & impietatis vigeret ſtudiũ: *Repererunt,* ait Valafredus, *in templo tres imagines æreas deauratas, parieti adfixas, quas populus, dimiſſo altaris ſacri cultu adorabat, & oblatis ſacrificiis dicere conſueuit, Iſti ſunt DII veteres, & antiqui, huius loci Tutores, quorum ſolatio & nos, & noſtra perdurant, vſque in præſens.*

S. Columbanus cum ſociis Tucconia abiit, & quare Eod. lib. cap. 5.

Arbonam peruenit.

Et inde Brigantium ſe contulit.

Situs Brigantij elegans deſcriptio.

S. Columbanus Brigantij cellulas conſtruxit.

Brigantij idololatria.

cap. VI.

Contra eam impietatem cùm, hortatu Columbani, S. Gallus, non minùs Germanicè, quam latinè doctus, multis diſſeruiſſet poſtremò non ſecus atq; Tucconiæ fecerat, *in conſpectu omnium arripiens ſimulacra, & lapidibus*

S. Gallus linguæ Germanicæ peritus, eiusq; Brigantij acta.

in fruſtra comminuens, proiecit in lacum, multis intereà conuerſis, ſed pleriſq; indignantibus, & frementibus. Quamobrem falsò apud Allemanniæ ducem Gunzonem accuſati, *venationem publicam in eiſdem locis propter illorum infeſtationem peregrinorum eſſe turbatã,* diſcedere inde quoq; iuſſi ſunt. Et Columbanus quidem in Italiam ad Agilulphum Longobardorum regem profectus eſt, cum ſociis: Gallus verò cùm febri decumberet, nec tantum itineris ſuſcipere auderet, manere ſolus coactus, ad Villimarium demum presbyterum rurſum ſe trãſportandum curauit. Atq; hac febris occaſione, tantum tanti viri Theſaurum, his in locis, ſuperauiſſe voluit ſæpius memoratus Valafredus. Vnde eius exclamationes, *O infirmitatem omni humano robore fortiorem, O febrem omni laude colendam, O languorem ſanitati, & gaudiis adſcribendum. Exemplo enim Domini pro nobis Gallus doluit vt animarum morbos prædicatione ſacra depelleret. Ire cum magiſtro non potuit, vt nobis viam veritatis oſtenderet. Verè patiens, & miſericors Dominus in prædicatoribus ſuis iampridem contemtus, dum conuerſionem peccatorum ſuſtinet, doctorẽ, ne errantes deſerat, retinet.* Breui verò cùm reualuiſſet cura præcipuè Magnoaldi, & Theodori diaconorum, quos ei Villimarius hac ſuper infirmitate præfecerat, ipſe verò ſolitudine nihil potius haberet, duce, & comite eodem Magnoaldo in eum ſe contulit locum, nouem ab Arbona circiter paſſuum millibus, tãquàm per ea tempora vaſtum, & ſolum vbi nunc monaſterium S. Galli, & inde opidum, ab ipſo auctore, & patrono; quem locum, ſumta virga colurna, & in crucem formata, humiq; fixa nõ ſolùm dæmonum ludibriis, & variis phantaſmatis liberauit, ſed etiam, quibus adundabat, ſerpentibus. *Nàm diabolo inde expulſo, dignum erat, vt animal,*

Gunzo Allemanniæ dux & apud eum Columbanus falſo accuſatus. Cap. VII.

S. Columbanus Brigantio diſcedere iuſſus in Italiam abiit, remanente Gallo, & qua ex cauſa cap. VIII.

Iſaie cap. LIII.

S. Gallus in ſolitudinem ſe contulit. Cap. X. XI.

antiqua cõſuetudo initiandi loca ſacris deſtinata.

S. Galli miracula eo vbi nunc Monaſterium loco. Cap. XII.

Cap. XIII. *per quod hominem deceperat, habitationi cederet ſanctitatis.* Mox triduano confecto ieiunio, *locum quem ſpirituali militiæ prouidebat, parſimoniæ conſecrauit initiis* & inde Cellam condere cæpit. Intereà dæmon Gunzonis, qui ſanctos Brigantio eiecerat, filiam Fridbergam pulcritudine excellentem, & Sigeberti Auſtraſiæ regis ſponſam, inuaſit, obſedit, torſitq; crudelibus modis, hoc ipſo prætextu. Vnde eius ad Diuum, exſilium, & ſedem aliam imperantem, verba, *Ego planè ob vltionem iniuriæ, quam dux iſte tibi, & ſociis tuis irrogauit, filiam ipſius inuaſi, & ſic eiicis me*: Sed S. Gallus & ſpiritum malignum expulit, & virginem ſanitati priſtinæ, decoriq; quem per amentiam, amiſerat, reſtituit, *ſigno vexilli ſalutaris* illam *muniens*, licet fruſtra tentaſſent à rege miſſi Epiſcopi; quibus tot, & tantis beneficiis adductus Gunzo non ſolùm vt Epiſcopatum Gallus ſuſciperet, qui poſt Gaudentij Epiſcopi Cōſtantienſis mortem, poſt trāslationem Vindouiſſa tertij, vacabat, deprecatus eſt, ſed, cū abnuiſſet, & Ioannem ex diſcipulis vnum ſubſtituiſſet, maximis munerib. adfecit, quæ mox in pauperes Diuus erogauit, *Præfecto* verò *Arbonenſi* imperauit, *vt cum omni plebis officio iret ad locum Cellæ, & quæcumq; neceſſitas popoſciſſet ædificia, iuxta viri DEI diſpoſitionem conſtrueret.* At Sigebertus cùm ex ipſa Fridberga, quam ad ſe, vt matrimonium iniret, Metas perduci curauerat, quæ acta eſſent, cognouiſſet, Gallumq; *in publicis*, hoc eſt, quæ fiſci regij eſſent, *inter alpes Rhætiarum, & Brigantini marginem lacus, commorari poſſeßionibus, iuſſit fieri conſcriptionem firmitatis, vt vir ſanctus locum quem incolebat, per auctoritatem regiā obtineret, auri quoq; libras duas, & argenti pondo totidem cū epiſtola conceßionis iam dictæ, per ſuos nuncios viro DEI deſtinauit, ſe ſacris eius orationibus commendās attentiùs*: Gunzoni

S. *Gallus filiam Gunzonis dæmonis obſidio liberauit.* Cap. XVII. *S. Crucis energia.*

A. D. N. DCXXVIII *Epiſcopatū Conſtantienſem refutauit.* *Gunzonis liberalitas, & gratitudo erga Gallum.* Cap. XVIII

Cap. XX. *Sigebertus Auſtraſiæ, & Alemanniæ rex primus Monaſterij S. Galli locupletator, & auctor.*

zoni autem duci præcipiens, vt ſi ſolitudinis incola vellet, ſolatiorum ei copiam ad ædificandam Cellam ſubminiſtraret. Atq; hæc prima Monaſterij S. Galli incrementa, hic ortus, hæc celebritas. S. Gallus cùm monaſterium, hac ratione amplius fabricaſſet, ſocios ad numerum duodecim coegiſſet exita iam ætate, Vilimari antiqui hoſpitis precibus dedit, vt ad Arbonam reuiſeret, vbi paullò poſt febri correptus mortem obiit. *XVII. Kal. Nouembris, expletis nonaginta quinq; annis ſuæ ætatis.* Quem cùm eodem in loco ſepelire, & *arcam qua claudebatur cadauer feretro impoſitum ad foſſam, ſepulturæ conarentur deferre, nullis viribus vſquàm potuit commoueri.* Vnde Ioannis Epiſcopi cõſilio, equos duos indomitos feretro admouerunt, hac quoq; ratione DEI voluntatem periclitaturi. *Equì autem in neutram partem declinantes, recto itinere, perrexerunt ad Cellam viri Dei, Quò cùm peruenißent depoſitum eſt feretrum ante Oratorium. Diſcipuli autem eius, eleuantes pÿ doctoris reliquias, intulerunt, & ante altare poſuerunt.* Hæc de ſancto Gallo, & hactenùs: fortaſſe pluribus, ſed ea maximè ex cauſſa, quòd qui antè, hac de re, ſcripſerunt, aut obtrectatores peruerterunt, aut oppreſſerũt, vt omnis monaſticæ, hoc eſt, veræ & antiquæ diſciplinæ hoſtes, ita in beati Confeſſoris, tantisque clari miraculis laudem & memoriam æmuli, an inuidi; cùm intereà monachorum bonis, & poſſeſſionibus vitam, liberosq; tolerarent. Et cætera humana vtcumq; tranſmittas: De DEO, & ſanctis eius non niſi impiè taceas. Certè ea ſunt in omnem pagum Tigurinum S. Galli viuentis, & poſteà in Diuos relati, bona, meritaq;, vt meritò patronus, & tutelaris haberi debeat, & poſſit, & fortaſſe conſequeretur, quotidianis nunc quoq; per multorũ ſuſtentationem beneficiis, niſi monachus eſſet. Quo pacto poſteà

S. Galli mors Arbonæ. Cap. XXVIII. A. D. N. Ↄ c. xliii. Cap. XXIX. *Miraculum.*

Cap. XXXII. *Vt ad Cellam ſuam ſancti corpus relatum.*

Lib. I I. cap. x.

Obiit Dagobertus. A. D. N. Ↄ c. xlv. *Carolus Martellus Galliæ Maioratum iniit.* A. D. N. Ↄ.cc.xviii *Monaſterij S. Galli incrementa ex libertate vicinorrum nobilium, & miraculis quotidianis eius loci.* *Valdramus Comes Monaſterij S. Galli protector, & Aduocatus.* *Othmarum presbyterum Monaſterio præfecit.*

Carolus Martellus, & deinceps Pipinus filius Maior Franciæ, qui etiam regnauit, S. Galli Cellam, Othmaro nobili Curienſi, cum priuilegio, & donis cōmendarit, primumq́; eum Abbatem conſtituerit, ſumta S. Benedicti regula, magnasq́; acceſſiones monachi fecerint, diſertim, & copiosè, vt cetera Valafridus. *Poſt venerandi*, inquit, *patris beati videlicet Galli confeſſoris Chriſti, glorioſam depoſitionem, quotidianas excubias apud ſacri corporis eius reliquias quidam religioſi clerici, vel diſcipulatus eius memoria, vel diuino amore ſuccenſi, per multa annorum curricula, ſcilicet quaſi à temporibus Dagoberti regis vſq; ad Carolum patrem Carlomanni, & Pipini ad laudem Chriſti adminiſtrabant. Igitur cùm fama virtutum quas Dominus per Confeſſoris ſui merita piè quærētibus exhibere dignatus eſt, longè, lateq́; circumpoſitorum mulceret aures populorum, cæperunt vndiq; alacri deuotione ad tanti patris ſuffragia poſtulanda concurrere, eumdemq́; locum ob ſuæ diuturnitatem memoriæ multiplicibus ſubſtātiæ, & poſſeſſionum amplificare donariis. Cumq́; res hac largitate fideliū collatæ, aliquamtulæ monachorum congregationi viderentur ſuppetere potuiſſe, Vualdramnus quidam, ad cuius paternam poſſeſſionem termini vaſtæ ſolitudinis in quibus vir DEI Cellam conſtruxerat, pertinere videbantur, videns res collatas à quibuſdā præſumtorib. inordinatè tractari, religioſum quemdam presbyterum, Othmarum nomine, cui ſummam earumdem committeret rerum, à Victore tunc Curienſium Comite, impetrauit, & ei Cellulam cum omnibus ad eam pertinentibus commendauit.*

Poſtmodùm conſilio cuiusdam Ducis, nomine Nebi, perſuaſus, ad præfatum principem Carolum, cum eodem Duce properauit, ipſiq́; eamdem cellam proprietatis iure contradidit, & vt Othmarum presbyterum eidem loco præficeret exorauit. An-

nuens

nuens petitioni eius princeps, Othmaro ad præſentiam ſuã vocato, locum commendauit, & vt regularem inibi vitam inſtituere ſtuderet, præcepit. Qui regreſſus arripuit ſtatim boni paſtoris initia, & vndiq; verſum habitacula, monachorũ vſib. congrua, diſpoſitè conſtruens, eiusdem Sancti ſtatum loci vtilitatibus diuerſis aptauit. Sed cùm iam dictus Princeps temporaliter regnandi, & viuendi finem feciſſet; duobus filiis Carolomanno, & Pipino adminiſtrationem regni reliquit. Carolomannus itaq; paucorũ decurſib. euolutis annorũ, ob amorẽ regni cœleſtis ſecularis gloriæ pompã depoſuit, & cũ cauſſa quietioris vitæ Romam tenderet, in viciniam ſupradicti loci deueniẽs, ad idem monaſterium cauſſa orationis acceßit, audiensq; aßiduis ſignorum virtutibus eumdem locum, pro beati viri meritis a Domino illuſtrari, dixiſſe fertur, Tenuis quidem hic locus eſt facultate, ſed pro meritis beati Galli celebri diffamatus rumore. Cumq; vellet ibidem degentibus aliquod ſuæ largitatis conferre ſolatium, ſed retractaret, à negotiis ſe regni disiunctum explere non potuiße quod voluit, fratri reſcripſit, vt ſui amoris intuitu eidem monaſterio aliquod regiæ largitatis ſolatiũ digneretur impendere. Cùm igitur ab Othmaro abbate præſentatam Pipinus Princeps accepißet epiſtolam annuens petitioni fraternæ, libellum quem Benedictus pater de cœnobitarum conuerſatione compoſuerat, eidem abbati tradidit, & alia regiæ dignitatis impertiens dona, id ei ſub omni diligentia iniunxit, vt in loco ſibi commendato ad ſupplendas B. Galli excubias, regularis ordinem inſtitueret vitæ. Atq; vt meliùs poßet quod iubebatur efficere, conceßit illi quosdam tributarios de eodem pago, vt & illis collaborantibus, officinas fratrũ vſibus neceßarias cõſtrueret, & vectigalia, quæ annuatim regiis redditibus inferre debebant, ad ſuſtentationem fratrũ ſub cõmemoratione largitatis eius haberet. Et ne cuiusquã auari-*

Carolus Martellus Maior Galliæ Othmarum confirmauit.

S. Galli Cella monaſtico inſtituto accommodata.

A.D.N. lɔ. cc.xli.

Carolomannus monaſticã profeſſus ad S. Gallum ſe contulit.

Adſidua apud S. Gallum miracula.

Eiuſdem de Monaſterio S. Galli ſententia.

Pipinus Maior Franciæ tradidit Othmaro Regulã S. Benedicti multisq; beneficiis adfecit.

Mancipia regia Monaſterio S. Galli adſignauit.

tia tanti incrementis obſiſteret boni, diuturnæ firmitatis epiſto-
lam fecit conſcribi, & vt moris eſt, circumſpecta roborari cau-
tela, quo deinceps tàm ipſe qui aderat, quàm ſucceſſores eius
idem monaſteriũ per regiam obtinerent authoritatẽ, & nullius

Pipinus Monasterium S. Galli in vnius regis tutelam ſuſcepit.

violentia preſſi, ſolis rerum Principibus ſubiacerent. His regiæ
pietatis Othmarus abbas donatus ſolatiis, & ſublimatus hono-
ribus monaſterium lætus regreditur, & ex illo tempore mona-
ſticæ vitæ in cœnobio S. Galli exordium quidem cæpit, augmen-
tum autẽ, & profectus, hodieq́ laudabiliter dilatari nõ deſinit.
Hactenùs Valafredus. In eas verò opes deniq; monaſteriũ
S.Galli, & in eam amplitudinem venit, vt principatum in
Germania facilè teneat. Multa ſunt, vt antè viſum, à Mar-
tello, Pipino, ceterisq; Francorum regibus, & deinceps
Germanorum Imperatoribus priuilegia, dona, immuni-
tates, & demum ipſi Abbates inter Principes Imperij co-
optati, nulli omninò, quàm Apoſtolicæ ſedi immediatè

Abbas S. Galli R. imperii princeps.

ſubiecti. Caſparus abbas ex nobilis, & antiqua Breitenlan-
dẽbergerorũ familia, *habito ad poſtremum Fratrum prudẽti*
conſilio, ſuorũq́ ſubditorum volũtate perſpecta, vt Inſtrumẽti
literæ teſtantur, fœdus perpetuum cùm Tigurinis, Lucer-
nẽſibus, Suitiis, & Glaronẽſibus, *tamquã quæ hoc muneris,*
& priuilegij diuinitùs conſecuti eſſent, vt ſua monaſteria, ſa-
cerdotia, loca pia, & religioſa ſumma fide, & conſtantia tuerẽ-

Abbatum S. Galli cum Heluetiis fœdus.

tur, & protegerent, fecit, & iurauit, illudq; renouandum,
iurandũq; & conſeruandũ omnibus Abbatibus poſteris,
nec non & ſubditis iniunxit. Eosdem Protectores, & Ad-
uocatos perpetuos ſumſit, Arbitrosq;, ſi quæ cõtrouerſiæ
incidiſſent, ſublegit. Literæ ſuper hac re *data Feſicone,*
propter Lacum Tigurinum, die Martis poſt Adſumtionem

A. D. N. cIↃ cccc. lxix.

Deiparæ Matris. A. D. N. CLↃ. CCCC. LI. Vldaricus verò
VII. abbas cùm Comitatum Toggenburgenſem emiſſet,

eaq; de cauſſa,eodem tempore,cumGlaronẽſibus,& Suitiis fœdus ſingulare feriiſſet, tũ verò ſubditis,& regionib. monaſterio annexis meliùs regendis, defendendis, & in officio continendis, à quatuor ſuprà poſitis Ciuitatibus, Tiguro, Lucerna, Suitia, Clarona poſtulauit ſenatorij ordinis virum prudentem, ſtrenuum, & probum, Abbati S. Galli adiungerent,per viciſſitatẽ, in biennium delectũ, *qui totius regionis, & iurisdictionis S. Gallenſis Capitaneus Generalis cum plena poteſtate eſſet, & diceretur*, Abbatũ, & monaſterij ſumtu,in quo proinde, & apud quem id temporis tranſigeret,opera, conſilio adeſſet, ſacramentoq; in eam formulã Abbati ſe obſtringeret. Literæ factæ, *dataq́; in eiusdẽ monaſterij opido Vylla,Tigurini pagi, die Lunæ ante feſtum Martini Epiſcopi. A. D. N. CIↃ. CCCC. LXXIX.* (*Capitaneus generalis Monasterii, & regionis S. Galli.*)

Opidum ex monaſterij frequentia natum, cui proinde ſubiectum. Primũ ſub Arnolfo Imp. metu Hungaricarũ irruptionum mœnibus Abbates circũdedêre. Priuilegia interim ab Imperatorib. accepit,& paullatim à monachis ſe ſubtraxit; demum quidquid iuris habebant, pecunia emeruit, & in Vrbium Imperialium numerum venit. Et Gallenſes cùm vidiſſent fœdus perpetuum cum IV,Ciu. Caſparum ſanxiſſe, metu ne hinc fortè aliquid detrimenti caperent,aut vt ſuas pariter opes,aliqua ratione, firmarẽt, fœdus etiam ipſi perpetuum inierunt cum VI. Ciuitatib. Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio, Clarona. *Vigilia Ioannis Baptiſtæ. A. D. N. CIↃ. CCCC. LIV.* Fœderis articuli pænè eadem forma quæ plerumq; de mutua amicitia,ope,conſilio, auxilio: Additũ ne S Gallenſes poſſint cuiquam bellum inferre,aut fœdere ſe alio iungere,abſq; Ciuitatum conſenſu,& auctoritate. Opidum magnificũ, in tribus VI.diuiſum,ſeptima Nobiliũ,quæ proindè libera (*Opidi S. Galli origo. A. D. N. IↃ. cccc. xciv.*) (*Fœderis articuli.*)

Opidi S. Galli reſpublica.

vulgò dicta. Ex his concilium, magiſtratus, cetera officia. Concilũ æquali ex tribubus numero, minus ſiue frequẽtius XXIVuirûm: maius cùm maiora ſunt negotia reip. XC. Summus magiſtratus IIuirûm, Burgimagiſtros nominant, vnus res ciuiles iudicat, alter capitalibus præeſt. Sed maxima loco per lanificia, tota Europa, celebritas.

DE RHETIS.

CAP. II.

Rhetorum origo, & migratio.
Lib. xx. hiſt.
Lib III. *cap. XX.*

DE Rhetis ita accepimus, Thuſcia primo, mox tota Italia pulſos à Gallis, qui Italiam irruperant, Alpium ſummitates, Rheto duce, occupaſſe. Iuſtinus ex Trogo. *Gallis in Italiam veniendi, ſedesq́ nouas quærendi inteſtina diſcordia, & adſiduæ domi diſſenſiones cauſſa fuêre. Quarum tædio, cùm in Italiam veniſſent, ſedibus Thuſcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam condiderunt. Thuſciq́, duce Rheto, auitis ſedibus amiſſis, Alpes occupauêre, & nomine ducis gentem Rhetiorum condiderunt.* In eadem ſententia Plinius. *Noricis contermini ſunt Rheti, & Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhætos Thuſcorum prolem arbitrantur à Gallis pulſos, duce Rheto.* Liuius nõ ſolùm inde ortos Rhetos, ſed mores, linguamq́; locorum aſperitudine corrupiſſe, & adulteraſſe, cùm de Thuſcis diſſerit. *Alpinis*, inquit *quoq́ ea gentibus haud dubiè origo eſt, maximè Rhetis, quos loca ipſa efferarunt, ne quid ex antiquo, præter ſonum linguæ, nec eum incorruptum, retinerent.* De eadem gente, & finibus ſæpiùs Strabo. *Supra Comum*, inquit, *ad Alpium radicẽ Rhæti iacent.* Alibi. *Rhæti ad Italiam vſq́ pertinent, ſupra Veronam, & Comum in radicibus montium quos illi colunt vinum Rhæticum naſcitur, quod laudatis Italiæ vinis non videtur cedere.*

Eorum fines, & limites.
Lib. IV. *Geog.*
Vinum Rheticum.

Paullo

Paullò antè. *Deinceps montium partes, quæ ortum ſpectant, & ad meridiem vertuntur, Rhæti, & vindelici tenent, Heluetiorum, & Boiiorum contermini, quorum campis imminent.* Alio in loco. *Supra Comum, quod eſt ad Alpium radices ſitũ, habitant verſus orientem Rhæti, & Vennones: ad alterã partem Lepontij, Tridentini,* &c. Et in libri principio. *Rhenus quoq; in magnas paludes, magnum lacum diffunditur, quem attingunt Rhæti & Vindelici, partim in Alpibus, partim ſupra Alpes habitantes.* Eadem alio volumine propè expreſſiùs cùm de lacu Conſtantienſi meminiſſet *Lacum*, ait, *Rhæti exigua parte, maiore Heluetij, & Vindelici attingunt, inde eſt Boiorum ſolitudo, vſq; ad Pannonios. Omnes tamen magis reliquis Heluetij, & Vindelici montanas incolunt planicies. Rhæti & Norici vſq; ad Alpium ſumma adſurgunt, & verſus Italiam vergunt, alij Inſubres, alij Carnos, & quæ ſunt circa Aquileiam loca attingentes.* Hæc quidem pluribus, vt vidimus, locis, de Rhætis, & eorum cultu Strabo, ex quibus veteris, & veræ Rhætiæ limites hos agnoſcas, verſus meridiem Comum, & Inſubres, ab Oriente Veronam, & Noricos, & partim Vindelicos, qui eoſdem ad ſeptentrionem ſeparabant. Contra Occidentẽ demum Heluetios, & Lepontios; quos quidem fines etiam nunc fermè claudũt, iſq; Epiſcopatus Curienſis circuitus. Nàm ab Oriente habet Epiſcopatum Auguſtanum, & Brixinenſem, deinceps in meridiem declinando Tridentinum, & Veronenſem, & ad ipſum meridiem Inſubres Comenſes, & Clauennates ad caput Larij, Vennonetibus Rhætis ea loca occupantibus, licet per commoditatem Epiſcopo Curienſi ſubiecti, lingua proinde Rhætica, & Italica vtantur. Contra occidentem ſummo ex Adulæ culmine, vbi Rheni origo, Lepontios, & Heluetios Conſtantienſis diocœſis proſpe-

Lib. VII.

Brixentes ex Norico attribuit Rhætiæ Ptol.

Rhætorum gentes. Tawetſcher, *dieGrauwen,* Sarganſer, *Eſtnerberger* V*algauuer,* Prettigeuuer Sarnetſcher *imEngadin,* V*inſtgeuuer,* Veltliner, Bregallier, Clæfner, Maſoxer. *Rhætorum incurſiones.* C*omumva-ſtarunt.* T*ib.v.*Geog. Helwetiam, Requanos Rauracos, *&c.* L. Munatius Planius *auxilium contra* Rhetos Helnetiis *tulit,eos vicit,& de iiſdem triumphauit.* Rhætorum *ſævities,& crudelitas.*

ſtant, quibus in finibus gentes Rhætorum, & regiones, diuerſis nominibus,plures,Antuates, vel Aettuatij, Cani, in campis Caninis,Sanagenſes, Eſtiones , Bruſiana vallis, Rhætica vallis, omnes cis Alpes. Vltra verò Sarnetes,ad Aenum,Vennones ad Atheſim, Vennonetes ad Aduam, Prægalli,Claucnates,Meſauci , aliæ nonnullæ de quibus dicere nihil attinet. Sed cùm poſt illud Rheti ducis & ſociorum ex Thuſcia, ſiue exſilium , ſiue profugium,armis, viriſq;inde nominati Rhæti per tot annos eualuiſſent, locorumq;confidentia, additis inſuper plurimis, ſummis in Alpibus,arcibus,vallis,&munimentis,omnes nationes poſt ſe haberent,in vicinos,vtroq; Alpium latere incurſare cæperunt Comum à Rhætis vaſtatam, & ductis eo nouis colonis,à Strabone Pompeio, Magni patre reſtitutam teſtatur Strabo. *Fuit*,inquit,*initio opidũ mediocre Comũ. Sed Pompeius Strabo Magni pater, adflictam à ſupra adcolentibus Rhætis inſtaurauit*. Maximè verò verſus Heluetiam, Rauracos,Sequanos,vim conuerterunt,poſtquàm Heluetios in Gallia à Iulio Cæſ.victos,impares eſſe ſuis viribus arbitrati ſunt. Itaq; cùm partim reædificandis ſuis opidis locisq; reparandis Heluetij,Rauraci, Lacobrigi accuparentur,& opes haut adhuc ſatis confirmatæ eſſent , ex fœdere quod cum Iulio Cæſare ferierant,L Munatium Plancum, quem Galliæ Cæſar præfecerat,inuocarunt,auxiliũ,præſidiumq; intereà contra Rhætos ferret,& fecit. Rhætosq; vicit,&de iiſdem illo,quo interfectus eſt Cæſar anno, triumphauit. Secuta ſunt mortem Cæſaris bella ciuilia, & exinde non ſolùm Rhætis, ſed ceteris nationibus paſſim bellorum, & nouationum cauſę,certè irritamenta. Rhæti etiam ad crudeliora conuerſi ſunt, tantumq; exterorum odium hauſerunt, vt ne tunc quidem natis parcere animum inducerent

rent: feminas graues, ſi per diuinatores vtero marē ferre cōperiſſent, fœde dilaniarent, interficerentq́;, in omnes intereà ſæuirent donec miſſu Auguſti Tiberius, & Druſus, ille ab hoc, ſiuè Heluetiæ latere: iſte ab Italia, & Tridento, hinc inde palantes, & ſparſos multis præliis reprimerent magis, quàm ſubiugarent, Vnde Lucano: *Indomitum Rheni caput*, & Claudiano, rectè dictum multi arbitrati ſunt. Ex qua opinione quidam voluerūt, ſuperius Rhætorum fœdus, vti nunc vocant, numquam fuiſſe Romanis ſubditum ſubactumvè. De Rhætis tamen etiam Tiberius triumphauit. Rhætiam in prouinciæ formam retuliſſe Auguſtum, memorauit Aurelius Victor. Sed cui adiungeretur victa ab eodem Tiberio tota Vindelicia, nonnullis ex Norico gentibus, in quibus Brixentes, eodem Rhætiarum nomine multis diuerſis populis incluſis. Inde Ptolemæus Rhætiæ limites inter Danubium, Aenum, Alpesq; conſtituit. *Rhætiæ*, inquit, *Occidentale latus terminatur monte Adula, & linea quæ eſt inter capita Rheni, & Danubij: latus verò Septentrionale, ea Danubij terminatur parte quæ à fontibus eſt, vſq; ad Aeni fluuij diuertigium*, quo quidem ambitu non ſolùm Rhæti, vt diximus, comprehenſi, ſed magna Tigurini pagi pars, Hegouij, Mattiaci, Suanetæ, Lentienſes, Callucones, Licates, ſiue Licatij, Ilarci, Belauni; Virucinates, Leuni, Geloni, Thunicates, ſiue Rhunicates, Conſuanetes, ſiue Cōſuatæ, Breuni, & deniq; Cattenates vel Clautenacij, vtraq; Aeni ripa, vbi in Danubium cadit, populi Straboni, Plinio Ptolemæo nominati. Qua de cauſa factum crediderim, vt quum tot gentes ad Rhætium nomen acceſſiſſent, quæ, vt regione, ita moribus, cultu, lingua alienæ, & diuerſæ eſſent ne nominis priſci prærogatiuam, ortumq; amitterēt ea populorum confuſione, Rhætos ſeſe Canos nuncupauiſſe

Tiberius, & Druſus Rhætos repreſſerunt.

Euſebius chron.
In Auguſto.

Lib. II. cap. XII.
Rhætiæ Romanæ limites.

Populi ſub Rhæticæ vtiusq; nomine incluſi.
Hegeu, Madach, præfectura Rauēburgenſis Lintzgauuer Algeuuer, Iechgeuuer, aut Lechtfelder, die Liſer, inter Iſaram, & Loiſam, altiſeimi vnu-

delicorum, VVeilheimer, Friſinger, Glaner ad fl. Glan vnde Geloni. Thuncaner ad Danubium. Schuindau Braunauer, vtraq; Aeni ripa. paſſauuer.

Rhæti vnde Cani dicti.

Rhætia per procuratores R. Impp. habita. Lib. I. hiſt.

Lib. I. annalium.

Lib. III. hiſt.

uiſſe, hoc eſt, veteres, & veros, primæq;, & antiquæ origi-nis; per inſolentiam ſcilicet, quaſi plures, & honoratiores eſſent, quam qui ſuo nomini adiicerentur. Hinc adhuc ſua lingua, & Italis, Griſoni, & Germanis, die Grauuen. hoc eſt, Cani, nominantur, quibus fermè apponitur pundter, die Grauuen pundter, quod inter ſe, ab antiquo, fœderati. In prouinciam verò redacta Rhætia, miſſi qui regerent Curatores, aut Procuratores, Rhætiã inter eas, quas Procuratores haberent, notauit Corn. Tacitus. *Duæ*, inquit, *Mauritaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur.* Sub Auguſto, vt vtriq; Germaniæ, & Galliæ, ita etiam Rhætiæ præfuit Druſus, qui primus ob res fortiter geſtas contra eam gentem, Germanicus ſenatuscõſulto nominatus. Eo mortuo deinceps Druſus Germanici eiuſdem filius. Ipſum contra Sueuos Rhætiæ auxilia miſiſſe, retulit idem Tacitus. *Secuti*, inquit, *exemplum veterani, haut multò poſt in Rhætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ, ob imminentes Sueuos* Sub Nerone, & Vitellio fuit Portius Septimius Procurator Rhætiæ, *incorruptæ erga Vitellium fidei.* Tacito teſte, qui proinde contra Veſpaſianum infeſtas Rhætias haberet. Et ea quidem tempeſtate, Rhætorum haut parua in armis gloria, vnde ſæpius dictus Tacitus. *Rhetorũ iuuentutẽ, ſuetã armis, & more * militiæ exercitam* facit, alio loco. Præter quod, ante alias gentes, extra Italiam, præcipuè Romanis amabantur, ſiue antiqua ex Thuſcia origine, & quadam linguæ adfinitate, aut quia ita merebãtur, cũ ſe etiã Romanos eſſe, non minùs atq; nunc, olim pariter adfirmarent. Zoſimus, Rhæticas legiones inter præcipuæ virtutis, ponit. Marco Antonino, & Lucio fratribus Impp. reperio Rhætiæ Procuratorẽ fuiſſe T. Varium Clementem, cuius hæc exſtat inſcriptio.

Lib. I. hiſt.

** Hoc eſt, Romanæ.*

Rheti Romanis amati, & in honore habiti.

Lib. I. hiſt.

T. VARIO. CLEMENTI. AB. EPISTOLIS. AVGV
STOR. PROC. PROVINCIAR. BELGICAE. ET. V
TRIVSQVE. GERM. RHAETIAE. MAVRETAN.
CAESAR. LVSITANIAE. CILICIAE. PRAEF. E
QVIT. AL. BRITANNICAE. MILIT. PRAEF. AV
XILIARIORVM. IN. MAVRET. TINGITAN. EX.
HISPANIA. MISSORVM. PRAEF. EQVIT. ALAE.
II. PANNONIORVM. TRIB. LEG. XXXV. PRAEF.
COH. II. GALLORVM. MACEDONICAE. CIVI
TAS. TREVIRORVM. PRAESIDI. OPTIMO.

Reperitur aliud Clementi huic factum epigramma, in eamdem fermè formã, in quo etiam Procurator Rhætiæ nominatur, quam proinde remitto. Fuit eadem tempeſtate, Rhætiæ procurator, ſub iisdem Impp. Q. Cæcilius Ciſiacus, vti & vallis Pœninæ, Vindeliciæq;, quemadmodum ex iſtoc monimento cognoſcitur, quod Veronæ legitur templo S. Floriani.

Q. CAICILIO. CISIACO. SEPTICIO.
PICAI. CAICILIANO. PROCVR. AVGVST.
ET PROLEG. PROVINCIAI. RAITIAI. ET.
VINDELIC. ET. VALLIS. POENIN. AVGVRI
FLAMINI. DIVI. AVG. ET. ROMAI.
G. LIGVRIVS. L. F. VOL. ASPER.
Ↄ. COH. I. C. R. INGENVOR.

Centuriæ, cohortis, primæ, Ciuiũ, Romanorũ. ingenuorum.

Poſt hunc arbitror fuiſſe Heluium Pertinacem qui poſt imperauit: Nàm eum Rhætias, & Noricum ab hoſtibus vindicaſſe, viuo abhuc & ſuperſtite M. Antonino tradidit Iul. Capitolinus, his de eo verbis, *Marcus Imp. vt compenſaret iniuriam, prætorium eum fecit, & primæ legioni regendæ impoſuit, ſtatimq́; Rhætias, & Noricum ab hoſtibus vindicauit.* Sed poſteà mutata nominatio, & non ampliùs Procura-

In pertinace. Ex Procuratoribus Duces Rhetici limitis facti. Lib. II. hiſt.

 tores

tores, ſed Duces Rhetici limitis, qui Rhetiæ imperarent, dicti. Ducum credo rationem primus explicuit Zoſimus, cùm de Conſtantini M. inſtitutis diſſerit. *Cùm praeeſſent, inquit, vbiq; locorũ militibus, non modò Centuriones, & Tribuni, verùm etiam Duces (Sic enim vocabant qui quolibet in loco prætorũ vicem obtinebant) magiſtris militũ inſtitutis, &c.* Ex quibus fuiſſe Duces ſupra Centuriones, & Tribunos infra Prætores facilè cognoſcimus. Hinc tempore Valeriani, & Gallieni, reperio Fuluium Boium Ducem Rhetici limitis, Vopiſco auctore. Sub Aureliano verò Bonoſum. Et ipſe Aurelianus, Imp. lectus, cùm Rhetiæ Ducatum regeret. Ceterùm de R. Imperatorum geſtis circa Rhætiam & in ea, alibi pluribus diſputauimus. Et hactenùs Rhætiæ, & Romanorum nomen, imperiumq; fuit. Nàm poſteà Allemanni inuaſerunt, quæ circa Rhenum, & Acronium ſunt, & Romanos quidem expulerunt, Rhetos verò intra ſuos montes, rupesq; concluſerunt, ita tamen vt peruios, & propè ſubiectos haberent. Vnde per Rhetiam Alemãnos vaſtabũdos deſcendiſſe, cecinit Sidonius Apollinaris.

Ducum ratio.

In Aureliano.
Euſeb. chr.
Eutrop. Lib. II. cap. I. & alii.

A. D. N. cccc.lix.

conſcenderat Alpes
Rhetorumq; iugo per longa ſilentia ductus,
Romano exierat populato trux Alemannus.
Perq; Cani dictos quondam de nomine campos
In prædam centum nouies diuiſerat hoſtes.

Cùm verò haut multò poſt Gothi, Theodorico rege, Italiam occupaſſent, Odoacre Herulo demũ interfecto, etiam eam Rhætiæ partem tenuerunt, quæ Italiæ adiacet, Ducemq; in ea conſtituerunt. Notatus mihi in Caſſiodoro Theodorici ſecretario, Seruatus Rhetiarum Dux. Sed ab altero latere, victis Alemãnis, cuncta ſibi Franci ſubiecêre. Tempore Clodouei M. & liberorum præfuit Rhætiæ

A. D. N. cccc.xciii.
Rhætia deniq; paſſim Francis ſubiecta.
Franci Præſides conſtituere.
A. D. N. Ip. VI.

tiæ Victor vir illuſtris, cuius Curiæ in Crypta monaſterij S. Lucij marmoreo lapide, latinis literis elegantibus, ſed barbarè, vt ea ferebant tempora, hoc Epitaphium,

HIC SVB ISTA LAPIDE
MARMOREA
QVEM VECTOR VER IN-
LVSTER PRESES
ORDINABIT VENIRE
DE VENOSTES
HIC REQVIESCIT
DOMINVS.

Poſt Victorem ſucceſſit in regimine Rhetiæ Iactatus filius, qui genuit Zacconem Præſidem. Zacco ex Epiſcopia coniuge ſanctitate celebri, ſuſcepit Iactatum II. Præſidem, & Victorẽ Epiſcopum Curienſem, qui monaſteriũ nobilium feminarum, Cacias nominatum, in Tumeleca condidit: Iactatus genuit Victorem II. Præſidem, & Vigilium Epiſcopum Cur. Victor quidem proauo Victori etiã hoc epitaphiũ poni curauit, quod barbarè pariter legitur in eodem D. Lucij templo.

HIC SVB ISTA LABI-
DE MARMOREA.
QVEM VECTOR
VIR INLVSTER PRESES
ORDINAVIT VENIRE
DE TRIDENTO
HIC REQVIESCIT
CLARESIMVS VICTOR
PROAVVS
DMNI VECTORIS
EPI

ET DOMNI IACTADI.

Sumta hæc ex antiquiſſimo protocolo Eccleſiæ Curienſis. A. D. N. Iↄ. ccxli. *Rhætia variè diuiſa.*

Habuit Teuſendam coniugem nobilem feminam, ex qua Zacconem II. Præſidem ſuſcepit, item Tellonē Epiſcopum, & Iactatum, & Vigiliū tribunum, qui poſt mortem fratrum ſub Marte Francorum Equitum Mag. Præſidem Rhetię egit. Cùm verò Vigilius ſine liberis obiiſſet, multosq; propinquos, & conſanguineos ſuæ ſtirpis reliquiſſet, reges Franciæ inter eos per Comitatus & dominia Rhætiam diuiſerūt. Hinc Comites Rhætij, Vazij, Temiſij, Mætſchij, Montfortis, Verdenbergenſes, Saxenſes, Belmontani, alij. Solus Epiſcopus, qui hactenùs cum Præſidētibus imperauerat, inſignia Præſidum retinuit, & eam regionem, quæ nunc Fœdus domus Dei, ſiue Curienſe nominatur, cùm partem etiam Diſentiſius Abbas ſibi vindicaſſet. Ita tota Rhætia in diuerſas partes tributa. Carolus

Mox vni Epiſcopo ſubiecta.

demum M. poſt mortem Remedij Epiſcopi, qui Teloni ſucceſſerat, Conſtantium Epiſcopum Curiēſ. toti Rhetiæ, ſuo nomine, Præſidem dedit, vt ex hoc Inſtrumento perſpicitur, cuius principium. *Carolus gratia Dei rex Francorū. Vir illuſtris,* &c. *qualiter venerabilis vir Conſtantius, quem territorio Rhætiarum Rectorem poſuimus, vnà cum eiuſdem*

A. D. N. Iↄ. cc. lxxxv.

patriæ populo miſſa petitione clementiæ regni noſtri poſtulauerūt, vt diuino protegente adiutorio, eos ſemper ſub mundiburdio, vel defenſione noſtra habere deberemus, &c. Data X. Kal. Iunij Anno, Chriſto propitio, XVII. regni Inluſtris Karoli Francorū regis, Indict. II. Actum in ciuitate Antiſiodorens. &c. Poſt Conſtantium, fuit Epiſcopus, & Præſes Remigius, tum Victor II. qui bellum habuit cū *R*oderico Comite à Lages, cuius fines circa Curiam, à Langaro fl. ad Rhenum, & Criſpaltum montem, vtraq; Rheni ripa ſe porrigebat. Miſit Ludouicus Pius, Magni filius Beroldum Epiſcopum

Argentinenſem, & Gottfridū Abbatem Gregorianæ vallis, cum Ruggero Comite, quorum authoritate factum, vt Rodericus, quæ eripuerat, Victori reſtitueret, qua de re Inſtrumentum. *HLuduuicus, diuina ordinante prouidentia, Imperator Auguſtus, &c. Quia vir venerabilis Victor ſanctæ Curienſis Eccleſiæ Epiſcopus, adiens ſerenitatem culminis noſtri, referens nobis à quodā Comite noſtro Hroderico multas infeſtationes, iniuriasq́; ſibi, ſuæq́; Eccleſiæ illatas, &c. Data* VIII. *Kal. Aug. Anno propitio Chriſto Imperij* XII. *Domini HLudouici, &c. indictione* III. *Actum Stazeburg.* Eodem tempore, obiit mortem Victor, cui ſuffectus Verendarius, cui HLot. Imp. vectigalia, *in Curia Ciuitate*, paullò poſt confirmauit, & in ſuam tutelam ſuſcepit, viuo adhuc patre. *HLotharius diuina ordinante prouidentia Imperator Auguſtus, &c. Qualiter populus Curienſis, cum venerabili Verendario eiusdem ſedis Epiſcopo, &c. Data* XII. *Kal. Februarij, Anno Chriſto propitio* IIII. *Imperij HLotharij Pij Imperatoris in Italia Ind.* IIII. *Actum Grundulphi villa palatio regio.* Poſt Verendarium fuit Epiſcopus, & Rector, ſiue Præſes, Eſſa, tū Rhotarius, & Lituuardus, demū Dietholfus, vltimus qui totam Rhætiam adminiſtrauit ſub Arnolfo Imp. Is Thietolfus Epiſcopus, & Curiæ Præſes, itemq; Salomon Epiſ. Conſtantienſis, & B. Galli Abbas, veteresq; Rhætiæ antiquæ, & Heluetiæ, ſiue Tigurini pagi limites reſtituêre, præſente Vldarico Comite Lentienſium, multaq; nobilitate. cuius rei ſupereſt monimentum. *Notum ſit omnibus præſentibus ſcilicet & futuris, &c. Quòd venerabilis Salomon Epiſcopus, & Abbas monaſterij S. Galli, vt futura poſteris deſtrueret iurgia, habito prudenti conſilio, omnes Principes de tribus Comitatibus, id eſt de Turgouue, de Linzgouue, & de Rhætia Curienſi, cum reliqua populorum multitudine in vnū*

A.D.N. Iↄ. ccc. xxv.

A.D.N. Iↄ. ccc. xxxviii.

A.D.N. Iↄ ccc. xxvi.

Thieltolſus Epiſcopus & præſes Rhætiæ: Heluetiæ, & Rhætiæ antiquæ limites conſtituit.

fecit cõuenire, præſente Thietolfo Epiſcopo, & Comite Vldarico de Linzgouue, in loco, vbi Rhenus lacum influit Podamicũ &c. Quippè iuramento Comitatus diuiſerunt, terminum inter Durgouue, & Rhingouue aſſerentes, de Schuarzenecka, vbi, aquæ adhuc ad nos vergunt, vſq; ad Manen, in medium gurgitem Rheni, & inde vſq; ad lacum Podamicum. Acta ſunt in loco ſupradicto III. Kal. *Septemb. Anno Incarnationis Domini* LↃCCC.XC. *Indict.* VII. *regnante rege noſtro Arnolfo glorioſiſſimo*. Schuartzenec Kvicus eſt Abbatiſcellanorũ. Rhingouiam verò nunc Rhintal vocant, Ptolemæus, vt alibi monſtratũ, nominat Rheguſcos, Plinius Rhuguſcos, Strabo Rhugantios, omnes ad Rhætiam Curienſem pertinebant. Sed hac diuiſione finium, maior eius pars, lacũ vſq; Acronium, ad Heluetiam translata, Tiguriniq; pagi limites antiqui repoſiti, ea quidem ratione, vt Rhæti, ſicuti Strabonis tempore, tantùm lacum attingerent. Poſt Thietolfum Epiſcopum, & rectorem, Epiſcopi rurſus tantùm Rhætiæ partẽ tenuêre, quæ Domus Dei nomẽ habet, cetera Comitibus, Baronibus, Nobilibus regentibus, nec poſteà fuit commune, aut vnius vniuerſale gubernamen. Accidit, ſucceſſu temporis, vt ſuperiores Rhætiæ partes, quæ propter Rheni origines ſunt, veluti Abbas Diſentiſius, cum ſui monaſterij hominibus, Domini Rhætienſes, & Saxenſes, cum ſuis ſubditis, itemq; nonnullæ aliæ communitates quæ liberæ erant, omnesq; demum regionis incolæ, ſiue liberi aut ſubditi eſſent, perpetuo ſeſe fœdere iungerent, quod ſuperius fœdus à ſitu, & Canum ab antiquitate nomen proinde tenuit. Fœdus etiam paullò poſt Epiſcopus Curienſis, & Curienſes, circaq; vrbem Communitates inter ſe percuſſerunt, quod vulgò Fœdus Domus Dei ob Eccleſiam in eo cathedralem, & Epiſcopalẽ,

Hoc eſt fluxum, & delapſum.

Lib. II. *Coſm.*
Lib. III. *hiſt.*
Lib. IV. *Geog.*

Confœderationis Rhætorum origo.

dictum

dictum. Demum & fœdus perpetuum cōcluſerunt, Prettigau, Tafaas, SchanficK, Churuuald, Malans, & Meyēfelt, Decemq; Iudiciorum, aut Iurisdictionum accepit nomē. Hæc ſunt tria quidem Rhætorum fœdera, diſtincta ſanè, ſed quæ deinceps in vnum conuenêre. Reliqui Comites, & nobiles qui Rhætiam infra Meyenfeld op. poſſederunt, vſq; ad caſtra Rhætorum, & lacum Conſtantienſem, ſua partim vendiderunt, aut perdiderunt. Comites Verdenbergenſes, & Montfortenſes ſuos Comitatus, Brigantiū, VeldKirch, Bluders, Valgau, Domui Auſtriacæ vendiderunt. Sanganſerland, Gaſtern, ſiue Caſtra, Verdenberg, & Rhintal Heluetiis iidem Comites pecunia conſignarunt. Vadutz, & Eſtnerberg tenent Comites Sulcenſes. Emps, Comites eius nominis, Saxum barones Saxenſium, quæ omnia, paucis circa Atheſim exceptis, quæ adhuc Curiēſis ſunt Epiſcopi, ſunt veteri Rhætiæ detracta. Sed acceſſerūt ab altero latere Maſox, Rufle, Galanca, quę Lepōtiorū erāt, extra Rhætiæ fines, olim per hæreditatem ad Comites Saxenſes deuoluta &, vt ipſi, ſuperioris Fœderis. Hæc quidem de Rhætiæ origine, & ſtatu, & tribus in ea Fœderibus. At verò hæc eadem Fœdera in plures Communitates diuiſa, quarum vna quælibet ſuos magiſtratus, ſuam remp. habet ſeparatam. Primi, ſiue Superioris Communitates Fœderis, ſunt Communitates XIX. de quibus paucis explicauero.

Superius fœdus & eius Communitates.

Prima, & antiquiſſima eſt Diſertini monaſterij, & vici, ampla, & locuples, cuius Paræciæ ſunt quinq;, Diſertinū ipſum, Tremiſium [Trums] Bregallia (Brigell) Actuatiū (Tauetſch) Medullum [Medels]. Sunt & vici plures, vt Camoſſum [Kemps] Summus vicus (Sumuitz). Monaſterij conditor S. Sigebertus S. Columbani diſcipulus:

A. D. N. Iↄ.lxxxii. *Deſertini origo, & Placidi hiſtoria.*

opibus, & auxilio Placidi, nobilis, ea regione, viri, cuius ſedes Tremiſij, eaq; tenebat omnia quæ nunc Diſertinæ regionis nominantur, cũ intereà Victor I. vti notauimus, toti Rhetiæ imperaret. Is cùm Diſertini incrementa cerneret, illud ſibi vindicare cæpit, cui cùm Placidus, tamquã fundator obluctaretur, ab eo captus, & XI. Iulij tamquã rebellis, capitis damnatus eſt, multis poſteà clarus miraculis. Monaſterium ſitum ſiniſtra Rheni, vbi prior mediusq; cõfluunt. Rheni enim origo triplex, proindeq; prior, poſterior, medius ab ortu vocatur. Eam apud Lepontios oriri tradidit Cæſar, cui adſentitur Ammianus: Tacitus in Rheticis montibus, Strabo, & Ptolemæus Adulã vocant. Sed anterioris Rheni in Criſpalto origo eſt, proxime ſummas Alpes, ſiue Gotthardum, & Vrſariam ſolitudinem, quam ab altero latere, Furca mons claudit, adſurgente in medio, ante omnes, Gotthardo. Ex Furca Rhodanus ortum ſumit, & ex Grimſelio, Furcæ parte, Arula, qui mediã Heluetiam ſecat. Et ſanè inter trium horum clariſſimorũ fluminum fontes, vix XX. paſ. mil. interuallum. Inter Arulam, Rhenumq; ex capite Gotthardi, Vrſæ ſcaturigo eſt, vti ex oppoſito, verſus Italiam Ticini. Rhenus prior Aetuatium vicum (Tauetsch) præterlabitur, ex cuius paræcia naſcitur, in eius dextram prope Diſertinum deſcendit Rhenus medius. Ipſe ex monte Lucumonis, ſiue S. Barnabæ oritur, qui Adulæ membrum. Nomen monti datum à Lucumone Tuſco, qui cum Rhæto ea aduenerit loca. Vocabulũ enim hoc Tuſcis antiquis frequens: & L. Tarquinius Priſcus Romanorum rex V. priùs Lucumo nominatus: Diuidit Lucumo Aetuatios à valle Lepontiorum Plenia. Medius verò, & Prior, ſiue anterior Rhenus, ſub vno Prioris nomine per Aetuatios anteriores ad Pontem

Rheni triplex ortus, & de eo pluria. Comment. I. *Lib. xv. hiſt.* *In Germania. Lib. v.* *Rhenus anterior.* *Nobiliſſimorum Europæ fluminum fontes.* *Rhenus medius.* *Lucumo mons.* *Liuius An.* I.

vſque

vſq; labuntur, vbi poſterior eis coniungitur: Ipſe quoq; ex Auiculæ culmine (Colmo del Vecello Rheticè) natus, qui partem Aduläe efficit, & S. Bernardus etiam nominatur, quòd eius Diui in eo ſacellum. Separat Meſaucos Lepontiorum à Rhætis. Ex huius Rheni latere oppoſito originem capit Meuſa, qui Meſaucos prætergreſſus, Ticino ſupra Bilitionem miſcetur. At Rheni tres vno iam ex Confluentia, ſiue Vectigali ponte, nomine, contenti, per Campos Caninos, Rheguſcos in Acronium deferuntur, & deinceps per Heluetios, Rauracos, Sequanos, Mediomatrices, &c. in Oceanum: Aetuatios quos vocat Strabo nominauit Cæſar Nantuates: Vetera Curienſis Eccleſiæ Inſt. totam regionẽ quæ propter vtrumq; Rhenum, priorem & poſteriorem, Tuueraſcam dicunt.

Rhenus poſterior. Auicula mons.

Campi Canini quatuor primus inter Amiſium, & Curiam. 2. inter Rhagatium, & Sagans c. 3. inter Verdenberg & Eſtnerberg. 4. & infimus inter Altſtettẽ, & Lacũ Acronium. Lib IV. Aetuatij.

Sed hactenùs de Rheno, & eius natalibus. Diſertinæ Communitatis ſummus magiſtratus Ammanus Miniſtralem ipſi vocant.

II. Communitatem efficit Legunitia vallis, magna, & ferax, in qua multi vici. Ex ea effluit Glennerus in dextram Rheni. Præfectus cum ſumma poteſtate eſt.

III. Ilantium eſt, opidum, caputq; Superioris huius Fœderis cum adiuncta regione amœna, & fertili, vtraque Rheni ripa, Foueam nominant. (La voppa) præſidet Ammanus.

IV. Supraſaxenſis, adiacet monti qui Ilantio incubat. Germanicæ linguæ, præeſt Ammanus.

V. Vorciũ (vorce Rhæticè, Germanicè Valtersburg) vicus ad Rhenum anteriorem. In ea Communitate alij vici, veluti Andeſt, Rubis, Septo Schlants, præſidente omnibus Ammano.

VI. Luuenium(Luuene,Schlouis)& arx Leuuenſtein. Principatum obtinet Ammanus.

VII. Laacenſes faciunt, qui liberi dicuntur quòd ſe ab heredibus Comitum eius nominis pecunia redemerint, liberosq; ante ceteras Communitates, fecerint. Nàm Comitum Laacenſium iam ſub Ludouico Pio Imp. memoria, vt antè perſpeximus. Præſidet Ammanus.

VIII. Flimeſium, alij Nemeſium vocant. Huic quoq; præeſt Ammanus.

IX. Treniſium alta,(Hohentruns,) alij Trimontium nominant, & Taminiſium. Primo in ordine Ammanus. Atque hæ. IX. Communitates omnes ad Rhenum priorem.

Rhætium. X. Rhætium cum vicinis Beneducio(Bonaduts,) Amido(ober Emps) Fagonio(Veldtsberg.) præeunte Ammano. Rhætij caſtri, nunc quoq; fortis, eius nominis nobiliũ ſedes antiqua fuit. Comites poſteà Zollerani, & barones Lintburgenſes hereditate poſſedêre, deinceps ab Auſtriacis cum omnibus adiunctis dominiis emptum: nunc pro pignore nobiles à Plantia tenent. Situm in finibus Tumeliacæ quam vallem claudit, ad Rheni ſiniſtram. Rhætij, & Bonaducis, aut Beneducij memoria in antiquo priuilegio, Hilteboldo Epiſcopo Curienſi, ab Othone Imp. dato. *Otto Imp. &c. Hilteboldo Epiſcopo Curienſi, &c. Eccleſiam in Caſtello Bonaduces, & Rhætzumes, &c. data III. Nonas Ianuarij An. Dn. Lↄ CCCC. XXVI. Ind. IV. regni. XV. IMP. VIII. Actum Eriſtein.*

Tumeliaca vallis. XI. Eſt Heinzenberg, cum Tuſciana vico, [Toſanna] & Cacia, [Kaats] in principio Tumeliacæ. Tumeliaca regiuncula eſt, amœna planicie, ſolo vbere, vini, & frumenti iuxta feraci, ad Rhenum poſteriorem. Nomen à Tumelio

To-

[Tomils] vico, prope Ortenſtein. In ea arces plures, ſed præcipui nominis, & celebritatis Rhætia alta [Realt] in colliculo, ſupra Tuſcianam, vbi adhuc mœnia, & turres, ſitu & ætate ruinoſæ. Huic Cōmunitati Ammanus caput.

Rhætia alta.

XII. Scanauetium [Schans ,] inter Spelucam, & Tuſcianam. Antiqua Curienſium ſcripta Sexannim vocant. Ammanus præeſt.

XIII. Rhinuuald adpellant ; cuius præcipuus vicus Speluca, [Splugen] & hoſpitium princeps, ex Curia, in Italiam per Auiculam, aut Vrſum proficiſcentib. Vrſus, aut Vrſulus, vel culmen Vrſi [colmo del orſo] mons, vico adiacet. Antoninus Spelucam Taruesſedum nominare videtur, ſi tamen milliaria conueniant. Nàm Curia Taruesſedum conſtituit. p.m. 60. cùm non ſint niſi quatuor milliaria Germanica, ſiue 34. p.m. Deinceps Tarueſedo Cleuā 15. p.m. cùm ſint quatuor milliaria German. Hoc eſt, p.m. 24. Quattuor præcedentes Communitates ſunt propter Rhenum poſteriorem. Huic, vt ceteris, præſidet Ammanus.

Speluca & Tarueſedum. Vrſus mons.

XIIII. Saaſia, olim Stuſſania.

XV. Tenna.

XVI. Scopina.

XVII. Faals. Hæ quatuor Communitates in Summis Alpibus ſitæ. Habet vnaquæq; ſuum Ammanum : Suntq; linguæ Germanicæ, etſi circum circa Rhetica ſonet.

XVIII. In Communitate Meſauci incluſi, [Meſoltina, Maſox]. Hi vallem habitant inter Alpinos Lepontios, & Alpes quæ Larium attingunt, & Galancam. Meſa , vnde populo nomen , oritur ex Auicula, & , vt ſuprà attigimus, quattuor ſupra Bilitionem p.m. Ticino miſcetur. Capitales vici Meſaucum ſuperius [Maſox] & Rogoretū [Rufle]

Meſauci, & Meſaucia vallis. Meſa fl.

inferius, vt antiqua habent Curienſ. Eccl. Monimenta. Meſaucorum vallis optima, & vberrima.

XIX. Rogoretum ſupra dictum implet numerum. *Galanca vallis.* Apud hunc vicũ prælabitur Galancaſca fl. ex valle Galanca quæ etiam huius Communitatis, & paullò infrà, Meſæ incidit. *Eius incolæ.* Vallis Galancæ incolę propè reſinarij omnes, & mẽdicabula, nec ſuam cuiquam operam locant, circumvagantur. Ipſa aſpera, & ſilueſtris, parumq; bonę frugis. Vtraque vallis antiquitùs Lepontiorum, ſed à multis annis Rhętis poſſeſſę. Linguá Italica loquuntur, pręſidente Ammano.

Secundum fœdus, ſiue Domus Dei. Secundi fœderis, ſiue Domus Dei Curienſis, Communitates ſunt XX. quarum prima, & caput Curia Ciuitas. *Curiæ antiquitates.* Illa antiquitùs Ebodurum Ptol. teſte. Adfirmant ſanè Curienſes Imberg dictam. *Ebodurum.* Turris illa, cum adiunctis mœnibus, quę nunc Canonicorum triclinium efficit, arcem *Arces Curiæ* pręferebat, Mars in oculis nominatã [Marſocchei Rhęticè] è cuius regione, licet extra hodierna mœnia, ſola tamẽ foſſa ſeparata, arx alia ſtetit, Spina in oculis [ſpinochei]. His duobus propugnaculis continere poſſe Rhętos Romani arbitrati. Habuerunt verò harum in arcium ambitu, nunc nomen Curię, aut Pallatij retinet, Epiſcopi ſedes, ſuos Procuratores, qui Rhętiam primo moderarentur. Imò etiam *Nominis origo.* Imperatores, ſi quando in Rhętiam venirent, eò loci, Curiam celebrabant, quod manſit poſteà nomen. *In Itinere.* Vnde Antoninus non iam amplius Ebodurum, ſed Curiam Rhætorum nominauit. *Situs.* Ait Brigantio Curiam p. m. 50. eſſe, & inde Tintzam p. m. 20. Sita vrbs ad dextram Obſtreperi fluuij Pleſſurę nomine, qui ex valle Schanafica labitur in *S. Lucij hiſtoria.* Rhenum, p. m. 2. infra Curiã. S. Lucij hiſtoria tradit ipſum *A. D. N. c. lxxvi.* Britanniæ regem fuiſſe, tempore Antoninorum Impp. &

Eleu-

Eleutherij Pontificis, Euangelijq́; promulgandi gratia, peregrino habitu, via illa, & tranſitione, quę hodie ab eo, S. Lucij Steig, vocatur, in Rhętiam, ex Bauaria, quam bonam partem conuerterat, veniſſe: Habitaſſe aliquamdiu ſupra Curiam, in Specu, eaq́; regione Chriſtum Saluatorē nunciaſſe. Demum à R. Præſide, qui Martiolæ agebat, captum, Trimontiumq́; (Trimmis, 4. infra Curiam p. m.) vicum deductum eſſe, ibiq́; vnà cum ſorore Emerita capitis damnatum fuiſſe. Inter Epiſcopos Curienſes primum reperio Aſimonem, Concilio Mediolanenſi, ſub Leone I. Pontif. & Valentiniano III. Imp. Herculano coſ. in Occid. Deinceps tempore Clodouei M. Curiam venit S. Fridolinus, vt Epiſcopum viſitaret, qua in vrbe templum D. Hilario poſuit. Fuerunt poſteà propè in ciuitate vniuerſa Epiſcopis ſubiecta: Nàm Ludouicus Pius Imp. Verendario Epiſcopo regalia omnia *in ciuitate Curia* confirmauit. Ottho Magnus *Curtem* ſuam regalem *in vico Curia, in Comitatu Rhætiæ*, quam Comes ipſius *Adelbertus in beneficium tenuit*, Epiſcopo donauit. Otho II. filius, eadem Hiltebaldo Epiſcopo confirmauit, & *Scultaciam* addidit. Multa ſunt aliorum Impp. & regum priuilegia, & beneficia in eum Epiſcopatum collata: Ciuitas nunc etſi Communitatem fœderis vnam componit, pro republica tamen adminiſtratur, in quinq́; tribus diuiſa, ex quibus ſingulis Vuiri lecti, minus conſilium, XIVuiri maius efficiunt: Summum magiſtratum gerunt conſules duo, præſidente per vices in annum alterutro. Eſt & Præfectus vrbis, qui res capitales cognoſcit, aſſidentibus iudicio *XXX* uiris: Itemq́; Prætor vrbanus qui controuerſias ciuiles, æs alienum, alia di iudicat, cum concilio XVuirûm.

Epiſcopi Curienſes.
A. D. N. cccclii.
A. D. N. cccc.xcv.
Et ipſis Rhætia ferme ſubiecta.
A. D. N. ꟾↄ. ccc. xxxvi.
A. D. N. ꟾↄ. cccc. lviii.
A. D. N. ꟾↄ cccc. lxxvi.

Curiæ reipub. adminiſtratio.

II Communitas eſt quatuor vicorū Zizers, Igis, Trim-

A.D.N. Iↄ.CCC.XXV. mis,& Vnderuatz, quibus Præfectus imperat. Zizeris meminit priuilegium Ludouici Pij, *H Ludouicus &c. Curtem Zizuris &c. data VIII Kal. Auguſti, Imperij anno XII. Ind. III. in Strazebure Ciuitate.*

III. Ortenſtein vocatur, cum ſuis paræciis Tomiltz, Scheid, Basbels, &c. ſita ad Rhenum poſteriorem in Tomeliacis, quondam Schudis Glaronenſibus ſubiecta, redemêre ſe à Ludouico, Aegidij fratre, cuius propter celebrem antiquitatis peritiam clara memoria: Præſidet Ammanus.

IV. Furſtnauium, eodem, quo præcedens ſitu, Præfectus reipublicæ caput.

V. Obervatz, Miniſtralē Rheti adpellāt qui sūmā gerit.

VI. Reambs, quidam Rhætiā amplam vocant, Tintzē, &c. adminiſtrat Præfectus: Tintzen, vel potiùs Tinnetij meminit Antoninus, ait Curia Tinnetium eſſe p. m. 20. & inde ad Murum (Caſtelmur) 15.

Albella fl. VII. Zum Tuffen caſtel, Caſtrū imum, rem gerit Ammanus: adiacet Albellæ fl. Ipſe ex monte eius nominis ortus, qui vallem Aeni ſeparat: Eius quoq; Caſtri meminit Antoninus, & Curienſ. Eccl. antiqua.

VIII. Greiffenſtein: Præeſt Præfectus, etiam ad Albellā, qui in dextram Rheni in Tumeliacis incidit.

IX. Stalla, Stabulum biuium, quòd eo vico duo itinera montes ſcindant, altero per Septimum montem, in Bregallos ducente, altero per Iulium in ſuperiores Engadinos, apud quos Aeni origo, primas tenet Ammanus. Iuliarum Alpium, vt ignara nominis origine, ita earum iam Corn. Tacitus mentionem habuit. Ipſe non niſi æſtiuis menſibus per niues obuius, Aenum è ſinu egurgitat ſuo. Iuliarum membra Septimus, & Maloius. per Septimum

Iuliæ Alpes. Lib. III. hiſt.

iter

iter in Bregalliam, & Glauennates, Lariumq́; Meminerunt Eghardus Iunior, & monimenta Curienſ.

X. Velſa, Ammanus rem adminiſtrat: Sunt verò ſex ſuperiores Communitates, præter Vndervatz, propter Rheni latus dextrum, quę iam ſequuntur vltra alpes ſunt.

XI. Bregallia, Vnderport, Oberport, Caſatium (Caſætſch) Vicus Supremus [Veſpran] Murus, Caſtelmur, Limpia, &c. ſita vltra Septimum, contra Plurium, & Clauennam. Per hanc vallem fluit Maira ſecundum Clauennates in Larium. Præſidet iudex quem Poteſtatem dicũt. Pergallia autem vallis, aut Bregallia [Bergel] attingit in ſuperiore ſui parte Septimum, itemq́; Meloium, ex quo Mairæ ortus. Meminerunt Impp. priuilegia, Othonis I. & II. *Otho Imp* &c. *vallem Pergalliæ,* &c. *XVII. kal. Februarij, Anno Domini* LↃCCCC LVIII. *ind.* I *Actum Fritelbare.* Item *Otho Imp.* &c. *Hiltebolda Epiſ. Curienſi* &c. *in Comitatu Rhætiæ in vico Curia, Curtẽ regalem* &c. *& vallẽ Pergalliæ ad eumdem Comitatum Rhætiæ pertinentem* &c. *Data* III. *Nonas Ian. Anno Dn.* LↃCCCCLXXVI. *ind.* IIII. *Regni* XV. *Imperij* VIII. *Actum Eriſtein.* Vallis caput Vicus ſupremus, ita vocant antiquitates Cur. qui vulgò Veſpran.

Maira fl.

Pregallia vallis.

XII. Iutzia apud Saruneres ſuperiores, & Aenũ, Ammanus ius dicit. Sarunetum apud Plinium mentio. *Caput Enganeorum,* inquit, *Stoni Rhætorum Vennones, Sarunetesq́; ad ortus Rheni.* Rheti proinde regionem nominarunt, En co d'Aeno [ad caput Aeni) quod Germani corrũpentes Engadin dixerunt. Vallem donauit Henricus I. Epiſcopis Cur. vocatq́; *Eniatinam in Comitatu Berchtoldi Comitis,* &c. *Data* V. *Id. Aprilis, Anno Domini,* LↃCCCCXXX. *indict.* III. *Regni* XI. *Actum Francofurt.* Diuiſa in ſuperiores Sarunetes, & inferiores. Aenus ex Iuliis montibus or-

De Sarunetibus. Lib. III. cap. XX.

Engadin.

Aeni origo, & curſus.

Paſſau. tus,ex propinquo,vtroſq; perlabitur, vallem deinde, quæ nunc quidem ab eo Inthall vocatur, quondam Pœnina, ingreſſus,in Bauariam deſcēdit, & apud Batauiam in dextram Danubij cadit.

XIII. Sumaada, apud ſuperiores etiam Sarunetes,& Aenum: Præſidet Ammanus.

XIV. Poſtlaaf, antiquitùs Pes clauium, vicus contra Vennonetes, propter lacum, ſupra Tiram, & Pyneneos infra montes (Berlinger) Sunt tamen qui Pyreneos mōtes,Brennerum volunt eſſe,apud Brixētes, quibus adſentior: Ammanus regit.

XV. Steinberg,apud inferiores Sarunetes, præſidente Ammano.

XVI. Schultz,in Sarunetibus inferiorib: Ammanus ſummam gubernat: Continent Sarunetes ſuperiores, & inferiores p. m. LXX.

XVII. Heremuſcia [Rhemus] & Mergino,etiam apud Sarunetes inferiores, attingūt vallem Pœninam (Inthall) in ſumma dignitate Ammanus.

XVIII. Verrer dicitur,vltra montem, Pedem ſalariū nominatum, Puſſalor, inter Vennones, Atheſinos; ita nominabant olim,nunc Vallē venuſtam adpellant,Vinſtgeu, . Atheſis, vnde cognomentū populo, ex monte Venuſto oritur, qui Vennones Aenanos, & vallem Pœninā, à Vennonibus Atheſinis ſeparat,ipſe non admodū aſper, aut altus, ſed humili, & grato decliuio iucundus, nec alia ex Germania Italiam petentibus,quàm per eum montem tritior via. Atheſis ex illo natus monte, vallem Setztal ſecat,tū verò per Granum,&c. Latures,Melanū vſq;,vbi deſinit Epiſcopat. Cur. & incipit Tridētinus: Tū verò Tridētū,& Veronā fluit, dum Adriano mari miſceatur Vēnonū

Atheſis, & eius natiuitas,& curſus.
Mons venuſtus.
Vennones.

ſæpiùs

ſæpiùs Strab. mẽtio, vti & Plinio: ait enim, *Eugeneorũ altiſſimi Stoni: Rhætorũ Vennones.* Item Auguſtũ viciſſe Triũpilinos, Camunos, Vẽnones, Vennonetes, Iſarcos, Breunos. Florus tradidit domuiſſe Alpinos populos *Breunos, Vennones* (quamuis ibi corruptè Senones legatur) *Vindelicos, per priuignum ſuum Claudium Druſum.* Suetonius Tiberiũ fuiſſe ait qui has gentes debellarit. Attingunt Vennones Atheſini à meridie Naunes, & Vennenotes: ab Oriẽte Tridentinos: verſus Septentrionem Brixentes, & contra Occidentem Alpes Venuſti montis, & eorum populares Vẽnones Aenanos. Vallem Curienſi Archipresbytero, donauit Otho I. Imp. precibus Adelhaide Rudolphi Burgũdiæ regis filiæ. *Otho Imp. Auguſtus*, &c. *Interuentu Adelheidæ Imperatricis coniugis noſtræ*, &c. *Victori Curienſi Archipresbytero.* Conceſſit *terram quandam quæ dicitur Norticorum, ſitam in Comitatu Rhætiæ, in vallibus Venuſtæ, & Ignadinæ* (ita vocat quam Oennones Aenani colunt) *Data VIII. Id. Iulij Anno Domini L Ɔ. CCCC. LXVII. Imperij VI. Indict. X. In comitatu Lucẽſi in villa Marila.* Vocabatur hæc quoq; vallis Tuberis, vt ex donatione monaſterij, in ea valle ſiti, (Vnde nunc nomen vulgatum Munſterthall.) ab Arnolfo Imp facta, patere poteſt. *Arnolfus rex.* &c. *Dietolfo Epiſcopo Curienſi Eccleſiæ ſuæ bona videlicet monaſterium Tuberis*, &c. *Data XI. Kal. Feb. An. Domini L Ɔ CCC. LXXXVIII. Ind. V. Regni Primo. Actum in Rheganesburg Ciuitate.*

Lib. IV. *Lib. III.* *Lib. IV.* *In Tib. c. IX.* *Nauuſer, aut Nausberger, vallis optimæ. Veltliner.* *Munſterthall.*

XIX. Mals ad Atheſim, infra Galſam. Præſidet Ammanus.

XX. Schantza, eadem regione & ſitu, magiſtratuq;.

Tertij, & poſtremi fœderis ſunt Cõmunitates decem, quas Iudicia nominant, aut iuriſdictiones. Quarum prima, & capitalis Aetuatium, ſiue vicus Antuatius, (Tauas) in

Tertium fœdus, ſiue x. Iuriſdictionum.

ſummis,&altiſſimis montibus,prope lacum amœnum,& vberem.Summus magiſtratus Ammanus.

I I. Aluum nouum.[Alfenau]thermis nobilis,&quondam arce Belfort Rhætis nominata,ad Albellã fl.ſita, qui ex monte eiuſdem nominis ortus,aliquot vicos,&vallem Tomeliacam perlabitur, & in Rheni dextram ſe præcipitat.Præeſt Ammanus.

III.S.Petri nomen habet,in valle Scanauica(Schanfic] ex qua fluit Pleſſura. Fuit hæc Communitas Dominorum olim,de Subuia, (Vnderuuegen) quorum ibi adhuc arx, Ammanus regit.

IV. S.Georgij,in eiuſdem vallis receſſu , qua per montem Stræler,breui compendio,iter Aetuatium eſt. Adminiſtrat Ammanus.Duæ hæ Communitates ſunt vtriuſque linguæ,Rhæticæ,& Germanicæ.

V.Curienſium vallis Churualden , ſupra Curiam , in valle ſecreta , vbi monaſterium Churualle , quo pertinet hoc iudicium. Sicuti & Porponium,& vici plures. Olim dominium Strasburg dictum , vbi arx eiuſdem nominis, vel potiùs ruinæ.Præſidet Ammanus.

Rhætica vallis. *Langarus fl.* *Rhætico mons.* *Lib.* III. *cap.* II. *Illus fl.*

VI. Monaſterioli eſt(zum Cloſterlin] in extremis receſſibus vallis Rhæticæ,Prættigeu,Germanis dictæ,vſitato loquendi more,per antipoſitionem elemẽti p.vt feneſtra, pfenſter:fundamentum pfulment,&c.Multi in ea vici. Lãgarus totam permeat,ex Rhæticone monte altiſſimo,cuius Mela meminit,exortus,qui inter hanc vallem , & Druſianam [Valgeu]ſitus, & ex altero latere. Illũ effundit,qui eamdem Druſianam ſecat. Sed inter vicos nobiliores huius Rhæticæ vallis ſunt Cruſca [Gruſch] Sceria[Schiers] Iunatium[Iunatz]Federicium[Fidris]Seuiſium(Seuuis) Coblitium,(Colblich)omnia Rhætica nomina,quamuis

ipſa

ipſa tota Germanico idiomate vtatur. Arces quoq; Sola-uerſa, Stadio, Caſtellum, Seuiſia, aliæ; præter Caſtellum, omnes euerſæ. Remp. adminiſtrat Ammanus.

VII. Iunatium (Iunatz) iudicium Caſtellanum etiam nominatum, propter arcem in eo Caſtellum. Hac in communitate celebres aquæ Federicæ, tota Germania frequẽtatæ. Iudicio præeſt Ammanus. *Aquæ Federicæ.*

VIII. Sceria (Schiers) ad Langarum. Regit Ammanus.

IX. Malantium [Malans] loco vbere, & vini ferace eius in antiq. Cur. mentio crebra. Iudicem vocant qui gubernat.

X Lupinum [Meyenfeld] quaſi Campus Maiæ, quòd, eo in loco, idolum eius mulieris cultu diuino habitum. Summus magiſtratus Aedilis eſt. Opidum ad Rhenum, planicie patentiore, frumenti, viniq; iuxta, amœna, & delectabili. Decem hæ Communitates à principio Baronibus Vatienſibus paruere à quibus ad Toggenburgenſes Comites peruenerunt. Sed cùm Fridericus demum Comes Toggenburgenſis, ſine herede maſculo, obiiſſet, vt eius ampla, & ſuperba dominia in varias manus translata, ita Rhæticam vallem, & decem hæc iudicia Mattienſes Comites tenuêre. His pariter deficientibus, Gaudentio vltimò, Auſtriaci poſſederunt; tenẽtq; octo primas Communitates, ſiue potiùs earum vſum fructum: ſaluis priuilegiis fœderibus, reip. adminiſtratione. Mittunt Præfectum ex incolis lectum, cuius Caſtellum ſedes, iuſq; rebus Capitalibus dicit. Malantium, & Lupinum emerunt tria fœdera, & in ſocietatem adſumſerunt. Hæ ſunt Rhætorum Communitates, hæc fœdera. Reſpublica in hunc fermè modũ. Suus primò cuiq; Communitati Magiſtratus, vt vidimus, ſuum regimen. Fœderum quoq; certa capita. Superioris,

Campus Malæ.

Decem harum Communitatum conuerſiones A. D. N. ꟾↄ. cccc. xxxvi.

A. D. N. clↄ.cccc. xxcix.

De Rhætorum republica.

ſiue Cani, ſummus magiſtratus Iudex Prouincialis voca- tur. Secundi fœderis, Burgimagiſter, ſiue Præfectus Vrbis Curiæ. Tertij, Ammanus Antuatiẽſis, Magiſtratus annuus eſt, leguntq; Burgimagiſtrum quidem, Epiſcopus Curienſis, Ammanum Antuatienſem duces Auſtriæ: Iudicem verò Prouincialem primò quidem anno ſupradictus Epiſcopus, altero Abbas Deſertinenſis, tertio qui Rhætienſem iuriſdictionem obtinent. Atq; hi III viri primò res quæ totam gentem attinent, cognoſcunt decernuntq; ſi videantur poſſe; ſin minùs Conuentum generalem indicunt. Ad eum omnes Communitates ſuos legatos mittunt, qui ex mandati publici, ſuæ quiſq; Communitatis, formula, ſententias dicunt. In eodem conuentu de bello, & pace, de legibus, & edictis publicis, de amicitia & fœdere regum, principum, Ciuitatum, de legationibus agitur; adpellationes ex Communibus Præfecturis audiuntur. Et quotannis ſemel ad minimũ circa VIII. Kal. Feb. celebratur Curię, aut Ilantij, & ſubinde Aetuatij. Præfecturæ diuerſi generis Nàm aliæ transalpinæ, aliæ Ciſalpinæ. Ciſalpina vna Lupinum, & Malantium. Reliquæ tranſalpinæ, & contra Italiam Clauennatium aliæ, aliæ Vennonetium. Clauennatium duæ, Plurienſis, & Clauennenſis. Vennonetium regio, vt amplior, nẽpe longitudine p. m. LX. plures per valles diſtributa vini, frumenti, omnis adoreæ feraciſſima, & Auguſti Imp. tempore iam celeberrima, ita eius præfecturæ plures. Mediam ſecat * Aduas, vt vocat Strabo, nàm Plinius Abduam ſcribit, ex Rhæticis iugis, vt nominat Tacitus, vulgò Vormſerioch, à Bornio proximè ſubiecto vico, etiam montem Braulium, à ſacello S. Braulij, nominant, exortus, non autem ex Adula, vt, per errorem, ſuprà tradidit Strabo, in Larium, & demum in Padum deſcendit.

Præfecturæ Rhætorum.

Suetonius Auguſto c. lxxvii. Virgilius II. *Georg.*

* *Ada, & eius ortus.* Lib. IV. & V. *Geog.* Lib. II. & III. *hiſt. nat. lib.* 1. *hiſt.*

Vtraq;

Vtraq; regio quondam Maximiliani Sfortiæ, Mediolanenſis Ducis liberalitate Rhætis poſſeſſa, cùm eorum quoque auxiliis paternam hereditatem recepiſſet. Sed Rhætorum omnium antiqua cum Heluetiis amicitia, præſertim vicinis Glaronenſibus, Tigurinis, Vraniis, & ea ex cauſſa vtrimq; fœdera. Demum perpetuum fœdus Rhæti Superioris fœderis percuſſerunt cum Ciuitatibus ſeptem, Tiguro, Lucerna, Vrania, Suitia, Siluania, Glarona, Tugio; quo poſteà quoque fœdus ſecundum, ſiue Domus Dei incluſum. Eius articuli pauci, qui mutuæ amicitiæ, & auxilij contra quamcumq; vim, leges promittunt. De controuerſiis inter vtrumq; Heluetiorum, & Rhætorum populũ, per III viros, non Marte, & armis decernendis, tum de litibus particularibus, quibus conſtituitur, Actorem reum ſequi teneri, ad eum quo degit locum. De tranſitu ſecuro, commeatu, mercimoniis, vectigalibus, &c. Et poſtremò vtramq; partem nouo poſſe ſe cum quouis, fœdere illigare, ſine tamen huius fraude. Literæ *datæ die Mercurij ante feſtum Ioannis Baptiſtæ, Anno Domini* CLↃCCCCXCVII.

A.D.N. cIↃ.IↃxIII. *Rhætorum cum Heluetijs fœdera.*

Eorum articuli.

DE VALESIANIS.
CAP. III.

Valinſa, & Valinſani.

Valeſiani, vti nunc nominamus, antiqui Valenſani, aut Valinſani. Regio Valinſa, Romanis quoq; temporibus, oſtendit hæc inſcriptio ciui facta, per ſua merita, quæ inter Verſutium, & Geneuam legitur.

D. M.
L. AVR. RESPECTO. IVVENI.
ERVDITO. CAVSIDICO.
BIS CIVI. VALINSAE.

 ET.

ET.EQVESTRI.DEFVNC
TO.ANNORVM.XVIII.
L.AVREL.RESPECTVS.
PATER.PONENDVM.
CVRAVIT.

Et liber Prou. *Ciuitas*, inquit, *Valenſium, id eſt Octodurus.* Antiqua præterea Concilia quibus ſubſcripſere Epiſcopi. Ipſi à principio in Sedunos, & Veragros diſtributi, (Nunc Valeſianos Superiores, & inferiores nominant] quibus proindè ſuæ metropoles: horum quidem Octodurus; illorum Sedunum. Et vtriq; ſuus Epiſcopus. Nàm maturè per quotidianos Alpium tranſitus Chriſtum agnouêre. De bello quod Serg. Galba cum Veragris, & Sedunis geſſit, vtq; demum regione ab iis expulſus fuerit, diſertim, vt omnia, Cæſar Iulius. Vicit tamen, & debellauit, qui ſucceſſit Cæſari, Auguſtus. Vnde in tropæo inter ſubactas Alpium gentes referuntur *Seduni, Veragriq;*. Octodorenſibus poſteà ius Ciuitatis datum. Teſtatur Plinius, qui eos *Alpium incolas* adpellat. Credo ab Auguſto. Et ſanè, vt patrono hoc monimentum poſuêre Seduni vicini, ſeptimo ante Chriſtum ſaluatorem natum, anno.

Comment. III. Valeſiani ab Auguſto domiti. Plinius lib. III. Lib. IV. A. V. C. Iↄ cc. xlvi.

IMP.CAES.DIVI.IVL.F.
AVGVSTO.COS.XI.IMP.XIIII.
TRIBVNICIA.POTEST.XVI.
PATRI.PATRIAE.
PONTIFICI.MAXIMO.
CIVITAS.SEDVNORVM.
PATRONO.

Valeſiæ limites.

Valeſiæ limites conſtituunt, quidem contra Septentrionem, & Heluetios montes altiſſimi, qui modo Sanctij, nũc Gemmij mox Grimſelij, aliiſq; nominibus, adpellantur.

Aduerſus meridiem Salaſſorum, & Lepontiorum Alpes, ab iiſdem gentibus & Italia, Valeſianos diſtinguunt. Ab Oriente habent Furcam montem, ex quo, & regionis capite, & ſummitate, natalē ducit Rhodanus, totamq; ſecat Valeſiam, donec ad Tarnadam perueniens, inter clauſtra montium, qui eam ibidem cludunt, verſus Occidentem, ſe in Heluetios Antuates, & Lemannū præcipitat; qui Furca Valeſianos à Lepontiis Viberis, quorum Plinius meminit, ſiue Vrſariis, ſeparat. Ita vndiq; altiſſimis montibus, Alpibusq; Valeſia, in longitudinem circiter paſſuum mil. XCVI. ab ortu Rhodani, ad Tarnadam incluſa, vini optimi, frumenti, pecoris feraciſſima, omniumq; earum rerum quæ vel neceſſitas, vel luxus expetere poſſint, & velut naturæ quoddam opulens ſecretum. Burgundi, vt Heluetiæ eam partem, quæ vicina, ita Valeſiam tenuerūt: poſteà Franci, & poſtremò iterum Burgundiæ reges. Nàm apud Agaunum Veragrorum coronatum Rodolfum I. Burgundiæ regem, tradidit Rhegino. Vbi hi quoq; defecerunt, & ad Germanorum Imperium, deuolutum Burgundiæ regnum, traditione Rodolfi vltimi, Cōradus Cæſar. II. Equeſtres, & Verogros Vmberto Sabaudiæ Comiti II. Beroldi Saxonis filio pro ſuis in eum meritis, quòd videlicet Romam vſq; comitatus eſſet, ſumtusq; feciſſet magnificos, donauit, cùm Sedunenſes Epiſcopo ſuo parerent, & ſubiecti eſſent, neſcio cuius munere, niſi Caroli Magni. Epiſcoporum antiquiſſimos reperio à Damaſi Pontificis, & Gratiani Imp. tempeſtate. Concilio Aquileienſi, Siagrio, & Euchario coſſ. interfuit Theodorus Epiſcopus Octodorenſis. Vandalorum mox Strage, per Galliam, & immanitate, martyrio adfectum ab iis Florentinum Epiſcopum Sedunenſem, tradidit memoriæ Sigebertus, quem Ado

Rhodani origo.

Eod. lib. III Valeſiæ longitudo.

Vbertas, & felicitas.

Quibus primo ſubiecta.

In chronicis. A. D. N. Iↄ.ccc. lxxxviii.

Veragri Comitibus Sabaudiæ attributi. A. D. N. clↄ xxxv.

Valeſianorū Epiſcopi. A. D. N. ccc. lxxx.

A.D.N. cccc.xi.
Florentium nominat, aitq; cum Hilario, martyrio coro-
Vterq; in suis chron.
natum *V. Kalend. Octobris in Caſtro Seduno.* Sub Sigiſmun-
do Burgundiæ rege Theodorus, aut vt alij ſcribūt, Theo-
A.D.N. Iↄ.v.
dolus, Epiſcopus Sedunenſis Eccleſiam S. Mauritij Agauni
conſecrauit, dedicauitq;. Non multò poſt, concilio Epa-
A.N.D. Iↄxv.
onenſi, in Comitatu Burgundiæ, [Beſme] ſub eodem re-
ge, adfuit Conſtantius, ſubſcripſitq;. *Conſtantius Octodo-
renſis, hoc eſt, Valenſium Epiſcopus.* Eadem formula vſus Ru-
A.D.N. Iↄ.III.
fus, concil. Aurelianenſi V. ſub C. Hildeberto Francorum
rege, & regina Huldruta. *Rufus Octodorenſis, hoc eſt Valenſiũ
A.D.N. Iↄ.lxxxvi.
Epiſcopus.* Anno Guntrami regni XXIV. Concilio Mati-
A.D N. Iↄ c.xviii.
ſconenſi, II. adparuit *Eliodorus Epiſcopus Sedunenſis.* Tē-
pore C. Lotarij Francorum regis C. Hilperico nati, vi-
Lib. IV. cap. VI.
uebat Leudemundus Epiſcopus Sedunenſis, de quo
A.D.N Iↄ.cc.xi.
Aimo. Abbas Vrsbergenſis nominat Vilimarium Epi-
ſcopum Sedunenſem ſub C. Hildeberto II. Francorum re-
Octodori ſedes Epiſcopalis, antiquata, & quare.
ge, & Pipino. Caroli Martelli patre. Epiſcopalis ſedes Octo-
duri, multis ante ſeculis, antiquata, cum per nimbi ruinā
opidum propè corruiſſet, & Sedunenſi vnita. Quidam ar-
bitrati ſunt, & Sedunos, & Veragros, vnum tantum Epi-
ſcopum habuiſſe, qui tamen ſedes mutaret, ita quidem, vt
ſi, qui diem obiiſſet, Seduni egiſſet, ſucceſſor Octoduri ſe-
dem collocaret, & vice conuerſa; donec, vt diximus, per
Epiſcopus & Comes, & Præfectus Valeſiæ.
nimbi tempeſtatem Drauſa fluuius, facto impetu, opidum
euerteret, Cathedram deinceps Seduni remanſiſſe. Præeſt
Valeſianorum reſpubl.
in vtroq; iure, Eccleſiaſtico, ſiue diuino & humano Epi-
ſcopus, cuius proinde titulus *Hildebrandus Epiſcopus Se-
Et diuiſio in Communitates.
dunenſis, Comes, & Præfectus Valeſiæ* regitq; totam prouin-
ciam cum concilio ex popularibus Sedunorum cōfecto.
Eorum paræciæ XXX. in Communitates VII. diuiſæ,

Decumas vocant, quod vnaquæq; Communitas ſuas Decumas ex ordine particulares debet.

Communitas prima Sedunum opidum max. & caput Sedunorum, non procul à Rhodani dextra, ad fluuium, qui etiam Sedunus vocatur, & ex monte Rauino in Rhodanũ deſcendit, Seduno deinceps auerſo Rhodano aſcẽdendo. Sedunus fl.

II. Communitas Sidertium.

III. Leucũ, thermis ſua ſponte calidis, & ſalutaribus prænobile ad fl. Damam qui ex Gemmio cadit.

IV. Raronia, Baronibus eius nominis celebrata.

V. Viſpium ad fl. Visbach.

VI. Brigium propter Salginam fl. qui ex monte Sempronio in Rhodani ſiniſtram labitur. Aquis ex ingenio etiam calidis frequentatum. Eiusdem Communitatis eſt & Natricium.

VII. Gompſa, cuius caput Armum, & in ea Rhodani origo.

Epiſcopum legunt Canonici, & harum *VII.* Cõmunitatum legati. Ipſe rebus in politicis ex quauis Decuma, per vices, ſibi vicarium ſublegit, Capitaneũ regionis nominant, cuius magiſtratus biennalis. Vnicuiq; verò Communitati ſuum Caput, alii Maiorem, nonnulli Caſtellanũ vocant, qui non ſolum cum adſeſſoribus ex eadem Communitate lectis, res ciuiles cognoſcit, ſed etiam capitales iudicat: Ad Epiſcopum tamen, & Capitaneum adpellari poteſt. Fœdus Valeſiani primum cum Bernenſibus fecêre poſt mortem Friderici II. Dein verò cum tribus Ciuitatib: Lucerna, Vrania, Siluania, in annos certos & poſteà cũ Bernatibus iisdem perpetuum. Demum inter religionis mutationes perpetuum etiam cum tribus ſupradictis Ci-

Capitaneus Valeſiæ.

Valeſianorum cum Heluetiis fœdera, A. D. N. clↄ cc. li. A. D. N. clↄ. cccc xvii A. D. N. clↄ. cccc. lxxv.

uitatibus Lucerna, Vrania, & Siluania, ſed quo clauderentur Suitia, Tugium, Friburgũ, Salodorum. Eadem fermè fœderis formula, quæ ceterorum, de mutuo auxilio contra vim quamcumq;, de homicidiis, iudiciis, pignoribus, vectigalibus, commerciis, &c. Additus nouus articulus, quo pro conſeruatione religionis Catholicæ, & Romanæ, ſe ſanguinẽ, opes, viresq; profuſuros vtrimq; promittunt, adeoq; nullum fœdus eſſe, vel futurum, quod huic de religione articulo damno aut detrimento eſſe poſſit. Literæ hac de re factæ *Anno Dni.* CIↃ.IↃ.XXVIII. *feſto die D. Catharinæ*, quæ poſteà ſæpius repetitæ, & in eãdem formam iuratæ.

De Religione Catholica vtriuſq; conſeruanda. fœderis articulus.

Sedunenſes, ſiue VII. Communitates Veragris, ſiue Valeſianis inferiorib. imperãt, & ab iis, ex vna parte Murſa, qui in Rhodani dextram funditur, ab altera, eo rupium angulo, qui ſeſe ex Penninis alpibus in eiusdem Rhodani ſiniſtram ripam porrigit, ſeparãtur. Veragrorum XXIV. paræciæ, quæ pariter in Communitates VI. ſiue Præfecturas, ipſi vexilla nominant, diſtribuuntur.

Seduni Veragris imperant: & quomodo ab iis ſeparentur.

Veragrorum diſtributio

Prima eſt Contegium, vel Cõdate, haut procul à Rhodani dextra, 8. infra Sedunum p. m.

II. Ardona ſiue Ardonium ad fl. cognominem, qui ex Sanetio monte oritur, ex oppoſito Sanæ fl. Auenticorũ.

III. Scallonium, vel Sallium.

IV. Octodurus op. max. Veragrorum 3 circiter p. m. à Rhodani ſiniſtra, ad Drauſam fl. qui præterfluit, ortum ex Pennino trahens. 18. p. m. procul ab Seduno. Cæſar vocat *Octodurum vicum Veragrorum*. Hiſtoria S. Mauritij Octodorum tradit ab Agauno diſtare p. m. 12. quod ſe ita habet. Antoninus cõſtituit à ſummitate Pennini p. m. 25. & Tarnada, ſiue S. Mauritio p. m. 12. ſupra opidum fuit

Octoduri antiquitas vulgo Martenach. Com. III.

arx,& propugnaculum,cognomento Martiniacum vigẽte & florente Octoduro , vbi aquarum vi defluxit, etiam nomen antiquum pariter aboleuit, reſtante ſolo nomine Martenach ab arce. Octoduri ſunt plures inſcriptiones R. quæ alibi paſſim inſertæ.

V. Intramontium.

V I. Tarnada, Agaunũ priùs Celtis nominata, Am gãd, hoc eſt, ad rupem, ſeu ſaxorum, & montiũ prærupta. Nàm & vita D. Mauritij, vt ſuperioribus annis in eius glorioſiſſimi martyris baſilica legebamus, ait Agaunum corruptè ita dici, pro, am gand, quod Gallica lingua, hoc eſt Celtica, ad ſaxa ſignificat, quòd multa eo loco ſaxa, & rupes altiſſimæ, quæ Valeſianos ab Heluetiis, tamquàm clauſtro, & arce deiungunt. Octoduri quidẽ primò Thebææ legionis imperata cædes, ſed maior pars Agauni trucidata. S. Sigiſmundus Burgundiæ rex præclarum ibi monaſterium condidit in honorem SS. martyrum. Sunt verò Agauni plurima R. monimenta. Veragros ſibi ſubiecerunt Seduni, bello, quod Carolus Burgundus Heluetiis attulit. Cũ Heluetij enim primò Friderici III. Imp. mãdato eius Ducis terras, & prouincias bello inuaſiſſent, Geneuam inter cetera deditione acceperunt, non ſine Valeſianorũ opera, quòd partibus fauere diceretur, & auxilium dare. Id ægerrimè tulit Ioannes Ludouicus Epiſ. Geneuenſis, Philippi Sabaudiæ Ducis frater: Itaq; cùm poſteà Carolus Heluetiam ingreſſus eſſet, & pleraq; ad eum defeciſſent, reliqui contra arma pararent, idoneum tempus Geneuenſis Epiſcopus, quo etiam priuatas inimicitias vlciſceretur, in Sedunos exercitum duxit, obſeſſoq; Seduno, cùm iam in eo eſſet vt potiretur, Friburgenſium, & Bernenſium auxiliis, qui, re inopina, & deſperata fortè ſucceſſerant, Valeſiani

Agauni etymum nunc S. Mauritij.

A. D. N. Ↄ. IV.

Quomodo Veragri Sedunis ſubiecti.

A. D. N. CIↃ.Ↄ.LXXV

non ſolùm hoſtem à mœnibus repulerunt, ſed tota penitùs regione profligarunt, Veragros, euerſis plurimis arcibus, ſacramentum adegerunt, quibus deinceps Præfectos mittunt.

DE ROTTVILLANIS.

CAP. IV.

ROttuilla, Glareanus Erythropolin interpretatus eſt; Imperialis vrbs eſt, multa, tota Germania, propter Curiam in ea Imperij, auctoritate. Vnde Valafridus. *Rottuilla*, inquit, *in pago* * *Perachtoltespara, regia poſſeſſio eſt.* Nunc Comitatum Baar nominant. Baarenſes videtur vocaſſe Ptolemæus Vargiones: Eam regionem poſteà Cimbri tenuêre, Heluetiis annuentibus, & Cimbrorum Rottuilla, credo, caput. Sita ad Nicri fl. ſiniſtram, ipſe ex Harcinia ortum ducit 8 p. m. à fontibus Danubij, & totidem ſupra Rottuillam, quam perſtringit; & inde per Virtenbergenſem agrum, & Palatinum in Rheni dextram deſcendit. Nicri meminerunt Fl. Vopiſcus: Panegyris ad Conſtantinum M. Auſonius, Ammianus ſæpiùs. Cunradus III. Imp. Curiam eam ſtatuiſſe, & in perpetuum confirmaſſe dicitur, Anſelmo Valerio teſte. In ea adpellationes audiūtur, decreta contra Imperij rebelles, contra Sacrilegos, publicantur, leges feruntur, &c. Vrbi inde pro inſigni, Imperialis Aquila ſimplex. Primò fœdus temporale Rottuillani cum VIII. Ciu. Tiguro, Berna, Lucerna, Vrana, Suitia, Siluania, Tugio, Clarona: poſteà perpetuū cum omnibus percuſſerunt. Literæ ea de re factæ *Tiguri.* VI. *Ap.* *A. D. N.* CIↃ. IↃ. XIX. eorumq; forti, & fideli opera ſemper Heluetij vſi ſunt: Numerantur etiam inter Socios Bienna & Mulhuſiū. Sed hactenùs de Sociis, nunc de Fœderatis videamus:

In paneg. Helu. Lib. II. *cap.* VIII.
Berchtoldesbaar.
Vargiones olim, nunc Barenſes *Tab.* IV.
Rottuilla Cimbrorum caput.
Eius ſitus.
Nicri origo. & curſus.
In Probo.
Moſella.
Lib XXVII.
A. D. N. cIↃ. c. xlvi.
Curia Rottuillana.
Rottuillanorum cum Heluetijs fœdera.
A. D. N. cIↃ. cccc. lxiii.

FRANCISCI GVILLIMANNI DE REBVS HELVETIORVM.

LIBER V.

De Fœderibus, & Fœderatis Heluetiorum.

FOederum, vt alibi oſtendimus, fermè tria genera, quibus reges, principes, Ciuitates inter ſe amicitias, & ſocietates paciſcuntur. Vnum, cùm bello victis dicũtur leges: Vbi enim omnia ei qui armis plus poteſt, dedita ſunt, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos velit, ipſius ius atq; arbitrium eſt. Alterũ cùm pares bello, æquo fœdere, in pacem, & amicitiã conueniunt: Tunc repetuntur, reddunturq; per conuentionẽ res, & ſi quarum turbata poſſeſſio eſt, eæ aut ex formula iuris antiqui, aut ex vtriusq; partis commodo componũtur. Tertium genus eſt, cùm qui hoſtes numqàm fuerunt, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe iungendam coeunt. Heluetiorvm ſocietates, & fœdera omnia pleraq; ex horũ trium generum vno: Sed inter ea facilè princeps, quod cum Sigiſmundo Auſtriaco ferierunt, vtpotè perpetuum, & iuris hereditarij, de quo proinde primùm, eius cauſſis, & condicionibus, tum de ceteris peragemus.

Lib. I. *Fœderum tria genera.* I.

II.

III. *Heluetiorum fœdera.*

De fœdere Auſtriaco, & hereditario.

CAP. I.

A.D. N. clↄ.cccclx. *Fœderis hereditarij principia, cauſſæ.*

SIgiſmundum Friderici f. Auſtriæ Ducem, anathemate percuſſerat Pius II. Pont. max. Heluetiisq; ſub eadem pœna, vt bello perſequerentur, mandauerat, feceruntq;, & Turgouiæ Comitatum nobiliſſimum, quando in Heluetiæ finibus alia non habebat, primò occuparunt. Acceſſerunt aliæ cauſſæ. Nobilitatis aduerſus Mulhuſianos, & Schaffhuſianos inſolentiæ, & iniuriæ. Ipſi cũ nonnullis ex Heluetiorum Ciuitatibus fœdere, & amicitia iuncti. Vnde victricia arma per totam Alſatiam circumtulerunt, Principemq; obſeſſo Valdshuto opido, ad eas quas vellent pacis condiciones adegerunt. Quare multò iam commotior, inſtigante maximè nobilitate, quæ omnia mallebat, quàm ſe inultam, quia impar eſſe videretur, Comitatum Ferretenſem, & Rheni opida, & quæcumq; in Heluetiorum finibus tenebat, Carolo Burgundiæ Duci, cuius opes, belliq; fama ante omnes principes, ea tempeſtate, florebat, pignori tradidit, pro certa auri ſummâ, ratus pro Burgundi inſita ſuperbia, & dominãdi cupidine, crudelitateq;, ex Leodienſium exſcidio, toto orbe vulgata, facilè, vt inter vicinos, & ſui iuris tenaces, rixas fore, & inde bella. Nec animi falſus eſt. Cùm enim Carolus Petrũ ab Hagenbach Equitem, Præfectum earum regionum, & opidorum conſtituiſſet, ea eſt, non iam ſolùm cõtra Heluetios, ſed in omnes ſubditos ſibi tyrannide, & crudelitate vſus, vt Sigiſmudum optimum Principem, & qui pater pauperum, viduarum, & puppillorum vulgò aliàs nominaretur, deniq; precibus, & lacrimis, ſeſe tàm iniquo imperio reuindicaret, cõpulerint. Sed cùm redemtionis preciũ, ex pactis cõuentis, Baſileæ depoſuiſſet, pignore abſce-

Sigiſmundus Sequanos Briſiacos, Rheni opida pignori Carolo Burgundiæ duci tradidit, & quare.

A. D. N. clↄ. cccc. lxix.

dere

dere tamen Burgundus negauit, bellumq; vltro minatus eſt. Et ad illum longè etiam Auſtriacus inferior. Vnde ſolicitatu maximè Ludouici XI. Galliæ regis, qui Burgundum magnoperè exhorreſcebat, adeoq; in quoſcumque, & quacumq; de cauſſa, dum in aliquos, eius arma à ſuis ceruicibus repelleret, nihil penſi habebat, de pace firma, & fœdere inter Sigiſmūdum, & Heluetios agi ceptum eſt Non quòd ſic quoq; reſiſtere poſſe arbitraretur, ſed quòd Carolum ad Imperium Germanicum aſpirare, nonnullos ex Italia Principes ad id fauere, & auxilia oſtentare, rex callidus non ignorabat. Ipſum intereà aut Germanorum opibus ſubactum, detritumq; iri, aut ſi vincat, tamen aliò arma conuerſurum, nàm & Statum Mediolanenſem iam antè animo conceperat, & deniq; fortè, aut fato periturū, intereà procul à ſe & regni ſui finibus futurum. Sed vt faciliùs Heluetios rex adduceret, qui non minùs Burgundū pertimeſcebant, Auſtriaci verò amicitiam, & ſocietatem, vt ſemper ſuſpectam ſuam, ob memoriam acceptæ apud Baſileam cladis, & iniuriæ, vt parum fidam, repudiaturi videbantur, non ſolùm auxilia priuatim, publiceq; ſe ſuppeditaturum, ſed penſiones exinde annuas daturum promiſit. Agitatum primò Baſileæ negotium, tum Conſtantiæ, Iodoco Sillinio præpoſito Beronenſi, qui inde laboris, & mercedis loco adminiſtrationem Epiſcopatus Gratianopolitani à rege accepit, & Ioanne Comite ab Herbēſtein regiis conſiliariis, & legatis præſentibus, diu, & variè: donec tandem controuerſiam omnem ſibi in manū dari, committiq; inſtantiſſimè rex flagitaret, impetraretq;: Ex eius arbitrio fœdus in hanc formam conceptum. Pax, & amicitia æterna eſſet: Commeatus, & mercimonia tuta, & libera: Controuerſias iure, & iudicio diſceptarent: Hel-

Pancratius regiones liberauit.

Ludouici Galliæ regis ſolicitatio pro fœdere inter Auſtriacum, & Heluetios, & quas ob cauſas.

A. D. N. clↄ. cccc. xliv.

Idem primus regum Galliæ Heluetijs penſiones promiſit, deditq;.

Fœderis hereditarij capita.

uetij Sigiſmundo militem, ſi ex dignitate, & per antiqua fœdera poſſent, darent, eodem quo inter ſe vtuntur ſtipẽdio: idem Sigiſmundus Heluetiis præſtaret. Multa præterea de reſtituendis Scripturis, Inſtrumentis, Protocolis, &c. quæ ad Domum Auſtriacam pertinere poſſent: de agrorum, vrbium, caſtellorum, vicorum, vti tenerent, vſu, & poſſeſſione, de ſubditis in tutelam, amicitiam, fœdus non accipiendis: de hoſtibus neq; hoſpitio, commeatu, neu qua alia re iuuandis: de portoriis, vectigalibus, feudis, abolitione & exſtirpatione omnium prę teritarum inimicitiarum, bellorum, iniuriarum, &c. quæ inter eos, aut maiores eſſe potuerunt, abſq; dolo malo, & omni exceptione, hiſce fœderis, & amicitiæ literis, quæ ſigillo regio cõfectę, & Ciuitatum Tiguri, Bernæ, Lucernæ, Vraniæ, Suitiæ, Siluaniæ, Tugij, & Claronæ ſignis firmatæ. *Salæ, XI. Iunij. A. D. N. CIϽ. CCCC. LXXIV.* Iſta fuit regis Ludouici arbitratio, hęc prima fœderis hereditarij formula. Cùm

A D. N. CIϽ. CCC. LXXVIII.

verò bis victo, profligatoq; Granſonij, Muratiq; Heluetiorum opibus, & virtute Carolo, demumq; tertio prælio, apud Nancium Lotharingiæ interfecto, non ſolùm obligatas regiones, opida, caſtra, nullo omninò ſui diſpendio, ſed etiam pignoris pecunias recepiſſet Sigiſmundus, iam in admirationem, amoremq; gentis raptus, cùm qui omnes Imperij Germanici vires antè contẽſerat, Galliæ regẽ quaſi ex arbitrio tenebat, omnes Europæ Principes ſuſpẽſos habebat, Heluetiorum ſingulari fortitudine, & gloria victum, euerſumq; cõſideraret, ſe, ſuasq; pariter opes in ſolido, eadem opera, collocatas, quod antè Ludouici regis ſuaſu, ſponte ſua demum confirmare, arctioriq; fœdere Heluetios ſibi adiungere conſtituit. Itaq; conuentu Tiguri habito Sigiſmundus, Ciuitatesq; Tigurum, Berna,

Caroli Burgundiæ ducis potentia omnibus formidabilis.

na, Lucerna, Vrania, & Salodorum, cum auctoritate reliquæ vt ſi vellent, pariter tenerentur, non ſolùm perpetuū fœdus antè factum rurſus iurarunt, ſed mutui auxilij ita leges ſanxerunt, vt exceptionem, niſi quamtum antiquiora fœdera monent, nullam omnino admittant, adeoq; quocūq; ſe deinceps partes fœdere, aut ſocietate noua obligēt, hoc excipiant, & abſq; eius fraude ſint oporteat, decreuerunt. Literæ ſuper hac re datæ, *Friburgi menſe Octobri, die Lunæ ante feſtum S. Galli, A. D. N. CLↃ CCCC LXXVII.* Nec multò poſt paternam hereditatem, cùm liberis careret, tradidit Maximiliano Imp. Sigiſmundus. Is cùm bellis contra Gallos Mediolanenſibus teneretur, magnamq; in Heluetio milite, quem tot antè præliis expertus erat, ſpem haberet, nihil prius habuit, quàm vt hanc confederationem hereditariam renouaret, ſed cui adiungeretur Carolus nepos, Hiſpaniæ Princeps, qui poſteà magna gloria, & & Chriſtianitatis bono imperauit, quatenùs auita hereditate Burgundiæ Comitatum, Heluetiæ coniunctum poſſidebat. Et fermè eædē fœderis, & perpetuæ amicitiæ leges, & condiciones, niſi quòd probra, contumeliæ, conuicia, ex quibus iam olim ad verbera, & arma ventum erat curatiùs prohiberentur, hocq; fœdere Ciuitates omnes XIII. itemq; opidum, & monaſterium S. Galli includuntur: penſiones prætereà annuę, nomine Comitatus Burgundiæ, in ſingulas Ciuitates adſignantur. *Actum Badæ, VII. Februarij, A. D. N.* CLↃ. LↃ. XI.

Fœderis hereditarij confirmatio. A. D. N. clↃ.cccc. xc. *Maximilianus Imp. ſuo nomine & nepotis Caroli, Hiſpaniæ principis fœdus hereditarium renouauit.*

De fœdere Mediolanenſi.

CAP. II.

POſt Duces Auſtriacos, & Comites Burgundiæ, primū inter Heluetiorum fœderatos locum tenent, Duces

Mediolanenſes, imò cum his quàm cum illis fœdus antiquius, & neſcio an primi Mediolanenſes, cum quibus, vt externis, amicitia. Nec ſic quoq; facilè explicauerim, quis Ducum ab initio cum Heluetiis fœdus & ſocietatē inierit.

A.D.N. clↄ ccc. l. A.D N. clↄ. cccc. xvi. *Galeatius Sfortia fœdus cum Hel. fecit.*

Galeatius verò Maria Sfortia, Dux eius familiæ Mediolani II. cùm non multò antè, VIII. ſcilicet Martij, Franciſcus parens, qui cum nobilem ſtatum per virtutem, & fortitudinem acquiſierat, vita egreſſus eſſet, inde ipſe opes ſuas vndiquaq; firmare vellet, eodem anno XV *Auguſti Lucernæ fœdus cum* VIII. *Ciuitatibus Tiguro, Berna, Lucerna,* V*rania, Suitia Syluania, Tugio, Clarona fecit,* ſiue potiùs antiquas pacis, & amicitiæ leges, quæ vulgò Capitula Mediolanenſia, reſtituit, adprobante, & ſubſcribente Bianca Maria, ex illuſtri Vicecomitum familia, matre, & Franciſci vidua.

Eius fœderis capita.

Prima eius ſocietatis, & fœderis ad Vranios attingunt, & Lepontinam vallem, cuius liberam poſſeſſionem eiis tradit, iureq; ſuo cedit. Quæ Archiepiſcopi Mediolanenſis eſſe videbuntur, ad arbitros remittit. Ciuitatum antiquum priuilegium de vectigalibus, aut portoriis confirmat. Adduntur de controuerſiis inter Ducē, Heluetiosque, item priuatis diſceptandis: de nomibus exigendis, liberoq; mercatu, emtione, vēditione, amicitia, ſocietate, hoſtibus commeatu, hoſpicio, aliauè ope prohibendis. Hæc poſteà decreta, vt pluriens mutauit hic Ducatus dominos, ita aliquotiens renouata.

Carolus V. Imp. renouauit.

Demum cùm Carolus V. armis Imperio reuindicaſſet, Galloſq; Italia expuliſſet per Ferrandum Gontzagam eius ſtatus gubernatorem, confirmauit, iisdem propè condicionibus, niſi quòd frumenti, ſaliſq; mercimonia paullò explicatiùs traduntur, quiq; hoc frui poſſint priuilegio determinatur: Adiungitur & de transfugis redhibendis, itemq; de reditibus, cen-

ſibus,

ſibus, poſſeſſionibus, bonis mobilibus, & immobilibus, & quo ea ſint vtrimq; iure: Heluetiorum in agro Mediolanenſi, & Mediolanenſium in Heluetia ditione, tempus quoq; huius fœderis, & ſocietatis finitur. Omnes verò Ciuitates XIII. eo cõprehenſę, cuius rei literas, illæ quidẽ *Badæ VII. Mai.* Imperator verò Carolus. *XXVIII. Iulij. Briſsnoni.* Ferrandus demum Gontzaga *II. Aug. Mediolani, A. D. N. CIϽ. IϽ. LII.* Superioribus annis, cùm per Europæa diſcidia, ita rerum, & orbis ſtatus mouiſſet, vt probis omnibus, fidei, & antiquæ pietati exitum, & ruinã cuncta propè minarentur, Philippus II. Hiſpaniarum rex Catholicus, &c. Mediolani Dux, ad maiorem SS. Trinit. gloriam, & laudem Eccleſiæ Catholicæ, & Romanæ incrementum, & protectionem, & vtriuſq; partis bonum, & conſeruationem, fœdus cum VI. Ciuitatibus Catholicis Lucerna, Vrania, Suitia, Siluania, Tugio, Friburgo fecit, ſanxitq;, in quo pleraq; antiqua, ſed omnia præterea pro defenſione Catholicæ, & Romanæ religionis auxilia, opes, vires promittuntur, &c. Literæ ea de re datæ, & ſtabilitæ, *Lucernæ* XII. *Mai. A. D. N.* CIϽ. IϽ. LXXXVII. Sollenniter verò iuratæ, & confirmatæ *Mediolani in Cathedrali Eccleſia* XVI. *Mai. A. D. N.* CIϽ. IϽ. LXXXVIII. In eamdem ſocietatem venère, ſuperiori anno, Abbatiſcellanorum Catholici.

Item Philippus II. Hiſpaniarum Rex.

A. D. N. CIϽ. IϽ. XCVII.

De pace perpetua, & fœderibus Gallicis.

CAP. III.

GAllorum cum Heluetiis prima amicitia, & fœdus, vt alia rerum, ex iniuria, & bello eſt: ſeroq; Galli, tamquàm nulla in parte Heluetiam attingentes, ſed ab eius finibus remotiores, Heluetiis noti, nec ante illud prælium

A. D. N. clↄ. cccc. xliv.

Quando primum Galli Heluetiis noti, aut Heluetij in Gallia viſi.

A. D. N. cccc. lxv.

Commineus in Ludouico. cap. XI.

quod Ludouicus Delphinus prope Baſiliã cum iis pugnauit. Heluetij pariter Gallis tum quidẽ per virtutem cogniti. Sed in Galliam primùm duxit Comes Campobachius, ſub Ioanne Duce Calabriæ vnico Renati Siciliæ regis filio, bello quod proceres regni habuêre cum eodem Ludouico XI. tum rege, pro bono publico, ductore, & concitore Carolo comite Carolenſium, Philippi Burgundiæ Ducis filio. Inde Heluetiorum in eo regno, fama, geſtorũque, & fortitudinis gloria. Sed cùm illi poſteà Carolo Burgundiæ Duci idem Ludouicus, omnia ſiniſtra machinaretur, vnicumq; in terris præcipuè timeret, nec palam, propter fœdus quod intercedebat, auderet, in Heluetios impulit: cùm rurſum per legatos, promiſſa, numos contra eum, gentem illam animaſſet, fœdusq; inter ipſos, & Auſtriacum, vt ſuprà vidimus, conciliaſſet. Victo demum apud Moratum Burgundo, ingenti prælio, fœdus rex in annos decem cum Heluetiis fecit, & penſiones annuas, primus Galliæ regum, dedit, eiusq; amicitia comiter Heluetij vſi ſunt. Paternam * amicitiam, & neceſſitudinem renouauit Carolus VIII. & poſt eum Ludouicus * XII. Sed quam deniq; * renunciaret, magno ſui, regniq; detrimento, quam proinde poſteà, plurimis opibus redemtã fruſtra voluit. Cùm enim ſeſe cum Iulio II. Pontif. max. fœdere iunxiſſent Heluetij, Gallos nõ Mediolano ſolùm, ſed tota adeò Italia expulerunt, profligaruntq;, & Maximilianum Sfortiam tandem patriis opibus, & Ducatui reſtituerunt. Secuta deinde pugna Marigniana, in qua, primo prælio, contra Franciſcum regem Heluetij victores; Secundo non tàm victi, quàm deſtituti, qui latera tegeret, equitatu, nusquàm interruptis ordinibus, tormentis etiã bellicis conſeruatis, loco ceſsêre, fruſtraq; exſpectato Cæ-

A. D. N. clↄ. cccc. lxxvi.

Fœdus primum Ludouici regis cum Heluetiis.

A. D. N. clↄ. cccc. lxxxiii.

A. D. N. clↄ. cccc. xcix.

A. N. D. clↄlↄ. ix.

A. D. N. clↄ. lↄ x.

A. D N. clↄ. lↄ. xii.

A. D. N. clↄ. lↄ. xv.

ſaris

ſaris Maximiliani promiſſo auxilio, & ſummi Pontificis, deniq; domos quiſq; abiêre, quo pacto rurſum Mediolanum, & cetera Inſubriæ in Gallorum poteſtatem venerunt. At verò Franciſcus eo modo victor, ſuſceptiq; belli ex animi ſententia compos, omnia tamen parum tuta, & duratura exiſtimabat, ſi Heluetios hoſtes haberet: Quantum enim ſoli poſſent ingenti ſuorum ſtrage bis expertus erat. Quòd ſi opes iunxiſſent, aut cum Cæſarianis, aut Põtificiis, quo in periculo futurus eſſet prudentiſſimus princeps non ignorabat. Nec ea de cauſſa ceſſauit, donec pacem quidem perpetuam cum Heluetiorum gente, & eorum Sociis Abbate S. Galli, Rhætis, Valeſianis, &c. paciſceretur. Fœdus verò in certum tempus percuteret. Pacis æternæ legum prima omnia diſcidia, contentiones, bella inimicitias exterminat, & reſtinguit cetera controuerſa ex æquo & iure dirimit, ex legum formula, quæ inter Ludouicum XII. & Heluetios latæ, & confirmatæ. Multa in iis de captiuis abſq; lytro dimittendis, de querellis priuatis, mercatorum Lugduni, & Mediolani priuilegiis: de debitis, & ære alieno, de contumeliis vtrimq; euitandis, hoſtibus commeatu, hoſpitio, auxilio non adiuuandis; de vectigalibus, penſionibus, exceptionibus, aliis, quæ memorare longum. *Acta hæc Friburgi, vigilia S. Andreæ Apoſtoli, A. D. N. CIↃ IↃ XVI.* Fœdere, de mutuo vtrimq; auxilio, ſiue hoſtes premant, ſiue premere libeat, conſtituitur: de militum numero, ſtipendio, &c. pluribus aliis quæ fœderibus vſitata, vti de penſionibus tempore fœderis, &c. *Literæ Lucernæ factæ, A. D. N. CIↃ. IↃ. XXI.* Fœdus hoc paternum renouauit Henricus II. ceteriq; Reges, Carolus IX., & Henricus III. paucis adiunctis, pro tempore, aut immutatis, quibus omnibus iam qui-

Pax perpetua inter Galliæ reges, & Heluetios. A. D. N. cIↃ. IↃ. XVI. *Pacis eius capita.*

Fœderis leges. A. D. N. cIↃ. IↃ. XXI.

A. D. N. cIↃ IↃ XLIX

A. D. N. cIↃ. IↃ LXV.

A. D. N. cIↃ. IↃ. LXXXII

dem finitis, nullo fœdere, aut ſocietate Heluetij Gallis coniuncti perpetuam inter ſe pacem agitant.

De fœdere Sabaudico.

C A P. IV.

A.D.N. clↄ.lↄ xxx. *Philiberti Comitis cũ Bernenſibus, & Friburgenſibus, perpetuum fœdus, & eius leges.*

SAbaudiæ Ducum priſca cum Heluetiorum aliquot Ciuitatibus amicitia, ſed præcipuè Friburgenſibus, & Bernenſibus. Aeduardus, credo, fuit primus Sabaudiæ tũc quidem Comes, qui cùm Bernenſes ſibi ſubditos libertati reſtituiſſet, fœderatos habere maluit. Eadem fœdera ſæpiùs poſteà repetita. Philibertus demum cognomento per elegantiam, & decorem corporis, Formoſus, cùm iiſdem duabus Ciuitatibus fædus perpetuum fecit, multis condicionibus, quæ præcipuè de mutuo auxilio, tribus in Epiſcopatibus propriis vtrimq; ſumtibus, Lauſanenſi, Geneuenſi, Sedunẽſi, de mercimoniis, vectigalibus, ſubditis, controuerſiis publicis, priuatis, adeoq; omnia, quæcumq; futura poſt iſtuc fædera, ſine huius fraude; & per eius exceptionem fore, cuncta diſertim, & luculente. *Acta in vrbe Bernenſi, die* XXVI. *Martij: A. D.N.* CLↃ.CCCC.XCVIII.

Caroli III.

Fœdus Carolus III. Philiberti Frater renouauit, paucis clariùs explicatis, quæ de auxiliis: Nempe duas quidem Ciuitates, ſuo ſtipendio, militaturas Duci intra trium Epiſcopatuum dictorum fines, extra verò eos Ducis ſumtu, ſed in quoſcumq;, dummodo per fœdera poſſint. *Bernæ* XIX. *Martij, A.D.N.* CLↃ LↃ IX. Sed poſteà cum omnibus Ciuitatibus ſocietatem, & fædus in annos XXV. idem Carolus init *Badæ menſe Nouembri, A. D.N.* CLↃ LↃ XII. Multis deinceps rerum, & annorum conuerſionibus, patriis reſtitutus hereditatibus Emmanuel Philibertus, nouo fædere, ſe deuinxit cùm ſex Ciuitatibus

Emmanuelis Philiperſi.

Lucerna,

Lucerna, Vrania, Suitia, Siluania, Tugio, Friburgo duraturo dum ipſi vita, & filio Carolo Emmanueli ſuppeteret, & deinceps quadriennium. *Actum* VIII. *Mai. A. D. N.* CLↃ. LↃ. LXXVII. Sollenniter dein *Taurini iuratum,* XVIII. *Septembris, A. D. N.* CLↃ. LↃ. LXXVIII. Patriam amicitiam, & ſocietatem, cùm, ſuperiori anno diem ſupremum XXX. Auguſti Philibertus obiiſſet, Carolus filius confirmauit, *Badæ XV. Febr. A. D. N. CLↃ. LↃ. LXXXI.* Multa fuerunt Heluetiorum varias ob cauſſas alia, præter quæ memorauimus, & nunc quoq; durant, cum Romanis Pont. Imperatoribus, regibus, Angliæ, Hungariæ, Ducibus Virtenbergæ, Florentiæ, Burgundiæ, Epiſcopis, & Ciuitatibus Conſtantiæ, Argentinæ, Baſileæ, aliis, fœdera, & ſocietates (Fœdus cum Epiſ. Baſilienſi, & VII. Catholicis Ciuitatibus etiamnum in vigore eſt,) ſed de quibus agere animus non eſt, nec ad meum iam inſtitutū arbitror. Liber mihi ſub manu creſcit, de virtute antiqua, & moribus, dictis, factisq; Heluetiorum memorabilibus, in quo inter alia fœdera pleraq; explicantur, diſputantur, componuntur, ſi tamen vmquàm his rerum, & omnium bonarum diſciplinarum corruptionibus, manu mittatur.

Caroli Emmanuelis.

Heluetiorum varia cum variis fœdera.

Sed hactenùs quidem Antiquitates Heluetiorum inueſtigaſſe, tradidiſſe, finiſſe iuuat.

Finis huius Libri.

DQ
121
.G58
1598
c.1
Bib Pict

DQ
121
.G85
1598
c.1

5654742
13 AG 15